H Krishna Sastri
1/6/60

H K Sastri

శ్రీ

శ్రీరస్తు.

శ్రీహయగ్రీవాయనమః

శ్రీమద్భట్టనారాయణాఖ్య మహాకవివిరచితం
శ్రీమహాభారత యుద్ధపంచక కథా ప్రతిపాదకం
వేణీసంహారనాటకమ్.

శ్రీమద్రాజాధిరాజ చామరాజేన్ద్రాస్థాన పణ్డిత
శ్రీసజ్జయశ్రీనివాసార్యతనూజతిరుమల తాతాచార్య
సాహ్యేన ప్రాకృతాదిభాషాణాం ఛాయాం
క్వచిత్ప్రక్రియాంచ విలిఖ్య సందిగ్ధవిషయేషు
క్వచిద్యథాస్వమతి టీకాంచ విరచయ్య
శ్రీమన్మహీశూరపురీ మధ్యవిద్యోతమాన దివ్యరత్న
సింహాసనారూఢ శ్రీమచ్చామరాజేన్ద్రాశ్రితేన
ధర్మాధికారి చక్రవర్త్యయ్యంగార్యేణ
మహీశూరపురీ మధ్యవర్తిన్యాం విద్యాతరఙ్గిణ్యా
ఖ్యాయాం స్వీయముద్రాక్షరశాలాయామ్
సంముద్ర్య విరోధివత్సరశుక్రమాస శుక్లపక్ష ద్వితీ
యా శుక్రవాసరే సంపూరితంసద్విజయతేతమామ్
ఇదానీమేతన్మూల్యం సపాదమేకరూప్యమ్

౧౮౮౯-౬-౫

శ్రీ

శ్రీహయగ్రీవాయ నమః

శ్రీభట్టనారాయణకవివిరచితవేణీసంహారనాటకప్రారమ్భః

(౧) జయతిసనాభిర్జగతాం నాభీరన్ధ్రోద్భవజ్జగద్బీజః । దామోదరో నిజోదరగహ్వరనిక్షిప్తనిఖిలజగదండః ॥ (౨) అపిచ ॥ జయ

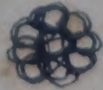
హయగ్రీవం హృది ధ్యాత్వా సుఖబోధాయ ధీమతామ్ । శ్రీమ స్మహీశూరపురీచామరాజేన్ద్రమీయుషా ॥ ధర్మాధికారి శ్రీచక్రవర్త్య య్యఙ్గార్యధీమతా । వివ్రియతే యథాయోగం వేణీసంహారనాట కమ్ ॥ (౧) తత్ర భవాన్ శ్రీభట్టనారాయణనామా కవిః రఙ్ గవిఘ్నోపశాన్త్యర్థం నాన్దీమాదౌ ప్రయోజయేదిత్యుక్త్యా నాన్దీ ముపనిబధ్నాతి ॥ జయతిస ఇత్యాదినా ॥ జగతాం-లోకానాం నాభి రాధారభూతః । రథచక్రాణామాధారభూతచక్రనాభివజ్జగ ద్ధారకత్వాదితి భావః । నాభీరన్ధ్రే ఉద్భవత్ జగద్బీజం-జగత్కార ణం చతుర్ముఖః యస్య సః । నిజోదరమేవ గహ్వరం గుహా తత్రనిక్షిప్తా నిఖిలజగదణ్డాని యేన సః ॥ విశేషణత్రయేణ । సృష్టిస్థితిసంహారకారక త్వముక్తం భవతి । దామ-రజ్జుః నపుంసి దామసందానమిత్యమరః । త దుదరే యస్య సః తాదృశస్స భగవాన్ జయతి-సర్వోత్కర్షేణ వర్తత ఇత్యర్థః । ఉత్కర్షప్రాప్త్యర్థకజిధాతోరకర్మకత్వాత్ । అనేనచ కు రుపాండవవిరోధోత్పాదనేన దైత్యాంశదుర్యోధనాదినిధనద్వారా భూభారం పరిహృత్య నిజభక్తసాత్వికపాండవాదిసంరక్షణే శక్తస్యాపి లోకానుసరణేన సంధ్యర్థం ప్రవృత్తస్య భగవతస్సభాయాం బన్ధనో ద్యోగస్తాత్కాలికవిశ్వరూపప్రదర్శనంచ భవిష్యద్వేణీసంహారకార ణమితి కావ్యార్థశ్చ సూచితః (౨) ద్వాదశచరణాత్మకనాన్దీరూపమ

యతిభగవాన్సకృష్ణశ్శైతేయశ్శేషభోగశయ్యాయామ్ । మధ్యేపయః పయో ధేరపరఇవామ్భోనిధిఃకృష్ణః ॥ (౧) అపిచ ॥ ఉత్తిష్ఠన్త్యారతాన్తేభరమురగపతౌ పాణినైకేన కృత్వా ధృత్వాచాన్యేన వాసో విగళితకబరీభారమంసేవహన్త్యాః । భూయస్తత్కాలకాంతిద్విగుణితసురతప్రీతినా శౌరిణావశ్శయ్యామాలింగ్యనీతం వపురలసలసద్బాహులక్ష్మ్యాఃపునాతు ॥ 3 ॥

దేశాంతరకోశగతనాందీక్రమః

(౨) నిషిద్ధైరప్యేభిర్లులితమకరందోమధుకరైఃకరైరిందోరంతశ్ఛురితఇవ సమ్భిన్నముకులః । విధత్తాం సిద్ధిం నోనయనసుభగామస్యస

జ్జనస్య విధిత్సితస్యాపర్యవసానంసూచయన్నాహ ॥ అపిచేత్యాదినా॥ పయఃపయోధేః-క్షీరాబ్ధేర్మధ్యే అపరోన్యః కృష్ణః నీలః అమ్భోనిధిస్సముద్రఇవ యః కృష్ణః శుభ్రాయామాదిశేషశరీరశయ్యాయాం శేతేసభగవాన్ జయతీత్యన్వయః (౧) తత్కాలే-ఉత్థానకాలే, కాన్త్యాసౌన్దర్యేణ,శౌరిణా ఆలింగ్య.శయ్యాంనీతం । అలసా లసన్తీబాహూయస్య తల్లక్ష్మ్యా వపుర్వః పునాత్విత్యన్వయః । ప్రతాపరుద్రీయే విద్యానాథేన వేణీసంహారే అష్టపదా నాందీత్యుక్తత్వాత్తృతీయశ్లోకః ప్రక్షిప్తఇతి భాతి ! (౨) నిషిద్ధైరపీత్యాదినా ॥ యే యత్రాత్యన్తాసక్తాస్తైనివారితాఅపి తతోననివర్తన్తఇతి ధ్వనయతా ! అర్థతశ్శబ్దతోవాపి మనాక్కావ్యార్థసూచనేత్యుక్తరీత్యా అత్యన్తాకార్యాసక్తాదుర్యోధనాదయః భీష్మాదిభిర్నివారితాఅపి నాకార్యేభ్యోవిరతాఇతిసూచితమ్ । లులితమకరందః చాలితపుష్పరసః నత్వాస్వాదితమధుకః, నివారణేన వ్యాకులతయా సుఖేనాస్వాదాసమ్భవాత్, ఇందోః కరైరంతర్మధ్యేచ్ఛురితో వ్యాప్తఇవేతి ఇతరేషామిందుకరైర్బాహ్యమాత్రస్పర్శః, కుసుమోచ్చయస్యత్వత్యన్తమధుస్యందితాద్యోతనాయాన్తర్లిప్తత్వముత్ప్రేక్షితమ్, సమ్భిన్నముకులః విదళితముకులీభావః, వికాసి

దసః ప్రకీర్ణపుష్పాణాం హరిచరణయోరంజలిరయమ్ ॥ (౧) కాళి
న్ద్యాఃపులినేషు కేళికుపితాముత్సృజ్య రాసే రసం గచ్ఛంతీమనుగ
చ్ఛతోఽశ్రుకలుషాం కంసద్విషో రాధికామ్ । తత్పాదప్రతిమాని వేశిత

తదిత్యర్థః, అంజలిః అంజలిపరిమాణం, పుష్పాణామితి షష్ఠ్యాస్తత్రప
రిమాణేన్వయాదంజలిపరిమితాని పుష్పాణీతి ఫలతి, పరిమాణపరిమే
యయోరభేదోపచారాచ్చ తథా నిర్దేశః, అతఏవచ పుష్పాణాం ప్ర
కీర్ణతామాదాయైవాంజలేః ప్రకీర్ణత్వసమ్భవః, యథాశ్రుతార్థకత్వే
అంజలేర్యుతహస్తార్థకతయా తస్య ప్రకీర్ణత్వాసమ్భవస్స్యాత్, సూ
త్రధారేణ నాందీకరణసమయే సపుష్పాంజలినా భవితవ్యమితి సూచ
నాయాయమిత్యుక్తమ్, సదసః సదసిస్థితానాం జనానాం, నయనసు
భగాం అభినయదర్శనద్వారా ప్రీతిదాం, సిద్ధిం అభిధేయసమ్ప
త్తిం, విధత్తాం కరోతు, ప్రార్థనాయాం లోట్, కవీనాం నిరంకుశత్వే
న కర్తృగతఫలాభావేపి తఙ్ । విధత్తాదితి తాతఙన్తపాఠస్తుసాధుః।
(౧) అత్రాపి ద్వాదశచరణాత్మకనాంద్యా అపర్యవసానం సూచయ
న్నాహ ॥ అపిచేత్యాది ॥ కేళికుపితాం ప్రణయకోపవతీం, అతఏవ
రాసే క్రీడావిశేషే, రాసోవిదగ్ధగోష్ఠ్యాంతు క్రీడాయామపి గోదు
హామితికోశాత్ । రసం రాగముత్సృజ్య గచ్ఛంతీం రాధికామనుగ
చ్ఛతః, తత్ప్రకారమాహ ॥ తత్పాదేత్యాది ॥ తత్పాదయోః రాధాపా
దయోః, ప్రతిమాసు అంకేషు నివేశితపదస్య తత్పాదాంకస్పర్శేనా
పి కృతార్థం మన్యతయా తత్ర పదదానేపి తత్స్పర్శసమ్భావాశయాద
త్తచరణస్య, అతః పదాఙ్కస్పర్శాదప్యుద్భూతరోమోద్గతేః జాతరో
మాంచస్య, తథా రోమోద్గమదర్శనేనచ అయం మయ్యత్యన్తానురక్తః
యతో మత్పాదాంకస్పర్శేనాప్యస్య రోమాంచోదయఇతి బుద్ధ్వాప్ర
సన్నయా దయితయా దృష్టస్య, అతఏవాక్షుణ్ణస్పృహః, తత్ప్రసాద
నార్థమేవానునయస్య కర్తవ్యతయా తత్ప్రసాదేచ జాతేఽనునయస్య

ఖదస్యాశ్మభృతరోమోద్గతేరక్షుణ్ణో౽నునయః ప్రసన్నాయితా దృష్ట
స్య పుష్ణాతువః ॥ (౧) అపిచ ॥ దృష్టస్సప్రేమదేవ్యా కిమిదమితి భ
యాత్సమ్భ్రమాచ్చాసురీభిశ్శాన్తాన్తస్తత్వసారైస్సకరుణమృషిభిర్విష్ణు
నా సస్మితేన । ఆదాయాస్త్రం సగర్వైరుపశమితవధూసమ్భ్రమైర్దైత్య
వీరైస్సానందం దేవతాభిస్త్రిపురదహనే ధూర్జటిః పాతుయుష్మాన్ ॥

సఫలతేతి భావః, అత్ర ప్రబంధప్రతిపాద్యాని ద్రౌపదీకోపరోదనే శత్రువధానన్తరం భీమకృతానునయస్య సఫలత్వం ద్రౌపదీప్రసాదశ్చైత్యేతాని వస్తూని సూచితాని (౧) మయేన దైత్యశిల్పినా నిర్మితం పురం మయపురం, మధ్యమపదలోపీసమాసః । త్రిపురాసురపురమిత్యర్థః, తస్య దహనే దహనసమయే, నానాభావేన భవాన్యాదిభిర్దృష్టశ్శివో యుష్మాన్ పాత్విత్యన్వయః । కేనకేన కథంకథం దృష్టస్తదాహ ॥ సప్రేమేత్యాది ॥ దేవ్యాసప్రేమ, ధన్యాహం యస్యావల్లభేనేదృశం పురం దగ్ధమితి జాతానురాగసహితమ్ ॥ అసురీభిరసురపత్నీభిః కిమిదమాపతితమితి భయాత్ । సమ్భ్రమాత్, ఆః కష్టమీదృశస్యాప్యసురనాథస్యాయం పరిభవో జాతః, కదాచిదస్మాకస్వామినామపీదృశా స్యాదిత్యుద్వేగాచ్చ ! ఋషిభిస్సకరుణం సదయం, కారుణ్యహేతుం వదన్ తాన్విశినష్టి । శాంతేత్యాది॥ శాంతం ఉపశమవత్ అన్తః అంతఃకరణం యేషాం తే । తత్త్వమనారోపితరూపం యథార్థం బ్రహ్మేతియావత్ । సారో వేద్యతయా ప్రధానం యేషాం తేవశ్చోభయోః కర్మధారయః । తథాచ శాన్తాన్తఃకరణత్వాత్తత్త్వప్రధానత్వాచ్చ తేషాం సుఖి దుఃఖి దర్శనే దయాయుక్తైవేతి మైత్రీకరుణాముదితోపేక్షారూపచిత్తవృత్తీనాం విషయవిశేషేషు శాన్తాత్మనామేవోదయాదితిభావః । విష్ణునా సస్మితేన । ఇచ్ఛామాత్రేణైవ నియంతుం శక్యస్యాపి తస్య దహనే జగదీశేనేదృక్ప్రయాసోంగీకృత ఇతీషద్ధసతేత్యర్థః । సగర్వైః కియానయమేనమే కాస్త్రేణైవ జేష్యామ ఇతి

(౧) నాంద్యన్తే సూత్రధారః ॥ అలమలమతిప్రసంగేన ॥ శ్రవణాంజలిపుటపేయం విరచితవాన్ భారతాఖ్యమమృతం యః । తమహమ

గర్వవచనయుక్తైః అత ఏవ ఉపశమితశ్శాన్తిం ప్రాపితః వధూనాం నిజస్త్రీణాం సమ్భ్రమః దైత్యానాశో భవేదిత్యుద్వేగో యైస్తైః దైత్యవీరైరగస్త్రమాదాయ, దేవతాభిరమరైః సానన్దం. దైత్యనాశాల్లోకాతంకపరిహారకోయమిత్యానన్దసహితం। ప్రబంధప్రతిపాద్యభారతసఙ్గ్రామోపి దేవ్యా ద్రౌపద్యా సప్రణయం అసురీభిః అసురప్రకృతిదుర్యోధనాదివధూభిః భయోద్వేగాభ్యాం, ఋషిభిర్నారదాభిస్సకరుణం దైత్యైః ఘటోత్కచాదిభిస్సగర్వైః, ఇన్ద్రేణ సానన్దం, కృష్ణేనచ మాయైవ పూర్వం నిహతా ధార్తరాష్ట్రా ఇత్యభిప్రాయేణ హలానాం హననార్థమేషాం ముక్తైవోద్యోగ ఇతి హసతా దృష్ట ఇత్యపి సూచితం, ఆశీర్వచనసంయుక్తా నిత్యం యస్మాత్ప్రయుజ్యతే। దేవద్విజనృపాదీనాం తస్మాన్నాందీతి కీర్తితేత్యుక్తలక్షణా నాందీ, సా చేహ ద్వాదశపదా। శ్లోకత్రయాత్మకత్వాత్। పదైర్యుక్తా ద్వాదశభిరష్టాభిర్వా పదైర్యుతేత్యుక్తేః। పదం చ క్వచిత్సుప్తిఙన్తరూపం। క్వచిచ్చ శ్లోకచరణరూపం యథాసమ్భవం గ్రాహ్యమ్। ఏతేన శ్రవణాఞ్జలీత్యాదిశ్లోకానన్తరం నాంద్యన్తే సూత్రధార ఇతి పాఠః ప్రామాదిక ఏవ। తథాత్వే నాంద్యాః షోడశపదత్వాపత్తేః

(౧) పఠతీతి శేషః। ఏవం సర్వత్ర। నాట్యోపకరణాదీని సూత్రమిత్యభిధీయతే। సూత్రం ధారయతీత్యర్థే సూత్రధారో మతో బుధైరితి। ఆసూత్రయన్ గుణాన్నేతుః కవేరపి చ వస్తునః। రంగప్రసాధనప్రౌఢస్సూత్రధార ఇతీరిత ఇతి దశరూపకే॥ రంగం ప్రసాధ్య మధురైశ్శ్లోకైః కావ్యార్థసూచకైః। రూపకస్య కవేరాఖ్యాగోత్రాద్యపి సకీర్తయేదిత్యుక్తేః ప్రథమం ప్రబన్ధస్య భారతార్థప్రతిపాదకత్వసూచనాయ భారతం తత్కర్తారం చ స్తౌతి। శ్రవణేత్యాది। ఆప్యాయనకరత్వేన ఉపదేశద్వారా మోక్షరూపామృతప్రదత్వేన వా భారతస్యా

రాగమకృష్ణం కృష్ణద్వైపాయనం వందే। (౧) తత్రభవన్తః పరిషదగ్రేసరా విజ్ఞాప్యం నః కించిదస్తి (౨) కుసుమాంజలిరపర ఇవ ప్రకీర్యతే కావ్యబన్ధ ఏషోఽత్ర। మధులిహ ఇవ మధుబిందూన్విరళానపి భజ

మృతత్వేన ప్రశంసనం। తత్కర్తుశ్చ సత్త్వప్రధానతయా ప్రశంసనమితి ద్రష్టవ్యం। అరాగం అరజస్కం, రజో రాగాత్మకం విద్ధి తృష్ణాసంగసముద్భవమితి గీతాయాం రజసో రాగాత్మకత్వాభిధానాద్రాగశబ్దేనాత్ర రజోగుణ ఏవ గృహ్యతే। అకృష్ణం అకలుషం। తమోరహితం। తథా చోభయవిశేషణాభ్యాం రజస్తమోగుణానభిభూతసత్త్వప్రధానమితి ఫలితం॥ అత్ర అతృష్ణమితి పాఠస్తు ప్రామాదికః। రాగస్య తృష్ణాహేతుకతయా గీతాయాముక్తత్వాద్రాగనిషేధేనైవ తన్నిషేధలాభే తత్కథనస్యానవీకృతత్వదోషగ్రస్తత్వాత్। భారతప్రశంసయా చాస్య భారతమూలకత్వం సూచితమ్। తేన చ ఖ్యాతవృత్తప్రతిపాదకత్వేనాస్యాపి వక్ష్యమాణనాటకత్వోపపత్తిరిత్యాశయః (౧) ఏవం కావ్యార్థం సూచయిత్వా రఙ్గం ప్రసాధయిష్యన్విజ్ఞాప్యసామాజికాన్ సమన్తాదవలోక్య తానభిముఖీకర్తుమాహ। తత్రభవన్త ఇత్యాది। హే తత్రభవన్తః హే పూజ్యా ఇతి సమ్బోధ్య పరిషదగ్రేసరవిశేషణం భట్టారకో భట్టరకో భట్టస్తత్రభవానితి పూజ్యపర్యాయేష్వమరశేషాత్। సర్వత్ర తత్రభవచ్ఛబ్దస్య పూజ్యార్థకస్య ప్రసిద్ధేః। ఏతేన తత్రభవతః పరిషదగ్రేసరాన్విజ్ఞాపయామీతి ద్వితీయాన్తపాఠమభ్యుపేత్య సర్వనామ్నో భవచ్ఛబ్దస్య సమ్బోధనవిభక్త్యన్తతయా క్వాపి ప్రయోగాదర్శనాద్బహుపుస్తకేషూపలభ్యమానప్రథమాన్తపాఠో సాధురిత్యుక్తిః పరాస్తా। యుష్మచ్ఛబ్దసమసమ్బోధ్యార్థకభవచ్ఛబ్దస్య తథాత్వేపి తత్రేత్యేతత్సమభివ్యాహృతభవచ్ఛబ్దస్య కేవలపూజ్యార్థకతయా తస్య సమ్బోధనవిభక్త్యన్తత్వే బాధకాభావాత్ (౨) ప్రతిజ్ఞాతాం విజ్ఞాపనామాహ। కుసుమాంజలిరిత్యాది

తగుణలేశాః (౧) యదిదం కవేర్మృగరాజలక్ష్మణో భట్టనారాయణస్య కృతిమభినవం వేణీసంహారంనామ నాటకం ప్రయోక్తుముద్యతాస్స్మః॥

గుణలేశానిత్యనేనౌద్ధత్యం పరిహృతమ్ (౧) కవేరాఖ్యామాహ । మృగరాజలక్ష్మణ ఇతి । మృగరాజశబ్దేన తద్వాచ్యార్థవాచకస్సింహశబ్దో లక్ష్యతే । తచ్చిహ్నస్య । సింహశబ్దోపాధికస్యేత్యర్థః । వస్తుతః । మృగేణ శశేన రాజత ఇతి మృగరాజశ్శశధరః । తచ్ఛబ్దేనచ తద్వాచ్యార్థవాచకో ద్విజరాజశబ్దః ప్రాగ్వల్లక్ష్యతే । తేన ద్విజరాజశబ్దోపాధికస్యేత్యర్థః । అనేన విప్రగోత్రిత్వకథనాన్నతదంశే న్యూనతా । యుక్తంచైతత్ । శౌర్యాదిగుణేన క్షత్రియస్యైవ సింహోపాధిసమ్బన్ధసమ్భవాత్ । బ్రాహ్మణస్య తథాత్వానౌచిత్యాత్ । సాక్షాద్ద్విజరాజశబ్దముపహాయ మృగరాజశబ్దేన వ్యపదేశస్తు మృగరాజస్య సింహస్య లక్ష్మ జటాధారిత్వమివ లక్ష్మ జటాధారిత్వం యస్యేత్యర్థసూచనాయ । తేనచ వేదపాఠభేదేషు సంహితాపదక్రమ జటాఘనేషు జటారూపపాఠధారిత్వప్రతీత్యా జటాంతవేదపాఠిత్వలక్ష్మణ ఇత్యర్థలాభః । దృశ్యకావ్యరూపకస్యాఖ్యామాహ ॥ వేణీసంహారమితి ॥ వేణ్యాః ద్రౌపదీకేశరచనాయాస్సంహారస్సంహరణం సంయమనం ప్రతిపాద్యత్వేన యస్మిన్ గ్రంథే తద్వేణీసంహారం । ఎతచ్చ వేణీనామకమపి । దర్శనాదౌ వేణ్యామిత్యసకృదుక్తేః । తథాచ తదిత్యధికారే అధికృత్యకృతే గ్రన్థ ఇతి సూత్రేణ విహితస్యాణః లుబాఖ్యాయికాభ్యోబహులమితి తత్సూత్రస్థవార్తికేనవా-లుపి లుపియుక్తవద్వ్యక్తివచనే ఇతిప్రకృతిలిఙ్గాదివిధానేన శకుంతలావాసవదత్తాదివత్ స్త్రీత్వాద్వేణీతి సిద్ధం । శకున్తలాయాఇవ భారతోపలబ్ధార్థకత్వేనాస్యా ఆఖ్యాయికారూపత్వం । దృశ్యకావ్యస్యానేకవిధత్వేనాస్యావిశేషరూపత్వమాహ । నాటకమితి ॥ తచ్చ ॥ నాటకం ఖ్యాతవృత్తంస్యాత్పఞ్చసంధిసమన్వితమ్ । ప్రఖ్యాతవంశో రాజర్షిర్ధీరోదాత్తః ప్రతాపవాన్ ॥ దివ్యోథది

తదత్ర కవిపరిశ్రమానురోధాన్నవనాటకదర్శనకుతూహలాదుదాత్తవస్తుకథాగౌరవాద్వా భవద్భిరవధానం దీయమానమభ్యర్థయే ॥ నేపథ్యే ॥ భావత్వర్యతామ్ ౧ ॥ ఏతేఖల్వార్యవిదురాజ్ఞయా పురుషాస్సర్వఏవ శైలూషజనం వ్యాహరన్తి । ప్రవర్త్యతామపరిహీనమాతోద్యవిద్యావిన్యాసాదికావిధయః (౨) ప్రవేశకాలః కిలతత్రభవతః పారాశర్యనారదజామదగ్న్యతుంబురుప్రభృతిభిర్మునిబృన్దారకైరనుగమ్యమానస్య భరతకులహితకామ్యయా ప్రతిపన్నదౌత్యస్య దేవదేవస్య దేవకీసూనోశ్చక్రపాణేః కౌరవరాజదుర్యోధనశిబిరం ప్రతి

వ్యాదివ్యోవా గుణవాన్నాయకో మతః । ఏకఏవభవేదంగీశృంగారో వీరఏవవా ॥ ఇత్యుక్తలక్షణమ్ ॥ ఏకేన ప్రయోజనేనాన్వితానాం కథాంశానామవాంతరప్రయోజనేనసమ్బన్ధస్సన్ధిః ॥ సచ ॥ ముఖంప్రతిముఖం గర్భస్సావమర్శోపసంహృతిరితి పఞ్చవిధః ॥ అత్రతు వీరరసఏవాంగీ । ఉదాత్తం ఔదార్యాదిగుణయుక్తం యద్వస్తునాయకస్తస్య కథాయాం గౌరవాచ్ఛ్రద్ధాతిశయాదిత్యర్థః ॥ అవధానంవిషయాన్తరపరిహారేణ చిత్తస్యైకత్ర సమావేశనం ॥ కథాశ్రవణావధానేహి కవేః క్లేశసాఫల్యప్రవణతా విషయసౌందర్యం నవవస్తుదర్శనకుతూహలిత్వం వా ఏకైకమపి కారణం ॥ ఇహతు తత్త్రితయమపిసముదితమస్తీత్యవశ్యమవధానం దేయమితి భావః ॥ నేపథ్యే ॥ నాట్యశాలాయామ్ ॥ నేపథ్యం నాట్యశాలాయాం నైపథ్యంతు విభూషణే ఇత్యుక్తేః । కుశీలవకుటుమ్బస్యస్థలీ నేపథ్యమిష్యత ఇత్యుక్తేశ్చ ॥ సాచ యవనికాంతర్భూమిరేవ । భావ, హేవిద్వన్ । భావోవిద్వానథావుక ఇత్యమరః ॥ విధయః విధానాని (౨) పారాశర్యః-వ్యాసః, జామదగ్న్యః పరశురామః, బృందారకైః శ్రేష్ఠైః । బృందారకౌరూపిముఖ్యావిత్యమరః ॥ బృందారకనాగేత్యాదినా విశేషణోత్తరపదకర్మధారయః ॥ శ్రేష్ఠమునిభిరిత్యర్థః ॥ శిబిరసన్నివేశం-సైన్యనివాసస్థానంప్ర

॥ సూ ॥ ఆకర్ణ్య॥ సానన్దం ॥ (౧) అహోనుఖలుభగవతా సకలజగదుద్భవస్థితినిరోధప్రభవిష్ణునా విష్ణునానుగృహీతమిదం భరతకులం సకలంచ రాజకమనయోః కురుపాండవయోరాహవకల్పాన్తానలప్రశమనహేతునా స్వయం సంధికారిణా - కంసారిణా, దూతేన॥తత్పారిపార్శ్వక కిమితిసారభ్యతే కుశలైః(౨)కుశీలవైస్సహ సంగీతకం ॥ ప్రవిశ్య పారిపార్శ్వకః ॥ కతమమృతుమాశ్రిత్య ॥ సూ ॥ నన్వముమేవ చన్ద్రాతపనక్షత్రక్రౌఞ్చహంసకులసప్తచ్ఛద కుశ కాశ కుముద కోకనదకుసుమధవళితగగనదిఙ్మండలం స్వాదుజలజలాశయం శరత్సమయమాశ్రిత్య గీయతాంతావత్ ॥ తథాహ్యస్యాం శరది (౩) సత్పక్షామధురగిరః ప్రసాధితాశా మదోద్ధతారమ్భాః । నిపతంతి ధార్త

తి శ్రీకృష్ణస్య ప్రవేశకాలఇతి పూర్వేణాన్వయః॥ ఏవమన్వయసమ్భవేపి ప్రస్థాతుకామస్యేత్యధికపాఠకల్పనం వ్యర్థం (౧) అహోనుఖల్విత్యవ్యయసముదాయోత్యన్తాశ్చర్యసూచకః । నిరోధః-వినాశః, ఆహవోయుద్ధం కల్పాన్తానలఇవేత్యుపమితసమాసః తేన తస్య పూర్వపదార్థప్రధానత్వేన రాజపుత్రయోః కల్పాన్తానలసదృశాహవప్రశమనస్య సమ్భవః రూపకేతు తదన్వయోనసమ్భవతీతి బోధ్యం ।సూత్రధారస్య పార్శ్వే యః ప్రకరోత్యమునాసహ । కావ్యార్థసూచకాలాపం సభవేత్పారిపార్శ్వకఇతి భరతోక్తలక్షణోనటవిశేషః । భరతేనాభినీతం యోభావం నానారసాశ్రయం। పరిష్కరోతిపార్శ్వస్థస్సభవేత్పారిపార్శ్వకఇత్యుక్తలక్షణశ్చ । భరతేన-సూత్రధారేణ అభినీతం-అభినేష్యమాణం, ఆశంసాయాం భూతవచ్చేతి భవిష్యదర్థే క్తః (౨) కుశీలవైర్నటైః, భరతాస్తు కుశీలవాఇతి భరతోక్తేః ॥ (౩) శ్లేషచ్ఛాయోపదేశైశ్చ సముద్దిష్టం విసర్పతి । యత్ఫలోదయపర్యన్తం తద్బీజమిహ కీర్తితమితి భరతోక్తఫలోదయపర్యన్తం ప్రబన్ధప్రతిపాద్యమర్థం బీజరూపం శ్లేషేణవర్ణయతి ॥ సత్పక్షా ఇత్యాది ॥ధా

రాష్ట్రాః కాలవశాన్మేదినీపృష్ఠే ॥ పారి ॥ ససమ్భ్రమమ్ ॥ కర్ణౌ పి
ధాయ (౧) శాన్తం పాపం౨ ॥ ప్రతిహతమమఙ్గళం౨ ॥ సూ ॥
సవైలక్ష్యస్మితం ॥ మారిష శరత్సమయవర్ణనాశంసయాహంసా ధా
ర్తరాష్ట్రా ఇతి వ్యపదిశ్యన్తే ॥ తత్కిం శాన్తం పాపం ప్రతిహతమ
మఙ్గళమితి (౨) పారి ॥ భావ నఖలునజానే । కిన్త్వమఙ్గళాశఙ్క
యాస్య వో వచనస్య యత్సత్యం కమ్పితమివ మే హృదయమ్ ॥ సూ ॥
(౩) మారిష నను సర్వమేవేదానీం ప్రతిహతమమఙ్గళం స్వయం
ప్రతిపన్నదూత్యేన సంధికారిణా కంసారిణా ॥ తథాహి ॥

ధార్తరాష్ట్రా హంసవిశేషా ధృతరాష్ట్రసుతాశ్చ ॥ కాలవశాత్-శరన్మా
హాత్మ్యాత్సమయనియోగాచ్చ ॥ మేదినీపృష్ఠే భూమితలే నిపతన్తి ॥
మానససరస ఆగచ్ఛన్తి। నిశ్శేషేణ పతన్తి సమూలముచ్ఛిద్యన్తే చేత్య
ర్థః ॥ విశేషణసామ్యేనోభయం దర్శయతి ॥ సత్పక్షాః-శోభనపత్రాః
విద్యమానసైన్యాదిసహాయాశ్చ ॥ మధురగిరః-రమ్యశబ్దాః మధురవా
ణీకాశ్చ ॥ ప్రసాధితాశాః-భూషితాశేషదిగ్భాగాః, ఆయత్తీకృతా
శేషదిగ్జనాశ్చ । మదేన-హర్షేణ గర్వేణచ । ఉద్ధతారమ్భాః-ఉత్కట
వ్యాపారాః ఉచ్ఛృఙ్ఖలచరితాశ్చ ॥ (౧) శాన్తంపాపమనిర్దేశ్యే ఇ
త్యుక్తేః నవక్తవ్యమిత్యర్థః ॥ అవక్తవ్యత్వే హేతుమాహ ॥ ప్రతిహ
తమిత్యాది ॥ అమఙ్గళం-అశివం, తద్ధేతుభూతం వాక్యం ప్రతిహతం
ప్రతిఘాతేనోచ్చాటితం, (౨) నఖలు-నజానే, కిన్తు జానామ్యేవ ॥
యత్ శరద్వర్ణనప్రకరణీయతయా వచనస్య హంసపరత్వం నత్వన్య
పరత్వం ॥ యత్సత్యమితి శబ్దసముదాయోఽసమ్భావనీయార్థసూచకః ॥
అసమ్భావ్యేతు యత్సత్యమితి భరతోక్తేః॥ తచ్చకమ్పనక్రియాన్వయి॥
అసమ్భావితమపి హృదయకమ్పనం వో వచనస్యామఙ్గళార్థస్యాపిప్ర
తిపాదనే సామర్థ్యాత్ కమ్పితమివేత్యుక్తం । (౩) మారిష-ఆర్య, ఆ
గన్తు మారిష ఇత్యమరోక్తేః ॥

(౧) నిర్వాణవైరదహనాః ప్రశమాదరీణాం నన్దన్తు పాణ్డుతనయాః సహమాధవేన। రక్తప్రసాధితభువః క్షతవిగ్రహాశ్చ స్వస్థా భవన్తు కురు

---

(౧) ధ్రియతేయావదేకోఽపి రిపుస్తావత్కుతస్సుఖమితి మాఘోక్తేరేకస్యాపిసత్త్వేఽనసుఖమిత్యతోఽరీణామితిబహువచనం। ప్రశమాత్ అర్థాన్మాధవేన సన్ధికరణద్వారా శాన్తేః ప్రాపణాత్ । నిర్వాణః-దాహ్యనివృత్త్యా దాహకనివృత్తివత్, శాన్తిప్రాపణేనారిభావాపగమేనిశ్శేషనివృత్త్యావైరదహనో విద్వేషానలోయేషాంతథాభూతాస్సన్తః పాణ్డుతనయామాధవేనసహనన్దన్త్విత్యన్వయః ।అత్రారిప్రశమనరూపహేతోరన్వయోపపత్తయేపూర్వపదార్థప్రధానః వైరం దహనఇవేత్యుపమితసమాసోగ్రాహ్యః॥నతువైరమేవదహనఇతిరూపకసమాసః ।తస్యోత్తరపదార్థప్రధానతయోక్తహేతోరన్వయానుపపత్తేః।వస్తుతోదుఃఖాభావేసత్యేవానన్దోదయాత్తత్పదస్యదుఃఖాభావపరత్వంకల్పనీయం।తథాచ నిర్వాణం నివృత్తం వైరస్య విద్వేషస్య దహనం తాపో యేషామిత్యేవ విగ్రహస్సాధీయాన్ । అరిభావప్రశమనేనచ తద్విషయకద్వేషాభావాత్తత్కృతతాపరహితాఇత్యర్థః॥ రక్తేన-రాగేణ ప్రణయేనేత్యర్థః ॥ ప్రసాధితాః-ఆయత్తీకృతాః, భూః భూస్థజనో యైస్తథాభూతాః । ● తతః క్షతః-నివర్తితో విగ్రహో యుద్ధం యేషాం తే సభృత్యాః కురురాజసుతాః, స్వస్థాః-సుఖినః భవన్తు, పక్షే అరీణాం-శత్రూణాం, ప్రశమాన్నివారణాత్ అర్థాన్మాధవేన సమూలముచ్ఛేదాత్ । నిర్వాణవైరదహనాః-నివృత్తవిద్వేషకృతతాపాః, రక్తేన-రుధిరేణ, ప్రసాధితా-అలఙ్కృతా భూర్యైస్తే, తత్ర హేతుః క్షతవిగ్రహాః-శస్త్రనికృత్తశరీరాః, స్వస్థాః-స్వర్గస్థా భవన్త్విత్యర్థః ॥ సుస్థితే చ మృతే స్వస్థ ఇతి కోశాత్ । అత్ర శ్లిష్టేన వాక్యేన ప్రకరణప్రతిపాద్యార్థస్యాభిధానాత్ శ్లేషగండాఖ్యం నాటకాంగం ॥ యథోక్తం భరతేన । ద్వ్యర్థతా యత్ర వాక్యానాం శ్లేషేణార్థః ప్రతీయతే । శబ్దభ

రాజసుతాస్సభృత్యాః ॥ (౧) నెపథ్యే ॥ సాధిక్షేపం ॥ ఆఃదురాత్మన్
వృథా మంగళపాఠక (౨) శైలూషాపశదకథం స్వస్థాభవంతి, మయి
జీవతి ధార్తరాష్ట్రాః (౩) లాక్షాగృహానలవిషాన్నసభాప్రవేశైః ప్రా
ణేషు విత్తనిచయేషుచ నః ప్రహృత్య । ఆకృష్టపాండవవధూపరిధాన
కేశాస్స్వస్థాభవంతి మయి జీవతి ధార్తరాష్ట్రాః॥ సూత్రధారపా
రిపార్శ్వకౌ వాకర్ణయతః ॥ పారి ॥ భావ కుతఏతత్ ॥ సూ ॥ పృష్ఠ
తోవలోక్య ॥ (౪) అయే ఏషఖలు వాసుదేవగమనాత్కురుసంధాన
మమృష్యమాణః పృథులలాటతటఘటితవికటకీనాశతోరణత్రిశూలా
యమానభీషణభ్రుకుటిరాపిబన్నివ నస్సర్వాన్ దృష్టిపాతేన సహదే
వానుగమ్యమానః క్రుద్ధోభీమసేన (౫) ఇతఏవాభివర్తతే। తన్నయు

క్త్యానుపాత్తోపి శ్లేషకండస్సఉచ్యతెఇతి ॥ దర్పణకృతా త్విదం పతా
కాస్థానత్వేనోక్తం ॥ వచస్సాతిశయశ్లిష్టం నానాబన్ధసమన్వితమ్ । ప
తాకాస్థానమన్యత్తమితిలక్షయిత్వేదముదాహృతమ్ ॥ (౧) నెపథ్యం అ
భినెయరూపధారణస్థానం ॥ (౨) శైలూషేషు-నటేషు, అపశద-అ
ధమ (౩) లాక్షాపరిధానం గృహం లాక్షాగృహం । విషమిశ్రమన్నం
విషాన్నం । సభాయాం ద్యూతార్థం ప్రవేశః-ప్రవేశనం, పరిధీయతే
ఇతి పరిధానం-వసనం, కర్మణిల్యుట్, ఇహ నాటకీయస్య ఫలహేతు
భూతస్య విషానలాదెస్సర్వస్య కీర్తనాత్, మయి జీవతీత్యనేనచ ఉ
త్సాహస్య కథనాత్, స్వస్థాభవంతీత్యనేనచావసానస్య కీర్తనాద్వి
ధకం నామనాటకాంగం తదుక్తం భరతేన, నాటకీయఫలె హేతు
భూతస్యాద్యస్యకీర్తనాత్, ఆఫలొదయముత్సాహావసానాభ్యాంతు వి
ధకం ఇతి ॥ దర్పణకృతాతు కావ్యార్థస్య సముత్పత్తిరుపక్షేపఇతీష్యతే
ఇతి ముఖాంగవిశేషముపక్షేపకంలక్షయిత్వా ఏతత్పద్యముదాహృతం॥
(౪) అయే ఇతి నిపాతః వ్యాసంగాదినా౽కలితార్థస్య హఠాదాకలనె
సమ్భ్రమాతిశయమభిధత్తే ॥ (౫) ఇతఏవ-ఇహైవ, అభివర్తతే అభి

క్తమస్య క్రుద్ధస్య పురతస్స్థాతుం ॥ తదితఆవామన్యత్ర గచ్ఛావః ॥
(౧) ఇతి నిష్క్రాన్తౌ ॥ ****************************

(౨) ప్రస్తావనా

(౩) తతః ప్రవిశతి సహదేవానుగమ్యమానః క్రుద్ధో భీమసేనః ॥ భీమః ॥ ఆః దురాత్మన్ వృథా మంగళపాఠక శైలూషాపసద । లాక్షాగృహేత్యాదిపూర్వోక్తమేవ పఠతి ॥ సహ ॥ సానునయమ్ ॥ ఆర్య ననుమర్షయమర్షయ ॥ అభిమతమేవ నో భరతపుత్రస్య వచనం ॥ పశ్య ॥ నిర్వాణవైరదహనాః ప్రశమాదరీణాం నన్దన్తు పాండుతనయాస్సహమాధవేన । రక్తప్రసాధితభువః క్షతవిగ్రహాశ్చ స్వస్థాభవన్తుకురురాజసుతాస్సభృత్యాః ॥ సభృత్యాః కౌరవాః, క్షతజాలంకృతవసుధాః క్షతశరీరాశ్చ స్వర్గస్థాభవన్త్వితి బ్రవీతి ॥ భీమః ॥ సా

ముఖ్యేన వర్తతే । ఆగంతుమారభతేత్యర్థః । (౧) నిష్క్రాన్తౌ-సూత్రధారపారిపార్శ్వకౌ । తయోరేవ పూర్వం రంగే ప్రవిష్టత్వాత్ ॥ (౨) ప్రస్తావనా-ఆముఖం, పూర్వరంగ ఇతి యావత్, నటీ విదూషకో వాపి పారిపార్శ్వకఏవవా । సూత్రధారేణసహితాః సల్లాపం యత్ర కుర్వతే ॥ ఆముఖంతద్విజానీయాద్బుధైఃప్రస్తావనోచ్యతే ।ఇయంచ ప్రస్తావనా కథోద్ఘాతరూపా । సూత్రధారవాక్యార్థమాదాయభీమసేనపాత్రస్య ప్రవేశాత్ । యథోక్తం దర్పణే ॥ సూత్రధారస్య వాక్యంవా సమాదాయార్థమేవవా । భవేత్పాత్రప్రవేశశ్చేత్కథోద్ఘాతస్తదోచ్యతే ॥ ఇతి ॥ అత్ర సూత్రధారేణ ప్రబన్ధప్రతిపాద్యార్థస్య శ్లేషేణ సూచనేపి తద్వాక్యమన్యార్థపరతయా సమ్భావ్య భీమరూపపాత్రస్య ప్రవేశఇతి బోధ్యమ్ ॥(౩) తతః-ప్రవేశసూచనానంతరం, అసూచితస్య పాత్రస్య నచనాట్యే ప్రవేశనమిత్యుక్తేరత్ర ప్రవేశసూచనం కృతమ్ । పటాక్షేపేణ స్వయం ప్రవేశేతు

పాలనీయం ॥ (౧) నఖలు నఖల్వమంగళాని చిన్తయితుమర్హన్తి భవన్తః కౌరవాణామ్ । సంధేయాస్తే భ్రాతరో యుష్మాకం ॥ సహ ॥ సరోషం ॥ ధృతరాష్ట్రస్య తనయాః కృతవైరాః (౨) పదేపదే । రాజానం చేన్నిషేద్ధా స్యాత్కాలక్షమేత తవానుజః ॥ భీమః ॥ సక్రోధం ॥ ఏవమిదం ॥ అతఏవాహమద్యప్రభృతి (౩) భిన్నో భవద్భ్యః ॥ పశ్య ॥ (౪) ప్రవృద్ధం యద్వైరం మమ ఖలు శిశోరేవ కురుభిర్న తత్రార్యో హేతుర్భవతి న కిరీటీ న చ యువాం । జరాసంధస్యోరస్థలమివ విరూఢం పునరపి క్రుధా భీమస్సన్ధిం విఘటయతి యూయం ఘటయత ॥ సహ ॥ సానున

నసూచనాపేక్షేత్యన్యత్ర విస్తరః ॥ (౧) నఖలు శబ్దోత్యన్తనిషేధవాచీ సముదితో నిపాతః (౨) పదేపదే-ప్రతిస్థానం, ప్రతివిషయమితియావత్, (౩) అత్ర భేదస్సంహతిభేదనమితి దర్పణోక్తం భేదాఖ్యం నాటకాఙ్గం (౪) శిశోరేవ-శైశవావస్థాపన్నస్యైవ । బాల్యప్రభృతి సహజమితియావత్ । కురుభిస్సహ మమ యద్వైరం ప్రవృద్ధం-ఉపచితం తత్ర-తస్మిన్ విషయే, ఆర్యో హేతుః-నిమిత్తం న భవతి, కిరీటీ అర్జునశ్చ హేతుర్న భవతి । యువాం-నకులసహదేవౌ, న హేతూ భవథ ఇతి విపరిణామః । అతఏవ ఉరః వక్షఃస్థలమాధారోఽస్యేతం ఉరస్థానస్థితమిత్యర్థః । విరూఢం-ప్రసవకాలే జాతం, మాతృభ్యాం ప్రసూతదేహార్ధఖండద్వయం ప్రథమం వియుక్తమాసీత్ తతో జరయా రాక్షస్యా సంశ్లేషణేన పునస్సంయోజితమిత్యర్థః । జరాసంధస్య సంధిం-సంధిస్థానమివ యుష్మాభిః క్రియమాణం సంధిం పణబన్ధవిశేషం సాంగత్యం చ విఘటయతి-వియోజయతి, అపాకరోతీతియావత్ । భ్రాతృసాంగత్యభంగస్యాయుక్తత్వమాశంక్యాహ ॥ క్రుధేతి ॥ వైరజాతక్రోధేనేత్యర్థః । ప్రాగుక్తేన సంహతిభేదేన చ తత్ర దోషం న గణయేఽహమితి భావః । యూయం యుష్మదాదయః । త్యదాద్యేకశేషః । పునర్ఘటయత । అసమ్భావితోత్పాదనాయ యత్నో హి ఘటనా । అసమ్భావితమపి తే

సం ॥ ఆర్యైవమతిసమ్భృతక్రోధేషు యుష్మాసు కదాచిత్ఖిద్యతే గు
ః ॥ భీమః ॥ సహాసం ॥ కింనామ మయిఖిద్యతేగురుః । సామర్షం॥
త్స గురుఃఖేదమపి జానాతి ॥ పశ్య ॥ (౧) తథాభూతాందృష్ట్వానృప
దసి పాఞ్చాలతనయాం వనే వ్యాధైస్సార్ధం సుచిరముషితం వల్కల

ణాం సన్ధిముత్పాదయితుం యతధ్వం । నతుసైత్యతీతిభావః । అత్రి
యూయంచ కురుతేతి పాఠస్తు భగ్నప్రక్రమదోషాక్రాన్తతయా ద
ణాద్యసమ్మతతయా వివక్షితార్థాప్రతిపాదకతయాచోపేక్షితః ।అ
త్రైచ మహాభారతీయా కథానుసంధేయా । సాచ సభాపర్వణి షోడ
శాధ్యాయే ॥ అథకాలే మహాప్రాజ్ఞ యథాసమయమాగతే । ప్ర
జాయేతాముభే రాజన్ శరీరశకలేతదా ॥ ఏకాక్షిబాహుచరణే అర్ధో
దరముఖస్ఫిచే । ఇతి । తే చతుష్పథనిక్షిప్తే జరానామాథ రాక్షసీ ।క
స్తకామాసుఖవహే శకలేసాతు రాక్షసీ ॥ సంయోజయామాస తదా
విధానబలనోదితా । తే సమానీతమాత్రేతు శకలే పురుషర్షభ । ఏక
మూర్తిధరోవీరః కుమారస్సమపద్యత ॥ ఇత్యుపక్రమ్య ॥ రాజ్ఞే త
యా తే దత్తేఇత్యభిధాయ । జరయా సన్ధితో యస్మాజ్జరాసంధో భ
వత్వయమిత్యుక్తం। తత్రైవ త్రయోవింశాధ్యాయే బభంజపృష్ఠంసంక్షి
ప్యనిష్పిష్యచననాదచ।కరేగృహీత్వాచరణం ద్వేధాచక్రేమహాబలః ఇ
త్యాద్యుక్తం(౧)తథాభూతా అనుభూతప్రకారాకృతకేశామ్బరకర్ష
ణా ఋతుమతీ ఏకవస్త్రాచధర్షితేత్యర్థః । అతిదుఃఖాకరస్య కథనేపి
క్లేశదాయిత్వాత్తథేత్యనేన స్మారితమితి భావః । దృష్ట్వా-ప్రత్యక్షము
పలబ్ధ్వా, నతుశ్రుత్వా ॥ నృపసదసి-రాజసభాయాం, నత్వేకాంతే ।నా
ప్యన్యేషాం క్షుద్రాణాం సమీపే। స్వజాతీయానాం విశేషతః ప్రధా
నానాం సమక్షమపమాననమతిదుఃఖకరమితి భావః । పంచాలానాం
జనపదానాం రాజా పాంచాలః, తస్య తనయేత్యనేనాభిజాత్యసూచ
నాదపి దుఃఖకరత్వం ద్యోతితం । తథాభూతామిత్యాది ద్వితీయాంతః

ధరైః । విరాటస్యావాసే స్థితమనుచితారమ్భనిభృతం గురుః ఖేదం ఖిన్నే మయి భజతి నాద్యాపి కురుషు ॥ తస్మాదేవ నివర్తస్వ ॥ ఏవంచాతిప్రవృద్ధామర్షోద్దీపితస్య భీమస్య వచనం విజ్ఞాపయ రాజానం॥ సహ ॥ ఆర్య కిమితి ॥ భీమః ॥ (౧) యుష్మచ్ఛాసనలంఘనామ్భసిమయా మగ్నేన నామస్థితం ప్రాప్తా నామ విగర్హణా స్థితిమతాం మధ్యేనుజానామపి । క్రోధోల్లాసితశోణితారుణగదస్యోచ్ఛిన్దతః కౌరవానద్యై

దృష్టైవేతి క్త్వాప్రత్యయాన్తశ్చ పాఠో సాధుః । ప్రథమపాదే వాక్యాపరిసమాప్త్యా పరిక్రమభంగప్రసఙ్గాత్ । ఏవం కళత్రగతం దుఃఖం దర్శయిత్వా ఆత్మని భ్రాతృషు చ తదాహ వన ఇత్యాది । వనే-నతు గ్రామే, వ్యాధైస్సార్ధం-నీచైస్సహ, అథవా వ్యాధోపజీవికాధారిభిరస్మాభిః సార్ధం ఏకత్రస్థితైస్సహితైరుషితం । తత్రాపి సుచిరం-నాల్పకాలం, వ్యాధైరిత్యనేనాజీవికాయాం దుఃఖమభిధాయ పరిధానే తదాహ ॥ వల్కలధరైరితి ॥ అనుచితానాం ద్యూతసహాయతాపాచకతా స్త్రీనాటనగవాశ్వపాలనాదీనాం ఆరమ్భేణ-అనుష్ఠానేన నిభృతం గుప్తం యథాతథాస్థితం । ఖిన్నే-కళత్రభ్రాతృక్లేశం దృష్ట్వా స్వయం చానుభూయ క్లేశం ప్రాప్తే । మయీత్యనేన ఏవం క్లేశే యుష్మాకం ఖేదాభావేప్యాత్మనోఽసహిష్ణుత్వం సూచితం । గురుః ఖేదం మనస్తాపం భజతి । అద్యాపి-ఇదానీమపి, కురుషు ఏవం క్లేశదాయిష్వపి నేత్యర్థః । తస్య చ ఖేదాభిజ్ఞత్వే తేషు విషయేఽవశ్యమేవ ఖేదస్స్యాత్ అతః పూర్వం యదుక్తం గురుః ఖేదమపి జానాతీతి తత్సమర్థితమిత్యాశయః । (౧) నామ ప్రాకాశ్యే । ప్రకాశయామియత్ యుష్మదాజ్ఞాతిక్రమజలే అన్తః ప్రవిష్టేన సతా స్థితమితి । స్థితిమతాం-జ్యేష్ఠానుసరణరూపమర్యాదావతాం, ద్వితీయం నామ సమ్భావనాయాం ॥ సమ్భావయామి చాత్మనో విగర్హణాపి నిందాపి ప్రాప్తా ఉపస్థితేతి అన్యేషాం భ్రాతౄణామాజ్ఞానుసారిత్వాదాత్మన స్తదతిక్రమాన్నిందా

కం దివసం మమాసినగురుర్నాహం విధేయస్తవ ॥ ఇత్యుద్ధతం పరి
క్రామతి ॥ సహ ॥ తమేవానుగచ్ఛన్ ఆత్మగతం॥ అఙ్గ కథమార్యః పా
ఞ్చాల్యాశ్చతుశ్శాలమిదం ప్రవిశతి ॥ భవత్వహమప్యత్రైవ తిష్ఠామీ
తి స్థితః ॥ భీమః ॥ ప్రతినివృత్యావలోక్య చ ॥ సహదేవ గచ్ఛ త్వం
గురుజనమనువర్తస్వ ॥ అహమప్యాయుధాగారం ప్రవిశ్యాయుధస
హాయోభవామి ॥ సహ ॥ ఆర్య నైదమాయుధాగారం పాఞ్చాల్యా
శ్చతుశ్శాలమిదమ్ ॥భీమః॥ కింనామ నైదమాయుధాగారం పాఞ్చా
ల్యాశ్చతుశ్శాలమిదం ॥ విచిన్త్య ॥ అథవా ఆమన్త్రయితవ్యేయం మ
యా పాఞ్చాలీ ॥ సహదేవం హస్తే గృహీత్వా సహదేవ యదార్యః
కురుభిస్సన్ధానమిచ్ఛన్నస్మాన్ (౧)పీడయతి ॥ తద్భవానేవ పశ్యతు ॥ఉ
భౌ ప్రవేశం నాటయతః ॥ సహ ॥ ఆర్య ఇదమాసనమాస్తీర్ణం ॥ అ

యుక్తైవేతి భావః । ఉచ్ఛిన్నతః-సమూలం నాశయతః, అద్య-సమ్ప్రతి
కాలే తస్మిన్నహని, ఏకం దివసం వ్యాప్య । గురుః-నియన్తా, ఉ
చ్ఛేదనవిషయఇత్యర్థాల్లభ్యతే । విధేయః । నియామ్యః । అత్ర క్రో
ధోల్లాసితేత్యనేనాయుధాన్తరనైరపేక్ష్యస్య ఉచ్ఛిన్నతఇత్యనేన స
మూలనాశనస్య కౌరవానిత్యనేన సర్వేషాం అద్యేత్యనేనైతావ
త్కాలంప్రతిజ్ఞానురోధేన సోఢం నాతఃపరం సోఢవ్యమిత్యస్య ఏకం
దివసమిత్యనేన ఏకేనాహ్నైవ కృతకృత్యతాయాః మమేత్యనేన స
హాయాన్తరానపేక్షత్వస్యచ సూచనాదుత్సాహాతిశయోదర్శితః । అ
త్ర కార్యస్య కౌరవోచ్ఛేదస్య హేతోర్గదాసముల్లాసనస్యచ అకా
ర్యస్యచ నిన్దాలాభహేతోర్గురుశాసనలఙ్ఘనస్యోక్తేః పరికరనామ
కసన్ధిస్థానం । కార్యాకార్యస్య హేతూనాముక్తిః పరికరో మతఇ
తి భరతశాస్త్రాత్ (3) ఆత్మగతం-స్వగతం, యత్తు శ్రావ్యం నసర్వ
స్య స్వగతం తదిహోచ్యతఇతి భరతవాక్యాత్ । (౧) సన్ధానమిత్యా
ది ॥ తత్కరణేతు ద్రౌపదీకేశసంయమనం నస్యాదితి హీనః పీడా।

తోపవిశ్య ప్రతిపాలయత్యార్యః కృష్ణాగమనమ్ ॥ ఉభావుపవిశతః ॥ భీమః ॥ (౧) వత్స కృష్ణాగమనమిత్యనేనైవోపోద్ఘాతేన స్మృతం ॥ అథ భగవాన్ స కృష్ణః కేన పణేన సంధిం కర్తుం సుయోధనం ప్రతి ప్రహితః ॥ సహ ॥ ఆర్య పఞ్చభిర్గ్రామైః ॥ భీమః ॥ కర్ణౌ పిధాయ ॥ శాన్తం ॥ దేవస్యాజాతశత్రోరయమీదృశస్తేజసోపకర్ష ఇతి యత్సత్యం కమ్పితమివ మే హృదయం ॥ పరివృత్య ॥ తద్వత్స న త్వయా కథితం న చ మయా శ్రుతం ॥ యత్తదూర్జితమత్యుగ్రం క్షాత్రం తేజోఽస్య భూపతేః । దీవ్యతాక్షైస్తదానేన నూనం తదపి హారితమ్ ॥ ౧౩ ॥ నేపథ్యే (౨) సమాశ్వసిదు భట్టిణీ ॥ సహ ॥ శ్రుత్వా ॥ నేపథ్యాభిముఖమవలోక్య ॥ స్వగతం ॥ అః ॥ అయే కథమియం యాజ్ఞసేనీ ముహురుపచీయమానబాష్పపటలనయనా ఆర్యసమీపముపసర్పతి ॥ తత్కష్టతరమాపతితమ్ (౩) యద్వైద్యుతమివ జ్యోతిరార్యే క్రోధేన సమ్భృతమ్ । తత్ప్రావృడివ కృష్ణేయం నూనం సంవర్ధయిష్యతి ॥ ౧౪ ॥ తతః ప్రవి

---

(౧) కృష్ణాయాః-ద్రౌపద్యాః, ఆగమనమిత్యర్థకకృష్ణాగమనమిత్యుక్త్యా కృష్ణస్యాగమనమితి తుల్యానుపూర్వీకపదప్రతిపాద్యతయా స్మృతమ్ । తత్స్మృత్యా చ సమ్బంధిజ్ఞానస్య తదీయకార్యస్మరణహేతుతయా తత్కర్తవ్యసంధివిషయకస్మరణమితి ద్యోతయన్నాహ ॥ ఉపోద్ఘాతేనేతి ॥ చిన్తాం ప్రకృతసిద్ధ్యర్థాముపోద్ఘాతం విదుర్బుధాః । ఇత్యుక్తయా ప్రకృతసిద్ధ్యనుకూలచిన్తయేత్యర్థః । కథోద్ఘాతేనేతి పాఠే తు కథాయాః కథాన్తరస్య ఉద్ఘాత ఉద్భేదో యస్మాత్ కథాన్తరప్రసరణహేతునానేనేత్యర్థః । తత్ర హేతుస్తత్స్మరణమిత్యాశయః ॥ ప్రాయేణ ప్రాకృతస్థానే శౌరసేనీ ప్రయుజ్యత ఇతి వచనాత్ప్రయోగాత్ శౌరసేనీప్రయోగః (౨) సమాశ్వసితు భట్టినీ (౩) వైద్యుతం-విద్యుత్ప్రభవం, ఆర్యే-భీమే, సమ్భృతం-సంజాతం, ఆర్యక్రోధేన సమ్భృతమితి పాఠస్తు దర్పణకృతోఽసమ్మతత్వేనానాదృతః । ఇహ చిత్రనా

శతి యథానిర్దిష్టా ద్రౌపదీచెటీచ ॥ చేటీ ॥ (౧) పమాససిహిఅవణఇ స్సదిదెమణ్ణుంణిబ్బాణుబద్ధకురువెరో కుమరో భీమసేణో ॥ ద్రౌ ॥ నిశ్వస్య ॥ హంజె హోదిఎదం ॥ జఇమహాగాఅస్సపడిఊళో హవిస్సది ॥ చే ॥ విలోక్య ॥ ఏసోకుమరో చిట్ఠది । తాణంఉవసప్పదు భట్టిణీ ॥ ద్రౌ ॥ హళా ఎవ్వంకరేమ్హ ॥ ఉభౌపరిక్రామ్య ॥ చె ॥ ఉపసృత్య ॥ జేదుకుమరో భీమో ॥ భీ ॥ అశృణ్వన్ ॥ యత్తదూర్జితమితి పఠతి ॥ చే ॥ దేవి కువిదోవిఅకుమరోలక్ఖిజ్జది ॥ ద్రౌ ॥ హంజె జఇఎవ్వంఅవహీరణావిపసాదం సమాసాసెది ॥ తాఉవట్ఠిదాభవిఅసుణోమిదావణాహస్సవవసిదం ॥ తథాకురుతః ॥ భీ ॥ సక్రోధం । వత్స కింనామ సంభిన్నాశ్రమైస్సంధిః ॥ (౨) మథ్నామి కౌరవశతంసమరేన కోపాద్దుశ్శాసనస్య రుధిరం నపిబామ్యురస్తః । సంచూర్ణయామి గదయా నసుయోధనోరూ సంధిం కరోతు భవతాం నృపతిఃపణేన ॥ ౧౫ ॥ ద్రౌ ॥

మకం లక్షణమ్ । దేశకాలస్వరూపాదేర్వర్ణనం దిష్టముచ్యతే ఇతి వర్ణనోక్తేః (౧) సమాశ్వసిహి-౨ । అపనయిష్యతి తేమన్యుంనిత్యానుబద్ధకురువైరః కుమారో భీమసేనః ॥ ద్రౌ ॥ భవత్వేతత్ । యది దుహోరాజస్య ప్రతికూలోభవిష్యతి ॥ చె ॥ ఏషకుమారస్తిష్ఠతి । ఉక్తాతాదిత్యాద్ధ్రిన్వః ॥ తస్మాదేనముపసర్పతు భట్టిణీ ॥ ద్రౌ ॥ సఖ్యేవంకుర్వః ॥ చె ॥ జయతు కుమారోభీమః ॥ చే ॥ దేవికుపితఇవ కుమారోలక్ష్యతే ॥ యకఇజ్జాదేశః ॥ ద్రౌ ॥ చేటి యద్యేవం అవధీరణాప్యేషామాం సమాశ్వాసయతి । తస్మాదుపస్థితాభూత్వా శృణోమి తావన్నాథస్య వ్యవసితం । వ్యవసితం అధ్యవసాయముద్యమమితియావత్ ॥ (౨) మథ్నామీత్యాదౌ సర్వత్ర వర్తమానసామీప్యేభవిష్యతిలట్ । మథిష్యామీత్యాదిరర్థః । గురుశాసనానురోధే కౌరవశతమథనాద్యనంభాషితం । తచ్చ కార్యార్థకనఙ్త్రమేణవ్యుదస్యతె । గురుశాసనానురోధే హేతుః కోపాదితి । క్రుద్ధస్య కార్యాకార్యవివేకరాహిత్యం

సహర్షమ్ ॥ (౧) జనాంతికమ్ ॥ (౨) ణాహఅసుదపువ్వంఈరిసంపిఅవఅణం తాఉణోవిభణాహి ॥ భీ ॥ వత్స సహదేవ పశ్య ॥ మథ్నామీతి పునఃపతతి ॥ సహ ॥ ఆర్య కింతు మహారాజస్య సందేశోయమార్యేణావ్యుత్పన్నఏవ (౩) గృహీతః ॥ భీ ॥ (౪) కాపునరత్రవ్యుత్పత్తిః ॥ సహ ॥ ఏవమార్యేణ సందిష్టం సుయోధనస్య ॥ యథా ॥ (౫) ఇన్ద్రప్రస్థం వృకప్రస్థం జయంతం వారణావతమ్। ప్రయచ్ఛచతురోగ్రామాన్ పంచమం కంచిదేవతు ॥ ౧౬ ॥ ఇతి ॥ తదేవమనయా

ప్రసిద్ధమితిభావః । ఆత్మనోధునా విధేయత్వాభావస్యోక్తతయా భవతాంనృపతిరిత్యుక్తం (౧) జనాంతికం-రంగజనసమీపేన్యోన్యమన్త్రణం అన్యోన్యమన్త్రణం యత్స్యాజ్జనాంతే తజ్జనాంతికమితి భరతోక్తేః ॥ (౨) ద్రౌ ॥ నాథ అశ్రుతపూర్వమీదృశం ప్రియవచనమ్ । తస్మాత్పునరపిభణ । శౌరసేన్యాం పూర్వస్య పురవాదేశః । ఇహ ప్రాప్తినామకం ముఖాంగం । ప్రాప్తిర్ముఖాగమఇతిదర్పణోక్తేః । (౩) అవ్యుత్పన్నః-తాత్పర్యావిషయీభూతోర్థః, గృహీతః-ఆపాతతోజ్ఞాతః, న తు తస్య పంచగ్రామమాత్రపరతా । కింత్వన్యార్థతాపి। స్ఫుటీభవిష్యతి చైతదుపరిష్టాత్ । (౪) కావ్యుత్పత్తిః-కీదృశార్థస్య తాత్పర్యవిషయతా । (౫) ఇన్ద్రప్రస్థమితి ఖాండవప్రస్థస్యైవ నామాన్తరం ॥ ఆదిపర్వణి ౨౦౭—అధ్యాయే భ్రాతృభిస్సహకౌన్తేయనిబోధగదతోమమ। పునర్వోవిగ్రహోమాభూత్ఖాండవప్రస్థమావిశ ॥ ఇత్యుపదిశ్య హాస్తినపురాద్వివాసితైస్తైరభినవపురమింద్రప్రస్థనామకం నిర్మితం ॥ ఉక్తంచ తత్రైవాధ్యాయశేషే ॥ ఏవం సమ్ప్రాప్యరాజ్యం తదిన్ద్రప్రస్థం తపోధన । ఇతి జనమేజయప్రశ్నవాక్యమ్ । తథాచానేన హాస్తినపురాన్నిర్వాసనరూపాపకారస్థానం స్మారితం । వృకోవృకోదరః । ఉత్తరపదలోపః । వృకోభస్మకీటఉదరే యస్యసవృకోదరః తత్సంజ్ఞాప్రాప్తిస్థానం వృకప్రస్థం । తచ్చ ప్రమాణకోటిస్థానమేవ । త

(౧)ప్రతిగ్రామనామప్రార్థనయాపంచమస్యచానంకీర్తనాద్విషభోజన జతుగృహద్యూతసభాప్రవేశాద్యపకారస్థానోద్ఘాటనమేవేదంమన్యామహే ॥ భీ॥ సాటోపమ్ ॥ వత్సైవంకృతే కిఙ్కృతంభవతి ॥ సహ ॥ ఆర్య లోకే సగోత్రద్రోహయాశఙ్కితహృదయమావిష్కృతంభవతి ॥ కురురాజస్యాసంధేయతా చ దర్శితాభవతి ॥ భీ ॥ ద్వయమప్యేతదనర్థకమ్ । కురుషు తావదసన్ధేయతా తత్రైవనివేదితా ॥ యదైవాస్మాభిరితో వనం గచ్ఛద్భిస్సర్వైరేవ కురుకులస్య నిధనం ప్రతిజ్ఞాతమ్ ॥ప్రసిద్ధశ్చ లోకేపి ధార్తరాష్ట్రకులక్షయః ॥ సహ ॥ లజ్జాం నాటయతి॥

త్రైవ విషదానేనోన్మత్తీకృత్య స్వాపితే భీమే దుర్యోధనాదిభిర్గఙ్గామ్భసి నిక్షిప్తేసతి పాతాళగమనేన తత్ర దశరసకుమ్భాన్ పీతవతిసతి తేషామపిజారణాద్వృకోదరఇతి సంజ్ఞావిఖ్యాతా ఆదిపర్వణి ౧౨౮--అధ్యాయే ఏషా కథానుసన్ధేయా॥తత్స్థానవామ్నాచ విషదానాపకారస్మారణమ్ । జయంతం-ద్యూతేన జయస్థానం, తేనరాజ్యాపహరణకళత్రధర్షణవనవాసనాద్యపకారస్మారణమ్। వారణావతం-జతుగృహదాహనస్థానం, పాండవా ధృతరాష్ట్రేణ ప్రేషితా వారణావతం ఇత్యుపక్రమ్య । సత్వం రాసభయుక్తేన స్యన్దనేనానుగామినా । వారణావతమద్యైవ యథాయాసి తథాకురు ॥ శణసర్జరసాదీని యాని ద్రవ్యాణికానిచిత్ । ఆగ్నేయాన్యుతపాసంతి తానితత్రప్రదాపయేతి ॥ ఆదిపర్వణి ౧౪౪—అధ్యాయే పురోచనంప్రతి దుర్యోధనవాక్యం ॥ తేనానలదానస్మారణమ్ ॥ ఏవం ప్రతిగ్రామం నామనిర్దేశేన తత్తదపకారస్మారణాత్తేషామసన్ధేయతా దర్శితేతి తాత్పర్యార్థః ॥

(౧)గ్రామోగ్రామఃప్రతిగ్రామమితి వీప్సాయామవ్యయీభావః। తత్ర గ్రామాణాం నామ్నా నామనిర్దేశేన ప్రార్థనయా యాచ్ఞయా పంచమస్య గ్రామస్య అసంకీర్తనాత్ నామనిర్దేశేనాకథనాత్ । ప్రదేశాదీత్యాదిపదేనపురాద్వాసనస్యగ్రహణం। అత్రక్రమోనవివక్షితః॥

భీ ॥ లజ్జాకరః కింభవతాం ॥ అపిచ ॥ రేమూఢ, యుష్మాక హ్రి
పయతి క్రోధాల్లోకే శత్రుకులక్షయః । నలజ్జయతి దారాణాం సభా
యాం కేశకర్షణమ్ ॥ ౧౭ ॥ ద్రౌ ॥ (౧) ణాహణలజ్జంతిఏదే । తు
మంవిదావమావిసుమరేహి ॥ భీ ॥ వత్స కిం చిరాయతి పాంచాలీ ॥
సహ ॥ (౨) ఆర్యకాఖలువేలా తత్రభవత్యాః ప్రాప్తవత్యాః ॥ కిం
తు కోపావేశవశాదాగతాప్యార్యేణ నోపలక్షితా ॥ భీ ॥ దృష్ట్వా ॥
సాదరం ॥ దేవి సముద్ధతామర్షైరస్మాభిరాగతాపి భవతీ నోపలక్షి
తా । ఏతావతానమన్యుం కర్తుమర్హసి ॥ (౩) ద్రౌ ॥ ణాహఉఆసీ
ణేసుతుమ్హేసుమహామణ్ణూ । ణఉణకుప్పంతేసు ॥ భీ ॥ యద్యేవమపగ
తపరిభవమాత్మానం సమర్థయస్వ ॥ ద్రౌ ॥ సఖేదం నిశ్వసితి ॥ భీ ॥
హస్తేగృహీత్వా పార్శ్వే సముపవేశ్యముఖమవలోక్యచ । కింపునర
ద్య భవతీం భృశముద్విగ్నామివోపలక్షయామి ॥ (౪) ద్రౌ ॥ ణాహ
ణత్థికింవిఉవ్వేఅకాలణంతుమ్హేసుసణ్ణిహిదేసు ॥ భీ ॥ కిమితి నావేదయ
సి ॥ కేశానవలోక్య ॥ అథవా కిమావేదితేన । జీవత్సు పాండుపుత్రే
షు దూరమప్రోషితేషుచ । పాంచాలరాజతనయా భజతేయదిమాం
దశామ్ ॥ ౧౮ ॥ ద్రౌ ॥ (౫) హంజే బుద్ధిమదిఏణివేఏహిదావణా
హస్స । కోఅణ్ణోమహపరిహవేణఖిజ్జది ॥ చే ॥ జం దేవీ ఆణవేది ॥

---

(౧) ద్రౌ ॥ నాథనలజ్జంతఏతే । త్వమపితావన్మావిస్మర । స్మరతేస్సుమరాదే
శః । (౨) కాఖలువేలాకియత్యపివేలా ప్రాప్తాయాఆగమనావధిః కియా
నపికాలోవ్యతీతఇత్యర్థః (౩) ద్రౌ ॥ నాథఉదాసీనేషుయుష్మాసుమమమ
న్యుః నపునః కుప్యత్సు (౪) ద్రౌ ॥ నాథనాస్తికిముద్వేగకారణం యు
ష్మాసు సన్నిహితేషు ॥ (౫) ద్రౌ ॥ చేటి బుద్ధిమతికే నివేదయతావ
న్నాథాయ । కోన్యోమమ పరిభవే ఖిద్యతి ॥ చే ॥ యద్దేవ్యాజ్ఞాప
యతి కుమారఇతోప్యధికమద్యమన్యుకారణమాసీద్దేవ్యాః వాస్త్రన్థౌమ
న్యుచిహ్నయోరితి మన్యుశబ్దే సంయుక్తస్య నకారాకారాత్రితతకారః ।

నముపసృత్యాంజలిం బద్ధ్వా । కుమార ఇదో విఅహిఅం అజ్జఉస్స కాల
ం ఆసీదేవీఏ ॥ భీ ॥ కింహామాస్మాదప్యధికమ్ । తత్కథయ కథయ౨
(౧) కౌరవ్యవంశదావే ఽస్మిన్ క ఏష శలభాయతే । ముక్తవేణీం స్పృశ
న్నేనాం కృష్ణాం ధూమశిఖామివ ॥ ౧౯ ॥ (౨) చే ॥ సుణాదు కుమారో ।
జ్జఉ దేవీ అంబాఏ సహిదా సుభద్దాపముహేణ సవత్తివగ్గేణ పరిఉదా
జ్జాఏ గంధారిఆఏ పాదవందణం కాదుం గదా ॥ భీ ॥ యుక్తమేతత్
ంద్యాః ఖలు గురవః ॥ తతః౨ ॥ చే ॥ (౩) తదో దేవీ పడిణివట్టమాణా
ాణుమదీఏ దిట్ఠా ॥ భీ ॥ సక్రోధం ॥ ఆః కథం శత్రోర్భార్యయా దృష్టా ।
హాం తత్స్థానం కోపస్య । తతః౨ ॥ చే ॥ (౪) తదో తాఏ దేవిం పెక్ఖిఅ సహీఅణది
ద్దిట్ఠీఏ సగవ్వం ఇసి విహసిఅ భణిదం । భీ । న కేవలం దృష్టా ఉక్తా చ । తత్కిం ॥

---

(౧) కౌరవ్యవంశో వంశ ఇవ । మానసరాజహంసవత్ శ్లిష్టవంశశబ్దస్య
ప్యధాభానమ్ । తత్ర దావే-దావానలసదృశే, అస్మిన్-మయీత్యర్థః
ముక్తవేణీం-ముక్తవేగాం, కృష్ణాం-శ్యామలాం, ధూమశిఖామివ ముక్త
వేణీం-ముక్తకేశరచనాం, కృష్ణాం-ద్రౌపదీం, స్పృశన్ సమాసా
న్తవిధేరనిత్యత్వాన్ముక్తవేణీమిత్యత్ర నకప్ । శలభాయతే-పతంగవదా
చరతి, యథా వహ్నౌ పతంగస్య మృత్యురేవం తస్యాపి స్యాదితి భావః
(౨) ॥ చే ॥ శృణోతు కుమారః । అద్య ఖలు దేవ్యమ్బయా సహితా సు
భద్రాప్రముఖేన సపత్నీవర్గేణ పరివృతా ఆర్యాయా గాన్ధార్యాః
పాదవన్దనం కర్తుం గతా ఆర్యాయాం ఇత్యాదినా శ్వశ్రూర్వాచిన్యా
ర్యాశబ్దద్వితీయస్యా లడోత్వం ఇత్యస్య శౌరసేన్యాం వైకల్పికో ణాదేశః
(౩) చే ॥ తతో దేవీ ప్రతినివర్తమానా భానుమత్యా దృష్టా ॥ శే ॥
(౪) తతస్తయా దేవీం దృష్ట్వా సఖీజనదత్తదృష్ట్యా సగర్వమీషద్విహస్య
భణితమ్ । దిట్ఠేత్యత్ర వక్షే దకేత్యాదినా ఇత్వే స్వప్నాదిపాఠాదాదేర
స్యత్వం । ఇసి ఇత్యత్ర గభీరాదిపాఠాద్ధ్రస్వః స్వప్నాదిపాఠాదస్యేత్వం ॥

చే(౧)అఇజణ్ణసేణిదేభత్తారోపంచగామేపత్థెంతి। కిందాణిం విముకా-
కేసాణసంజమీఅంతిత్తి॥ భీ ॥ సహదేవశుశ్రితం ॥సహ॥ ఆర్య కిమతో
వ్యతే ॥ ఉచితమేవైతత్తస్యాః ॥ యతోదుర్యోధనకళత్రం హిసా॥ వ
శ్యా॥స్త్రీణాంహి సాహచర్యాద్భవంతిచేతాంసిభర్తృసదృశాని। మ
ధురాపిహి (౨) మూర్ఛయతేవిషవిటపిసమాశ్రితావల్లీ ॥ ౨౦ ॥ భీ ॥
బుద్ధిమతికే తతోదేవ్యాకిమభిహితమ్ ॥చే॥ (౩) కుమారజఇపరిఅణేణ
హీణాహవేతఇ ఆదేవీభణాది ॥ భీ ॥ కింపునరభిహితంభవత్యా ॥ చే॥
(౪) కుమార ఎవ్వంమఎకహిదం। అఇభాణుమదితుమ్హాణం కేసేసు
అముకేసు కహం అమ్హాణం దేవీఎకేసాసంజమీఅంతిత్తి ॥ భీ ॥ సప
రితోషం ॥ సాధుబుద్ధిమతికేసాధుతదభిహితం యదస్మత్పరిజనోచితం॥
స్వాభరణాని బుద్ధిమతికాయై ప్రయచ్ఛతి । భవతి పాంచాలరాజతన
యే కింబహునా ॥ శ్రూయతామయమచిరేణైవ కాలేన (౫) చంచ
ద్భుజభ్రమితచండగదాభిఘాతసఞ్చూర్ణితోరుయుగళస్యసుయోధనస్య।
స్త్యానావనద్ధఘనశోణితశోణపాణిరుత్తంసయిష్యతికచాంస్తవదేవి భీ

చే(౧) అయియాజ్ఞసేని తే భర్తారః పంచగ్రామాన్ ప్రార్థయన్తే॥
కిమిదానీమపి ముక్తాః కేశానసంయమ్యాన్తఇతి॥ గ్రామ ఇత్యత్ర శస్య
లిత్వేత్వేశసన్ఘ్రుక్॥ (౨)మూర్ఛయతే-ముగ్ధంకరోతి.క్రియాఫలస్యాత్మ
గామిత్వాత్తఙ్ చిన్త్యః(౩)కుమారయదిపరిజనేన హీనాభవే త్తదా
దేవీ భణతి ॥ చే ॥ (౪) కుమారైవం మయా కథితం । అయి భాను
మతి యుష్మాకం కేశేష్వముక్తేషు కథమస్మాకం దేవ్యాః కేశాస్సంయ
మ్యంతఇతి (౫) చంచద్భ్యాం-చలద్భ్యాం, భుజాభ్యాం భ్రమిత
యా ఘూర్ణితయా గదయా సంచూర్ణితమూరుయుగళం యస్య। హ
ననమాత్రే బహులశోణితాలాభాత్సంచూర్ణితేత్యుక్తం । స్త్యానంస్థిమి
తంయథాతథా అవబద్ధం సంలగ్నం యద్ఘనశోణితం-సాన్ద్రరక్తం తే
న శోణపాణిస్సన్ తవ కచానుత్తంభయిష్యతి ॥ సంయమిష్యతి ॥

యః ॥ ౨౧ ॥ ద్రౌ ॥ (౧) ణాహ కిం దుక్కరం తుఇ పరికువిదె । అ
ణుమణ్ణంతు దె వవసిదం భాదరో ॥ సహ ॥ అనుమతమేవైతదస్మాకం॥ నేప
థ్యే ॥ (౨) మహాన్కలకలః ॥ సర్వే సవిస్మయమాకర్ణయంతి ॥ భీ ॥
సహర్షం ॥ (౩) మంథాయస్తార్ణవామ్భః ప్లుతకుహరవలన్మందరధ్వాన
ధీరః కోణాఘాతేషు గర్జత్ప్రళయఘనఘటాన్యోన్యసంఘట్టచండః ।
కృష్ణాక్రోధాగ్ర్యదూతః కురుశతనిధనోత్పాతనిర్ఘాతపాతః కేనాస్మ
త్సింహనాదప్రతిరసితసఖో దుందుభిస్తాడితోయమ్ ॥ ౨౨ ॥

పరిన్యాసస్తు కార్యస్య భావినోనిశ్చయాదయం ఇత్యుక్తలక్షణం పరిన్యాసాఖ్యం ముఖాంగం । (౧) ద్రౌ ॥ నాథ కిం దుష్కరం త్వయిపరికుపితే । అనుమన్యన్తాం తే వ్యవసితం భ్రాతరః (౨) అకస్మాదుత్థితోఽవ్యక్తశ్శబ్దః కలకలో మహాన్ (౩) మంథేన-మన్థనదండేన, ఆయస్తం విక్షిప్తం చాలితం యదర్ణవస్యామ్భస్తేన ప్లుతం వ్యాప్తం కుహరం మధ్యం యస్య తాదృశస్య వలతశ్చలతో మన్దరస్య తన్నామకాచలస్య ధ్వానఇవ ధీరః గమ్భీరః, క్రియానిఘంటౌ వలతె వలతీతి చేతి భట్టమల్లోక్తేః పరస్మైపదమపి । ఢక్కాశతసహస్రాణి భేరీశతశతానిచ । ఏకదా యత్ర హన్యంతే కోణాఘాతస్సఉచ్యతఇతి భరతోక్తలక్షణేషు కోణాఘాతేషు సత్సు । యద్వా కోణానాం వాద్యతాడనదండానాం ఆఘాతేషు తాడనేషు గర్జతాం ప్రళయకాలికఘనానాం ఘటాయాస్సమూహస్యాన్యోన్యసంఘట్టః-పరస్పరసంఘర్షణం, తజ్జాతశబ్దఇవ చండః భైరవః, కృష్ణాయా ద్రౌపద్యాః, కాళరాత్రేర్యా క్రోధస్యాగ్ర్యదూతః ఆగమనసూచకో గ్రగామీదూతః । కురుశతనిధనస్యోత్పాతసూచకః నిర్ఘాతస్యాశనేః పాతః పతనశబ్దసదృశః అస్మత్సింహనాదప్రతిధ్వనిసమః అయం శ్రూయమాణః । దుందుభిః-భేరీధ్వనిః, కేన తాడితః-ఉత్పాదితః, అశ్రూయతపాంచజన్యఇత్యత్ర పాంచజన్యశబ్దస్యేవాత్ర దుందుభిశబ్దస్య తద్ధ్వనిపరత్వం అన్యథా ఉ

ప్రవిశ్య సమ్భ్రాన్తః కంచుకీ॥ కుమార ఏష ఖలు భగవాన్వాసుదేవః పాణ్డవపక్షపాతామర్షితేన కురురాజేన సంయన్తుమారబ్ధః॥ సర్వే సంభ్రమం నాటయన్తి॥ భీ॥ కిం సంయతః॥ కం॥ నహి౨॥ సంయన్తుమారబ్ధః॥ భీ॥ తతః కిం కృతం దేవేన॥ కం॥ తతస్స మహాత్మా దర్శితవిశ్వరూపతేజస్సమ్పాతమూర్ఛితమవధూయ కురుబలమస్మచ్ఛిబిరసన్నివేశమనుప్రాప్తః॥ అతః కుమారమవిలమ్బితం ద్రష్టుమిచ్ఛతి దేవః॥ భీ॥ సోపహాసం॥ కింవా దురాత్మా భగవన్తం వాసుదేవం సంయన్తుం ప్రవృత్తః॥ ఆకాశే దత్తదృష్టిః॥ ఆః దురాత్మన్ కురుకులపాంసన ఏవమతిక్రాన్తమర్యాదే త్వయి నిమిత్తమాత్రేణ పాణ్డవక్రోధేన (౧) భవితవ్యమ్॥ సహ॥ ఆర్య కిమసౌ దురాత్మా సుయోధనో భగవన్తం వాసుదేవం స్వేన రూపేణ న జానాతి॥ భీ॥ వత్స మూఢః ఖల్వయం దురాత్మా కథం జానాతి॥ పశ్య॥ (౨) ఆత్మారామా విహితరతయో నిర్వికల్పే సమాధౌ జ్ఞానోద్రేకాద్విఘటితతమోగ్రన్థయస్సత్త్వనిష్ఠాః। యం వీక్షన్తే కమపి తమసాం జ్యోతిషాం వా పరస్తాత్తం మోహాన్ధః కథమయమముం వేత్తి దేవం పురాణమ్॥ ౨౩॥

క్తవిశేషణాసంగతిరితి ధ్యేయమ్॥ (౧) భగవదవమాననాజనితదురితేనైవాచిరాదస్య నాశో భావీత్యాశయః (౨) ఆత్మా ఆరామ ఉపవనమివ ఆనన్దస్థానత్వాత్ తస్మిన్॥ అ॥ సమగ్రం। విహితా రతిరనురాగో యైస్తే। ఆత్మోపవనసమ్యక్కృతానురాగాః యోగిన ఇత్యర్థః। అథవా ఆత్మన్యారమన్త ఇత్యాత్మారామాః। విహితే-విశేషహితే, మోక్షసాధన ఏవ రతిరనురాగో యేషాం తే। ఏతత్పదద్వయస్య ఆత్మన్యేవాభిరతా ముముక్షవశ్చేత్యర్థః। అనేన రజోగుణకార్యవైషయికరాగరాహిత్యముక్తం। జ్ఞానోద్రేకాత్-జ్ఞానహేతుభూతసత్త్వాంశవిశేషస్యోద్రేకాత్, రజస్తమోభ్యామనభిభవేనాధిక్యేన ప్రకాశనాత్। విఘటితా వినాశితాస్తమసాం గ్రన్థయః సంశయవిపర్యయాదయో

ఆర్యే మైత్రేయి! మిదానీమధ్యవస్యంతి గురవః॥ కిం ॥ స్వయమేవ గ
త్వా మహారాజస్యాధ్యవసితం జ్ఞాస్యతి కుమారః ॥ ఇతి నిష్క్రాం
తః ॥ నేపథ్యే ॥ కలకలానంతరం ॥ భోభో ద్రుపదవిరాటవృష్ణ్యంధ
కసహదేవప్రభృతయో౽స్మదక్షౌహిణీపతయః కౌరవచమూప్రధాన

మేషాంతే । భిద్యతే హృదయగ్రంథిశ్ఛిద్యంతే సర్వసంశయాః । క్షీ
యంతే చాస్య కర్మాణి తస్మిన్దృష్టే పరావరే ఇతి శ్రుతౌ పరమాత్మజ్ఞా
నస్య సర్వసంశయనివారకత్వోక్తేస్తదేకవాక్యత్వాత్తత్రైవ తమోగ్రంథి
శబ్దార్థావసేయః। సత్త్వేషు సత్వధర్మేషు మైత్రీకరుణాముదితాదిషు నిత
రాం స్థితిర్యేషాం తే ।అథవా విషయరాగశూన్యత్వాత్సర్వతామసనాశ
నాచ్చ శుద్ధసత్త్వప్రధానా ఇత్యర్థః । నిర్వికల్పే కల్పనారహితే । మితి
మేయమాత్రాదిభేదశూన్యే అసంప్రజ్ఞాతనామకత్వేన యోగశాస్త్ర
ప్రసిద్ధే సమాధౌ ధ్యానవిశేషే। తమసాం తమఃకార్యాణాం జ్యోతిషాం
సత్త్వగుణకార్యాణాం। వాశబ్దోనుక్తసముచ్చయార్థః। వాస్యాద్వికల్పో
పమయోరేవార్థేచ సముచ్చయే ఇతి కోశాత్। అనుక్తానాం రజసాం చ
పరస్తాత్ కాలేపరిశయాదౌ దేశేవా । పాదోస్య విశ్వాభూతాని త్రి
పాదస్యామృతం దివీతి శ్రుతౌ కార్యాతీతత్వముక్తం ॥ తత్ర వర్తమా
నం త్రిగుణాతీతస్థానస్థమిత్యర్థః । పరశబ్దాత్ దిక్శబ్దేభ్యస్సప్తమీపంచ
మీప్రథమాభ్యోదిగ్దేశకాలేష్వస్తాతిరితి సప్తమ్యర్థవిహితస్యాస్తాతే
రతసర్థకతయా వ్యుత్పత్తేస్తద్యోగే షష్ఠీ । కమపి ఇదంత
యానిర్వక్తుమశక్యత్వేనానిర్వచనీయం యం భగవంతం వీక్షంతే-సాక్షా
త్కుర్వతే, తం పరమాత్మానమముం పూర్వప్రస్తుతం వాసుదేవం ।
దేవం-ద్యోతనశీలం, పురాణం-అనాదిం కూటస్థం నిత్యమపరిణామినం
మోహాంధః-మోహేనాంధఇవాంధః- జ్ఞానశక్తిరహితః అయం దుర్యో
ధనః కథం వేత్తి జానాతి వేదనసాధకగ్రంథాభావాన్నకథమపీత్యర్థః ॥

యోధాశ్చ శృణ్వంతు భవంతః ॥ (౧) యత్సత్యవ్రతభంగభీరుమనసా యత్నేనమందీకృతం యద్విస్మర్తుమపీహితంశమవతా శాంతింకులస్యేచ్ఛతా । తద్ద్యూతారణిసమ్భృతం నృపవధూకేశామ్బరాకర్షణైః క్రోధజ్యోతిరిదం మహత్కురువనె యౌధిష్ఠిరం జృమ్భతే ॥ ౨౪ ॥ భీ ॥ ఆకర్ణ్య ॥ సహర్షామర్షమ్ ॥ జృమ్భతామ్ ౨ ॥ సమ్ప్రత్యప్రతిహతప్రసరమార్యస్య క్రోధజ్యోతిః ॥ పునర్నేపథ్యేకలకలః ॥ (౨) ద్రౌ ॥ ణాహ కిందాణిం ఏసొపళఅజలహరథణిదమంసలో ఖణెఖణే సమరదుందుహీ తాడీఅది ॥ భీ ॥ దేవి కిమన్యత్ । యజ్ఞః ప్రవర్తతె । (౩) ద్రౌ ॥ కో జణ్ణో ॥ భీ ॥ రణయజ్ఞః ॥ తథాహి ॥ (౪) చత్వారోవయమృత్వి

వేత్తిప్రతిపాఠె సమ్భావనాయాం లోట్ ॥ (౧) సత్యమేవ వ్రతం తస్య భఙ్గాద్భీరుమనసా । పణభంగె యత్సత్యభంగస్తద్భీతెనేత్యర్థః ॥ యత్నేన-క్రోధావేశనివారణస్య దుష్కరతయా యత్నాతిశయెనేత్యర్థః, మందీకృతం-వేగరాహిత్యేన స్థగితమివాప్రవర్తితవ్యాపారమిత్యర్థః, శమవతా శాంతిప్రధానెన కులస్య శాంతింవినాశరూపోపప్లవరాహిత్యం । ద్యూతం అరణిః వహ్నిమన్థనకాష్ఠవిశేషఇవ తేన సమ్భృతముత్పాదితం । నృపసుతాయా రాజపుత్ర్యా ద్రౌపద్యాః కేశామ్బరయోః కర్షణైః మహత్-బహులీభూతం, కురూణాం జనపదానాంరాజానః కురవః తద్రాజార్థకతద్ధితలుపిసిద్ధం॥ తెవనమివ దాహ్యత్వాత్। తస్మిన్యౌధిష్ఠిరం క్రోధజ్యోతిః క్రోధో జ్యోతిరివ జృమ్భతె-ప్రకాశతెఇత్యర్థః ॥ (౨) ద్రౌ ॥ నాథ కిమిదానీమేషప్రళయజలధరస్తనితమాంసలః క్షణేక్షణె సమరదుందుభిస్తాడ్యతే । జలహారథణిదెత్యత్ర సమాసేంతర్వర్తివిభక్తినిమిత్తకం పదత్వం వేతి వాచ్యమితి వార్తికేనథకారస్య పదాదిత్వవివక్షాయాం నద్విత్వమ్ ॥ (౩) ద్రౌ ॥ కో యజ్ఞః ॥ (౪) వయం । త్యదాద్యేకశేషె భీమాదయః । ఋత్విజః । ఋత్విజామివ పశుమారణాహుతిరూపహేతిప్రక్షేపాదినా ఋ

జస్స భగవాన్కర్మోపదేష్టా హరిః సత్త్రిమాధ్వరదీక్షితో నరపతిః పత్నీ గృహీతవ్రతా । కౌరవ్యాః పశవః ప్రియాపరిభవక్లేశోపశాన్తిః ఫలం రాజన్యోపనిమన్త్రణాయ రసతి స్ఫీతం యశోదున్దుభిః ॥ ౨౫ ॥ సహ ॥ ఆర్య గచ్ఛామోవయమిదానీం గురుజనానుజ్ఞాతా విక్రమానురూప మాచరితుం ॥ భీ ॥ ఏతే వయముద్యతా ఏవార్యస్యానుజ్ఞామనుష్ఠాతుం ॥ ఉత్థాయ ॥ (౨) దేవి గచ్ఛామోవయమిదానీం కురుకులక్షయాయ ॥ ద్రౌ ॥ బాష్పం ధారయన్తీ ॥ (౩) ణాహ జంఅసురసమరాహిము హస్స హారిణో మంగళం తంతుహ్మాణం హోదు ॥ చే ॥ అణ్ణంఅ దేవీ భణది పాంచాలీ ॥ ణాహ పుణోవి తుమ్హేహిం సమరాదో ఆఅచ్ఛిఅఅహమాసాసఇదవ్వా ॥ భీ ॥ కిమద్యాప్యలీకాశ్వాసనేన ॥

త్విక్త్వమస్మాకం । తథా ఋత్విక్కర్తృతయజ్ఞఫలం యజమానేఇవ అస్మత్కర్తృతరణయజ్ఞఫలం జయో రాజన్యేవ భవిష్యతీత్యపి ఋత్విక్త్వరూపేణ సూచితమ్ । కర్మోపదేష్టా ఆచార్యః ఉపదేశసాధర్మ్యాత్తస్యాప్యాచార్యత్వం । సత్త్రిమ ఏవాధ్వరోయజ్ఞస్తత్ర దీక్షితః । దీక్షా యజ్ఞాంగవ్రతవిశేషః । కృతసఙ్కల్ప వ్రతమాత్ర కారిత్వమేవతస్యఅస్మాభిరేవ సర్వకార్యకరణాన్నకృత్యాంతరే కర్తృతేతిభావః । పత్నీగృహీతవ్రతా- కేశసంస్కారాదిరాహిత్యమేవేహ సామ్యాద్రణయజ్ఞాంగవ్రతమ్ । కౌరవ్యాఏవ పశవః వధ్యత్వాత్ । రాజన్యోపనిమన్త్రణాయ-క్షత్రియమాత్రాహ్వానాయ, యశఃప్రఖ్యాపకో దున్దుభిః-యశోదున్దుభిః స్ఫీతం-ఉచ్చైః, రసతి-శబ్దాయతే, అత్ర ఉద్భేదనామాముఖసంధిః। బీజప్రరోహఉద్భేదో యత్కించిత్ప్రభవాత్మకః ఇతి భరతోక్తేః ॥ (౨)అత్ర కారణనామాముఖసంధిః। ఉద్యమః ప్రస్తుతార్థస్య కారణం పరికీర్తితమితి భరతోక్తేః। (౩) ద్రౌ॥ నాథ యదసురసమరాభిముఖస్య హరేర్మంగళం తదస్మాకం భవతు ॥ చే ॥ అన్యచ్చ దేవీ భణతి పాంచాలీ ॥ నాథ పునరపి యుష్మాభిస్సమరాదాగత్యాహమాశ్వాస

(౧)భూయఃపరిభవక్లాన్తిలజ్జావిధురితాననం । అనిశ్శేషితకౌరవ్యంనప
శ్యసివృకోదరం॥ ౨౮॥ (౨)ద్రౌ॥ణాహ మా ఖు జణ్ణసేణీపరిహవుద్దీవిద
కోవాణలా అణవెక్ఖిదసరీరా సంచరిస్సహ।జదో అప్పమత్తసంచరణిజ్జా
ణిరిఫుబలాణి సుణీఅంతి ॥ భీ॥ నుమాపిఖలు భీమసేనస్యా ప్రమత్తస
ఞ్చరణీయాని రిపుబలాని ॥ అయి సుక్షత్రియె ॥ పశ్య-౨ ॥ (౩)అన్యో
న్యాస్ఫాలభిన్నద్విపరుధిరవసామాంసమస్తిష్కపంకే మగ్నానాంస్య
న్దనానాముపరికృతపదన్యాసవిక్రాన్తపత్తౌ। స్ఫీతాసృక్పానగోష్ఠీరసద
శివశివాతూర్యనృత్యత్కబన్ధే సఙ్గ్రామైకార్ణవాన్తఃపయసి విచరితుం

యుతేవ్యా। (౧) భూయాన్ బహులో యః పరిభవః తేన యాక్లాం
తిర్లజ్జా చ తాభ్యాం విధురితం ఖిన్నం ఆననం వదనం యస్య తం। అ
థవా భూయ ఇతి న పశ్యసీతి క్రియాన్వయి। భవిష్యత్సామీప్యే లట్।
న ద్రక్ష్యసీత్యర్థః। (౨) ద్రౌ॥ నాథ మా ఖలు యాజ్ఞసేనీపరిభవో
ద్దీపితకోపానలా అనవేక్షితశరీరాస్సంచరిష్యథ। యతోఽప్రమత్తస
ఞ్చరణీయాని రిపుబలాని శ్రూయంతే। (౩) ఆస్ఫాలస్సంఘర్షః। భి
న్నో విదారితః। వసా హృన్మేదః। మస్తిష్కం క్లోమం శిరస్థస్రుతా
కారద్రవ్యవిశేషః। తాన్యేవ పఙ్కస్తస్మిన్మగ్నానాం స్యందనానా
ముపరి యః కృతపదన్యాసస్స ఏవ విక్రాంతపత్తిః విక్రమశాలీ సైనికః
యత్ర తాదృశే। స్ఫీతాసృజః ప్రవహత్ప్రభూతరక్తస్య పానగో
ష్ఠ్యాం పానార్థసజాతీయసభాయాం రసంత్యః-శబ్దాయమానాః, అశి
వా అమంగళసూచికాయాశ్శివాః సృగాలికాస్తా ఏవ తూర్యాణి వా
ద్యాని తైః నృత్యంతః కబంధాః-అశిరస్కదేహాః, యత్ర తాదృశే।
సఙ్గ్రామో-యుద్ధం, ఏకార్ణవః-ప్రళయార్ణవః, తదైవ సముద్రాణాం
జలప్లవేనైకరూపతావత్త్వాత్ తాదృశస్య పయ ఇవ గామ్భీర్యాద్దుస్తరత్వే
న సఙ్గ్రామస్య తత్సాదృశ్యం తత్ర సంచరితుం పాండుపుత్రాః పం
డితాః సమర్థాః। సఙ్గ్రామేత్యాదావుపమితసమాసాత్పూర్వోక్తవి

ఖండితాః పాండుపుత్త్రాః ॥ ౨౭ ॥ (౧) ఇతి నిష్క్రాన్తాస్సర్వే ॥ **

ప్రథమోఽఙ్కః.

శ్రీ హయగ్రీవాయ నమః

ద్వితీయాఙ్కప్రారమ్భః.

తతః ప్రవిశతి కంచుకీ ॥ కం ॥ ఆజ్ఞాపితోఽస్మి మహారాజదుర్యోధనేన ॥ యథా ॥ వినయంధరసత్వరమన్విష్యతాం దేవీ భానుమతీ ॥ అపినివృత్తా అమ్బాయాః పాదవన్దనసమయాన్న వేతి ॥ యతః తామవలోక్య మయా నిహతాభిమన్యవో రాధేయజయద్రథప్రభృతయః క్షత్రియాస్సమరభూమిం గత్వా సభాజయితవ్యా ఇతి ॥ తన్మయాద్య త్వరితతరమేవ గన్తవ్యమ్ ॥ (౨) అహో ప్రభవిష్ణుతా మహారాజస్య ॥ మమహి జరసాభిభూతస్య మర్యాదామాత్రమేవావరోధవ్యాపారః ॥ అథవా కిమితి జరాముపాలభే ॥ యతస్సర్వాన్తఃపురికాణామ

శేషణద్వయసంగతిః । రూపకసమాసే తదసంగతిరితి బోధ్యమ్ ॥
(౧) పాత్త్రైస్త్రిచతురైరఙ్కస్తేషామన్తే చ నిర్గమః ఇత్యుక్తేః ప్రవిష్టపాత్త్రాణామఙ్కశేషే నిష్క్రాన్తేరావశ్యకత్వాన్నిష్క్రాన్తా ఇత్యుక్తం ॥

ఇతి వేణీసంహారనాటకవివృతౌ ప్రథమోఽఙ్కః

(౨) ప్రభవిష్ణుతా-ప్రభావశాలితా, అవరోధవ్యాపారః । అంతఃపురకర్తృకరణం । జరసాభిభూతస్య కర్తుమనర్హత్వేపి ప్రభోరాజ్ఞయైవ మర్యాదాహేతునా సర్వకార్యనిర్వాహ ఇతిభావః । సర్వేషాం అంతఃపురికాణాం-అన్తఃపురేధికృతానాం, వ్యావహారికః-తత్రత్యవ్యవహారయోగ్యః, అయం-మదీయ ఏవ ప్రాణో వేషః చేష్టాచ మద్విధైరేవ । తథాచాన్తఃపురేధికృతైర్మద్విధవేషచేష్టావద్భిర్భవితవ్యం । అన్య

యమేవ వ్యావహారికో వేషశ్చేష్టాచ ॥ తథాహి ॥ (౧) నోచ్చైస్సత్యపి చక్షుషీక్షితుమలం శ్రుత్వాపి నాకర్ణితం శక్తేనాప్యధికారఇత్యధికృతా యష్టిస్సమాలమ్బ్యతే । సర్వత్రస్ఖలితేషుదత్తమనసా యాతం మయా నోద్ధతం సేవాస్వీకృతజీవితస్య జరసా కిం నామ యన్నాహృతమ్ ॥ ౩౨ ॥ పరిక్రమ్య దృష్ట్వా ॥ ఆకాశే ॥ విహఙ్గికే ॥ అపి శ్వశ్రూజనపాదవన్దనం కృత్వా ప్రతినివృత్తా దేవీ భానుమతీ ॥ ఆకర్ణ్య ॥ కిం కథయసి ॥ ఆర్య సైషా భానుమతీదేవీ పత్యుస్సమరవిజ

థా స్త్రీదూషణాదిశఙ్కయా తతోపసారణంస్యాదితిభావః (౧) స్వానుభూతచేష్టాదివర్ణనేనాన్తఃపురోపయోగివేషచేష్టాదికం దర్శయతి । తథాహీత్యాది ॥ చక్షుషిసత్యపి ఉచ్చైరూర్ధ్వమీక్షితుం నాలం నపర్యాప్తం । తథాచాన్తఃపురాధికారిణా అధోనయనేన భవితవ్యమితిదర్శితమ్ । ఏవం శ్రుత్వాపి నాకర్ణితం । శ్రుతవతాప్యశ్రుతవదేవ వ్యవహర్తవ్యమితిభావః । యష్టింవినా గన్తుం శక్తేనాపి అధికృతా మయా యష్టిరవలమ్బ్యతే । అశక్తత్వఖ్యాపనార్థం నత్వాలమ్బనార్థం। తథాచ గమనశక్తిమతాపి తదశక్తిఖ్యాపనాయ యష్టిమవలమ్బ్య గన్తవ్యమితి భావః ॥ అధికారఇతి ॥ కంచుకినో యష్టిధారణమవశ్యం కర్తవ్యమితి హేతోర్యష్ట్యవలమ్బనమిత్యపి సూచితమ్ । కించ సర్వత్ర సర్వస్థానేషు స్ఖలితేషు ప్రచ్యవేషు పతనసూచనవ్యాపారేషు దత్తమనసా-కృతధియా, ఉద్ధతముత్కటం నయాతమ్ । గన్తుం సమర్థేనాపి తథాగమనే పతితస్స్యామితి సూచనార్థమేవ నోద్ధతగమనం కృతమితి భావః । తథాచ యదేతన్మే కర్మ । తత్కింనామ జరసాకృతం । అపితు నైవేత్యర్థః । తచ్చ విశేషణేన సూచయతి ॥ సేవేత్యాది ॥ సేవయా స్వీకృతమాయత్తీకృతం జీవితం ఆయుః కాలో యస్య తస్య మమ సేవా వశంవదతయా ధనాశయైవ తథాకృతం ॥ నను జరయా ఏవంచ జరోపాలమ్భోవ్యర్థః ధనాశైవోపాలబ్ధవ్యేతి నిర్గళితోర్థః ॥

యాశంసినీ నిర్వర్తితదేవగురుపాదవన్దనాద్యప్రభృతి సమారబ్ధనియ
మా దేవగృహబాలోద్యానే తిష్ఠతీతి ॥ తద్గచ్ఛ భద్రే త్వమాత్మవ్యా
పారకరణాయ ॥ యావదహమపి తత్రస్థాం దేవీం మహారాజస్య ని
వేదయామీతి ॥ పరిక్రమ్య సాధు పతివ్రతే సాధు ॥ స్త్రీస్వభావేపి వ్యగ్ర
మానా (౧) వరంభవతి ॥ న పునర్మహారాజః ॥ యో౽యముద్యతేషు బ
లవత్సు వాసుదేవసహాయేషు పాండవేష్వరివ్యగ్ర్యాప్యన్తఃపురవిహార
మనుభవతి ॥ విచిన్త్య ॥ ఇదం పర (౨) మయథాయథం స్వామినశ్చే
ష్టితమ్ ॥ యదుత ॥ (౩) ఆశస్త్రగ్రహణాదకుంఠపరశో స్తస్యాపి జే
తా మునేస్తాపాయాస్య న పాండుసూనుభిరయం భీష్మశ్శరైశ్శాయితః ।
ప్రౌఢానేకధనుర్ధరారివిజయశ్రాన్తస్య చైకాకినో బాలస్యాయమరాతి
లూనధనుషః ప్రీతో౽భిమన్యోర్వధాత్ ॥ ౨౯ ॥ సర్వథా దైవం నః స్వ

---

(౧) వరం మనాగిష్టా। మనాగిష్టే వరం యత్తు కశ్చిదాహ తదవ్యయమితి కో
శాత్ ॥ (౨) అయథాయథం-అనర్హం, (౩) శస్త్రగ్రహణమారభ్య అకుం
ఠపరశోః అనభిభూతపరశ్వధస్య తస్య-ప్రసిద్ధస్య పరశురామస్య జేతా,
ఉద్యోగపర్వణి అమ్బోపాఖ్యానే ౧౮౬ అధ్యాయే ఏషా కథా ద్రష్ట-
వ్యా । సః శరైః శాయితః భీష్మః అస్య రాజ్ఞః తాపాయన । ప్రౌఢాః
ప్రగల్భా యే అనేకే ధనుర్ధరాః మహారథా ఏవారయస్తేషాం విజయే
న శ్రాన్తస్య ఏకాకినః అసహాయస్య ద్రోణకృతవ్యూహమధ్యే కస్యాపి
ప్రవేశాభావాత్ ॥ బాలస్య-అల్పవయస్కస్య, అరాతిలూనధనుషః
సమాసాన్తవిధేరనిత్యత్వాన్నానజాదేశః ॥ ధనుర్హీనస్యేత్యనేన సు
జేయత్వోక్త్యా హర్షస్థానత్వాభావేపి తత్రైవనోద్భావనమయథాయథ
మితిభావః ॥ అభిమన్యువధకథా చ ॥ ఏవం వినిహతో రాజన్నేకో బ
హుభిరాహవే । క్షోభయిత్వా చమూం సర్వామిత్యాదినా ద్రోణప
ర్వణి ౪౬ అధ్యాయేనుసన్ధేయా ॥ విష్కమ్భకాద్యైరపి నోపధావా
ప్యాధికారిణ ఇతి దర్పణే ముఖ్యాధికారిణ ఏవ విష్కమ్భకే వధప్రసక్తని

స్తి నకరిష్యతి ॥ తద్యావదత్రస్థాం దేవీం మహారాజస్య నివేదయామి ॥ఇతి నిష్క్రాన్తః ॥ (౧) శుద్ధవిష్కమ్భః ॥ తతః ప్రవిశత్యాసనస్థా దేవీ భానుమతీసఖీచేటీచ॥సఖీ॥(౨)సహి భాణుమది కీసదాణిం తుమం సివిణఅదంసణమేత్తకిదే అహిమాణిణో మహారాఅదుయ్యోహణస్సమహిసీభవిఅఏవ్వంవిఅలంతధీరా అదిమెత్తంసంతప్పసి ॥ చే ॥ భట్టిణి సోహణం భణాదిసువఅణా । సివిణఅంతో జణో ఖుకింణవిప్పలవది ॥ భా ॥ హంజె ఏవ్వంణెదం ॥ కింపుణతంమేసివిణఅంఅకుసలదంసణం వపడిభాఇ ॥ సఖీ ॥ పిఅసహిజఇఏవ్వంతా కహేహిసివిణఅం ॥ జేణఅహ్మేవిభావఅంతీఓధమ్మస్సపసంసాప దేవదాణం సంకిత్తణేణదిఅదిపడిగ్గహణేణఅ పడిహరిస్సహ్మ ॥ (౩) చే ॥ భట్టిణి సోహణం భణాది సువఅణా ॥ అకుసలదంసణావి సివిణఆపసంసాఎ దేవదాణం కుసలపరి

ష్ఠో నతు సేనాపత్యాదీనామితి తద్వర్ణనేపి నక్షతిః ॥ (౧) వృత్తవర్తిష్యమాణానాం కథాంశానాం నిదర్శకః । సంక్షిప్తార్థస్తువిష్కమ్భ ఆదావంకస్య దర్శితః ॥ ఇతిదర్పణే ॥ అత్రచ వృత్తయోర్భీష్మవధాభిమన్యువధయోః వర్తిష్యమాణస్యాన్తఃపురవిహారస్యచ సూచనాద్విష్కమ్భకత్వమితి బోధ్యమ్ ॥ * ॥ (౨) సఖీ ॥ సఖి భానుమతి కస్మాదిదానీం త్వం స్వప్నదర్శనమాత్రకృతే అభిమానినో మహారాజదుర్యోధనస్య మహిషీభూత్వైవం విగళద్ధైర్యాతిమాత్రంసన్తాప్యసి ॥చే॥ భట్టిని శోభనం భణతి సువచనా । స్వప్నాన్తజనఃఖలు కింనవిప్రలపతి ॥భా ॥ ఏవమేతత్ ॥ కింపునస్సమేస్వప్నోకుశలదర్శనఇవ ప్రతిభాతి ॥ గుణాదిపాఠాత్స్వప్నశబ్దస్య నపుంసకత్వం ॥ మివపివేత్యాదినా ఇవార్థేవేతిసిపాతః ॥సఖీ॥ ప్రియసఖియద్యేవంతస్మాత్కథయస్వప్నం । యేనావామపి విభావయన్త్యౌ ధర్మస్య ప్రశంసయా దేవతానాం సంకీర్తనేన ద్విజాతిపరిగ్రహేణచ పరిహరిష్యావః॥(౩) చే॥ భట్టిని శోభనంభణతి సువచనా అకుశలదర్శనాఅపి స్వప్నాః ప్రశంస

ణావహాహోంతి త్తిసుణీఅది ॥ భా ॥ జఇఎవ్వం తాకహఇస్సం ॥ అవహి
దాహోహ ॥ సఖీ ॥ కహేదు పిఅసహీ ॥ భా ॥ హళా అజ్జ మేప
మఅవణదేసే ఆసీణాఏ అగ్గదోఅదిసఇదదివ్వరూవేణ ణఉలేణ కేణ
విఅహిసదంవావాఇదం ॥ ఉభే అపవార్య ॥ సంతంపావం ౨॥ పడిహ
దమమంగళం ౨ ॥ ప్రకాశం ॥ తదో ౨ ॥ భా ॥ హళా భఏణవిసు
మరిదంవిఅ ॥ చిట్ఠహ జావసుమరిఅసవ్వం కహఇస్సం ॥ చింతాం నాట
యతి ॥ తతః ప్రవిశతి దుర్యోధనః కంచుకీచ॥ దుర్యో ॥ సూక్తమిదం
కస్యాపి ॥ (౧) గుప్త్యా సాక్షాన్మహానల్పస్స్వయమన్యేన వాక్యతః ।
కరోతి మహతీం ప్రీతిమపకారోపకారిషు ॥ ౩౦ ॥ యేనాద్యద్రోణకర్ణ
జయద్రథాదిభిర్హతమభిమన్యుముపశ్రుత్య (౨) ఉచ్ఛ్వసితమివనశ్చే
తసా ॥ కం ॥ దేవ నైతదతిమహత్ (౩)మాచార్యాస్త్రప్రభావస్య
కర్ణజయద్రథయోరార్వాకానామత్ర శ్లాఘా ॥ దుర్యో ॥ వినయంధర

యాదేవతానాం కుశలపరిణామాభవంతీతి శ్రూయతే ॥ భా ।.య
ద్యేవం తస్మాత్కథయిష్యామి । అవహితే భవతం ॥ సఖీ ॥ కథయతు
ప్రియసఖీ ॥ భా ॥ సఖి అద్య మే ప్రమదవనోద్దేశే ఆసీనాయా అ
గ్రతః అతిశయిత దివ్యరూపేణ నకులేన కేనాప్యభిశతం వ్యాపాది
తమ్ ॥ ఉభే॥ శాన్తం పాపం ౨ ॥ ప్రతిహతమమంగళం ౨ ॥ తతః ౨ ॥
భా ॥ సఖ్యౌ భయేన విస్మృతమివ తిష్ఠతం యావత్స్మృత్వా సర్వం
కథయిష్యామి ॥ (౧) అపకారిషు-శత్రుషు, గుప్త్యా-గోపనేన, సాక్షా
త్-ప్రత్యక్షేణ, స్వయమాత్మనా అన్యేనవాక్యతః మహానల్పోవాప
కారః మహతీం ప్రీతిం కరోతీత్యన్వయః ॥ (౨) ప్రీత్యాదీర్ఘనిశ్వాసో
హి ఉచ్ఛ్వాసః । ఇహతు చేతసః ప్రీత్యాశ్రయత్వేన స్ఫూర్తిమా
త్రాదుపచారః ॥ (౩) ఆచార్యాచ్ఛిక్షితశాస్త్రాణాం ప్రభావో మ
హారాజస్యైత్యర్థాల్లభ్యతే । తన్మహిమ్నైవేదం సమ్పన్నమ్ । నత్వన్య

కిమాహ భవాన్ (౧) ఏకాకీబహుభిర్బాలో లూనశరాసనశ్చ హత
ఇతి ॥ పశ్య ॥ (౨) హతేజరతిగాంగేయే పురస్కృత్య శిఖండినమ్ ।
యా శ్లాఘా పాండుపుత్రాణాం సైవాస్మాకం భవిష్యతి ॥ ౩౧ ॥ కం॥
నవైలక్ష్యం॥ దేవ నైదమేవం (౩) కల్పనీయమ్ ॥ కింతు పౌరుష (౪)
ప్రతిఘాతోస్మాభిరనాలోచితపూర్వ ఇత్యతఏవం విజ్ఞాపయామి ॥దు॥
ఏవమేతత్ ॥ (౫) సహభృత్యగణం సబాన్ధవం సహమిత్రం ససుతం
సహానుజం । స్వబలేననిహన్తిసంయుగే నచిరాత్పాండుసుతస్సుయో

స్యకస్యాప్యత్ర శ్లాఘేతి కఞ్చుకినోఽభిప్రాయః॥(౧) కానామశ్లాఘేతిశ
బ్దశ్రవణమాత్రేణైవాన్యార్థపరకఞ్చుకివాక్యస్య స్వపక్షీయకృతానర్హా
కర్మపరత్వేన నిన్దాపరత్వముత్ప్రేక్ష్యాహ ॥ ఏకాకీత్యాది ॥ కృతాప
రాధస్య సర్వమేవ వాక్యం స్వకృతాపరాధసూచకం భవతీతి లోక
ప్రసిద్ధం ॥ (౨) జరతివృద్ధే గాంగేయే భీష్మే శిఖండినం ద్రుపదపు
త్రం పురస్కృత్య అగ్రేనిధాయ హతేసతి ॥ అర్థాత్పాండుపుత్రై
రితి లభ్యతే ॥ శిఖండిపురస్కారపూర్వకం వృద్ధస్య, ఛిన్నధనుషోబా
లస్యచ, హననే తుల్యే శ్లాఘాశ్లాఘేఇతిభావః ॥ అత్ర లేశాఖ్యం
నాటకాంగం । సలేశో భణ్యతే వాక్యం యత్సాదృశ్యపురస్సరమితి ద
ర్పణోక్తేః ॥ భీష్మపర్వణి ౧౨౦ అధ్యాయే ఏషా కథానుసన్ధేయా ॥
(౩) కల్పనీయం । అన్యపరవాక్యస్య తదన్యపరత్వోత్ప్రేక్షా కల్పనా ॥
తథానకర్తవ్యమ్ ॥ (౪) ద్రోణాచార్యశిక్షితశస్త్రప్రభావస్య ప్రతి
ఘాతః-కార్యసాధనత్వవ్యాఘాతః, (౫) పౌరుషప్రతిఘాతాభావేన
కంచుకినా ప్రశంసితే తచ్ఛ్రవణేన దర్పోద్రేకాదన్యథా వక్తవ్యము
న్యథోక్తమితి దర్శయన్నాహ ॥ సహభృత్యగణమిత్యాది ॥ సహశబ్ద
స్యవిభాషయా సాదేశవిధానాదుభయథాప్రయోగః॥ నచిరాత్-
అల్పకాలేన, అత్ర పాండుసుతం సుయోధనఇతి వక్తవ్యే పాండుసుత
స్సుయోధనమితి కర్తృకర్మవ్యత్యయేన ప్రయోగః ॥ అతఏవాత్ర భ్రం

ధనమ్ ॥ 3౨ ॥ కం ॥ సభయం కర్ణౌ పిధాయ శాన్తంపాపం౨ ॥ దు॥ వినయంధర కిమయమోక్తమ్ ॥ (౧) కం ॥ సహభృత్యగణమిత్యేతద్వి పరీతమభిహితం దేవేన ॥ దు ॥ అద్యఖలు భానుమతీ యథాపూర్వం మామనామన్త్ర్యవాసభవనాత్ప్రతిరేవ నిష్క్రాన్తేత్యాక్షిప్తం మే మనః ॥ తదాదేశయతముద్దేశం యత్రస్థితా భానుమతీ ॥ కం ॥ ఇత ఇతో దేవః ॥ పురోవలోక్య ॥ సమన్తతో గన్ధమాఘ్రాయ ॥ దేవ పశ్యపశ్య ॥ (౨) ఏతత్తుహినజలకణశిశిరసమీరణాసారణోద్వెల్లితబన్ధనచ్యుతశేఫాలికావిరచితకుసుమప్రకరమీషదాలోహితముగ్ధవధూకపోలపాటలఫలినీవిజితశ్యామలతాసౌభాగ్యమున్మీలితబహులకున్దకుసుమసురభిశీతలం ప్రభాతకాలరమణీయమగ్రతస్తే బాలోద్యానమ్ ॥ తదవలోకయతు దేవః ॥ తథాహి ॥ (3) ప్రాలేయమిశ్రమకరన్దకరాళకోశైఃపుష్పైస్సమం నిపతితా రజనీవిబుద్ధైః । అర్కాంశుభిన్నము

శాఖ్యం నాటకాంగం ॥ దృష్టాదీనాం భవేద్భ్రంశో వాచ్యాదన్యపరం వచఇతి దర్పణోక్తేః ॥ (౧) రాజ్ఞస్తాత్పర్యవిషయార్థానుగుణాం విభక్తిం విపరిణమయ్య తత్శ్లోకే పాండుసుతం సుయోధనఇత్యేవ పఠిత్వా ఏతద్విపరీతం పాండుసుతఇతి ప్రథమాంతతయా సుయోధనమితి ద్వితీయాంతతయా కర్తృకర్మవైపరీత్యేన పఠితమిత్యర్థః॥ (౨)హిమజలలవశిశిరమారుతస్యాసారణేనసమన్తాత్ప్రసారణేనఉద్వెల్లితాశ్చలితా అతఏవ బన్ధనచ్యుతా వృంతగళితాః కపోలఇవ పాటలా-శ్వేతరక్తాః, ఫలిన్యః ప్రియంగుపుష్పాణి తాభిర్విజితం శ్యామలతా సౌభాగ్యం సౌన్దర్యం యస్మిన్। సుభగస్సుందరే ప్రియేఇతికోశః ॥ తతో భావేష్యఞిహృద్భగేత్యాదినోభయపదవృద్ధిః । (3) ప్రాలేయేన-హిమేన, మిశ్రో మకరందః పుష్పరసస్తేన కరాళః కఠినో దంతురోవా కోశః మధ్యం యేషాంతైః రాత్రివికసితకుసుమైస్సహ భూమౌపతితాః ఆశ్రియపతనే ఆశ్రితపతనస్యావశ్యంభావః భ్రమరాః అర్కాంశుభి

కుళ్మలోదరసాన్ద్రగన్ధసంసూచితాని కమలాన్యళయః ప్రయాంతి॥౩౩॥
దు ॥ వినయంధర ఇదమపరమస్మిన్నపసి రమణీయతరమాలోక్య
తే ॥ పశ్య ॥ (౧) జృమ్భారమ్భప్రవితతదలోపాన్తజాలప్రవిష్టైః
హస్తైర్భానోర్నృపతయ ఇవస్పృశ్యమానా విబుద్ధాః । స్త్రీభిస్సాకం
ఘనపరిమళస్తోకలక్ష్యాంగరాగా ముంచన్త్యేతే వికచనళినీగర్భశ
య్యాం ద్విరేఫాః ॥ ౩౪ ॥ కం ॥ నన్వేషా భానుమతీ సువదనాతరళి
కాభ్యాం పర్యుపాస్యమానా తిష్ఠతి ॥ తముపసర్పతు దేవః ॥ దు ॥ వి
నయంధర గచ్ఛ త్వం సాఙ్గ్రామికం రథముపనయ ॥ అహమప్యేష దేవీం
దృష్ట్వానుపదమాగత ఏవ ॥ కం ॥ ఏష కృతో దేవాదేశ ఇతి నిష్క్రాన్తః
॥ సఖీ ॥ (౨) పిఅసహి అవి సుమరిదం ॥ భా ॥ సుమరిదం ॥ హళా ప
మఅవణదేసే ఆసీణాఏ మహ అగ్గదో కేణవి అదిసఅదివ్వరూపేణ ణఉ

ర్భిన్నానాం-వికాసం ప్రాపితానాం, ముకుళానాం-కుట్మలానాముదరే
యస్సాన్ద్రో నిబిడో గంధః సౌరభ్యం తేన సంసూచితాని కమలాని
వికాసోన్ముఖాబ్జాని ప్రయాంతి । సర్వోపి హి వినాశోన్ముఖం విహాయ
సముద్యోన్ముఖమాశ్రయతీతి లోకప్రసిద్ధిః ॥(౧)జృమ్భః-జృమ్భణస్య
శో వికాసస్తస్యారమ్భేణోపక్రమేణ ప్రవితతాని-విస్తారోన్ముఖానియాని
దళాని పుష్పపత్రాణి తేషాముపాన్త్యమన్త్యసమీపం జాలం గవాక్షర
న్ధ్రమివ తేన ప్రవిష్టైర్భానోర్హస్తైః కరైరివ కిరణైః స్పృశ్యమానాః
అత ఏవాన్యకరస్పర్శాద్విబుద్ధాః-నిద్రాంతంగతాః ఘనః-సాంద్రః పరి
మళః- సౌరభ్యం యస్య సః । శయ్యాయాస్సంమర్దేన స్థూలాంశస్య గళిత
త్వాత్ స్తోకం లక్ష్యశ్చ అంగరాగశ్చందనాదిలేపనద్రవ్యం యేషాం తే
నృపతయ ఇవ ద్విరేఫాః అంగనాభిస్సహ । వికచః-వికసితః, నళిన్యాః
కమలలతాయా గర్భః తత్ప్రసవస్థానీయం పద్మం శయ్యామివ ముంచ
న్తి ॥ రహశ్శయ్యాప్రతీత్యర్థం పద్మపదం విహాయైవ ముక్తమ్ ॥ (౨)
స॥ప్రియసఖి అపి స్మృతం ॥ భా ॥ స్మృతం ॥ హళా ప్రమదవనదేశేఆ

వేణ అహిసదంవా వాఇదం ॥ ఉభే ॥ సంతంపావం ౨ ॥ భా ॥ సంతా పువ్విగ్గహిఅఅవమఎపుణోవివిసుమరిదం ॥ దు ॥ అయె దేవీ భానుమ తీ సువచనాతరళికాభ్యాం సహ కిమపి మన్త్రయమాణా తిష్ఠతి ॥భ వత్వనేన లతాజాలేనాన్తరితశ్శృణోమి తావదాసాం విస్రబ్ధాలాపం॥ తథాస్థితః ॥ (౧) సఖి ॥ అలంసందావేణ ॥ కహేదు పిఅసహీ ॥ దు॥ నజానే కింను ఖల్వస్యాస్సంతాపకారణమ్ ॥ అథవా నామన్త్రి॒తా మద్యవాసభవనాన్నిష్క్రాన్తేతి సమర్థితఏవాయమస్యాః కోపః ॥ అయి భానుమత్యవిషయః ఖలుకోపస్య దుర్యోధనోభవత్యాః ॥పశ్య॥ (౨) కిం కంఠే శిథిలీకృతోభుజలతాపాశః ప్రమాదాన్మయా నిద్రా చ్ఛేదవివర్తనేష్వభిముఖం నాద్యాసిసమ్భావితా । అన్యస్త్రీజనసంక థాలఘురహం స్వప్నేత్వయా లక్షితో దోషం పశ్యసికంప్రియే పరి

సీనాయా మమాగ్రతః కేనాప్యతిశయితదివ్యరూపేణ నకులేనాహి శతం వ్యాపాదితమ్ ॥ ఉభే ॥ శాన్తంపాపం ౨ ॥ భా ॥ సన్తాపాద్వ్యగ్న హృదయయా మయా పునరపి విస్మృతమ్ ॥ (౧) సఖి ॥ అలం సన్తా పేన కథయతు ప్రియసఖీ ॥ (౨) కంఠే-మమకంఠే, భుజలతాపా శః-త్వదీయకోమలబాహుబన్ధనమ్, నిద్రాయాఆచ్ఛేదఈషద్భంగస్తేన యద్వివర్తనం పార్శ్వపరివర్తనం । ఏకపార్శ్వేన సుప్తస్యాన్యపార్శ్వేన స్వాపార్థం యత్నభేదః ॥ తేనాభిముఖీ ఆభిముఖ్యంగతాపి త్వం అ ద్య-అస్మిన్నహని, పూర్వదివసీయార్ధరాత్రాదారభ్య ఏతద్దివసార్ధరా త్రిపర్యంతస్యాద్యతనశబ్దవాచ్యస్య షష్టిఘటికాత్మకకాలస్యైవాద్యశ బ్దవాచ్యైతద్దినత్వాత్తదన్తఃపాతిపూర్వరాత్రిశేషస్యాద్యేత్యనేనోక్తిః తదానసమ్భావితా-ఆలింగనభాషణాదినా నసమ్మానితా ॥ లఘుః-క్షు ద్రవృత్తిః, స్వప్నేఇత్యనేన జాగరణే తథాదర్శనం కదాపి నసమ్భవ త్యేవ । పరిచారకేఇవ నిందాసహితభర్త్సనార్హైకందోషంపశ్యసి । న కమపీత్యర్థః। నితాన్తానుకూలతయాదోషలేశోపినసమ్భావ్యఇతిభావః ॥

జనోపాలమ్భయోగ్యమయి ॥ ౩౫ ॥ విచిన్త్య ॥ అథవా (౧) ఇయమస్మదుపాశ్రయైకచిత్తా మనసా ప్రేమనిబద్ధమత్సరేణ । నియతం కుపితాఽతివల్లభత్వాత్స్వయముత్ప్రేక్ష్యమమాపరాధలేశం ॥౩౬ ॥ తథాపి కిం వక్ష్యతీతి శృణోమి ॥ భా ॥ (౨) అహం తదోతస్సఅదిసఅదివ్వరూవిణో ణఉలస్స దంసణె ణఊసుఆ జాదా ॥ దు ॥ కింనామాతిశయదివ్యరూపిణో నకులస్య దర్శనేనోత్సుకా జాతా ॥ తత్కథమనయా పాపయా మాద్రీసుతానురక్తయా వయమేవ (౩) విప్రలబ్ధాః ॥ సోత్ప్రేక్షమ్ ॥ ఇయమస్మదితిపరిత్యా మూఢదుర్యోధనకులటావిప్రలబ్ధమాత్మానం బహుమన్యమానోధునా (౪) కిం వక్ష్యసి । తదర్థం చాస్యాః ప్రాతరేవ వివిక్తస్థానాభిలాషః ॥ సఖీజనసంకథాసు చ పక్షపాతః ॥

---

(౧) వయముపాశ్రయోఽవలమ్బనం యస్య తాదృశమేవ చిత్తం యస్యాస్సా । వృత్తావేకశబ్దస్య ఏవార్థపరతాయాః ప్రసిద్ధేః మదాశ్రయమాత్రచిత్తేత్యర్థః । అస్మదో ద్వయోశ్చేత్యనేనైకత్వే ద్విత్వే చ బహుత్వానుశాసనాద్బహుత్వవివక్షయాస్మదిత్యత్ర న మదాదేశః । ప్రేమ్ణైవ కారణాన్తరాభావేపి నిబద్ధః మత్సరో యత్ర తాదృశేన మనసా ఉత్ప్రేక్ష్య కల్పనామాత్రేణోద్భావ్య ॥ అతివల్లభత్వాదత్యన్తప్రియత్వాదపరాధలేశోపి దుస్సహః కింపునర్బహులాపరాధ ఇతి సూచనాయ లేశమిత్యుక్తం । నియతమిత్యుత్ప్రేక్షాయాం ఇయముక్తేన హేతునా ప్రణయకుపితేత్యుత్ప్రేక్ష్యతే ఇతి భావః (౨) భా ॥ అహం తతస్తస్యాతిశయితదివ్యరూపిణో నకులస్య దర్శనేనోత్సుకా జాతా । దంసణే ణేత్యత్ర వక్రాదిత్వాద్బిందుః । ఊసుఆ ఇత్యత్ర కగటడేత్యాదినా తలోపే దోదానుత్సాహేత్యాదినా ఉకారస్య ఊకారః ॥ (౩) విప్రలబ్ధాః-ప్రతారితాః భ్రాన్తా ఇత్యర్థే అనయేతి హేతౌ తృతీయా । అన్యస్వభావాయామన్యథాజ్ఞానమిహ విప్రలమ్భః (౪) అధునా కులటాత్వజ్ఞానోత్తరం । భవిష్యత్కాలికకథనస్యాపి అధునా శబ్ద

(౧) దుర్యోధనస్తు మోహాదజ్ఞాతబన్ధకీ హృదయసారః క్వాపి పరిభ్రా
న్తః ॥ (౨) అః పాపే మత్పరిగ్రహపాంసనే ॥ తద్భీరుత్వం తవ మమ పు
రస్సాహసానీదృశాని శ్లాఘాసాస్మద్వపుషి వినయవ్యుత్క్రమేప్యేష
రాగః । తచ్చౌదార్యం మయి జడమతౌ చాపలే కోపి పన్థాః ఖ్యా

వాచ్యదోషజ్ఞానోత్తరకాలికత్వాద్వ్యక్ష్యసీతి లృడుపపత్తిః । దోషజ్ఞా
నోత్తరకాలే కింకథయిష్యసీత్యర్థః (౧) అజ్ఞాతః బన్ధకీహృదయస్య కుల
టాచిత్తస్య సారః స్థైర్యం యేనసః । అన్యథా స్థితచిత్తాయా అ
న్యథోత్ప్రేక్షణమిహ పరిభ్రమః । (౨) మత్పరిగ్రహః మత్కళత్రం
భూత్వాపి పాంసనాదుశ్చరితాసీత్యతీవానుచితమితి సమ్బోధనేన
ద్యోతితం । మమపురః-మత్సమీపే, తత్-అనుభూతం తవ భీరుత్వం
తత్సూచకచేష్టాదికం । ప్రకాశితం । తేనచ తస్యాభీరుత్వమనుమిత్యా
నుభూతమిత్యర్థః । ఈదృశాని-పరపురుషసంగమాదిరూపాణి, సాహ
సాని నిర్భీకకార్యాణి కృతాని । తేనాభీరుత్వం ప్రకాశితమ్ । ఏవం
చ భీరుత్వాభీరుత్వయోస్సమావేశదర్శనాదాశ్చర్యాన్వితోహమితి
భావః । ఏవముత్తరత్ర విరుద్ధధర్మసమావేశేప్యూహ్యం । అస్మద్వ
పుషి-మద్దేహేఏవ సౌన్దర్యాదిగుణకీర్తనరూపా సాశ్లాఘా । ఏషః స
ఖీసమక్షం ప్రకాశ్యమానః వినయస్య సుచరితస్య పాతివ్రత్యస్య వ్యు
త్క్రమే అతిక్రమణే రాగః అనురాగః । రాగోహిగుణమూలకః ।
తథాచ గుణాధిక్యదర్శనాత్పరపురుషే రాగ ఇతి మద్వపుషి గుణశ్లాఘే
తిచ విరుద్ధమితిభావః । జడమతౌ-యథార్థభావబోధాక్షమే మయివి
షయే తత్ ఔదార్యం సరళస్వభావః కాపట్యరాహిత్యసూచకచేష్టి
తమితి యావత్ । చాపలే కాపట్యే మాం వంచయిత్వా పరపురు
షానుసరణే కోపి పంథాః ఉపాయమార్గః । తథాచ కాపట్యాకాప
ట్యయోర్విరుద్ధతా । వితమసి-దోషరహితే తత్త్వేన ఖ్యాతే కులెవం
శెజస్త్ర। ఎతత్-ఎతాదృశం, కౌలీనం-అపవాదః,తద్ధేతుభూతాసచ్చేష్టా

తేతస్మిన్వితమసికులె జన్మకౌలీనమేతత్ ॥ ౩౭ ॥ (౧) సఖీ॥ తదో౨॥ భా ॥ తదో అహం ఉజ్ఝిఅ తంఆసణం ఇమం లదామండవం పవిట్ఠా ॥ తదో సోపి మం అణురుంధన్తో తంఎవ్వ లదామండవంపవిట్ఠో ॥ దు ॥ అహో కులటోచితమస్యాః పాపాయా (౨) దుశ్శీలత్వం । యస్మిం శ్చిరప్రణయనిర్భరబద్ధరాగమావేదితో రహసి మత్సురతోపభోగః । తత్రైవ దుశ్చరితమద్యనివేదయంతీ హ్రీణాసిపాపహృదయేన సఖీజనే స్మిన్ ॥ ౩౮ ॥ ఉభే ॥ (౩) తదో౨ ॥ భా ॥ హళా తేణ సగవ్వప్పసారిదకరదలేణ ఓహరిదంమె థణంసుఅం ॥దుర్యో ॥ సగర్వప్రసారిత కరతలేనాపహృతం స్తనాంశుకమతఃపరమలంశ్రుతేన । భవతు తావ

దికముపచారాత్ । తథాచ శుద్ధవంశజన్మనోవిసదృశమేతదితిభావః ॥ స్యాత్కౌలీనంలోకవాదే యుద్ధేపశ్వహిపక్షిణామిత్యమరః ॥ (౧)స॥ తతః౨ ॥ భా ॥ తతోహముజ్ఝిత్వాతదాసనం ఇమం లతామంటపం ప్రవిష్టా । తతస్సోపి మామనురున్ధన్ తమేవ లతామండపం ప్రవిష్టః ॥ (౨) దుశ్శీలత్వం-దుశ్చరితప్రవృత్తిః, యస్మిన్-సఖీజనే, చిరే-చిరకాలె, ప్రణయః ।సాయంసామేఇత్యమరోక్త్యా అకారాన్తానవ్యయసాయశబ్దవచ్చిరశబ్దోప్యస్తి।అతఏవచిరాయతె-చిరకాలబుభుత్సమెత్యాద్యుపపత్తిః। తేన నిర్భరంసాతిశయంబద్ధః। విశ్లేషాభావాయకృతబన్ధనో రాగోనురాగోయస్మిన్ తద్యథాతథా రహసి మత్సురతానుభవఆవెదితః । తత్రైవ సఖీజనె దుశ్చరితం వ్యభిచారరూపపాపాచరణం॥పాపం పాపాన్వితం హృదయంయస్యాస్తస్యాస్సమ్బుద్ధిః । నివెదయంతీ త్వం కథం నహ్రీతాసి-నలజ్జితాసీత్యర్థః (౩) ఉభె ॥ తతః౨ ॥ భా ॥ హళా తెన సగర్వ ప్రసారితకరతలెనాపహృతం మె స్తనాంశుకం । ఓహరిదమిత్యత్ర త్వాదవాపహతా ఇత్యపెత్యస్య ఓకారాదెశః అరడురితిఋుకారస్యరాదేశః । క్తెఇత్యనెన నిష్ఠాయాః పూర్వమికా

త్రస్య (౧) పరవనితావస్కన్దనప్రగల్భస్య మాదృశస్య జీవితమ
పహరామి । కించిద్గత్వా విచిన్త్య ॥ అథ వేయమేవ పాపశీలా ప్రథమత
రమనుశాసనీయా ఇతి నివర్తతే ॥ (౨) ఉభే ॥ తదో ॥ భా ॥ హ
ళా తదో అహం అయ్యఉత్తస్స పహాదమంగళతూరరవమీసేణ వార
విలాసినీసంగీదసద్దేణ పడిబోహిదమ్హి ॥ దుర్యో ॥ సవితర్కం ॥ కింను
ఖలు ప్రతిబోధితాస్మీతి స్వప్నదర్శనమనయా వర్ణితమ్ ॥ భవతు సఖీ
వచనాద్వ్యక్తిర్భవిష్యతి ॥ ఉభే ॥ సవిషాదమన్యోన్యం పశ్యతః। (౩)
సఖి ॥ జం కిం వి అచ్చాహిదం తం భాఈరహీపముహాణం ణఈణం సలిలే
ణ పరిహారీఅదు॥ భఅవదాణం బహ్మణాణం ఆహుదిహుదేణ పజ్జలిదేణ భ
అవదా హుదాసణేణ డజ్ఝదు ॥ దుర్యో ॥ అలం వికల్పేన స్వప్నదర్శ
నమేవైతదనయా వర్ణితమ్ । మయా పునర్మందధియైవాన్యథా సమ్భా
వితమ్ ॥ (౪) దిష్ట్యార్ధశ్రుతివిప్రలమ్భజనితక్రోధాదహం నోద్గతో ది

రాగమశ్చ ॥ (౧) పరవనితాయాః-పరస్త్రియాః, అవస్కన్దనే-ఆక్ర
మణే, ప్రగల్భస్య-ధృష్టస్య, (౨) ఉభే ॥ తతః ॥ భా ॥ హళా త
తోహమార్యపుత్రస్య ప్రభాతమంగళతూర్యరవమిశ్రేణ వారవిలా
సినీసంగీతశబ్దేన ప్రతిబోధితాస్మి ॥ ఆర్యపుత్రేతి వక్తవ్యః పతిః పత్నీ
జనేనత్వితి భరతోక్తేరార్యపుత్రస్య స్వామిన ఇత్యర్థః ॥ఉభే॥ (౩)య
త్కించిదత్యాహితం తద్భాగీరథీప్రముఖానాం నదీనాం సలిలేన పరి
హ్రియతామ్ । భగవతాం బ్రాహ్మణానామాహుతిహుతేన ప్రజ్వలి
తేన భగవతా హుతాశనేన దహ్యతామ్॥ దహేః కర్మణి యకి హస్య
ఝాదేశః ॥ (౪) దిష్ట్యా-దైవయోగేన, అర్ధం శ్రుతౌ యో విప్రలమ్
భః విసంవాదస్తజ్జన్యక్రోధాదహం నోద్గతః-నోత్థితః, విమూఢహృద
యం-ముగ్ధమనసం మాం ప్రత్యాయయితుం విశ్వస్తం కర్తుం । కథ
యాః ప్రస్తుతవృత్తాన్తస్య । అన్తం సమాప్తిం గతా । ఆరబ్ధవాక్యం
సమాపయామాసేత్యర్థః । జగల్ మిథ్యాదూషితయా వ్యభిచారిత్వ
భ్రమేణ సమ్భావితదూషణయా అనయా ప్రియయా మయా వ్యాపా

ష్ట్వానోపరుషం రుషార్థకథితే కించిన్మయావ్యాహృతమ్। మాంప్రత్యా
యయితుం విమూఢహృదయం దిష్ట్యాకథాన్తం గతా మిథ్యాదూషిత
యానయావిరహితం దిష్ట్యానజాతం జగత్ ॥ ౩౯ ॥ (గ) భా ॥ హ
ఞ్జా కహేహి కింఎత్థ సుహసూఅఅం కింవా అసుహసూఅఅంతి ॥ సఖీ
చేటీచాన్యోన్యమవలోక్య అపవార్యచ। ణత్థిఎత్థ థోఅంవి సుహసూఅ
అం। జది అళిఅం కహఇస్సం తాపిఅసహీఎ అవరాహిణీ హోఇస్సం।
సోణామ సిణిద్ధోజణో। జో పుచ్ఛిదో ఫలుసంవి హిదం భణాది॥ ప్ర॥స
హి సవ్వంఎవ్వపదం అణబ్భుఅఅణివేదఅం। తా దేవదాణంపణామేణదు
ఆదిపడిగ్గహణేణ అఓణీఅదు। ణహుదాఢిణోతిరచ్ఛిణోణఉలస్సవాణ
రస్సవగ్ఘస్సవాదంసణం అహిసదవ్వవా అణంఅసివిణఎపసంసందివి
అక్ఖణా ॥ దుర్యో ॥ అవితథమాహసువచనా। నకులేన పన్నగశతవధ

దితమేత్యర్థాద్గమ్యతే। విరహితం త్యక్తంనాథగాత్। దిష్ట్యేతి హర్ష
సూచనార్థం భాగ్యహేతుకత్వోత్కీర్తనమ్ ॥ (గ) భా ॥ హఞ్జా కథ
య కిమత్ర శుభసూచకం కింవా అశుభసూచకమితి ॥ సఖీచేట్యౌ ॥
నహ్యత్ర స్తోకమపి శుభసూచకం। యద్యలీకమకథయిష్యమ్। తదా
ప్రియసఖ్యా అపరాధినీఅభవిష్యమ్।అలిఅమిత్యత్ర పానీయాదిత్వా
ద్ధ్రస్వః। సనామస్నిగ్ధోజనః యః పృష్టః పరుషమపి హితంభణతి।ఫ
లుసమిత్యత్ర ఫః పాటీత్యాదినా పస్యఫః హరిద్రాదిత్వాల్లత్వం। స
ఖి సర్వమెవైతదనభ్యుదయనివేదకం। తస్మాద్దేవతానాం ప్రసాదేన
ద్విజాతిప్రతిగ్రహణేనచాపనీయతామ్। నఖలు దంష్ట్రిణస్తిరశ్చోన
కులస్య వానరస్య వ్యాఘ్రస్యవా దర్శనం అభిశతవ్యాపాదనమపిస్వ
ప్నే ప్రశంసంతి విచక్షణాః।ఓణీయదుఇత్యత్రత్వోదవాపౌ తా ఇత్య
నేన అపేత్యుపసర్గస్య ఓఇత్యాదేశః। కర్మణియకఈఆదేశశ్చ। దాఢి
ణోఇత్యత్ర దగ్ధవిదగ్ధేత్యాదినా సంయుక్తస్య ఢాదేశే వింశత్యాది
షు హాతాద్బిందోర్లోపలిశిత్యాత్పూర్వస్య దీర్ఘేదీర్ఘోన్నేతి ప్రతిషేధాద్వి

స్త్రవాంశుకహరణమితి నియత (౧) మరిష్టోదర్కం తర్కయామి ॥
పర్యాయేణహి దృశ్యన్తే స్వప్నాః కామంశుభాశుభాః । శతసంఖ్యా
పునరియం సానుజం స్పృశతీవ మామ్ ॥ ౮౦ ॥ వామాక్షిస్పందనం
సూచయిత్వా ॥ (౨) అః మమాపి దుర్యోధనస్యానిమిత్తాని హృదయ
క్షోభమావేదయంతి ॥ సావష్టమ్భమ్ ॥ అథవా భీరుజనహృదయప్ర
కమ్పనేషుకాగణనా దుర్యోధనస్యైవంవిధేషు ॥ గీతశ్చాయమర్థోఽంగి
రసా ॥ (౩) గ్రహాణాం చరితం స్వప్నా నిమిత్తాన్యుపవాచికం । ఫల
న్తి కాకతాళీయం తేభ్యః ప్రాజ్ఞానబిభ్యతి ॥ ౮౧ ॥ తద్భానుమత్యాః

త్వాభావః । తిరచ్ఛిణోఇత్యత్ర తిర్యక్పదాతిత్యానా తిర్యక్ఛబ్దస్య
తిరచ్ఛాఽఽదేశః । సివిణఏఇత్యత్ర నాత్స్వప్నఇతి నకారాత్పరిగి
కారాగమే పస్యవత్వేపలోపే ఆదేరస్యత్వమ్ ॥ (౧) అరిష్టః-అప్రియః
ఉదర్కః-ఉత్తరకాలికఫలం యస్యతత్ అనిష్టోత్తరఫలకమిత్యర్థః । అకా
మానుమతా కామమితి కోశాత్ శుభావా అశుభావా ప్రాప్తా దృ
శ్యంతే ఇత్యకామేనాప్యనుమంతవ్యమిత్యర్థః ॥ అథవా కామం యథే
ష్టమిత్యర్థః । పర్యాయేణ కదాచిచ్ఛుభాః కదాచిచ్చాశుభాఇతి క్రమే
ణేత్యర్థః ।.దర్పణే ప్రాయేణేతి పాఠః । ఇయం హన్యమానాహీనాం
శతసంఖ్యా । అహీనామివాస్మాకమపి శతసంఖ్యావత్త్వాత్సాదృశ్యాత్
స్పృశతి విషయీకరోతీత్యర్థః ॥(౨) అనిమిత్తాని-ఉత్పాతాద్యరిష్టసూ
చకనిమిత్తాని ॥ (౩) గ్రహాణాం-రవ్యాదీనాం, చరితం గతిభేదః రా
శే రాశ్యంతరసంచారాదిః స్వప్నః ॥ నిమిత్తాని-శుభాశుభసూచకా
క్షిస్పందాదీని, ఉపవాచికం-ఉపసమీపే వాచాసందిష్టం వాచికం । ఉ
పశ్రుతిరిత్యర్థః । కాకతాళీయం-కాకశబ్దః కాకాగమనపరః । తాళశ
బ్దస్తాళఫలపతనపరః కాకశ్చ తాళశ్చానయోస్సమాహారః కాకతాళం,
తస్మాత్ । సమాసాచ్చ తద్విషయాదిత్యనేన కాకతాళమివేత్యర్థేఛప్రి
త్యయే కాకతాళీయమితి భవతి । కాకాగమనకాలికతాళఫలపతనే

పి (స్త్రీస్వభావసులభామలీకాశంకామపనయామి ॥(౧) భా ॥ హళా సువఅణే ఉఅఅగిరిసిహరంతరముక్కరహవరో విఅళిదసంఝారాఅపస ణ్ణదరాలాఅమండలో జాదో భఅవం దిఅహణాహో ॥ సు ॥ భట్టిణి ఉ త్తత్తకణఅబిందుప్పసరససిరీఏణ లదాజాలజాలందరోవహిదేణ కిర ణణివహేణ సిందూరిముజ్జాణభూమిభాఓ పూరిదపడిణ్ణోవిఅదుప్పేక్ఖణి జ్జో భఅవంసహస్సరస్సీసంవుత్తో ॥ తాసమఓ దే లోహిదచందణకుసుమ గబ్భేణ అగ్ఘేణ పచ్చువట్ఠాదుం ॥ భా ॥ హంజె తరళిఏ ఉపణేహి అ

కాకశిరోవిదారణవత్ తదానీమన్యత్ర పతనే కాకకృతతాళఫలావ భాగవచ్చ అతర్కితోపనతం యతిరంచితార్యా ఫలంతి నిష్పాద యంతి । ఉక్తకాకతాళాదిషు కదాచిదన్యథాభావోపి సమ్భవతీతి త ద్దృష్టాంతేన ఇష్టానిష్టఫలనైయత్యం నాస్తీతిసూచితం ప్రాజ్ఞాః కృత ధియః తేభ్యః ఉక్తగ్రహచారాదిభ్యః నబిభ్యతి । కాకతాళవత్ఫలనై యత్యాభావాదితిభావః ॥ (౧) భా ॥ హళా సువచనే ఉదయగిరిశిఖ రాంతరముక్తరథవరః విగళితసంధ్యారాగప్రసన్నతరాలోకమండలః జాతో భగవాన్ దివసనాథః । ముక్కేత్యత్ర కర్మ క్తముక్తేత్యాదినా సంయుక్తస్య కాదేశః । దిఅహేత్యత్ర ప్రత్యూషేత్యాదినా సస్య హః ॥సు॥ భట్టిని ఉత్తప్తకనకబిన్దుప్రసరసశ్రీకేణలతాజాలజాలా న్తరోపహితేన సిందూరితోద్యానభూమిభాగః పూరితప్రతిజ్ఞ ఇవదు ష్ప్రేక్షణీయో భగవాన్ సహస్రరశ్మిస్సంవృత్తః । తస్మాత్సమయస్తే లోహితచన్దనకుసుమగర్భేణార్ఘ్యేణ ప్రత్యుపస్థాతుం । ససిరీఏణేత్య త్ర హర్షామర్షేత్యాదినా రేఫాత్పూర్వ ఇకారాగమః । పడిణ్ణో ఇత్యత్ర ప్రత్యాదిత్వాత్తస్యడః । భఅవం ఇత్యత్ర భవతామితి బిన్దుః ।సహ స్సేత్యత్ర శోర్లుప్తేత్యాదినా దీర్ఘః । రస్సీత్యత్ర అస్మరరశ్మావితిపర్యు దాసాన్నస్మః ॥ భా ॥ హంజె తరళికే ఉపనయార్ఘ్యభాజనం ।యా వద్భగవతస్సహస్రకిరణస్య సపర్యాం నిర్వర్తయామి । భాణమిత్యత్ర

ఘ్ఘభాణం । జావ భఅవదో సహస్సకిరణస్స సవరిఅం ణివ్వట్టేమి ॥ చే॥ ఙం దేవీ ఆణవేది త్తి నిష్క్రమ్య పునః ప్రవిశ్య । భట్టిణి ఏదం అగ్ఘభాఅణం । ణివ్వట్టేదు భఅవదో సహస్సకిరణస్స సవరిఅం ॥ దుర్యో ॥ అయమేవ సాధుతరోవసరః ప్రియాసమీపం గంతుం । ఇత్యుపసర్పతి ॥ (౧) సఖీవిలోక్య ॥ స్వగతం । కహంమహారాఓఆఅదో హంత జాదో సే ణిఅమభంగో ॥ (౨) భా ॥ దినకరాభిముఖీభూత్వా ॥ భఅవం అంబరమహాసరేక్కసహస్సపత్త పూవ్వాసావహూముహమండణకుంకుమవిసేసఅ సఅళభువణేక్కరదణపఈవఎద్ధ సివినఅదంసణౌ కింవి అచ్చాహిదంతత్తహోదొపసాపణసబ్భాదుఅస్సఅయ్యవుత్తస్సకుసళపరిణామం హోదు । ఇత్యర్ఘ్యం దత్వా । హంజె తరళిఏ ఉవణేహి మె కుసుమాఇం అవరాణం దేవదాణం సవరిఅం ణివ్వట్టేదుం ॥ ఇతి హస్తం ప్రసారయతి ॥ దుర్యో ॥ సంజ్ఞయా పరిజనముత్సార్య స్వయముపనయ౯

జ్యోర్ధనుజేత్యాదినా సాచర్యస్య జకారస్యవాలోపః। సవరిఅమిత్యత్ర చౌర్యసమత్వాద్యాత్ప్రిగిత్వం పస్యవత్వంచ । ణివట్టేమీత్యత్ర పలోపః ర్తస్యటత్వం ణిచఎచ్చ ॥ చే ॥ యద్దేవ్యాజ్ఞాపయతి । భట్టిని ఏతదర్ఘ్యభాజనం నిర్వర్తయితుభగవతస్సహస్రకిరణస్య సపర్యాం ॥
(౧) సఖీ ॥ కథం మహారాజఆగతః । హన్త జాతోస్యానియమభఙ్గః॥
(౨) భా ॥ భగవన్ అమ్బరమహాసరఏకసహస్రపత్ర పూర్వాశావధూముఖమండనకుంకుమవిశేషక సకలభువనైకరత్నప్రదీపాత్ర స్వప్నదర్శనే కిమప్యత్యాహితం తత్రభవతః ప్రసాదేన సభ్రాతృకస్యార్యపుత్రస్య కుశలపరిణామం భవతు । హంజే తరళికె ఉపనయ మె కుసుమాన్యపరాసాం దేవతానాం సపర్యాం నిర్వర్తయితుం । రదణౌత్యత్ర ప్మారత్నేంత్యహలఇతి నాత్ప్రిగత్వమ్ । దత్తస్యేత్యాదినా తస్య డత్వంచ । ఏద్ధేత్యత్ర ఇద్ధహస్త్రులఇతి త్రిలోద్విరుక్తధాదేశః। శయ్యాదిత్వాదాదేరస్యేత్వమ్ । సబ్భాదుఅస్సేత్యత్ర బుత్యాదినా

స్పర్శసుఖమనుభూయ కుసుమాని భూమౌ పాతయతి । (౧) భా ॥ సరోషం ॥ అహో పమాదో పరిఅణస్స । పరివృత్యరాజానమవలోక్యస సాధ్వసంలజ్జాం నాటయతి ॥ దుర్యో ॥ దేవి అనిపుణః పరిజనోయ మేవంవిధే సేవావకాశే । తథా ప్రభవత్యనుశాసనే దేవీ ॥ అయిప్రి యే (౨) వికిరధవళదీర్ఘాపాంగసంసర్పిచక్షుః పరిజనపథవర్తిన్యత్ర కిం సమ్భ్రమేణ । స్మితమధురముదారం దేవి మామాలపోచ్చైః ప్ర భవతి మమ పాణ్యోరంజలిస్సేవితుం త్వామ్ ॥ ౭౨ ॥(౩) భా ॥అ బ్భణుజాణాదు మహారాఓ అత్థి మే కస్సింవి ణిఅమే అహిలాసో ॥ దు॥ శ్రుతవిస్తరఏవాస్మిభవత్యాస్స్వప్నవృత్తాన్తం ప్రతి ॥ తదలమేనంప్ర కృతిసుకుమారమాత్మానం ఖేదయితుం ॥ (౪) భా ॥ అయ్యవుత్త అది మెత్తం మే సంకా బాహేది । తా అణుమణ్ణదు అయ్యఉత్తో ॥దుర్యో॥ సహర్షం ॥ దేవ్యలమనయా శఙ్కయా ॥ (౫) కింనోవ్యాప్తదిశాంప్ర కమ్పితభువామక్షౌహిణీనాం బలైః కిం ద్రోణేన కిమంగరాజవిశిఖై

దుత్వం ॥ (౧) భా ॥ అహో ప్రమాదః పరిజనస్య ॥ (౨) నియమా ర్థం కజ్జలాధారణాద్ధవళత్వమపాంగస్య ॥ (౩) భా ॥ అభ్యనుజానా తు మహారాజః । అస్తి మె కస్మిన్నపి నియమేఽభిలాషః । కస్సింవీత్య త్ర జేస్సిమిత్యాదేశః అపేః పదాదిత్యపేరాదేర్లోపః ॥ (౪) భా ॥ ఆర్యపుత్ర అతిమాత్రం మే శంకా బాధతే । తస్మాదనుమన్యతామా ర్యపుత్రః । మెఇత్యత్ర క్వచిదసాదేరితి ద్వితీయాస్థానే షష్ఠీ । త స్మాత్తాఇతి తస్మాదిత్యత్ర తా ఇతినిపాతః । అయ్యవుత్తేత్యత్ర ర్యాయ్య ఇతి శౌరసేన్యాం వైకల్పికో ద్విరుక్తయకారః ॥ (౫) వ్యాప్తాః స్వవ శ త్వ్యా ఆక్రాన్తా దిశో యాభిస్తాసాం । ప్రకమ్పితా-భయేన చాలితా భువః-భూస్థితజనా యాభిస్తాసాం అక్షౌహిణీనాం సేనావిశేషాణాం బలైస్సమూహైః కిం ఫలం ద్రోణాచార్యేణ కిం కర్ణబాణైర్వా కింఫ లం । త్వమేవం క్లామ్యసి యది తామ్యసిచేత్ । త్వత్క్లాన్త్యపరిహారే

రేవం యదిక్లామ్యసి । భీరుభ్రాతృశతస్య మే భుజవనచ్ఛాయాసుఖో
పాశ్రియా త్వం దుర్యోధనకేసరీంద్రగృహిణీ శఙ్కాస్పదంకింతవ॥
౪౩ ॥ (౧) భా ॥ అజ్జవుత్త నఖు మే కింవిసంకాకాలణం తుమ్హేసు స
ణ్ణిహిదేసు । కింమఅజ్జవుత్తస్సమణోరహసమ్పత్తిం అహిణందామి ॥
దుర్యో ॥ అయి ప్రియె ఎతావన్తఎవ మనోరథాః యదహందయిత
యా సమాగతస్సఖీజనేనచ స్వేచ్ఛయా విహరామి ॥ పశ్య ॥(౨) ప్రే
మాబద్ధస్తిమితనయనంపీయమానాబ్జశోభం లజ్జాయోగాదవిశదకథం
మన్దమన్దస్మితంవా । వక్త్రేన్దుం తె నియమముషితాలక్తకాఙ్కాధరం
వా పాతుం వాఞ్ఛాపరమసులభం కింనుదుర్యోధనస్య ॥ ౪౪ ॥ నైవ

తత్సర్వం వ్యర్థమితిభావః । మె - మత్సమ్బన్ధినః, మద్ఘటితస్యేత్యర్థః ॥ భ్రాతృశతస్య భుజాఎవ వనం తస్యచ్ఛాయాసుఖోపాశ్రియః సుఖకరాశ్రియస్థానం యస్యాస్సా । త్వం దుర్యోధన ఎవ కేసరీన్ద్రః - సింహశ్రేష్ఠః, తస్య పత్నీ అసి । తవ తాదృశ్యాశ్శంకాస్పదం కిమస్తి । నకిమపీత్యర్థః । భుజానాం వనత్వారోపేణ స్వస్య చ సింహత్వారోపేణ వనస్థసింహస్యేవ స్వస్యాపి శస్త్రమంతరా శత్రునిగ్రహసామర్థ్యమస్తీతి సూచితమ్ ॥ (౧) భా ॥ ఆర్యపుత్ర నఖలు మే కిమపి శంకాకారణం యుష్మాసు సన్నిహితేషు ॥ కింత్వార్యపుత్రస్య మనోరథసమ్ప్రాప్తిమభినందామి । కాలణమిత్యత్ర హరిద్రాదిత్వాద్రేఫస్య లత్వమ్॥ (౨) ప్రేమ్ణా-అనురాగేణ, ఆబద్ధే స్థాపితే స్తిమితే నిశ్చలె నయనే యస్యతం ఆపీయమానాహృతా అబ్జకాంతిర్యేన తం త్రపాసమ్బన్ధాదస్ఫుటాలాపం మన్దమన్దం అతిలఘుస్మితం హాసో యస్య, నియమేన వ్రతేన ముషితః-అపహృతః, అలక్తకాఙ్కః-లాక్షాచిహ్నం, యస్య తాదృశోధరోయస్య తం వక్త్రేందుం-చన్ద్రసదృశముఖం పాతుం వాంఛా ఇచ్ఛాస్తి, పరమన్యత్కింను-కింవా దుర్యోధనస్యాసులభం । సర్వమపీచ్ఛామాత్రసాధ్యత్వాత్సులభమేవేతి నా

థ్యే మహాన్కలకలః ॥ సర్వే ఆకర్ణయన్తి ॥ భాను ॥ రాజానం పరి
ష్వజ్య ॥ (౧) పరిత్తాఅదు అజ్జఉత్తో ॥ దుర్యో ॥ సమన్తాదవలోక్య॥
అలంప్రియేసమ్భ్రమేణ ॥ పశ్య ॥ (౨) దిక్షువ్యూఢాంఘ్రిపౌఘస్తృణ
జటిలచలత్పాంసుదండోన్తరిక్షే ఝాత్కారీశర్కరాలఃపథిషువిటపినాం
స్కన్ధకాషైస్సధూమః । ప్రాసాదానాం నికుంజేష్వభినవజలదోద్గా
రగమ్భీరధీరః చండారమ్భస్సమీరోవహతి పరిదిశం భీరుకింసమ్భ్రమే
ణ ॥ ౪౫ ॥ (౩) సఖీ ॥ మహారాఓపవిసదు ఎదం మందారపవ్వదప్పా
సాఅం॥ఉవ్వేఅకారీఖుఅఅం ఉద్ధదరఅకలుసీకదణఅణో విఅలిదతరువర

పెత్థణీయమ్ । వ్రతస్థతయా దుర్లభం త్వదధరచుమ్బనమేవ ప్రార్థ
నీయమితిభావః ॥ (౧) భా ॥ పరిత్రాయతామార్యపుత్రః ॥ (౨)
దిక్షు వ్యూఢః,క్షిప్తః, అంఘ్రిపాణాం-వృక్షాణాం, ఓఘస్సమూహో
యేన । తృణైర్జటిలః వ్యాప్తః చలన్పాంసుదండః-దండాకారపాంసు
సమూహోయస్మిన్ । శాదితి-శబ్దంకరోతీతి శాత్కారీ । శర్కరాః-శి
లావిశేషాః, లాత్వా దత్తే ఇతిశర్కరాలః । స్కన్ధానాం-ప్రకాం
డానాం, కాషైః-పరస్పరసంఘర్షణైః, సధూమః తజ్జన్యధూమవిశి
ష్టః । అభినవః,జలపూర్ణః, జలదో మేఘః తస్యోద్గారోధ్వనిరివగమ్భీర
స్సర్వవ్యాపీ ॥ ధీరః-అప్రతిహతశ్చ, చండః అత్యన్తదుస్సహఆరమ్భః
ప్రసరణోపక్రమో యస్యసః వాయుః ॥ పరిదిశం-ప్రతిదిశం, వీ
ప్సాయామవ్యయీభావః । వహతి వాతి ప్రసరతీతియావత్ ॥ హే
భీరు, సమ్భ్రమేణ-భయచాంచల్యేన, కిం-కిమపి తత్సాధ్యం నాస్తీత్య
ర్థః । ఇహ గమ్యమానసాధనక్రియాంప్రతి సమ్భ్రమస్య కరణత్వా
త్తృతీయా । వాతోత్పాతస్య సార్వత్రికత్వాత్తేన సమ్భ్రమో నకర్త
వ్యఇతియావత్ ॥ (౩) సఖీ ॥ మహారాజ ప్రవిశత్వేతం మన్దారపర్వ
తప్రాసాదమ్ । ఉద్వేగకారీఖల్వయముద్ధతరజఃకలుషీకృతనయనః వి
దళితతరువరశబ్దవిత్రస్తమందురాపరిభ్రష్టవల్లభతురంగమపర్యాకులీ

సద్దవిత్తత్థమందురపరిబ్భట్ఠవల్లహాతురంగపయ్యాఉలీకదజణపద్ధఈ భీసణో సమీరణాసారో ॥ దుర్యో ॥ సహర్షమ్ ॥ ఉపకారి ఖల్విదం(౧)వాత్యాచక్రం దుర్యోధనస్య ॥ యస్య ప్రసాదాదయత్నపరిత్యక్తనియమయా దేవ్యా సమ్పాదితోఽయమస్మన్మనోరథః । కథమివ (౨) న్యస్తా నభ్రుకుటిర్నబాష్పసలిలైరాచ్ఛాదితే లోచనే నీతం నాననమన్యతస్సశపథం నాహం స్పృశన్వారితః । తన్వ్యా భగ్నపయోధరం భయవశాదారబ్ధమాలింగితుం భఙ్క్త్వా స్వానియమస్య భీషణమరున్నాయం వయస్యానుమే ॥ ౪౬ ॥ తత్సమ్పూర్ణమనోరథస్య మె కామచారస్సంప్రతివిహారేషు । తదితోభీరుమన్దారపర్వతప్రాసాదమేవగచ్ఛావః ॥ సర్వే వాత్యాబాధాం రూపయన్తి ॥ దుర్యో ॥ (౩) కురుఘనోరుపదా

కృతజనపద్ధతిః భీషణస్సమీరణాసారః । మందారపర్వతఇతి సంజ్ఞాప్రాసాదస్య ॥ రజశ్శబ్దస్య స్నమదామేత్యాదినా పుంస్త్వే అన్త్యహల్లోపెజలోపెచరఇతిరూపం ॥ మన్దురపరిభ్రష్టస్య త్రదిహామిథస్సఇతి దాప్రాప్తః ॥ (౧) వాత్యానాం-మండలాకారవాతానాం, చక్రం-సమూహః, వాత్యావాతస్తు మండలీతికోశః ॥ సమీరణఆసారఇవధారాసమ్పాతవత్సన్తతప్రసృతవాయురిత్యర్థః ॥ (౨) నియమభంగభీత్యా సంగమస్యానభిమతత్వాదనభిమతకార్యకరణేచ భ్రూభంగన్యాసః బాష్పజలైర్నయనాచ్ఛాదనం ముఖపరావర్తనం త్వయాహం నస్పృశ్యేత్యాది శపథపూర్వకనివారణంచ స్త్రీణాం స్వాభావికం ॥ ఎవంస్థితేపి వాయుజన్యభయాత్ భగ్నౌ దృఢాలింగనాన్న్యుబ్జౌపయోధరౌ స్తనౌ యస్మింస్తద్యథాతథా తన్వ్యా స్వయమేవాలింగితుమారబ్ధం ఉపక్రాన్తమ్ । అతో భానుమతీనియమభంజనపూర్వకం తదానీమలభ్య తదాలింగనరూపమదిష్టసమ్పాదకత్వాత్పరమోపకారకోఽయం భయంకరవాయుః మేవయస్యానుసఖానకిం । ఇష్టసమ్పాదకత్వాదయం సఖైవ ననిన్దార్హ ఇతిభావః॥(౩) ఘనౌ-నిబిడౌ, ఊరూ యస్యాస్తస్యా

ని శనైశ్శనైరయివిముఞ్చగతింపరివేపినీమ్ । ప్రతతబాహులతోపనిబద్ధ నైర్మమనిపీడయగాఢమురస్థలమ్ ॥ ౨౭ ॥ ప్రవేశం రూపయిత్వా ॥ అలబ్ధాన్తరస్సమీరణస్సంవృత్తస్సంవృతత్వాద్గర్భగృహస్య । విస్రబ్ధ మున్మీలయచక్షురున్మృష్టరేణునికరమ్ (౧)॥ భాను ॥ సహర్షమ్ ॥ దిట్ఠిఆ ఉప్పాదసమీరణాసారో ణబాహేది ॥ సఖీ ॥ మహారాఅ ఆరోహణసంభమణీసహం పిఅసహీఎ ఊరుజుఅళం । తాకీసదాణిం మహారాఓ ఆసణవేఇం ణభూసేది ॥ దుర్యో ॥ దేవీమవలోక్య ॥ దేవ్యాల్ప మేవాపకృతం వాత్యాసమ్భ్రమేణ ॥ తథాహి ॥ రేణుర్బాధాంవిధత్తే తనురపిమహతీం నేత్రయోరాయతత్వాదుత్కమ్పోల్పోపి పీనస్తనభరితమురఃక్షిప్తహారం దునోతి । (౨) ఊర్వోర్మన్దేపి యాతే పృథుజఘనభరాద్వేపథుర్వర్ధతేస్యాః వాత్యాఖేదం కృశాఙ్గ్యాస్సుచిరమవయవైర్దత్తహస్తాకరోతి ॥ ౨౮ ॥ సర్వేఉపవిశన్తి ॥ దుర్యో ॥

స్సమ్బుద్ధిః।అత్రౌజోసమ్భవాత్సంజ్ఞాపూర్వకవిధేరనిత్యత్వాచ్ఛ్రయణే నసమ్బుద్ధిగుణాభావకల్పనేన కథంచిత్సమాధేయం॥ హేనిబిడోరో, పదాని పాదవిన్యాసాన్, మన్దంమన్దం కురు । అన్యథోరుభారాత్స్ఖలనం స్యాదితిభావః ॥ అనవలమ్బనేన స్వయంసంచారాజ్జాతకమ్పాం గతిం విముఞ్చ ॥ తర్హి కథం గన్తవ్యమితిచేత్ । హేసుతను శోభనాఙ్గి,బాహులతేఇవ తాభ్యాం మృదులబాహుభ్యాం ఉపనిబద్ధనైః సమీపపాశ్చాత్యబన్ధనైః, మమ ఉరస్థలం-వక్షః, గాఢం నిపీడయ-దృఢం బధాన-గాఢమాలింగేతియావత్ ॥ (౧) భాను ॥ దిష్ట్యోత్పాతసమీరణాసారో నబాధతే ॥ సఖీ ॥ మహారాజ ఆరోహణసమ్భ్రమనిస్సహంప్రియసఖ్యా ఊరుయుగళం ॥ తస్మాత్కస్మాదిదానీం మహారాజ ఆసనవేదిం నభూషయతి ॥ (౨) మన్దే,స్వల్పేపి, యాతే-గమనేసతి, దూరగమనాభావేపీత్యర్థః । దత్తహస్తా-అర్పితకరావలమ్బా, దత్తసాహాయ్యేతియావత్ ॥ వాత్యా-వాతసమూహః, ఖేదం సుచిరం-బహుకాలం, క

తతః మిత్యవాస్తీర్ణం కఠినం శిలాతలమధ్యాస్తే దేవీ ॥ (౧) లోలాం
శుకస్య పవనాకులితాంశుకాన్తం త్వద్దృష్టిహారి మమ లోచనబాన్ధవ
స్య । అధ్యాసితుం తవచిరం జఘనస్థలస్య పర్యాప్తమేవ కరభోరుమ
మోరుయుగ్మమ్ ॥ ౪౯ ॥ ప్రవిశ్య పటాక్షేపేణ సమ్భ్రాన్తః కఞ్చు
కీ ॥ దేవ భగ్నంభగ్నం ॥ సర్వే సాశఙ్కం పశ్యన్తి ॥ దుర్యో ॥ కిం
నామ ॥ కఞ్చుకీ ॥ దేవ భీమేన ॥ దుర్యో ॥ ఆః కిం ప్రలపసి ॥ (౨)
భాను ॥ అజ్జ కిం అచ్చాహిదం మన్తేసి ॥ కఞ్చు ॥ సభయం ॥ దేవిన
ను కథయామి సర్వం భగ్నం భీమేన ॥ దుర్యో ॥ ధిక్ప్రలాపిన్ వృద్ధాప
శదకోద్య తే వ్యామోహః ॥ కఞ్చు ॥ నఖలు కిఞ్చిద్వ్యామోహః ॥ స
త్యమిదమ్ ॥ భగ్నం భీమేన భవతో మరుతా రథకేతనమ్ । పతితం (౩) కిఙ్కి
ణీక్వాణబద్ధాక్రన్దమివక్షితౌ ॥ ౫౦ ॥ దుర్యో ॥ బలవత్సమీరణవేగా
త్కమ్పితే భువనే యది భగ్నస్స్యన్దనకేతుస్తతః కిమిత్యుద్ధతం ప్రలప
సి భగ్నం భగ్నమితి ॥ కఞ్చు ॥ దేవ న కిఞ్చిత్ ॥ కిన్తు శమనార్థమ
స్యానిమిత్తస్య విజ్ఞాపయితవ్యో దేవ ఇతి స్వామిభక్తిర్మాం ముఖరయతి
(౪) ॥ భాను ॥ అజ్జఉత్త పరిహరీఅదు ఏదం అణిమిత్తం పసణ్ణబహ్మణ
మంగళవఅణుగ్ఘోసేణ ॥ దుర్యో ॥ సావజ్ఞం ॥ గచ్ఛ సుమిత్రాయ పు
రోహితాయ నివేదయ ॥ కఞ్చు ॥ యదాజ్ఞాపయతి దేవ ఇతి నిష్క్రాన్తః

రోతి ॥ (౧) హే కరభోరు, మమోరుయుగ్మం తవజఘనస్థలస్యాధ్యా
సితుం పర్యాప్తం । సదృశత్వాదాక్రమణార్హమిత్యర్థః ॥ మమోరు
యుగ్మమిత్యుత్తరం కఞ్చుకినా వృత్తాన్తాన్తరనివేదనాయ భగ్నం భగ్న
మితి ప్రక్రమేణ సాన్నిధ్యాత్తత్పదసామానాధికరణ్యప్రతీత్యా భావి
తద్భఙ్గసూచితః ॥ (౨) భాను ॥ ఆర్య కిమత్యాహితం మన్త్రయసే
(౩) కిఙ్కిణీనాం క్షుద్రఘణ్టికానాం క్వాణేన శబ్దేన బద్ధః కృతః ఆ
క్రన్దో రోదనం యేన తాదృశమివ భూమౌ పతితమ్ ॥ (౪) భాను ॥
ఆర్యపుత్ర పరిహ్రియతామేతదనిమిత్తం ప్రసన్నబ్రాహ్మణమఙ్గళవచ

ప్రవిశ్య ప్రతిహారీ । సావేగం ఉపసృత్య (౧) జెదు జెదు మ
హారాఓ ॥ మహారాఅ ఏసా ఖు జామాదుణో సింధురాఅస్స మాదా
దుస్సళా అ పడిహారభూమిం వట్టన్ది ॥ దుర్యో ॥ స్వగతం ॥ కిం జయ
ద్రథమాతా దుశ్శలా చేతి ॥ అభిమన్యువధామర్షితైః పాండుపుత్త్రైః
కిఞ్చిదత్యాహితమాచేష్టితం భవేత్ ॥ ప్రకాశం । గచ్ఛ ప్రవేశయ
శీఘ్రం (౨) ప్రతి ॥ జం దేవో ఆణవేది ఇతి నిష్క్రాన్తా । తతః ప్ర
విశతి జయద్రథమాతా దుశ్శలా చ ॥ ఉభే సాస్రం ॥ దుర్యోధనస్య
పాదయోః పతతః ॥ (౩) మాతా ॥ పరిత్తాఅదు కురుణాహో ౨ ॥ దు
శ్శ ॥ రోదితి ॥ దుర్యో ॥ ససమ్భ్రమముత్థాయ అమ్బ సమాశ్వసిహి ౨ ।
కిమత్యాహితం । అపి కుశలం సమరాఙ్గణేష్వప్రతిరథస్య జయద్ర
థస్య ॥ (౪) మా ॥ కాదకుదో సె కుసలం ॥ దుర్యో ॥ కథమివ ॥
మా ॥ సశోకమ్ ॥ (౫) అజ్జ ఖు పుత్తవహామరిసుద్దీవిదేణ గండీవిణా అణత్థ
మిదే దిఅహణాహే తస్స వహో పడిణ్ణాదో ॥ దుర్యో ॥ సస్మితమ్ ॥ ఇ
దం తావదశ్రుకారణమమ్బాయా దుశ్శలాయాశ్చ । పుత్రశోకాదు
న్మత్తస్య కిరీటినః ప్రలాపైరియమవస్థా ॥ అహో ముగ్ధత్వమబలానాం
నామ । అమ్బ కృతం విషాదేన । వత్సే దుశ్శలే అలమశ్రుపాతేన ॥
కుతశ్చాయమస్య ధనంజయస్య ప్రభావో యద్దుర్యోధనబాహుపరి
ఘపరిరక్షితస్య మహారథజయద్రథస్య విపత్తిముత్పాదయితుం

నోద్ఘోషేణ । బహ్నాణేత్యత్ర శ్ష్ణేత్యాదినా స్త్రః స్నాదేశః ॥ (౧) ప్రతి ॥
జయతు జయతు మహారాజః । మహారాజ ఏషా ఖలు జామాతుస్సిం
ధురాజస్య మాతా దుశ్శలా చ ప్రతిహారభూమౌ తిష్ఠతః ॥ (౨) ప్రతి ॥
యద్దేవ ఆజ్ఞాపయతి । (౩) మా ॥ పరిత్రాయతాం కురునాథః ౨ ॥ (౪)
మా ॥ జాతకుతోఽస్య కుశలమ్ । (౫) మా ॥ అద్య ఖలు పుత్రవధామ
ర్షోద్దీపితేన గాండీవినా అనస్తమితే దివసనాథే తస్య వధః ప్రతి
జ్ఞాతః । అమరిసుద్దీవిదేత్యత్ర హూషాఃమపేఃత్యాదినా సంయుక్తే

(౧)మా॥జాదబంధువహామరిసుద్దీవిదకోవాణలా అణవేక్ఖిదసరీరావీరా పరక్కమంతి ॥ దుర్యో॥ సోపహాసం॥ఏవ మేతత్॥ సర్వజనప్రసిద్ధమేవామర్షిత్వం పాణ్డవానాం ॥ పశ్య ॥ (౨) హస్తాకృష్టవిలోలకేశవసనా దుశ్శాసనేనాజ్ఞయా పాఞ్చాలీ మమ రాజచక్రమభితో గౌర్గౌరితి వ్యాహృతా। తస్మిన్నప్యవకిన్నుగాండివధరో నాసీత్పృథానన్దనో యూనః క్షత్రియవంశజస్య కృతినః క్రోధాస్పదంకింనతత్ ॥ ౫౧ ॥(3) మా॥ జాదఅసంపత్తీఏ పడిణ్ణాభారస్స అప్పవహో విపడిణ్ణాదో॥దు॥ యద్యేవమలమానన్దథా నైవిషాదేన । నను వక్తవ్యం ఉత్పన్నస్సానుజో యుధిష్ఠిరఇతి ॥ అన్యచ్చ ॥ మాతః క్వశక్తిరస్తిధనంజయస్యవాన్యస్య వా కురుశతపరివారవర్ధితమహామహిమ్నః కృపకర్ణద్రోణాశ్వత్థామాదిమహారథద్విగుణీకృతవిక్రమస్య తనయస్య తెనామాపి గ్రహీతుం॥ అయి సుతపరాక్రమానభిజ్ఞే ॥ (౪) ధర్మాత్మజం ప్రతియమౌచ కథైవ

షాత్వాగిత్వం అచిపరే అచోబహులం లోపశ్చ॥ (౧) మా॥ జాతబంధువధామర్షోద్దీపితకోపానలా అనవేక్షితశరీరాఃవీరాః పరాక్రమంతే ॥ బంధుఃపుత్రాదిః॥(౨)మమాజ్ఞయా హేతునా దుశ్శాసనేనక్రూరహస్తేనకరణేనాకృష్టం అతఏవ విలోలం కేశవసనం యస్యాస్తాదృశీపాఞ్చాలీ సర్వరాజసమవాయేపవనత్వేకాన్తే॥ రాజస్త్రీణాం గౌరిత్యభిధానమేవాతివాపమానసూచకమితి భావః ॥ తస్మిన్నేవ సమయే సః పాణ్డుద్రిష్టాపృథానన్దనోర్జునః। మాత్రావ్యపదేశోపకర్షసూచనాయ ॥ కింను కిమర్థం గాండీవధరో నాసీత్ । తత్ తాదృశాకీర్తికరమపమాననం మానవమాత్రదుస్సహం। విశేషతః క్షత్రియవంశోత్పన్నస్య తత్రాపి తరుణస్య కృతినస్సమర్థస్య క్రోధస్థానం నాసీత్ । తదైవాదుర్షిత్వాభావేన్యదామర్షిత్వం సుతరామప్రసిద్ధమితిభావః ॥ (3) మా॥ జాతఅసమ్పత్త్యాంప్రతిజ్ఞాభారస్యాత్మవధోపి ప్రతిజ్ఞాతః ॥ (౪) యుధిష్ఠిరం నకులసహదేవౌచ ప్రతికథా జయద్రథేన సహ యుద్ధప్రస

నాస్తి మధ్యే వృకోదరకిరీటభృతోర్బలేన । ఏకోపి విస్ఫురితమణ్డలచా
పచక్రం కస్సింధురాజమభిషేణయితుం సమర్థః ॥ ౨౨ ॥ (౧) భా॥
అజ్జఉత్త జఇపిఏవ్వం। తహావి గురుకదపడిణ్ణాభారో ధనంజఓత్తి ఠాణం
సంకాఏ ॥ రా ॥ జాదె సాహు కాలాఇదం మంతిదం తుఏ ॥ దుర్యో॥
ఆః మమాపి దుర్యోధనస్య శంకాస్థానం పాణ్డవాః ॥ పశ్య ॥ కోదం
డజ్యాకిణాంకైరగణితరిపుభిః కంకటోన్ముక్తదేహైః శ్లిష్టాన్యోన్యాత
పత్రైస్సితకమలవనభ్రాన్తిముత్పాదయద్భిః । రేణుగ్రస్తార్కభా
సాం ప్రచలదసిలతాదంతురాణాం చమూనామాక్రాన్తా భ్రాతృభిర్మేది
నీశ సమరే కోటయస్సప్తసన్తి ॥ ౨౩ ॥ అపిచ ॥ భో భో భానుమతి
విజ్ఞాతపాండవప్రభావే కిం త్వమప్యేవమాశఙ్కసే ॥ పశ్య ॥ దుశ్శా
సనస్య హృదయక్షతజామ్బుపానే దుర్యోధనస్య చ యథా గదయోరు
భంగే । తేజస్వినాం సమరమూర్ధని పాండవానాం జ్ఞేయా జయద్ర
థవధేపి తథా ప్రతిజ్ఞా ॥ ౨౪ ॥ కస్కోత్ర భోః ॥ జైత్రం మే రథ
ముపనయ ॥ (౨) తస్యాప్రగల్భస్య జయద్రథపరిరక్షణేనైవ పాండ
వస్య మిథ్యాప్రతిజ్ఞావైలక్ష్యసమ్పాదితమశస్త్రపూతం మరణముపది

క్తిరపి నాస్తి। భీమార్జునయోర్మధ్యే ఏక ఏకోపి విస్ఫురితం మండలాకారం
చాపచక్రం ధనుస్సమూహో యస్య తం। అనేకధానుష్కపరివృతమిత్యర్థః।
సింధురాజం అభిషేణయితుం ఆభిముఖ్యేన సేనయా సహ గంతుం వా
కస్సమర్థః నకోపీత్యర్థః ॥ (౧) భాను ॥ ఆర్యపుత్ర యద్యప్యేవం । త
థాపి గురుకృతప్రతిజ్ఞాభారో ధనంజయ ఇతి స్థానం శంకాయాః ॥
రా ॥ జాతే సాధు కాలోచితం మన్త్రితం త్వయా (౨) అప్రగల్భ
స్య-జయద్రథవధానుకూలసామర్థ్యహీనస్య తస్య పాండవస్య మి
థ్యా । సూర్యాస్తమయాత్ప్రాగ్జయద్రథవధాకరణేన విఫలయా ప్ర
తిజ్ఞయా యద్వైలక్ష్యం లజ్జా తత్సమ్పాదితమ్ । అశస్త్రేణ మరణం హి
క్షత్రియాణాం పుణ్యలోకప్రాపకత్వేన పవిత్రం ప్రకృతే చాన్యథా

శామి ॥ ప్రవిశ్యకంచుకీ ॥ (౧) ఉద్ఘాతక్వణితవిలోలహేమఘంటః ప్రా
లమ్బద్విగుణితచామరావతంసః । సజ్జోయంనియమితవల్గదాకులాశ్వః
శత్రూణాంక్షపితమనోరథోరథస్తే ॥ ౫౫ ॥ దుర్యో ॥ ప్రవిశతయా
యమభ్యంతరమేవ యావదహమపి తస్యాః ప్రగల్భస్యేతి పఠిత్వా స
ర్వేనిష్క్రాంతాః ॥ *****************************

ఇతి ద్వితీయాఙ్కః

—శ్రీ తృతీయాఙ్కప్రారమ్భః శ్రీ—

తతః ప్రవిశతి వికృతవేషా రాక్షసీ ౨ ॥ వికృతం విహస్య ॥ సప
రితోషం (౨) హదమాణుశమంశభోయణంకుంభశహశ్శవశాహిశం

త్యఘాతసమ్భవాదశ్రీయనశ్వరమితిభావః । ఆత్మనశ్చరితే సమ్యగ్జ్ఞాతే
ఽనైశ్వర్యస్యజాయతే । అపత్రపాతిమహతీ సవిలక్షఇతిస్మృతః ఇతభూ
పాలవచనం । ఉపవిశామి । సయథా అశస్త్రపూతం దుర్మరణం సం
పాదయేత్తథాకారయామీత్యర్థః (౧) ఉద్ఘాతేన మార్గే పాషాణాది
ప్రతిఘాతేన (ఉద్వాతేనేతి పాఠే ఉద్గతవాతేనాధికవాయునేత్యర్థః)
క్వణితాః-శబ్దితాః, విలోలాశ్చలాశ్చ హేమఘంటాః కనకకింకిణ్యోయ
స్మిన్సః । ప్రాలమ్బేన-ఋజులమ్బహారేణ, ద్విగుణితే - ద్విగుణీకృతే
పునరుక్తే చామరేవావతంసాభూషణంయస్యసః । నియమితాః- రథర
జ్జుబద్ధాః, వల్గంతఉచ్చలంతఆకులాశ్చ గతినిరోధాసహాఅశ్వాయస్మిన్
సః । అజస్రచంచలత్వేన గతిమాంద్యాసహతయా అశ్వానాముత్తమ
త్వంగమ్యతే ॥ ఇతి వేణీసంహారవివృతౌ ద్వితీయోఙ్కః ॥ *****
(౨) రాక్షసీ ॥ హతమానుషమాంసభోజనం కుమ్భసహస్రవసాభిసంచి
తం । అనిశంచపిబామిశోణితం వర్షశతం సమరేణ భూయతాం (కుం
భసహస్రవసాభిరభిసంచితం క్లిన్నీకృతం హతానాం మానుషాణాం
మాంసరూపం భోజనం భోజ్యం లబ్ధమితి శేషః । శదహామణుశమంశభా
అణం కుంభశహశ్శవశా అసంచిదం ఇతి పాఠే శతం సహస్రమయుత

చిదం । అణిశంఅపివాఇశోణిదంవలిశశదంశమలేణభోఅదు ॥ ౫౬ ॥ సపరితోషంనృత్యంతీ ॥ (౧) యఇ శింధులాయవహదిఅహేవిఅదిఅశే దిఅశేశమలకమ్మంపడివయ్యదిఅయ్యుణె । తదోవయ్యంతభలిదకోట్ఠాగాలంమంశశోణిదేహింమహగెహంమగ్గంభవిశ్శది ॥ దిశోవిలోక్య ॥అహకహింణుహులుహిలప్పియోణభవీఅది । హోదుశద్దావయిశ్శందావ ॥

మిత్యాద్యానంత్యావాచకమితి కోశాత్ అనేకమానుషమాంసపూరిత భాండం అనేకకుంభపూరితవసాచసంచితం సంచితా చేత్యధ్యాహారః । సంచితంచసంచేతా చేత్యనయోర్నపుంసకమనపుంసకేనైకవచ్చాస్యాన్యతరస్యామితి నపుంసకైకశేషే ఏకవద్భావో వా। తథాచ సంచితమిత్యుభయాన్వయాదనేకమాంసపూరితపాత్రం వసాపూరితకుంభసహస్రం చ సంచితం । సమ్పాద్య భావికాలానుభావ్యతయా నిక్షిప్తమిత్యర్థః ।ఇదానీం నిరంతరం నవంశోణితం పిబామి । ఏవం రీత్యా వర్తమానభవిష్యత్కాలయోస్సుఖాధాయకత్వేన వర్షశతమిత్యత్యంతసంయోగేద్వితీయయా వర్షశతకాలే అవిచ్ఛేదేన యుద్ధేనభూయతామితి స్వోపకారకసమరం చిరకాలంభూయాదితి ప్రార్థ్యతే । భావేఆశిషి లోటి బాహులకాద్భావలకారకార్యాభావః । వైతాళీయంవృత్తం । షడ్విషమెష్టౌసమేకలాస్తాశ్చ సమేస్యుర్నోనిరంతరాః । నసమాత్ర పరాశ్రితాకలావైతాళీయేంతేరలౌగురురితిలక్షణాత్)(౧) ధా॥యది సింధురాజవధదివసఇవ దివసేదివసే సమరకర్మ ప్రతిపద్యతేఽర్జునః । తతఃపర్యంతభరితకోష్ఠాగారం మాంసశోణితైర్మమగెహం మగ్నంభవిష్యతి। (అయ్యుణెత్యత్ర జయద్యాంయఇతి జకారస్య యకారేసా పుంస్త్వలతఇత్యేత్వంచ । వయ్యంతేత్యత్ర ర్యోయ్యఇతి రెఫాక్రాంతయస్యద్విరుక్తయకారః । కోష్ఠేత్యత్ర ష్టట్ఠౌస్థమిత్యనెన షాక్రాంతతస్య సాక్రాన్తస్థః) అథ కస్మిన్నుఖలు రుధిరప్రియేణ భూయతే భవతు శబ్దాపయిష్యామి తావత్ । రుధిరప్రియా౩ రుధిరప్రియా౩(లుహిలేత్యత్రసా)

లుహిలప్పియా 3 లుహిలప్పియా 3 ఇదో దావ పహి ౧ ॥ తతః ప్ర
విశతి తథావిధో రాక్షసః ౧ ॥ శ్రీమం వాటయ౯ ॥ (౧) పచ్చగ్గహదా
ణం మాశం యఇడ్ణం లుహిలం అలబ్భది । తా హేప శెమహపలీశ మేఖణ
మేత్తం ఎవ్వ లహుపణాశది ॥ రాక్షసీ ॥ పునర్వ్యాహరతి ॥ రాక్షసః ॥
ఆకర్ణ్య ॥ అలే కే మం శద్దావేది । విలోక్య । అలే కహం వశాగంధా ॥
ఉపసృత్య ॥ వశాగంధే కీశ మం శద్దావేశి ॥ రాక్షసీ ॥ లుహిలప్పియప
దం ఖుతుహ కాలణాదో పచ్చగ్గహదశ్శ కశ్శవి లాయేశిణో శలీలావయవప
హుత్తం వశాశిణేహచిక్కణం కోణ్ణం ఎవ్వ లుహిలం అగ్గమంశం అఆణిదం ।
తా పివాహి ఎదం శోణిదాశవం ॥ రాక్షసః ॥ శాహు వశాగంధే శాహు ॥
శోహణం తుపకదం । బలిఅం మేపివాశా ॥ రాక్షసీ ॥ హీహీ లుహిలప్పి

శ్నావితి గేఘస్యాలత్వం । దూరాద్ధూతే ప్లుతః । ఇతస్తావదేహి ౧ ॥ రా
క్షసః (౧) ప్రత్యగ్రహతానాం మాంసం యదుష్ణం రుధిరంచ లభ్యతే త
దా ఏవ మమ పరిశ్రమః క్షణమాత్రమేవ లఘు ప్రణశ్యతి । ఉత్కర
వల్లీత్యాదిసూత్రే మాత్రశబ్దవాచ్య ఇతి వార్త్తికేన ఆదేశాత ఎత్తే మే
త్తమితి రూపం । ఉణ్హమిత్యత్ర నస్నషాగ ఇత్యాదినా సంయుక్తసంబంధివ
స్యపః । మాశమిత్యత్ర లుప్తాం సాదావితి బిందోర్లుక్ ॥ రాక్షసః ॥ అ
రె కో మాం శబ్దాపయతి । అరె కథం వసాగంధా । వసాగంధే కస్మాన్మాం
శబ్దాపయసి ॥ రాక్షసీ ॥ రుధిరప్రియ ఎతత్ఖలు తవ కారణాత్ప్రత్యగ్రహ
తస్య కస్యాపి రాజర్షేః శరీరావయవప్రభూతం వసాస్నేహచిక్క
ణం కోష్ణమేవ రుధిరమగ్రమాంసం చానీతం । పహుత్తమిత్యత్ర ప్రభూ
తే వ ఇతి పస్య వత్వం । తైలాదిత్వాత్తస్య ద్విత్వం (అణిదమిత్యత్ర గర్భి
తాదిత్వాదితో హ్రస్వః । తల్లదో రితితస్య దః) తస్మాత్పిబైతం శోణితాస
వం । పివాహీత్యత్ర విధ్యాద్యర్థకస్య సేః హిత్యాదేశే క్వచిదాత్వమను
పేతి చన్ద్రికావచనాదాత్వం ॥ రాక్షసః ॥ సాధు వసాగంధే సాధు । శోభ
నం త్వయా కృతం బలవతీ మే పిపాసా (బలిఅమితి నిపాతః) రాక్షసీ ॥ హీ

యఏలిశే హదణలగయతులంగమశోణిదవశాశముద్దదూశంచలె శమలం
కణె పడిబ్భమంతె పిపివాశశి త్తి అహో అశ్చలియం॥ (౧) రాసః ॥ హ
ళా వశాగంధె పుత్తశోఅశంతత్తహిఅయం శామిణిం హిడింబాదెపిం
పెస్కిదుం గదేమ్హి ॥ రాసీ ॥ లుహిలప్పియ అయ్యావికిం శామిణీప
హిడింబాదెవీఏ ఘుడుక్కఅశోఏణ ఉవశమ్మది ॥ రాసః ॥ అయి కుదో
శే ఉవశమే । కింను అహివణ్ణుశో అశమాణదూహాఏ శుహద్దాదేవీప
యణ్ణశెణీఏ అశమాశాశీఅది ॥ రాసీ ॥ లుహిలప్పియ గెణ్హా తుమం
పదం హత్థిశిలకవాలభండశంచిదం అగ్గమంశోవదంశం పివాహిణం ణ
వం శోణిదాశవం ॥ రాసః ॥ తథాకృత్వాఆహ ॥ వశాగంధే కెత్తిగు
వహుత్తంతుఏ లుహిలమగ్గమంశోవదంశం అశంచిదం ॥ రాసీ ॥ లు
హిలప్పియ పువ్వశంచిదం తుమంఏవ్వ యాణాశి । ణవశంచిదం శుణు।

హీ రుధిరప్రియ ఈదృశే హతనరగజతురంగమశోణితవసాసముద్రదు
స్సంచరే సమరాంకణే పరిభ్రమన్నపి పిపాససీతి అహో ఆశ్చర్యం(హీ
హీ త్యాశ్చర్యద్యోతకో నిపాతః) (౧) రాసః ॥ హళా వసాగంధే
పుత్రశోకసంతప్తహృదయాం స్వామినీం హిడింబాదేవీం ప్రేక్షితుం
గతాస్మి (పెస్కిదుమిత్యత్ర స్కః ప్రేక్షాచక్షురితి క్షస్య స్కాదేశః)
రాసీ ॥ రుధిరప్రియ అద్యాపి కింస్వామిన్యా హిడింబాదేవ్యా ఘటో
త్కచశోకో నోపశామ్యతి । రాసః ॥ అయి కుతోస్యాపశమః । కింత్వ
భిమన్యుశోకసమానదుఃఖయా సుభద్రాదేవ్యా యజ్ఞసేన్యా చ స
మాశ్వాస్యతే । యణ్ణశెణీ అహివణ్ణు ఇత్యత్ర చన్య ణ్యజ్ఞజ్ఞాం ఞ ఇరితి
జ్ఞన్యయోః ఞాదేశో ద్విత్వం చ ॥ రాసీ ॥ రుధిరప్రియ గృహాణ త్వమే
తం హస్తిశిరః కపాలభాండసంచితమగ్రిమాంసోపదంశం పిబ నను న
వం శోణితాసవం ॥ రాసః ॥ అథ వసాగంధే కియత్ప్రభూతం రుధిర
మగ్రిమాంసోపదంశంచ సంచితం । ఉపదంశశబ్దస్య గుణాదిపాఠాద్వా
క్లీబత్వం ॥ రాసీ ॥ రుధిరప్రియ పూర్వసంచితం త్వమేవ జానాసి । నవ

భఅదత్తశోణిదకుంభె శింధులాయవశాపిథలఎ దువఅమశ్శాహివభూలీశవశోమదత్తబాహ్లీలఅప్పముహాహానలిందాహ అణ్ణాహ పఉఢపులిశాహ లుహిలవశామంశఘడశంఘాదాశంతి మే గెహే ॥ (౧) రాసః ॥ సపరితోషమాలింగ్య ॥ శాహు శుఘలిణి అ ॥ ఇమిణా దే శుఘలిణిత్తణేణ శామిణీఏ హిడింబాదేవీఏ శంవిభాఏణ ణఅ ణట్ఠం మె దాలిద్దం ॥ రాసీ ॥ లుహిలప్పియ కెలిశె సామిణీఏ శంవిభాఏ కదె ॥ రాసః ॥ అయ్యహగె శామిణీఏ హిడింబాదేవీఏ శబహుమాణం శద్దాపిఅఆణత్తె ॥ యహ ॥ అలే లుహిలప్పియ అయ్యప్పహుడి అయ్యఉత్తభీమశేణశ్శ పిస్థదోణుపిస్థం శమలె ఆహిండిదవ్వంతి । తాతశ్శ అణుమగ్గగామిణో హదమాణుశశోణిదణఈదంశణప్పణట్టబుహుక్కాపివాశశ్శఎగ్గఎవ్వశగ్గలోఏణ మేభవీఅది। తుమంవి వీశద్ధాభవిఅ లుహిలవశామం

సంచితం శృణు । భగదత్తశోణితకుంభః సింధురాజవసాపిఠరకః దుర్పదమత్స్యాధిపభూరిశ్రవస్సోమదత్తబాహ్లీకప్రముఖానాం నరేంద్రాణామన్యేషాం ప్రౌఢపురుషాణాం రుధిరవసామాంసఘటసంఘాతాస్సంతి మెగేహే (పులిశాణమిత్యత్ర రోర్భ్రుకుటీపురుషయోరితీత్వం రస్యలత్వంచ (౧) రాసః ॥ సాధుసుగృహిణిసాధు । అనేన తేసుగృహిణీత్వేన స్వామిన్యా హిడింబాదెవ్యాస్సంవిభాగేనచ నష్టం మే దారిద్ర్యం ॥ రాసీ ॥ రుధిరప్రియ కీదృశస్స్వామిన్యా సంవిభాగఃకృతః॥ కేలిశెఇత్యత్ర ఎత్పీడెత్యాదినా ఈతఎత్వం। దృశ్యత్సక్విసీశ్యానేన ఋతోరిత్వే రస్యలత్వంచ) రాసః ॥ అద్యాహం స్వామిన్యా హిడింబాదెవ్యా సబహుమానం శబ్దాపయిత్వాఽఽజ్ఞప్తః (మాగధ్యాం అహమిత్యస్య స్థానే హగెఇతినిపాతః) యథా అరెరుధిరప్రియ అద్యప్రభృత్యార్యపుత్రభీమసేనస్య పృష్ఠతోనుపృష్ఠం సమరే ఆహిణ్డితవ్యమితి। తస్మాత్తస్యానుమార్గగామినః హతమానుషశోణితనదీదర్శనప్రణష్టబుభుక్షాపిపాసస్యేహైవ స్వర్గలోకేన మెభూయతె (బుహుక్కేత్యత్ర భస్యహ

శకుంభశదశహశ్శాఇం శంచేహి (౧) రాసీ ॥ లుహిలప్పియ కిం ణిమిత్తం కుమాలభీమశేణశ్శ పిష్ఠదోణుపిష్ఠం ఆహిండీఅది ॥ రాసః ॥ వశాగంధే తెణహి శామిణా విఓఅలెణ దూశ్శాశణశ్శ లుహిలం పాదుం పడిణ్ణాదం తం అఅమ్హేహిం లక్కశేహిం అణుప్పవిశఅ పాదవ్వంతి ॥ రాసీ ॥ సహర్షం ॥ శాహు శామిణ శాహు ॥ శుశంవిభత్తే మే భట్ఠా తుఏకదే । నెపథ్యే మహాన్కలకలః ॥ (౨) రాసీ ॥ ఆకర్ణ్య ॥ సభయం ॥ లుహిలప్పియ కిం ణుఖు ఏశే మహంతే కలకలే శుణీఅది ॥ రాసః ॥ వశాగంధే ఏశేఖు దోణే తిస్టయ్యుణ్ణేణ కేశేశు ఆఇశిఅ అశిపత్తేణ వావాఈఅది ॥ రాసీ ॥ సహాసం ॥ లుహిలప్పియ అమ్హేవి గశ్చియ దోణశ్శ లుహిలం పివమ్హ ॥ రాసః ॥ సభయం ॥ వశాగంధే బమ్హణశోణిదం ఖు ఏదం గళం డజ్ఝంతం పవిశది । తా కిం ఏదిణా ॥ నెపథ్యే పునః కలకలః ॥

త్వం తుఃక ఇతి తుస్య జిహ్వామూలీయపూర్వకకాదేశః) త్వమపి విసృష్టా భూత్వా రుధిరవసామాంసకుంభశతసహస్రాణి సంచిను (భవిఅ ఇత్యత్ర భువో భ ఇతి భాదేశో హస్య భాదేశః (౧) ॥ రాసీ ॥ రుధిరప్రియ కిం నిమిత్తం కుమార భీమసేనస్య పృష్ఠతోనుపృష్ఠమాహిండ్యతే ॥ రాసః ॥ వసాగంధే తేనహి స్వామినా వృకోదరేణ దుశ్శాసనస్య రుధిరం పాతుం ప్రతిజ్ఞాతం । తచ్చాస్మాభీ రాక్షసైరను ప్రవిశ్య పాతవ్యమితి ॥ రాసీ ॥ సాధు స్వామిని సాధు । సుసంవిభక్తో మే భర్త్రా త్వయా కృతః (భట్ఠేత్యత్ర ర్తస్య టత్వే ష్టట్ఠౌస్థమితి ద్విరుక్తటస్యఠాదేశః (౨) రాసీ ॥ రుధిరప్రియ కిం ను ఖల్వేష మహాన్ కలకలశ్శ్రూయతే ॥ రాసః ॥ వసాగంధే ఏష ఖలు ద్రోణో ధృష్టద్యుమ్నేన కేశేష్వాకృష్య అసిపత్రేణ వ్యాపాద్యతే ॥ రాసీ ॥ రుధిరప్రియ ఆవామపి గత్వా ద్రోణస్య రుధిరం పిబావః (గచ్ఛిఅ ఇత్యత్ర చ్ఛా నాదౌ శ్చ ఇతి ఛస్య శ్చత్వం) రాసః ॥ వసాగంధే బ్రాహ్మణశోణితం ఖల్వేతత్ గళం దహత్ప్రవిశతి (డజ్ఝంతమిత్యత్ర దహధాతోర్దస్య డః ఝాదేశశ్చ) తస్మాత్కృతమేతేన ॥ రాసీ ॥ రుధిరప్రి

రాక్షసీ ॥ ఉహిలప్పియ పుణోవిఏశే మహంతే కలకలె సుణీయది ॥ రా
సః ॥ నెపథ్యాభిముఖమవలోక్య ॥ (౧)వశాగంధవిశేఖు అశ్వత్థామే ఉ
ప్పాడిదాశిపత్తె ఇదోఎవ్వ ఆఅశ్చది । కఇఆవి శెదువఅసుదలోశేణఅప్పై
విఘూదఇస్సది । తాఏహిశామిణీఏ హిడింబాదేవీఏ ఆణత్తిం కరేమ్హ ॥

ఇతి నిష్క్రాన్తౌ ॥ ప్రవేశకః

(౨)తతః ప్రవిశత్యుత్ఖాతఖడ్గః కలకలమాకర్ణయన్నశ్వత్థామా ॥
(౩) మహాప్రళయమారుతక్షుభితపుష్కరావర్తక ప్రచండఘనగర్జి
తప్రతిరవానుకారీ ముహుః । రవశ్శ్రవణభైరవస్థగితరోదసీకందరఃకు
తోద్యసమరోదధేరయమభూతపూర్వోదయః ॥ ౫౭ ॥ విచిన్త్య ॥ ధ్రు
వం గాండీవినా సాత్యకినా వృకోదరేణవా యౌవనదర్పాదతిక్రాన్త
మర్యాదేన పరికోపితస్తాతఉల్లంఘ్య శిష్యప్రియతామాత్మసదృశమాచే

య పునరప్యేషమహాన్ కలకలశ్శ్రూయతే॥ రాసః॥(౧)వసాగంధేఎవ
ఖల్వశ్వత్థామా ఉత్పాటితాసిపత్ర ఇతఏవాగచ్ఛతి (ఆఅచ్ఛదీత్యత్రచ్ఛో
నాదౌ శ్ఛఇతిచ్ఛస్య శ్ఛత్వం) కదాప్యేషద్రుపదసుతరోషేణాత్మానమపి
ఘాతయిష్యతి (కఇఆఇత్యత్ర జైరిఆఇత్యాదినా జైరిఆఆదేశః) తస్మాదే
హి స్వామిన్యా హిడింబాదేవ్యా ఆజ్ఞప్తింకుర్వః ॥ ఇతి నిష్క్రాన్తౌ ॥
॥ ప్రవేశకః ॥ వృత్తవర్తిష్యమాణానాం కథాంశానాం నిదర్శకః ।
ప్రవేశకస్తునాద్యన్తే నీచపాత్రప్రయోజితః ఇతి దశరూపకోక్తేః వృ
త్తానాం సింధురాజవధాదీనాం వర్తిష్యమాణానాం దుశ్శాసనాదివ
ధాదీనాంచ సూచనాత్ప్రవేశకత్వం ॥ (౨) ఉత్ఖాతః-కోశాన్నిస్సారి
తః ఖడ్గో యేనసః(౩)కల్పాంతవాయుచాలితౌ పుష్కరావర్తకనామా
నౌ యౌ మేఘౌ తయోః ప్రచండంభీషణం ఘనం నిబిడం గమ్భీరంచ
యద్గర్జితం తత్ప్రతిధ్వన్యనుకారీ । శ్రోత్రకఠోరః స్థగితాః ప్రతిధ్వ
నినా నిరుద్ధాః ద్యావాపృథివ్యావేవగుహాయేనసః । సమరమేవోదధిస్స
ముద్రస్తస్మాత్ అభూతపూర్వః పూర్వమభూతఉదయఆవిర్భావోయ

ష్టతే ॥ తథాహి ॥ (౧) యద్దుర్యోధనపక్షపాతసదృశం యుక్తం యదస్త్రగ్రహే రామాల్లబ్ధసమస్తహేతిగురుణో వీర్యస్య యత్సాంప్రతమ్ । లోకే సర్వధనుష్మతామధిపతేర్యచ్చానురూపం రుషః ప్రారబ్ధం రిపుఘస్మరేణ నియతం తత్కర్మ తాతేన మే॥ ౨౮ ॥ పృష్ఠతోవలోక్య॥ తదలమిదానీం రథప్రతీక్షణేన ॥ సశస్త్రశ్చాస్మి (౨) సజలజలధరప్రభాభాసురేణ సుగ్రహవిమలకలధౌతత్సరుణాఖడ్గేన । యావత్సమరభువమవతరామి । పరిక్రమ్య వామాక్షిస్పందనం రూపయిత్వా అఙ్గకథం మమాపి (౩) నామాశ్వత్థామ్నస్సమరమహోత్సవప్రమోదనిర్భరస్య తాత విక్రమదర్శనలాలసస్యానిమిత్తాని సమరగమనవిఘ్నముత్పాద

స్యనః రవః । కుతః కేన కారణేనజాతః (౧) దుర్యోధనస్య పక్షపాతఅనుకూల్యం సాహ్యాకరణమితియావత్ । తత్సదృశం - తదనురూపం, అస్త్రగ్రహే-ఆయుధగ్రహణే యదుచితం । రామాత్ - పరశురామాల్లబ్ధాభిస్సమస్తహేతిభిః, గురుణః-అధికస్య, వీర్యస్య, యత్సామ్ప్రతం - యద్యుక్తం, జగతి నిఖిలధనుర్ధారిణాం అధిపతేః శ్రేష్ఠస్య పుంసః । రుషః క్రోధస్య. యదనురూపంచ । తత్ - తాదృశంకర్మ, రిపూణాంఘస్మరేణ భక్షకేణమే తాతేన పిత్రా । ఘస్లఅదనఇతిధాతోః సృఘస్యదః క్మరజితికర్తరిక్మరచ్ప్రత్యయః భక్షకోఘస్మరోద్మరఇత్యమరః । ప్రారబ్ధం-ఉపక్రాంతం నియతమిత్యుత్ప్రేక్షాయాం । ఎతావత్కాలముదాసితం । ఇదానీం తాదృశం కర్మారబ్ధమితి । అన్యథా కథమేతాదృశకోలాహలస్స్యాదితిభావః (౨) జలపూరితమేఘశ్యామేన, సుగ్రహః సుఖగ్రాహ్యః, కలధౌతస్య- కాంచనస్య, త్సరుఃముష్టిర్యస్యతేన । కలధౌతంరూప్యహేమ్నోః త్సరుః ఖడ్గాదిముష్టౌస్యాదితి చామరః । సమరభువం-యుద్ధభూమిం, యావదవతరామి అవతరిష్యామీత్యర్థః ।యావత్పురానిపాతయోర్లడితి భవిష్యదర్థేలట్ (౩) నామేతి సంభావనాయాం । విఘ్నముత్పాదయంతీత్యేతత్కథంనామ । కథం సమ్భావ్య

యాతి । భవతు గచ్ఛామి (౧) సావష్టమ్భం పరిక్రమ్య ॥ అగ్రతో ఽవలో
క్య ॥ కథమవధీరితక్షాత్త్రధర్మాణాముత్సృష్టవీరపురుషోచితలజ్జావకుంఠ
నానాం విస్మృతస్వామిభక్తిసత్కారలఘుచేతసామగణితకులబలసదృ
శప్రభావానామాత్మధైర్యమజానానానాం తురగరథద్విపపాదచారిణాం
సమరభూమేరపక్రమతామయం నాదో బలానాం । నిరూప్య । అహహ
ధిక్కష్టం భోః ॥ ఏతే కర్ణాదయో మహారథాస్సమరాత్పరాఙ్ముఖా భవం
తి ॥ తత్కథంను తాతాధిష్ఠితానాం బలానామియమవస్థా భవేత్ ।
భవత్వేవం తావత్ । భో భోః కౌరవసేనాసముద్రవేలాపరిపాలనమహా

తే । నసమ్భావనీయమిత్యర్థః । అనిమిత్తాని-అప్రశస్తనిమిత్తాని, అ
ప్రాశస్త్యార్థకనఞ్సమాసః । దుర్నిమిత్తానీతియావత్ (౧) సావష్టం
భం । సగర్వం । దర్పోవలేపష్టంభశ్చావష్టమ్భో విస్మయో మద ఇత్యమర
శేషః । క్షణు హింసాయామితి ధాతోస్సంపదాదిత్వాద్భావే క్విపి అ
నునాసికలోపే క్షదితి రూపమ్ । క్షతః క్షతాత్త్రాయత ఇతి క్షత్త్రః । ఆ
తోఽనుపసర్గే క ఇతి కర్తరి కప్రత్యయే ఆలోపః । క్షత్త్రాణామయమి
త్యర్థే తస్యేదమిత్యణి క్షాత్త్రః స ధర్మో యేషామితి విగ్రహే ధర్మాదని
చ్కేవలాదిత్యనిచ్సమాసాన్తః । వీరపురుషైరుచితమభ్యస్తం చిరపరిచి
తం లజ్జైవావకుంఠనమాచ్ఛాదనం ఉత్సృష్టం యైః । లజ్జాత్యాగినామి
త్యర్థః । అభ్యస్తేప్యుచితం న్యాయ్యమితికోశః । విస్మృతా స్వామిభక్తిః
స్వపాలకేఽనురాగః సత్కారః తత్కృతదానమానాదిశ్చ యైః అతఏ
వ లఘుక్షుద్రం చేతః యేషాం । తతః ద్వయోః కర్మధారయః । అగణి
తః బుద్ధ్యనారూఢః కులస్య-నిజవంశస్య, బలస్య-స్వశక్తేశ్చ, సదృశః
ప్రభావః రిపునిరాకరణసామర్థ్యాదిర్యైః । ఆత్మనః-స్వస్య, ధైర్యం-
మనోవికారరాహిత్యం, మనసో నిర్వికారత్వం ధైర్యం సత్స్వపి హే
తుషు ఇతి హలాయుధః । యుద్ధదేశాత్పలాయమానానాం బలానాం-

మహీంధరానరపతయః (౧) కృతంకృతం సమరపరిత్యాగసాహసేన। యది సమరమపాస్యనాస్తి మృత్యోర్భయమితియుక్తమితోన్యతఃప్రయాతుం। అథమరణమవశ్యమేవ జన్తోరితి నమృషామలినంయశఃకురుధ్వం॥౫౯॥అపిచ॥(౨)అస్త్రజ్వాలావలీఢఃప్రతిబలజలధేరంతరౌర్వాయమాణే సేనానాథే స్థితేస్మిన్మమపితరి గురౌసర్వధన్వీశ్వరాణాం। కర్ణాలంసమ్భ్రమేణ వ్రజకృపసమరం ముంచహార్దిక్యశంకాం తాతేచా

సైన్యానాం, (౧) సమరపరిత్యాగరూపేణ సాహసేన అవిచారితకార్యేణ కృతం అలం।కృతం క్లీబంచ నిష్ఫలఇతి విశ్వః। వీప్సాయాం ద్విత్వం। సాహససాధ్యస్యాభావాత్సాహసంనకార్యమితిభావః। యుద్ధం విహాయాన్యత్ర స్థితానాం మరణభయం నాస్తీత్యంశస్సిద్ధోయది। తదా ఇతస్సమరప్రదేశాదన్యతః అన్యప్రదేశే సార్వవిభక్తికస్తసిః। ప్రయాతుం-గంతుం, యుక్తం। అవ్యయకృతోభావేఇతిభావేతుమున్ ప్రయాణం యోగ్యమిత్యర్థః। అథేతి పక్షాంతరే। జంతోర్జాతమాత్రస్య యత్రకుత్రాపిస్థితస్య మరణమవశ్యంభావీతి నిర్ణయోయది తదా ఏతావత్కాలమార్జితం యశః మృషా ముధా నిష్ప్రయోజనమితియావత్ మలినం నకురుధ్వం మాకురుతేతి విధ్యర్థేలోట్। జంతోః కిమితిముద్రితపాఠే జంతోర్మరణమవశ్యాంభావి। అద్యవాబ్దశతాన్తేవా మృత్యుర్వై ప్రాణినాం ధ్రువఃఇత్యుక్తేః అతఃకిమితి కిం ప్రయోజనం భవేదితి కిమర్థమితియావత్। ముధా। వ్యర్థం మలినం కురుధ్వమితిసమ్ప్రశ్నే లోట్। అస్మద్విపక్షాన్యత్రగమనే ప్రయోజనంనాస్తి। భవద్విపక్షా ఫలసత్వే వక్తవ్యమితిభావః (౨) అస్త్రాణి జ్వాలాఇవ ప్రతిబలం జలధిరివ ఔర్వః బడబాగ్నిః తద్వదాచరతీత్యర్థే కర్తుః క్యఙ్సలోపశ్చేతి క్యఙేలటశ్శానజాదేశః। కర్ణసమ్భ్రమేణ భయేనాలం। భయసాధ్యం నాస్తీత్యర్థః। కర్ణస్య రణభీరుత్వాత్సాక్తిన్నివారణంకృతం। హార్దిక్య-హృదికాపుత్రకృతవర్మన్, శంకాం-భీతిం, మాతృనామ

పద్వితీయమేవహంతిరణధురాం కో భయస్యావకాశః ॥ ౬౦ ॥ ఆకాశే ॥ కు
తోద్యాపి తే తాతః ॥ అశ్వ ॥ ఆకర్ణ్య ॥ కింబ్రవీథ ॥ కుతోద్యాపి తే
తాతఇతి । ఆః క్షుద్రాస్సమరభీరవః కథమేవం ప్రలపతాం వస్సహ
స్రధా నదీర్ణమనయా జిహ్వయా । (౧) దగ్ధుంవిశ్వం దహనకిరణైర్నో
దితా ద్వాదశార్కా వాతా వాతా దిశి దిశి న వా సప్తధా సప్తభిన్నాః
ఛన్నం మేఘైర్న గగనతలం పుష్కరావర్తకాద్యైః పాపం పాపాః కథ
యత కథం శౌర్యరాశేః పితుర్మే ॥ ౬౧ ॥ ప్రవిశ్య సమ్భ్రాంతస్సప్రహా
రణస్సూతః ॥ పరిత్రాయతాం ౨ కుమారఇతిపాదయోః పతతి ॥ అశ్వ ॥
విలోక్య ॥ అయే కథం తాతసారథిరశ్వసేనః ॥ ఆర్య నను త్రైలోక్యపరి
త్రాణదక్షస్య తాతస్య సారథిరసి ॥ కిమన్యతః పరిత్రాణమిచ్ఛసి ॥ సూ ॥

పూర్వకసమ్బోధనేన భీరుత్వం సూచితం । భయాభావే కారణమాహ
తాతే ఇత్యాదినా । రణస్య ధూః రణధురిత్యాబంతం (౧) దహనాః
దాహకరాః, కిరణా యేషాం తే ద్వాదశార్కాః । ధాతా మిత్రోర్య
మా రుద్రో వరుణస్సూర్య ఏవ చ । భగో వివస్వాన్ పూషా చ సవితా దశ
మస్స్మృతః ॥ ఏకాదశస్తథా త్వష్టా విష్ణుర్ద్వాదశ ఉచ్యతే ఇత్యుక్తాః విశ్వం
జగత్, దగ్ధుం-భస్మీకర్తుం, నోదితాః ॥ సప్తవాతాః- ఆవహ నివహ సంవ
హానువహ ప్రవహోద్వహపరివహాఖ్యా వాయవః, సప్తధా భిన్నాః- పృ
థక్పృథక్సప్తభేదయుతా ఏకోనపంచాశత్సంఖ్యా ఇతియావత్ తే వాతాః
నవాతాః-న వాంతిస్మ, తాదృశ వాయుప్రేరితైః ప్రళయకాలికైః పు
ష్కరాద్యైః పుష్కరావర్తకసంవర్తద్రోణనామకైర్మేఘనాయకైః ।
గగనతలం నాచ్ఛాదితం । ఏతే మేఘనాయకాః ప్రళయకాలే స్వస్వ
గణైర్మిళితావర్షంతి । తదుక్తం బ్రహ్మాండే । తేషాముత్పత్తిమభిధాయ
పుష్కరావర్తకాస్తేన కారణేనేహ విశ్రుతాః । నానారూపధరాస్తే
తు మహాఘోరస్వనాస్తథా ॥ కల్పాంతే వృష్టికర్తారః సంవర్తాగ్నే
ర్నియామకా ఇతి ॥ హే పాపాః ప్రళయకాల ఏవ ద్వాదశాదిత్యాదీ

సకరుణం ॥ కుతో౽స్యాపి తే తాతః ॥ అశ్వ ॥ కిం తాత ఏవ నాస్తి । హా తాతేతి మోహముపగతః ॥ సూ ॥ కుమార సమాశ్వసిహి ౨ ॥ అశ్వ ॥ లబ్ధసంజ్ఞస్సాస్రం ॥ హా తాత హా సుతవత్సల హా లోకత్రయైకధనుర్ధర హా జామదగ్న్యాస్త్రసర్వస్వప్రతిగ్రహప్రణయిన్ ॥ సూతః ॥ అలమలమాయుష్మన్నత్యన్తావేగేన వీరపురుషోచితవృత్తిముపగతే పితరి త్వమపి తదనురూపేణైవ వీర్యేణ శోకసాగరముత్తీర్య సుఖీభవ ॥ అశ్వ ॥ అశ్రూణి విముచ్యార్యకథయ ౨ ॥ కథం తాదృగ్భుజవీర్యాస్త్రప్రభావసాగరస్తాతో౽పి నామాస్తముపగతః । (౧) కింభీమాద్గురుదక్షిణాం గురుగదాద్భీమప్రియః ప్రాప్తవాన్ ॥ సూతః ॥ కుమార నైవం । శాంతంపాపం ౨ ॥ అశ్వ ॥ అంతేవాసి దయాళురుజ్ఝితనయేనాపాదితో జిష్ణునా ॥ సూతః ॥ కథమేతద్భవిష్యతి ॥ అశ్వ ॥ గోవిందేన సుదర్శనస్య నిశితం ధారాపథం ప్రాపితః । సూ ॥ వత్స ఏతదపి న ॥ అశ్వ ॥ శంకేనాపదమన్వగాత్ఖలు గురోరేభ్యశ్చతుర్థాదహమ్ ॥ ౬౨ ॥

నాముదయాత్తదభావే గురోరపాపస్యానిష్టం మరణం కథంపదతే । ఏవం చ ప్రలయమంతరా తన్మరణమసంభావితమితి భావః (౧) ప్రియో భీమసేనో యస్యేతి బహువ్రీహౌ వా ప్రియ ఇత్యనేన విశేషణస్య పరనిపాతః । గురుగదాద్భీమాద్గురుదక్షిణాం ప్రాప్తవాన్ కిమ్ । తత్ప్రీత్యా స్వవీర్యమప్రకాశ్య తేన స్వప్రహారార్థం ప్రయుక్తగదయా మరణరూపాం గురుదక్షిణాం స్వీకృతవాన్ కిమిత్యర్థః । గురుగదామితిపాఠే స్వప్రహారార్థం ప్రయుక్తాం గుర్వీం గదామేవ గురుదక్షిణాత్వేన ప్రాప్తవాన్ కిమిత్యర్థః । ఉజ్ఝితః-త్యక్తః, నయః-గురుర్న హంతవ్య ఇతి నీతిమార్గో యేన తేన । జిష్ణునా అర్జునేన, అంతేవాసిషు-ఛాత్రేషు, దయాళుః-కరుణావాన్, అతఏవోదాసీనస్సన్ ఆసాదితః కిమ్-నాశితః కిమ్, ఏభ్యోన్యతః తద్భిన్నాచ్చతుర్థాద్గురోరాపదం మరణం న శ

సూతః ॥ పశ్య ॥ (౧) ఏతేపి తస్య కుపితస్య మహాస్త్రపాణేః కిం ధూర్జటేరివ తులాముపయాంతి సంఖ్యే । శోకోపరుద్ధహృదయేన యదా తు శస్త్రం త్యక్తం తదాస్య విహితం రిపుణాతిఘోరం ॥ ౮౩ ॥ అశ్వ. ॥ కింపునః కారణం శోకావేగస్యాస్త్రపరిత్యాగస్య వా ॥ సూతః ॥ నను కుమార ఏవ కారణం ॥ అశ్వ. ॥ కథమహం నామ ॥ సూతః ॥ అశ్రూణి విముచ్య । శ్రూయతాం । (౨) అశ్వత్థామా హత ఇతి పృథాసూనునా స్పష్టముక్త్వా స్వైరం శేషే గజ ఇతి కిల వ్యాహృతం సత్యవాచా । తచ్ఛ్రుత్వాసౌ దయితతనయః ప్రత్యయాత్తస్య రాజ్ఞశ్శస్త్రాణ్యాజౌ నయనసలిలం చాపి తుల్యం ముమోచ ॥ ౮౪ ॥ అశ్వ. ॥ హా తాత, హా సుతవత్సల హా వృథా మదర్థపరిత్యక్తజీవిత, హా శౌర్యరాశే, హా శిష్యప్రియ, హా యుధిష్ఠిరపక్షపాతిన్నితి రోదితి ॥ సూతః ॥ కుమారాలమత్యంతపరిదే

జేఽనోత్ప్రేక్షే (౧) ఏతేపి పూర్వోక్తాస్త్రయోపి యుద్ధే మహాస్త్రపాణేరిత్యనేనాస్త్రధారణేఽయం త్రైరపి మర్జయ ఇతి గమ్యతే । ధూర్జటేశ్శివస్యేవ కుపితస్య తస్య తులాం సామ్యం ఉపయాంతి కిమ్ । న గచ్ఛంత్యేవ । కింతు శోకకుంఠితమనసానేన యదా శస్త్రం త్యక్తం । తదా రిపుణా ఏతద్వధార్థమేవోత్పన్నత్వాత్సహజశత్రుణాస్యాతిఘోరం త్యక్తాస్త్రస్య హింసనరూపమనార్యకార్యం కృతం (౨) స్పష్టం । పరేషాం స్ఫుటప్రతీతివిషయం యథాతథా ఉక్త్వా తదను స్వైరం నీచైః మన్దమిత్యర్థః । మందస్వచ్ఛందయోస్స్వైరమిత్యమరః । అన్యేషామస్ఫుటప్రతీతివిషయమితి యావత్ । స్వైరం శేషే గజ ఇతి పాఠే శేషే వాక్యావసానే । శేషం ప్రాగ్వత్ । శేతే ఇత్యస్య ప్రయోజనాభావాదయమేవ సమీచీనః పాఠ ఇతి భాతి । అత ఏవ తస్య న సత్యవాదితా వ్యాఘాతః ఇతి సూచయన్నాహ ॥ సత్యవాచేతి ॥ తత్ అశ్వత్థామా హత ఇతి స్పష్టముక్తం వాక్యైకదేశం శ్రుత్వా తస్య రాజ్ఞః ప్రత్యయాత్ । సత్యవాదిత్వవిశ్వాసాత్ । ఆజౌ-యుద్ధే, శస్త్రాణి నయనసలిలం

పవకార్పణ్యేన ॥ అశ్రు ॥ (౧) శుక్రే స్వవధంమను మృషాసుతవత్సలేన తాతేన యస్సహశస్త్రైరపవో విముక్తాః । జీవామ్యహం పునరయం భవతా వియుక్తః క్రూరేపి తన్మయి ముధా తవపక్షపాతః ॥ ౬౫ ॥ ఇతి మోహముపగతః ॥ సూతః ॥ సమాశ్వసిహి కుమార ౨ ॥ (౨) తతః ప్రవిశతి సోద్వేగః కృపః ౨ ॥ ధిక్సానుజం కురుపతిం ధిగజాతశత్రుం ధిగ్భూపతీన్విఫలశస్త్రభృతో ధిగస్మాన్ । కేశగ్రహః ఖలు తదా ద్రుపదాత్మజాయాః ద్రోణస్య చాద్య లిఖితైరివ వీక్షితో యైః ॥ ౬౬ ॥ తత్కథం నుఖలు వత్సం ద్రౌణ్యశ్వత్థామానం (౩) అథవా హిమవత్సారగురుచేతసి విజ్ఞాతలోకస్థితౌ తస్మిన్నఖిలు శోకావేగమహమాశంకే । కింతు పితుః పరిభవమసదృశముపశ్రుత్య కిం వ్యవస్యతీతి న జానే । అథవా

చ తుల్యమేకదైవ ముమోచ (౧) మమ మిథ్యామరణశ్రవణాన్ముక్తప్రాణస్య తవ సత్యం మరణేపి జీవతో మమ తథానాచరణాత్క్రూరత్వం తాదృశే క్రూరేపి మయి తవపక్షపాతః స్నేహః ముధా వ్యర్థేత్యర్థః (౨) ఉద్వేగో భయం అనిర్దిష్టస్యాపి తస్య ప్రవేశం సూచయతి తత్సాహిత్యోక్తిః । తదా ద్యూతకాలే ద్రౌపద్యాః అద్యచ ద్రోణస్య కేశగ్రహః- బలాత్కృత్య కేశగ్రహణం యైశ్శస్త్రభృద్భిర్భూపతిభిరస్మాభిరపి లిఖితైశ్చిత్రార్పితైరివ వీక్షితః నతు ప్రతికృతం తాన్ భూపతీనస్మాంశ్చ ధిక్ । శస్త్రభృత్త్వవిశేషణేన ప్రతీకారసామర్థ్యేపి తదకరణే నాతినిందితత్వమితి సూచితమ్ । దుష్టకర్మద్రష్ట్రపేక్షయా తత్కర్తుర్నిందితతరత్వాత్ప్రథమనిర్దేశః । తత్రాపి క్రమప్రాప్తద్రౌపదీకేశగ్రహకర్తుః కురుపతేః ప్రాథమ్యేన ద్వితీయద్రోణకేశగ్రహణహేతోః ప్రయోజకకర్తుర్యుధిష్ఠిరస్య పశ్చాన్నిర్దేశః । కురుపతేరపి స్వయం కేశగ్రహకర్తృత్వాత్సానుజమితి విశేషణం (౩) హిమవానివ సారం ధైర్యాన్వితత్వాదప్రకంప్యం గురుబృహత్కార్యోత్సాహయుక్తం చేతో యస్య తస్మిన్ । విజ్ఞాతా జననమరణాదిధర్మత్వేన జ్ఞాతా

(౧)ఏకస్య తావత్పాకో౽యం దారుణో భువి వర్తతే। కేశగ్రహే ద్వితీయే౽స్మి
న్నూనం నిశ్శేషితాః ప్రజాః ॥ ౬౭ ॥ విభావ్య। తదయం వత్స స్తిష్ఠ
తి। యావదుపసర్పామి। ఉపసృత్య ససంభ్రమం। వత్స సమాశ్వసి
హి॥ అశ్వ॥ లబ్ధసంజ్ఞస్సాస్రం। హా తాత సకలభువనైకగురో।ఆ
కాశే॥ యుధిష్ఠిర॥ ఆజన్మనో న వితథం భవతా కిలోక్తం న ద్వేక్షి
యం కమపి తత్త్వమజాతశత్రుః। తాతే గురౌ ద్విజవరే మమ భాగ్య
దోషాత్సర్వం తదేకపదమేవ కథం నిరస్తం ॥ ౬౮ ॥ సూతః॥(౨) కుమా
రస్య మాతులశ్శారద్వతః పార్శ్వే తిష్ఠతి॥ అశ్వ॥ పార్శ్వే విలోక్య స
బాష్పమ్॥ మాతుల॥ గతో యేనాద్య త్వం సహ రణభువం సైన్యప
తినా యమేకశ్శూరాణాం గురుసమరకండూనికషణః। పరీహాసాశ్చిత్రా
స్సతతమభవన్యేన భవతస్స్వసుశ్శ్లాఘ్యో భర్తా క్వను ఖలు స తే మాతులగ

లోకస్థితిః-జగత్స్వభావో యేన తస్మిన్ (౧) ఏకస్య- ద్రౌపదీకేశగ్రహ
స్య, అయమనుభూయమానః దారుణః అనిష్టబహులః పాకః -పరిణా
మః, సఙ్గ్రామరూపం ఫలమితి యావత్। తావదిదానీం వర్తతే। ద్వి
తీయే౽స్మిన్ ద్రోణకేశగ్రహే నతి ప్రజాః నిశ్శేషితాః। భవిష్యం
తీతి శేషః। నూనమిత్యుత్ప్రేక్షాయాం (౨) ఆజన్మనః - జననమారభ్య,
త్వయా వితథం అనృతం నోక్తం కిలేతి ప్రసిద్ధౌ। యం కమపి జనం న
ద్వేక్షి-అప్రీతివిషయం న కరోషి, తత్ తస్మాత్ త్వం అజాతశత్రుః।
తత్త్వేన ప్రసిద్ధః। తత్సర్వం మిథ్యావాదిత్వాభావః ద్వేష్టృత్వాభావ
శ్చేతి ద్వయం ఏకపదే ఏకస్మిన్నేవ విషయే। తత్రాపి ద్విజవరే-బ్రాహ్మ
శ్రేష్ఠే, గురౌ-ఆచార్యే, హీనేషు సత్స్వపి తద్ద్వయత్యాగపతా
దృశే సుతరామనుచితఇతి సూచయితుం విశేషణద్వయం। కథం।కే
న కారణేన। నిరస్తం-ఉజ్ఝితం, న కించిత్కారణాంతరం। కింతు మమై
వ భాగ్యదోషాన్నిరస్తమితి జానే ఇత్యర్థః (౩) శరద్వతో గోత్రాపత్యం
శారద్వతః కృపః। బిదాదిత్వాదఞ్। శరద్వచ్ఛునకేత్యాదినా ఫక్తున

తః ॥ ౬౯ ॥ కృ ॥ (౧) వత్స పరిగతపరిగంతవ్య ఏవ భవాన్ । తదల
మత్యంతశోకావేగేన ॥ అశ్వ ॥ మాతులపరిత్యక్తమేవ మయా పరిదేవి
తమ్ । ఏషోఽహం సుతవత్సలం తాతమేవానుగచ్ఛామి ॥ కృ ॥ వత్సా
నుపపన్నమీదృశం భవద్విధానాం ॥ సూ ॥ కుమారాలమతిసాహసె
న ॥ అశ్వ ॥ ఆర్య కిముచ్యతే (౨) మద్వియోగభయాత్తాతః పరలోకమితో
గతః । కరోమి విరహం తస్య వత్సలస్య కథం పితుః ॥ ౭౦ ॥ కృ ॥ (3) వ
త్స యావదయం సంసారస్తావత్ప్రసిద్ధైవేయం లోకయాత్రా । యత్పు
త్రైః పితరో లోకద్వయేప్యనువర్తనీయా ఇతి ॥ పశ్య ॥ నివాపాంజలిదా

కృపస్య భృగువంశానుత్పన్నత్వాత్ (౧) పరిగతం జ్ఞాతం పరిగంతవ్యం
జ్ఞేయం యేనసః (౨) వత్సలస్య మయి స్నిగ్ధస్య పితుర్విరహం । తదధి
ష్ఠానదేశభిన్నదేశావస్థానం । కథంకరోమి-నకుర్యామిత్యర్థః (3) యా
వత్-యత్పరిమాణకాలే, అయం ప్రత్యక్షః । సంసారః జననమరణ
ప్రవాహః । అస్తీతి శేషః । తావత్-తత్పరిమాణకాలే, ఇయం-అను
భూయమానా । లోకయాత్రా-సముదాచారేణ ప్రవృత్తిః, ప్రసిద్ధా
ఖ్యాతా, తాం వివృణోతి । యదిత్యాదినా । పుత్రైః పితరః లోకద్వ
యేపి ఇహాముత్ర చ । జీవద్దశాయాం వాక్యపరిపాలనాదినా మృతద
శాయాం శ్రాద్ధాదినా । అనువర్తనీయాః ఆనుకూల్యాకరణేన సెవనీ
య ఇతియత్ । తాదృశీ లోకరీతిరిత్యర్థః । ప్రకృతేచ మృతదశా
యాం వాక్యపరిపాలనాద్యుపకారాసమ్భవాత్పారలౌకికముపకారం
దర్శయతి ॥ నివాపేత్యాదినా ॥ పితృదానం నివాపస్స్యాదిత్యమరః । త
స్యాంజలిః-తదర్థముదకాంజలిః, తస్య దానేన పితరముద్దిశ్య సమర్పణే
న । కేతనైః-కేత శ్రావణే నిమంత్రణే చెవి చౌరాదికాత్కేతధాతో
ర్భావే ల్యుటి కేతనం నిమంత్రణం । కేతనం గేహచిహ్నాంగకృత్యామ
న్త్రణకేతుష్వితి రత్నమాలా । తస్మాదర్శఆద్యచ్ । తద్వద్భిః బ్రాహ్మణ
నిమంత్రణపూర్వకం క్రియమాణైః । శ్రద్ధయాదీయన్త ఇతి శ్రాద్ధాని

నేన కేతనైశ్శ్రాద్ధకర్మభిః । తస్యోపకారే శక్తస్త్వం కింజీవన్ కిము
తాన్యథా ॥ ౭౧ ॥ సూ॥ ఆయుష్మన్యథాహ శారద్వతః ॥ అశ్వ ॥ (౧)
అస్య సర్వమేవమిదం । కింత్వతిదుస్సహత్వాచ్ఛోకభారస్య నశక్నోమి
తాతవిరహితః ప్రాణాన్ ధారయితుం క్షణమపి । తద్గచ్ఛామి తమేవోద్దే
శం । యత్ర తథావిధం మహాపితరం ద్రక్ష్యామి । ఉత్తిష్ఠన్ ఖడ్గమా
లోక్య ॥ విచిన్త్య ॥ (౨) అలమద్యాపి శస్త్రగ్రహణవిడమ్బనయా ॥
భగవచ్ఛస్త్ర ॥ గృహీతం యేనాసీః పరిభవభయాన్నోచితమపి ప్రభా
వాద్యస్యాసీన్న ఖలు తవ కశ్చిన్న విషయః । పరిత్యక్తం తేన త్వమసి సుత
శోకాన్న తు భయాద్విమోక్ష్యే శస్త్ర త్వామహమపి యతస్స్వస్తి భవ
తే ॥ ౭౨ ॥ పరిత్యక్తుమిచ్ఛతి ॥ నేపథ్యే ॥ భో భో రాజానః కథమిద

తైః కర్మభిః । యద్వా కేతనైః పితుర్ధర్మప్రాపణార్థం పరోపయోగిత
యా నిర్మితగృహైః । శ్రాద్ధకర్మభిశ్చ । తస్య పితుః పరలోకోపకా
రే త్వం జీవన్సన్ శక్తః కిమ్ । ఉత, మృతస్సన్ । అన్యథా ప్రకా
రాంతరేణ శక్తః కిమ్ (౧) ఇదం । తదుక్తం సర్వం । ఏవం సత్యమిత్య
ర్థః (౨) శస్త్రగ్రహస్య విడమ్బనయా అభినయేన । యేనమప్రినో
చితమపి । నఞర్థకనశబ్దేన సుప్సుపేతి సమాసః । శస్త్రం ద్విజాతిభిర్గ్రా
హ్యం ధర్మో యత్రావరుధ్యత ఇతి స్మృత్యా ధర్మనిరోధ ఏవ ద్విజాతేశ్శ
స్త్రగ్రహణస్య విహితత్వేనాన్యత్ర తద్ధారణమనుచితమితి భావః । ప
రిభవభయాత్-శత్రుకృతపరాభవభయాత్, తన్నివారణార్థమేవ గృ
హీతమ్ । ఆతతాయినమాయాంతం హన్యాదేవావిచారయన్నితి । జి
ఘాంసంతం జిఘాంసీయాదితి చ స్మృతావాత్మత్రాణార్థమేవ శస్త్రధా
రణవిధానాద్ధృతమిత్యర్థః । యస్య ద్రోణస్య ప్రభావాత్ - మాహా
త్మ్యాత్, ద్రోణకృతధారణప్రభావాదితి యావత్ । యతోఽహమపి
విమోక్ష్యే । అతో భవతే స్వస్తి । పిత్రా త్యక్తత్వన్మయా త్యక్ష్యమా
ణత్వాచ్చ తవ నిర్వ్యాపారావస్థానసౌఖ్యం భవిష్యతీతి భావః ॥

భవంతస్సర్వేగురోః పరిభవమసదృశమమునానృశంసేన ప్రయుక్త(౧) మత్రభవతోభారద్వాజస్యోపేక్షంతే ॥ అశ్వ ॥ శ్రుత్వాశనైశ్శస్త్రం స్పృశన్ । కిం మమగురోర్భారద్వాజస్యాపిపరిభవః ॥పునర్నేపథ్యే॥ ఆచార్యస్యత్రిభువనగురోర్న్యస్తశస్త్రస్య శోకాద్ద్రోణస్యాజౌనయన సలిలక్షాళితార్ద్రాననస్య । మౌళౌపాణింపలితధవళేన్యస్య కృత్వానృశంసం ధృష్టద్యుమ్నస్సపదిశిబిరం యాతి సర్వేసహధ్వమ్ ॥ ౭౩ ॥ అశ్వ ॥ సరోషం సకరుణం చ కృపసూతౌదృష్ట్వా ॥ కింనామేదం । ప్రత్యక్షమాత్తధనుషాం మనుజేశ్వరాణాం ప్రాయోపవేశసదృశం వ్రతమాస్థితస్య । తాతస్యమే (౨) పలితమౌళినిమీలితాక్షే వ్యాపారితం శిరసిశస్త్రమశస్త్రపాణేః ॥ ౭౪ ॥ కృపః ॥ వత్స ఏవంకిలజనాః కథయన్తి ॥ అశ్వ ॥ కింతాతస్య దురాత్మనా పరిమృష్టమభూచ్ఛిరః ॥ సూ॥ సభయమ్ ॥ కుమారాసీదయంతస్య తేజోరాశేర్దేవస్య నవః పరిభవావతారః ॥ అశ్వ ॥ హా తాత హా పుత్రప్రియ మమ మందభాగ్యస్య కృతే శస్త్రపరిత్యాగాత్తథావిధేన క్షుద్రేణాత్మాపరిభావితః ॥ అథవా (౩) పరిత్యక్తేశస్త్రే రణశిరసిశోకాంధమనసా శిరశ్శ్వాకాకోవా

---

(౧) అత్రభవతః-పూజ్యస్య, త్రిషుతత్రభవాన్పూజ్యస్తత్రైవాత్రభవానపీతియాదవః । భారద్వాజస్య-భరద్వాజగోత్రోద్భవస్య ద్రోణస్య, నృశంసేన-పాపేన, అమునా ధృష్టద్యుమ్నేన, ప్రయుక్తం-కృతం, అసదృశం-అయోగ్యం, కేశాకర్షణరూపం । పరిభవం-తిరస్కారం కథముపేక్షంతే । ఔదాసీన్యేన తూష్ణీమాసతే ఇత్యర్థః । న ప్రతికుర్వన్తీతియావత్ (౨) పలితంజరసాశౌక్ల్యం మౌళిషుకేశేషు యస్య తాదృశే శిరసీత్యన్వయః । పలితం ముండమిత్యాదేర్వార్శఆద్యజంతపలితశబ్దస్య మౌళిశబ్దేనసహ సమానాధికరణబహువ్రీహిర్వా మీలితేఅక్షిణీయస్యతస్మిన్ । వ్యాపారితం ప్రయుక్తమితి కాక్వాప్రశ్నః ప్రతీయతే (౩) శోకాంధమనసా-పుత్రమరణశ్రవణజన్యదుఃఖజడీకృతచేత

ద్రుపదతనయో వా పరిమృశేత్ । స్ఫురద్దివ్యాస్త్రౌఘద్రవిణమదఖేలస్య చ రిపో ర్మమైవాయం పాదశ్శిరసి నిహితస్తస్య న కరః ॥ ౭౫ ॥ ఆః దురాత్మన్ పాఞ్చాలాపశద ॥ తాతం శస్త్రగ్రహణవిముఖం నిశ్చయేనోపలభ్య త్యక్త్వాశఙ్కాం ఖలు విదధతః పాణిమస్యోత్తమాఙ్గే ॥ అశ్వత్థామా

పా, శస్త్రే పరిత్యక్తే సతి శునకో వా బలిపుష్టో వా దృష్టద్యుమ్నో వా పరిమృశేత్ । సంభావనాయాం లిఙ్ । శోకేన శస్త్రాణి త్యక్త్వా ప్రాయోపవిష్టసదృశస్య శిరః స్ప్రష్టుం యో వా కో వా శక్నుయాన్న తత్ర పరాక్రమప్రకాశనం నాపి గురోర్న్యూనతేతి భావః । కిన్తు స్ఫురతాం దివ్యాస్త్రాణాం మన్త్రపూతబ్రహ్మాద్యస్త్రాణాం ఓఘస్సమూహ ఏవ ద్రవిణం ధనం తజ్జన్యమదేన ఖేలస్య సుందరస్య, లీలాఖేలమనుప్రాపురిత్యత్రేవ ఖేలశబ్దస్య సుందరార్థకతా । తస్య రిపోశ్శిరసి మయా అయం ఉద్ధృతః పాద ఏవ నిహితః క్షిప్తః । న తు తద్వత్కరో నిహిత ఇత్యర్థః । తథా చ శోకేన త్యక్తశస్త్రస్య ప్రాయోపవిష్టసన్నిశ్చేష్టస్య మమ పితుః అప్రతిబద్ధస్పర్శే శిరసి కరస్తేన నిహితః తావతా తస్య న శ్లాఘా । అపి తు నిన్దైవ ప్రాప్తా । మయా పునస్సకలాస్త్రసంపూర్ణస్య శత్రోశ్శిరస్యయం పాద ఏవ నిహిత ఇతి వామపాదముత్క్షిప్య భూమౌ నిపాత్య తచ్ఛిరసి పాదప్రక్షేపణమభినీతవానితి భావః । మయా వామః పాద ఇత్యపి పాఠాన్తరమ్ । ద్రవిణమదమత్తస్యేతి పాఠే మత్తస్య కృత్యాకృత్యవివేకశూన్యస్యేత్యర్థః । పరిత్యక్తే దేహే ఇతి పాఠే దేహపరిత్యక్తుమారబ్ధ ఇత్యర్థః । ప్రాయోపవిష్టవత్ స్థిత ఇతి యావత్ । మమైవాయం పాద ఇతి పాఠే త్యక్తశస్త్రస్య ప్రాయోపవిష్టసదృశస్య పితుశ్శిరో యో వా కో వా పరిమృశేన్నామ । తచ్చ పితుర్న్యూనతాపాదకం న భవతి । అపి తు సర్వాస్త్రసమ్పన్నస్య రిపోః తచ్ఛత్రుభూతస్య మమైవ శిరసి తస్య దృష్టద్యుమ్నస్యాయం పాదో నిహితః న కర ఇత్యనేన ఈదృశాస్త్రసమ్పన్నే మయి జీవతి మత్పితుశ్శిరస్స్పర్శనం పితృనిన్దాకరం న

(౧) కరధృతధనుషః పాండుపాంచాలసేనా తూలోత్క్షేపప్రళయపవనః కిం న యాతస్స్మృతిం తే ॥ ౨౬ ॥ యుధిష్ఠిర యుధిష్ఠిరాజాతశత్రో మిథ్యావాదిన్ ధర్మపుత్ర సామంజస్య తే కిం నామాపకృతమనేన । (౨) అథవా కిమనేనాలీకప్రకృతిజిహ్మచేతసా ॥ అర్జున ౨ ॥ సాత్యకే ౨ బాహుశాలిన్వృకోదర ౨ మాధవ ౨ (౩) యుక్తం నామ భవతాం సురాసురమనుజలోకైకధనుర్ధరస్య ద్విజన్మనః పరిణతవయసస్సర్వాచార్యస్య విశేషతో మమ పితురమునా ద్రుపదకులకళంకేన మనుజపశునా స్పృశ్యమానముత్తమాంగముపేక్షితుం ॥ అథవా ॥ సర్వ ఏవైతే మహా

అపితు మమైవశిరసి శత్రుపాదనిక్షేపతుల్యః భూమ్నకరార్పణతుల్యమిత్యర్థః ఫలితః । తథాచ తాదృశాస్త్రధారిణా మయా తత్ప్రతీకారోఽవశ్యం కార్యఇతి భావః । అయమేవపాఠస్సాధుః । ఆత్మాపరిభావితఇతి పితుర్నిందాప్రాప్తిముపపాద్య అథవేత్యాదినా స్వనిందాప్రాప్తిరూపపక్షాంతరోపపాదనాదితి భాతి (౧) ధృతం ధనుర్యేనేతి బహువ్రీహౌ సమాసాంతవిధేరనిత్యత్వాద్ధనుషశ్చేతి నానఙ్ । ఉకారాంతో వా ధనుశ్శబ్దః (౨) అలీకయా-అసత్యప్రధానయా, ప్రకృత్యా-స్వభావేన, జిహ్మం-కుటిలం చేతో యస్య తేనకిం । న కిమపీష్టం సాధ్యమిత్యర్థః । తథాచ సత్యవాదితాఖ్యాపనం ఛలమాత్రం వితథవాదితాతు తస్య స్వాభావికీ । కథమన్యథా గురౌ ద్విజవరే చేదృశా సత్యవాదితా స్యాదితి భావః (౩) యుక్తం నామేతి కాక్వా అయుక్తమిత్యర్థః । స్వర్గపాతాళమర్త్యలోకత్రయైకధనుర్ధారిణః బ్రాహ్మణస్య వృద్ధస్య సర్వాచార్యస్యానేన జాతిమాత్రబ్రాహ్మణహననాపేక్షయా ధనుర్విద్యాపారగత్వేఽపి న్యస్తశస్త్రతయా నాతతాయినో వృద్ధస్య గురోర్హత్యయా మహత్తరం మహాపాతకం సంపాదితమితిసూచితం । విశేషతో మమ పితురిత్యనేన ప్రతీకారక్షమస్తత్పుత్రోఽవర్తత ఇత్యమత్వానార్యకార్యకరణాదైహికమపి తత్ఫలమవశ్యం భావీతిసూచితం ॥

పాతకినః కిమేతైః (౧) కృతమనుమతం దృష్టం వా యైరిదం గురుపాతకం మనుజపశుభిర్నిర్మర్యాదైర్భవద్భిరుదాయుధైః । నరకరిపుణా సార్ధం తేషాం సభీమకిరీటినామయమహమసృఙ్మేదోమాంసైః కరోమి దిశామ్బలిమ్ ॥ ౭౭ ॥ కృప ॥ (౨) వత్స నకించిదపి నసంభావ్యతే భారద్వాజతుల్యే బాహుబలశాలిని దివ్యాస్త్రగ్రామకోవిదే భవతి ॥ అశ్వ ॥ భోభోః పాండవమాత్స్యసోమకమాగధాద్యాః క్షత్రియాపశదాః ॥ (౩) పితుర్మూర్ధ్ని స్పృష్టే జ్వలదనలభాస్వత్పరశునా కృతం యద్రామే

---

(౧) భవిష్యదైహికఫలముపపాదయతి ॥ కృతమిత్యాదినా ॥ గురు-బృహత్, పాతకం బ్రాహ్మణగురుహత్యారూపం । న్యస్తశస్త్రతయానాతతాయిత్వేన తద్వధే గురుబ్రహ్మహత్యాపాతకమవశ్యం భవేదిత్యాశయః । మనుజాః పశవఇవ కృత్యాకృత్యవివేకశూన్యత్వాత్ తైర్నిర్మర్యాదైరిత్యర్థః । నిర్మర్యాదైః । న్యస్తశస్త్రో నహంతవ్యఇతి యుద్ధసముదాచారమతిక్రాన్తైః । ఉదాయుధైః-ఉద్ధృతశస్త్రైః, భవద్భిస్తన్నివారణమవశ్యం కర్తవ్యం।తత్తు నకృతం ప్రత్యుతానుమతమిత్యతో౽శేషా అపి పాపభాగిన ఇత్యర్థః । నరకస్య భూపుత్రస్యాసురస్యాతిదుర్జయస్యాపి రిపుణా ఘాతుకేన కేశవేన సార్ధం సర్వేషాం । అయం ధృతాస్త్రోహం । అసృంజిరక్తాని మేదాంసి వసాః మాంసానిచ తైః దిశాం దిగ్దేవతానాం బలిం పూజోపహారం కరోమి । ఏషాం మాంసాదీని చతుర్దిక్షు వికిరామీతిభావః (౨) కించిదపి భవదుక్తేష్వల్పమపి నసమ్భావ్యతఇతిన । అపితు సర్వం సమ్భావితమిత్యర్థః । దివ్యాస్త్రాణాం బ్రహ్మాస్త్రాదీనాం గ్రామె సమూహే । కోవిదే దక్షేభవతి త్వయి (౩) పితుర్జమదగ్నేర్మూర్ధ్ని కార్తవీర్యార్జునపుత్రైః స్పృష్టేసతి కేశేష్వాకృష్య పితరిహతే సతితయావత్ । జ్వలదనలవద్దీప్యమానాగ్నివద్భాస్వాన్ ప్రకాశవానః పరశుర్యస్య తేన రామేణ । యత్కర్మ । స్వపితృవిరోధిజాతీయాన్ క్షత్రియాన్ హత్వా శమంతపంచకమాపూర్య పిత్రా

ం శ్రుతిముపగతం కిం న భవతామ్ । కిము ద్యాశ్వత్థామా తదరిరుధిరా
సారపిశునం న కర్మ క్రోధాంధః ప్రభవతి విధాతుం రణముఖే ॥ ౭౮ ॥

తర్పణరూపం । కృతమ్ । యత్తదోర్నిత్యసమ్బంధాత్తదిత్యధ్యాహార్యం తత్కర్మ భవతాం శ్రుతిం శ్రోత్రం నోపగతం కిమ్ । తన్న భవతామితి పాఠే తత్కర్మ భవతాం శ్రుతిం నోపగతమితి కాక్వా ప్రశ్నః ప్రతీయతే। తచ్చ భవతామితిపాఠే తత్కర్మ చ భవతాం శ్రుతిముపగతం । భవద్భిశ్శ్రుతచరమేవేత్యర్థః । అర్జునస్యాథ దాయాదా రామేణ కృతమన్యవః । ఆశ్రమస్థం వినా రామం జమదగ్నిముపాద్రవన్ ॥ తే తం జఘ్నుర్మహావీర్యమయుధ్యంతం తపస్వినం । అసకృద్రామ రామేతి విక్రోశంతమనాథవత్ ॥ కార్తవీర్యస్య పుత్రాస్తు జమదగ్నిం యుధిష్ఠిర । పీడయిత్వా శరైర్జగ్ముర్యథాగతమరిందమాః ॥ అపక్రాంతేషు చైతేషు జమదగ్నౌ తథాగతే । సమిత్పాణిరుపాగచ్ఛదాశ్రమం భృగునందనః ॥ స దృష్ట్వా పితరం వీరస్తథా మృత్యువశం గతమ్ । తదనర్హం తథాభూతం విలలాప సుదుఃఖితః ॥ దదాహ పితరం చాగ్నౌ రామః పరపురంజయః । ప్రతిజజ్ఞే వధం చాపి సర్వక్షత్రస్య భారత ॥ సక్రుద్ధోఽతిబలస్సంఖ్యే శస్త్రమాదాయ వీర్యవాన్ । జఘ్నివాన్ కార్తవీర్యస్య సుతానేకోఽంతకోపమః ॥ తేషాం చానుగతా యే చ క్షత్రియాః క్షత్రియర్షభ । తాంశ్చ సర్వానవామృద్నాద్రామః ప్రహరతాం వరః ॥ త్రిస్సప్తకృత్వః పృథివీం కృత్వా నిఃక్షత్రియాం ప్రభుః । సమంతపంచకే పంచ చకార రుధిరహ్రదాన్ ॥ స తేషు తర్పయామాస భృగూన్ భృగుకులోద్వహః ॥ ఇత్యాది భారతారణ్యపర్వణి ద్రష్టవ్యమ్ ॥ అద్య-ఇదానీం, అశ్వత్థామా క్రోధాంధస్సన్ అరిరుధిరాణాం-హతశత్రుశరీరరక్తానాం, ఆసారః-ధారయాసంపాతఏవ విఘసశ్శేషభూతో యత్ర తత్ । అరీణాం రుధిరమాత్రశేషీకరణాదితి భావః । విఘసశబ్దస్య భోజనశేషార్థకత్వేఽపి ప్రకరణమహిమ్నా విశేషణాంశం పరిత్యజ్య శేషార్థకత్వ

సూత గచ్ఛ సజ్జోపకరణం సాఙ్గ్రామికం మహాహవలక్షణం నామా
స్మత్స్యందనముపనయ ॥ సూ ॥ యదాజ్ఞాపయతి కుమార ఇతి నిష్క్రాం
తః ॥ కృప ॥ వత్స అవశ్యప్రతికర్తవ్యేస్మిన్ దారుణే పరిభవాగ్నౌ స
ర్వేషామస్మాకం కోన్యస్త్వామన్తరేణ శక్తః ప్రతికర్తుమ్ ॥ అశ్వ ॥ కి
మతఃపరమ్ ॥ కృపః ॥ (౧) సైనాపత్యేఽభిషిక్తం భవన్తమిచ్ఛామి
సమరధురమవతారయితుమ్ ॥ అశ్వ ॥ పరతన్త్రమిదమకిఞ్చిత్కరఞ్
చ ॥ కృపః ॥ వత్స నఖలు పరతన్త్రో నాకిఞ్చిత్కరఞ్చ ॥ పశ్య ॥
(౨) భవేదభీష్మమద్రోణం ధృతరాష్ట్రబలం కథమ్ । యది తత్తుల్యక

మాత్రమవసేయం । యద్వా శత్రురక్తైరేవ నివాపస్య చికీర్షితతయా
విధుతః పితృభుక్తశేవధిర్యర్థః । తత్ - తాదృశం కర్మ, రణముఖే - యు
ద్ధాగ్రే, విధాతుం న ప్రభవతి కిం న శక్నోతి కిం, శక్నోత్యేవేత్యర్థః । జ
మదగ్నిమూర్ధవత్సస్య పితుర్మూర్ధ్ని క్షత్రియాపశదేన స్పృష్టే సతి త
త్ప్రతిచికీర్షయా తత్పుత్రః సర్వాన్ క్షత్రియాన్ పరశురామవధ్య
త్వా రుధిరాసారమాత్రశేషాన్విధాయ తాదృశరుధిరాసారే తాదృ
శపితృతర్పణరూపం కర్మ కర్తుమశ్వత్థామా శక్నుయాదితి తాత్పర్యం॥
(౧) సేనాపతేర్భావః కర్మ వా సైనాపత్యం । దిత్యదిత్యాదిత్యపత్యుత్త
రపదాణ్ణ్య ఇతి ణ్య ప్రత్యయః (౨) తాభ్యాం - భీష్మద్రోణాభ్యాం, తుల్యా
కక్ష్యా గణనామర్యాదా యస్య స భవానత్రయుద్ధే ధుర్యో - భారవాహీ
భవిష్యతి యది, తర్హి ధృతరాష్ట్రబలం అభీష్మమద్రోణంచ భీష్మద్రోణ
రహితం కథం భవేత్ । తత్తుల్యస్య భవతో ధుర్యత్వాద్భీష్మద్రోణరహి
తం నస్యాదితి భావః । అత్రాభీష్మమద్రోణమితి విధేయాంశస్య పూ
ర్వనిర్దేశః । ధృతరాష్ట్రబలమిత్యుద్దేశ్యస్య చ పరనిర్దేశ ఇతి వైష
మ్యమ్ । యది తత్తుల్యకక్ష్యో భవాన్ ధుర్యో న యుజ్యత ఇతి పాఠే తత్స
దృశకార్యకారీ భవాన్ భారవాహిత్వేన న నియమ్యతే చేత్ । తర్హి భీ
ష్మద్రోణరహితం ధృతరాష్ట్రబలం కథం భవేత్ - కేన ప్రకారేణ తిష్ఠేత్,

క్ష్యేత్ర భవాంశ్చధురోఽభవిష్యతి ॥ ౭౯ ॥ కృతపరికరస్య భవాదృశస్య త్రైలోక్యమపి నక్షమం పరిపంథీభవితుం । కింపునర్యుధిష్ఠిరబలం । తదేవం మన్యే । పరికల్పితాభిషేకోపకరణః కౌరవరాజోఽచిరాత్త్వామభ్యషేక్ష్యతి ॥ అశ్వా ॥ యద్యేవం త్వరతే మే పరిభవానలదహ్యమానమిదం చేతః ప్రతీకారజలావగాహనాయ । తదహం గత్వా తాతవధవిషణ్ణహృదయం కురుపతిం సైనాపత్యస్వయంగ్రహప్రణయసమాశ్వాసనయా మందసంతాపం కరోమి ॥ కృపః ॥ వత్సైవమిదమ్ ॥ అశ్వా ॥ అతస్తమేవోద్దేశం గచ్ఛావ ఇతి పరిక్రామతః ॥ తతః ప్రవిశతః కర్ణదుర్యోధనౌ ॥ దు-నః ॥ అంగరాజ ॥ (౧) తేజస్వీ రిపుహతబంధుదుఃఖపూరం బాహుభ్యాం తరణిధృతాయుధప్లవాభ్యామ్ । ఆచార్యస్సుతనిధనం నిశమ్య సంఖ్యే కింశస్త్రగ్రహసమయే విశస్త్ర ఆసీత్ ॥ ౮౦ ॥

శత్రూణాం పురతస్స్థాతుం నశక్నుయాదితి యావత్ । కృతః స్వీకృతః పరికరః ఆయుధాదిసాధనసామగ్రీయేన తస్య । కృతపరిభవస్యేతి పాఠే శత్రుభిస్తిరస్కృతస్యేత్యర్థః । పరిభవస్య క్రోధోద్దీపకత్వాదత్యన్తక్రుద్ధస్యేత్యర్థః ఫలతి । భవంతమివ తం పశ్యంతి జనాః భవానివ సదృశ్యత ఇతి వా భవాదృశః భవత్సదృశస్తస్య । త్రయాణాం లోకానాం సమాహారస్త్రిలోకీ । త్రిలోక్యేవ త్రైలోక్యమితి స్వార్థే ష్యఞ్ । తేన తద్గతప్రాణినో లక్ష్యంతే । పరిపంథీభవితుం - ప్రతియోధీభవితుం, యుద్ధే భవాదృశాభిముఖమాయాతుమిత్యర్థః । అభియాతిపరారాత్ప్రత్యర్థిపరిపంథిన ఇత్యమరః (౧) లోకే తేజస్వీ పరాక్రమీ పుమాన్ రిపుణా హతస్య బంధోర్మరణదుఃఖం తన్నాశజన్యశోకస్స ఏవ పూరః - ప్రవాహస్తం । ధృతఆయుధమేవ ప్లవః ఉడుపం జలతరణసాధనం యాభ్యాం బంధునాశదుఃఖకాలే పరాక్రమీ అసంతమపి కలహముత్పాద్య స్వాయుధభుజాభ్యాం రిపూన్నిహత్య బంధునాశశోకముపశమయతి । ఏవం స్థితే ద్రోణాచార్యః యుద్ధకాలే ఏవ సుతరూపప్రియబంధునాశం శ్రుత్వాపి

అథవా సూక్తమిదమభియుక్తైః । ప్రకృతిర్దుస్త్యజా నామేతి । యతశ్శో
కాన్ధచేతసా తేన విముచ్య క్షత్రధర్మకార్కశ్యం ద్విజాతిసులభో మా
ర్దవపరిగ్రహః కృతః ॥ కర్ణః ॥ రాజన్నఖల్వేవమిదమ్ ॥ దు-నః ॥ కథం
తర్హి ॥ కర్ణః ॥ ఏవంకిల తస్యాభిప్రాయః ॥ యథా ॥ అశ్వత్థామా మ
యా పృథివీసామ్రాజ్యేఽభిషేక్తవ్య ఇతి। తస్య చాభావాద్వృద్ధస్య(౧)
మే బ్రాహ్మణస్య వృథా శస్త్రగ్రహణమితి తథా కృతవాన్ ॥ దు-నః ॥
సశిరఃకమ్పమ్ । ఏవమిదమ్॥ కర్ణః॥ (౨) రాజన్నేతదర్థంచ తేన పాండవ
కౌరవపక్షపాత ప్రవృత్తమహాసఙ్గ్రామస్య రాజకస్య పరస్పరక్షయమ
పేక్షమాణేన ప్రధానపురుషవధే ఉపేక్షా కృతా ॥ దుర్యో॥ ఉపపన్న
మిదమ్ ॥ కర్ణః ॥ అన్యచ్చ ॥ రాజన్ ద్రుపదేన చాస్య బాల్యాత్ప్రభృ
త్యభిప్రాయవేదినా నస్వరాష్ట్రే వాసో దత్తః ॥ దుర్యో॥ సాధ్వంగరా

ఆవశ్యకే శస్త్రగ్రహణకాలే కిమర్థం న్యస్తశస్త్ర ఆసీదిత్యర్థః (౧) మే ఇ
తి శేషే షష్ఠీ న కర్తరి । అన్యథా శస్త్రరూపకర్మవాచకప్రయోగాదు
భయప్రాప్తౌ కర్మణీతి నియమేన షష్ఠీ న స్యాత్ । అత ఏవ శస్త్రగ్రి
హణమితి సమాసోప్యుపపన్నః । అన్యథా కర్మణి చేతి నిషేధేన సమాసో
న స్యాత్ (౨) ఏతదర్థం స్వసుతస్య సామ్రాజ్యలాభార్థం పాండవకౌ
రవయోః పక్షపాతేన ఆనుకూల్యేన ప్రవృత్తస్సంగ్రామోద్యోగో య
స్య తస్య రాజకస్య రాజసంఘస్య పరస్పరక్షయం- అన్యోన్యప్రహార
జన్యనాశం, అపేక్షమాణేన పరస్పరవిరోధేన కతిపయక్షత్రియనాశే
హతశిష్టాన్ స్వయం విజిత్య స్వసుతస్య సామ్రాజ్యపదేఽభిషేక్ష్యామీతి
మనీషయా తన్నాశమిచ్ఛతేత్యర్థః । ప్రధానపురుషాణాం జయద్రథా
దీనాం వధే పార్థైః క్రియమాణే ఉపేక్షా కృతా ఔదాసీన్యేన ప్రతిక్రి
యా న కృతేత్యర్థః । క్షయముపేక్షమాణేన వృథా నృపవధః కృత ఇతి పా
ఠే ఉపేక్షమాణేన ఔదాసీన్యేన ప్రతికుర్వతా । వృథా పాండవకౌ
రవో భయానుప్రయోగాద్వ్యర్థం నృపవధః పరస్పరప్రహారజన్యనాశ

జనిపుణమనుమితమ్ ॥ కర్ణః ॥ నచాయం మమైకస్యాభిప్రాయః ॥ అన్యే భియుక్తా అపి నైవేదమన్యథా మన్యంతే ॥ దుర్యో ॥ ఏవమేతత్ ॥ కస్సందేహః (౧) దత్త్వాఽభయం సోఽతిరథో వధ్యమానం కిరీటినా । సింధురాజముపేక్షేత నైవం చేత్కథమన్యథా ॥ ౮౧ ॥ కృపః ॥ వత్స దుర్యోధన స్నాతపుత్రేణ సహాస్యాం న్యగ్రోధచ్ఛాయాయాముపవిష్టస్తిష్ఠతి । తముపసర్పావః । తథా కృత్వా । ఉభౌ విజయతాం కౌరవరాజః ॥ కర్ణః ॥ దృష్ట్వా । అయే కృపాశ్వత్థామానౌ చ ॥ దుర్యో ॥ ఆసనాదవతీర్య । గురో అభివాదయే । ఆచార్యపుత్ర (౨) ఏహ్యస్మదర్థహతతాతపరిష్వజస్వ క్లాన్తైశ్చామమ నిరంతరమంగమంగైః । స్పర్శస్త్వవైష భుజయోస్సదృశః పితుస్తే శోకేఽపి యో వికృతిమేతి తనూరుహేషు ॥ ౮౨ ॥ ఆలింగ్య పార్శ్వే ఉపవేశయతి ॥ అశ్వ ॥ బాష్పముత్సృజతి ॥ కర్ణః ॥

కృతః కారిత ఇత్యర్థః (౧) ఏకోదశసహస్రాణి యోధయేద్యస్తు ధన్వినాం। శస్త్రశాస్త్రప్రవీణశ్చ సమహారథ ఉచ్యతే ॥ ఇతి ॥ ఆత్మానం సారథిం చాశ్వాన్రక్షన్యుధ్యేత యో నరః । సమహారథసంజ్ఞస్స్యాదిత్యాదిలక్షణలక్షితో మహారథోఽతిరథః । ఉభయోః పర్యాయత్వాత్ । సః ద్రోణాచార్యః । ఏవం న చేత్ । ఏతాదృశాభిసంధిర్న స్యాద్యది । తర్హి అన్యథా ప్రకారాంతరేణ జయద్రథం అభయం దత్త్వాపి హననకాలే కథం కిమర్థం ఉపేక్షేత ఔదాసీన్యేన పశ్యేత్ । అతిరథ ఇతి విశేషణేన తస్య రక్షణసామర్థ్యప్యపేక్షణం ప్రాగుక్తాభిసంధిసూచకమితి దర్శితం (౨) అస్మదర్థేన-అస్మత్ప్రియోజనోద్దేశేన, హతస్తాతో యస్య తస్య సమ్బోధనమ్ । ఏహి-ఆగచ్ఛ, శుచా పితృనాశశోకేన క్లాన్తైః గ్లానైః తవాంగైః మమాంగం నిరంతరం గాఢం పరిష్వజస్వ ఆలింగ । తే పితుర్భుజస్పర్శసదృశస్త్వవైష భుజస్పర్శః నోఽస్మాకం తనూరుహేషు లోమసు శోకేఽపి దుఃఖకాలేఽపి వికృతిం ఆనందేనోద్గమం రోమాంచం । ఏ

(౧) ద్రౌణాయనే అలమత్యర్థమాత్మానం శోకానలే ప్రక్షేప్తుం ॥ కర్ణః ॥ ఆచార్యపుత్ర, కోపి శేషఆవయోరస్మిన్వ్యసనమహార్ణవే॥ పశ్య॥ (౨) తాతస్తవ ప్రణయవాన్ సపితుస్సఖా మే శస్త్రే యథా తవ గురుస్తథా మమాపి । కిం తాదృశస్య నిధనే కథయామి దుఃఖం జానీహి తద్గురుశుచా మనసా త్వమేవ ॥ ౮౩ ॥ కృపః ॥ వత్స యథాహ కురుపతిః తథైవ తత్ ॥ కర్ణః ॥ కిమత్ర విచారణేన ॥ అశ్వ ॥ రాజన్నేవం వాదిని త్వయి యుక్తమేవ శోకభారం లఘూకర్తుం (౩) కింతు । మయి జీవతి యత్తాతః కేశగ్రహణమాప్తవాన్ । కథమన్యే కరిష్యంతి పుత్రేభ్యః పుత్రిణస్స్పృహామ్ ॥ ౮౪ ॥ కర్ణః ॥ కింక్రియతే । తేనైవ సర్వ

తి- ప్రాపయతి, అంతర్భావితణ్యర్థః (౧) ద్రోణస్యాపత్యం ద్రౌణాయనిః తికాదిత్వాదపత్యార్థే ఫిఞ్ ప్రాచామవృద్ధాత్ఫిన్ బహులమితి ఫిని ద్రౌణాయనే ఇతి వా పాఠః (౨) సఆచార్యః తవ ప్రణయవాన్ విశ్వాసశాలీ తాతః పితా । సమమపితుః ప్రణయవాన్ సఖా ప్రీతిపాత్రం మిత్రం । సతవ తాతః మమ పితుః ప్రణయవాన్ సఖేతి వార్థః తేన పితృసఖస్య పితృస్థానీయత్వం సూచితమ్ । శస్త్రోపదేశే గురుత్వం తూభయోస్తుల్యం । ఏతాదృశస్య దేహనాశే దుఃఖం కిం కీదృశం కథయామి । వక్తుమశక్యమిత్యర్థః । గురోః శుక్ యస్య తేన మనసా త్వమేవ విద్ధి । తవ మనసీవ మమ మనస్యపి వక్తుమశక్యం దుఃఖమస్తీతి భావః (౩) గతస్సువీరలోకాయ పితా మే నసంశయః । నశోచ్యాః పురుషవ్యాఘ్రాస్తథా సనిధనం గతాః ॥ యత్తు ధర్మప్రవృత్తస్య కేశగ్రహణమాప్తవాన్ । పశ్యతాం సర్వసైన్యానాం తన్మే మర్మాణి కృంతతి ॥ మయి జీవతి మత్తాతః కేశగ్రహణమాప్తవాన్ । కథమన్యే కరిష్యంతి పుత్రేభ్యః పుత్రిణస్స్పృహామితి భారతే ద్రోణపర్వణి ॥ యద్యస్మాత్ మయి జీవతి సతి మమ పితా శత్రుకృత కేశాకర్షణం ప్రాప । అతః కారణాత్ అన్యే పుత్రిణః పుత్రోత్పాదనయోగ్యాః పుత్రేభ్యస్స్పృహాం

పరిభవత్రాణహేతుం శస్త్రముజ్ఝితవతా తాదృశీం దశాముపనీ
తః ॥ అశ్వ ॥ అంగరాజ కిమాహ భవాన్నిరాక్రియత ఇతి । శ్రూయతాం
యతిష్యతే (౧) యోయశ్శస్త్రం బిభర్తి స్వభుజగురుబలః పాండవీ
నాం చమూనాం యోయః పాంచాలగోత్రే శిశురధికవయా గర్భశయ్యాం
గతో వా । యోయస్తత్కర్మసాక్షీ చరతి మయి రణే యశ్చయశ్చ ప్రతీ
పః క్రోధాంధస్తస్య తస్య స్వయమపి జగతామంతకస్యాంతకోఽహం॥ ౮౫
అపిచ ॥ (౨) భోజామదగ్న్యశిష్యకర్ణ । దేశస్సోఽయమరాతిశోణితజ

పుత్రపిండయికేజ్ఝాం స్పృహేరీప్సిత ఇతి సంప్రదానత్వాచ్చతుర్థీ ।
కథంకరిష్యంతి । నకరిష్యంత్యేవేత్యర్థః । విద్యమానపుత్రేణ పిత్రప
మానప్రతీకారే అన్యేషాం పుత్రైశ్చ కథంస్యాదితిభావః । పుత్రే
భ్యః పుత్రిణ ఇతి పాఠస్సాధుః । పుత్రవతః పుత్రైశ్చానుదయాత్పు
త్రరహితా అన్యైః పుత్రైః స్పృహాం కథం కరిష్యంతీత్యర్థేన కాపి
శంకా । అన్యథా సిద్ధైః ఇచ్ఛానుదయాదేవ ముక్తిరసంగతా స్యాదితి బో
ధ్యం (౧) స్వభుజావేవ గురుబలం యస్య స బాహుమాత్రసహాయ ఇ
త్యర్థః । పాండవీనాం-పాండవసంబంధినీనాం, చమూనాం-సేనానాం
మధ్యే యో యశ్శస్త్రం ధారయతి । పాంచాలానాం-పంచాలదేశాధీ
శానాం, గోత్రే కులే, శిశుర్బాలః । అధికవయాః-బాలాధికవయస్కః
యువా వృద్ధో వా గర్భశయ్యాం గతః గర్భస్థో వా వర్తతే । యో
యో జనస్తత్కర్మణి ద్రోణవధాఖ్యకర్మణి సాక్షీ ప్రతీకారమకుర్వన్
తూష్ణీమాసీనపవనస్థో ద్రష్టా । మయి రణే చరతి సతి యశ్చ యశ్చ జనః ప్ర
తీపః ప్రతికూలం చేష్టేత్ । జగతాం అశేషాణామంతకస్య సకలలో
కోచ్ఛేదనసమర్థస్యాపి తస్య తస్యాహమంతకః నాశకః । అంతకాంతకో
ఽహమిత్యర్థేన తద్బ్రాహ్మణజప్రాణహర్తరి బుద్ధిరూపమిదం (౨) జామదగ్న్యస్యే
తస్య పితృపరాభవహేతుకక్షత్రియవధస్మరణాయ జామదగ్న్యశిష్యే
తి సంబోధనమ్ । యస్మిన్ స్యమంతకాఖ్యే దేశే అరాతీనాం పితృవధ

ర్వైర్గృహీతాస్త్రైరాగ్నేయాద్యాః కిం త్వద్దేవతథావిధపరిభవప్రాప్తస్య కేశ-గ్రహః। తాన్యేవాస్త్రాణి గురూణ్యస్త్రాణి భాస్వంతి మే యద్రామేణ కృతం తదేవ కురుతే ద్రోణాయనిః క్రోధనః॥ ౮౬ ॥ దుర్యో॥ ఆచార్యపుత్ర తథావిధస్య నికారస్యానన్యసాధారణస్య తే వీరభావస్యైవ కిమనన్యసదృశమ్॥ కృపః ॥ రాజన్ సుమహాన్ ఖలు ద్రోణపుత్రేణ వోఢుమధ్యవసితస్సమరభారః। తదహమేవం మన్యే ॥ భవతా కృతపరిగ్రహోఽయముచ్ఛేత్తుం లోకత్రయమపి సమర్థః। కిం పునర్యుధిష్ఠిరబలం తత్। అభిషిచ్యతాం సేనాధిపత్యే ॥ దుర్యో॥ సుష్ఠు యుక్తమభిహితమస్మన్మాతులేన (౧) కింతు ప్రాక్ప్రతిపన్నోఽయమర్థోఙ్గరాజస్య ॥

కార్తవీర్యార్జునాదీనాం శోణితాని జలానీవ తైః హ్రదాః-జలాశయాః, పూరితాః సంపూర్ణం పూరితాః అయం ఇదానీం ప్రత్యక్షః దేశోఽస్తి। తథావిధః జామదగ్న్యపరాభవసదృశః తాతస్య కేశగ్రహణరూపపరాభవః ప్రత్యక్షేపి క్షత్రియాదేవ ప్రాప్తః। అహీనానామరీణాం శస్త్రాణాం మహాయుధానాంచ సంహరాణి-భక్షకాణి, నివారకాణీత్యర్థః। అత ఏవ గురూణి శ్రేష్ఠాని భాస్వంతి దీప్రాణి అస్త్రాణి తాన్యేవ తాదృశాన్యేవ। రామేణ-పరశురామేణ, యత్ప్రకృతం తదేవ క్రోధనః కోపనః, ద్రోణాయనిరశ్వత్థామా కురుతే। పిత్ర్యవధామర్షితపరశురామేణ ఏకవింశతివారం సర్వే క్షత్రియాః నిపాతితాః। తాదృశాస్త్రధారిణా మయాపి తత్క్రియిష్యత ఇత్యర్థః। న క్షత్రానవసీయే భవిష్యతీలట్। తదుక్తం మహాభారతాదిపర్వణి। ససర్వం క్షత్రముత్సార్య స్వవీర్యేణానలద్యుతిః। సమంతపంచకే పంచ చకార రుధిరహ్రదాన్ ఇతి। సమంతపంచకే యుద్ధం కురుపాండవసేనయోరితి చ। తథా సభాపర్వణి। జామదగ్న్యేన రామేణ పితుర్వధమమృష్యతా। రాజా పరశునా పూర్వం హైహయాధిప ఇత్యాదికథాత్రానుసంధేయా (౧) అయమర్థః సైనాపత్యేభిషేకరూపార్థః ప్రాక్పూర్వం ప్రతిపన్నః అంగీకృతః

కృపః ॥ రాజన్నిష్కృపశోకసాగరే మజ్జంతమేవమఙ్గరాజస్యాగ్రే నైవోపె క్షితుం యుక్తమ్ ॥ దుర్యో ॥ ఏతస్యాపి తదేవారికులానుశోచనీయం। అతఃకిమస్యాపీడా న భవిష్యతి ॥ అశ్వ ॥ రాజన్నలమద్యాపి యుక్తాయు క్తివిచారణయా (౧) ప్రయత్నపరిబోధితస్స్తుతిభిరద్య శేషే నిశామకే శవమపాండవం భువనమద్యనిస్సోమకమ్ । ఇయంపరిసమాప్యతే రణక థాద్యదోశ్శాలినామపైతు నృపకాననాతిగురురద్య భారో భువః ॥ ౮౭॥

క॥ అశ్వత్థామన్నకేశవమపాండవమితీదం న ముక్తమధ్యవసితుం। బహ వః కౌరవబలే (౨) అస్య కర్మణశ్శక్తాః ॥ అశ్వ ॥ అఙ్గరాజ ఏవం బహవః కౌరవబలే శక్తాః కిన్తు దుఃఖోపహతః కోపావేశాద్బ్రవీమి న పున

---

(౧) స్తుతిభిః-వన్దిస్తవనైః, ప్రయత్నేన-యత్నాధిక్యేన పరిబోధితః । నిద్రాచ్ఛేదం ప్రాపితః యథా భవేస్తథా అద్య అస్మిన్నహని నిశాం - రాత్రిం, వ్యాప్య । అత్యంతసంయోగే ద్వితీయా । శేషే శయిష్యసే వర్తమానసమీపే భవిష్యతి లట్ । సర్వరిపువర్గే మయా నాశితే సతి తృతీయప్రహరేఽపి రణోపాయచింతనార్థం జాగరస్యానావశ్యకత్వేన నైశ్చింత్యాద్గాఢనిద్రాప్రాప్తౌ వందిస్తుతివచనైరేవ బోధనం కార్యమితి భావః । గాఢనిద్రాప్రాప్తిహేతుభూతనైశ్చింత్యే కారణం వివృణోతి । అకేశవమిత్యాదినా । కేశవస్య ప్రధానసహాయత్వాత్ప్రాథమ్యేన నిర్దేశః । నిస్సోమకం పాంచాలరహితం । భవిష్యతీతి శేషః । దోర్భ్యాం శాలంతే ప్రకాశంతే ఇతి దోశ్శాలినః తేషాం బాహుబలవతాం వీరాణాం రణకథా-రణవార్తా, అద్య అస్మిన్నహని, పరిసమాప్యతే-సమూలం నివార్యతే, మయేతి శేషః దోశ్శాలినామిత్యత్ర పాఠే దోశ్శాలినేతి మయేత్యస్య విశేషణం । భూభారపరిహారార్థమవతీర్ణకేశవస్యావధేతదసిద్ధ్యా తేషాం నాభీష్టసిద్ధిర్వ్యాఘాత ఇత్యాశంక్య తదపి స్వేనైవ క్రియత ఇత్యాహ । నృపేత్యాదినా । నృపా ఏవ కాననాని తైరతిగురుః ॥

(౨) అస్య కర్మణః అస్మిన్ కర్మణీత్యర్థః । సంబంధసామాన్యే షష్ఠీ ॥

క్షీరజవాధిక్షేపేణ ॥ కర్ణః ॥ దుఃఖితస్యాశ్రుపాతనం కుపితస్యాయుధద్వితీయస్య సఙ్గ్రామావతరణముచితం నైవంవిధాః ప్రలాపాః ॥ అశ్వ ॥ సక్రోధమ్ ॥ అరేరే రాధాగర్భభారభూతసూతాపశద(౧)మామపి నామాశ్వత్థామ్నో దుఃఖితస్యాశ్రుభిః ప్రతిక్రియాముపదిశసి నశస్త్రేణ (౨) పశ్య ॥ నిర్వీర్యం గురుశాపభాషితవశాత్కిం మే తవే

---

(౧) సూతాపశదేత్యనంతరం కిమేవమాక్షిపసి ॥ కర్ణః ॥ సూతో వా సూతపుత్రో వా యో వా కో వా భవామ్యహమ్ । దైవాయత్తం కులే జన్మ మదాయత్తం తు పౌరుషమ్ ॥ అశ్వ ॥ కిమాహం భవానితి క్వచిత్పాఠః । కులే-సత్కులే, జన్మ దైవాయత్తం భాగ్యాధీనం । జాత్యాయుర్భోగానాం కర్మవిపాకత్వేన శాస్త్రోక్తత్వాత్ । పౌరుషం విక్రమః మదాయత్తం నభాగ్యాయత్తమిత్యర్థః (౨) గురోః పరశురామస్య శాపభాషితం-శాపోక్తిః, సూతోపధావాప్తమిదం తవాస్త్రం నకర్మకాలే ప్రతిభాస్యతి త్వాం ఇత్యుక్తరూపా। తద్వశాన్నిర్వీర్యం ప్రభావరహితం । తచ్చాపాచ్చరణభీరుతాపి తస్య । సాచకథా మహాభారతే కర్ణపర్వణి ౪౨ అధ్యాయేనుసంధేయా । నిజశిష్యాత్ క్షత్రియాత్పరాజయం ప్రాప్య క్షత్రియాయ విద్యా నదేయేతి ప్రతిజ్ఞాతవతః పరశురామస్య సమీపే బ్రాహ్మణత్వేనాత్మానం ప్రఖ్యాప్య కర్ణేన విద్యాధిగతా । తత్సమయే చైకస్మిన్ దినే కర్ణోరూపధానం కృత్వా సుప్తే రామే కృకలాసరూపేణేంద్రేణ తదూరుభేదనేన రుధిరస్య ప్రస్రావణేపి గురోర్నిద్రాభంగభియా అచంచలం స్థితస్య కర్ణస్య ప్రబుద్ధగురుణా తద్దృష్ట్వా భేదనసహత్వగుణేన క్షత్రియత్వం నిర్ధార్య మిథ్యాకథనేన విద్యామధిజగ్ముషః కర్ణస్య విద్యా తే కర్మకాలే విఫలా భవిష్యతీతి ప్రాగుక్తశాపో దత్త ఇత్యేవంరూపా । తత్రైవ శాంతిపర్వణి ॥ రామః కర్ణం చ సక్రోధమిదం వచనమబ్రవీత్ । అతిదుఃఖమిదం మూఢ న జాతు బ్రాహ్మణస్సహేత్ ॥ క్షత్రియస్యైవ తే ధైర్యం తత్త్వయా సత్య

హాయుధం సమ్ప్రత్యేవభయాద్విహాయసమరం ప్రాప్తోఽస్మి కింత్వంయథా । జాతోఽహం స్తుతివంశకీర్తనవిదాం కింసారథీనాంకులే క్షుద్రారాతికృతాప్రియస్య ప్రతికరోమ్యస్త్రేణనాస్త్రేణకిమ్ ॥ ౮౮ ॥ కర్ణః ॥ సక్రోధమ్ (౧) అరేవాచాటవృథాశస్త్రగ్రహణదుర్విదగ్ధపటో । నిర్వీర్యంవాసవీర్యంవా మయానోత్సృష్టమాయుధమ్ । యథాపాంచాలభీతేన పిత్రాతేబాహుశాలినా ॥ ౮౯ ॥ అన్యచ్చ ॥ అరేరే రథకారకులకళఙ్కభూతజయుధానభిజ్ఞ తాతమప్యధిక్షిపసి । అథవా (౨) సభీసుతస్యారోవా ప్రథితభుజసారస్త్రిభువనే కృతం యత్తేనాజౌ ప్రతిదినమియం

ముద్వ్యతామ్ । తమువాచతతః కర్ణశ్శాపభీతః ప్రసాదయన్ ॥ బ్రహ్మక్షత్రాంతరేజాతం సూతంమాంవిద్ధిభార్గవ । గాధేయః కర్ణఇతిమాంప్రవదంతిజనాభువి ॥ తమువాచభృగుశ్రేష్ఠస్సరోషం ప్రహసన్నివ । భూమౌనిపతితందీనం వేపమానం కృతాంజలిమ్ ॥ యస్మాన్మిథ్యోపచరితోహ్యస్త్రలోభాదిహత్వయా । తస్మాదేతన్నతేమూఢబ్రహ్మాస్త్రం ప్రతిభాస్యతి ॥ ఇతి ॥ స్తుతిశ్చవంశకీర్తనంచ తే విదంతీతి తద్విదస్తేషాం । క్షుద్రైః స్వల్పైఽనాయాససాధ్యై రరాతిస్తైఃకృతమప్రియమనిష్టం కిమస్త్రేణ చక్షుర్జలేన ప్రతికరోమి । అస్త్రేణ కింనప్రతికరోమి । భవతఇవ మమ శాపరాహిత్యేనాస్త్రాణాం సవీర్యత్వాభావాదభీరుత్వాచ్చాస్త్రేణైవ ప్రతికరోమీతి భావః (౧) వాచాట । కుత్సిత-బహుభాషిణ్, వాచాటోబహుగర్హ్యవాగిత్యమరః । అలజాటజౌ బహుభాషిణీతిసూత్రేణ కుత్సితఇతి వక్తవ్యమితి వార్తికేనచ బహుగర్హ్యవాచ్యాటచ్ప్రత్యయః । వృథా ముధా శస్త్రగ్రహణేదుర్విదగ్ధపండితం మన్య । బాల్యేప్యశక్త్యవిజ్ఞానసూచనార్థం వటోఇతి సమ్బోధనం । పాంచాలాద్భయప్రాప్త్యాన్నిర్భీతేన బాహుబలశాలినాతవపిత్రాయథాపి తేప్రియమునా।నిర్వీర్యంబలహీనంవాసవీర్యం సబలంవా (౨) త్రిభువనే ప్రథితః-ప్రతీతః, భుజయోస్సారో బలం యస్య స

త్రివసుధా ! పరిత్యక్తం శస్త్రం కథమితి ససత్య వ్రతధరః పృథాసూను
స్సాక్షీత్వమసి రణభీరుః కస్త్వమితదా ॥ ౯౧ ॥ కర్ణః । విహస్య । ఏ
వం భీరురహం (౧) తవపునరస్త్ర విక్రమైక సంపదం పితర మనుస్మృ
త్య మహాన్ సంశయో మే । అపిచ । మాత (౨)॥ప॥యది శస్త్రముజ్ఝి
త మస్త్రప్రాణయోనని వారయంతి కిమరీనుదాయుధాన్ । యదనేన
మౌళిదళనేప్యుదాసితం సుచిరం స్త్రైవనృపచక్రసన్నిధౌ ॥ ౯౧ ॥ అ
శ్వ। సక్రోధం సకంపంచ । దురాత్మన్ రాజవల్లభతాప్రగల్భసూతా

పత్యిత్యా భీరుర్భయశీలః శూరో బలవాన్వా భవతు. ఆజౌ-యుద్ధే,ప్ర
తిదినం-దినేదినే, వీప్సాయామవ్యయీభావః యత్కర్మ పంచసహస్ర
సేనాసంహారరూపం కృతమ్ । తత్ ఇయం వసుధా వేత్తి । బహు
రాజవధేన భారపరిహారాద్భూమిర్నిజలాఘవేన జానాతీత్యర్థః ॥ తేన
శస్త్రం కథం పరిత్యక్తమిత్యత్ర, సత్యమేవ బ్రవీమి నాసత్యమితి యు
ద్వ్రతం నియమః తస్య ధరః-ధారకః, పృథాసూనుర్ధర్మజః, సాక్షీ-
సాక్షాద్ద్రష్టా తస్మాత్స ప్రష్టవ్యశ్శస్త్రత్యాగకారణమ్ । రణభీరుస్త్వంత
దా తస్మిన్ సమయే క్వస్యసి-కుత్రస్థితః । రణభీరుత్వేన పలాయితస్య
తే శస్త్రత్యాగకారణజ్ఞానం కథంస్యాదితి భావః । రణభీరో ఇతి సమ్బో
ధ్యంతోపి క్వచిత్పాఠః । (౧) అస్త్రాణ్యాయుధాని విక్రమః-పరాక్ర
మశ్చ, ఏకా-ముఖ్యా, సమ్పద్యస్యతంతవ పితరమనుస్మృత్య మహాన్
సంశయః నివారణాసామర్థ్యేన భయేన శోకేనవా కేనోదాసితమి
త్యేవంరూపః (౨) యది-యద్యపి, కేనచిద్ధేతునా శస్త్రముజ్ఝితం-త్య
క్తం । తథాప్యస్త్రప్రాణయోవీరా ఉదాయుధాన్-ఉద్ధృతశస్త్రాన
రీన్, స్వబాహుబలేనైవ ననివారయంతికిమ్ । అపితు నివారయంత్యే
వేత్యర్థః । ఏవంస్థితే నృపచక్రసన్నిధౌ-అనేకరాజసంఘసమీపే,మౌ
ళిదళనే-స్వశీర్షచ్ఛేదనేపి, స్త్రైయేవానేన సుచిరముదాసితమితి య
త్ తత్ర కిం కారణమితిమసంశయః । స్త్రైయే వేత్య నేనాస్యకాతర్యం

ఏతదసంబద్ధప్రలాపిన్ (౧) ॥ ప ॥ కథమపి న నిషిద్ధో దుఃఖినా భీరుణా వా ద్రుపదతనయపాణిస్తేన పిత్రా మమాద్య । తవ భుజబలదర్పాధ్మాయమానస్య వామశ్శిరసి చరణ ఏష న్యస్యతే వారయైనం ॥ ౯౨ ॥ ఉత్తిష్ఠతి ॥ కృపదుర్యోధనౌ । మర్షయ మర్షయేతి వారయతః । కర్ణః । సక్రోధముత్థాయ ఖడ్గమాకృష్య । అరే రే మరాత్మన్ బ్రహ్మబంధో ఆత్మశ్లాఘిన్ । (౨) ॥ ప ॥ జాత్యా కామమవధ్యోఽసి చరణం త్విదముద్ధృతమ్ । అనేన లూనం ఖడ్గేన పతితం వేత్స్యసి క్షితౌ ॥ ౯౩ ॥ అశ్వ । అరే రే మూఢ

నిర్బలత్వం చ సూచితమ్ । బాహుబలశాలిత్వే ఽవశ్యం నివారయేదతస్తస్య బాహుబలం నాసీదితి భావః । ఏతేనాత్మనో గురుశాపేనాస్త్రవీర్యాభావేఽపి బాహుబలశాలిత్వమస్త్యేవేతి చ సూచితమ్ । (౧) దుఃఖినా-శోచతా, భీరుణా-భయశీలేన వా తేన మమ పిత్రా అద్య-అస్మిన్నహని, ద్రుపదతనయస్య హంతుముద్యతస్య పాణిః కథమపి కేనాపి కారణేన కారణేఽపి కథం తరే విస్మయే సంప్రదుద్భవే ఇతి కోశాత్ । న నిషిద్ధః । తత్తిష్ఠతు । భుజబలప్రయుక్తదర్పేణ ఆసమన్తాత్ ధ్మాయమానస్య వికత్థమానస్య తవ శిరసి ఏష వామశ్చరణః న్యస్యతే అర్ప్యతే ఏనం పాదం వారయ నివారయ । ఆత్మనో భుజబలసూచనేన గర్వితం కర్ణం ప్రతి తద్వాక్యస్యోత్తరం దదత్ తదపమానసూచకం వామపాదనిక్షేపమభినీయ దర్శితవానితి భావః । బ్రహ్మ బ్రాహ్మణః బంధుర్యస్య స బ్రహ్మబంధుః । యద్దర్శనేన బ్రాహ్మణ్యసందేహః తద్బంధుగతబ్రాహ్మణ్యజ్ఞానేన తస్మిన్ బ్రాహ్మణ్యం నిర్ణేయం న తు దర్శనమాత్రేణ స బ్రహ్మబంధురిత్యుచ్యతే । తస్య సంబోధనం హే బ్రహ్మబంధో నీచబ్రాహ్మణ బ్రహ్మబంధురధిక్షిప్తే ఇత్యమరః । ఆత్మానం శ్లాఘతే ఇత్యాత్మశ్లాఘిన్ । స్వగుణైకకత్థక । అనేనాత్మశ్లాఘావికత్థనేత్యుక్తవికత్థనాదోష ఉక్తః (౨) జాత్యా బ్రాహ్మణ్యేన అవధ్యోఽసీతి కామం కథంచిదనుమతం । అకామానుమతౌ కామమిత్యమరః । బ్రాహ్మణజాత్యుత్పన్నమాత్రహ

కిం నామ జాత్యా కామమవధ్యోఽహం ఇయం హి జాతిః పరిత్యక్తా(౧)॥ప॥అ
ద్యమిథ్యా ప్రతిజ్ఞోఽసౌ కిరీటీ క్రియతే మయా । శస్త్రం గృహాణ వా త్యక్త్వా
మౌళౌ వా రచయాంజలిమ్ ॥ ౩౪ ॥ ఉభావపి ఖడ్గమాకృష్యాన్యోన్యం
ప్రహర్తుముద్యతౌ । కృపదుర్యోధనౌ వారయతః । దునః । ఆచార్య
పుత్ర శస్త్రగ్రహణేనాలం॥కృపః॥ వత్స సూతపుత్ర శస్త్రగ్రహణేనా
లమ్ । అశ్వ । మాతుల ౨ ॥ కిం వారయసి । అయమపి తాతనిందా
ప్రగల్భస్సూతకులాధమో దృష్టస్యాస్య హతకపక్షపాతేనైవ ॥ క ॥ రా
జన్నలం చ ముంచైనమవసాదయితుం ॥అశ్వ ॥ మద్భుజాంతరనిష్పేషసుల
భ మస్యాసూనామవసాదనమ్ ।అన్యచ్చ॥ రాజన్ స్నేహేన కార్యేణ వా
త్వమేనం తాతాధిక్షేపకారిణం దురాత్మానం మత్తః పరిరక్షితుమిచ్ఛసి

న నేపి మహాపాతకసంభవాత్ । అన్యథా ఖడ్గేనేదానీమేవ త్వాం హ
న్యామితి భావః । కింతు ప్రహారార్థముద్యతముత్తోలితం ఇదం చరణం
అనేన త్వత్ప్రహారార్థం గృహీతేన ఖడ్గేన లూనం తతః క్షితౌ పతితం
చ వేత్స్యసి జ్ఞాస్యసి ద్రక్ష్యసీతి యావత్ । ఆవేగాత్సాధ్యస్యాపి సిద్ధవ
న్నిర్దేశః । బ్రాహ్మణస్య హననాయోగ్యత్వేపి యదంగేనాపరాద్ధ
ముద్యతస్తదంగం ఛేత్స్యామీతి భావః (౧) మహాభారతే సభాపర్వణి॥
అర్జునఉవాచ ॥ అసూయితారం ద్వేష్టారం ప్రవక్తారం వికత్థకమ్ ।
భీమసేననియోగాత్తే హన్తాహం కర్ణమాహవే ॥ అర్జునః ప్రతి
జానీతే భీమస్య ప్రియకామ్యయా । కర్ణం కర్ణానుగాంశ్చైవ ర
ణే హన్తాస్మి పత్రిభిః ॥ చలేద్ధి హిమవాన్ స్థానాన్నిష్ప్రభస్స్యాద్దివాకరః
శైత్యం సోమాత్ప్రణశ్యేత మత్సత్యం విచలేద్యది ॥ ఇత్యుక్తార్జునప్ర
తిజ్ఞా ॥ మయా కర్ణం హతవతా కిరీటీ అర్జునః మిథ్యా!కర్ణవధస్య స్వే
నాకరణాదసత్యా ప్రతిజ్ఞా యస్య తాదృశః క్రియతే। తవ యుద్ధసామ
ర్థ్యే శస్త్రం వా శస్త్రమేవ గృహాణ । అథవా సామర్థ్యాభావే మౌ
ళౌ అంజలిం వినయాంజలిం రచయ । నో చేత్త్వాం న ముంచేయమితి

తదుభయమపి వృథైవ ॥ పశ్య (౧)॥ప॥ పాపప్రియస్తవ కథం గుణినస్సహాయః సూతాత్మజశ్శశధరాన్వయసంభవస్య । హంతా కిరీటినమయం నృపముంచ కుర్యాం క్రోధాదకర్ణమపృథాత్మజ మద్యలోకమ్ ॥ ౯౫ ॥ ప్రహర్తుమిచ్ఛతి । కర్ణః । ఖడ్గముద్యమ్య । అయమేవ పృథావాచాటోయం నభవసి। రాజన్యంచ నఖల్వహమిదానీంవారయితవ్యః (౨)॥ప॥ఉపేక్షితానాంమందానాం ధీరసత్త్వైరవజ్ఞయా । అత్రాసి

భావః ॥ (౧) కర్ణే స్నేహనిరసనాయ ప్రస్తౌతి ॥ పాపఇత్యాది ॥ పాపః పాపీకర్ణః గుణినస్సద్గుణశాలిన స్తవ కథం కేనప్రకారేణ ప్రియఇష్టస్స్యాత్ । శశధరాన్వయె చన్ద్రవంశె సంభవస్య జాతస్య మహాకులీనస్యేత్యర్థః తవ సూతాత్మజః నీచవంశోత్పన్నః కథం సహాయః ఉపకారకః। పాపప్రియస్తవ కథం గుణినస్సహాయ ఇతిపాఠె పాపం ప్రియంయస్యస పాపానురక్తః సూతాత్మజః నీచవంశజః అయంకర్ణః గుణినః మహాకులీనస్య తవసఖా మిత్రం కథంస్యాదిత్యేకాన్వయః । అపాపసదృశత్వాదస్మింస్తవ స్నేహఏవానుచితఇతిభావః । కార్యానురోధాన్నిచానుసరణమపి కార్యమిత్యాశఙ్క్యాతత్పరిహరతి ॥ హంతేత్యాది ॥ అయంకర్ణః కిరీటినమర్జునం హన్తా హనిష్యతి । భవిష్యత్యనద్యతనేకర్తరిలుట్ । ఇతి కాక్వాన హంతేతిగమ్యతే హెనృప ముంచ ॥ ఏనం హంతుం మామితిశేషః । యద్వా ఇత్యాకాఙ్క్షాయామిత్యధ్యాహృత్య హెనృప అయమర్జునం హంతేత్యాశంత్యాజేత్యర్థః । తర్హి కింకర్తవ్యమిత్యత్రాహ ॥ కుర్యామిత్యాది ॥ అద్య అస్మిన్నహని। క్రోధాత్ । కర్ణదుర్వచనజన్యకోపాత్ లోకం జగత్ ప్రథమతః అకర్ణం కర్ణరహితం కుర్యాం తదను అపృథాత్మజం అర్జునరహితం కుర్యాం । సంభావనాయాంలిఙ్ । తథాచ చికీర్షితార్జునవధస్య మయైవ సమ్పాదయిష్యమాణత్వాత్తదర్థమప్యేతదనురోధ స్తవవృథేతిభావః। (౨) ధీరం గంభీరం సత్త్వం స్వభావో యేషాంతైః గంభీరప్రకృతిభిర్ధీరైః అవజ్ఞయా

తానాం క్రోధాంధైర్యద్భవంత్యేతా వికత్థనాః ॥ ౯౬ ॥ హంతుమిచ్ఛ
తి । ఉభౌ నివారయతః । నృపః । కర్ణ గురుపుత్ర కోయమద్య యువ
యోరాత్మవ్యామోహః । కృపః । (౧) వత్సాన్యదేవ ప్రస్తుతమన్యత్రావే
గః । కోయం వ్యామోహః (౨) స్వబలవ్యసనం చేదమస్మిన్కాలే రా
జకులస్యాస్య యుష్మత్ప్రభవతీతి వామః పంథాః । అశ్వ । (౩) మా
తుల వలభ్యతేఽస్య కటుప్రలాపినో రథకారకులకలంకస్య దర్పం నాశయి
తుమ్ । కృపః । వత్స కాలస్తావదుభయబల ప్రధానవిరోధస్య ॥ అశ్వ ॥ మా
తుల యద్యేవమ్ ॥ ప ॥ అయం యావత్పాపో న నిధనముపేయాదరిశస్త్రైః ప
రిత్యక్తం తావత్ప్రియమపి మయాస్త్రం రణముఖే । బలానాం నాథేఽస్మి
న్పరికుపిత భీమార్జునభయే సముత్పన్నే రాజా ప్రియసఖ నముం వే
త్తి సమరే ॥ ౯౭ ॥ ఇతి ఖడ్గముత్సృజతి ॥ కర్ణః । విహస్య । అపరి
త్యక్త మపి భవాద్భిశ్శైరాయుధం నను చిరపరిత్యక్తమేవ నిష్ఫలత్వాత్

అనాదరేణ ప్రలపత్స్వపసదః కాక్షితరిపుశ్రీత్యా ఉపేక్షితానాం అలక్ష్మీ
కృతానాం క్రోధాంధైః కస్యాంతకుః శైరపి అత్రాసితానాం భయమప్రా
పితానాం క్షుద్రప్రకృతీనాం ఏతా ఈదృశ్యః వికత్థనాః ఆత్మశ్లాఘా భ
వంతి । అతోఽయం శాసనీయ ఇతి భావః । (౧) అన్యదేవ పాంచాలాది
శతృహననరూపం ప్రస్తుతం చికీర్షితత్వేన ప్రసక్తం । అన్యత్ర
స్వబలవిరోధ ఏవ ఆవేగః ఆగ్రహః ఆసక్తిరితియావత్ । (౨) అస్మిన్కా
లే రణసమయే స్వేషాం బలానాం సైన్యానాం ఇదం వ్యసనం చ ॥ వ్యస
నం విపద్భ్రంశ ఇత్యమరః । యుష్మత్ప్రభవతీతి అయం
పంథా ఉపాయః వామః ప్రతికూలః వామశాలు ప్రతీపాద్వావిత్య
మరః । (౩) కటు కర్కశం ప్రలపతీతి కటుప్రలాపీ తస్య రథకారకు
లకళంకస్య సూతాన్వయాధమస్యాస్య కర్ణస్య దర్పం నాశయితుం ధ్వం
సయితుం శాతయితుమితి పాఠేప్యయమేవార్థః । నలభ్యతే । అవ్యయ
కృతో భావే ఇత్యుక్తేర్నాశనం నవిషయీభవతీత్యర్థః । దర్ప ఇతి ప్రథ

అపిచ (౧) ॥ ప ॥ ధృతాయుధో యావదహం తావదన్యైః కిమాయుధైః । యద్వానసిద్ధమస్త్రేణ మమతత్కేన సేత్స్యతి ॥ ౯౭ ॥ నేపథ్యే ఆః దురాత్మన్ ద్రౌపదీకేశాంబరాకర్షణ పాతకిన్ ధార్తరాష్ట్రాపశద చిరస్యఖలు కాలస్య సమరముఖమాగతోఽసి । క్షుద్రపశో క్వేదానీం గమ్యతే । అపిచ । భోభో రాధేయ దుర్యోధనసౌబల ప్రభృతయః పాండవద్వేషిణశ్చాపపాణయో మహారథాః శృణ్వంతు భవంతః (౨) ॥ ప ॥ కృష్టా యేన శిరోరుహే నృపశునా పాంచాలరాజాత్మజా యేనాస్యాః ప

మాంతపాఠే అహంకారశ్శమయితుం నలభ్యతే విషయత్వేన నప్రాప్యత ఇత్యర్థః । (౧) అహం యావద్ధృతాయుధః తావదన్యైరన్యధృతైరాయుధైః కిం ప్రయోజనం । యన్మమాస్త్రేణ నసిద్ధం తత్కార్యం కేనాన్యాస్త్రేణ సేత్స్యతి సిద్ధంభవిష్యతి । (౨) నాపశురివ కృత్యాకృత్యవివేకశూన్యః పరస్త్రీకర్షణస్యాకృత్యస్యకరణాత్ తాదృశేన యేన పాంచాలరాజాత్మజా ద్రౌపదీశిరోరుహే కేశేషు జాత్యేకవచనం తదవచ్ఛేదేన కృష్ణా ॥ స్పృష్టేతి పాఠాంతరమ్ । యేన అస్యాః ద్రౌపద్యాః పరిధానం వసనమపి కురూణాం రాజ్ఞాం కురువంశ్యప్రభూణాం గురూణామితిపాఠే భీష్మాదీనాంచ పురోగ్రే । గురురాజసన్నిధౌ వసనాపహరణరూపవ్రీడాకరకార్యకరణమత్యంతానుచితమితి భావః । యదీయవక్షస్థలగళితరక్తరూపాసవపానం మయా ప్రతిజ్ఞాతమ్ । సోఽయం కౌరవః దుశ్శాసనః మద్బాహురూపే పంజరే బంధనసాధనే నిపతితః । లగ్నః భవద్భిః పాల్యతామితి సాహంకారోక్తిః । కౌరవా ఇతిపాఠే సమ్బోధ్యవాచకమిదం ॥ హేకురువీరా ఇత్యర్థః । తతో జవేనాతిససార రోషాద్దుశ్శాసనస్తామభిగర్జమానః । దీర్ఘేషు నీలేష్వథచోర్మిమత్సు జగ్రాహ కేశేషు నరేంద్రపత్నీమితి । తతో దుశ్శాసనో రాజన్ ద్రౌపద్యా వసనం బలాత్ । సభామధ్యే సమాక్షిప్య వ్యపాక్రష్టుం ప్రచక్రమే ఇతి । అస్య పాపస్యదుర్బుద్ధేర్భారతాపశదస్యచ । నపిబేయం బలాద్వ

రిధానమప్యపహృతం రాజ్ఞాం కురూణాం పురః । యస్యోరస్స్థలశోణితాసవమహం పాతుం ప్రతిజ్ఞాతవాన్ సోఽయం మద్భుజపంజరే నిపతితః సంరక్ష్యతాం కౌరవాః ॥ ౯౯ ॥ సర్వే ఆకర్ణయంతి ॥ అశ్వ ॥ (౧) అంగరాజ సేనాపతే భుజబలపరిరక్షితసకలలోక జామదగ్న్యశిష్య ద్రోణాపహాసిన్ రాజప్రియమిత్ర ధృతాయుధో యావదహమితి పరిత్వేదం తదాసన్నతరమేవ సంవృత్తం । రక్షైనం సాంప్రతం భీమాద్దుశ్శాసనం । కర్ణః (౨) ఆః శక్తిరస్తి వృకోదరస్య మయి జీవతి యువరాజస్య ఛాయామప్యపక్రమితుమ్ । యువరాజ న భేతవ్యం౨ ॥ అయమహమాగతోఽస్మీతి నిష్క్రాంతః । అశ్వ । రాజన్ దుర్యోధన (౩) అభీష్మమద్రోణం చ సంప్రతి కౌరవబలమాలోలయంతౌ భీమార్జునౌ రాధే

క్షోభిత్వా చేన్మ్రియేరం యుధి ఇత్యాది చ సభాపర్వణి ద్రష్టవ్యం ॥ (౧) అసమర్థస్య భవతస్తత్కర్మణ్యభిషేకాదయోగ్యపదప్రాప్త్యా గర్వితఇతి ద్యోతనాయ సేనాపత ఇతి । జామదగ్న్యశిష్యత్వమాత్రేణ ద్రోణమధిక్షిపసి న పునస్తద్వీర్యమితి ద్యోతనాయ విశేషణద్వయమ్ । ధృతాయుధ ఇత్యాదినా యా ఆత్మశ్లాఘా కృతా తస్యా అయథాతథ్యాత్తాం విడంబయితుం భుజబలపరిరక్షితసకలలోకేత్యుక్తిః । యత్కించిద్గుణాభావేపి రాజవాల్లభ్యమాత్రేణ శూరోసీతి ద్యోతనాయ రాజప్రియమిత్రేత్యుక్తిరితి సర్వమిదం సోపహాసేర్ష్యావాక్యమ్ । (౨) వృకోదరస్య భీమస్య శక్తిరస్తీతి కాక్వా నాస్తీతి ప్రతీయతే ఆః ఇతి కోపే । ఆస్తుస్యాత్కోపపీడయోరిత్యమరః । శక్తిరస్తి కిమితి క్వాచిత్కపాఠే కిమిత్యాక్షేపే । యువరాజస్య దుశ్శాసనస్య ఛాయామనాతపమపి అపక్రమితుం అతిక్రమితుం । (౩) సంప్రతీతి ఇదానీం భీష్మద్రోణరహితం కౌరవబలమాలోలయంతౌ కంపయంతౌ । ఆలోడయంతావితి పాఠే క్షోభయంతావిత్యర్థః । భీమార్జునౌ కర్మభూతౌ నివారయితుం నిరోద్ధుం । రాధేయేన-కర్ణేన, ఏవం-ఏతాదృశీ, విధా-రీతిర్యస్య తేన కర్ణస

మై నైవంవిధేనాన్యేనవానశక్యతేనివారయితుం। అతస్స్వయమేవభ్రా
తుః ప్రతీకారపరో భవ।దునః। ఆర్య కిరస్తి దురాత్మనః పవనతనయస్యవా
న్యస్యవా యుజీవతి శస్త్రప్రాణౌ వత్సస్య చ్ఛాయామప్యపక్రమితుం
వత్సదుశ్శాసనన భేతవ్యం౨। తథోరక ఇతి నిష్క్రాంతః। నేపథ్యేకల
కలః। అశ్వ। అగ్రతోవలోక్య। మాతుల। ౨! ధికష్టం। ౨। ఏష
ఖలు (౩) భ్రాతుః ప్రతిజ్ఞాభంగభీరుః కిరీటీ సమం దుర్యోధనరాధేయా
శగవసైనికైరభివర్షతి॥కష్టం ౨। సర్వథాపీతం దుశ్శాసనస్య రుధిరం
భీమేన (౪) తన్నఖలువిషహే దుర్యోధనానుజస్యైనాం విపత్తిమవలో
కితుం (౫) అనృతమనృతంనామ మాతులమాతుల శస్త్రం శస్త్రం (౬)
॥వ॥ సత్యాదప్యనృతంశ్రేయోధిక్స్వర్గం నరకోస్తు మే।భీమాద్దుశ్శాసనం

దృశ్యే నేతియావత్। అన్యేనవా పురుషాంతరేణవా నశక్యతే శక్తిను
తానభూయతె। శక్లశక్తావితిధాతోరకర్మకాద్భావేలట్। నశక్యతఇ
తిపాఠే శక్యం ఖలు క్షుధం పహంతుం శక్యమంజలిభిః పాతుం వాతః
శక్యమరవిందసురభిరిత్యాదావివ సకర్మకత్వాత్కర్మణిలట్ స్త్వివవచనం।
అన్యకర్తృకనివారణ సామర్థ్యవిషయతా నభవతీత్యర్థః (౩) భ్రా
తుః భీమస్య ప్రతిజ్ఞాయా దుశ్శాసనరక్తపాన విషయాయాః భంగోవి
ఘాతస్తస్మాద్భీరుః। (౪) తత్ తస్మాత్కారణాత్ దుర్యోధనానుజస్యే
త్యనేన స్వామిభక్తిస్సూచితా నవిషహే। నశక్నుయాం॥ (౫) అనృ
తం నామ। అనృతమంగీకృతం। నామ ప్రాకాశ్యే సంభావ్యక్రోధో పగ
మ కుత్సనఇత్యమరః। ఉపగమోంగీకారః॥ (౬) కర్ణేన క్రోధాచ్ఛ
స్త్రత్యాగః ప్రతిజ్ఞాతః। తస్యాగ్రహణే అసత్యమాశంక్య అసత్యకార్య
నరకమపేక్ష్య దుశ్శాసనవధజన్యదుఃఖమధికం మన్యమానఆహ। సత్యా
దప్యనృతమితి। త్యక్తం కర్ణజీవనావధి ప్రతిజ్ఞయా ముక్తమాయుధం
దుశ్శాసనం భీమాద్రక్షితుమత్యక్తం పునర్గృహీతమస్త్విత్యర్థః।తత
దృష్ట్వాపత్సమయే శస్త్రత్యాగప్రతిజ్ఞాంనపాలయామితజ్జన్యనరకోపి మ

త్రాతుం త్యక్తమత్యక్తమాయుధమ్ ॥౧౦॥ నేపథ్యే॥ మహాత్మన్ భార
ద్వాజసూనో సత్యవచనమనుల్లంఘితపూర్వముల్లంఘితుమర్హసి ॥కృ
పః॥ వత్స అశరీరిణీ వాణీ భవంతమన్నృతాదభిరక్షతి॥అశ్వ॥ అయేకథమిద
మమానుషీవాణీ నానుమన్యతే మే సంగ్రామావతరణమ్। భోఃకష్టం॥
ఆః పక్షపాతిన్యో దేవతా అపి పాండవానాం। సర్వథాపీతం దుశ్శాసన
స్య శోణితం భీమేన। భోఃకష్టం॥ (౧) ॥వ॥ దుశ్శాసనస్య రుధిరేపీయ
మానే ప్యుదాసితం । దుర్యోధనస్య కర్తాస్మి కిమన్యత్ప్రియమాహ
వే ॥౧౧॥ మాతుల॥ (౨) రాధేయక్రోధవశాదనార్యమాచరిత
మస్మాభిః । అతః త్వమపి తస్య రాజ్ఞః పార్శ్వవర్తీ తావద్భవ ॥కృపః॥
గచ్ఛామ్యహమత్ర ప్రతివిధాతుం । భవానపి శిబిరసన్నివేశ మేవ ప్రతి
ష్ఠతామ్। ఇతి నిష్క్రాన్తౌ ॥ ******************************

॥ తృతీయోఙ్కః ॥

తతః ప్రవిశతి ప్రహారమూర్ఛితం రథస్థం దుర్యోధనమాహరం స్తూతః స
సంభ్రమం పరిక్రామతి। నేపథ్యే (౩) భో భో బాహుబలావలేపప్రవర్తితమ
హాసమరదోహదాః కౌరవపక్షపాతపణీకృతప్రాణ ద్రవిణసంచయాః

మేష్ట ఇతి భావః । (౧) దుశ్శాసనస్య దుర్యోధనానుజస్య రుధిరేపీయ
మానేపి భీమేనేతి శేషః । ఉదాసితం తూష్ణీంస్థితం । అప్రతికృత్యో
పేక్షితమితి యావత్ మయేతి శేషః । ఏవం స్వామ్యనుజనాశసమ యే
ప్యుపేక్షణేసతి ఆహవే దుర్యోధనస్యాన్యత్ప్రియమిష్టకార్యం కింకర్తా
స్మి కరిష్యామి । భవిష్యతి లుటి ఉత్తమపురుషైకవచనం । (౨) కర్ణవి
షయకకోపానురోధాత్ అనార్యం స్వామికార్యవిఘాతకత్వేన నీచం
శస్త్రత్యాగరూపకార్యమ్ ॥ ******************************

॥ ఇతి వేణీసంహారవివృతౌ తృతీయోఙ్కః ॥

(౩) భుజబలజన్య గర్వకారితం మహాసమరే దోహదమిచ్ఛా
యేషాం తే। దోహళం దోహదం ఛంద ఇత్యమరశేషః కౌరవేషు పక్షపాతేన

నరపతయస్సం స్తభ్యంతామ్ । ౨ । నిహత దుశ్శాసనపీతశేషశోణిత స్నపితబీభత్సవేష వృకోదర దర్శన విషాదపరిస్ఖలత్ప్రహరణాని యావద్విద్రవంతి బలాని ॥ సూతః ॥ విలోక్య (౧) కథమేషధవళచంచల చామరచుంబిత కనకకమండలుశేఖరావబద్ధ వైజయంతీ సూచితేన హతగజవాజినరకళేబరసంమర్దవిషమోత్ఖాతస్ఖలనకృతకలకలకింకిణీ జాల మాలినా రథేన శరవర్ష స్తంభిత పరబల పరాక్రమ ప్రసరః ప్రియ తమాశ్వాస యన్నాత్మబలం కృపః కిరీటినాభియు క్తమభిసరత్యంగరాజమ్ । హంతజాతమస్మద్బలానా మవలమ్బనం । పునరన్నిపక్షే కలక

స్నేహేన సాహాయ్యేన పణీకృతః ద్యూతనిక్షేపధనీకృతః ప్రాణపరిత్యాగం విణసంచయోధనసమూహోస్మైస్తైహి నరపతయః । హతదుశ్శాసనరుధిరలిప్తశరీరత్వాద్భయంకరవేషస్య భీమస్య దర్శనజన్య విషాదాత్ అస్మానప్యేవంఘాతయేదితి ఖేదాత్ పరిస్ఖలంతి భ్రశ్యంతి ప్రహరణాన్యాయుధాని యేభ్యస్తానిబలాని యావద్విద్రవంతి విద్రవిష్యంతీత్యర్థః యావత్పురానిపాతయోర్లట్ ఇతిభవిష్యతిలట్ । రణాత్ప్రద్రవంతీతి పాఠే వర్తమానే లటస్సద్దేశే ప్రథమాబహువచనాంతమ్ । తానిజలాని సంస్తభ్యం తాం స్థిరీక్రియన్తామితి పూర్వేణాన్వయః। (౧)ధవళేన శ్వేతేన చంచలేన చలతా చామరేణ వాలవ్యజనేన చుంబితః స్పృష్టః కనకకమండలుః సువర్ణకలశః । కేచిత్తు కమండలుః సువర్ణనిర్మితపర్కటీవృతః । పర్కట్యాంచకమండలురిత్యమరశేషాదిత్యాహుః । సపవ శేఖరస్తేనావబద్ధయా వైజయన్త్యా పతాకయా సూచితేన హతస్య గజాశ్వనరస్యకళేబరాణాం శరీరాణాం సమ్మర్దేన సంఘర్షేణ విషమే నిమ్నోన్నతేదేశే ఉత్ఖాతేన స్ఖలనేనకృతః కలకలః కోలాహలో యేనతత్కింకిణీజాలం క్షుద్రఘంటికాసమూహం మలతే ధరతీతి తన్మాలినా సహ్యజాతాపితిణినిః । రథేన ఇదం అభిసరతీత్యత్రాన్వేతి । శరవర్షేణ సంభితః నివారితః పరబలస్య శత్రుసైన్యస్య పరాక్రమ

ణానంతరం (౧) భో భో భయాత్స్ఖలితతోమర కార్ముకకృపాణ శక్తయః కౌరవచమూభటాః పాండవపక్షపాతినశ్చ యోధా న భేతవ్యం ।౨। అయమహం నిహతదుశ్శాసన పీవరోరస్థలక్షతజాసవపానమదోద్ధతో (౨) రభసగామీ స్తోకావశిష్టప్రతిజ్ఞామహోత్సవః కౌరవరాజస్య ద్యూతనిర్జితో దాసః పార్థమధ్యమో భీమసేన స్సర్వాన్ భవతస్సాక్షీకరోమి । శ్రూయతామ్ (౩) ॥ ప ॥ రాజ్ఞో మానధనస్య కార్ముకభృతో దుర్యోధనస్యాగ్రతః ప్రత్యక్షం కురుబాంధవస్య మిషతః కర్ణస్య శల్యస్య చ । పీతం తస్య మయాద్య పాండవవధూకేశాంబరాకర్షిణః కోష్ణం జీవత ఏవ తీక్ష్ణకరజక్షుణ్ణాదసృగ్వక్షసః ॥ ౧౦౨ ॥ సూతః ॥ శ్రుత్వా స

ప్రసరః అస్త్రప్రయోగాదివ్యాపారాతిశయో యేనసః కృపః కిరీటినా అభియుక్తం అభిముఖ్యేన యుద్ధే విషయీకృతం అంగరాజం కర్ణం అభిసరతి తత్సాహాయ్యార్థమభిముఖం ప్రవర్తత ఇత్యర్థః ॥ అస్మత్సైన్యానామవలంబనమాశ్రయో జాతం హంతేతి హర్షే । (౧) భయాత్ బీభత్సవేషస్య దర్శనభీతైః స్ఖలితాః పతితాః (౨) మదోద్ధతత్వాద్రభసేన వేగేన గచ్ఛతీతి రభసగామీ । స్తోకం స్వల్పమవశిష్టయా దుర్యోధనోరుభంగరూపప్రతిజ్ఞయా మహానుత్సవ ఆనందో యస్య సః ద్యూతేన నిర్జితః అతఏవ దాసః కింకరః తత్త్వేన పూర్వమపహసితః అనేనాపకారస్మారణం (౩) రాజ్ఞ ఇత్యనేన ప్రభుశక్తిః పరివారబలసౌష్కల్యంచ । మానధనస్యేత్యనేనాహంకారిత్వాదపమానాసహిష్ణుతా । కార్ముకభృత ఇత్యనేన ధనుర్ధారిత్వాత్ప్రతిక్రియాసామర్థ్యంచ ప్రతీయతే । ఏతాదృశస్యాపి దుర్యోధనస్యాగ్రతస్తదనుజవక్షస్థలస్థితరక్తపానమతీవ తస్యాపమానకరమితి భావః । మిషతః జాగరూకస్య । అస్య త్రిష్వప్యన్వయః । కురూణాం కౌరవాణాం బాంధవస్య ద్యూతమన్త్రాదిహితప్రవర్తకస్య మాతృబాంధవస్యాహ శకునేరిత్యర్థః । బలీతజ్ఞాసేన రాజ్ఞా ప్రియమిత్రత్వేన గృహీతస్య కర్ణస్య । ప్రభుత్వాద్బలవత్త్వా

భయమ్॥ అయే ఆసన్న ఏవ దురాత్మా (౧) రాజపుత్రమహావనో
త్పాతమారుతో మారుతిః । అనుపలబ్ధసంజ్ఞశ్చ తావదత్ర మహారా
జః । దూరమపహరామి స్యందనమ్ । కదాచిద్దుశ్శాసన ఇవాస్మిన్నప్య
వార్యమనార్యమాచరిష్యతి । త్వరితతరం పరిక్రమ్యావలోక్య చ (౨) అ
యం సరసీసరోజవిలోలన సురభిశీతల మాతరిశ్వసంవాహిత సాంద్రకి
సలయో న్యగ్రోధపాదపః । ఉచితా విశ్రమభూమిరియం సమరవ్యాపా
రఖిన్నస్య వీరజనస్య । అత్రస్థోయమనాయాసదలితాశేషవృంతశీలేనా
పి యత్నసురభిణా దశాపరిణామయోగ్యేన మాతరిశ్వనా విగతక్ల
మో భవిష్యతి మహారాజః । లూనకేతనశ్చాయం రథో౽నియంత్రిత
ఏవ ప్రవేక్ష్యతిచ్ఛాయామ్ । ప్రవేశం రూపయిత్వా కస్యాగ్రభోః । స
మంతాదవలోక్య । కథం న కశ్చిత్పరిజనః । నూనం తథాభూతస్య వృకో
దరస్య దర్శనాదేవం విధస్య స్వామినస్త్రాసాచ్చ శిబిరసన్నివేశమేవ

చ్చ ముఖ్యసహాయత్వేన వృతస్య శల్యస్య చ ప్రత్యక్షం దృష్టివిషయ
ఏవ న తు పరోక్షమ్ । పాండవవధూశబ్దేన ప్రజావతీత్వం బోధ్యతే । తా
దృశ్యాః భ్రాతృపత్న్యాః కచవస్త్రాపహారకత్వేన పాతకినో౽స్య దు
శ్శాసనస్య జీవతస్సత ఏవ । తీక్ష్ణనఖైః నత్వాయుధైః । క్షుణ్ణాత్ విదారి
తాద్వక్షసః । కోష్ణం కించిదుష్ణమ్ । అనేనాపి జీవద్దశా స్త్రాజీవాభావేడు
ష్ణత్వాసంభవాత్ । అసృక్ రక్తం నద్యపీతమ్ । (౧) రాజపుత్రా దుర్యో
ధనాదయ ఏవ మహావనం తదుత్పాతస్తన్నాశః స ఏవోత్పాత ఉత్పాటనం
తత్ర మారుతః వాయుః తత్సదృశ ఇత్యర్థః । మారుతస్యాపత్యం మా
రుతిః । అత ఇఞ్ । మారుత ఇతి పాఠే మరుతో౽పత్యమిత్యర్థే తస్యాప
త్యమిత్యణ్ (౨) సరసీ మహత్సరః । దక్షిణాపథే మహాంతి సరాంసి
సరస్య ఇత్యుచ్యంతే ఇతి మహాభాష్యాత్ । తత్రత్య పద్మానాం విలో
లనేన చాలనేన ఆస్ఫాలనేన సురభిశ్శీతలశ్చ మాతరిశ్వా వాయుః తేన
సంవాహితాః చాలితాః దేశాంతరం నీతా ఇత్యర్థః । సాంద్రా నిబి

ప్రవిష్టః। కష్టం భోః కష్టం (౧)॥ ప॥ దత్వా ద్రోణేన పార్థాదభయమపి న
సంరక్షితస్సింధురాజః క్రూరం దుశ్శాసనేఽస్మిన్ హరిణ ఇవ కృతం భీమ
సేనేన కర్మ। దుస్సాధ్యామప్యరీణాం లఘుమివ సమరే పూరయిత్వా ప్ర
తిజ్ఞాం నాహం మన్యే సకామం కురుకులవిముఖం దైవమేతావతాపి॥౧౦॥
కథమేతావతాపి న చేతనాముపలభతే మహారాజదుర్యోధనః। కష్టం
భోః కష్టం॥(౨)॥ ప॥ మదకలితకరేణుభజ్యమానే విపిన ఇవ ప్రకటైక సాలశే
షే। హతసకలకుమారకే కులేఽస్మిన్ త్వమసి నిధేరవలోకితః కటాక్షైః॥

టీ॥ కిసలయాః పల్లవాః యస్య సః న్యగ్రోధపాదపః వటవృక్షః సమర
వ్యాపారేణ యుద్ధదేశసంచరణప్రహరణాదికర్మణా ఖిన్నస్య శ్రాం
తస్య విశ్రమభూమిః శ్రమాపనయనస్థానం। అనాయాసేన ప్రయత్న
మంతరా రచితం తాలవృంతస్య శీలం స్వభావః వీజనం యేన తేన। అ
ప్రయత్నేన గంధద్రవ్యసంయోజనమంతరా సురభిణా సరసీపద్మసంబం
ధాత్పరిమళయుక్తేన। దశాయాః తాత్కాలికమూర్ఛావస్థాయాః ప
రిణామః అవస్థాంతరం నివృత్తిరితియావత్ తస్మిన్ యోగ్యేన సాధనత్వే
నాకాంక్షితేన హేతుభూతేనేతియావత్। క్లమః రణాయాసః। అని
యంత్రితః। కృతధ్వజత్వాదూర్ధ్వశాఖాభిరనివారితఏవ ఛాయాం
ప్రవేక్ష్యతి। (౧) సింధురాజః జయద్రథః ద్రోణాచార్యేణాభయందత్వాపి
పార్థాన్నసంరక్షితః। దుర్బలత్వాదనాయాసవధ్యత్వేన మృ
గతుల్యేఽస్మిన్ దుశ్శాసనే క్రూరంకర్మ। వక్షోవిదారణపూర్వకరక్త
పానమ్। దుస్సాధాం సాధయితుమశక్యామప్యరీణాం ప్రతిజ్ఞాంలఘు
మివ సుకరామివ పూరయిత్వా। ఏవం కురుకులే విముఖం పరాఙ్ముఖం దై
వమేతావతాపి దుశ్శాసనవధపర్యంతేనాపి కార్యేణ సకామం సంపూ
ర్ణమనోరథం నేత్యహం మన్యే। ఇతోఽప్యతిశయితదుఃఖకరం కార్యం
కుర్యాదేవేతి భావః। (౨) మదేన కలితః యుక్తః కరేణుర్గజః తేన
భజ్యమానే। అతఏవ ప్రకటైకసాలశేషే ఇతరవృక్షాణాం నాశాద

నను భో హతవిధే భరతకులవిముఖ (౧) ॥ ప॥ అక్షతస్య గదాపాణేరనారూఢస్య సంశయమ్। ఏషాపి భీమసేనస్య ప్రతిజ్ఞా పూర్యతే త్వయా ॥ ౧౦౫ ॥ పునః। శనైరుపలబ్ధసంజ్ఞః। (౨) ఆశ్నక్తిరస్తి దురాత్మనో వృకోదరహతకస్య మయి జీవతి దుర్యోధనే ప్రతిజ్ఞాం పూరయితుం। వత్స దుశ్శాసన న భేతవ్యం ॥ అయమహమాగతోస్మి। సూత ప్రాపయ రథం తముద్దేశం। యత్ర వత్సం పరిత్రాస్యామి। సూతః॥ ఆయుష్మన్ క్షమాస్తే సంప్రతి వాహా రథముద్వోఢుం। అపవార్య (౩) వయం చ మనోరథం॥ పునః॥ రథాదవతీర్య సగర్వం। కృతం స్యందన కాలాతిపాతేన॥ సూతః॥(౪) సవిలక్షం సకరుణం చ। మర్షయతు మర్షయత్వాయుష్మా

కస్యావశేషే తస్యైవ యథా దృష్టివిషయత్వం తథా సకలకౌరవాణాం వినాశాత్తస్యైకస్యైవ విపరీతదైవదృష్టివిషయత్వమిత్యాహ। త్వమసీత్యాదినా॥ నను వైముఖ్యాత్సర్వనాశే పృయమేకః కథం శిష్యత ఇతి దైవేన వీక్షిత ఇతి భావః। (౧) అక్షతస్యేతి॥ దుర్యోధనేన సాకం భీమస్య యుద్ధే ప్రసక్తే భీమస్య దుర్యోధనకర్తృకప్రహారః జీవితసంశయశ్చ ప్రసజ్యేత। ఇదానీం దుర్యోధనస్య మూర్ఛాక్రాంతత్వాద్యుద్ధస్యైవాసంభావనయా తత్కర్తృకప్రహారస్య తదధీనజీవితసంశయస్య చ ప్రసక్తేరేవాభావాదనాయాసేనైవ దుర్యోధనోరుభంగకరణరూపభీమప్రతిజ్ఞాపి త్వయైవ పూర్యేతేతి నిర్వేదోక్తిరియం। వర్తమానసామీప్యే వర్తమానవద్వేత్యనేన భవిష్యత్సమీపే వర్తమానే లట్। పూర్యతే ఇత్యస్య పూరయిష్యత ఇత్యర్థః। (౨) సూతపతితశ్లోకైకదేశస్య ప్రతిజ్ఞాపూర్యత ఇత్యంశస్యోచ్చారణసమయే లబ్ధసంజ్ఞతయా తచ్ఛ్రవణే దుశ్శాసనోరస్థలాసవపానప్రతిజ్ఞాపూరణపరతాం మత్వా తత్ప్రతీకారార్థముద్యతస్య రాజ్ఞః ఆశ్నక్తిరస్తీత్యాదిపూరయితుమిత్యన్తోక్తిః। (౩) వయం చ తే మనోరథమిష్టం ఉద్వోఢుం సఫలీకర్తుం అక్షమా ఇత్యనేన సంబంధః। (౪) విలక్షశబ్దో వైలక్ష్యపరః భావప్రధాన నిర్దేశాత్

అలం తావదేవం విధేనవ్యవసాయేన । పునః । ధిక్సూతకింరథేన (౧) కేవలమరాతివిమర్దసంఘట్టసంచారీదుర్యోధనః ఖల్వహం । సూతః ॥ ఆయుష్మన్నేవ మేతస్యాస్స దేహః । పునః (౨) యద్యేవం కిమేవంభాషసే । పశ్య (౩)॥ వ॥ బాలస్యమేప్రకృతి దుర్లలితస్య పాపః పాపంవ్యవస్యతి సమక్షముదాయుధోఽసౌ । అస్మిన్నివారయసికిం వ్యవసాయినం మాంక్రోధోన నాపి కరుణా నచతేస్తిలజ్జా ॥ ౧౦౬ ॥ సూతః ॥

తేన చేదృశావస్థాయామపి తద్ధైర్యాతిశయ దర్శన జనితమాశ్చర్యముచ్యతే । సకరుణమిత్యానేనచ తదవస్థాదర్శనజశ్శోకః ॥ (౧) కేవలమసహాయం । అరాతీనాం శత్రూణాం విమర్దే నైరంతర్యేణావస్థితి దశాయాం యుద్ధే వా నిర్భయనిరంతర సంఘర్షణేన సంచరశీలః । అతఏవాన్వర్థ సంజ్ఞతామాహ । దుర్యోధనః ఖల్వితి । ఖలుశబ్దః ప్రసిద్ధౌ ॥ (౨) యద్యేవం । మయినిరుక్తశౌర్యాదినిశ్చయే సతీత్యర్థః ॥ కిమేవం భాషసే । సాధనాంతరసంపత్త్యభావ ప్రదర్శనేన చకితవద్బ్రూషే ఇత్యర్థః ॥ (౩) పాపః పాపాత్మా అసౌ భీమః ఉదాయుధః ఉద్ధృతాయుధస్సన్ మే సమక్షమ్ । ప్రకృత్యా స్వభావేన దుర్లలితస్య ఉద్ధతస్య బాలస్య దుశ్శాసనస్య విషయే పాపం ఉరోవిదార్య రక్త పానరూపమకార్యం వ్యవస్యతి ఉద్యుక్తః కర్తుమితి శేషః । అస్మిన్ మద్భ్రాతృఘాతుక భీమసేనవిషయే వ్యవసాయినం ప్రతిక్రియోద్యోగినం హంతుముద్యతమిత్యర్థః మాం కింకిమర్థం నివారయసి । అతస్తేశత్రుసంఘర్షణేపి క్రోధోన । బాలస్య మారణేపి పరదుఃఖ ప్రహాణేచ్ఛారూపకరుణాపిన । శత్రుణాసమక్షం ప్రతిజ్ఞాపూరణేపి తూష్ణీంభావేన తదపమాన సహనాల్లజ్జాపినేత్యర్థః । అయంభావః । యస్మిన్ కస్మింశ్చిత్ప్రాకృత జనే మారితేపి నకాప్యస్మాకం హానిః అయంబాలోతీవశూరోస్మాకమాపది సహకృతశ్చేదనేన మహతిసంకటే సాహాయ్యకం భవేత్ అతోనోపేక్షణీయః కించైవం క్రోధాద్యభావప్రతీతిశ్చ

(౧)ఆయుష్మన్ సంపూర్ణప్రతిజ్ఞేన నివృత్తేనన్యకోగరహతకేన భవితవ్యం। అతఏవం బ్రవీమి। పునః॥ సహసాభూమౌ పతతి। హావత్స దుశ్శాసన (౨) హామదాజ్ఞావిరోధితపాండవహావిక్రమైకరసహామదం కలాలితహాఅరాతికులగజఘటామృగేంద్రహా యువరాజ। ఇతి దీర్ఘముష్ణంచ నిశ్వస్య (౩)॥ప॥యుక్తోయథేష్టముపభోగసుఖేషు నైవత్వంలాలితోపిహిమయా భవతోగ్రజేన। అస్యాస్తువత్సతవహేతురహంవిపత్తేర్యత్తార్తరితోస్య వినయం నచరక్షితోసి॥ ౧౦౭॥ ఇతి పతతి॥ సూతః॥ ఆయుష్మన్ సమాశ్వసిహి॥ కిమయం వైక్లబ్యస్య కాలః। పునః। ధిక్సూతకిమనుష్ఠితంభవతా (౪)॥ప॥ రక్షణీయేన సతతం బాలేనాజ్ఞానువర్తినా।దుశ్శాసనేనభ్రాత్రాహ ముపహారేణరక్షితః॥౧౦౮॥సూతః॥ మహారాజ మర్మభేదిభిరిపులోమరశక్తి ప్రాపవర్షైర్మురథానా మపహృతచేతనత్వాన్నిష్పందో మహారాజ ఇత్యపహృతో మయారథః।

స్యాదితి॥ (౧) సంపూర్ణేతి॥ ఇతఃపూర్వమేవ దుశ్శాసనం భీమోహత్వానివృత్తస్స్యదతః కిమర్థం తత్ర గమనమితి వాక్యార్థః(౨) మదాజ్ఞావిరోధితపాండవేత్యనేన తద్విరోధోత్పాదనేన భవన్మరణస్యాప్యహమేవ హేతురభవమిత్యాత్మనింబాద్యోత్యతే। (౩) భవతోగ్రజేనమయాలాలితోపిత్వం యథేష్టముపభోగసుఖేషునైవ యుక్తఇత్యన్వయః। యుక్తఇత్యంతభాగవితర్క్యార్థః యోజితఇత్యర్థః। హేవత్స అస్యాఃభీమకృతవక్షోవిదారణరూపాయా విపత్తేరహమేవహేతుః। ద్రౌపదీకేశాంబరాకర్షణాదేర్మదాజ్ఞయైవకృతత్వాత్। అవినయం ద్రౌపదీపరాభవరూపం కారితోసి। త్వత్కృతాపకారసహిష్ణుభీమాన్నచరక్షితః॥ (౪) సతతంనిత్యంభరణీయేనపరిపాలనీయేన। తత్రహేతుః బాలేనేతి।తత్రాప్యాజ్ఞానువర్తినాऽయామ్యేన।భ్రాత్రానహజత్వాత్ప్రియేణచ। తథాచ భీమాయేదృశం భ్రాతరం దుశ్శాసనం బలిత్వేన సమర్ప్యాహం రక్షితఇతి యావత్ ఇదంచాయుక్తం త్వయా

పునః। విరూపం కృతవానసి(౧)॥ప॥తస్యైవపాండవపశోరనుజద్విషో మే
క్షోదైర్గదాశనికృతైర్నవిబోధితోస్మి। అద్యైవనాధిశయితో రుధి
రార్ద్రశయ్యాందౌశ్శాసనీంయదహమాశువృకోదరోవా ॥ ౧౦౯ ॥
నిశ్వస్య ॥ నభోవలోక్య ॥నను భో హతవిధే భరతకులవిముఖ(౨)॥ప॥
అపినామభవేన్మృత్యుర్నచహన్తావృకోదరః ॥ సూతః ॥ శాంతంపా
పమ్-౨॥ ప్రతిహతమమంగళం-౨ ॥ మహారాజ కిమిదం ॥ పునః ॥ఘా
తితాశేషబన్ధోర్మే కిం రాజ్యేన జయేనవా ॥ ౧౧౦ ॥ తతః ప్రవిశతి
సప్రహారః పురుషః-౨ (౩) అయ్యా ॥ అవిణామఇమస్సిండుద్దేసే సార

కృతమితి సారథేర్నిందోక్తా మహారథానామిత్యస్య పూర్వేణాన్వయః
(౧) మే అనుజద్విషః దుశ్శాసనవైరిణః పాండవపశోః వివేకశూన్య
త్వేన పశుసదృశస్య భీమస్య। ఆహారనిద్రాభయమైథునాని సామాన్య
మేతత్పశుభిర్నరాణామ్। జ్ఞానంనరాణామధికోవిశేషః జ్ఞానేన హీ
నాఃపశుభిస్సమానఇత్యభిధానాత్ ॥ గదాశనికృతైర్వజ్రాయుధసదృశ
గదాయుధజన్యైఃక్షోదైః పేషణైః। క్షోదస్స్యాత్పుంసిరజసి పేషణే
ఇతిమేదినీ। యుద్ధదేశాదన్యత్ర మమాపవాహనాత్తత్రత్యాయుధసఙ్ఘట్ట
నైర్నవిబోధితః యదిత్యుభయాన్వయి। యద్యస్మాత్ త్వయా యుద్ధస్థ
లాదపవాహనాదహం వృకోదరో భీమోవా దౌశ్శాసనీం దుశ్శాసనా
నుభూతాం రుధిరార్ద్రాం రక్తాప్లుతాం శయ్యాంనాధిశయితః। తత్రన
శయితఇత్యర్థః। అధిశీఙిత్యాదినాధారస్య కర్మసంజ్ఞా। యుద్ధాదనపవా
హనేత్వహమన్యథా బోధితస్సన్ భీమేనసహ యుధ్యమానస్తేనాహం
మయా హతోవృకోదరోవా అద్యైవ తామధిశయితస్స్యామిత్యర్థః।
ఏతద్ద్వయమప్యపవాహనేన విఘటితమితి। తదపవాహనం విరూపక
రణమితిభావః। (౨) మృత్యుః మారకో దేవః మే హన్తావ్యాధ్యాదినా
సంహారకః భవేదపినామ; నామేతిసంభావనాయామ్। యద్వావ్యా
ధ్యాదినా మే మృత్యుర్మరణం భవేదపినామ। వృకోదరో భీమో హ
న్తా నభవేదపినామ। చస్త్వర్థే। (౩) సుందరకః ॥ ఛా ॥ ఆర్యా

హిఖివిదిఓదిట్ఠో తుమ్హేహిం మహారాఅదుయ్యోహణో। (౧) కహం ణ కో వి మంతెది। హోదు ఏదాణం బద్ధపరిఅరాణం ఉద్ధదసరీరాణం పురిసాణం సమూహో దీసది। ఏత్థగదుఅపుచ్ఛిస్సం। విలోక్య। కహం ఏదెఖుసామిణో గాఢప్పహారలగ్గాఇం ఘణసణ్ణాహజాలదుగ్గహాముహాఇం కంకవఅణెహిం హిఅఆవో సల్లాఇఓహరంతి (౨) తాణఖు ఏదె జాణంతి హోదు అణ్ణదో విఇణిస్సం। అన్యతో విలోక్య॥ ఇమే అవరెవహుత్త జరాసంకలిదా మాణుసా। తా ఏత్థగదుఅపుచ్ఛిస్సం। ఉపగమ్య॥ హంహో జణా కస్సిం ఉద్దేసే కురుణాహో వట్టది త్తి। కహం రువంతి। దృష్ట్వా। హంత దుక్కరం ఏత్థవట్టది। ఏసో మాదా సమరణిహదం పుత్తం సుణిఅ పము

అపి నామాస్మిన్నుద్దేశే సారథిద్వితీయో దృష్టో యుష్మాభిర్మహారాజ దుర్యోధనః (విదిఓ ఇత్యత్ర ప్రథమోపస్థితత్వాదక్షలోపే నీపీస్వప్నవేతిజ్ఞాపకేన వబయోరైక్యాద్వస్య బత్వం గభీగాదిపాఠాదీతో హ్రస్వశ్చ) (౧) కథం న కోపి మంత్రయతే। భవత్వేతేషాం బద్ధపరికరాణాముద్ధతశరీరాణాం పురుషాణాం సమూహో దృశ్యతే। అత్ర గత్వా ప్రక్ష్యామి (పురిసాణమిత్యత్ర రోభుకుటీత్యాదినా రేఫసంబంధ్యుకార ఇత్వం దీసదిఇత్యత్ర దృశేర్దీసాదేశః) కథమేతే ఖలు స్వామినః గాఢప్రహారలగ్నాని ఘనసన్నాహజాలదుర్గ్రహాముఖాని కంకవదనైర్హృదయాచ్ఛల్యాన్యపహరంతి (ఘనసన్నాహజాలేన దృఢతరప్రయత్నసమూహేనాపి దుర్గ్రహాణి దురుద్ధరాణి ముఖాన్యగ్రభాగాయేషాంతాని। కంకవదనాని శల్యోద్ధరణసాధనీభూతాయుధాః)। (౨) తస్మాన్న ఖల్వేతే జానంతి। భవత్వన్యతోపి చేష్యామి। (తస్మాత్తా ఇత్యనేన తస్మాదిత్యర్థే తా ఇతి నిపాతః ణోహశ్చేత్యాదినా ణాగమే చ లోపే తుమావితీత్వే గ్సమిత్యనేన మేర్సమాదేశే రిత్యాదిన్యస్యేకారేస్సమితి రూపం) ఇమే అపరే ప్రభూతజరాసంకలితా మానుషాః। తస్మాదత్ర గత్వా పృచ్ఛామి। హంభో జనాః కస్మిన్నుద్దేశే కురునాథో వర్తత ఇతి। కథం రుదంతి। (నమోద్విజతుదాం వ ఇతి రుదేరదస్యవః) హంత దుష్కరమ

అవి సమగ్గభూసణాఏ వహూఏసణం అణుమలది । సశ్లాఘం । (౧)
సాహు వీలమాదె సాహు అణ్ణస్సిం విజమ్మన్తరె అణిహదపుత్తా భవిస్స
సి ।పలోదు। అణ్ణదో విచిణిస్సం । అన్యతో విలోక్య ॥ ఎద్ధఅవరో బి
హుప్పహారణిహదకాఓ అకిదవ్వణప్పడిఆరో పవ్వజో హాసమూహో
ఇమం సుణ్ణాసణం తులంగమం ఉవలంభిఅ రోఇది । ణూణం ఏదా
ణం ఏద్ధపస్స సామీ వావాఇదో । సర్వతో విలోక్య (౨) కహం సవ్వేప
వ్వఅవత్థాణురూవం సంవేఅణం అణుహోంతో భాఅహోఅవిముక్క
దాఏప ఏక్కాఉలో జణో । తా కం ఏద్ధపుచ్ఛిస్సం । కంవా ఉవాలహిస్సం ।
హోదు సఅం ఏవ్వఏద్ధవిణిస్సం । పరిక్రమ్య । హుం భో దేవ్వహదఆవ
క్కరపాణం అక్ఖోహిణీణం ణాహో జక్ఖో భాదుసదస్స భట్టా గంగే అదో
ణం గరాఅకిదకిదవమ్మాసత్థామప్పముహస్స ణోదా రాఅచక్కస్స అల
పుథవీమండలెక్కణాహో మహారాఅ దుయ్యోహణో విఅణ్ణేసిఅది

త్ర వర్తతే । ఏషాప్యేతాం సమం నిహతం పుత్రం శ్రుత్వా ప్రమద
యా సమగ్రభూషణయా వధ్వా స్నుషయా సమమనుమ్రియతే । (మ
లపీస్యత్ర హరిదాద్రిదిత్యాల్లః) (౧) సాధు వీరమాతస్సాధు । అన్యస్మిన్
జన్మని అనిహతపుత్రా భవిష్యసి । ॥ భా ॥ భవత్వన్యతో విచేష్యామి
అత్రాపరో బహుప్రహారనిహతకాయః అకృతవ్రణప్రతీకార ఏవ యోధ
సమూహ ఇమం శూన్యాసనం తురంగమముపలభ్య రోదితి (పహరేత్య
త్ర ఘుణివేతి గ్రిస్వః) నూనమేతేషామత్రైవ స్వామీ వ్యాపాదితః ।
(౨) కథం సర్వ ఏవావస్థానురూపం సంవేదనమనుభవన్ భాగధేయవి
ముక్తతయా పర్యాకులో జనః । తత్కమత్ర ప్రక్ష్యామి కం వా ఉ
పాలప్స్యే । హుం భో దైవహతకా ఏకాదశానామక్షౌహిణీనాం నాథో
జ్యేష్ఠో భ్రాతృశతస్య భర్తా గాంగేయ ద్రోణాంగరాజకృప కృతవర్మా
శ్వత్థామప్రముఖస్య నేతా రాజచక్రస్య సకలపృథివీమండలైకనాథః
మహారాజదుర్యోధనోన్విష్యతే । (పుథవీత్యత్ర థః పృథివీత్యాదినా

(౧)తాణజాణెకస్సిం ఉద్దేసెవట్టదిత్తి। విచింత్య విశ్వస్య అహవా ॥ కిం పథ్థదేవ్వం ఉవాలహామి। తస్సఖుఏదంణిబ్భచ్ఛిదపిఉరవఅణబీఅస్సపరిహూదపిదామహహితోవదేసంకురస్ససఉణిహదఅపోచ్ఛాహణణిరూఢమూలస్సజూఅవిససాహిణోసంభుద చిరకాలసంబద్ధవెరాలవాల స్స సంభూద పఞ్చాలి ఆకెసగ్గహణకుసుమస్సఫలం। అన్యతోవిలోక్య(౨) జహాఏత్థఏసావివిహరదణప్పహాసం కలిదసూర కిరణప్పసూదసక్కచావసహస్ససంపూరిదదిసాముహోలూనకేదువంసోరహోదీసది । తాఅహం తక్కేమి। ధువంఏదిణామహారాఅదుయ్యోహణస్స వీసామదేసేణ హోదవ్వం। ఉపసృత్య దృష్ట్వాచ। జెదుమహారాఓ ॥ సూతః॥ విలోక్య ॥ ఆయుష్మన్ సమరాత్సుందరకః ప్రాప్తః। పునః ॥ విలోక్య॥ అయే సుందరకకచ్చిత్కుశల మంగరాజస్య (౩) సుంద ॥ దేవ్వకుసలంసరీరమెత్తేణ। పునః । ససంభ్రమం। కిం కిరీటినాస్య నిహతా

థస్య థత్వం బుత్వాదిత్వాద్భృతఉత్వంచ। దుర్యోధనోపిత్యపనా సార్వభౌమస్య వివిధపరివారాదిసంవృతతయావస్థానం సర్వజనీనం స్యాత్ తాదృశస్యాపీదానీం పరివారనాశాదన్వేష్టవ్యతాజాతేతి నిర్వేదోద్యోత్యతే) (౧) తస్మాన్నజానే కస్మిన్నుద్దేశే వర్తత ఇతి। అథవా కిమత్ర దైవముపాలభే। తస్యఖల్వేతన్నిర్భర్త్సితవిదురవచనబీజస్య పరిభూతపితామహహితోపదేశాంకురస్య శకునిహతక ప్రోత్సాహననిరూఢమూలస్య ద్యూతవిష శాఖినస్సంభృతచిరకాలసంబద్ధవైరాలవాలస్యాసమ్భృతపాంచాలికాకేశగ్రహణకుసుమస్య ఫలం । (౨) యథాత్రైష వివిధరత్నప్రభాసంకలితసూర్యకిరణప్రసూతశక్రచాపసహస్రసంపూరితదిశాముఖః లూనకేతువంశోరథోదృశ్యతే। (సంకలితాః మిశ్రితాః సూరేత్యత్ర ప్రాకృతే ఇతినిషేధాన్న ద్విత్వం) తస్మాదహం తర్కయామి। ధ్రువమేతేన మహారాజదుర్యోధనస్య విశ్రామదేశే నభవితవ్యమ్ ।(వీసామేత్యత్రశౌలుర్ణప్తేత్యాదినా దీర్ఘః) జయతు మహారాజః। (౩) ॥ సుందః ॥ దేవ కుశలం శరీరమాత్రేణ (మేత్తేణేత్యత్రఉత్కరవల్లీత్యా

ధౌరేయకాః హతస్సారథిః భగ్నో రథశ్చ ॥ సుంద ॥ (౧) దేవ్వనరహో భగ్గో సైణ్ణో రహోవి॥దుసః॥సరోషం। అరే సుందరక కిమేవమవిస్పష్ట కథితైరాకులమపి మె మనః పర్యాకులయసి । తదశేషం విస్పష్టం కథ్యతాం సుంద ॥ సుణోదు దేవో।అత్థిదావకుమరదూసాసణవహా ఇత్యర్థోక్తే ముఖమావృణోతి ॥సూతః॥ సుందరకకథయ కథితమేవద్దేవేన।దుసః॥కథ్యతాం శ్రుతమస్మాభిః।సుంద।సుణోదు దేవో।అజ్జదావదూసాసణవహామరిసిదేణ సామిణా అంగరాఏణకుడిలభిఉడిభంగభీసణణిడాలపట్టేణఅవిణ్ణాదసంధాణమోక్ఖసిలీముహసంపాడపరిసిణా అహిజుత్తో సాదురాఆరో మజ్ఝిమపండవసమక్ఖం భీమసేణహదఓ । దుసః । తతః ౨॥ సుంద (౨) తదో అదోణ్హం వితాణం అణ్ణోణ్ణసీహణాదగజ్జిదపిసుణం వివిహపరిముక్కప్పహరణహదకవఅసంగలిద జలణవిజ్జుజ్జోదభాసుర గహిరథణిద చావజలహర ప్పసరంతసర ధారాసహస్సవరిసదుద్దంసణం సంభూదం సమరదుద్దిణం ॥దుసః॥ తతః ౨॥ సుందరకః

దినా ఆదేరాతపత్వం) (౧) దేవ నరథో భగ్నో నస్య మనోరథోపి । శృణోతు దేవః । అస్తి తావత్కుమారదుశ్శాసనవధేత్యర్థోక్తే । శృణోతు దేవః । అద్యతావద్దుశ్శాసనవధామర్షితేన స్వామినాంగరాజేన కుటిలభ్రుకుటిభంగభీషణలలాటపట్టేన అవిజ్ఞాతసంధానమోక్షశిలీముఖసంపాతవర్షిణాభియుక్తస్స దురాచారో మధ్యమపాండవసమక్షం భీమసేనహతకః । (ణిడాలేత్యత్ర టోడ ఇతి టస్య డత్వే లలాటేడలోరితి డలయోర్వ్యత్యయే లాలలాటే చేతి లస్యనత్వే పక్షాంగారలలాటేత్విత్యాదేరస్యేత్వం । (౨) తతశ్చ ద్వయోరపితయోరన్యోన్యసింహనాదగర్జితపిశునం వివిధపరిముక్తప్రహరణహతకవచసంగలితజ్వలనవిద్యుద్ద్యోతభాసురగమ్భీరస్తనితచాప జలధరప్రసరచ్ఛరధారాసహస్ర వర్షదుర్దర్శనం సంభూతం సమరదుర్దినం । (దోణ్హామిత్యత ణ్హా ణ్హాం సంఖ్యాయా మిత్యాదినా ఆమఃణ్హామిత్యాదేశః । దంసణమి

(౧) తదో అవి అస్సిం అంతరే జేట్ఠస్స భాదుణో పరాహవసంకిణా ధణంజఏణ వజ్జణిగ్ఘాదణిగ్ఘోసవిసమరసిదధఅసిహరట్ఠిదవాణరో దప్పదుల్లలిదతురంగమసంవాహణవావుడవాసుదేవసంఖచక్కగదాసిలంఛిదచటులచదుబ్బాహుదండో ఆపూరిదపంచజణ్ణదేవ్వదత్తతారరసిదభరిదదసదిసాముహకుహరో ధావిదో తం ఉద్దేసం రహవరో। దునః। తతః ౨॥ సుంద (౨) తదో అ భీమసేణధణంజఏహిం అభిజుత్తం అంగరాఅం పెక్ఖిఅ పిదరం సంభమవిఅలిదం అవధుణిఅ రణసీససంకం ఆఅణ్ణాకట్ఠకఠిణకోఅండజీఓ దక్ఖిణహత్థుక్ఖిత్తసరపుంఖవిఘట్టణతువరావిదసారహీ ఉవఅదో కుమారవిససేణో। (౩) దునః। తతః ౨॥ సుంద॥ తదో అ దేవ్వ ఆఅచ్ఛంతేణ ఏవ్వ కుమారవిససేణేణ విదలిదిందసిలాసామలసిణిద్ధపుంఖేహిం కఠి

త్యత్ర వర్ణాదిత్వాద్బిందుః) (౧) తతశ్చ తస్మిన్నంతరే జ్యేష్ఠస్య భ్రాతుః పరాభవశంకినా ధనంజయేన వజ్రనిర్ఘాతనిర్ఘోషవిషమరసితధ్వజశిఖరస్థితవానరః దర్పదుర్లలితతురంగమసంవాహనవ్యాపృతవాసుదేవశంఖచక్రగదాసిలాంఛితచటులచతుర్బాహుదండః ఆపూరితపాంచజన్యదేవదత్తతారరసితభరితదశదిశాముఖకుహరః ధావితస్తముద్దేశం రథవరః (వజ్రనిర్ఘాతః వజ్రాభిఘాతః తజ్జన్యో నిర్ఘోషశ్శబ్దః। దర్పేణ దుర్లలితానాం అవిధేయానాం తురంగమాణాం సంవాహనే సంయమనే స్వేచ్ఛానుగుణప్రవర్తనే ఇతి యావత్ తత్ర వ్యాపృతాః వ్యాపారితాః వాసుదేవేన భుజదండా యస్మిన్ సః। విస దేత్యత్ర తుడో విషమ ఇతి మస్యడః। దహేత్యత్ర ప్రత్యాపేక్షా దినాశోర్ష్వః) (౨) తతశ్చ భీమసేనధనంజయాభ్యామభియుక్తమంగరాజం దృష్ట్వా పితరం సంభ్రమవిచలితం అవధూయ రణశీర్షశంకామాకర్ణకృష్టకఠినకోదండజ్యః దక్షిణహస్తోత్క్షిప్తశరపుంఖవిఘట్టనత్వరాపితసారథిరాగతః కుమారవృషసేనః। (౩) తతశ్చ దేవ ఆగచ్ఛతైవ కుమారవృషసేనేన విదలితేంద్రశిలాశ్యామలస్నిగ్ధపుంఖైః కఠినకం

ణకంకపత్తకసణవ అణేహిం సిలానిసాదసామలసల్లబంధేహిం కుసు
మిదోవి అతరూముహ ల్తపణసిలీముహేహిం పచ్ఛాఇదో ధణం జయ
స్సరహావరో ॥ దునః ॥ సహర్షం । తతః ౨ ॥ సుంద ॥ (౧) తదో అదె
వ్వసిగ్ఘమోక్ఖణిక్ఖిత్తణిసిదసల్లదలిద పరబలబాణవరిసేణధణంజఏణ ఇ
సివిహసిఅభణిదం అరేవిససేణపిదుణో విదావదేణజుత్తం మహఅహిము
హంఠాదుం కిందుణభవదో బాలస్సతా గచ్ఛ అవరేహింబాలేహింఆజో
హిదుం ఏవ్వం ణిసమిదగురుజణాహిక్ఖెవెణకోవావరత్తముహమండల
విఅంభివభిఉడిభంగభీసణేణ కుమార విససెణేణచావధారిణా మమ్మభే
ఈహిం ఫలుసవిసమేహిం సుదిపహాకిదప్పణఏహింణిబ్భచ్ఛిదో బా
ణేహింగండీవీణదువ్వ అణేహిం ॥ దునః ॥ సాధువత్స వృషసేన సాధు
తతః ౨ ॥ సుంద ॥ (౨) తదో అదెవ్వసిదసరోవఘాదవిఅణోవజాదమ

కపత్ర కృష్ణవదనైః శిలానిశాతశ్యామలశల్యబంధైః కుసుమితఇవ తరు
ర్మహార్తకేన శిలీముఖైః ప్రచ్ఛాదితో ధనంజయస్య రథః (కసణే
త్యత్ర కృష్ణేవర్ణే ఇతి సంయోగేంత్యహాలోనాత్పారిత్వమ్ । శిలా
యాం నిశాతాః తైక్ష్ణ్యార్థం సంఘృష్టాః శల్యబంధాః నిబద్ధాయసశ
ల్యాని యేషాం తైః) (౧) తతశ్చ దేవ శీఘ్రమోక్షనిక్షిప్త నిశితశల్య ద
లితపరబల బాణవర్షేణ ధనంజయేన ఈషద్విహస్య భణితం । అరే
వృషసేన పితురపి తావత్తేన యుక్తం మమాభిముఖం స్థాతుం కిం పునర్భ
వతో బాలస్య॥ తస్మాద్గచ్ఛాపరైర్బాలైరాయోద్ధుమితి । ఏవం నిశమిత
గురుజనాధిక్షేపేణ కోపావరక్తముఖమండల విజృంభిత భ్రుకుటిభంగ
భీషణేన కుమారవృషసేనేన చాపధారిణా మర్మభేదిభిః పరుషవిషమైః
శ్రుతిపథకృత ప్రణయైః నిర్భత్సితో బాణైర్గాండీవీ నపునర్దుర్వచ
నైః । (ఇసీత్యత్ర గభీరాదిత్వాదీతో హ్రస్వః స్వప్నాదిత్వాదస్యేత్వం
చ । ఫలుసేత్యత్ర ఫఃపాటీత్యాదినా పస్యఫత్వం । హరిద్రాదిత్వాద్ర
స్యలత్వం చ । (౨) తతశ్చ దేవశితశరోపఘాత వేదనోపజాతమన్యునా

ణ్ణుణా గండీవిణా చండ గండీవజీఆ సద్దవిఅంభిదణిగ్ఘాదఘోససరణివ డణపడిసిద్ధసవణదంసణపసరేణ పత్థుతం సిక్ఖాబలాణురూవం కిం విఅచ్ఛరిఅం ॥ దునః ॥ సాకూతం ॥ తతః ౨ ॥ సుంద (౧) తదో అ దెవ్వ తం పేక్ఖిఅ తస్స సత్తుణో సమరవ్వావారచదురత్తణం అవిభావిదతూణీముహధణుహాగుణగమణాగమణసంధాణమోక్ఖచడులకరదలెణ కుమారవిససేణెణ సవిసేసం పత్థుదో సములకమ్మో ॥ దునః ॥ తతః ౨ ॥ (౨) సుంద ॥ తదో అ దెవ్వ పరిసేసిదరణవ్వావారో విముక్కచిరవివట్టిదవెరాణుబంధో దోసు వి కురురాఅపండవబలెసు సాహు విససెణ సాహు త్తి కలకలముహలో వీరలోఓ థుణిదుం పఉట్టో ॥ దునః ॥ సవిస్మయం । తతః ౨ ॥

గాండీవినా చండగాండీవజ్యాశబ్దవిజృంభితనిర్ఘాతఘోషశరనిపతన ప్రతిషిద్ధశ్రవణదర్శనప్రసరేణ ప్రస్తుతం శిక్షాబలానురూపం కిమప్యాశ్చర్యం । (విఅణోత్యత్ర చ పే టె త్యాదినా వేదనాశబ్దే పచ ఇత్వం ॥ జ్యాశబ్దేన విజృంభితేన వర్ధితేన ఉత్పాదితేనేతి యావత్ నిర్ఘాతనిర్ఘోషేణ అశనిపాతధ్వనినా శరనిపతనేన చ క్రమాత్ప్రతిషిద్ధః । శ్రవణదర్శనయోః ప్రసరో యేన తేన) (౧) తతశ్చ దేవ తద్దృష్ట్వా తస్య శత్రోస్సమరవ్యాపారచతురత్వం అవిభావితతూణీముఖధనుర్గుణగమనాగమనసంధానమోక్షచటులకరతలేన కుమారవృషసేనేన సవిశేషం ప్రస్తుతం సమరకర్మ (చదురత్తణమిత్యత్ర త్వస్యేత్యాదినా భావార్థకప్రత్యయస్య త్తణాదేశః । ధణుహేత్యత్ర ధనుషి వేతి అంత్యహలో వా హకారః కమ్మో ఇత్యత్ర స్నమదామేత్యాదినా కర్మశబ్దస్య పుంస్త్వం ॥ అవిభావితేతి ॥ అవిభావితాని తూణీముఖధనుర్గుణయోః క్రమాద్గమనాగమనే ఆకుంచనప్రసారణే సంధానమోక్షౌ బాణయోజనవిమోక్షణే చ యయోస్తే తాదృశే కరతలే యస్య తేన) (౨) తతశ్చ దేవ పరిశేషితరణవ్యాపారః విముక్తచిరవివర్తితవైరానుబంధః ద్వయోరపి కురురాజపాండవబలయోస్సాధు వృషసేన సాధ్వితి కలకలముఖరో వీరలోకస్తోతుం ప్రవృత్తః ।

సుంద ॥ (౧) తదో అ దేవ్వ ఓహీరిదసఅలధాణుక్క వగ్గపరక్కమసాలి
ణో సుదస్స తహావిహేణ కమ్మారంభేణ హరిసరోససంకాసువట్టమా
ణస్స సామిణో అంగరాఅస్స ణివడిదా సరపద్ధదీ ' భీమసేణే బాహప
య్యాఉలా దిట్ఠీ కుమారవిససేణే అ ॥ దునః ॥ సభయమ్ ॥ తతః ॥
సుంద ॥ (౨) తదో అ దేవ్వ అవహబలప్పఉట్టసాహువాఆమరిసిదే
ణ గండీవిణా తురఏసు సారహిమ్మి రహవరమ్మి జీఆఏ ధణుహమ్మి ణరింద
లంఛణే సిదాదపత్తే కుమారవిససేణేవి ఉప్పాఇదా సమం సిలీముహా ॥ దు
నః ॥ తతః ॥ సుంద ॥ తదో అ దేవ్వ విరహఓలూణగుణకోఅండో ప

(విముక్కేత్యత్ర కణ్ణక్కేత్యాదినా విముక్తశబ్దస్త్యాగకః । పరిశేషితః సావశేషతయా విముక్తః రణవ్యాపారో యేనసః అవశ్యంకరణీయమపి రణవ్యాపారం సశేషం విముక్తవానితి యావత్) (౧) తతశ్చ దేవావధీరితసకలధానుష్కవర్గపరాక్రమశాలినస్సుతస్య తథావిధేన కర్మారమ్భేణ హర్షరోషశంకాసువర్తమానస్య స్వామినోంగరాజస్య నిపతితా శరపద్ధతిర్భీమసేనే బాష్పపర్యాకులా దృష్టిః కుమారవృషసేనేచ । (హరిసేత్యత్ర హసాణమప్రేత్యాదినాసంయుక్తేంత్యహలః పాక్షిగిత్వం । ణివడిదేత్యత్ర ప్రత్యాదిపాఠాత్త స్యడత్వం । బాహేత్యత్ర అశ్రువాచకబాష్పశబ్దస్తాహత్వం । హర్షేత్యాది । కుమారస్యానితరసాధారణతాదృశపరాక్రమదర్శనేన హర్షః । అతదహేణ బాలేనసహ యుద్ధ్వా తస్యతాదృశశ్రమప్రవాసేనరోషః స్వసుతస్యాతిశౌర్యేపి శత్రోరపి బలీయస్తయా కదా వాకింకుర్యాదితి శంకా । శరపద్ధతిః శరపఙ్క్తిః) (౨) తతశ్చ దేవ ఉభయబలప్రవృత్తసాధువాదామర్షితేన గాండీవినా తురగేషు సారథౌ రథవరే జ్యాయాం ధనుషి నరేన్ద్రలాంఛనే సితాతపత్రే కుమారవృషసేనేప్యుత్పాతితాస్సమం శిలీముఖాః । (అవహేత్యత్ర ఉభయార్థస్యోవహావేట్టావిత్యవహాదేశః) తతశ్చ దేవ విరథోలూనగుణకోదండః పరిభ్రమ

రిబ్భమణమెత్తవావారప్పడిసిద్ధసరప్పహారో మండలేహిం విఅరిదుం ప
ఉట్టో కుమారో ॥ దునః ॥ సాశఙ్కమ్ ॥ తతః౨ ॥ సుంద ॥ (౧) త
దో అ దెవ్వ సుదరహవిధ్వంసణామరిసుద్దీవిదేణ సామిణా అంగరాఏణ
అగణిదభీమసేణాహిజోఏణ పవట్టిదో ధణంజఅస్స ఉవరిం సిలీముహా
సారో (౨) కుమారవిససేణో విఅణ్ణం రహం పరిఅణోవణీదం ఆరుహి
అపుణో వి పఉట్టో ధణంజఅం ఆజోహేదుం । భణిదంఅకుమారేణ ।
రెరె తాదాహిక్ఖెవముహలముజ్ఝిమపండవమహాసరాతుహసరీరంఉజ్ఝి
అ అణ్ణస్సింణివడంతి త్తి భణిఅ సరసహస్సేహిం పండవస్స సరీరం ప
చ్ఛాఇఅ సీహణాఓవి ణాఇదో ॥ దునః ॥ సవిస్మయం । అహో బాల

ణమాత్రవ్యాపారప్రతిషిద్ధశరప్రహారః మండలైర్విచరితుం ప్రవృత్తః
కుమారః (పఉట్టో ఇత్యత్ర ప్రవృత్తసందష్టేత్యాదినా ప్రవృత్తశబ్దేస్తా
ష్టత్వం ఋత్వాదిత్వాదుత్వంచ । పరిభ్రమణమాత్రేణ లాఘవాన్మండ
లాకారసంచారేణైవ ప్రతిషిద్ధః స్వాత్మకలక్ష్యాచ్చాలనేన విఫలీకృ
తః బాణప్రహారః అర్జునముక్తబాణఘాతః యేనసః) (౧) తతశ్చ దే
వ సుతరథవిధ్వంసనామర్షోద్దీపితేన స్వామినాంగరాజేనాగణితభీమ
సేనాభియోగేన ప్రవర్తితో ధనంజయస్యోపరి శిలీముఖాసారః (ఉవ
రింఇత్యత్ర వకారాదిత్వాత్తృతీయాచపరో బిందుః) (౨) కుమార వృష
సేనోప్యన్యంరథం పరిజనోపనీతమారుహ్య పునరపి ప్రవృత్తో ధనంజ
యమాయోధయితుం (ఆజోహేదుమిత్యత్ర ణిజదెవావాపేఇతి ణిచ
పత్వం) భణితంచకుమారేణ । రేరే తాతాధిక్షేపముఖరమధ్యమపాండ
వమమశరాస్తవ శరీరముజ్ఝిత్వాన్యస్మిన్నిపతంతీతిభణిత్వా శరస
హస్రైః పాండవస్య శరీరం ప్రచ్ఛాద్య సింహనాదోపి నాదితః (ము
జ్ఝిమేత్యత్ర మధ్యమకతమేచేత్యనేన మధ్యమశబ్దే ద్వితీయస్యాస్య
త్వం । సీహేత్యత్ర సింహశబ్దస్య వింశత్యాదిత్వాత్సానుస్వారస్యప్ర

స్సై పరాక్రమోమ్ముగ్ధభావె ॥ తతః౨ ॥ సు. ద ॥ (౧) తదో అ దేవ్వ త
స్స సరసహాససంపాదం ఓధుణిఅ కిరీడిణా గహిదా రహుచ్ఛంగాదో
కణాతకణఅకింకిణీజాలఝంకారవిరావిణీ మేహోవరోహవిముక్కణహ
దలణిమ్మలా సుణాసీరోవలసామలసిణిద్ధముహీవివిహ రదణప్పహాభాసు
రరమణిజ్జభీసణదంసణాసత్తీసొవహాసం ముక్కా ధణంజపణ కుమారా
హిముహం (౨) దునః ॥ సవిపాదం ॥ తతః౨ ॥ సుంద ॥ తదో అ దేవ్వ
విఅలిదం అంగరాఅస్స హత్థాదో ధణుహం హిఅఆదో వీరసులహో ఉ
చ్ఛాహో । ణఅణాదో బాహసలిలం వఅణాదో రసిదం అ । రసిదం ధణం
జపణ । సీహణాఇదం పిఓఅలేణ । దుక్కరం కిదం తిఅక్కందిదం కురు
బలేణ ॥ దునః ॥ సవిపాదం ॥ తతః ॥ సుంద ॥ (౩) తదో అ దేవ్వ విస
సేణేణవి ఆఅణ్ణాపూరిదణిసిదఖురప్పేణ సుఇరం ణిజ్ఝాఇఅ అద్ధపహేణ
ఏవ్వ ఆఅచ్ఛంతీ భాఈరహీవిఅ భఅవదా విసమలోఅణేణ తిహాకిదా

ధమాచాదీర్ఘః) (౧) తతశ్చ దెవ తస్యా శరసహసృసంపాతమవధూయ
కిరీటినా గృహీతా రథోత్సంగాతర్నతర్నకకింకిణీజాలఝంకారవిరా
విణీ మేఘోపరోధవిముక్తనభస్థలనిర్మలా సునాసీరోపలశ్యామలస్నిగ్ధ
ముఖీ వివిధరత్నప్రభాభాసురరమణీయభీషణదర్శనాశక్తిః సోపహాస
సంముక్తా ధనంజయేన కుమారాభిముఖం (రదణేత్యత్ర త్సారత్నేంశ్యా
హాలఇతి రత్నశబ్దేనాత్పాగిత్వందస్తస్యేత్యాదినా తస్యదల్వంచ)(౨)
తతశ్చ దెవ విగళితమంగరాజస్య హస్తాద్ధనుః హృదయాద్వీరసులభఉ
త్సాహః నయనాద్బాష్పసలిలం వదనాద్రసితంచ । రసితంధనంజయేన
సింహనాదితంవృకోదరేణచ । దుష్కరంకృతమిత్యాక్రందితంకురుబలే
న (ఉచ్ఛాహోఇత్యత్ర, దోదఇత్యాదినా ఉత్సాహే ఉత ఊత్వప్రతి
షేధాల్ ధ్యశ్చత్సప్సామిత్యాదినా సంయుక్తస్యఛః) (౩) తతశ్చ దే
వ వృషసేనేనాపి ఆకర్ణాపూరితనిశితక్షురప్రేణ సుచిరం నిధ్యాయ
అర్ధపథేనైవ ఆగచ్ఛంతీ భాగీరథీవ భగవతా విషమలోచనేన త్రిధా

సాసత్తీ ॥ మునః ॥ సాధువత్ససాధు । తతః౨ ॥ సుంద ॥ (౧) తదోఅ దేవ్వ పదస్సింఅందరే కదకలకలముహేణ వీరలోఅసాహువాపణ అంతరిదో సమరతూరరవో । సిద్ధచారణగణవిముక్కేణ కుసుమప్పఅరేణ పచ్ఛాఇదంసమరంగణం ॥ మునః ॥ తతః౨ ॥ సుంద॥ (౨) తదోఅ దేవ్వ భణిదంఅసామిణా అంగరాఏణ । భోవీర విఓఅర అసమత్తోతుహమమహవి సమరవ్వావారో । తాఅణుమణ్ణమమం ముహుత్తఅం పేక్ఖామదావవచ్ఛస్స తుహ ధాదుణోపి ధణువ్వేఅసిక్ఖాచదురత్తణం।తుహావి పదంపేక్ఖణిజ్జంతి । తదోవిరదాదోరణవ్వావారణిబ్బంధాదోముహుత్తం పసమిదవేరాజాదాదువేవి పెక్ఖంతా భీమసేణంగరాఆ ॥ మునః ॥ సాభిప్రాయం ॥ తతః౨ ॥ సుంద ॥ (౩) తదోఅ దేవ్వ పదస్సింఅందరే సత్తిఖండణామరిసుద్దీవిదేణ గండీవిణా ఏదంభణిదం । అరే దుయ్యోహణప్పముహా ఇత్యర్ధోక్తేభయంనాటయతి ॥ మునః ॥ కథ్యతాం

కృతాసాశక్తైః । (తహేత్యత్ర నవావ్యయేత్యాదినాహ్రస్వః) (౧) తతశ్చ దేవ పతస్మిన్నంతరె కృతకలకలముఖేన వీరలోకసాధువాదేన అంతరితస్సమరతూర్యరవః । సిద్ధచారణగణవిముక్తేన కుసుమప్రకరేణ ప్రచ్ఛాదితం సమరాంగణం (అందరెఇత్యత్ర అధఃక్వచిదిత్యనేన అంతరశబ్దేధోవిద్యమానస్య తస్యదః। కలకలముఖేన కలకలపురస్సరేణేత్యర్థః)(౨)తతశ్చ దేవ భణితంస్వామినాంగరాజేన।భోవీరవృకోదరఅసమాప్తస్తవమమాపి సమరవ్యాపారః తస్మాదనుమన్యస్వమాంముహూర్తంపశ్యామస్తావద్వత్సస్యతవభ్రాతురపిధనుర్వేదశిక్షాచతురత్వం తవాప్యేతత్ప్రేక్షణీయమితి । తతోవిరతాద్రణవ్యాపారనిర్బంధాన్ముహూర్తం ప్రశమితవైరౌజాతౌద్వావపి పశ్యన్తౌభీమసేనాంగరాజౌ। (చదురత్తణమిత్యత్ర త్వస్య తుడిమాత్తణావితిభావార్థకత్వప్రత్యయస్య తణాదేశః) (౩) తతశ్చ దేవ పతస్మిన్నంతరె శక్తిఖండనామర్షోద్దీపితేన గాండీవినా పతద్భణితం । అరే దుర్యోధనప్రముఖాః ఇత్యర్థో

పరవచనమేతల్ ॥ సుంకః ॥ సుణోదు దేవో ఆరే దుయ్యోహణప్ప ముహా కురుబలసేణావఇణో అ విణఅణ్ణవకణ్ణహారకణ్ణతుమ్హేహిం మహారహేహిం పరివారిఅమహ పరోక్ఖం పరిహరణిజ్జో ఏవ్వ ఏఆఈ పుత్తో అహివజ్జూవావాఇదో (౧) అహం ఉణతుమ్హాణం పెక్ఖంతాణం ఏవ్వ ఏదంకుమారం విససేణం సుమరణమెత్తసేసం కుణమి త్తిభణిఅ సగవ్వం అప్ఫాలిదం ణేణ ణిగ్ఘాదణిగ్ఘోసగంభీరభీసణ జీఆరవముహలంగండీవం సామిణా అంగరాఏణవి సజ్జీకిదం కాలపిట్ఠం ॥ దునః ॥ సావహిత్థం ॥ తతః౨ ॥ సుంద ॥ (౨) తదోఅ దెవ్వ ఏదస్సింఅందరె పడిసిద్ధభీమసేణసమరకమ్మారంభేణ గండీవిణా పరిఇఆట అంగరాఅవిస

క్తే (భయమితి సమస్తం స్వామినో నామోచ్చారణం స్వానురూపమపి ప్రమాదాయాతం అతోభయమితిభావః । అమరిస్యేత్యత్ర హ్రస్వామ షేత్యాదినా సంయుక్తేంత్యహలః పాక్షికత్వం) శృణోతుదేవః । అరే దుర్యోధనప్రముఖాః కురుకులసేనాపతయః అవినయార్ణవకర్ణధారకర్ణయుష్మాభిర్మహారథైః పరివార్య మమపరోక్షంపరిహరణీయ ఏవ ఏకాకీపుత్రకోభిమన్యుర్వ్యాపాదితః (అహివజ్జూ ఇత్యత్ర అభిమన్యౌమఇతిమస్యవత్వం । త్వభిమన్యౌ జజాఃవితిసంయుక్తస్య ద్విరుక్తజత్వంచ) (౧) అహంపునర్యుష్మాకంపశ్యతామేవ ఏతంకుమారం వృషసేనం స్మరణమాత్రశేషం కరోమీతిభణిత్వా సగర్వమాస్ఫాలితమనేన నిర్ఘాతనిర్ఘోషగంభీరభీషణజ్యారవముఖరంగాండీవం స్వామినాఙ్గరాజేనాపి సజ్జీకృతం కాలపృష్ఠం (ణేణేత్యత్ర టాసస్ణ ఇతీదమోణాదేశే టోడేణలితితృతీయైకవచనస్య డేణాదేశః । జీఆఇత్యత్ర ఈల్జ్యాయామితి సంయుక్తాంత్యహలోయాత్వాగిత్వం । కాలపృష్ఠం కర్ణధనుః) సావహిత్థమితి । సాకారగోపనమిత్యర్థః । అభిమన్యువధస్మరణసంజాతకోపేణార్జునేన కృతవృషసేనవధప్రతిజ్ఞాశ్రవణభయచిహ్నగోపనమత్రాసహిత్థాపదార్థః । (౨) తతశ్చ దెవ ఏతస్మిన్నంతరే ప్రతి

సేణ రహకూలంకసాఓదువే బాణాణఈఓ। తేహిం విదువేహిం అణ్ణోణ్ణసణేహదంసిదసిక్ఖావిసేసేహిం అహిజుత్తో సో దురారాహో మజ్ఝిమపండవో॥ పునః॥ తతః ౨॥ సుంద॥ (౧) తదో అ దేవ్వ గండీవిణా తారరసిదజీఆణిగ్ఘోసమేత్తపిణ్ణాదబాణపరిసేణ తహ ఆఅరిదం। జహ పత్తీహిం ణణహత్థలం ణసామీ ణరహో ణధరణీ ణకుమారో ణకేదువంసో ణబలాఇం ణసారహీ ణతురంగమో ణదిసాఓ ణవీరలోఓ అలక్ఖీఆది॥ పునః॥ సవిస్మయం॥ తతః ౩॥ సున్ద॥ (౨) తదో అ దేవ్వ ఖణమేత్తసరసంపాదేహిం సహరిసే పండవబలే సవిసాఏ కురుబలే సముట్ఠిదో మహంతో కలకలో హాహాదో కుమారవిససేణో త్తి॥ పునః॥ సబాష్పం।

షిద్ధభీమసేనసమరకర్మారమ్భేణ గాండీవినా విరచితే అంగరాజవృషసేనరథకూలంకషే ద్వే బాణనద్యౌ। తాభ్యామపి ద్వాభ్యాం అన్యోన్యస్నేహదర్శితశిక్షావిశేషాభ్యాం అభియుక్తస్సదురారాధో మధ్యమపాండవః (తాభ్యాం కర్ణవృషసేనాభ్యామిత్యర్థః। అన్యోన్యస్నేహేతి। పితరి పుత్రస్య పుత్రే చ పితుస్స్నేహేనేత్యర్థః। అన్యోన్యస్నేహేన పరస్పరమైకమత్యేనేతివార్థః। ద్రోణేత్యాదినా ద్విశబ్దస్య దువెఇత్యాదేశే భిసాహిమాదేశః। మజ్ఝిమేత్యత్ర మధ్యమకతమే చేతి ద్వితీయాకారస్యేత్త్వం) (౧) తతశ్చ దేవ గాండీవినా తారరసితజ్యానిర్ఘోషమాత్రవిజ్ఞాతబాణవర్షేణ తథాఽఽచరితం। యథా పత్రిభిః ననభస్థలం నస్వామీ నరథః నధరణిః నకుమారః నకేతువంశో నబలాని నసారథిః నతురంగమః నదిశో నవీరలోకశ్చ లక్ష్యతే। (పత్రి)భిః బాణైః పత్తీహింఇత్యత్ర భిస్స్యస్సుపీతిదీర్ఘః) (౨) తతశ్చ దేవక్షణమాత్రశరసమ్పాతైస్సహర్షే పాండవబలే సవిషాదే కురుబలే సముత్థితో మహాన్ కలకలః హాహాతః కుమారవృషసేనఇతి (సముట్ఠిదో ఇత్యత్ర సముదాఙ్భ్యాం పరస్య స్థాధాతోర్ణిజర స్పెత్యాదినా తాదేశే నిస్థా)

సరోషంచ ॥ తతః ౨ ॥ సుంద ॥ (౧) తదో అ దేవ్వ పేక్ఖామి కుమారం హదసారహిం తులంగమం లూణాదపత్తచావచామరకేదుం సగ్గప్పబ్భట్ఠం విఅ సురకుమారం హిఅఅమమ్మభేఇణా పణ్ణేణ సాఅఏణ భిణ్ణదేహం రహోపత్థేలగ్గం ॥ దునః ॥ సాస్రం । అహహ । అతఃపరం శ్రుత్వాలం । హావత్స వృషసేన హా మదంకలాలనోపచిత హా సుదాజ్ఞాకర హా గదాయుధ ప్రియశిష్య హా శౌర్యసాగర హా రాధేయకులప్రరోహ హా మస్స్నానసనిద్విశేష హా ప్రియదర్శన హా సర్వగురువత్సల ప్రయచ్ఛ మే ప్రతివచనం । కష్టం ౨ (౨) ॥ ప ॥ పర్యాప్తనేత్రమచిరోదితచంద్రకాంతముద్భిద్యమాననవయౌవనరమ్యశోభం । ప్రాణావసానపరివర్తితదృష్టిదృష్టం కర్ణేనతత్కథమివాననపంకజం తే ॥౧౧॥ సూతః ॥ ఆయుష్మన్నలమత్యంతశోకావేగేన ॥ దునః ॥ (౩) సూత పుణ్యవంతో హి దుఃఖభాజో భవంతి । అస్మాకం పునః ॥ ప ॥ ప్రత్యక్షంహతబంధూనామేతత్పరిభవాగ్నినా । హృదయం దహ్యతేత్యర్థం కుతో దుఃఖం కుతో వ్యథా ॥ ౧౨ ॥ ఇతి మోహముపగతః ॥ సూతః ॥ సమాశ్వసిహి ౨ ॥ దునః ॥ లబ్ధసంజ్ఞః । సుందరక వయస్యేన కిం ప్రతిపన్నమంగ

---

(౧) తతశ్చ దేవ పశ్యామి కుమారం హతసారథితురంగమం లూనాతపత్రిచామరకేతుం స్వర్గ ప్రభ్రష్టమివ సురకుమారం హృదయమర్మభేదినైకేన సాయకేన భిన్నదేహం రథోపస్థేలగ్నం (తులంగమమిత్యత్ర హరిద్రాదిత్వాద్రిస్యలత్వం) (౨) పర్యాప్తనేత్రం విశాలనేత్రం । ఉద్భిద్యమానం అంకురత్ అతఏవ నవం యద్యౌవనం తేన రమ్యాశోభా యస్యతత్ । ప్రాణానామవసానే గమనే పరివర్తితే భ్రమితే దృష్టీ యేనతత్ (౩) పుణ్యేతి ॥ దుఃఖభాజో హి పుణ్యవంతో భవంతీత్యన్వయః। తేషాం దుఃఖసాక్షాత్కారహేతుభూతమనస ఉపహత్యభావాద్భాగ్యశాలిత్వం । మమతు తాదృశమనసోపి దగ్ధత్వేన దుఃఖాదిసాక్షాత్కారస్యైవాభావాత్కుతో దుఃఖం కుతో వ్యథేతిభావః । తతశ్చ దేవతథా

రాజేన ॥ సుంద ॥ తదో అ దేవ్వ తహావిహస్స పుత్తస్సదంసణేణ సంగలిదంఅంసుజలం ఉజ్ఝిఅ అణవేక్ఖిదపరప్పహరణేణ సామిణా అంగరాఏణ అహిజుత్తో ధణంజఓ । తదో తంఅసుకవహామరిసిదం విముక్కవిసాఅసంకం తహావిహపరక్కమం పెక్ఖిఅ భీమ ణఉలసహదేవ్వపంచాలప్పముహేహిం అంతరిదో ధణంజఅస్స రహో ॥ దునః ॥ తతః ౧ ॥సున్ద॥ (౧) తదో అ దేవ్వ అజ్జుణచావమహాప్పళఅపఓహరణీసరంతణిసిదసరధారాసహాసెహిం పూరిదేసుదహదిసాముహేసు సల్లేణ భణిదో సామీ అంగరాఓ ॥ జహ అంగరాఅహాదతురంగమో ఖుడిదేక్కచక్కణేమి కూవరో దెరహో । తాణజుత్తం భీమజ్జుణేహింఅహిజుజ్ఝిదుంతి । ఏదం భణెఅ ణివట్టిదో రహో । తదో ఓదారిఅ సామీ సంగణాదో బహుప్పఆరం

పితస్య పుత్రస్య దర్శనేన సంగలితమశ్రుజలముజ్ఝిత్వా అనవేక్షితపరప్రహరణేన స్వామినాంగరాజేనాభియుక్తో ధనంజయః । తతస్తం చసుతవధామర్షితం విముక్తవిషాదశఙ్కం తథావిధపరాక్రమం దృష్ట్వా భీమనకులసహదేవపాంచాలప్రముఖైరంతరితో ధనంజయస్య రథః (దంసణేణఅంసూ ఇత్యుభయత్ర వక్రాదిత్వాద్బిందుః । పేక్ఖిఅ ఇత్యత్ర దృశిర్ణోఅక్ఖేత్యాదినా దృశేః పెక్ఖాదేశే ఇయదూణౌ క్త్వ ఇతీయాదేశః) (౧) తతశ్చ దేవ అర్జునచాపమహాప్రళయపయోధరనిస్సరన్నిశితశరధారాసహస్రైః పూరితేషు దశదిశాముఖేషు శల్యేన భణితః స్వామ్యంగరాజః । యథా అంగరాజహతతురంగమః ఖండితైకచక్రనెమికూబరస్తేరథః । తస్మాన్నయుక్తం భీమార్జునాభ్యామభియోద్ధుమితి । ఏతద్భణిత్వా నివర్తితో రథః । తతోవతార్య స్వామీ స్యన్దనాద్బహుప్రకారంచ సమాశ్వాసితః । (ఖుడిదేత్యత్ర చండఖాండితే ణా వేతిసూత్రేణ ఖండితశబ్దే ణయుక్తస్యాదెరస్యఉదాదేశః । అహిజుజ్ఝిదుమిత్యత్ర అభిపూర్వకయుధధాతోర్జుజ్ఝాదేశః । నెమిః చక్రప్రాంతవలయఆయసాదారవోవా । కూబరః యుగాధారదీర్ఘస్థూల

అ సమాసాసిదో ॥ దునః ॥ తతః ॥ సుంద ॥ (౧) తదో అ దేవ్వ సా మిణా అంగరాఏణ సుఇరం విలంబిఅ పరిఅణో అహిహిదో అణ్ణం రహం ఉవహరత్తి। తదో అ పరిఅణో వణీదం అణ్ణం రహం పేక్ఖిఅ మఇ దిట్ఠిం ణిక్ఖిపిఅ ఐ సుందరఅ ఏహి త్తి భణిదం। తదో అహం అ ఉవగదో సే సమీవం। తదో అ విణీఅ సీసత్థాణాదో పత్తఅం ససరీరసంగలిదేహిం సోణిద బిందూహిం దిద్ధవఅణం బాణం కదుఅ అహిలిహిదో దేవ్వస్స అఅం సందేసో। ఇతి పత్రికామర్పయతి ॥ దునః ॥ గృహీత్వా వాచయతి ॥ స్వస్తి శ్రీమన్మహారాజదుర్యోధనం ప్రతి సమరాంగణాత్కర్ణః పతదుదం తం కంఠే గాఢమాలింగ్య విజ్ఞాపయతి (౨) ॥ ప ॥ అస్త్రగ్రామవిధౌ కృతీ న సమరేష్వస్యాస్తి తుల్యః పుమాన్ భ్రాతృభ్యోఽపి మమాధికోఽయ మమునా జయ్యః వృథాసూననః। త్వత్సమ్భావిత ఇత్యహం న చ హతో దుశ్శాసనారిర్మయా త్వం దుఃఖప్రతికారమేహి భుజయోర్వీర్యేణ బాష్పేణ వా ॥ ౧౧౩ ॥ దునః ॥ వయస్య కర్ణ కిమిదం హతభ్రాతృశతం మాం దుఃఖితమపరేణ వాక్యశల్యేన ఘట్టయసి। భద్రసుందరక అథేదానీం కిమారబ్ధోంగరాజః। సుంద ॥ (౩) దేవ్వ అవణీద సరీరావరణో అప్పవహా కిదణిచ్ఛ ఓసఅంపవ్వ సమరం మగ్గది ॥ దునః ॥ శ్రీ

దారు) (౧) తతశ్చ దేవ స్వామినాంగరాజేన సుచిరం విలంబ్య పరిజనోఽభిహితః అన్యం రథముపహరేతి। తతశ్చ పరిజనోపనీతమన్యం రథం దృష్ట్వా మయి దృష్టిం నిక్షిప్య అయి సుందరక ఏహీతి భణితం। తతోఽహం చోపగతోఽస్య సమీపం। తతశ్చ వినీయ శీర్షస్థానాత్పత్రకం స్వశరీరస జ్ఞళితైశ్శోణితబిందుభిర్దిగ్ధవదనం బాణం కృత్వా అభిలిఖితో దేవాయాయం సందేశః (ఐ ఇత్యత్ర అయీత్యస్య అయి ఐ ఇత్యైకారాదేశః। దిగ్ధవదనం లిప్తాగ్రం) (౨) అస్త్రగ్రామేతి ॥ ఇత్యహం త్వయా సంభావితః సవిస్రమ్భముత్ప్రేక్షితః। న చ హత ఇతి। పుత్రశోకాతురత్వాన్మమ సర్వస్మిన్నప్యరుచిరితి భావః (౩) దేవ అపనీతశరీరావరణ ఆత్మవధ

త్వాసత్వరముత్తిష్ఠ సూతరథముపనయ । సుందరక త్వమపి మద్వచనాత్త్వరితతరం గత్వాంగరాజం ప్రతిబోధయ । నఖలు జయాకాంక్షీ భవానిదానీమ్ (౧) అభిన్నఏవాయమావయోస్సంకల్పః । కింతు ॥వ॥

హత్వాపార్థానశివసలిలంబంధువర్గాయదత్వా ముక్త్వా బాష్పం స
హకతిపయైర్బంధుభిర్మంత్రిభిశ్చ । కృత్వాన్యోన్యం సుచిరమపునర్భావి
గాఢోపగూఢం సంత్యక్ష్యావోహతతనుమిమాం దుఃఖితౌనిర్వృతౌవా॥

(౨) అథవా శోకంప్రతి మయానకించిత్సందేష్టవ్యం ॥వ॥ వృషసేనో నమేపుత్రో నతేదుశ్శాసనోనుజః । త్వాంబోధయామికిమహంత్వంవా

కృతనిశ్చయస్స్వయమేవ సమరం మార్గతే(౧)పూర్వం దుర్యోధనేనఅపినామభవేన్మృత్యురిత్యాదినా సమరసంకల్పం పరిత్యజ్య స్వమరణస్యైవ ప్రార్థితత్వాత్కర్ణస్యాపి తాదృశాభిప్రాయంజ్ఞాత్వా అభిన్నఏవాయమిత్యుక్తం ॥ హత్వేతి ॥ అశివసలిలం నివాపోదకం । ముక్త్వాబాష్పమితి । పూర్వోత్పీడేతటాకస్యపరీవాహః ప్రతిక్రియేతిన్యాయేన శోకనిర్యాతనార్థం బాష్పమోచనమావశ్యకమితిభావః ॥ కతిపయైరితి ॥ హతావశిష్టైరిత్యర్థః। అపునర్భావీతి । మరణే సత్యలభ్యమిత్యర్థః । గాఢోపగూఢంగాఢాలింగనం । భావేక్తః । దుఃఖితావితి ।పుత్రమిత్రాదిసకలబంధునాశాద్దుఃఖం । నిర్వృతావితి। శత్రుజయేనప్రతిజ్ఞాపూరణాన్నిర్వృతిః । ఇమాం హతతనుం దగ్ధదేహం వివిధక్లేశభాగినీమితియావత్ । త్యక్ష్యావఇతి । భవిష్యత్కాలే దేహత్యాగఉచితః ।నేదానీమ్ । అధునావశ్యకర్తవ్యస్య వైరనిర్యాతనస్యావశిష్టత్వాదితిభావః (౨) కర్ణేన నచహతో దుశ్శాసనారిరిత్యాదినా దుశ్శాసనశోకోపచారసందేశేకృతే స్వేనాపి వృషసేనవధజనితశోకవిషయే కించిత్సందేష్టవ్యం సంత్యక్ష్యావఇత్యుక్తేస్తదపినకర్తవ్యమిత్యాహ । అథవేత్యాదినా । వృషసేనః మే పుత్రో నేతి కాక్వాతవేవ మమాపిన పుత్రఏవేత్యుభయోస్తద్దుఃఖమవిశిష్టమితిభావః ॥ ఏవం దుశ్శాసనస్తే

మాం బోధయిష్యసి ॥ ౧౧౫ ॥ ఇతి ॥ సుంద ॥ (౧) జం దేవో ఆజ్ఞాపయతి నిష్క్రాంతః ॥ దునః ॥ అయె నేమిధ్వనిరివ ॥ సూతః ॥ కర్ణం దత్వా ఆయుష్మ౯ పౌషారవమిశ్రితో నెమిధ్వనిః । నూనంపరిజనోపనీతో రథః ॥ దునః ॥ గచ్ఛత్వం సజ్జీకురు ॥ సూతః ॥ యదాజ్ఞాపయతి దేవ ఇతినిష్క్రమ్య పునః ప్రవిశతి ॥ దునః ॥ విలోక్య । కిమితి నారూఢో సి ॥ సూతః ॥ ఏషఖలుతాతోమ్బయా సంజయాధిరూఢం రథమారూఢో దెవస కాశమనుప్రాప్తః ॥ దునః ॥ కష్టమతిబీభత్సమాచరితం దైవెన । సూత గచ్ఛత్వంతూర్ణముపహర స్యందనం । అహమపి తాతదర్శనం పరిహరన్నేకాంతే తిష్ఠామి ॥ సూతః ॥ ఆయుష్మ౯ త్వదేక శేషబాన్ధవౌ వెతౌ కథమిమౌపితరౌ నాశ్వాసయసి ॥ దునః ॥ సూత కథమివ సమాశ్వాసయామి విముఖభాగధేయః ॥ పశ్య ॥ ప ॥ అద్యైవావాం రణముపగతౌ తాతమంబాంచ దృష్ట్వా ఘ్రాతస్తాభ్యాంశిరసివినతోహం చ దుశ్శాసనశ్చ । తస్మి౯ బాలె ప్రసభమరిణా ప్రాపితే తామవస్థాం ప్రాశ్వం పితో రపగతఘృణః కింనువక్ష్యామి గత్వ ॥ ౧౧౬ ॥ తథాప్య వశ్యం వందనీయౌ గురవ ఇతినిష్క్రాంతౌ ॥ ✽✽✽ ✽✽✽✽✽ ✽✽✽✽✽

ఇతి చతుర్థోఙ్కః

తతః ప్రవిశతి రథయానేన సంజయో గాన్ధారీ ధృతరాష్ట్రశ్చ ॥ ధృ ॥ వత్స సంజయ కథయ కస్మిన్నుద్దేశే సకలకురుకుల కానసైకప్రవాళో వత్స దుర్యోధనోవర్తతే కచ్చిజ్జీవతి వాన వెతి (౨) గాంధారీ ॥ జాదసంజయ జఇసచ్చం జీవది వచ్ఛో సో తవా సీతాక హేహితం ఉద్దేసం ॥ సంజ

నుజో నెతి కాకూక్త్వా తాదృశప వార్థః । ఏవముభయోగవిశేషె అహం త్వాం కింబోధయామి త్వంవా మాంకిం బోధయిష్యసి ఉభయోరభిన్నత్వేన బోధనానుపయోగాత్ । స్థాపయిష్యసీతిపాఠే స్వభావస్థం కరిష్యసీత్యర్థః (౧) యద్దేవ ఆజ్ఞాపయతీతి ॥ ✽ ॥ ఇతిచతుర్థోఙ్కః ॥ ✽ ॥ (౨) జాతసంజయయదిసత్యంజీవతివత్సస్తతస్త్వితదాకథయతముద్దేశం

యః ॥ నన్వేషమహారాజఏకఏవ న్యగ్రోధచ్ఛాయాయాముపవిష్టస్తిష్ఠతి ॥ గాంధారీ॥(౧)జాదపఆఇత్తిణంభణాసి। కింణుఖు సంపదం తస్స భాదుసదం పాసేణత్థి ॥ సంజ ॥ తాత అమ్బ అవతరతం స్వైరం రథవరాత్। ఉభావవతారంనాటయతః। తతః ప్రవిశతి సవ్రీళముపవిష్టోదుర్యోధనః ॥ సంజ ॥ ఉపసృత్య। విజయతాం మహారాజః। నన్వేష తాతోమ్బయాసహ ప్రాప్తః। కింనపశ్యతిమహారాజః॥ దునః॥ (౨) వైలక్ష్యంనాటయతి। ధృత ॥ (౩) వ ॥ శల్యానివ్యపనీయ కఙ్కవదనైరున్మోచితేకంకటె బద్ధేషువ్రణపట్టకేషు శనకైఃకర్ణే కృతాపాశ్రియః।

(౧)జాతపకాకీతినభణసి। కింనుఖలుసామ్ప్రతంతస్యభ్రాతృశతంపార్శ్వే నాస్తి (శోకాతిశయేన శ్రుతస్యాపి దుశ్శాసనాదివధస్యావిస్మరణాదియముక్తిః వక్ష్యమాణేన వత్సజఇతుమంపీత్యాదినా దుశ్శాసనాదివధస్యజ్ఞాతత్వావగమాత్) (౨) వైలక్ష్యమిత్యాది। పూర్వంజ్ఞాతమపి తదాగమనం విహ్వాయాతర్కితోపనతత్వభావనయాశ్చర్యవతీనీతవానిత్యర్థః (౩) శల్యానీతి ॥ కంకవదనాని కంకతోటీసమానాకారాస్సందంశన్యపరపర్యాయాః శల్యోద్ధరణసాధనవిశేషాః। ద్రావిడభాషాయాం ముళ్ళువాంగీతి ప్రసిద్ధాః। కఙ్కటె కవచె। వ్రణపట్టకేషు వ్రణవిరోపణౌషధోపలిప్తవస్త్రఖండేషు ప్రాకృతభాషాయాంపాళ్స్త్రీతి ప్రసిద్ధేషు। భవాన్ శనకైః నకర్ణేపృష్టఇత్యన్వయః। మహారాజస్యాంతికేస్థిత్వా తత్కర్ణమాత్రగోచరతయా మృదూక్త్యా ప్రశ్నస్య సామ్ప్రదాయికత్వమనేనసూచితం। కృతః ఉప-సమీపె- ఆశ్రయః అవస్థానం యస్యసః సమీపేడుపాస్యమానఇతియావత్। యద్వా కృతః ఉపాశ్రియఉపధానంసుఖావస్థానార్థం నిర్మితం శరీరపాశ్చాత్యభాగోపధానమితియావత్। కర్నాటభాషాయాం ఒరగుదింబుఇతి ప్రసిద్ధంయస్యసః। కృతాపాశ్రయఇతి పాఠేప్యయమెవార్థః। శత్రూన్నిర్జిత్యాగతాన్ స్వసైనికాన్నరపతీన్ లీలయా ప్రేమానువిద్ధ

దూరాన్నిర్జితశాత్రవాన్నరపతీ నాలోకయన్ లీలయా సహ్యాపు,
త్రక వేదనేతి నమయా పాపేనపృష్టోభవాన్ ॥ ౧౧౭ ॥ పునః ॥ వై
లక్ష్యమిశ్రిం దుఃఖం నాటయతి । గాంధారీధృతరాష్ట్రౌ స్పర్శేనాలిం,
గతః ॥ గాంధారీ ॥ (౧) వచ్ఛ అదిగాఢప్పహారవిఅణా పజ్జాఉలస్స దే
అఙ్గేసు ణప్పసరది వాణీ ॥ ధృత ॥ వత్స దుర్యోధన కిం కృతపూర్వో
మయ్యప్యవ్యాహారః॥ గాన్ధారీ ॥ (౨) వచ్ఛ జఇతుమం ఏఅఙ్గేణాలవ
సి । కిందాణిందూసాసణో ఆలవీసది దుమ్మరిసణో విఅణ్ణో వా ఇతి రోది
తి ॥ పునః ॥ (౩) ప ॥ పాపోహమప్రతికృతానుజనాశదర్శీ తాతస్య
బాష్పపయసాంతవచామ్బ హేతుః । దుర్జాతమత్రపిమతే భరతాన్వ
వాయే కిం మాం సుతక్షయకరంసుతఇత్యవైషి ॥ ౧౧౮ ॥ గాన్ధారీ ॥

యా దూరాదాలోకయన్ భవాన్ పాపేనభాగ్యహీనేన మయా హే
పుత్రకదయనీయవత్సవేదనాసహ్యావేతినపృష్టః । తథాచ రిపూన్ జి
త్వా సమరాన్నివృత్తం గాత్రాదుత్పాటితశల్యం ఉన్మోచితకవచం వ్ర
ణవిరోపణౌషధోపలిప్తవస్త్రశకలాచ్ఛాదితవ్రణభాగం సపాశ్వాత్యోప
ధానం సుఖశయితం స్వకటాక్షలీలానుగృహీతనిర్జితారాతిరాజలో
కపరివృతం త్వాముపగమ్య కర్ణే మృదూక్త్యావత్సవేదనాసహ్యావేతి సు
ఖప్రశ్నకరణం మందభాగ్యస్య మమాలభ్యమభూదితి నిర్వేదోక్తిరి
యమ్ (౧) గాంధా ॥ వత్సాతిగాఢప్రహారవేదనావర్యాకులస్య తే అ
ఙ్గేషు నప్రసరతివాణీ (౨) వత్స యది త్వమప్యస్మాన్నాలపసి । కిమి
దానీం దుశ్శాసనఆలపిష్యతి దుర్మర్షణోప్యన్యోవా ॥ (౩) పాపఇతి ॥
అప్రతికృతః ప్రతిక్రియామనాపాదితః యోఽనుజనాశః తం పశ్యతీతి
తథోక్తః । ప్రతిక్రియామకుర్వన్ తూష్ణీం భూయ హన్యమానాననను
జానుపేక్షితవానితియావత్ ।దుర్జాతం నిందితజన్మానం । సుతక్షయక
రం భవత్సుతనాశహేతుభూతవిరోధకారకం । మాం సుతఇతి కిం కిమ
ర్థం కేనకారణేనవా అవైషి జానాసి । సుతనాశకారణత్వాచ్ఛత్రు

(౧)జాదఅలం పడిఆరేణ। తుమంపి దాఽపఏకో౯జుఅస్స అంధజుఅల
స్స పహోవదేసఓచిరంజీవ। కింతుహారజ్జేణ వేరేణవా। దునః ॥ ప ॥
మాతః కిమప్యసదృశం వికృతం వచస్తే సుక్షత్రియా క్వ భవతీ క్వ చ దీనతైషా।
నిర్వత్సలే సుతశతస్య విపత్తిమేతాం త్వం నానుచింతయసి రక్షసి మా
మయోగ్యం ॥ ౧౧౯ ॥ అథవా। నూనం విచేష్టితమిదం సుతశోకస్య॥
సంజ ॥ మహారాజ కిం వాయం లోకవాదో వితథః। కిం ఘటస్య కూపప
తనే రజ్జురపి తత్రైవ ప్రక్షిప్తవ్యేతి॥ దునః ॥ (౨) అపుష్కలమిదం
ఉపక్రియమాణాభావే కిముపకరణేన ॥ ధృత ॥ దుర్యోధనం పరిష్వజ్య॥
వత్స సమాశ్వసిహి ॥ సమాశ్వాసయ చాస్మానతదీనాం తే మాతరంచ ॥
దునః॥ తాత దుర్లభ ఇదానీం సమాశ్వాసో యుష్మాకం ॥ధృత॥ కుతః॥
దునః ॥ (౩) ప ॥ కున్త్యా సహాయువామద్య గతయా నిహతపుత్రయా।
ఓజాయమానౌ శోకేపి తనయానాన్ననుశోచతం ॥ ౧౨౦ ॥ గాన్ధారీ ॥

త్వేన పరిగణనీయో మహానితి భావః। (౧) జాతమలం ప్రతీకారేణ। త్వ
మపి తావదేకో స్యాంధయుగళస్య పథ్యుపదేశకశ్చిరంజీవ। కింతవరా
జ్యేన వైరేణవా॥ (పహేత్యత్ర మూషికపభీతకేత్యాదినా పథిశబ్దే
కారస్యాస్వం। పథిశబ్దసమానార్థ కాకారాంతపథశబ్దో వా। వేరే
ణేత్యత్ర ఐ చ ఏజితేత్వం) (౨) అపుష్కలమితి ॥ ఇదం పూర్వోక్తవ
చనం అపుష్కలం అర్థపరిపోషవన్న। యుక్తియుక్తం న భవతీతి యావ
త్। తదేవోపపాదయతి ॥ ఉపక్రియమాణేత్యాది ॥ రజ్జ్వాదిజన్యోప
కారభాక్ ఘటాదిః। ప్రకృతే సర్వప్రయత్నేనాపి రక్ష్యస్య పుత్రమి
త్రాదిబంధువర్గస్య నాశేన తద్రక్షణసాధనస్య మమైకస్య సత్త్వే వా కిం ఫ
లమితి భావః। (౩) కుంత్యేతి ॥ ఓజాయమానౌ బలవంతౌ। తచ్చ బ
లం మనోదార్ఢ్యరూపం వివక్షితం। శత్రోరపి స్వసమానదుఃఖప్రా
ప్త్యా తద్దార్ఢ్యసంభవాదితి। అద్య కుంతీపుత్రేష్వపి మయా నిహతే
షు మమనాశే వా జీవనే వా భవతోః కున్త్యా సహ సమానదుఃఖతయా

(౧) జాదపదంవ్వ సంపదం బహుమదం। జంతుమంవి దావవిక్కో ల జీవసి। కంఅణ్ణంఅణుసోఇస్సం। తాజాదఅకాలేా దేఅసమసమరవ్వ వసాఅస్స పసిఅ ఏసా దేఅంజలీణివట్టిదసమరవ్వావారో అపచ్ఛిమం మే కరేహి వఅణం॥ ధృత॥ వత్స శృణువచనం తవాంబాయాః। మమచ నిహతాశేషబంధువర్గస్య। పశ్య॥(౨) ప॥ దాయాదానయయోర్బ లేనగణితా స్త్రా దోణభీష్మౌ హతౌ కర్ణస్యాత్మజమగ్రతశ్శమయతో భీతంజ గత్ఫల్గునాత్। వత్సానాం నిధనేన మే త్వయిరిపుశ్శేషప్రతిజ్ఞోధు నా కోపంవైరిషు ముంచ వత్సపితరావంధావిమౌ పాలయ॥౧౨౧॥

సుతశోకో నాతీవబాధేతేతి భావః (౧) జాత పతదేవ సావ్వపితం బ హుమతమ్। యత్త్వమపి తావదేకో జీవసి। కమన్యమనుశోచిష్యామి తస్మాజ్జాతఅకాలస్తే అసమసమరవ్యవసాయస్య। ప్రసీద ఏష తేఅంజలిః నివర్తితసమరవ్యాపారః అపశ్చిమంకురు మె వచనమ్ (పసిఅఇత్యత్ర గభీరాపాఠాదీతఇత్వమ్। మే వచనం అపశ్చిమం ముఖ్యంకురుష్వేత్య న్వయః। ముఖ్యతయా ప్రతిగృహ్ణీష్వేతియావత్) (౨) దాయాదా ఇతి॥ దాయం పైతృకధనం అదంతి అనుభవంతీతి దాయాదాః జ్ఞాత యః। విభక్తవ్యంపితృద్రవ్యం దాయమాహుర్మనీషిణఇతివిశ్వః। య యోర్భీష్మద్రోణయోర్బలేన। నగణితాః నవిషయీకృతాః నమానితా ఇతియావత్। కర్ణస్యేత్యత్రాపి యస్యేతి విపరిణామః। యస్య కర్ణస్య బలేన దాయాదానగణితా ఇత్యర్థః। తౌహతౌ। తస్య కర్ణస్యాగ్రత ఏవ తదాత్మజం వృషసేనం శమయతో నాశయతః ఫల్గునాత్। జగచ్చ రాచరం భీతం త్రస్తం। తతశ్చ యః స్వాగ్రతఏవ హన్యమానంస్వా త్మజం రక్షితుం నాశకత్ తస్మిన్ కర్ణే జయాశావృథేతిభావః। యశ్చ తుః మమ పుత్రశతనాశంప్రతి జ్ఞాతవాన్ సోధునా మమపుత్రాణాంని ధనేన నాశనేన త్వయి విషయే శేషా అవశిష్టాప్రతిజ్ఞా త్వదూరుభంగ రూపాయస్యసః। వైరిషు మానంఅహంకారం అహమేవ సమర్థో గరి

దునః ॥ సమరాత్ప్రతినివృత్య కింకరవాణి ॥ గాన్ధారి ॥ (౧) జాదజం పిదా దేవిఉరో వా భణిస్సది ॥ సంజ ॥ ఏవమిదం ॥ దునః ॥ సంజయా ద్యాప్యుపదేష్టవ్యమస్తి॥సంజ॥ యావత్ప్రాణితవ్యం తావదుపదేష్టవ్యా నృపతయో విజిగీషవః ప్రజ్ఞావద్భిః ॥ దునః ॥ సక్రోధం । శృణుమ స్తావద్భవతఏవ ప్రజ్ఞావతోऽస్మదనురూపముపదేశం ॥ ధృత ॥ వత్సయు క్తవాదని సంజయె కిమత్రక్రోధేన (౨)యదిప్రకృతిమాపద్యసే తదహ మేవ తావద్భవంతంకించిత్ బ్రవీమి । శ్రూయతామ్ ॥ దునః ॥ కథ యతుతాతః ॥ ధృత ॥ కింవిస్తరేణ । సంధత్తాంభవానిదానీం యుధిష్ఠి రమీప్సితేన పణబంధేన ॥ దునః ॥ తాతతనయస్నేహవైక్లబ్యాదంబా బాలిశత్వాత్సంజయశ్చ కామమేవంబ్రవీతు।యుష్మాకమప్యేవం వ్యామో హః। అథవా ప్రభవతిపుత్రప్రణాశజన్మాశోకజ్వరః (3)అన్యచ్చతాతయ దాహ్యస్ఖలితభ్రాతృశతోऽహం।తదావ్యవధీరితవాసుదేవసామోపన్యాసః

యానితి బుద్ధింముంచ త్యజ। తత్త్యాగే ఫలమాహ । పితరావిత్యాది। అంధౌ దృష్టిహీనౌ । ఇమౌపితరౌ ఆవామిత్యర్థః। పాలయ వాక్య పాలనేన యుద్ధాకరణేనాత్మరక్షణేనచ పాహీత్యర్థః। సమరాత్ప్రతిని వృత్య యుద్ధాభినివేశం త్యక్త్వేత్యర్థః । కింకరవాణీతి। నిహతసకల బంధుతయా శోకాతిరేకేణ సర్వత్రారుచేరితిభావః । (౧) జాతయత్పి తా తె విదురో వా భణిష్యతి ॥ అద్యాప్యుపదేష్టవ్యమితి ॥ మమసరణ స్యేప్సితత్వేన భోగసాధనతయా కర్తవ్యాంతరాభావాదుపదేశఫలంనే తి భావః । యావదిత్యాది । భోగాద్యపేక్షాభావేపి వైరనిర్యాతనా య విజిగీషాయాస్సత్వేన జీవనావధిబుద్ధిమతాముపదేశో రాజభిర్గ్రా హ్యఇతిభావః। శృణుమఇత్యాదిసోల్లుంఠనోక్తిః । తథాచ కింభవానస్మ దపేక్షయా ప్రజ్ఞావాన్ భవదుపదేశోవా కిం యుక్తియుక్తఃతస్మాన్న శ్రావ్యఇతిభావః (౨)ప్రకృతిః స్వాభావికావస్థా ప్రకృతెకోపశాంతి రితియావత్(3)అస్ఖలితం అచ్యుతం అక్షతమితియావత్ తద్భ్రాతృశతం

సంప్రతి దృష్టపితామహాచార్యానుజరాజచక్రవిపత్తిః స్వశరీరమాత్ర
స్నేహాదుదాత్తపురుషవ్రీళాకరమసుఖావహంచ కథమివ కరిష్యతి దు
ర్యోధనస్సహపాండవైస్సంధిమ్ ॥ అన్యచ్చ ॥ నయవేదిన్ సంజయ
(౧) ప ॥ హీయమానాన్కిలాహీనా నృపాస్సందధతేకథమ్ । దుశ్శాస
నేనహీనోహం సానుజః పాండవోధునా ॥ ౧౨ ॥ ధృత ॥ (౨) ఏవం
గతేపి మమప్రార్థనయా నకించిన్నకరోతి యుధిష్ఠిరః ॥ అన్యచ్చ ॥
సర్వదైవాత్మానమపకృష్టంమన్యతే భవద్భ్యోయుధిష్ఠిరః ॥ దుః ॥ క
థమివ ॥ ధృత ॥ శ్రూయతాం ప్రతిజ్ఞాయుధిష్ఠిరస్య । నాహమేకస్యా
పి భ్రాతుర్విపత్తౌ సంధారయామి ప్రాణానితి । బహుచ్ఛలత్వాత్సం
గ్రామస్యానుజనాశమాశంకమానో యత్రైవభవతే రోచతే తత్రైవాసౌ
(౩) సుశకస్సంధాతుం ॥ సంజ ॥ ఏవమిదం ॥ గాన్ధారీ ॥ (౪) జాదజు
త్తిజుత్తం పడివజ్జసుపిదుణోవఅణం ॥ దుః ॥ హే అమ్బ తాతసంజయ
॥ ప ॥ ఏకేనాపివినానుజేనమరణంపార్థః ప్రతిజ్ఞాతవాన్ భ్రాతౄణాం
నిహతేశతే విషహతే దుర్యోధనో జీవితమ్ । తద్దుశ్శాసనశోణితాశినమ
రిం భిందన్గదాకోటిభిః భీమం దిక్షునవిక్షిపామికృపణస్సంధింవిదధ్యామ

యస్య । ఉదాత్తో మహానుత్తమ ఇతియావత్ (౧) అహీనా హానిరహి
తా నృపా రాజానః హీయమానాన్ క్షయమాపద్యమానాన్ రిపూన్
కథం సందధతే । నకథమపీత్యర్థః । అధునా అహం దుశ్శాసనేనహీ
నః । పాండవో యుధిష్ఠిరస్సానుజో వర్తతే । తథాచ హీయమానా
నామహీనైస్సంధిః కథం ఘటతేతిభావః । (౨) ఏవంగతేపి ఏతాదృ
శస్థితావపి । కించిన్నకరోతీతిన అపితు సర్వంకరోత్యేవేత్యర్థః । న
ఞ్ద్వయస్య నిషేధనివర్తనే ద్వౌ ప్రతిషేధౌ వక్తవ్యావితి వామనః (౩) సు
ఖేన శక్యతే శక్తివిషయీక్రియత ఇతి సుశకః । సుఖసాధ్య ఇత్యర్థః ॥
(౪) జాత యుక్తియుక్తం ప్రతిపద్యస్వ పితుర్వచనం । భ్రాతౄణామి

హమ్ ॥ ౧౨౩ ॥ గాంధా ॥ (౧) హాజాద దూసాసణ హాదుమ్మరిసణ హాదువ్విణీద హావిఉఅ హావిఅణ్ణ కిం సుదపువ్వా కస్సవి లోఏపరిసీ విపత్తీ జా అజ్జ మహ మందభాఆహెఏఏ । హావీరప్పసవిణిహో గంధారి దూహసదం పసూదాసి । ణఉణసుదసదం । సవ్వేవి ణ దంతి ॥ సంజ ॥ బాష్పముత్సృజ్య తాత అమ్బ ప్రతిబోధయితుం మహారాజమిమాం భూమిం యువామాగతౌ । తదాత్మాపి తావత్సంస్తభ్యతామ్ ॥ ధృత ॥ వత్స దుర్యోధన ఏవం విముఖేషు భాగధేయేషు త్వయి చ నముంచతి మానబంధమరిషు త్వదేకశేషజీవితాలంబనా తపస్వినీ గాంధారీ కిమాలంబతాం శరణమహం చ ॥ దునః ॥ శ్రూయతాం యత్ప్రతిపత్తవ్యం ॥ (౨) ఏ ॥ కలితభువనా భుక్తైశ్వర్యాస్తిరస్కృతవిద్విషః ప్రణతశిరసాం రాజ్ఞాం చూడాసహస్రకృతార్చనాః । అభిముఖమరీన్ఘ్నంతస్సంఖ్యే హతాశ్శతమాత్మజాః వహతు సగరేణోఢాం తాతో ధురం సహితోమ్బయా ॥ ౧౨౪ ॥ విపర్యయేత్వస్యా విపత్తైరనుల్లంఘితపూర్వాః క్ష

త్ర్యాదివాక్యత్రయేపి కాక్వా విపరీతార్థో వర్ణనీయః (౧) హా జాత దుశ్శాసన హా దుర్మర్షణ హా దుర్వినయ హా వికర్ణ కిం శ్రుతపూర్వా కస్యాపి లోకే ఈదృశీ విపత్తిః యాద్య మమ మందభాగధేయాయాః । హా వీరప్రసవిని హా గాంధారి దుఃఖశతం ప్రసూతాసి । న పునస్సుతశతమ్ (పరిసీఇత్యత్ర ఏల్పీడేత్యాదినా ఈదృశీశబ్దే ఈతఏత్వేదఃపెదృశ్యకస్క్వినీతి బుతోరిత్వం)(౨) కలితభువనాః వశీకృతజగతః । భుక్తైశ్వర్యాః ఐశ్వర్యం ప్రభుత్వం స్వాతంత్ర్యం తజ్జన్యభోగసుఖమితియావత్ । సగరేణోఢాం ధురం అవశ్యభావినం పుత్రశోకభారమిత్యర్థః । షష్టిసహస్రపుత్రనాశజనితశోకోపి సగరేణోఢః తదపేక్షయాతిలఘీయానయం పుత్రశతనాశశోకస్త్వయా సోఢవ్య ఏవేతి భావః । అస్యా విపత్తేః యుద్ధే మరణరూపాయాః విపర్యయే అన్యథా భావే । యుద్ధమకృత్వా స్వజీవితమాత్రరక్షణ ఇతి యావత్ । క్షత్రధర్మః

త్రధర్మ ఉల్లంఘితస్స్యాత్ ॥ నేపథ్యే మహాన్కలకలః ॥ గాంధా ॥ సస
మ్భ్రమం (౧) సంజఅ కింఏదం హాహాకారమీసం తూరరవం సుణీఅది ॥
॥ సంజ ॥ అంబ అభూమిరియమేవంవిధానాం భీరుజనానాం ॥ ధృత ॥ వ
త్స సంజయ జ్ఞాయతాం తావదతిభైరవో విస్తారీ హాహారవః । కారణేనా
ప్యమహతా భవితవ్యమ్ ॥ దునః ॥ తాత ప్రసీద పరాఙ్ముఖం ఖలు దైవ
మస్మాకం (౨) యావదపరమపి కించిదత్యాహితం న శ్రూయతే తావ
దేవానుమన్యస్వ సంగ్రామావతరణం మే ॥ గాంధా ॥ జాద ముహు
త్తం దావ పిద్ధఅంధం అణాహం మం సమాసాసేహి ॥ ధృత ॥ యద్యపి
భవాంత్సమరాయ కృతనిశ్చయః । తథాప్యరహః ప్రతిఘాతోపాయః
కించిద్విచిన్త్యతామ్ ॥ దునః ॥ (౩) ప ॥ ప్రత్యక్షంహతబాంధవా మ
మపరే హంతుం నయోగ్యారహః కింవా నేన కృతేన వైరివకృతం యన్న
ప్రకాశం రణే । గాంధా ॥ (౪) జాద ఏఆఈ తుమం కో దే సహాఅత్త
ణం కరిస్సది ॥ దునః ॥ ఏకోహం భవతీసుతక్షయకరా మాతః కియంతోఽ
రయః సామ్యం కేవలమేతు దైవమధునా నిష్పాండవా మేదినీ ॥ ౧౨౫ ॥

యుద్ధాభిముఖ్యాదిరూపః (౧) సంజయ కిమేతత్ హాహాకారమిశ్రస్తూ
ర్యరవశ్శ్రూయతే (రవశబ్దస్య గుణాదిపాఠాత్ క్లీబతా) । (౨) యావ
దపరమపీతి ॥ కర్ణాదివధరూపమపీతి భావః । జాత ముహూర్తం తావ
దప్రాప్తధామనాథాం మాం సమాశ్వాసయ । (౩) ప్రత్యక్షం అక్షిసమీ
పే హతబాంధవాః కర్ణదుశ్శాసనాదిమద్బంధూన్ హతవంతః పరే అ
రయః రహః అప్రకాశం మమ హంతుమయోగ్యాః । ప్రత్యక్షంకృ
తాపకారాణాం ప్రత్యక్షమేవాపకారః కర్తవ్యః అన్యథా అయశస్స్యా
దితిభావః । వైర్నతు ప్రిభిర్భీమాదిభిరివ రణే యత్కర్మ ప్రకాశంనకృతం
తేన గూఢాపకారరూపప్రతీకారేణ కృతేనవాకిం । నకిమపి ఫలమిత్య
ర్థః (౪) జాత ఏకాకీత్వంకస్తే సహాయత్వంకరిష్యతి । ఏకోహమితి ।
యద్యపీత్యాదిః । సుతక్షయకరా అరయః కియంతః అసంఖ్యేయా ఇత్య

నేపథ్యే కలకలానంతరం భో భో యోధా నివేదయంతు భవంతః కౌరవేశ్వరాయ । ఇదం మహత్కదనం ప్రవృత్తం అలమప్రియశ్రవణపరాఙ్ముఖతయా । యతః కాలానురూపం ప్రతి విధాతవ్యమిదానీం ॥ (౧) ప ॥ త్యక్తప్రాజనరశ్మిరంకితతనుః పార్థార్పితైర్మార్గణైరశ్వైస్స్యందనవర్త్మనాం పరిచయాదాకృష్యమాణశ్శనైః । వార్తాం మంగళవేద్భిర్విలోచనజలైరావేదయన్ పృచ్ఛతాం శూన్యేనైవ రథేన యాతి శిబిరం శల్యః కురూనకంపయన్ ॥ ౧౭ ॥ దునః ॥ శ్రుత్వా కర్ణే దమువిస్పష్టమాశనిపాతదారుణముద్ఘోషితం । జ్ఞాయతాం కోఽత్ర భోః । ప్రవిశ్య విభ్రాంతస్సూతః ॥ మహారాజ మోహాత్ స్త్రీత్వాత్మానం పాతయతి ॥ దునః ॥ కథయ । భో ఆయుష్మన్ కిమన్యత్ (౨) ॥ ప ॥ శల్యేన యథాశల్యేనమూర్ఛితః ప్రవిశతా జనో ఘోరయమ్ । శూన్యం కర్ణస్యరథం మనోరథమివాధిరూఢేన ॥ ౧౮ ॥ దునః ॥ హావయస్య కర్ణ ఇతి మో

ర్థః । సామ్యమితి । తథాపీత్యాదిః । సామ్యం పక్షపాతాభావం తటస్థతామితియావత్ । మేదినీ నిష్పాండవాదైవానుకూల్యే బహవోవ్యరయోహస్త్యేరన్ భూశ్చపాండవరహితాభవేదితి భావః । కదనం హింసా । యద్వా కదనం భయంకరకార్యం । కదనంభీషణోపాయేఇతివిశ్వః । అప్రియశ్రవణేత్యాది । శ్రవణశబ్దోంతర్భావితణ్యర్థః రాజ్ఞో ప్రియనివేదనవైముఖ్యేనేత్యర్థః । దుర్యోధనంప్రత్యేవ అప్రియశ్రవణపరాఙ్ముఖతయాలమితి బోధనాద్యథాశ్రుతార్థోవా । (౧) త్యక్తప్రాజనేత్యాది । ప్రాజనంతోత్త్రం రశ్మిః ప్రగ్రహః తౌ త్యక్తౌ యేనసః । స్వామివినాశజనితశోకాతిశయేన పార్థప్రహారజనితవేదనయా చేతి భావః । వార్తామిత్యాది । కర్ణః క్వేతిపృచ్ఛతాంజనానాం తద్వధరూపస్య మహతోఽప్రియస్యనివేదనే జిహ్వాయాఅప్రవృత్తేర్నయనసలిలమేవోత్తరత్వేన కల్పితవానితి భావః । (౨) శూన్యం సిద్ధిహీనం కర్ణస్య మనోరథమివ శూన్యం కర్ణహీనం రథమధిరూఢేన శిబిరం ప్రవిశతా

హముపగతః ॥ గాంధా ॥ (౧) జాదసమాససిసు౨ ॥ నంజ ॥ సమాశ్వ
సితుమహారాజః ॥ ధృత ॥ కష్టంభోః కష్టం ॥ ప ॥ భీష్మేద్రోణేచనిహతే
యఆసీదవలంబనమ్ । పుత్రస్యమేసుహృచ్ఛూరో రాధేయస్సోప్యయం
హతః ॥ ౧౨ ॥ వత్స సమాశ్వసిహి౨ ॥ నను భోః హతవిధే భరతకుల
విముఖ (౨) ప ॥ అంధోనుధూతశతపుత్రవిపత్తిదుఃఖః శోచ్యాం దశా
ముపగతస్సహభార్యయాహమ్ । అస్మిన్నశేషితసుహృద్గురుబంధువర్గే
దుర్యోధనేపిహికృతో భవతా నిరాశః ॥ ౧౪ ॥ వత్స సమాశ్వాసయతప
స్వినీంమాతరం ॥ దునః ॥ లబ్ధసంజ్ఞః ॥ (౩) ప ॥ అయికర్ణకర్ణసుఖదాం
ప్రియచ్ఛమేగిరముద్గిరన్నివముదం మయిస్థిరామ్ । సతతాపియుక్తమ
కృత్వాప్రియంకుతః వృషసేనవత్సలవిహాయయాసినామ్ ॥ ౧౫ ॥ ఇ
తిపునర్మోహముపగతః । సర్వేసమాశ్వాసయంతి ॥ దునః ॥

శల్యేన రాజ్ఞాహృదయం ప్రవిష్టేన శల్యేన యథాశంకునేవ అయం
జనసంఘః మూర్ఛాం ప్రాపితః । (౧) జాతసమాశ్వసిహి౨ ॥ (౨)అ
న్ధఇతి ॥ దృష్టివికలః శతపుత్రనాశజన్యదుఃఖానుభోక్తా ఇతఃపరం భా
ర్యయాసహ కథంజీవేత్ కింకుర్యాదిత్యేవం సకలజనశోకవిషయోహం
అశేషితః ఆత్యంతికనాశంనీతః సుహృదః కర్ణాదయః గురవో ద్రోణా
దయః బాంధవో దుశ్శాసనజయద్రథాదయః తేషాంవర్గో యస్య య
దీయసుహృదాదివర్గోద్వైవేన హతస్తస్మిన్ దుర్యోధనేపి విషయేనిరా
శః భవతాకృతః । అవశిష్టస్య తస్యాపీదానీం మూర్ఛయా జీవితసంశ
యస్య త్వయోత్పాదితత్వాదితిభావః । అథవా ముఖ్యసహాయస్య కర్ణ
స్యాపి వినాశాదితఃపరం దుర్యోధనజీవనస్యసందిగ్ధత్వాదితి భావః ।
(౩) అయికర్ణేతి ॥ మయి స్థిరామచంచలాం ముదముద్గిరన్నివ ఉద్భావ
యన్నివేతియావత్ । సతతావియుక్తమిత్యాది । తవ వృషసేనే వాత్స
ల్యసత్త్వేపి సదా వియోగాభావాత్తదాప్యప్రియస్యాకరణాచ్చమయ్యా
పి తథావిధప్రేమ్ణాభావ్యం । తన్మామేవ కేవలం విహాయ తదనుగమనే

(౧) ప॥ మమ ప్రాణాధికేతస్మిన్నంగారాజే హతే। ఉచ్ఛ్వసన్నపి లజ్జేహమాశ్వాసే తాత కా కథా॥౧౩౧॥ అపిచ॥(౨) ప॥ శోచ్యమపి పితుః హతం న వత్సం దుశ్శాసనం తమథు వా న వబంధువర్గమ్। యేనాతి దుశ్చరిత మసాధుకృతం చ కర్ణే కర్తాస్మి తస్య నిధనం సమరేఖలస్య॥౧౩౨ గాంధా॥ (౩) జాదసిఢిలేహి దావఖణమేత్తం బాహమోక్ఖం॥ ధృత॥ వత్స క్షణమాత్రం పరిమార్జయాశ్రూణి॥ దునః॥ తాత॥ (౪) ప॥ మాముద్దిశ్య త్యజ త్వా ప్రాణాన్ కేనాపిసన వారితః। తత్కృతే త్యజతో బాష్పం

కిం విగమకమితిభావః। (౧) మమ ప్రాణేభ్యోప్యధిక ప్రేమాస్పదే కర్ణే హతేసతి ఉచ్ఛ్వసన్నపి నిశ్శ్వాసవానపి ప్రాణధారణమాత్రమపీతి యావత్। ఆశ్వాసే మనసస్సమాధానే శాంతిప్రాపణే ఇత్యర్థః। కా కథా కావార్తా ఆశ్వాసవార్తాపి నేత్యర్థః। (౨) శోచ్యమపి। సహోదరతయాతిశూరతయా మన్త్రాదిష్వేకమత్యేన చాతిస్నిగ్ధతయా చ శోచనీయమపీత్యర్థః। ఏకైకస్య బంధోః పార్థక్యేన వినాశోపి శోకార్హః ఏవం స్థితే అనేకేషాం బంధూనామేకదా వినాశో వైరికృతస్తాదృశ శోకార్హ ఇతి భావః। దుశ్శాసనాపేక్షయాతీవ శూరస్య మమాప్తతమస్య అస్త్రశక్త్యాద్యనేకసాధనసంపన్నస్య మహోదారతయా నిర్మత్సరాణామరీణామపి చిత్తావర్జకస్య కర్ణస్య వధస్సుతరామశోచనీయ ఇతి భావః। అసాధునీచం కర్మవధరూపమితి యావత్। దుశ్చరితమసాధు కృతం చ కర్ణే ఇత్యనేన కర్ణవిషయే కృతమసాధుకార్యం కర్ణేన శ్రావ్యం న భవతీత్యపి ద్యోత్యతే। నహి లోకే కస్యాపి స్వవధస్స్వేన శ్రావ్య ఇతి స్వస్వానుభవసిద్ధమేతత్। ఖలస్య నీచస్య తస్య కర్ణహంతుః। కులస్యేతిపాఠే కర్ణహంతృకులస్యేత్యర్థః। (౩) జాతశిథిలయతావత్ క్షణమాత్రం బాష్పమోక్షం (సిఢిలేహిత్యత్ర శిథిలయేత్యాదినా తస్య తత్వం) (౪) మాముద్దిశ్యేతి। వార్యతే ఇత్యస్య కర్మాకాంక్షాయాం బాష్పశబ్దస్య విభక్తివిపరిణామేన ప్రథమాంతతయా ఆవర్తనీయః। అనే

ం మేదీనస్యవార్యతే ॥ ౧౩౩ ॥ సూత కేనేదమసంభావనీయమస్య
తుల్లాంతకరంకర్మకృతంస్యాత్ ॥ సూతః ॥ ఆయుష్మన్నేవంకిల జనః
కథయతి ॥ (౧) ప ॥ భూమౌనిమగ్నచక్రఃచక్రాయుధసారథేశ్శరైస్త
స్య । నిహతఃకిలేంద్రసూనోరస్మన్నైవాక్యశాంతస్య ॥ ౧౩౪ ॥దునః॥
(౨) ప ॥ కర్ణాననెన్దుస్మరణాత్ క్షుభితశ్శోకసాగరః । బాడబేనేవ శిఖి
నా పీయతె క్రోధజేనమే ॥ ౧౩౫ ॥ అంబ తాతప్రసీదతంమేఽ ॥ ప॥
(౩) జ్వలనశ్శోకజన్మామామయందహతిదుస్సహః । సమానాయాంవిప
త్తౌమే వరంసంశయతోరణః ॥ ౧౩౬ ॥ ధృత ॥ దుర్యోధనంపరిష్వజ్య॥

న మస్నిమిత్తం యుద్ధే ప్రాణాన్ తృణవత్త్యజంతం కర్ణం అమ్బావా
భవాన్వా అనివార్యేదానీం తద్వధరూపమహావైశసప్రవణేపి దుర్జీవ
తో మమ రోదనజన్యబాష్పమపివా కిమితి వారయథఇతి పితోర్విషయే
అతీవ జుగుప్సా సూచ్యతె ॥ అతఏవ తన్నామోచ్చారణేపి జుగుప్స
యా కేనాపీత్యుక్తం । (౧) భూమావితి ॥ నిమగ్నం అంతర్హితం చ
క్రం రథాంగం యస్యసః । కర్ణఇతి శేషః । అంతకాలె భూమౌ రథచ
క్రమజ్జనం బ్రాహ్మణశాపప్రాప్తం । ఏతచ్చకర్ణపర్వణి షట్చత్వారింశే౽
ధ్యాయే ద్రష్టవ్యం । (౨) క్షుభితః క్షోభంప్రాప్తః వర్ధితఇతియావ
త్ । కర్ణాననమిందురివేత్యుపమితసమాసః । స్మరణాదిత్యనేన ప్రసి
ద్ధెన్దుసాగరాపెక్షయా వైలక్షణ్యామనయోద్యోత్యతె । ఇన్దుదర్శన
స్యైవ సాగరవర్ధకత్వస్య లోకేదృష్టత్వాత్ । బాడబేన బడబాసంబ
న్ధినా శిఖినా అగ్నినేవ క్రోధజెనేత్యత్రాపి శిఖినేత్యనుషజ్యతె । ఏ
వంచ తాదృశమపి శోకంనివార్య క్రోధస్సమ్వృత్తి వర్ధతెఇతి సము
దితార్థః । (౩) శోకాజ్జన్మయస్య సఅవజ్యోబహువ్రీహిర్వ్యధికర
ణో జన్మాద్యుత్తరపదఇతివామనః । దుస్సహః సోఢుమశక్యః అయం
జ్వలనోగ్నిఃమాందహతి భస్మీకరోతి । సమానాయామితి । మానంప్ర
మాణం తత్సహితాయాం సహేతుకాయాంసత్యామిత్యర్థః । వ

(౧) వ ॥ భవతితనయసత్యం సంశయస్సాహసేషు ద్రవతి హృదయమేత ద్భీమము త్ప్రేక్ష్యభీమమ్ । అనికృతినిపుణం తే చేష్టితం మానశౌండచ్ఛల బహుళమరీణాం సంగరంహేహతోస్తి ॥ ౧౩౭ ॥ గాంధా (౨) జాదజె ణపవ్వ మేసుదసదం ణిహదం తేణవిఅరేణ సమరంమగ్గసి ॥ దునః ॥ అంబ తిష్ఠతు తావద్వృకోదరః ॥ (౩) ప ॥ పాపేనయేనహృదయస్య మ

రణహేతుతయా దుస్సహదుఃఖకరణేచ వృత్తిరితి యావత్ । వరమితి మనాక్ప్రియమిత్యర్థః । తథాచ దుస్సహశోకేతు మరణం నిశ్చితమ్ ॥ యుద్ధేతు కదాచిజ్జయస్యాపి సమ్భావితత్వాత్సందిగ్ధంతత్ । అతో యుద్ధమకృత్వా కేవలదుఃఖానుభవేన ప్రాణత్యాగాపేక్షయా యుద్ధకరణ మేవ వరమితిభావః । (౧) భవతీతి ॥ సాహసేషు యుద్ధాదిరూపేషు సంశయః జ●తసంశయోభవతీత్యేతత్సత్యమ్ । భీమం భయంకరం భీమం భీమసేనము త్ప్రేక్ష్య ఆలోచ్య । తద్బలం విమృశ్యేతి యావత్ । ఎతద్ధృదయం ద్రవతి । స్వస్థానంవిహాయ కాందిశీకంసద్యత్ర కుత్రాపి లీనం భవతి । మూర్ఛతీతియావత్ । యద్వా ద్రవతి విలీనంభవతీత్యర్థః భయాతిశయేన ద్రవీభూయ కార్శ్యమాపద్య నశ్యతీతియావత్ । ద్రవతి స్విన్నంభవతీతి వార్థః । భయేసతి స్వేదస్య సర్వానుభావికత్వాత్ నికృతిర్వంచనా తస్యామసమర్థ మిత్యర్థః । మానే శౌండనిపుణ మానప్రధానేతియావత్ । ఇదంచ హేతుగర్భంవిశేషణం । తేన వంచనాయామపయశోభవేదితి తస్యాం తేప్రవృత్తిర్నాస్తీతిప్రతీయతే । అరీణాం శత్రూణాం పాండవానాం సంగరం ఛలబహులం వంచనాప్రచురమిత్యర్థః ద్రోణజయద్రథాదివధేతద్వంచనాయా బహుశోదృష్టత్వాదితిభావః । యుద్ధవాచకత్వే సంగరశబ్దస్య నపుంసకత్వం చింత్యం । అథవా స్మృత్వేత్యధ్యాహార్యమ్ । (౨) జాత యేనైవ మేసుతశతం నిహతం తేన వృకోదరేణ సమరం మార్గసే । (౩) పాపేనేతి ॥ హృదయస్య మనోరథః ఇచ్ఛా । సాయథావామనస్సంతోషకరీతద్వదయ

సారథో మే సర్వాంగచందనరసోనయనామలేన్దుః । పుత్రస్తవాంబత వ తాతనయైకశిష్యః కర్ణో హతస్సపదితత్రశరాగపతంతు ॥ ౧౩౮ ॥ సూతాలమిదానీం కాలాతిపాతేన । సజ్జం మె రథముపహర త్వంచ బిభ్యత్పాండవేభ్యస్తిష్ఠ గదామాత్రసహాయఏవావతరామిసమరభువమ్ ॥ సూతః ॥ (౧) ఆయుష్మన్నలమన్యథా సమ్భావనేన । అయమహమాగతోఽస్మితినిషాం-(?)ంతః ॥ ధృత ॥ వత్స దుర్యోధన యుధిష్ఠిరపవాస్మాక (౨) దగ్ధమయం తెవ్యవసాయః తహిః సన్నిహితెషు వీరెషు సేనాపతిః కశ్చిదభిషిచ్యతామ్ ॥ దుసః ॥ నన్వభిషిక్తఏవ ॥ గాంధా ॥ (౩) జాదకదరొఉణసా । జహిఏదంజఆసంఓలంబిస్సం ॥ ధృత ॥ కిం శల్యఉతాశ్వత్థామా ॥ సంజ ॥ ప ॥ హతెభీష్మే హతేద్రోణే కర్ణేచ వినిపాతితే । ఆశాబలవతీరాజన్ శల్యోజేష్యతిపాండవాన్ ॥ ౧౩౯ ॥ దునః ॥ కింవాశల్యేనాశ్వత్థామ్నావా (౪) ॥ ప ॥ కర్ణాలింగనదాయీవా పార్థప్రాణహరోఽపివా । అనివారితసమ్పాతైరయమాత్మా

మపీతిభావః । సర్వాంగానాంచందనరసః । తద్వదానందకారీత్యర్థః । నయనయోరమలేందుః । చంద్రవదాహ్లాదకః । అత్రస్మరణాలింగనవీక్షణాదిసమయేషు యథాక్రమం మనోంగచక్షుషామానందకరఇతి గమ్యతే । హేఅమ్బ తవ పుత్రః । అస్మదవిశేషప్రేమపాత్రమిత్యర్థః । హేతాత తవ నయైకశిష్యః నీత్యుపదేశవిషయే ముఖ్యశాసనీయః । ఇదంచ పుత్రస్య శిష్యస్య నకించిదిదంతరమితి న్యాయద్యోతనార్థమ్ । (౧) అన్యథా సంభావనేన భీతత్వశంకయేత్యర్థః (౨) దగ్ధమితి ॥ సుతశోకాగ్నావితి శేషః (౩) జాత కతరః పునస్సః । యత్రైతాం జయాశామవలంబిష్యే । (౪) కర్ణాలింగనదాయీతి ॥ యత్రకర్ణోహతస్తత్రైవ యుద్ధభూమౌ శత్రుబాణైర్హతస్సన్ కర్ణోపరిపతితోభవేతివాయుద్ధే కర్ణవన్మృత్వా పరలోకే కర్ణాలింగదోభవేతివా పార్థప్రాణహరోపివా అర్జునస్య జేతాభవేతివా అనివారితసమ్పాతైః అవిచ్ఛి

శ్రుబిన్దుభిః ॥ ౧౮౦ ॥ నేపథ్యే ॥ భో భోః కౌరవబలప్రధానయోధాః అలమస్మానవలోక్య భయాదితస్తతో గంతుం । కథయంతు భవంతః కస్మిన్నుద్దేశే సుయోధనస్తిష్ఠతీతి ॥ సర్వే ఆకర్ణయంతి । ప్రవిశ్య సంభ్రాంతస్సూతః । ఆయుష్మన్ ॥ప॥ ప్రాప్తావేకరథారూఢౌ పృచ్ఛంతౌ త్వామితస్తతః । సర్వేకశ్చ ౨ ॥ సూతః ॥ సకర్ణారిస్సచక్రూరో (౧) వృకకర్మా వృకోదరః ॥ ౧౮౧ ॥ గాంధా ॥ సభయం (౨) జాద కింపద్ధసంపదం పడివజ్జిదవ్వం ॥ దునః ॥ అంబ నను సన్నిహితైవేయం గదా ॥ గాం ॥ జాద హాహదస్మిసంపదం పావాదో ॥ దునః ॥ అలమిదానీం కాలాతిపాతేన । సంజయమారథమారోప్య శిబిరంప్రతిష్ఠస్వ । సమాగతోస్మచ్ఛోకాపనోదప్రణయీ సమరః ॥ ధృత ॥ వత్స క్షణమేకంప్రతీక్షస్వ ॥ యావదనయోర్భావముపలభే ॥ దునః ॥ తాత కిమనేనోపలబ్ధేన । ధృతరాష్ట్రగాంధారీచ కించిద్గత్వా తిష్ఠతః । తతః ప్రవిశతో రథారూఢౌ భీమార్జునౌ ॥ భీమః ॥ భోస్సుయోధనానుజీవినో జనాః కిమితి సంభ్రమాదయథాయథం సంచరంతి భవంతః । కథయత తావదావయోరాగమనం ।

3) ప॥ కర్తాద్యూతచ్ఛలానాం జతుమయశరణోద్దీపనస్సోభిమానీ కృష్ణా

స్నధారైరశ్రుభిః అయమాత్మా మామకో దేహః అభిషిక్త ఏవేత్యర్థః నన్వభిషిక్త ఏవేతి పూర్వేణాన్వయసంబంధాత్ । అత్ర మయేత్యధ్యాహార్యమ్ । (౧) వృకస్య కర్మేవ కర్మ దారుణకృత్యం యస్యసః (౨) జాతకిమత్ర సాంప్రతం ప్రతిపత్తవ్యమ్ ॥ జాత హాహతాస్మి సాంప్రతం పాపాత్ । (3) యేషాం దురాత్మనాం కర్ణశకునిదుశ్శాసనాదీనాం సాహాయ్యేనాస్మాకమపరాధాన్వక్ష్యమాణాన్యకృతవాన్ తేషు సర్వేష్విదానీం కథాశేషీకృతేషు సదుర్యోధనో మూఢోల్పసారః కాందిశీకః క్వవానిలీన ఇత్యహంకారేణ సాకూతం పృచ్ఛతి । కర్తేత్యాదినా । ద్యూతచ్ఛలానాం వంచనావ్యాపారాణాం కర్తా ప్రేరకః ప్రయోజకకర్తేత్యర్థః । జతుమయశరణోద్దీపనః వంచనయా లాక్షాగృహదాహీ అ

కేశో త్తరీయవ్యపనయనపటుః పాణ్డవా యస్య దాసాః । రాజా దుశ్శాసనాదేర్గురురనుజశతస్యాఙ్గరాజస్య మిత్రం క్వాస్తే దుర్యోధనోఽసౌ కథయత న రుషా ద్రష్టుమభ్యాగతౌ స్వః ॥ ౨౬ ॥ ధృత ॥ (౧) సంజయ బాహుణాఙ్ఖలూపక్షేపః పాపస్య ॥ సంజ ॥ కర్మణా కృతనిశ్శేషవిప్రియస్స స్వప్రీతి వాంచాభ్యనయతి ॥ మునః ॥ సూత గత్వా కథయ తయోరయం తిష్ఠతీతి ॥ సూత ॥ ఉపసృత్య । నను భో భీమార్జునౌ ఏష మహారాజస్తాతేనామ్బయా సహ న్యగ్రోధచ్ఛాయాముపవిష్టస్తిష్ఠతి ॥ అర్జునః ॥ ఆర్య ప్రసీద నయుక్తం పుత్రశోకపీడితౌ పితరౌ పునరస్మద్దర్శనేన భృశముద్వేజయితుమ్ । తత్ప్రతినివృత్య గచ్ఛావః ॥ భీమః ॥ మూఢ అనుల్లఙ్ఘనీయః ఖలు సముదాచారః నయుక్తమనభివాద్య గురూన్ గన్తు

భిమానీ మాలభృతసుహృచ్ఛ్రేణీ ద్విషదాటవికరూపషడ్విధబలేన కాయబలేనచ పాణ్డవానపి జయాతిశయితోఽహమితి పరహంకారీ । కృష్ణాయా ద్రౌపద్యాః కేశానాముత్తరీయస్యచ వ్యపనయనే అపసారణే ఆకర్షణ ఇతియావత్ పటుః వాయుతుల్యః । పాణ్డవా యస్య దాసాః । దాసత్వేన భాషితాః ద్యూతజితాః పాణ్డవా మమదాసా అభవన్నితి ద్యూతకాలేమగ్భాషితవానితి యావత్ । రాజేతి । ఇదానీ మాత్మమాత్రావశిష్టత్వేన రాజేతిసోల్లుణ్ఠనోక్తిరియం । గురురనుజశతస్యేతి । ఏతదపి తథైవ । సర్వేషామనుజానాం హతత్వాత్ । అంగరాజస్య మిత్రం । ఇదమపి పూర్వవత్ । కర్ణస్యాపి నష్టత్వాత్ । ద్రష్టుమితి । నని హంతుమితిభావః । భీత్యా యుద్ధాత్పలాయ్య క్వాపి నిలీనస్య మానహీనస్యాల్పీయసో వధస్యాయశస్కరత్వాన్నహననమిదానీం యుక్తమితిభావః । (౧) ఉపక్షేపః కథాయాః ప్రస్తావారమ్భః బీజన్యాసరూపవాగారంభ ఇతియావత్ కర్మణా శారీరవ్యాపారేణ కృతాః నిశ్శేషాః అశేషాః విప్రియాః అపకారా యేనేతిబహుపదబహువ్రీహిః యావత్కర్తవ్యాపకారకారీతిభావః । సప్రీతి ఇదానీం వాచావాగ్వి

మితి రథాదవతరణం నాటయతః ॥ భీమః ॥ (౧) సంజయపితౌ గ్రన్మ సర్పుతింశ్రావయ। అథవా తిష్ఠ స్వయమేవ శ్రావయావః । వత్స వి శ్రావ్య స్వకర్మనామచ వందనీయాగురవః ॥ అర్జునః॥ ఉపగమ్యతా తఅంబ ॥ ప ॥ సకలరిపుజయాశా యత్ర బద్ధాసుతైస్తే తృణమివ పరిభూతో యస్యగర్వేణలోకః । రణశిరసినిహన్తాతస్యరాధాసుతస్యప్రణమతిపితరౌవాం ఫల్గునఃపాండవోయమ్ ॥ ౧౪౩ ॥ భీమః ॥ (౨)ప॥ చూర్ణితాశేషకౌరవ్యః క్షీబోదుశ్శాసనాసృజా । భఙ్క్తాసుయోధనస్యోర్వోర్భీమోయంశిరసాఽంచతి ॥ ౧౪౪ ॥ ధృత ॥ దురాత్మన్ వృకోదర నఖల్విదం భవతైవకేవలం (౩) సపత్నానామపకృతమ్ । యావత్క్షత్రం తావదస్సమరవిజయినోజితాహతాశ్చవీరాః । తత్కిమేవం వికత్థనాభిరస్మానుద్వేజయసి ॥ భీమః ॥ తాతాలంమన్యునా (౪) ప ॥కృష్టాకేశేషుదృష్టాతవసదసివధూఃపాండవానాంజనైర్యైస్సర్వేతేకోధ

పారేణ వ్యథయతి దుఃఖయతి ॥ (౧) శ్రావయేతి ॥ తయోరంధత్వేన స్వపుత్రనిపాతానవేక్షణాన్నివేదయేత్యర్థః । సంజయేన నామమాత్రనివేదనేపి తద్ధృదయతోదావహం స్వకర్మనని వేద్యేతేత్యాశయేనాహ। అథవేతి। యస్య గర్వేణేతివాంతా తృతీయా సుతైరితి కర్తరితృతీయా ॥ (౨) చూర్ణితేతి ॥ నిహతాశేషేతివాపాఠః । క్షీబోమత్తః। భఙ్క్తా భేదకః। అంచతి పూజయతి నమస్కరోతీతియావత్। (౩)సపత్నానాం శతౄణాం । క్షత్రం క్షత్రియజాతిః । క్షణుహింసాయామితిధాతోస్సంపదాదిత్వాత్క్విపి గమాదీనామితివక్తవ్యాదనునాసికలోపే తుగాగమేచ సతిక్షదితిరూపమ్ । క్షతోహింసాయాః త్రాయతెరత్రతీతిక్షత్రం సుపీతియోగవిభాగాత్కః ఆపన్నివారకమిత్యర్థః ॥ యావత్ యదారభ్యవర్తతే। తావత్ తదారభ్య। వీరాః కేఽపిదితిశేషః। సమరవిజయినోజితాహతాశ్చ ॥ (౪) కృష్టేతి ॥ తవ సదసిపాండవానాంవధూః యైర్జనైః కేశేషు కృష్టాసతీదృష్టా । తే సర్వే కోధ

ధవహా ౨ కృశశలభకులావజ్ఞయామేనదగ్ధాః ।ఏతస్మాచ్చాభ్రివయేహం
నఖలుభుజబలశ్లాఘయానాపిదర్పాత్పుత్రైః పౌత్రైశ్చకర్మణ్యతిగురుణి
కృతే తాతసాక్షీత్వమేవ ॥ ౧౪౫ ॥ పునః ॥ ఉపగమ్య అరేరే మరుత్త
నయ కిమేవం వృద్ధస్య రాజ్ఞః పురతోఽనిందితవ్యాపార్యాత్మకర్మశ్లాఘసే ॥
అపి చ ॥ (౧) ప ॥ కృష్టాకేశేషు భార్యాతవతవచపశోస్తస్యరాజ్ఞస్తయో
ర్వా ప్రత్యక్షం క్ష్మాపతీనాం మమభువనపతేరాజ్ఞయా ద్యూతదాసీ ।

ధవహా ౨ । కృశం క్షుద్రం యచ్ఛలభకులం తదవజ్ఞయా అవజ్ఞయా
మేనహేతునా దగ్ధాః । ఏతస్మాత్కారణాదహం శాత్రివయే । శత్రివణవి
షయంకరోమి । క్షుద్రశలభసదృశానాం తేషాం హననప్రకాశనేన
కావాస్మాకంకీర్తిర్భవేదిత్యాశయేనాహ । నఖలుభుజబలశ్లాఘయేతి । ఏ
తాదృశాల్పజంతుహననకథనస్యాపి లజ్జావహత్వేన కుతస్తత్ప్రయుక్తో
దర్ప ఇత్యాశయేనాహ ॥ నాపిదర్పాదితి ॥ తర్హి కుతః కథయసీతిచే
త్తత్రాహ । పుత్రైరిత్యాది । పుత్రపౌత్రాదిభిః కృతస్య దుష్కర్మణః ప
రిణతిరిదానీమాసీదితి తదానీం సాక్షాద్దృష్టస్తవబోధనాయ కేవలమి
దానీం తత్కథనమితి భావః ॥ అతిగురుణీతి ॥ పతనహేతుత్వేనాతిమ
హతీత్యర్థః । మహాపాతకరూపఇతియావత్ । (౧) కృష్టేతి ॥ తవత
వచేతి పురస్థితయోర్భీమార్జునయోర్నిర్దేశః । పశోరిత్యనేన యుధి
ష్ఠిరస్య బుద్ధిబలాదిరాహిత్యాద్రోషేణాలక్ష్యత్వంసూచ్యతే ॥ తయో
ర్వేతి ॥ నామానిర్దిశ్యతయోరితి తచ్ఛబ్దనిర్దేశాత్తదపేక్షయాప్య
లక్ష్యత్వంగమ్యతే । తవేత్యాదిపదత్రయాణాం భాక్త్యత్యనేన ప్రత్యక్ష
మిత్యనేనచసంబంధః । ఏతేన యుష్మాకంపురతఏవ భార్యాకేశాకర్ష
ణాదికరణాన్న్యాయ్యం శూరాశ్చేత్తదాసీమేవ ప్రతికర్తవ్యంస్యాత్ ।
తదిహేదానీం కిమర్థంవికత్థసేఇతి ద్యోత్యతే । ప్రత్యక్షంభూపతీ
నామిత్యనేన ద్యూతే కాపట్యాదిశఙ్కానివార్యతే । మమభువనపతే
రాజ్ఞయేత్యనేన స్వస్యైవతత్ప్రయోజకత్వాదితరేషామపరాధాభావః

అస్మిన్ వైరానుబంధేవదకిమపకృతం తైర్హతాయేనరేంద్రాః బాహ్వోర్వీర్యాతిభారద్రవిణగురుమదం మామజిత్వైవదర్పః ॥ ౧౪౭ ॥ భీమః ॥ సక్రోధం ॥ గదాముద్యమ్య దురాత్మన్ అయంనభవసి ॥ అర్జునః ॥ ఆర్యకిమత్ర క్రోధేన ॥ ప ॥ అప్రియాణికరోత్యేవ వాచాశక్తోనకర్మణా । హతభ్రాతృశతోమఃఖీ ప్రలాపైరస్యకావ్యథా ॥ ౧౪౮ ॥ భీ ॥ అరెరె భరతకులకళంక (౧) ప ॥ అద్యైవకింనవిశసేయమహం భవన్తం దుశ్శాసనానుగమనాయకటుప్రలాపిన్ । విఘ్నంగురూనకురుతో యదిమద్గదాగ్రనిర్భిద్యమానరణితాస్థినితేశరీరే ॥ ౧౪౯ ॥ అన్యచ్చ ॥

ప్రతీయతే । ద్యూతదాసీత్యనేనచ ద్యూతేన జితత్వాత్ స్వపరిచారికైవ జాతేతి తదాకర్షణం నదోషాయేతిసూచ్యతే ॥ వైరమనుబధ్యతేనేనేతి వైరానుబంధః ద్వేషజనకవ్యాపారఇత్యర్థః । అస్మిన్వైరానుబంధేసతీతి శేషః । తైఃకిమపకృతం కిమపరాద్ధం ॥ కింతు తత్ప్రయోజకత్వేన మయైవ తత్కృతమితి మన్యతామితిభావః । వీర్యస్యాతిరేకాతిశయస్సఏవ ద్రవిణం ధనం తేన గురుర్మహాన్మదోయస్యతం మామజిత్వైవదర్పః । కోయమితి శేషః । నిరుక్తరీత్యా అదోషావహమపి కేశాద్యాకర్షణం యద్యపరాధత్వేన మనుషే । తదాపి తత్ప్రయోజకస్య మమైవ ప్రతికర్తవ్యం భవద్భిః । తదిదానీమతిశూరమగ్రతస్థితం మామజిత్వైవ కిమిదమకాండే దర్పాదికత్థనమితిభావః । (౧) అద్యైవేతి । హేకటుప్రలాపిన్ క్రూరభాషిన్ మద్గదాగ్రేణ నిర్భిద్యమానాని అతఏవ రణితాని శబ్దాయమానాని అస్థీనియస్య । అస్థిదధిసక్థ్యాదినా సప్తమ్యేకవచనే అనఙాదేశవిధానాదస్థనీతిరూపం తాదృశే తే శరీరే విషయే ॥ గురూ గాంధారీ ధృతరాష్ట్రౌ విఘ్నమంతరాయం నకురుతోయది । తదా దుశ్శాసనానుగమనాయ దుశ్శాసనమనుసృత్య పరలోకగమనాయేత్యర్థః । భవంతమద్యైవ నవిశసేయంకిం । నచ్ఛిద్యామ్

రిమూఢ ॥ (౧) ప ॥ శోకం స్త్రీవన్నయనసలిలైర్యత్పరిత్యాజితోసి భ్రా
తుర్వక్షస్స్థలవిఘటనే యచ్చసాక్షీకృతోసి । ఆసీదేతత్తవకునృపతేఃకార
ణంజీవితస్య క్రుద్ధేయుష్మత్కులకమలినీ కుంజరేభీమసేనే॥ ౧౪౯ ॥
మనః ॥ దురాత్మన్ భరతకులాధమద్యూతదాసపాండవపశో నాహంభ
వానివ వికత్థనాప్రగల్భః ॥ (౨) ప ॥ ద్రక్ష్యంతినచిరాత్సుప్తం బాంధ
వాస్త్వాంరణాంగణే । మద్గదాభిన్నవక్షోస్థివేణికాభీమభూషణం॥౧౫౦
భీమః ॥ విహస్య । యద్యేవం నశ్రద్దధీత భవాన్ । తత్ప్రత్యాసన్న
మేవ కథయామి । సర్వేషామేవ భ్రాతౄణామిదమధ్యవసితమ్ ॥ప॥
పీనాభ్యాంమద్భుజాభ్యాంభ్రమితగురుగదాఘాతసంచూర్ణితోరోః క్రూ

కిమిత్యర్థః । (౧) శోకమితి ॥ పరిత్యాజితః సాక్షీకృత ఇత్యుభయత్రా
పి త్వమేతి శేషః । తథాచ భీష్మద్రోణాదివరాజయేపి కేవలం స్త్రీవ
ద్రోదనమేవ యత్త్వయాకృతమ్ । యచ్చ భ్రాతుర్దుశ్శాసనస్య వధ
ప్రత్యక్షేపి పౌరుషహీనతయా న్యస్తశస్త్రవత్తూష్ణీమాసితమ్ । తదుభ
యమేవాతిదుర్బలస్య దీనదీనస్య తే ప్రాణాపహారే దయాముత్పాద్య
జీవయామాస । మయాపి తావత్తైవ వైరనిర్యాతనమాసీత్కిమస్య హ
ననేనేతి బుద్ధ్యా తూష్ణీంస్థితమితి భావః । యుష్మత్కులకమలినీకుంజరే
ఇత్యనేన తద్వధస్య స్వస్యాతిసుకర ఇతి గమ్యతే । (౨) అస్థ్నాం వేణికా
పఙ్క్తిః భీషణం భయంకరం భూషణం యస్య తం । ఏవం యది । అద్యాపి
యుద్ధాభినివేశోస్తి చేత్ । భవాన్ న శ్రద్దధీత । న విశ్వసేత్ । మయా
వక్ష్యమాణమితి శేషః । తత్ । తదపి । తథాపీత్యర్థః । ప్రత్యాసన్నం
సన్నిహితమేవ కించిత్కార్యం కథయామి ప్రతిశృణోమీత్యర్థః ।య
ద్యేవం నాశ్రద్ధేయో భవానితి పాఠే । ఏవం యది ఉక్తరీత్యా క్రియతే యది
త దైతి శేషః । తదా భవాన శ్రద్ధేయో న అవిశ్వసనీయవచనో న, కింతు వి
శ్వసనీయవచన ఏవేత్యర్థః । తచ్చ కాలాంతరే భవేద్వా న వా । నేదా
నీం విశ్వసనీయమ్ । ప్రకృతే అవశ్యం భవితవ్యం వక్ష్యత్యాశయేనాహ

రస్యాథాయ పాదం తవశిరసి నృణాం పశ్యతాం శ్వఃప్రభాతే । త్వ
న్ముఖ్యభ్రాతృవర్గోద్దళనగళదసృక్చందనేనానఖాగ్రాత్ స్త్యానేనార్ద్రే
ణచాక్తస్స్వయమనుభవితా భూషణం భీమమస్మి ॥ ౧౫౧ ॥ నేపథ్యే ॥
(౧) భోభోభీమార్జునౌ ఏష ఖలు నిహతాశేషారాతిచక్రః విక్రమా
క్రాంతపరశురామాభిరామయశాః ప్రతాపతాపితదిఙ్మండలస్థితోద్వృ
త్తదస్యుజనః శ్రీమానజాతశత్రుర్దేవో యుధిష్ఠిరస్సమాజ్ఞాపయ
తి । ఉభౌ శ్రుత్వా । కిమాజ్ఞాపయత్యార్యః । పునర్నేపథ్యే ॥ (౨)స॥
కుర్వన్త్వాప్తా హతానాం రణశిరసి జనా వహ్నిసాద్దేహభారానశ్రూన్మి
శ్రం కథంచిద్దదతు జలమమీ బాంధవా బాంధవేభ్యః । మార్గన్తాం జ్ఞాతి

తదిత్యాది । తస్మాదిత్యర్థః । నృణాం పశ్యతామిత్యనాదరే షష్ఠీ । ప
శ్యతో న్వానాదృత్యేత్యర్థః । త్వమేవ ముఖ్యో యేషాం తేషాం భ్రా
తౄణాం వర్గస్య సంఘస్య ఉద్దళనేన విదారణేన యదసృక్ తదేవచ
న్దనం తేనస్త్యానేన ఘనీభూతేన ఆర్ద్రేణ ద్రవీభూతేనచేతి చందనవి
శేషణం । ఆనఖాగ్రాత్ నఖాగ్రమభివ్యాప్య । అక్తః అనులిప్తస్సన్ భీ
మం భయంకరం భూషణం అనుభవితా అనుభవశీలః అస్మి । శ్వఃకరి
ష్యమాణనిరుక్తకార్యాధ్యవసాయవానిదానీమస్మీతిభావః । అనుభవి
తేతి తాచ్ఛీలికతృన్నంతమేతత్ । (౧) నిహతేత్యాది । విక్రమేణ బలేన
ఆక్రాన్తం సజాక్రాన్తం అభిభూతం వా పరశురామస్యేవ అభిరామం మనో
జ్ఞం యశో యస్య సః పరశురామకీర్తిసదృశకీర్తిమానితి యావత్ । నిహ
తాశేషారాతిచక్ర ఇత్యేతదత్రైవ హేతుగర్భం విశేషణం । ప్రతాపేన
పరాక్రమోదంతప్రచారేణ తాపితాః దిఙ్మండలేషు స్థితాః ఉద్వృత్తాః
దృప్తాః దస్యవశ్శాత్రవాః యస్య సః । దస్యుప్రత్యర్థిచోరయోరితి
రత్నమాలా దస్యుశాత్రవశత్రవ ఇత్యమరశ్చ (౨) కుర్వంత్వితి ॥ ఆప్తాజ
నాః పుత్రభ్రాత్రాదిముఖ్యబాంధవాః రణశిరసి యుద్ధాగ్రే హతానాం
దేహభారాన్ కాయసమూహాన్ వహ్నిసాత్ కార్త్స్న్యేనాగ్న్యధీన

దేహాన్ హతనరగహనే ఖండితాన్ గృధ్రకంకైరస్తం భాస్వాన్ ప్రయా
తస్సహ రిపుభిరయం సంహ్రియంతాం బలాని ॥ ౧౫ ॥ ఉభౌ యథాజ్ఞా
పయత్యార్య ఇతి నిష్క్రాంతౌ ॥ నేపథ్యే ॥ (౧) రేరే గాండీవాకర్షణ
బాహుశాలిన్నర్జున క్వేదానీం గమ్యతే ॥ ప ॥ కర్ణక్రోధేన యుష్మద్వి
జయి ధనురిదం త్యక్తమేతాన్యహాని ప్రౌఢం విక్రాంతమాసీద్వన ఇవ భ
వతా శూరశూన్యే రణేఽస్మిన్ । స్పర్శం స్మృత్వోత్తమాంగే పితురనపజిత

నాన్ కుర్వంతు । అస్రోన్మిశ్రం బాష్పయుక్తం జలం నివాపోదకం బా
న్ధవా జ్ఞాత్యాదయః బాంధవేభ్యః కథంచిద్దధతు । హతైర్నరైర్నరశరీ
రైర్గహనే దురవగాహే రణశిరసీతి పదమత్రాప్యనుషజ్యతే । గృధ్రైః
దాక్షాయ్యైః శీఘ్రగామిభిర్మాంసాశిపక్షివిశేషైః । కంకైః లోహపృష్ఠా
ఖ్యైః బృహత్పక్షివిశేషైః ఖండితాన్ త్రుటితాన్ జ్ఞాతిదేహాన్ మా
ర్గన్తాం అన్విష్యంతు । మార్గ అన్వేషణే ఇతి ధాతోర్ణిచో వైకల్పికత్వా
ణ్ణిజభావే రూపమ్ । బాంధవా ఇత్యనుషజ్యతే । అయం భాస్వాన్ సూ
ర్యః రిపుభిర్దుర్యోధనపక్షీయైస్సహ అస్తం అస్తాద్రిం నాశం చ ప్రయా
తః ప్రాప్తః । బలాని సైన్యాని సంహ్రియన్తాం ఏకత్ర మిళితాని క్రియ
న్తాం । (౧) గాండీవాకర్షణే విషయే బాహుశాలతే ప్రకాశతే
ఇతి బాహుశాలీ । ఇయం చ సోల్లుంఠనోక్తిః । ధనుర్ధారణమాత్రేణ
శూరం మన్యేతి భావః । కర్ణక్రోధేన కర్ణవిషయకకోపేన । యుష్మద్విజ
యి భవజ్జైత్రమిదం ధనుః మదీయమిత్యర్థః । ఏతాన్యహాని । ఏతేష్వ
హస్సు । అత్యంతసంయోగే ద్వితీయా । త్యక్తం । మయేతి శేషః । ప్రౌ
ఢమితి । తస్మాదిత్యాదిః । శూరశూన్యే వీరరహితే అస్మిన్ రణే ప్రౌఢం
ప్రగల్భం భవతా విక్రాంతమాసీత్ । భవత్కర్తృకం పరాక్రమణ
మాసీదిత్యర్థః । భావే క్తః । అనపజితా పార్థేనాప్యనభిభూతా
స్యాస్తా । సుతమరణశ్రవణశోకాత్ త్యక్తా హేతిరాయుధం యేన తస్య పి
తుః మత్పితుః ఉత్తమాంగే స్పర్శం దృష్టమ్యాహృత్య కరణాయ

న్యస్తహేతెరుపేతః కల్పాగ్నిః పాండవానాం ద్రుపదసుతచమూఘస్మ
రో ద్రౌణిరస్మి ॥ ౩౫౩ ॥ ధృత ॥ శ్రుత్వా సహర్షమ్ ॥ వత్స దుర్యోధ
న ద్రోణపరిభవప్రదీప్తక్రోధపావకః పితురపి సమధికశిక్షావానసు
రోపమశ్చాయం మహాత్మాశ్వత్థామా ప్రాప్తః । తత్ప్రత్యుద్గమనేనతా
వదేనం సంభావయ ॥ గాంధా ॥ (౧) వచ్ఛ పచ్చుగ్గచ్ఛణం మహాభాఅం
॥ దునః ॥ సావజ్ఞం ॥ తాత అంబ కిమనేన కర్ణవధాశంసినా వృథాయా
వతాస్త్రశిక్షా బలభారేణ ॥ ధృత ॥ వత్స నఖల్వస్మిన్కాలే పరాక్ర
మవతామేవంవిధానాం వాఙ్మాత్రేణ విరాగముత్పాదయితుమర్హసి ।
ప్రవిశ్యాశ్వత్థామా । రాజన్ కౌరవపతే (౨) వ ॥ కణ్ణేన కర్ణసుభ
గం బహు యత్తదుక్తం యత్సంగరేషు విహితం విదితం త్వయా తత్ ।
ద్రౌణిస్త్వధిజ్యధనురాపతితోఽభ్యమిత్రమేషోఽధునా త్యజ నృప ప్రతికా
రదుఃఖమ్ ॥ ౧౫౪ ॥ దునః ॥ సాభ్యసూయం । ఆచార్యపుత్ర (౩) ప ॥
అవసానేంగరాజస్య యోద్ధవ్యం భవతా కిల । మమాప్యంతం ప్రతీక్షు

హాస్తైనగ్రహణం స్మృత్వా అనుచింత్య ఉపేతః యుద్ధాయాగతః పాం
డవానాం కల్పాగ్నిః ప్రళయవహ్నిః ద్రుపదసుతస్య ధృష్టద్యుమ్నస్య
చమూనాం ఘస్మరః భక్షకః సంహర్తా ద్రౌణిః ద్రోణాచార్యపుత్రః
అనేన తత్సాదృశ్యం సూచితమ్ ॥ (౧) వత్స ప్రత్యుద్గచ్ఛ ఏనం మహా
భాగం । (౨) కర్ణేన కర్ణసుభగం సుశ్రవం నతు క్రియాపర్యవసాయి
త్యర్థః । బహు యద్వచనముక్తం తత్ సంగరేషు యద్విహితం త
చ్చ త్వయా విదితం । త్వయైవజ్ఞాతత్వాన్న తత్కథనాపేక్షేతి భావః ।
ఇదానీమమిత్రానభి అభ్యమిత్రం శత్రూనభిముఖీకృత్యేత్యర్థః । అధి
జ్యం అధిగతమౌర్వీకం ధనుర్యస్య తాదృశస్సన్నాపతితః ఆగతః । అతః
హే నృప అప్రతికారదుఃఖం శత్రుషు ప్రతిక్రియాయా అకరణాత్ప్రయు
క్తం ఖేదం త్యజ ముంచ । (౩) ధనుర్గ్రహణే కర్ణవధప్రతీక్షావన్మ
మాపి వధః ప్రతీక్ష్యతాం కర్ణస్య సామశైకత్వాదిత్యాహ । కః కర్ణః

న్యః కః కర్ణః కస్సుయోధనః ॥౧౫॥ అశ్వ ॥ కథమద్యాపి కర్ణపక్షపాతాత్ సఏవపునః పరిభవోऽస్మాసు । రాజన్నేవంభవతు । స్వస్తిభవతే। ఇతినిష్క్రాన్తః ॥ ధృత ॥ వత్సకష్టతేవ్యామోహః । యదస్మిన్నపి కాలే మహాహవభారస్యైవంవిధస్యార్థే త్వామేవ్వా వాక్పారుష్యేణాపరాగమాదధాసి ॥ దుర ॥ కిమత్రాప్రియమనృతం వా మయోక్తం । (౧)కిం వానేదంకోపస్థానం ॥ పఠ్యా ॥ (౨) ప ॥ అకలితమహిమానం క్షత్రియైరాత్తచాపైస్సమరశిరసియుష్మద్భాగ్యదోషాద్విపన్నమ్ । పరివదతి సమక్షం మిత్రమంగాధిరాజం మమఖలుకథయాస్మిన్ కోవిశేషోऽర్జునే వా ॥౧౬॥ ధృత ॥ వత్స తవాపి కోऽత్రదోషః । అవసానమిదం భరతకులస్య ॥ గాంధారి సంజయ కిమత్రమందభాగ్యః కరోమి । విచింత్య భవత్వేవంతావత్ । సంజయ మద్వచనాద్బ్రూహ్యశ్వత్థామానం భారద్వాజం ॥ వత్స (౩) ప ॥ స్మరతినభవాన్ స్తన్యంపీతం చిరాయ సహామునా మమచమలినం క్షౌమం బాల్యేత్వదంగవివర్తనైః । అనుజనిధన

కస్సుయోధనఇతి । ఆవయోరభిన్నహృదయత్వాద్భేదో నాస్తీతి భావః । (౧) ఇదం కర్ణాధిక్షేపరూపం వచనం నకోపస్థానం మమ క్రోధావహంన । అపితు క్రోధావహమేవేత్యర్థః । (౨) ఆత్తచాపైర్ధనుర్ధారిభిః క్షత్రియైరగణ్యకలితః అజ్ఞాతః మహిమా మహాత్మ్యం యస్యతం యుష్మాకంభాగ్యదోషాద్దురదృష్టవశాత్సమరశిరసి యుద్ధాగ్రే విపన్నం విపదంప్రాప్తం మమమిత్రమంగాధిరాజం కర్ణం నామ సమక్షం పరివదతి నిందతి । తస్మాదస్మిన్మిత్రనిందకే అర్జునేవా శత్రుఘాతకే కో విశేషః ఉభయోరపి కర్ణదూషకత్వేన మద్ద్వేష్యత్వాదితిభావః । (౩) అమునా దుర్యోధనేనసహ పీతం స్తన్యం గాంధారీస్తన్యం భవాన్నస్మరతి కాకుః । బాల్యే త్వదంగవివర్తనైః త్వచ్ఛరీరలుంఠనైః మలినం మమ క్షౌమం దుకూలంచ నస్మరసీత్యనుషంగః । అనేనావాభ్యాం పుత్రవత్పరిపాలితఇతిగమ్యతే । కర్మణాశేషత్వేనావివక్షణాదధీగర్థేత్యాది

స్ఖితాచ్ఛోకాదతిప్రణయాచ్చవా వికృతవచనేమాస్మిన్ క్రోధశ్చిరం క్రియతాం త్వయా ॥ ౧౩౭ ॥ సంజ ॥ యదాజ్ఞాపయతి దేవ ఇత్యుత్తిష్ఠతి ॥ ధృత ॥ అపిచ । ఇదమన్యత్త్వయావక్తవ్యమ్ ॥ (౧) ప ॥ యన్మోచితస్తవపితా వితథేన శస్త్రం యత్తాదృశఃపరిభవస్తు తథావిధోఽభూత్। ఏతద్విచింత్య బలమాత్మని పౌరుషంచ దుర్యోధనోక్తముపహాయ విధాస్యసీతి ॥ ౧౩౮ ॥ సంజ ॥ యదాజ్ఞాపయతి తాత ఇతి నిష్క్రాంతః ॥ దు నః ॥ (౨) సూత సాంగ్రామికం రథముపనయ ॥ సూతః ॥ యదాజ్ఞాపయతి దేవ ఇతి నిష్క్రాంతః ॥ ధృత ॥ గాంధారి ఇతో వయం మద్రాధిపతేశ్శల్యస్య శిబిరమేవ గచ్ఛామః। వత్స త్వమప్యేవం కురు, కర్ణమేవమితి కథయిత్వా పరిక్రమ్య నిష్క్రాంతాస్సర్వే * ఇతి పంచమోఙ్కః *

నానోభయత్ర షష్ఠీ । అనుజానాం నిధనేన నాశేన స్ఖితాద్వాధాచ్ఛోకాద్దుఃఖాత్ అతిప్రణయాద్భవద్విషయకాత్ వికృతవచనే విరుద్ధభాషిణి అస్మిన్ దుర్యోధనేవిషయే క్రోధశ్చిరం త్వయానక్రియతాం । (౧) తవపితా వితథేన ధర్మరాజోక్తానృతవచనేన శస్త్రం మోచితస్త్యాజితః ఇతియత్ । తాదృశః తథావిధ మహిమవతో ద్రోణస్యేత్యర్థః । యద్వా తాదృశః తదపేక్షయాతిలఘీయసోఽపి పురుషస్యేత్యర్థః । తథావిధః । న్యస్తశస్త్రతయా ప్రాయోపవిష్టసదృశస్యాపి ప్రధర్షణేన హస్తేన కేశగ్రహణపూర్వకం కంఠకర్తనరూప ఇత్యర్థః పరిభవః అభూదితి చయత్ । ఏతద్ద్వయంవిచింత్య అనుస్మృత్య । ఆత్మని దేహే బలం శక్తిం ఆత్మని మనసి పౌరుషం పుంస్త్వాభిమానం ఉత్సాహాతిశయం చ విచింత్య దుర్యోధనోక్తముపహాయ మనసోఽపసార్య । తదనురూపం వైరనిర్యాతనమితి శేషః । విధాస్యసి మయానాదిష్టోఽపి స్వయమేవ కరిష్యసీత్యర్థః । (౨) సంగ్రామః ప్రయోజనమస్య సాంగ్రామికః తం యుద్ధార్హమిత్యర్థః । సఙ్గ్రామే ప్రయోజనయోద్ధృభ్య ఇతి ఠక్ ॥ *

ఇతి వేణీసంహారవివృతౌ పంచమోఙ్కః

తతః ప్రవిశత్యాసనోపవిష్టో యుధిష్ఠిరో ద్రౌపదీ చేటీ పురుషశ్చ ॥ యుధిష్ఠిరః ॥ సచిన్తమివ నిశ్వస్య ॥ (౧) ప ॥ తీర్ణే భీష్మమహోదధౌ కథమపి ద్రోణానలే నిర్వృతే కర్ణాశీవిషభోగిని ప్రశమితే శల్యే చ యాతే దివమ్ । భీమేన ప్రియసాహసేన రభసాదల్పావశేషే జయే సర్వే జీవితసంశయం వయమమీ వాచా సమారోపితాః ॥ ౧౫౯ ॥ ద్రౌపదీ ॥ సబాష్పం ॥ (౨) మహారాఅ పంచాలిఆఏ త్తి కింణ భణిదం ॥ యుధి ॥ కృష్ణే

---

(౧) తీర్ణే ఇతి ॥ భీష్మ ఏవ మహార్ణవః దుస్తరత్వాత్తస్మిన్ తీర్ణే అతిక్రాన్తే సతి । ద్రోణ ఏవానలో౽గ్నిః సర్వశత్రుదాహకత్వాత్తస్మిన్ కథమపి కేనాపి ప్రకారేణ స్వయమస్త్రత్యాగాదినా నిర్వృతే శాన్తే సతి । కేనాపి తస్యాజయ్యత్వాత్కథమపీత్యుక్తమ్ । అశ్యతే౽నయేత్యాశీ దంష్ట్రా తస్యాం విషం యస్య । ఆశీమివ కలామిందోరితి రాజశేఖరప్రయోగాదీకారాన్తో౽ప్యాశీశబ్దో౽స్తీత్యవగమ్యతే । స చాసౌ భోగీ సర్పః కర్ణ ఏవాశీవిషభోగీ విషదంష్ట్రసదృశాయుధేన శత్రుమారకత్వాత్ । తస్మిన్ ప్రశమితే శాన్తిం ప్రాపితే । వినాశితే ఇతి యావత్ ॥ జయే అస్మత్కర్తృకారివిజయే అల్పః కించిదంశః అవశేషో౽వశిష్టో యస్మిన్ దుర్యోధనవధమాత్రస్య కర్తవ్యత్వేనశిష్టత్వాత్ స్తోకావశిష్టే సతీత్యర్థః । సహసా బలేన క్రియమాణం యుద్ధాదికం సాహసం తత్ప్రియం యస్య తేన భీమేన । రభసాద్వేగాత్ అనాలోచ్యేతి యావత్ రభసో వేగహర్షయోరితి విశ్వః । వాచా । శ్వః ప్రభాతే దుర్యోధనాహవ్యాన్ । న చేత్స్వయమగ్నిం ప్రవిశేయమితి పూర్వదినకృతప్రతిజ్ఞావచనేన । సర్వే వయం జీవితే ప్రాణధారణే । సంశయం సందేహం సమారోపితాః ప్రాపితా ఇత్యర్థః । ఏతత్ప్రతిజ్ఞాశ్రవణాద్భీతో దుర్యోధనః క్వాపి లీన ఇతి శ్రూయతే । తస్యాలాభే యుద్ధాభావేన దుర్యోధనమరణాసంభవే భీమమరణస్య సమ్భావితత్వాత్సర్వేషామస్మాకం జీవితసంశయ ఇతి భావః (౨) మహారాజ పాంచాలికయేతి కిం న భణితమ్ (పా

నసుమయా । పురుషం విలోక్య బుధక ॥ పురుషః ॥ ఆజ్ఞాపయతు దేవః ॥ యుధి ॥ ఉచ్యతాంసహ దేవః ॥ (౧) కుద్ధస్య వృకోదరస్యాపర్యుషితాందారుణాం ప్రతిజ్ఞాముపలభ్య ప్రణష్టస్య మానినః కౌరవాధమస్య పదవీ మవేక్షితుమతినిపుణమతయః తేషు తేషు స్థానాంతరేషు పరమార్థాభిజ్ఞాశ్చరాస్సచివాశ్చ భక్తిమంతః పటుపటహరవవ్యక్తఘోషణాః సుయోధనపదసంచారవేదినః ప్రతిశ్రుతధనపూజాప్రత్యుపక్రియా

శ్చాపల్యా మయాసర్వే జీవితసంశయం ప్రాపితా ఇతి కుతోనోక్తమ్ । భీమేన తదూరుభంగ ప్రతిజ్ఞాయామపి మత్కేశాంబరాకర్షణజాతకోపేనైవకృతత్వాన్మయాచాసకృదుత్తేజనాన్మమైవ దోషభాగిత్వమ్। నతు భీమస్యేతి తదాశయః) ప్రయోజకత్వేన ద్రౌపద్యా ఆత్మనః కర్తృత్వే ప్రతిపాదితే తత్రాపి ప్రయోజకతయా రాజ్ఞా ఆత్మనఏవ సర్వానర్థహేతుభూతద్యూతకర్తృత్వేనాత్మనః ప్రయోజకత్వేన కర్తృత్వమురరీక్రియతే। కృష్ణేనసమయేతి। (౧) కుద్ధస్యేతి। అపర్యుషితాం పర్యుషితత్వాసహాం అద్యైవ నిర్వాహ్యాం నపరదినగామినీమితియావత్। పూర్వదినే శ్వః ప్రభాతేహన్యామితి భీమేన దుర్యోధనాగ్రతః ప్రతిజ్ఞాతత్వేనఅస్మిన్నేవదినే తద్వధప్రతిజ్ఞానిర్వహణస్యావశ్యకత్వాదకరణే భీమమరణాదిసంభావనయోక్తం దారుణామితి। ఏతాదృశీం ప్రతిజ్ఞాముపలభ్య శ్రుత్వాప్రణష్టస్య అదర్శనం గతస్యకుత్రాప్యంతర్హితస్యేతియావత్ । వైరికృతజయఘోషణాద్యపమానాసహనేన స్వయమేవ నిష్క్రమేదితి సూచనాయోక్తం మానినఇతి। స్థానానామన్తరేషు వివరేషుఅంతర్ధానయోగ్యప్రదేశేష్విత్యర్థః పరమార్థం యథావస్థితవస్తుస్వరూపమభిజానంతీతితథోక్తాః । యథార్థాభిజ్ఞా ఇత్యపిపాఠః తత్త్వవేదనసమర్థా ఇత్యర్థః। పటునాముఖరత్వేన పటహానాం ఢక్కానాం రవేణ వ్యక్తాప్రకాశితా ఘోషణా ఉచ్చైర్జయఘోషోయేషాంతే । ప్రతిశ్రుతాః ప్రతిజ్ఞాస్వీకృతాః ధనం పూజా

స్సంచరంతు సమన్తాత్స్యమంతపంచకమ్ । అపిచ ॥ (౧) ప ॥ పంకే
వాప్యైకతే వాసునిభృతపదవీ వేదినోయాంతుదాశాః కక్షేష్వాక్రాంతవీ
రుస్నిచయపరిచయావల్లవాస్సంచరంతు । వ్యాధావ్యాఘ్రాటవీషుస్వప
రపదవిదోబ్రాహ్మణావనస్థాః యేసిద్ధవ్యంజనావా ప్రతిమునినిలయం
తేషుచారాశ్చరంతు ॥ ౧౬౦ ॥ పురు ॥ యదాజ్ఞాపయతీత్యుత్తిష్ఠతి ॥

ప్రత్యుపక్రియాచ తాఃయేషాంతే । ప్రతిజ్ఞాతధనమానప్రత్యుపకారాః । అథవా ప్రతిశ్రుతాధనేన పూజాతోషణరూపా ప్రత్యుపక్రియాయేషాంతే । ధనైః పరితోషయిష్యామీతి ప్రతిశ్రుత్యా ప్రేషితా ఇతియావత్ । స్యమంతకపంచకం ప్రాప్యేతి శేషః । కురుక్షేత్రే పరశురామకృతానాం పంచానాం రుధిరహ్రదానాం స్యమంతకసంజ్ఞాపురాణప్రసిద్ధా । (౧) తత్రద్వీపయే అతీవ పరిచయశాలినఏవ దూతాస్తత్రతత్ర సుయోధనాన్వేషణాయ ప్రేషణీయా ఇత్యాహ । పంకేవేత్యాదినా । సుతరాం నిభృతాగూఢాయా పదవీపదపద్ధతిః తద్వేదినః దాశాః కైవర్తాః యాంతు । కక్షేషు తృణరాశిషు నికుంజేషువా । తృణ్యాకుంజశ్చకక్షస్స్యాదితిహలాయుధః । కుంజేష్విత్యపి క్వాచిత్కః పాఠః । ఆక్రాంతానాం పాదన్యాసాదిభిర్మృదితానాం వీరుధాం లతానాం నిచయే సమూహే పరిచయోనుభవో యేషాంతే వల్లవాగోపాస్సఞ్చరంతు స్వేషాం స్వజాతీయానాం పరేషామన్యజాతీయానాం పదాని విదంతిజానంతీతి తథోక్తాః । వ్యాధాభిల్లాః వ్యాఘ్రాటవీషు వ్యాఘ్రసహితవనేషుసంచరన్తుయేబ్రాహ్మణావనస్థాఃవానప్రస్థాః సిద్ధానాం తపోయోగాదిసిద్ధిమతాంవ్యంజనం చిహ్నంయేషాంతే। తాదృశావాయేవ ర్ణంతే । తేషు వానప్రస్థవేషధారిషు సిద్ధవేషధారిషుచ విషయే తేషాం తత్త్వవేదనార్థం ప్రతిమునినిలయం ప్రతిమున్యుటజం । ఉటజేషుఉటజేషు ప్రత్యుటజమితి వీప్సాయామవ్యయీభావః చారాస్స

యుధి ॥ (౧) తిష్ఠ ఏవంచవక్తవ్యస్సహదేవః ॥ ప ॥ జ్ఞేయారహస్యం కితమాలపంతస్సుప్తారుజార్తాశ్చవనేవిచేయాః । త్రాసోష్మృగాణాం వయసాంవిరావాః నృపాంకపాదప్రతిమాశ్చయత్ర ॥ ౧౮౧ ॥ పురు ॥ యదాజ్ఞాపయతి దేవ ఇతి నిష్క్రమ్య పునః ప్రవిశ్య సహర్షం । దేవ పాంచాలకః ప్రాప్తః ॥ యుధి ॥ త్వరితం ప్రవేశయ ॥ పురు ॥ నిష్క్రమ్య పాంచాలకేనసహ ప్రవిశ్య । ఏష దేవః ఉపసర్పతు పాంచాలకః ॥ పాంచా ॥ జయతుజయతు దేవః ॥ ప్రియమావేదయామి మహారాజాయ దేవ్యైచ ॥ యుధి ॥ భద్రపాంచాలకకచ్చిదాసాదితా తస్యదురాత్మనః కౌరవాధమస్య పదవీ ॥ పాంచా ॥ దేవ నకేవలంపదవీ సఏవకురాత్మా దేవీకేశాన్బరాకర్షణమహాపాతకప్రధానహేతురుపలబ్ధః ॥ యుధి ॥ సహర్షమ్ । సాధుభద్ర ప్రియమావేదితంమే ॥

శాశ్వరంతు ॥ (౧) ఏవంచేతి ॥ వక్ష్యమాణరీత్యాపీత్యర్థః । నియుక్తచరాణామన్వేషణప్రకారముపదిశతి । జ్ఞేయాఇత్యాది । రహః ఏకాంతే నిర్జనదేశఇతియావత్ । రహశ్చోపాంశుచాలింగేఇత్యమరః! శంకితంసభయమ్ । యథాస్యాత్తథాఆలపంతః పరస్పరం భాషమాణాజనాః అయందుర్యోధనోనవాకోయమితి తత్వతోవిజ్ఞేయాఇత్యర్థః । రుజారోగేణ ఆర్తా అతఏవ వనేసుప్తాజనాశ్చవిచేయాః ప్రాగ్వత్తత్వతోన్వేష్టవ్యాఇత్యర్థః । ఏవమన్వేషణప్రకారముక్త్వా అన్వేషణస్థానాన్యాహ । త్రాసఇత్యాది । యత్రేతి త్రాసాదిష్వన్వేతి । నృపాణామంకాశ్ఛత్రాదిచిహ్నానియాసుతాః పాదప్రతిమాః పాదప్రతికృతయః పాదన్యాసాఇతియావత్ ! తథాచ యత్ర మృగాశ్చకితంసంచరంతి యత్ర పక్షిణోఽతీవ కూజంతి యత్ర రాజలక్షణయుక్తపాదన్యాసాదృశ్యంతే తత్ర సర్వత్ర దుర్యోధనోస్తి నవేతి విచేతవ్యమితి భావః యత్రేత్యస్థానే తత్రేతిపాఠే విచేయాఇత్యనుషజ్యతే ॥ త్రాసాదయస్త్రయోపి విచేయాఇత్యర్థః । తథాచ తత్తద్గతవస్స్వరూపర్యాలో

(౧) అథ దర్శనగోచరం గతః ॥ పాం ॥ సమరగోచరం భీమం పృచ్ఛ
॥ ద్రౌ ॥ సభయమ్ ॥ కహం సమరగోఅరే వట్టది మే ణాహో ॥ యుధి ॥ సాశంకం ॥
(౨) త్రస్తం వినాపి విషయాదురువిక్రమస్య చేతో వివేకపరిమంథరతాం
ప్రయాతి । జానామి చోద్యతగదస్య వృకోదరస్య సారం రణేషు విజ
యే పరిశంకితోఽస్మి ॥ ౧౬-౨ ॥ ద్రౌపదీమవలోక్య ॥ ముఖాదస్యా బాష్ప
మపనయన్ (౩) అయి సుక్షత్రియే అలం విషాదేన ॥ ప ॥ గురూణాం బంధూ
నాం క్షితిపతిసహస్రస్య చ పురః పురాభూదస్మాకం నృపసదసి యోఽయం
పరిభవః । ప్రియే ప్రాయస్తస్య ద్వితయమపి పారంగమయితా క్షయః

చనీయా ఇతి యావత్ । (౧) అథదర్శనేతి । అత్రాథశబ్దః ప్రశ్నే । సఞ్జ
త్యధ్యాహార్యః । గోచరమితి భావప్రధాననిర్దేశః । దర్శనవిషయతా
మిత్యర్థః । యద్వా గోచరం చక్షుర్విషయప్రదేశం ॥ ద్రౌ ॥ కథం
సమరగోచరే వర్తతే మే నాథః । (౨) ఉరువిక్రమస్య భీమస్య విషయే
విషయాద్వినాపి కారణమన్తరాపి త్రస్తం భీతం మే చేతః వివేకవిషయే భీ
మో జయీ స్యాన్న వేతి సంశయం నిరస్య నిశ్చయవిషయే పరిమంథర
తాం మాంద్యం అలసతాం । వివేకశూన్యతామితి యావత్ । ప్రయా
తి భ్రాతుర్వినాపి విజయాదితి పాఠే ఉరువిక్రమస్య భ్రాతురజయ్యత్వే
న భీమకర్తృకజయమంతరాపి స్నేహహేతుకవివేకవైధుర్యమిత్యర్థః ।
ఉద్యతగదస్య ఉన్నమితగదస్య వృకోదరస్య సారం బలం జానామి । త
థాపి రణేషు విజయే అతిస్నేహః పాపశంకీతి న్యాయేన స్నేహవశాదే
వ పరిశంకితః సందిహానశ్చాస్మి । (౩) సుక్షత్రియే క్షత్రియోచితసాహ
ససమ్పన్నే । గురూణామితి । పురా పూర్వకాలే నృపసదసి రాజస
భాయాం । నతు కుత్రాపి । గురూణాం భీష్మాదీనాం । బంధూనాం జ్ఞా
తీనాం క్షితిపతిసహస్రస్య అనేకరాజసంఘస్య చ పురోఽగ్రతః । నతు ర
హసి । అస్మాకం । అయం పురాతనోఽపి సంతతదుఃఖహేతుత్వాదధునా
తన ఇవ ప్రతీయమానః యః పరిభవః నికారోఽభూత్ । హే ప్రియే । అ

పాణ్డూనాంనకురుపతిపక్షోర్వాద్యసమరే। ౧౬౩ ॥ అథవానాస్పద
మేవ సందేహస్య (౧) ప ॥ నూనం తేనాద్యవీరేణ ప్రతిజ్ఞాభంగభీరు
ణా। బధ్యతేకేశపాశస్తే సచాస్యాకర్షణేప్రభుః ॥ ౧౬౪ ॥ పాం
చాల కథయకథముపలబ్ధస్సదురాత్మాకౌరవాధమః। కస్మిన్నుద్దేశేకిం
వాధునా ప్రవృత్తమితి ॥ దౌ॥ (౨) భద్దకహేంహి౨ ॥ పాంచా ॥
శృణోతుదేవో దేవీచ। అస్తిదేవేననిహతే మద్రాధిపతౌశల్యే గాన్ధా
రరాజశలభకులేచ సహదేవానలం ప్రవిష్టే సేనాపతిః ధనముక్తాక్రంద

ద్యసమరే అస్మిన్నహని ప్రవర్తమానయుద్ధేనః అస్మాకం పాణ్డూనాం
క్షయః నాశః కురుపతిపక్షః మూర్ఖదుర్యోధనస్య పాణ్డుక్షయోవాద్వి
తయమపి ఏతద్ద్వయమేవ ఉభయోన్యతరదేవ నాన్యదిత్యర్థః। ద్వయా
తిరిక్తస్య పరిభవనివారకత్వాభావం బోధయితుమేవాపివా శబ్దప్ర
యోగః। నతు సముచ్చయార్థకత్వేనవ్యాసజ్యనివారకత్వం బోధయి
తుమ్। అన్యతరస్యైవతద్ధేతుత్వాత్। తస్య పరిభవార్ణవస్య పారం
గమయితా ప్రాపయిష్యతి। అనద్యతనేభవిష్యతిలుట్ పరిభవనివారణ
స్యాన్యతరప్రాణక్షయానన్తరభావిత్వేనానద్యతనభవిష్యత్వాత్ గమ
యతు ఇతిపాఠే ఆశంసాయాంలోట్। గమయితుమితిపాఠే సమర్థం
భవేదిత్యధ్యాహార్యమ్।(౧)నూనమితి। ప్రతిజ్ఞాయాఏతద్దినకర్తవ్యత్వే
న ప్రతిజ్ఞాతదుర్యోధనవధవచనరూపాయాఃభంగః దుర్యోధనాలాభేస
మ్భావితవైయర్థ్యం తస్మాద్భీరుణా। ఏవం దుర్యోధనాలాభే స్వప్రతి
జ్ఞాకథం సఫలాభవేదిత్యాకులేనవీరేణ తేనభీమేన తే కేశపాశః కేశక
లాపః బధ్యతే సంయమ్యతే బన్ధబన్ధనే ఇతిధాతోః కర్మణిలట్। అస్యకే
శపాశస్య ఆకర్షణే ప్రభుర్నియామకః ఆకర్షణప్రయోజకఇత్యర్థః
సచ దుర్యోధనశ్చ బధ్యతే। వబయోరభేదాద్వధ్యతే వ్యాపాద్యతఇ
త్యర్థః। (౨) భద్ర కథయకథయ। అస్తీతి। వక్తవ్యాంశఇతిశేషః।
దైవేన ప్రభుణాభవతా। గాంధారరాజశ్శకునిస్సఏవ శలభకులంత

విగళద్యోధోజ్ఝితాసు సమరభూమిషు రిపుబలపరాజయోద్ధతవల్గితవిచిత్రపరాక్రమాసాదితవిముఖారాతిచక్రేషు ధృష్టద్యుమ్నాధిష్ఠితాసు యుష్మత్సేనాసు ప్రణష్టేషు కృపకృతవర్మాశ్వత్థామసు తథా దారుణామపర్యుషితాం ప్రతిజ్ఞాముపలభ్య కుమారవృకోదరస్య న జ్ఞాయతే క్వాపి ప్రలీనస్సమరాత్కౌరవాధమః ॥ యుధి ॥ ధిక్కష్టమ్ ॥ తతః ॥ చారః ॥ (౧) అజ్జ పరదో కహేహి ॥ పాంచాలః ॥ అవధత్తాం దేవో దేవీ చ । తతశ్చ భగవతా వాసుదేవేనాధిష్ఠితావేకరథారూఢౌ భీమార్జునౌ సమన్తాత్స్యమంతపంచకం పర్యటితుమారబ్ధౌ తమనాసా

స్మిన్ । సేనాపతేశ్శల్యస్య వధనేన నాశేన ముక్తః కంఠాన్నిస్సారితఆక్రన్దః రోదనధ్వనిర్యైస్తే । విరళాః కతిపయే ఇత్యర్థః ముక్తాక్రందాశ్చ తే విరళాశ్చేతి విశేషణోభయపదకర్మధారయః । రిపుబలస్య పరాజయేన ఉద్ధతం దృప్తం వల్గితం యాసాం తాః । విచిత్రేణ పరాక్రమేణాసాదితాని కర్శితాని అతఏవ విముఖాని పరాఙ్ముఖాని అరాతిచక్రాణి శత్రుసంఘా యాసాం తాః ఉభయోః కర్మధారయః । ప్రణష్టేషు త్రాపి నిలీనేషు వృకోదరస్య భీమస్య అపర్యుషితాం సద్యః కర్తవ్యత్వేన ప్రాప్తాం ప్రతిజ్ఞాం అద్యైవ దుర్యోధనం హన్యామ్ నో చేన్మ్రియేయమిత్యాకారాం ఉపలభ్య జ్ఞాత్వా క్వాపి ప్రలీనః కుత్రాప్యంతర్హితః కౌరవాధమో దుర్యోధనో న జ్ఞాయతే । నజ్ఞాతః । వర్తమానసామీప్యే భూతేలట్ ।(౧) ఆర్యపరతః కథయ । అధిష్ఠితౌ నియామ్యత్వేనాక్రాంతౌ తదధీనౌ తత్ప్రేరణావిషయావితి యావత్ । అధిష్ఠిత మేకరథమారూఢావితిపాఠే అధిష్ఠితం ముఖ్యస్వామిత్వేన సారథిత్వేన చాక్రాంతం । తదధీనప్రవృత్తికమితి యావత్ । భీమార్జునౌ స్యమంతకపంచకం ప్రాప్య సమన్తాత్సర్వతః పర్యటితుం సంచరితుమ్ । ఆరబ్ధౌ ఉపక్రాంతవన్తావిత్యర్థః । ఆదికర్మణి క్తః కర్తరి చేతి కర్తరి క్తః । తం దుర్యోధ

గితవంతౌ చ । (౧) అనంతరం చ దైవమనుశోచతి మాదృశే భృత్య వర్గే దీర్ఘముష్ణం చ నిశ్వసితి కుమార బీభత్సు జలధరసమయనిశా సంచారిఖద్యోతప్రకరపింగళైః కటాక్షైరాదీపయతి గదాం వృకోదరే యత్కించనకారితామధిక్షిపతి విధేర్భగవతి నారాయణే కశ్చిత్సంవిది తః కుమారస్య మారుతేరుద్ధృతమాంసభారః ప్రత్యగ్రవిశసితమృగరుధి రలోహితకరచరణవసనః త్వరమాణోఽంతికముపేత్య పురుషః పరుష శ్వాసగ్రస్తార్ధశ్రుతవర్ణానుమేయసముదాహారః కథితవాన్ । కుమా ర మారుతే మహతోఽస్య సరసస్తీరే ద్వే పదపద్ధతీ సమవతీర్ణే ప్రతిబి మ్బే । తయోరేకా స్థలముత్తీర్ణా న ద్వితీయా । పరత్ర కుమారః ప్ర

నం అనాసాదితవంతౌ అప్రాప్తౌ చ । (౧) అనంతరమితి ॥ దైవం దుర్యో ధనాపాయకం స్వదౌర్భాగ్యం ప్రతి అనుశోచతి అనుచింత్య దుఃఖితో సతి పింగళైః క్రోధారుణైః గదాం ఆదీపయతి అగ్నిపరీతామివ కుర్వతి సతి నారాయణే భగవతి కృష్ణే విధేర్దైవస్య యత్కించనకారితాం యథే చ్ఛాచరణం అసమీచీనకారిత్వమితి యావత్ అధిక్షిపతి నిందతి సతి । సం విదితమస్యాస్తీత్యర్శ ఆద్యజంతతయా సంవిదితవృత్తాంతః దుర్యోధనవృ త్తాన్తజ్ఞ ఇత్యర్థః । యద్వా సంవిదితః జ్ఞాతపూర్వః పరిచిత ఇతి యావ త్ । మారుతేరిత్యంతికమిత్యనేనాన్వేతి । పరుషశ్వాసైః దీర్ఘనిశ్వా సైః గ్రస్తాన్యాక్రాన్తాని అతఏవార్ధశ్రుతాని । శ్వాసకాలే ఉచ్చా రణస్యాప్రకాశాదితి భావః । తాదృశాస్ఫుటకతిపయవర్ణైః అనుమేయ ఊహ్యః సముదాహారః వాక్యం యస్య తాదృశస్సన్ కథితవాన్ । ద్వే ద్విప్రకారే । పదపద్ధతీ పదన్యాసపఙ్క్తీ సమవతీర్ణే పంకసికతాది షు సమ్యగవగాఢాః ప్రతిబిమ్బాః ప్రత్యేకం తత్పదన్యాక్రియః య యోస్తే । తయోర్ద్వివిధపదపఙ్క్త్యోర్మధ్యే ఏకా స్థలం ప్రత్యుత్తీర్ణా స్థ లాభిముఖ్యేన నివృత్తా । న ద్వితీయా । ద్వితీయా తు నోత్తీర్ణేత్యర్థః । పరత్ర ఇతఃపరం కర్తవ్యాంశే ప్రమాణం నిర్ణాయక ఇత్యర్థః । ద్వా

యాణమితి। తతస్సససంభ్రమం ప్రస్థితాశ్చ సర్వే వయం తమేవ పుర
స్కృత్య గత్వా తస్యైవ సరసస్తీరం పరిచయజ్ఞాయమానసుయోధనప
దలాంఛితాం పదవీం సమాసాద్య భగవతా వాసుదేవేనోక్తం భోః వీర
వృకోదర జానాతికిల సుయోధనస్సలిలస్తంభవిద్యామ్। నను తేన త్వ
ద్భయేన సరసీమేనామధిశయితేన భవితవ్యమితి (౧) ఏతచ్చ వచనము
పశ్రుత్య రామానుజస్య సకలదిఙ్నికుంజపూరితాతిరిక్తముద్భ్రాంత
సకలసలిలచరశకుంతం త్రాసోద్వృత్తనక్రగ్రాహమాలోలితసరస్సలిలం
భైరవంచ గర్జిత్వా కుమారవృకోదరేణాభిహితం। అరేరే వృథాప్ర
ఖ్యాతాలీకపౌరుషాభిమానిన్ పాంచాలరాజతనయాకేశాంబరాకర్షణ
మహాపాతకిన్ ధార్తరాష్ట్రాపశద (౨) ప॥ జన్మేందోరమలేకులేవ్య

పురుషౌ సరోవరం ప్రత్యవతీర్ణౌ। తత్రైక ఏవావతీర్ణో వ్యుత్తీర్ణ ఇతి భ్రాం
తిముత్పాద్య భవతో వంచయితుం తయోరేకః పునరప్యుత్తీర్య గతవాని
త్యాభ్యాం పదపఙ్క్తిభ్యాం ద్యోత్యతే। ఏతచ్ఛ్రుత్వా యథారుచి క్రి
యతామితి భావః। తమేవ। నిరుక్తం పురుషమేవేత్యర్థః। పురస్కృత్య
అగ్రేసరీకృత్య। (౧) రామస్యానుజః కృష్ణః తస్య। సకలా యే దిక్షు ని
కుంజా లతాగృహాణి తైః పూరితాచ్ఛబ్దాదతిరిక్తః ఆధిక్యేనావశిష్ట
ధ్వనిర్యస్మిన్ కర్మణి తద్యథా తథా। ఉద్భ్రాన్తాః శబ్దశ్రవణజన్యభీత్యా
ఉత్పతంతః సకలాస్సలిలచరాః సదా జలోపరివర్తనశీలాః శకుంతాః పక్షి
ణో యస్మిన్ కర్మణి తథా। శబ్దస్య బలీయస్త్వాయాంతర్జలేపి తచ్ఛ్రవణజ
న్యత్రాసేన ఉద్వృత్తాః ఊర్ధ్వం ప్రసారణప్రవృత్తాః నక్రాః గజగ్రా
హిణో మకరాః। గ్రాహాః సర్పాకారా మత్స్యవిశేషా మకరా వా।
యస్మిన్ కర్మణి తథా ఆలోలితం ఉల్లోలితం సరస్సలిలం యస్మిన్ కర్మణి
తథా। భైరవం భయంకరంచ గర్జిత్వా సింహనాదంకృత్వా। దు
ర్యోధనస్త్వతిమానితయా దుర్వచనశ్రవణమసహమాన ఉత్పతేదితి మ
త్వా తథా సంబోధయతి ॥ అరేరే ఇత్యాది ॥ (౨) జన్మేతి ॥ ఇందోర్ని

పదిశస్యద్యాపి ధత్సేగదాం మాందుశ్శాసనకోష్ణశోణితసురాక్షీబం
పుంభాషసే। దర్పాంధో మధుకైటభద్విషి హరావప్యుద్ధతం చేష్టసే మ
త్త్రాసాన్నృపశో విహాయ సమరం పంకేథునాలీయసే॥ ౨౬-౫ ॥ అపి
చ॥ భో మానమహాంధ కారవాధమ (౧) పాంచాల్యా మన్యువహ్ని
స్ఫుటముపశమితప్రాయ ఏవ ప్రసహ్య వ్యామృష్టైః కేశహస్తైర్హతపతి

ర్త్యలేకులేజన్మ ప్రభవం వ్యపదిశసి కథయసి। అతిభీరో స్తవసంబన్ధా న్నిష్కళంకస్య చంద్రవంశస్యాకీర్తిర్భవేదితిభావః। హతాఖిలపరివార త్వాద్బలహీనం మామద్యకిముపద్రవసీత్యత్రాహ। అద్యాపిధత్సేగదామి తి। గదాయుద్ధే ప్రతిద్వంద్వోఽహమితి ఖ్యాపయసీతిభావః। నను ప రోక్షే మానరక్షణార్థం గదాయామద్వితీయోస్మీతి యథేష్టముచ్యతే ప్రత్యక్షేతు భవతో వినయస్యైవ ప్రకాశనాన్నైవం యుద్ధార్థమా కారణాయుక్తేత్యతఆహ। మామిత్యాది। ఇదానీమేవ దుశ్శాసనాస్య క్తాపానేన కృతాపరాధత్వాన్మనుభవానేవ రిపుర్నాన్యే పాండవా అపి తథేతి మమసమక్షమేవ భాషసేఇత్యర్థః। యదస్మద్విషయే ఉద్ధతభా షణం భ్రాతృవ్యత్వాత్తత్సమ్భావితమితికథంచిత్ క్షమార్హమ్। తత్తు నసోఢుం శక్యమిత్యాహ। దర్పాంధఇత్యాది। దర్పేణ అహంకారమా త్రేణ అంధః శౌర్యతారతమ్యానభిజ్ఞస్సన్ ప్రబలతరమధుకైటభహం తృత్వేనాస్మాదృశైస్సర్వైరప్యతిబలీయస్త్వేన నిశ్చితే భగవతి కృష్ణే ప్యుద్ధతం చేష్టసే। బంధనోద్యోగాద్యపరాధవానసీత్యర్థః। తదీయబద్ధ నాదిమహాపరాధస్యాసమస్మాభిరాధునాపి మనసి పరావర్తమానత్వా చ్చేష్టసేఇతి వర్తమాననిర్దేశః। దర్పాంధతయైవ తథాకరణమితి క థం జ్ఞాయతేఇత్యత్రాహ। మత్త్రాసాదిత్యాది। తథాచ భగవతః కృ ష్ణాదవరత్వేన పరిజ్ఞాతాన్మత్తోపి భీత్యేదానీం కుత్రాపి నిలయనాదిరూ పవ్యాపారేణ మదాంధతయైవ పురా తథాకృతమితి స్పష్టమవగమ్యత ఇతిభావః। (౧) పాంచాల్యాఇతి। మయా ప్రసహ్య బలాత్కృత్యాహృ

...ం మయా కౌరవాంతఃపురేషు । భ్రాతుర్దుశ్శాసనస్య స్రవదసృగు
...సః పీయమానం నిరీక్ష్య క్రోధాత్కిం భీమసేనే విహితమసమయే య

...పతేషు కౌరవాణాం కురుసంబంధినాం అంతఃపురేషు తద్వాసిస్త్రీజ
...షు ప్రోత్సృష్టైః మృతపతికత్వాదిశ్లథబంధైః కేశ...స్తైః కేశపాశైర్హే
...భిః పాంచాల్యాః మన్యువహ్నిః క్రోధాగ్నిః । ఉపశమితప్రాయ ఉప
... । ఉపశమితేనసదృశః ఉపశమితప్రాయః । ప్రతికాశోపమాదయ ఇ
...త్యాదిశబ్దేన కల్పరూపభూతప్రాయాదిగ్రహణమితి అమరవ్యాఖ్యానేన
...ప్రాయశబ్దస్య ఉత్తరపదత్వే సాదృశ్యార్థకత్వప్రసిద్ధేః ॥ ప్రాయో వయో
...మృత్యుతుల్యబాహుల్యానశనేషు నా । ప్రాయోఽవ్యయం చ బాహు
...ల్య ఇతి రత్నమాలా చ । పూర్వం సదసి కేశపాశవిస్రంసనరూపాప
...రాధస్య ఇదానీం దుశ్శాసనాదిహననేన తత్పత్నీనాం కేశపాశమోచనే
... ప్రతిక్రియాయా నిర్వర్తితత్వాద్ద్రౌపదీక్రోధాగ్నిరుపశమితకల్ప ఇతి
...భావః । ప్రాయశబ్దేన దుర్యోధనపత్న్యాః కేశపాశవిమోచనమవశిష్ట
...మితి చ గమ్యతే । తత్కేశపాశవిమోచనస్యావశిష్టత్వేపి తద్భర్తుర్దు
...ర్యోధనస్య పలాయ్య నిలయనాదేవ తదపి కృతప్రాయమేవేత్యాశయం
...కృతకృత్యా ఏవ । ప్రత్యుత భవతో మహతి కార్యశేషే విద్యమానేపి అ
...మానత్యాగానుచితకాలే తత్త్యాగః కిమితి కృత ఇతి నిందతి । భ్రాతు
...రిత్యాది । భ్రాతురిత్యనేన ఇతరాపేక్షయానుపేక్ష్యతా । దుశ్శాసన
...స్యేత్యనేన శౌర్యసాహసమంత్రాదిసాహాయ్యసాధనత్వేన భ్రాత్రంత
...రాపేక్షయాపి సాకాంక్షేతి ప్రతీయతే । స్రవదసృగురసః పీయమా
...నం నిరీక్ష్యేత్యనేన తాదృశాపకారస్య సద్యస్తనతయా నిర్వీర్యస్యాపి
...క్రోధోద్దీపకత్వం ప్రతీయతే । భీమసేనే భీమసేనవిషయే । కిం విహి
...తమిత్యనేన ప్రతిప్రహారాశక్తావపి శత్రుసమక్షం వాగాదినా నిందాదీ
...నామప్యకరణేన ప్రాకృతజనాపేక్షయాప్యతిభీరుతా ప్రతీయతే । ఇ
...తఃపరమేవ తత్ప్రతిక్రియాం కరణానీత్యాశంక్య పరిహరతి । అసమయే

త్త్వయాస్తాభిమానః ॥ ౧౬౬ ॥ ద్రౌ ॥ (౧) అవణీదోణా హెణ మే ప
ణ్ణా । జఇ పుణో విసులహదంసణో హోఇ ణ్సది ॥ యుధి ॥ కృష్ణె నా వ
జ్ఞక్షాన్యస్మిన్కాలె వ్యాహర్తుమర్హసి । తతః౨ ॥ పాం ॥ తతస్తై
వంభాషమాణేన వృకోదరేణ (౨)అవార్యక్రోధోద్ధతభ్రమితభీషణగదా
పాణినా సహసోల్లంఘితతీరముత్సన్న నళినీవనమపవిద్ధమూర్ఛితగ్రాహ
ముద్భ్రాంతసకలసలిలచరమతిభైరవవేగభ్రమిత వారిసంచయమా
యతమపి తత్సరస్సమస్తాదాలోలితం ॥ యుధి ॥ భద్ర తథాపి నోత్థితః
॥ పాం ॥ నైవ కథం నోత్థితః । (౩) హిత్వోత్థితస్సరభసం సరసస్సమూల
ముద్భూతకోపదహనోగ్రవిషస్ఫులింగః । ఆయస్తభీమభుజమందరవెల్ల

యత్త్వమితి ॥ యత్ యస్మాత్ త్వయా అసమయే అభిమానత్యాగాను
చితకాలేఽభిమానస్త్వస్త్యక్తః । అతఇదానీం వా కిం కుర్యాస్త్వమితి
భావః । (౧) ఛా ॥ అపనీతో నాథేన మే మన్యుః । యదిపునరపి సుల
భదర్శనో భవిష్యతి । అత్ర నాథఇతి శేషః । ప్రియేణ ప్రణయో యా
వాన్ తావత్యాతంకశంకితా । ద్వేషశ్చేచ్ఛుభశంకైవ స్వభావోహి
నృణామయం ఇతి న్యాయేన ప్రేమాతిశయజనితాతంకశంకయా యదిపున
రిత్యాద్యుక్తిః (౨) అవార్యేణ క్రోధేనఉద్ధతందృప్తంయథాతథాభ్రా
మితా । అతఏవభీషణా చ గదా పాణౌ యస్య తేన । ఉల్లంఘితంతీరంయస్మిన్
కర్మణీతి । ఉత్సన్నాని నష్టాని నళినీవనాని యస్మిన్కర్మణీతి । అపవిద్ధాః
ప్రహృతాః అతఏవమూర్ఛితా గ్రాహాః యస్మిన్కర్మణీతి । ఉద్భ్రాన్తాః సస
మ్భ్రమోత్థితాస్సకలాస్సలిలస్థాశ్శకునాః యస్మిన్కర్మణీతి । అతిభైర
వేణవేగేన ఊరుబాహుగదాదివెగెన భ్రమితఆవర్తితః వారిసంచయో
యస్మిన్కర్మణీతి చ క్రియావిశేషణమ్ । (౩) హిత్వేతి । సమర్థోథనః
ఉద్భూతాః కోపదహనస్య క్రోధరూపాగ్నేః ఉగ్రాః క్రూరాః విష
ప్రియాస్స్ఫులింగాయస్య తథావిధస్సన్ ఆయస్తః ప్రయత్నవంతోభీ
మః భుజౌ మందరఇవ తద్వేల్లనాభిః క్షోభనైః ప్రమథితాత్ క్షీరాం

నాభిః క్షీరాంబుధేః ప్రమథితాదివ కాలకూటః ॥ ౧౬౭ ॥ యుధి॥ సాధు సుక్షత్రియ ౨। ద్రౌప। (౧) పడివణ్ణో సమరంణాహో ॥ యుధి॥ తతః౨॥ పాం॥(౨) ఉత్థాయ తస్మాత్సలిలాశయాత్కరయుగళోత్తంభితతోరణీకృతగురుగదః కథయతిస్మ (౩) మూఢ తే కింభవతోభయేన ప్రలీనం దుర్యోధనం సమర్థయసే। మూఢ అనిహతపాండవః ప్రకాశం లజ్జమానో విశ్రమితుం అధ్యాసితవానస్మి పాతాళమూలమ్। ఏవం చోక్తే వాసుదేవకిరీటిభ్యాం ద్వావప్యంతస్సలిలం నిషిద్ధసమరారంభౌ స్థలముత్తారితౌ। ఆసీనశ్చ కౌరవరాజః క్షితావేవ గదాం నిక్షిప్య నిహతకురుశతగజవాజినరకళేబరసమ్పతత్కంకకాకగృధ్ర జంబుకమస్మద్వీరవ్యాముక్తసింహనాదసంవలితతూర్యరవం నిహతబాంధవముకౌరవంచరణస్థానమవలోక్యాయతముష్ణంచనిశ్వస్య స్థితవాన్ ॥ యుధి॥ తతః౨॥ పాం॥ తతశ్చ వృకోదరేణాభిహితం। అయి భో కౌరవరాజక్ష

బుధేః కాలకూటఇవ సరసః సరోవరాత్ మూలం తదధోభాగం హిత్వా విహాయ ఉత్థితఉత్తీర్ణః। (౧) ఛా॥ ప్రతిపన్నస్సమరంనాథః। (౨) కరయుగళేన ఉత్తంభితా ఆదావగ్రేచ గృహీతా ఊర్ధ్వముత్క్షిప్తా। అతఏవ తోరణీకృతా వందనమాలీకృతా గుర్వీ గదా యేనసః॥ (౩) భవతః త్వత్తః। కింసమర్థయసే। కిమితికథయసీత్యర్థః। తర్హి కిమర్థం నిలీనోసీత్యత్రాహ ॥ మూఢేతి। అయంభావః। నహి యుద్ధకాలే అహ్నిపలాయితవానస్మి। కింతూభయేషామపి విశ్రమకాలే గాత్రాణ్యేవ అనిహతశత్రుతయా హ్రీణః యత్ర క్వచననిలీనః। ఇదానీముదితేరవౌ యథాసమయం సిద్ధఏవోత్థితో యుద్ధాయేత్యభిప్రాయకం మూఢేత్యాదిపాతాలమిత్యంతం। ఏతావన్నాబుద్ధేతి మూఢేత్యుక్తేః। ఉక్తేఇతి ॥దుర్యోధనేనేతి శేషః। వాసుదేవకిరీటిభ్యామితి నిషిద్ధేత్యత్రాన్వయః। అంతస్సలిలమితిచతత్రైవ। నిహతానాం కురుశతానాం గజానాం వాజినాం నరాణాంచ కళేబరేషు సమ్పతంతః కంకకాకగృధ్రజ

తమమునా బంధువినాశదర్శన(౧) మన్యునా । మైవం మంస్థాః । ప
ర్యాప్తాః పాండవాస్సర్వే ఏకో౽హమసహాయ ఇతి ॥ (౨) ప ॥ పంచా
నాం మన్యసే౽స్మాకం యేన యోద్ధుం సుయోధన । దంశితస్యాత్తశస్త్రస్య
తేన తే౽స్తు రణో౽న్వహః ॥ ౧౬౮ ॥ ఇత్థం చక్షుర్దత్వా కించిదశ్రుపాతాన్వి
తాం దృష్టిం కుమారయోర్నిక్షిప్య కృత్వా ధార్తరాష్ట్రః (౩) ॥ ప ॥
కర్ణదుశ్శాసనవధాత్తుల్యావేవ యువాం మమ । అప్రియో౽పి ప్రియో౽

ప్యుపకారాయస్మిన్గతత్ । అస్మద్వైరైః । పాండవపక్షీయైః । అస్య యుధిష్ఠి
రం ప్రతి పాంచాలకవచనత్వాత్ । (౧) మన్యునా శోకజన్యదైన్యేన ।
పాండవాః పర్యాప్తాః తేష్వేకస్యాప్యవినాశాన్నిర్భీత్వాలం । అహమే
కో౽సహాయః సహకార్యంతరరహితః ఇత్యేవం మా మంస్థా ఇతి పూర్వే
ణాన్వయః ॥ (౨) పంచానామితి ॥ అస్మాకమితి నిర్ధారణే షష్ఠీ । అస్మా
కం మధ్యే యేన యోద్ధుం ఇచ్ఛసీతి శేషః । యం సుయోధం సుయోధ
నేతి పాఠే । అస్మాస్వన్యతమం యం సుయోధం సుఖేన యోద్ధుం శక్యం
మన్యస ఇతి శేషః । నను మదీయవర్మాదిసాధనస్య సర్వస్యాపీదానీం క్వ
చిద్విశ్రమార్థం గతవతా మయా౽నుపాదానాత్తత్సహితేన యు
ష్మాకమన్యతమేన కథం సామ్యం మమేత్యత్రాహ । దంశితస్యేతి । తథా
చ యద్యత్త్వయా౽పేక్ష్యతే తత్సర్వం దీయత ఇతి భావః । పురా సర్వస
హాయసంపన్నస్య మమేదానీం ఆయుధాద్యానేతురపి కస్యాప్యభావ
ద్యోతికేయం వైరిపరిభవోక్తిరపి శ్రోతవ్యా సమజనీతి నిర్వేదాత్ అ
స్మాకమితి బహువచనశ్రవణాత్సర్వే౽పి మిలిత్వాత్రాగతాః కిమితి భయా
ద్వా అశ్రుపాతః । కుమారయోః భీమార్జునయోః । ప్రణేతౌరసేచ
నవదేతాదృశశోకసమయే౽పి వైరిహతకేనేదమతినిష్ఠురముచ్యత ఇత్య
సూయాద్యోతనాయ ఏతావంతం కాలం శోకభీత్యాదినా మనసో౽వ్యగ్ర
త్వాత్పురస్థితానామపి దృష్ట్యా గ్రహణం నేతి ద్యోతనాయ వా దృష్టిం ని
క్షిప్యేత్యుక్తిః । (౩) యువాం అర్జునాభిమన్యూ యథాక్రమం కర్ణవ

యోద్ధుం త్వమేవప్రియసాహసః ॥ ౧౬ ॥ (౧) ఇత్యుత్థాయ పరస్ప
రక్రోధాక్షేపపరుషవాక్కలహప్రస్తావితఘోరసంగ్రామౌ విచిత్రగ
దాపరిఘభాసురభుజపంజరౌ మండలైర్విచరితుమారబ్ధౌ భీమసుయో
ధనౌ। అహం చ దేవేన చక్రపాణినా దేవస్య సకాశమనుప్రేషితః। ఆ
హ చ దేవో దేవకీనందనః। (౨) అపర్యుషితప్రతిజ్ఞే మారుతౌ ప్రణ
ష్టే చ కౌరవే మహానాసీన్నో విషాదః। సంప్రతి భీమసేనేనాపాదితే
సుయోధనే నిష్కంటకీభూతం భువనతలం పరికలయతు భవాన్। అ
భ్యుదయోచితశ్చ ప్రవర్త్యతామనవరతం మంగళసమారమ్భః। కృతం
సందేహేన। ప॥ పూర్యన్తాం సలిలేన రత్నకలశా రాజ్యాభిషేకాయ తే
కృష్ణాత్యంతచిరోజ్ఝితే చ కబరీబంధే కరోతు (౩) క్షణం। రామే శాత

థాద్దుశ్శాసనవధాచ్చ తుల్యావేవ। తుల్యాపరాధావేవ। తత్రాప్యా
బాల్యం విరోధాచరణే నాతీవ మమ ద్వేష్యోపి సాహసప్రియత్వాత్త్వ
మేక ఏవ మమ ప్రతియుద్ధదానసంభావనయా యుద్ధార్థమిష్యసే ఇతి
భావః। అర్జునస్య తు త్వద్వన్ముష్టిముష్ట్యాద్యప్రగల్భత్వాత్తేన సహ యో
ద్ధుం న మే కౌతూహలమితి భావః। అనేనేతరేషామేవ మనపరాధిత్వేన
లఘీయస్త్వబుద్ధ్యా చానాదరాదనుక్తిరితి వ్యజ్యతే (౧) పరస్పరస్య క్రో
ధాక్షేపేణ క్రోధప్రయుక్తనిందయా యో వాచా కలహః తేన ప్రస్తావి
తః ప్రసంగితః ఘోరసంగ్రామః క్రూరయుద్ధం యయోస్తౌ। విచిత్రైః
గదాభిః పరిఘైశ్చ। పరిఘవదర్గళవద్దీర్ఘస్థూలగదాభ్యాం వా భాసు
రౌ। పంజరవద్బంధకౌ భుజౌ యయోస్తౌ। మండలైశ్చక్రాకారగతివి
శేషైః విచరితుం ఆరబ్ధౌ ఆరబ్ధవంతౌ కర్తరి క్తః। (౨) అపర్యుషితప్ర
తిజ్ఞే। శ్వ ఏవ దుర్యోధనం హన్యాం నో చేదగ్నిం ప్రవిశేయమితి పూ
ర్వేద్యుః ప్రతిజ్ఞాతత్వాదేతద్దినమాత్రనిర్వర్త్యతయా దినాంతరాసం
క్రాన్తప్రతిజ్ఞా ఇత్యర్థః॥ ప్రణష్టే ఇతి। కుత్రాపి నిలీనే సతీత్యర్థః।
పరికలయతు భవాన్। త్వం భావయేత్యర్థః। (౩) క్షణం ఉత్సవ ప్ర

మత్తారభాసురకరే క్షత్రద్రుమచ్ఛేదిని క్రోధాంధే చ వృకోదరే పరిపతత్యాజౌ కుతస్సంశయః॥ ౧౭౦ ॥ (౧) దౌ॥ సబాష్పం ॥ జం దేవో తిహువణణాహో ఆణవేది తం తహ హవిస్సది ॥ పాంచా ॥ న కేవలమియమాశీరసురనిషూదనస్యాదేశోఽపి ॥ యుధి ॥ కోహి నామ భగవతాదిష్టం వికల్పయతి । కోఽత్ర భోః । ప్రవిశ్య కంచుకీ । ఆజ్ఞాపయతు దేవః ॥ యుధి ॥ దేవస్య దేవకీనందనస్య బహుమానాద్వత్సస్య భీమస్య । (౨) విజయమంగళాశంసయా ప్రవర్త్యన్తాం తదుచితాస్సమారమ్భాః ॥ కంచు ॥ యదాజ్ఞాపయతి దేవ ఇతి సోత్సాహం పరిక్రమ్య । ఆకాశే (౩) భోస్సన్నిధాతృణాం పురస్సరాః యథాప్రధానమంతర్వంశిక దౌవారిక పారిపార్శ్వికాశ్చ । ఏష ఖలు భుజబలోత్తీర్ణకౌరవపరిభవసాగర

యుక్తకేశసంయమనాదిసంస్కారం । ఉత్సవజన్యఫలరూపే అలంకారే లాక్షణికోఽయం క్షణశబ్దః। యద్వా సన్తోషజనకవ్యాపారాత్మకోత్సవార్థే శక్తత్వాత్ప్రకృతే కబరీసంస్కారస్య తత్ప్రతినామానందకత్వాత్ క్షణశబ్దేన శక్త్యైవ సంస్కారరూపార్థోలభ్యతే। అత్ర రామే ఇతి పరశురామశౌర్యస్యోదాహరణం అనివార్యవీర్యత్వేనాసందిగ్ధవిజయే దృష్టాన్తార్థం తత్రాపి తదపేక్షయా విశేషమహిమ్నః సాయుధస్య రామస్య యావతీ శక్తిః తావత్యస్య క్రుద్ధస్య నిరాయుధస్యాపి కాయికీ శక్తిరితి గమ్యతే । తతశ్చ కిం పునస్సాయుధస్య విజయే సందేహ ఇతి భావః । (౧) దౌ ॥ సబాష్పమితి ॥ (శోకావసానస్య ప్రస్తుతత్వాత్ప్రతియోగివిధయాను। భూతనిఖిలశోకస్మరణాద్భగవతశ్శ్రీకృష్ణస్య సందేశే విశ్రమ్భాద్విజయనిశ్చయజాతానందాతిశయాద్వా బాష్పః) ॥ ఛా॥ యద్దేవస్త్రిభువననాథ ఆజ్ఞాపయతి తత్తథా భవిష్యతి । ఇయం విజయోక్తిః ఆశీః కేవలం న హితాశంసామాత్రం న। కింత్వాదేశోఽపి। ఆజ్ఞాపి సంకల్పోఽపీతి యావత్

(౨) విజయమంగళాశంసయా విజయోచితమంగళచికీర్షయేత్యర్థః।

(౩) సంవిధాతృణాం కార్యకరాణాం । అంతర్వంశికాః అంతఃపురా

స్య నిర్వ్యూఢదుష్కరప్రతిజ్ఞాభారస్య సుయోధనానుజశతోన్మూలనప్రభఞ్జనస్య దుశ్శాసనోరఃస్థలవిదారణనరసింహస్య సుయోధనోరుస్తమ్భభఞ్జననిశ్చితవిజయస్య (౧) వీరవృకోదరస్య స్నేహపక్షపాతినా చేతసా మఙ్గళాని కర్తుమిచ్ఛతి దేవో యుధిష్ఠిరః। కిం బ్రూథ। సర్వమతోఽప్యధికతరం ప్రవృత్తమాలోకయేతి। నిరూప్య। సాధు పుత్రకాః। అనుక్తహితకారితా హి ప్రకాశయతి మనోగతాం స్వామిభక్తిం॥ యుధి॥ ఆర్య జయన్ధర॥ కం॥ ఆజ్ఞాపయతు దేవః॥ యుధి॥ గచ్ఛ ప్రియాఖ్యాయకం పాఞ్చాలకం (౨) పారితోషికేణ తోషయ॥ కం॥ యదాజ్ఞాపయతీతి పాఞ్చాలేన సహ నిష్క్రాన్తః॥ ద్వా॥ (౩) ణాహ కిం ణిమిత్తం ఉణ ణాహభీమసేణేణ సో దురాఆరో భణిదో పంచణ్హం పి అహ్మాణం జేణ దే రోఅది తేణ సహ సమరం కుణోదు త్తి। జఇ తం ఉజ్ఝిఅ మజ్ఝే తాణం ఏక్కదరేణ పత్థిదో దేణ సంగామో హవే। తదో అచ్చాహిదం హవే॥ యుధి॥ కృష్ణ ఏవం మన్యతే జరాసన్ధారిః। హతసక్థి

కారిణః। దౌవారికాః ద్వారపాలాః। పారిపార్శ్వకాః రాజపార్శ్వవర్తిసేవకాః। (౧) వృకోదరస్యేతి॥ మఙ్గళానీత్యగ్రిమేణాన్వయః। స్నేహపక్షపాతినా। స్నేహజన్యః పక్షపాతః ద్వయోర్మధ్య ఏకస్మిన్నభినివేశః ఆదరవిశేష ఇతి యావత్। అధికతరమితి। ఆదిష్టాపేక్షయేత్యాదిః। ఆదేశాత్పూర్వమేవ తతోఽప్యధికకారిత్వేన ప్రీత్యతిశయాత్కఞ్చుకినో వృద్ధత్వాచ్చ పుత్రసమానస్నేహప్రదర్శనార్థం పుత్రకా ఇతి సంబోధనం। అనుక్తం యథా తథా హితకారితా పథ్యకర్తృత్వమ్॥ (౨) పారితోషికేణేతి॥ పరితోషభవేన వస్త్రాభరణాదిదానేన (౩) నాథ కిం నిమిత్తం పునః నాథభీమసేనేన స దురాచారో భణితః। పఞ్చానామప్యస్మాకం యేన తే రోచతే। తేన సహ సమరం కరోత్వితి। యది తముజ్ఝిత్వా మధ్యే తేషామేకతరేణ ప్రార్థితస్తేన సంగ్రామో భవేత్। తతోఽత్యాహితం భవేత్।(పంచణ్హమిత్యత్ర ణ్హాణ్హామిత్యాదినా ఆమో ణ్హా

లసుహృద్బంధువీరానుజరాజన్యాసు కృపకృతవర్మాశ్వత్థామావశేషాసు ఏకాదశస్వక్షౌహిణీషు అబాంధవశ్శరీరమాత్రవిభవః కదాచిదుత్సృష్టనిజాభిమానో ధార్తరాష్ట్రః పరిత్యజేదాయుధం తపోవనం వా వ్రజేత్ । సంధింవా పిత్రుముఖేనయాచేత । ఏవంసతి సుకుమారమతికాన్తః ప్రమార్జితస్వాయుధం ప్రతిజ్ఞాభారస్సకలరిపుక్షయశ్చేతి సమరం ప్రతిపత్తుం పంచానామపి పాండవానామేకస్యాపి నైవతుమనస్సు యోధనఇతి । శంకేచాహంగదాయుద్ధమనేన వృకోదరస్య నైవేతరేషామ్ । పశ్య సుక్షత్రియే (౧) । ఏ ॥ క్రోధోద్ఘూర్ణగదస్యనాస్తిసదృశస్సత్యం రణే మారుతేః కౌరవ్యేకృతహస్తతాపునరియందేవేయథాసీరిణి । స్వస్త్యస్తుతధార్తరాష్ట్రనలినీనాగాయవత్సాయమే శంకేతస్యసుయోధనేనసమరం నైవేతరేషామహమ్ ॥ ౧౭౧ ॥ తతః ప్రవిశతి చార్వాకోనామమునివేషధారీరాక్షసః ॥ గాఢంతృషితోఽస్మి । కోఽత్ర భోస్సమ్భావయతుమాంసలిలచ్ఛాయాప్రదానేనఇతి రాజ్ఞస్సమీపముపసర్పతి । సర్వేసహసోత్తిష్ఠంతి ॥ యుధి ॥ మునే అభివాదయే ॥ చార్వాకః ॥ అకాలోయమతిథిజనసముదాచారస్య । జలప్రదానేనసంభావయతుభవానస్మాన్ ॥ యుధి ॥ మునే ఉపవిశ్యతామాసనే ॥ చార్వాకః ॥ ఉపవిశ్య ॥ ననుభవతాపిక్రియతామాసనపరిగ్రహః ॥ యుధి ॥ జయంధర సలిలముపనయతృషితోయంమునిః । సర్వే ఉపవిశంతి ॥ కంచు ॥ తథేతినిష్క్రమ్య పునః ప్రవిశ్య దేవశిశిరసురభిసలిలపరిపూర్ణోయం భృంగారకః పానభాజనంచేతి ॥ యుధి ॥ మునే నిర్వర్త్యతాముదన్యాప్రతీకారః ॥ చా ॥ పాదౌప్రక్షాళ్య । విచింత్య భోః క్షత్రియస్త్వమితిమన్యే ॥ యుధి ॥ సమ్యగ్వేత్తిభవాన్ ॥ చా ॥ సులభస్వజనవి

మిత్యాదేశః (౧) క్రోధేనఉద్ఘూర్ణా భ్రమితాగదాయేనతస్య । కౌరవ్యే దుర్యోధనే కృతహస్తతా శిక్షితహస్తలాఘవవత్త్వం । సీరిణి దేవే బలరామే । ఉద్ధతాద్ధృతరాష్ట్రపుత్రాఏవ నళిన్యస్తాసాం నాగాయగజా

వాహీకేషు నగరీమేషు ప్రతిదినముద్యతా నృపతయః। తతో నాదేయం యుష్మత్తస్సలిలాది। భవతు భాగీరథ్యైవానయా సరస్వతీసలిలశిశిరతరంగస్పృశాచాన్తేన మరుతా విగతక్లమో భవిష్యామి॥ దౌ॥ (౧)బుద్ధిమదిఎ పీఎహి మహేసిం తాలఉంటేణ॥ చేటీ॥ జం భట్టిణీ ఆణవేది త్తి తథా కరోతి॥ చా॥ భవతు నను చితో౽యం సముదాచారః॥ యుధి॥ బునై కథం పునరేవం భవాన్ పరిశ్రాన్తః॥ చా॥ భో వటుజనసులభేన కుతూహలేన తత్ర భవతాం మహాక్షత్రియాణాం ద్వన్ద్వయుద్ధమాలోకయితుమ్ (౨) పర్యటామి సమన్తాత్స్యమన్తపంచకమ్। అద్య తు బలవత్తయా శరదాతపస్యాపర్యాప్త మేవావలోక్య గదాయుద్ధమర్జునసుయోధనయోరాగతో౽స్మి (౩) సర్వే విషాదం నాటయన్తి॥ కంచు॥ మహాషేణ నఖల్వేవం వక్తవ్యం భీమసుయోధనయోరితి కథయ॥ చా॥ సాధ్వాయం (౪) అఙ్గ కథమవిదితవృత్తాన్తమివ మామాక్షిపసి॥ యుధి॥ సాధ్రమ్॥ మునే కథయ॥ చా॥ క్షణమాత్రం విశ్రమ్య సర్వం కథయామి భవతో న పునరస్య వృద్ధస్య॥ యుధి॥ (౫) భగవన్నేతావదేవ కథయ। కిమర్జునసుయోధనయోరితి॥ చా॥ నను కథితమేవ గదాయుద్ధం ప్రవర్తత ఇతి॥ యుధి॥ సాస్రం। కిం న భీమసుయోధనయోః

యమేవ తస్యాయ భీమాయేత్యర్థః।(౧) దౌ॥ ఛా॥ బుద్ధిమతికే వీజయ మహర్షిం తాలవృన్తేన।(తాళఉంటేణేత్యత్ర బుత్వాదిత్వాద్వృత ఉత్వం। టల్ త్రసరేత్యాదినా తస్యటత్వం) యద్భట్టిన్యాజ్ఞాపయతి। (౨) సమన్తాత్। పరితః। స్యమన్తకపంచకం ప్రాప్య పర్యటామీత్యన్వయః। (౩) విషాదం నాటయన్తీతి। పూర్వం పాంచాలకముఖేన భీమసుయోధనయోరేవ యుద్ధస్య శ్రవణాదిదానీం త్వర్జునేన సాకం దుర్యోధనయుద్ధశ్రవణమాత్రేణైవ భీమో౽సిహత ఇత్యర్థాపత్త్యావగమాదత్ర విషాదః।(౪) అఙ్గ ఇతికోపద్యోతకో నిపాతః। అస్తు స్యాతోరుపపీడయోరితి కోశాత్।(౫) భగవన్నిత్యాది। అర్జునసుయోధనయోరితీయమ

॥ చా ॥ వృత్తంతత్ । యుధిష్ఠిరోద్రౌపదీచముహ్యతః ॥ కంచు ॥ ససం
భ్రమం । సలిలేనసించన్ సమాశ్వాసితు దేవో దేవీచ॥ చేటీ ॥ (౧) సమా
ససిదుభట్టిణీ । ఉభౌ సంజ్ఞాంలభేతే ॥ యుధి ॥ (౨) మునే కింకథయ
సివృత్తం భీమసుయోధనయోర్గదాయుద్ధమితి ॥ ద్రౌప ॥ (౩) భఅవం
కహేహి కింఉత్తంతి ॥ చా ॥ కంచుకిన్ కావిమౌ ॥ కంచు ॥ భగవన్నే
షరాజాయుధిష్ఠిరః । ఇయమపి పాంచాలీ ॥ చా ॥ (౪) అఃకష్టముప
క్రాంతం నృశంసేనమయా ॥ ద్రౌ ॥ (౫) హాణాహ దేహిమే మంద
భాఅప పడివఅణంఇతిముహ్యతి ॥ కంచు ॥ కింనామ కథితమనేన ॥
చేటీ ॥ (౬) సమాససిదుభట్టిణీ ॥ యుధి ॥ సాస్రం ॥ బ్రహ్మన్ కథయ ।
॥ ప ॥ (౭) పదేసందిగ్ధఏవాస్మిన్ దుఃఖమాస్తే యుధిష్ఠిరః । వత్సస్య
నిశ్చితే దుఃఖే ప్రాణత్యాగాదయంసుఖీ ॥ ౧౭ ॥ చా ॥ సానందం ॥

త్తం తత్సత్యం కింప తావదేవ కథయేత్యాశయః । (౧) ఛా ॥ సమాశ్వ
సితుభట్టినీ (౨) మునే కింకథయసి కిమితికథయసీత్యర్థః । దైన్యసూ
చికేయముక్తిరానుభావికీ । (౩) ఛా ॥ భగవన్ కథయ కింవృత్తమితి ॥
(౪) అఃకష్టమిత్యత్ర అఃఇతిపీడాద్యోతనే (౫) ॥ ఛా ॥ హానాథదేహి
మే మందభాగాయాః ప్రతివచనం (౬) ॥ ఛా ॥ సమాశ్వసితుభట్టినీ ॥
(౭) అస్మిన్ పదే భీమవినాశరూపేస్మిన్ వస్తుని సందిగ్ధేఏవ సతీత్యన్వ
యః । దుఃఖమాస్తే ఇతి । దుఃఖమితిక్రియావిశేషణం । అత్ర దుఃఖాతిశ
యేనాత్మనిజుగుప్సయాహమిత్యనుక్త్వా ఉదాసీనవద్యుధిష్ఠిరశబ్దేనాత్మ
నోనిర్దేశః । వత్సస్యతత్త్వేమరణరూపవాస్తవార్థే నిశ్చితేసతి । త
త్త్వేఇత్యత్ర దుఃఖేఇతి పాఠే దుఃఖకారిణీమరణేఇత్యర్థః । తథాచ
భీమమరణసంశయకత్వాదేవప్రాణత్యాగాన్నిరుద్ధ్య మాంవ్యథయతి
తవేయముక్తిః । నిశ్చితతయావగమేతు తన్మరణస్య తత్క్షణమేవప్రాణాం
స్త్యక్త్వాసుఖీభవేయమిత్యతోనిశ్చితదుఃఖేఇతి పాఠేర్థోయమితిభావః

స్వగతమ్ । (౧) తత్రైవ మే యత్నః ॥ ప్ర ॥ యద్యవశ్యం కథనీయా సం
క్షేపేణ కథయామి । న యుక్తం బంధువ్యసనం విస్తరేణ నివేదయితుం
॥ యుధి ॥ అశ్రూణి విముంచన్ ॥ ప ॥ సర్వథా కథయ బ్రహ్మన్ సంక్షేపా
ద్విస్తరేణ వా । వత్సస్య (౨) కిమపి శ్రోతుమేవ దత్తః క్షణో మయా ॥౧౨౩
॥ చా ॥ శ్రూయతాం (౩) ॥ ప ॥ అస్మిన్ కౌరవభీమయోర్గురుగదాభీమధ్వ
నౌ సంయుగే ॥ ద్రౌ ॥ సహసోత్థాయ । భగవంస్తతో ౨ ॥ చా ॥ స్వగ
తం । కథం పునరనయోరలబ్ధసంజ్ఞతాముపహరామి । ప్రకాశం । సీ
రీ సత్వరమాగతశ్చిరమభూత్తస్యాగతస్సంగరః ॥ యుధి ॥ సవిషాదం ॥
భగవన్ కథయ ౨ ॥ చా ॥ సధైర్యం ॥ ప ॥ ఆలంబ్య ప్రియశిష్యతాంతు
హలినా సంజ్ఞారహస్యాకృతా యామాసాద్య కురూద్వహోత్ప్రతికృతిం

---

(౧) తత్రైవ భవత్ప్రాణత్యాగ ఏవేత్యర్థః । (౨) కిమపి । మ
రణమిత్యర్థః । ప్రియో విషమే మరణశబ్దప్రయోగే జిహ్వాయా అప్ర
వృత్త్యైవ కిమపీతి నిర్దేశః । (౩) అస్మిన్నితి ॥ పూర్వమేవ వృత్తత్వే
నాభిహితస్య సంయుగస్య బుద్ధిస్థత్వేన సన్నిహితత్వాదిదంశబ్దేన నిర్దే
శః । గుర్వోర్గదయోర్భీమో ఘోరో ధ్వనిర్యస్మిన్ తస్మిన్ సంయుగే ।
సహసోత్థాయేతి । అస్మిన్ సంయుగే ఇత్యుక్తే వర్తమానార్థేన సంయో
గస్య వర్తమానతాభ్రాంత్యా భీమ ఇదానీమపి జీవతీత్యాశయా మూ
ర్ఛాం విహాయ సహసోత్థానముత్తరవృత్తాంతపరిప్రశ్నశ్చేతి ధ్యేయమ్ ।
భా ॥ భగవన్ తతః ౨ ॥ సీరీ బలరామః । ఆగత ఇతి । తీర్థయాత్రా
ర్థమటన్ రామస్తత్పరిసమాప్య యథాభ్యుపగమం దుర్యోధనసమా
యోధనే సమ్భ్రమేణ దైవాత్తదానీమాగతః । తస్య రామస్యాగత
స్య సంగరశ్చిరమభూదిత్యన్వయః । ప్రియశిష్యో యస్య తస్య భావస్తత్తా
తాం శిష్యస్నేహమిత్యర్థః । దుర్యోధనేన బలరామాద్గదాయుద్ధస్యా
భ్యస్తత్వాత్ । రహస్యా గూఢా ఇతరైరజ్ఞేయా సంజ్ఞా హస్తాదిభిరర్థసూ
చనమ్ । యాం సంజ్ఞామాసాద్య జ్ఞాత్వా స్థితాత్కురూద్వహాద్దుర్యోధ

దుశ్శాసనారిగతః ॥ ౧౬౮ ॥ యుధి ॥ హావత్స వృకోదరేతి పతతి ॥ ద్రౌ ॥ (౧) హాణాహ భీమసేణ మహాపరిహవపడిఆరపరిచ్చత్తజీవిద హా జడాసుర హిడిమ్బ కిమ్మీరకీఅఅ జరాసంధబలణిసూఅణ హాసోఅంధిఆహరణ హాసోఅంధారదిణఅరదేహి మేపడివఅణం । ముహ్యతి ॥ కంచు ॥ హావత్సం ॥ హాకుమార భీమసేన ధార్తరాష్ట్రకులకమలినీప్రాలేయవర్ష । (౨) మహారాజ సమాశ్వసిహి ౨ ॥ బుద్ధిమతికే సమాశ్వాసయాత్రభవతీం ॥ మహర్షే త్వమపి సమాశ్వాసయ రాజానం ॥ చా ॥ స్వ ॥ ఆశ్వాసయామి ప్రాణాంస్త్యాజయితుం ॥ ప్ర ॥ అయి భో భీమాగ్రజ క్షణమేకమాధీయతాం సమాశ్వాసః ॥ యుధి ॥ ఉత్థాయ । మునే కిమస్తి కథాశేషః ॥ చా ॥ తతశ్చ హతే తస్మిన్ సుక్షత్రియవీరసులభాం చ గతిముపగతే (౩) సమగ్రసంగలితం భ్రాతృవధశోకజబాష్పముత్సృజ్య అపహాయ గాండీవం (౪) ప్రత్యగ్రక్షతజచ్ఛటాచర్చితాం తామేవ గదాం భ్రాతృహస్తాదృత్తేనాకృష్య నివార్యమాణస్సంధిత్సునా వాసుదేవేన

నాల్ ప్రతికృతిం వధరూపాం ప్రతిక్రియాం ॥ దుశ్శాసనారిః దుశ్శాసనహన్తా । సాభిప్రాయమిదం విశేషణం । తథా చ దుశ్శాసనవధరూపాపకారస్య ప్రతిక్రియాత్మకం మరణం ప్రాప్త ఇతి యావత్ । (౧) ద్రౌ ॥ భా ॥ హా నాథ భీమసేన మమ పరిభవప్రతీకారపరిత్యక్తజీవిత హా జటాసుర హిడింబ కిమ్మీర కీచక జరాసంధ బకనిషూదన హా సౌగంధికాహరణ హా శోకాంధకార దినకర దేహి మే ప్రతివచనం (అంధారేత్యత్ర సుపురుషేత్యాదివార్తికేన వైకల్పికస్సవర్ణసంధిః) (౨) మహారాజేతి యుధిష్ఠిరం ప్రతి । బుద్ధిమతికే ఇతి చేటీం ప్రతి । మహర్షే ఇతి చ చార్వాకం ప్రతి సంబోధనమ్ । (౩) సమగ్రం నిశ్శేషం బహులమితి యావత్ । సఙ్గలితం చ్యుతం (౪) ప్రత్యగ్రాణాం నూతనానాం క్షతజానాం రక్తానాం ఛటయా సమూహేన చర్చితాం రూషితాం గదాం ఆకృష్యేత్యస్యాదుమారభ్య ప్రత్యగ్రమేణాన్వయః । ముష్టిదార్ఢ్యేన మరణేచ్ఛ

కిరీటిన్నాగచ్ఛాగచ్ఛేతి సావహాసంభ్రామితగదాభ్రాంకారసమ్మూర్ఛితగ
మ్భీరవచనధ్వనినా కౌరవరాజేనాహూయమానః తేనయోద్ధుమారబ్ధః
అథ కిరీటినశ్చ గదాఘాతాన్నిధన(౧)ముత్ప్రేక్షమాణేన కామపాలే
నార్జునపక్షపాతీకృష్ణః ప్రియత్వాత్స్వరథమారోప్య ద్వారకాంనీతః
॥ యుధి ॥ (౨) సాధుభోఽర్జున సాధు । తదైవ దైవాత్ప్రతిపన్నా వృ
కోదరానుగమనపదవీ గాండీవం పరిత్యజతా త్వయా । అహం పునః కే
నోపాయేన ప్రాణాపగమన(౩) మహోత్సవముత్సహిష్యే (౪) ద్రౌ ॥
ఉత్థాయ । హా ణాహ హా భాదువచ్ఛల ణజుత్తం భావఅం అసిక్ఖిదం గ
దాఏ సత్తుణో అహిముహం గచ్ఛన్తం ఉవేక్ఖిదుం ఇతి మూర్ఛతి ॥ చా ॥
తతశ్చాహం ॥ యుధి ॥ భవతు కిమతః పరం శ్రుతేన । హతో భీమసేన

యోత్పాదనాయ యతన్నిత్యుక్తిః । ఇయం చ మూర్ఛితత్వశఙ్కయేం
సంతోషలేశోఽపి మా భూదిత్యాశయేన । సంధిత్సునా సంధాతుమిచ్ఛ
నా వాసుదేవేన నివార్యమాణ ఇత్యన్వయః । గదాభ్రాంకారేణ సమ్మూ
ర్ఛితః ఉజ్జృంభితః ద్విగుణీకృత ఇతి యావత్ । అతో గమ్భీరో వచనధ్వ
నిర్యస్య తేన । (౧) ఉత్ప్రేక్షమాణేన సంభావయతా । కామపాలేన బ
లభద్రేణ । (౨) సాధ్వితి । గాండీవేన యుద్ధకరణే దుర్యోధనమరణ
స్యైవావశ్యంభావిత్వేన నిశ్చయాత్ భీమం వినా స్వవిజయజీవనాదప్య
నాదరాచ్చ తద్విహాయ క్షాత్రధర్మానువర్తనాయ యుక్తం ఛిదాయు
ధం గృహీత్వా యుద్ధం నాటయిత్వా మృత ఏవ భీమానుగమనమభిప్రే
త్యైవార్జునేన తథాచరణస్య శ్రుతత్వాత్ సాధ్విత్యాద్యుక్తిః । తత్రై
వ । తన్మరణాద్వ్యవహితోత్తరక్షణ ఏవ । (౩) మహోత్సవమ్ । పరిక్షి
తాయురవసానే ఆగామినమితి శేషః । ఉత్సహిష్యే ప్రతిపాలయిష్యే ।
తథాచాగామినో మరణస్య విలంబం కేనోపాయేన సోఢుం శక్ష్యామీతి
భావః । ఉత్సహిష్యే ప్రాప్స్యామీత్యర్థ ఇతి కేచిత్ । (౪) ద్రౌ ॥ ధా ॥
హా నాథ భ్రాతృవత్సల న యుక్తం భ్రాతరమశిక్షితం గదాయాం శత్రో

హా జతుగృహాగ్నిసముద్రసంతరణయానపాత్ర (౧) హా కిర్మీర జటా
సురహిడింబబకమల్లకీచకసుయోధనానుజకమలినీకుంజర హా ద్యూతపణ
పరిణతకాన్తారబన్ధో హా మమ శరీరస్థితిపరిఖేదశంకానిషూదన హా సదా
జ్ఞాసంపాదక హా కౌరవసేనావనదావానల(౨) ॥ప॥ నిర్లజ్జస్య దురోదరవ్య
సనినో వత్స త్వయా సీదతా భక్త్యా మే సమదద్విపాయుతబలేనాంగీకృ
తా దాసతా । కిం నామాపకృతం మయాధికమతస్త్వయ్యద్య యద్గచ్ఛతే
ముక్త్వాఽనాథమబాన్ధవం విపది మాం భీమః క్వ తే సాధుతా ॥౧౭౫॥ రో॥
ఉత్థాయ ॥(౩) మహారాజ కిం ఏదం వట్టఇ । (కిం ఏద్దపవ్వం చిట్ఠిజ్జఇ) ॥ యుధి॥

రభిముఖం గచ్ఛన్తముపేక్షితుం (భాదః అమిత్యత్ర బుతాద్వదిత్వాద్వృత
ఉత్వం) (౧) యానపాత్రం పోతః । బకమల్లః మల్లసదృశబకాసుర ఇ
త్యర్థః । శరీరస్థితౌ జీవనదశాయాం । సమ్భావితాయాః ఖేదశంకా
యాః నిషూదననివారకేత్యర్థః । పరిచ్ఛేదేతి పాఠే శరీరస్థితేః పరి
చ్ఛేదః పరిమితిః ఆకాలికమరణమితి యావత్ । తచ్ఛంకాయా నివారకే
త్యర్థః । (౨) దురోదరవ్యసనినః సదా దేవనైకశీలస్య । అతఏవ నిర్ల
జ్జస్య పత్న్యపహారజనితలజ్జాశూన్యస్య మే భక్త్యా మద్విషయకా
నురాగవిశేషేణ । భక్తిర్నామ పూజ్యేష్వనురాగః । సమదానాం మ
త్తానాం ద్విపానాం గజానాం అయుతస్య దశసహస్రస్య బలమివ బలం
యస్య తేన । సీదతా మహాన్తం క్లేశమనుభవతా త్వయా దాసతా దురో
ధనకింకరతా అంగీకృతా । దురాచారప్రవృత్తస్య లజ్జావికలస్యాపి
మే వచసి గౌరవాన్మత్తనాగాయుతబలవానపి త్వం మహాన్తం క్లేశమ
ప్యవిగణయ్య శత్రోరపి దాస్యమంగీకృతవానసీతి భావః । అతోఽధికం
అస్మాదప్యధికమపకృతం త్వయి మయాద్య కిం కృతమ్ । యేనాపకృతేన
దూరం గతః తత్కిమితి పూర్వేణాన్వయః । (౩) ఛా ॥ మహారాజ కి
మేతద్వర్తతే । (కిమేదమితి । శోకాతిరేకేణ శ్రుతస్యాపి విస్మరణాద
యం ప్రశ్నః । పాఠాన్తరే । మహారాజ కిమత్రైవం స్థీయతే) ।

(౧) కృష్ణే కిమన్యత్ ॥ ప॥ సకీచకనిషూదనో బకహిడింబకిర్మీరహా మదాన్ధమగధాచలప్రగుణసన్ధిభేదాశనిః । గదాపరిఘశోభినా భుజయుగేన తేనాన్వితః ప్రియస్తవ మమానుజోऽర్జునగురుర్గతోऽస్తం కిల ॥ ౧౭

(౨) ద్రౌ॥ హా ణాహ ! తుమ ణ కిం కేసా సంజమిదవ్వా । జం ణ జుత్తం వీరస్స ఖత్తిఅప్పడిణ్ణా సిఢిలేదుం తా పడివాలేహి మం తుమం । జావ ఉవస

---

(౧) యదేవాస్మాకం పరమప్రియత్వాదశ్రావ్యమసహ్యం చ తదేవోపస్థితమిత్యాశయేనాహ । కిమన్యదితి । మగధో జరాసన్ధః స ఏవాచలోऽద్రిస్తస్య సన్ధిభేదే అశనిః వజ్రః తద్వన్నాశక ఇతి యావత్ । గదా పరిఘ ఇవ ప్రకాశమానేన । పరిఘః పురద్వారకవాటార్గళం । తేన తథావిధేన భుజయుగేనాన్వితః । భీమస్యాతిప్రియత్వాద్భవత్యైవ ప్రథమతో జ్ఞాతవ్యమపి సర్వైరపి విదితం తన్మరణం త్వయా కిమద్యాపి న జ్ఞాతమితి బోధనాయ ప్రియస్తవేతి కిలేతి చోక్తిః । కిలేతి ప్రసిద్ధిద్యోతకం । ప్రియస్తవేత్యుక్త్యా స్వస్యాప్రియత్వభ్రాన్తివారణాయ మమానుజ ఇత్యుక్తిః సౌభ్రాత్రప్రయుక్తస్నేహాతిశయద్యోతికా । తం తు దేశం న పశ్యామి యత్ర భ్రాతా సహోదర ఇతి న్యాయాత్ । న కేవలం సౌభ్రాత్రేణ స్నేహపాత్రం కింతు శౌర్యాతిరేకాదపీత్యాహ । అర్జునగురురితి । అర్జునస్య మహిమా తు పాండవానాం ధనంజయ ఇతి ప్రధానత్వేన పరిగణయతా భగవతైవ గీతః । తాదృశస్యాపి గురురిత్యుక్త్యా భీమస్య మహిమాతిశయః కైముతికన్యాయసిద్ధః । అనుజాపేక్షయా జ్యేష్ఠస్య ప్రాబల్యం లోకవ్యవహారసమ్ప్రదాయసిద్ధమేవ ॥ (౨) భా॥ హా నాథ త్వయా న కిం కేశాస్సంయమితవ్యాః । యన్న యుక్తం వీరస్య క్షత్రియస్య ప్రతిజ్ఞాం శిథిలయితుం । తస్మాత్ప్రతిపాలయ మాం త్వం యావదుపసర్పామి । (తస్మాదితి । క్షత్రియస్య ప్రతిజ్ఞాతార్థపరిత్యాగానౌచిత్యాదిత్యర్థః । ప్రతిపాలయేతి । మయా సహైవ గమనే జన్మాన్తరే వా ప్రతిజ్ఞా పూరయితుం యుజ్యేత । తస్మాన్మాం విముంచేతి భావః)

ప్స్యామి ఇతిముహ్యతి ॥యుధి॥(౧)ఆకాశేదత్తదృష్టిః । అంబపృథేశు్రి తోయం తవపుత్రస్యసముదాచారః । మామేవంవిలపంతమనాథమేకా కినముత్సృజ్య క్వాపిగతః । తాతజరాసంధాంతక (౨) కింనామవైప రీత్యమేతావతా కాలేనాల్పాయుషిత్వయిసమాలోకితంజనేన ॥ అథ వానుబహూపలబ్ధంమయైవ ॥ (౩) ॥ ప ॥ దత్వామేకరదీకృతాఖిలనృ పాంయన్మేదినీంలజ్జసే ద్యూతేయుచ్ఛపణీకృతోపిహిమయానకుర్యసే

(౧)ఆకాశేదత్తదృష్టిరితి । పృథాపాత్రస్యాప్రవిష్టత్వేనఅప్రవిష్టైస్సహో లాపాభవేదాకాశభాషితమిత్యుక్తేః పృథాసంబోధనార్థమేవముక్తిః సముదాచారశబ్దస్య సదాచారవాచకత్వేప్యత్ర విపరీతలక్షణయా అస దాచారపరత్వం । (౨)కింనామవైపరీత్యమితి ॥ ఆయుఃక్షయకరం శా స్త్రవిరుద్ధానుష్ఠానమిత్యర్థః । ఏతావతేతి । జననకాలప్రభృత్యేతత్క్ష ణపర్యంతేనేత్యర్థః । జనేనేత్యుక్త్యానాస్మాభిస్తాదృశంకించిదపి దృష్ట మితిప్రతీయతే । లోకే విలక్షణస్య సర్వాతిశయితస్య యస్యకస్యాపి గుణస్య సత్త్వేపి తాదృశఃపుమాన్ జనానాం దృష్టిదోషేణశీఘ్రం మ్రి యేత । కిం పునస్తాదృశానేకగుణసత్త్వే ఇత్యాహ । అథవాబహుత్యాది । సుగుణాతిశయఏవ భవతఆయుఃక్షయేకారణం । నతుపూర్వోక్తరీత్యా దురాచారఇతి పక్షాంతరద్యోతకోయమథవాశబ్దః । (౩) దత్వేతి । రా జ్ఞే ప్రజాభిర్దేయందివ్యం కరః । తందదతీతికరదాః తథాకృతాఅఖి లాన్నృపాయస్యాంతాంమేదినీం । మేదత్వాలజ్జసే । సర్వానపిరాజ్ఞో జిత్వా భువంవశీకృత్య చక్రవర్తిత్వపదం మహ్యందత్వాపి శౌర్యాను గుణం నకించిదపి మయాకృతమితి లజ్జసేఇతియత్ తదేకం లింగమితి భావః । ఉత్తరత్రాపి యచ్ఛబ్దస్యైవమేవ యోజనయాభావోవగంతవ్యః పణః ద్యూతాదిషు స్వపరాజయే జేతుర్దేయత్వేన నిక్షిప్తం ధనమ్ । తథాకృతోపీత్యర్థః॥ ఏతేనాచేతనవత్సవిషయేతస్యాతీవపారతన్త్ర్యం తేనచ వినయాతిశయః॥ నక్రుధ్యసీత్యానేన పుష్కలకారణసత్వేపికోప

ప్రియాసి । స్థిత్యర్థం మమ మత్స్యరాజభవనే ప్రాప్తోసి యత్స్వాదతాం హం త్రైతాని వినశ్వరం స్యసహసా దృష్టాని దివ్యాని తే ॥౧౭౭॥ (౧)ధిగస్మ ద్భాగధేయాని । భగవన్ బలభద్రకృష్ణాగ్రజసుభద్రాభ్రాతః(౨) ॥ ప॥ జ్ఞాతిప్రీతిర్మనసి న కృతా క్షత్రియాణాం న ధర్మో రూఢం సఖ్యం తదపి గణితం

మకృత్వా క్షమా । ప్రియాసి ఇత్యనేన చ స్వయం ప్రియస్యాపి పరప్రీణనమేవ స్వసుఖత్వేనాధ్యవస్యతాం సత్తమానాం స్వభావశ్చ ప్రతీయతే । స్థిత్యర్థం ప్రతిష్ఠార్థం । సహసా వినశ్వరస్యాల్పాయుష స్తేప తాని దివ్యాని లింగానీత్యర్థః । తవాల్పాయుష్ట్వే దివ్యత్వేన దృష్టానీతి యావత్ (౧)భాగధేయానీత్యస్య విపరీతలక్షణయా బన్ధుమిత్రాదీనామపి విఘటకాని దౌర్భాగ్యానీత్యర్థః । తదేవ వివృణోతి । భగవన్నిత్యాదినా । భగవన్నితి పూజ్యార్థకపదేన పూజ్యేన భవతా అపక్షపాతినా భవితవ్యమ్ । తద్విహాయ దుర్యోధనాయ పక్షపాతేన భీమమరణానుకూలసంజ్ఞా ప్రదర్శనం అర్జునప్రాణసందేహదశాయాం బలాత్కృష్ణాపనయనం చ కథం కృతమితి విపరీతలక్షణయా నిందా వ్యజ్యతే । కృష్ణాగ్రజేత్యనేన మమ ప్రాణాహి పాండవా ఇత్యుక్తవతః శ్రీకృష్ణస్యాగ్రజత్వేనాపి తద్వద్ధితకారిణైవ భవితవ్యమ్ । ఉదాసీనేన వా భావ్యమ్ । తదుభయమపి విహాయ విరుద్ధాచరణమసంగతమితి ద్యోత్యతే సుభద్రాభ్రాత ఇత్యనేన ఇతరేష్వస్మాసు యథాతథా వా వర్తస్వ । స్వసోదరీపత్యావర్జునే ప్యుపేక్షాకరణమసంగతతమమితి । సుభద్రయా స్వపతివృత్తాన్తప్రశ్నే తముపేక్షమాణేన త్వయా కిముత్తరం దేయం స్యాదితి చ ద్యోత్యతే (౨)తదేవ వివృణోతి ! జ్ఞాతిప్రీతిరిత్యాదినా । జ్ఞాతిప్రీతిః బన్ధుజనానురాగః । పైతృష్వసేయేష్వస్మాసు తవానురాగస్యావశ్యకత్వేపి సమనసాపి నాలోచిత ఇతి యావత్ । ద్వయోర్యుధ్యతో రేకస్య విజయాశంసయా సంజ్ఞాదికరణం క్షాత్రధర్మవిరుద్ధమితి భావః । స్వానుజమిత్రేర్జునే మిత్రమిత్రత్వేన తవాపి మైత్ర్యుపపన్నాయ్యత్వేపి

నానుజస్యార్జునేన । తుల్యః కామంభవతుభవతశ్శిష్యయోస్నేహబన్ధః
కోఽయంపంథాయదసివిముఖో మందభాగ్యేమయీత్థం ॥ ౧౮౭ ॥ ద్రౌ
పదీముపేత్య । అయిపాంచాలి తిష్ఠ తిష్ఠ । సమానదుఃఖావావాం భ
వావః । మూర్ఛయాకింమాం (౧) మతిసంధత్సే ॥ ద్రౌ ॥ లబ్ధసంజ్ఞా ॥
(౨) బంధఅబంధఅమహాణాహమజ్జోహణ రుహిరుల్లిదేణ హత్థేణదూ

తద్విరుద్ధాచరణాన్నగణితమిత్యుక్తమ్ । రూఢం । ఆబాల్యమనువృత్తం
తదపీతి।శయానాభ్యవహారాదిసమయేపివిశ్లేషాసహిష్ణు। అతఏవసప్రీ
తి తద్వియోగేత్వదనుజస్యాపి బలాత్ప్రాణపరిత్యాగపర్యంతనిశ్చయా
ధాయకమపీత్యర్థః । భవతః శిక్షకస్య । నను గదాభ్యాసే దుర్యోధ
నస్య మచ్ఛిష్యతయా తత్ర పక్షపాతో న్యాయ్యఇతిచేత్తర్హి భీమయు
ద్ధేపక్షపాతకరణమనుచితమేవ భీమస్యాపి గదాభ్యాసె త్వచ్ఛిష్యత్వా
దుభయత్రాపి తుల్యేనైవ స్నేహబంధేన భవితవ్యమిత్యాహ । తుల్యఇ
త్యాది । తదభావమేవ వివృణోతి । కోఽయమిత్యాదినా । భీమే కృతో
ఉపకారః మయ్యేవ పర్యవస్యతీత్యాశయేన మయీత్యుక్తం । త్వదప
కారేణ మృతస్యభీమస్య నేదానీం కిమపిదుఃఖమ్ । అపితు తత్ప్రియు
క్తదుఃఖసంవేగమనుభవతి జీవతిమయ్యేవ భీమేకృతోఽఉపకారః పర్యవ
స్యతీత్యాశయేన భీమేఇత్యనుక్త్వా మయీత్యుక్తం । అయం పంథాశ్శి
ష్యయోర్మధ్యే ఏకత్రవైముఖ్యాచరణమిత్యర్థః । కః । లోకశాస్త్రవి
రుద్ధత్వేన విలక్షణత్వాత్క ఇతి ప్రశ్నః । ఏతావంతంకాలమనుచితాచా
రశూన్యస్యాపి భవతఏతాదృశబుద్ధిజననే మమదౌర్భాగ్యమేవ కారణ
మితి సూచయితుం మందభాగ్యేఇత్యుక్తం । మయైకదుష్కృతం కించి
దతిన్యాయేన పరదోషేపిస్వభాగ్యనిందనస్యైవ సతాంస్వాభావ్యాత్
(౧) అతిసంధత్సే వంచయసీత్యర్థః । త్వంమూర్ఛాపహృతచిత్తత్వే
న భీమమరణదుఃఖం నానుభవసి । అహంతు తదనుభవామీతివైషమ్య
మిత్యాశయః । (౨)ఛా ॥ బధానబధాన మమనాథమర్యోధనరుధిరా

సాసణమోఇదం మే కేసహత్థం । (౧) హంజే బుద్ధిమదిఏ తుహం వి పచ్చక్ఖం ఏవ్వ పడిణ్ణాదం ణాహేణ । కంచుకినముపేత్య । అజ్జ సందిట్ఠం మే తావ దేవ ఈణందణేణ కేసరఅణా ఆరహీయదు త్తి । తా ఉవణేహి మే ఫుల్లపుప్ఫజాదాఇ । విరఏహి దారిఆఓ కవరిం । కరేహ్మి భఅవదో పురిసుత్తమస్స వఅణం ॥ ణహు సో అళిఅం మంతేది । అహవా కిం మఏ అదిసంతత్తాఏ భణిదం । అఇదూరగదం అజ్జఉత్తం అణుగమిస్సం । యుధిష్ఠిరముపేత్య (౨) మహారాఅ ఆదీవేహి మే చిదం ॥ తుమం వి ఖత్తిఅధమ్మం అణుబంధంతో ఏవ్వ ణాహస్స జీవిదహరస్స సత్తుణో అహిముహో హోహి ॥ యుధి ॥ యుక్తమాహ పాంచాలీ కంచుకిన్ క్రియతామియం తపస్వినీ చితాసంవిధానేన సహ్యా వేదనా । మమాపి సజ్యంధనురుపనయ । అలమథవా ధనుషా ।

(౧) ఆర్ద్రేణ తేన హస్తేన దుశ్శాసనమోచితం కేశహస్తం (రుహిరుల్లిదేణేత్యత్ర వాదార్ద్రే ఉదో దిత్యనేనార్ద్రశబ్దస్యాదేరాతఉత్వే లో వార్ద్ర ఇతి సంయుక్తస్యలత్వే ఉల్లేతి రూపం । ఏతదీయో కారేపరతః రుహిరేత్యత్రాస్యాకారలోపః) (౧) చేటి బుద్ధిమతికే తవాపి ప్రత్యక్షమేవ ప్రతిజ్ఞాతం నాథేన । అస్య సందిష్టం మే తావద్దేవకీనందనేన కేశరచనా ఆరభ్యతామితి । తస్మాదుపనయ మే ఫుల్లపుష్పజాతాని । విరచయత దారికాః కబరీం । కురుత భగవతః పురుషోత్తమస్య వచనమ్ । నఖలు సాళీకం మంత్రయతే । అథవా కిం మయాతి సంతప్తయా భణితం । అతిదూరంగతమార్యపుత్రమనుగమిష్యామి (౨) మహారాజ ఆదీపయ మే చితాం । త్వమపి క్షాత్రధర్మమనుబధ్నన్నేవ నాథస్య జీవితహరం శత్రుమభిముఖో భవ (లోకే పెరిసుసిపతిపుత్రాదా వ్యలేతముక్తితదాచారతత్సంబంధికథాదికం పూర్వానగతం సంస్మృత్య యయాగయాం చనభంగ్యా ప్రలాపాదికస్యానుభావికత్వాల్ బంధే మణా హో ఇత్యాదిఅళిఅంమం తేదిఇత్యంతోక్తిః । సద్యః కర్తవ్యాం తదనుగమనాదికం త్యక్త్వా త్రైవస్థిత్వానన్తస్యై ప్రలాపేన కింప్రయోజనమిత్యాహ । అహవేత్యాది । అతిదూర

(౧) ॥స॥ తస్యైవదేహరుధిరోక్షణపాటలాంగీమాదాయసత్వరితగదా ముపవిధ్యచాపం । భ్రాతృప్రియేణకృతమద్యయదర్జునేన శ్రేయోమమాపిచతదేవ జయేనకింమే ॥ ౧౯ ॥ చా ॥ (౨) రాజన్ రిపువిజయ విముఖః యదితేచేతస్తర్హ్యత్రైవ ప్రాణపరిత్యాగంకురు । వృథాతత్ర గమనం ॥ కంచు । సరోషం । (౩) ధిఙ్మూర్ఖ మునిజనాసదృశం రాజ సమత్రభవతోహృదయమ్ ॥ చా ॥ సభయం ॥ స్వగతం । కింజ్ఞాతో హంమనేన ॥ ప్రకాశం ॥ భోఃకంచుకిన్నేతద్బ్రవీమి । తయోర్గద యాఖలుయుద్ధం ప్రవృత్తమర్జునసుయోధనయోః (౪) జానామిచ త యోర్భుజసారంగదాయాం । దుఃఖితస్య రాజర్షేరపగమనిష్టశ్రవ ణం పరిహరన్నేవంబ్రవీమి ॥ యుధి ॥ బాష్పంముంచన్ మునేసాధు౨॥ (౫) స్నిగ్ధమభిహితం ॥ కంచు ॥ మహారాజ కింనామశోకాంధతయా

గతం అతిదూరంగంతుమారభమాణం ఆదికర్మణిక్తః । తపస్వినీ దీనా। మునిదీనౌతపస్వినావిత్యమరః । సహ్యా వేదనేతి । చితాధిరోహణస్య దుఃఖరూపత్వేపి చిరకాలానుభావ్యపతివియోగజనితమహాదుఃఖాపేక్ష యా తస్యైవక్షణమాత్రానుభావ్యస్య శ్రేయస్త్వధియాప్యసముక్తిః (౧) త స్యైవభీమస్యైవ । పరంపరయాపి తత్సంబంధస్యాభీప్సితత్వద్యోతనా ర్థం రుధిరోక్షణపాటలాంగీమిత్యుక్తిః । చాపం ధనుః। అపవిధ్యత్యక్త్వా (౨) యుధిష్ఠిరే యుద్ధభూమింగత్వా భ్రాతృభ్యాం మిళితే సత్యేతావాన్ స్వకపటప్రయోగో ముధా భవేదిత్యాశయేన తన్నిషేధతి । రాజన్ని త్యాదినా (౩) నిర్విణ్ణే జనే యథాకథంచిదాశ్వాసనస్యైవసాధూనాం స్వాభావికత్వాత్తద్విరుద్ధతయా మరణస్యైవ స్వోక్త్యా దృఢీకరణాద్ధి గిత్యాద్యుక్తిః (౪) గదాయుద్ధే అర్జునస్య దౌర్బల్యం దుర్యోధనస్య ప్రాబల్యంచ సార్వజనీనత్వాన్మయాపి విదితమిత్యాహ । జానామీత్యా దినా । అపగమనిష్టశ్రవణం అర్జునమరణశ్రవణరూపం । (౫) స్నిగ్ధ మితి క్రియావిశేషణం । త్వదుక్తరీత్యానిష్టాంతరశ్రవణపరిజిహీర్షయై

దైవకల్పేనాపి దేవేన ప్రాకృతేనేవ త్యజ్యతే (౧) క్షత్రియధర్మః ॥ యుధి ॥ మహతో స్నేహస్యాయంధర (౨) ॥ ప ॥ శక్ష్యామి కిం పరిఘపీవరబాహుదండౌ విత్తేశశక్రపురదర్శితవీర్యసారౌ । భీమార్జునౌ క్షితితలే పరివేష్టమానౌ ద్రష్టుం తయోశ్చ నిధనేన రిపుం కృతార్థమ్ ॥ ౧౮ ॥ అయి పాంచాలరాజతనయే మద్దుర్నయప్రాప్తశోచ్యదశే (౩) యథా సందీప్యతే పావకః । తథా సహితావేవావాం బంధుజనం సంభావయావః (౪) ॥ ద్రౌ ॥ అజ్జ ణ రెహి దారుసంచఅం కహం ణ కో వి మహారాఅస్స ఆణత్తిం కరేది । హా ణాహ అజ్జ ఏవ్వ తుఏ విణా పరిఅణేణావి పరిహపీఅది ॥ చా ॥ సదృశమిదం భరతకులవధూనాం । యత్పత్యురనుమరణం ॥

వ స్నేహయుక్తం త్వనుక్తమితి భావః (౧) క్షత్రియధర్మః సముచితసమయే యుద్ధాచరణరూపః (౨) సౌగంధికాహరణే క్రోధవశనామకయాతుధానవిజయేన నాలకాయాం నివాతకవచాదివిజయేన సురలోకే చ తయోర్వీర్యస్య ప్రసిద్ధత్వాదాహ । విత్తేశేత్యాది । నను భవిష్యదాశ్వస్తికాదర్శనభియా శవదర్శనస్యాపీష్టజనప్రార్థనీయత్వేనేదానీం తత్పరిత్యాగనిశ్చయః కిమువిత ఇత్యాశంక్యాహ । ద్రష్టుం తయోశ్చేత్యాది । మృతభ్రాతృదర్శనస్యాప్యనిష్టత్వే పితత్రానుషంగికస్య తద్విజయిరిపుదర్శనస్యానిష్టతమత్వేన సుదూరపరిహరణీయత్వాదితి భావః । (౩) యథా సందీప్యతే ప్రైః కాష్ఠాదిసంచయేన యథా ప్రజ్వాల్యతే తథా । ఆపది మర్యాదాతిలంఘనస్య సర్వానుభావికత్వాత్ పరోపి హితకృద్బంధురితి న్యాయాచ్చ పరిజనేపి బంధుశబ్దప్రయోగః । అథవా స్వసామాజ్యస్య భీమార్జునాయత్తత్వేన తయోర్వినాశేన తస్యాపి నష్టత్వాత్పరిజనేష్వపి తద్భావనాం విహాయ బంధుత్వేన వ్యవహరణం కృతమిత్యేయం । సంభావయావః । చితాజ్వలనాయ సామోక్త్యా ప్రవర్తయావ ఇత్యర్థః (౪) ॥ ద్రౌ ॥ ఛా ॥ ఆర్య కురు దారుసంచయం । కథం న కోపి మహారాజస్యాజ్ఞప్తిం కరోతి । హా నాథ ద్రైవత్వయా వినా పరిజనేనాపి పరి

యుధి ॥ మహర్షేన కించిచ్ఛృణోతి పరిజనః। తావదావయోరింధన ప్రదానేన ప్రసాదః క్రియతామ్ ॥ చా ॥ మునిజనవిరుద్ధమిదమ్ ॥ స్వ॥ హంత పూర్ణో మే మనోరథః । యావదనుపలక్షితఏవ సమీపే మహాంత మింధనరాశిమాదీపయామి ॥ ప్ర ॥ రాజన్న శక్నుమోవయమిహస్థాతుం । ఇతినిష్క్రాంతః ॥ యుధి ॥ కృష్ణే నకశ్చిదిదానీం మద్వచనం కరోతి । భవతు స్వయమేవాహందారుసంచయం కృత్వా చితామాదీపయామి ॥ (౧) ద్రౌ ॥ తువరదుమహారాఓ । నేపథ్యేకలకలః ॥ద్రౌ॥ ఆకర్ణ్య సభయం ।ఏసోబలదప్పిదస్సకస్సవిఘోసో విఅసుణీఅది ।జంఅవరంవిపిప్పిఅం సోదుం అత్థిణిబ్బంధో । తాదూవిలంబీఅదు ॥ యుధి ॥ నఖలువిలంబ్యతే ఇత్యుత్తిష్ఠతి । సర్వేపరిక్రామంతి । అయిపాంచాలి తత్రభవత్యా అంబాయాస్సపత్నీజనస్యచ కించిత్సందిశ్య నివర్తయ పరిజనం ॥ (౨) ద్రౌ ॥ మహారాఅ ఏవ్వంఅంబాఏసందేసిస్సం । జోఏసో బఅహిడింబ కిమ్మీరజరాసంధకీఅఅజట్ఠమల్లోసావిమజ్ఝమోదేపుత్తఓమహాహదాసాఏ పక్ఖవాదేణ పరలోఅం గదో ॥ యుధి ॥ బుద్ధిమతి కేఅస్మద్వచనాదుచ్యతామంబా ॥ (౩) ప ॥ యేనాసి తత్రజతువేశ్మని దీప్యమానే నిర్వాసితా సహసుతైర్భుజయోర్బలేన । తస్యాప్రియస్య బలినస్తనయస్య పాపమార్త్యేతవాంబకథయే కథమీదృశస్య ॥ ౧౮౧ ॥ ఆర్యాజ

ఖాయతే (౧) త్వరతాం మహారాజః । ఏషబలదర్పితస్యకస్యాపి ఘోష ఇవ శ్రూయతే । యదపరమపి విప్రియం శ్రోతుమస్తి నిర్బంధః । తస్మాన్నావిలంబ్యతాం ॥ (౨) ద్రౌ ॥ భా ॥ మహారాజ ఏవమంబాయాస్సందేక్ష్యామి।యఏవబకహిడింబకిమ్మీరజరాసంధకీచకజ్యేష్ఠమల్లస్సోపి మధ్యమస్తే పుత్రః సమహతాశాయాః పక్షపాతేన పరలోకంగతః (మజ్ఝిమే త్యత్ర మధ్యమకత్వమేవేతిద్వితీయస్యాస్యార్థః। క్వచిదసౌ దేరితిప్రాకృతసూత్రేణ అంతేఉరస్సరమిఉంఆఅఓ ఇతివత్స ప్తమ్యర్థే మహేతిష ష్ఠీప్రయోగః) (౩) నిర్వాసితా నిర్గమితా ప్రదేశాంతరం నీతేతి

యుంధర త్వయాపి సహదేవసకాశం గంతవ్యం వక్తవ్యశ్చ తత్రభవాన్మాద్రేయః పాండవకులబృహస్పతిః కనీయానస్మాకం । సకలకురుకులారణ్యదావానలో యుధిష్ఠిరః పరలోకమభిప్రస్థితః ప్రియమనుజంప్రతిరూపం సతతమాశంసనీయం అసమ్మూఢం వ్యసనే చాభ్యుదయే చ భవంతమాలింగ్యావిరళం శిరసి చాఘ్రాయేదం ప్రార్థయతే ॥ (౧) ప॥ మహిమవయసా దూరేణాపి శ్రుతేన సమో భవాన్ కృతసహనయా బుద్ధ్యా జ్యేష్ఠో మనీషితయా గురుః । శిరసి ముకుళౌ పాణీ కృత్వా భవంతమతోర్థయే మయి విరళతాం నేయః స్నేహః పితుర్భవ వారిదః ॥ ౧౮౨ ॥ అపిచ॥ (౨)బాల్యే సంవర్ధితస్య నిత్యమభిమానినః అశ్మసదృశహృదయసారస్యానకులస్యాపి మమాజ్ఞావచనే స్థాతవ్యమ్।తదుచ్యతాం నకులః। నగన్తవ్యా

యావత్ । తస్య తనయస్య భీమస్య । పాపం మరణరూపం । (౧)దూరేణ వయసా ఉపలక్షితోపి అతికనీయానపీత్యర్థః । శ్రుతేన శాస్త్రేణ సమః । కృశం సహనం యయా తయా । సహనశీలయేత్యర్థః । కృతసహజయేతి పాఠే కృతా శిక్షితా సహజా స్వభావసిద్ధా చేతి కర్మధారయః । బుద్ధ్యా జ్యేష్ఠః మదపేక్షయా జ్యాయానిత్యర్థః । మనీషితయా వైదుష్యేణ సదసద్వివేచనచాతుర్యేణేతి యావత్ । గురుః ఉపదేష్టేత్యర్థః అతః ఉక్తకారణాత్ । పాణీ శిరసి ముకుళౌ కుట్మలాకారౌ కృత్వా శిరస్యంజలిం బద్ధ్వేత్యర్థః । మయి స్నేహః విరళతాం శైథిల్యం నేయః మందీకార్య ఇత్యర్థః । మత్స్నేహాత్ త్వయాపి మృత్వా వంశక్షయో న కార్య ఇతి భావః । కింతు పితుర్వారిదః నివాపకృద్భవ। అర్థయే ఇతిప్రార్థయ ఇత్యర్థః(౨)జ్యేష్ఠత్వేన పోషకత్వేనాపి పితృతుల్యస్య మమాజ్ఞానుల్లంఘనీయేతి ద్యోతయితుం బాల్యే సంవర్ధితస్యేతి । వైరనిర్యాతననిష్ణాతత్వం ద్యోతయితుం నిత్యమభిమానిన ఇతి । ధైర్యశీలేన భవతా అస్మన్మరణేపి తన్నత్యాజ్యమితి ద్యోతయితుం అశ్మసదృశహృదయసారస్యేత్యుక్తిః । నిత్యమభిమానిన ఇత్యుక్త్యా కదాచిద్వైరనిర్యా

స్మృత్పదవీ త్వయాపి వత్స (౧)స ॥ విస్మృత్యాస్మాఞ్ఛ్రుతివిశదయా ప్రజ్ఞయా పాండుజేన క్షీణే పాండావుదకపృషతానశ్రుగర్భాన్ప్రదాతుః । దాయాదానామపి తు భవనే యాదవానాం కులే వా సత్రాంతే వా కృతవసతినా రక్షణీయం శరీరమ్ ॥ ౧౮౩ ॥ గచ్ఛ జయంధర అస్మచ్ఛరీర

తనే ప్రవర్తేత చేతోఽపి తైర్వా న్యైతేతి భియం కర్తవ్యాంశమనుశాస్తి (౧)విస్మృత్యాస్మానితి। అనేన చాస్మదనుస్మరణజనితశోకావేగేన స్వయం మరణే వా అస్మద్విరోధిషు వైరనిర్యాతనే వా న ప్రయతితవ్యమితి ద్యోత్యతే। శ్రుతివిశదయా శాస్త్రాభ్యాసనిర్మలయా। పాండౌరపి వినష్టత్వేనాపత్యాంతరజననసంభావనాయా అప్యభావాద్వంశాభివృద్ధిర్నివాపాంజలిదానాదికమపి భవదాయత్తమిత్యాశయేనాహ। క్షీణే పాండావితి। అతిమహత్యస్మద్వంశేఽపి కర్తృబాహుళ్యాభావేన పిండాదానాని వాపాదకేఽపి దారిద్ర్యమాయాతమితి ద్యోతయితుం పృషతానిత్యుక్తిః॥ నతు నివాపాంజలీనితి। ఇదానీం స్వయం మరణాపేక్షయా జ్ఞాతీనాం కులేఽపి వాసః ఉచిత ఇత్యాహ। దాయాదానామితి। నను తత్రాపి తైరేవ విషాదిప్రయోగేణ మారణం సంభావితమిత్యాశంక్య స్థలాంతరమాహ। యాదవానాం కులే వేతి। నను మహారాజకుమారస్య మానినః బాంధవకులే కబళప్రతీక్షితయావస్థాయ దుర్జీవికాపేక్షయా మరణమేవ వరం యతో దారిద్ర్యకాలే ప్రియదర్శనం చేత్యాదినా స్వగృహాగతబంధుకర్శనస్యైవాతిమనస్తాపత్వం ప్రతిపాద్యతే। కిము తేషు శావస్థాయాం తద్గృహసవాసస్యేత్యత ఆహ। సత్రాంతే వేతి। సత్రం గవనం। సత్రిమాచ్ఛాదనే యజ్ఞే సదా దానే వనేఽపి చేత్యమరః। సత్రస్య అంతే మధ్యే। అంతో స్త్రీ నిశ్చయే నాశే స్వరూపే గేంతికేంగరేష్వితి రత్నమాలా। కాన్తారస్య తత్రత్యమునీనాం చ పరిచితచరత్వాత్తత్ర స్వాతంత్ర్యేణావస్థితిసంభవాచ్చ తదేవోచితమిత్యంతతస్సిద్ధాంతిలమితి ధ్యేయమ్। నను చిరకాలావస్థాయిమశస్సముపేక్ష్య వినశ్వరస్య దేహస్య రక్షణార్థం కథం

౧)స్పృష్టికయా శాపితో౽సి। అకాలేనేయంసమ్పాదనీయాచితా (౨)
దా॥సాఁహీ బుద్ధిమది ఏ భణాహి మహ వఅణేణ పిఅసహిం సుభద్దం। వచ్ఛా
ఏఉత్తరాఏ చాత్థో మాసో పడివణ్ణస్స గబ్భస్స। తా ఏదం కులస్స పడిట్ఠావ
అం సావహాణం రక్ఖేతి॥ యుధి॥సాస్రం। భోః కష్టం। (౩) వ॥ శాఖా
రోధస్థగితవసుధామండలే మండితా శే పీనస్కంధే స్వసదృశమహామూ

దుర్జకే పిక్రోపగదశ్యేతి ఇ॥ చేత్। యద్యపి తత్తథైవ। తథాపి పితృకార్య
నిర్వర్తనాయ కంచిత్కాలం తథావస్థితిస్సోఢవ్యేతి ద్యోతనాయైవ రక్ష
ణీయం శరీరమితి శ్వా౽విశరణ ఇతి ధాతుః ప్పన్నశరీరశబ్దప్రయోగః।
(౧)స్పృష్టికయా మస్పర్శనేన। స్పృశధాతోః క్తిన్నన్తాత్కత్స్వయాం
కః। సకలబంధువినాశకారణస్య స్వశరీరస్యాస్పృశ్యత్వమభిప్రేత్యై
వముక్తిః। శాపితో౽సి అస్మచ్ఛరీరస్పర్శనేన శపథం కారితో౽సీతి యావ
త్। అకాలేన అల్పకాలేనేత్యర్థః। తత్సాదృశ్యమభావశ్చ తదన్యత్వం
తదల్పతా। అప్రాశస్త్యం విరోధశ్చ నఞర్థాష్షట్ప్రకీర్తితాః ఇతి స్మర
ణాదల్పార్థకనఞాసమాసః। ఏతత్సందేశముక్త్వా ఝటితి త్యాగశ్చ చి
తాకల్పనీయా। తస్య భవదనభిమతత్వాత్సందేశవ్యాజేనాపసరణం న
కర్తవ్యమిత్యేతదర్థమేవ శపథం కారితో౽సీతి భావః॥ (౨)ద్రౌ॥ఛా॥
సఖి బుద్ధిమతికే భణ మమ వచనేన ప్రియసఖీం సుభద్రామ్। వత్సా
యా ఉత్తరాయాశ్చతుర్థో మాసః ప్రతిపన్నస్య గర్భస్య। తస్మాదేతం కు
లస్య ప్రతిష్ఠాపకం సావధానం రక్షేతి (చౌర్థో ఇత్యత్రతు మయూరే
త్యాదిసూత్రేణ పరేణ సాజ్ఝలా సహ అదేరవఓత్వం। సుభద్రాయా
స్సపత్నీత్వేపి వాస్తవికస్నేహద్యోతనార్థం ప్రియసఖీమిత్యుక్తిః। వ
త్సాయా ఉత్తరాయా ఇతి। సుభద్రాస్నుషాయా అభిమన్యుపత్న్యా ఇ
త్యర్థః) (౩) మహాబలభ్రాతృవినాశజనితశోకోద్దీపితః పాంచాల్యు
క్తేస్సర్వజనపరిహాస్యతామన్యాపదేశేన ప్రదర్శయతి। శాఖేత్యాది
నా। శాఖానాం రోధేన నిరంతరం యథా తథా పరస్పరమేళనేన। స్థగి

లపర్యంతబంధే। దగ్ధేదైవాత్సుమహతితరౌతస్యసూక్ష్మాంకురేస్మిన్నా
శాబంధం కమపికురుతే ఛాయయార్థీజనోయం ॥ ౧౮౪ ॥ ద్రౌపది
సాధయేదానీమధ్యవసితం ॥ కంచుకినమవలోక్య ॥ ఆర్య జయంధర
స్వశరీరస్పృష్టికయాశాపితేనాపి నగమ్యతే పునః పదాత్పదమపి।
కంచుకీ ॥ సాక్రందం॥ హా దేవ పాండో తవ సుతానాం అజాతశత్రుభీ

తంఆచ్ఛాదితం వసుధామండలంయేనతస్మిన్।మండితాః అలంకృతాః ఆశా
యేనతస్మిన్ దిగంతవ్యాపినీత్యర్థః।పీనః పృథులఃస్కంధః ప్రకాండో
యస్యతస్మిన్ స్వసదృశః అతితరాం ప్రవృద్ధస్యాత్మనోత్యన్తానురూపః
మహామూలకర్తృకః పర్యంతే సమీపభూమిషు బంధః దృఢతరమతి
దూరాంతరవ్యాప్తిరూపసంశ్లేషవిశేషోయస్య తస్మిన్ సుమహతితరౌ
వృక్షే। దైవాత్ పథికజనప్రతికూలవిధివశాపతితదావానలాదిత్యర్థః॥
ఛాయయేతి ప్రకృత్యాదిత్వాత్తృతీయా। ఛాయారూపాసన్నిహితప్ర
యోజనాకాంక్షీత్యర్థః। భవిష్యచ్ఛాయాపేక్షీతియావత్। అథాన
చ్ఛాసన్నిహితేఇత్యనేన అసన్నిహితార్థే మత్వర్థీయేని ప్రత్యయవి
ధానాత్। ఆశాయాబంధం దృఢతరసమ్పర్కం ఔత్కంఠ్యమితి యా
వత్।యద్వా ఆశాబంధం సమాశ్వాసం। ఆశాబంధస్సమాశ్వాసఇతి
విశ్వః। ప్రకృతే ఛాయయార్థీజనోయమిత్యనేన నివాపాంజలిమూల
కాప్యాయనాకాంక్షిణీద్రౌపదీ। సుమహతితరావిత్యనేనార్జునః।
పాండవానాం ధనంజయఇతి భగవదుక్త్యా తేషుతస్యైవప్రాధాన్యప్ర
తీతేః। శాఖాశబ్దేన భీమాదయః। రోధశబ్దేన పరస్పరసౌహార్దమ్।
స్థగితవసుధామండలేఇత్యనేన తత్ప్రియుక్తభూమండలాక్రమణం। మ
ణ్డితాశేఇత్యనేన దిగంతవిశ్రాంతకీర్తిమత్త్వం। పీనస్కంధేఇత్యనేన
స్వవీర్యాభివృద్ధిదానభూతంగాండీవం। స్వసదృశేత్యాదినా సకలవిప
న్నివారకశ్రీకృష్ణసాహాయ్యసమ్పత్। తతః స్వసదృశేత్యనేనానురూ
పమిత్రలాభప్రయుక్తస్సగ్రాహితకయః। దైవాదిత్యనేన ప్రతికూలవిధిః।

మార్జుననకులసహదేవానామప్యయం దారుణః పరిణామః । **హా దేవి** కుంతి భోజకులపావని (౧) ॥ ప ॥ భ్రాతుస్తే తనయేన శౌరిగురుణా స్యాలేన గాండీవినః తస్యైవాఖిలధార్తరాష్ట్రనళినీవ్యాలోలనే దంతినః । ఆచార్యేణ వృకోదరస్య హలినో న్మత్తేన మత్తేన వా దగ్ధం తత్సుతకాననం త

తస్యసూత్యాంకురేణత్యనేన తదపత్యాపత్యభూత ఉత్తరాగర్భః । కమపీత్యనేన తాదృశదౌర్భాగ్యవతో జనస్య ఏతాదృశాభీష్టసిద్ధిర్దుర్లభేతి చ గమ్యతే । (౧) భ్రాతురితి ॥ వక్ష్యమాణోన్మత్తత్వమత్తత్వసమర్థనార్థం భ్రాతుస్తే తనయేనేత్యాదీని సాకూతవిశేషణాని । తే భ్రాతుర్వసుదేవస్య తనయేన । అనేన చ మాతృష్వస్రేయపైతృష్వస్రేయాదీనాం శాస్త్రే సహజమిత్రత్వేన పరిగణనాత్తథావిధేన విప్రియాచరణమయుక్తమితి ద్యోత్యతే । శౌరేః శ్రీకృష్ణస్య । గురుణా జ్యేష్ఠభ్రాత్రా । అనేన మమ ప్రాణా హి పాండవా ఇత్యుక్తవతః శ్రీకృష్ణస్య మనోనువర్తనార్థమపి వా ప్రియాచరణస్యావశ్యకత్వేపి ప్రత్యుత విప్రియాచరణం సుతరామసంగతమితి ద్యోత్యతే । గాండీవినః స్యాలేన తత్పత్నీభూతసుభద్రాసహోదరేణేత్యర్థః । అనేన భావిచిరకాలానువర్తిసహోదరీశోకమప్యనాలోచ్య తథాకరణాదసమీక్ష్యకారిత్వం వ్యజ్యతే । తత్సర్వం తిష్ఠతు నామ పుత్రస్య శిష్యస్య న కించిదంతరమితి శిష్యప్రసిద్ధిర్విశేషే గురూణామితి చ న్యాయేన సకలధార్తరాష్ట్రకులనాశకశక్తిమత్త్వేన శ్లాఘనీయస్య స్వశిష్యస్యాపి భీమస్య ఛద్మనా వధోపాయప్రదర్శనరూపవిప్రియాచరణమయుక్తమితి ద్యోతయితుమాహ ॥ తస్యైవేత్యాది ॥ ఉక్తరీత్యా సర్వప్రకారైరప్యయుక్తాచరణాదున్మత్తేనేత్యుక్తం । ఉన్మత్తః పిత్తదోషవిశేషవాన్ । ననూన్మాదో న కేనాపి శ్రుతచర ఇత్యత ఆహ । మత్తేనేతి । మత్తః మదిరాదిసేవనయా క్షీబః । కర్తవ్యాకర్తవ్యవివేకశూన్య ఇతి యావత్ । తత్తథావిధం తవ సుతకాననం దగ్ధమిత్యన్వయః । నను లోకకంటకానాం నిగ్రహస్సర్వసమ్మత ఇతి చేత్తత్రా

వమహీయచ్ఛాయయాశీతలా ॥ ౧౮౫ ॥ ఇతిరుదన్నిష్క్రాంతః । యుధి । ఆర్యజయంధర ॥ ప్రవిశ్యకంచుకీ । ఆజ్ఞాపయతుదేవః ॥ యుధిః (౧) వక్తవ్యమితిబ్రవీమి । నపునరేతావంతిభాగధేయాని యుష్మాకం । యదికదాచిద్విజయీస్యాద్వత్సోఽర్జునః । తదావక్తవ్యో మద్వచనాద్భవతా ॥ వ ॥ (౨) హాలీహేతుస్సత్యం భవతుమమవత్సస్యనిధనేతథాప్యేషభ్రాతా సహజసుహృదస్తే మధురిపుః । అతఃక్రోధః కార్యోనఖలు

హ । మహీయచ్ఛాయయేత్యాది । అనేన సకలజనానురంజనాత్సర్వసమ్మతత్వం ద్యోత్యతే । (౧) ఏతాదృశదుర్దశాయాం యద్యప్యేతత్పరిహాస్యమేవ । తథాపి మానంతు సుహృదాఖ్యేయేదానంవక్తారమావహేదితిన్యాయేన వచ్మీత్యాహ । వక్తవ్యమితిబ్రవీమీతి । సత్ప్రభులాభనిదానభూతప్రకృతిభాగ్యసత్త్వే కథం భీమమరణకృష్ణాపనయనాదివార్తాశ్రూయేతేత్యాశయేనాహ । నపునరిత్యాది । సత్ప్రభుపరిశ్రమాదేః ప్రకృతిసౌఖ్యపర్యవసానాద్యుష్మాకమితి । బహువచనేన నకేవలం వయమేవ దుర్భగాః । అనేకాసుప్రజాస్వపి తాదృశభాగ్యశాలీనకోప్యస్తీతిఖేదోవ్యజ్యతే । అశ్వప్లుతంవాసవగర్జితంచ స్త్రీణాంచ చిత్తం పురుషస్యభాగ్యం । అవర్షణంచాప్యతివర్షణంచ దేవో నజానాతికుతోమనుష్యాః ఇతిన్యాయేన కృష్ణార్జునసౌహృదాతిశయమూలకవిపన్నివారణసమ్భావనయాచాహ । యదికదాచిదితి (౨) బలరామేణభీమవధోపాయప్రదర్శనరూపాపకారేకృతేపి శ్రీకృష్ణసౌహార్దపర్యాలోచనయా భవతా తద్విషయే క్షంతవ్యమ్ । ఏతాదృశవిపన్మూలభూతే మయి స్నేహం నిక్షిప్యానుమరణాదికంచనకార్యం । అస్మద్విపన్నిమిత్తభూతే వైరిణ్యపి వైరనిర్యాతనాదిప్రయత్నోపి నకార్యః జయస్యానియతత్వాత్ । భవతపవవంశాంకురత్వేన యత్రకుత్రవానిర్బాధస్థలేస్థాతవ్యం । చిరపరిచితశోధనసహవాసలాభాయారణ్యమేవసముచితం స్థానమితిచోపదిశతి । హాలీత్యాదినా । వత్సస్య భీమస్య । తేసహ

మయిచ ప్రియసఖ భవతా వనంగచ్ఛతా గాణ్డీవకరకరణాం తత్రపదవీం ॥
కంచు॥ యదాజ్ఞాపయతీతి నిష్క్రాన్తః । యుధి । సహర్షం । కృష్ణే
నన్వయముద్ధతశిఖాసహస్రాహరాతా స్వవిధవ్యసనిజనస్సమిద్ధో భగవాన్
స్వయమేవ హుతాశనః । తావదత్రేన్ధనీకరిష్యామ్యాత్మానం(౧) ద్రౌ
ప ॥ పసిఅదు మహారాఓ మహాఇమిణా పచ్ఛిమేణవఅణేణఅహంపవ్వఅ
గ్గణోపవిసామి । యుధి । యద్యేవం సహితావేవా (౨) భ్యుదయము
పభోక్ష్యావహే । చేటీ । (౩) హాభఅవంతోలోఅపాలాపరిత్తాఅహ ౨ ।
సోమవంసరాఏసి । అఖిలఖురాఆగాఅసూఅసంతప్పిదహవ్వవాహణో
ఖండవసంతప్పిదహుదవహస్సకిరీడిణో జెట్ఠోభాదాసుగహీదణా మ
హేఓ మహారాఅజహుట్ఠిలో । ఏసాఖు దేవీ పంచాలరాజకులదేవదా
వెఇమజ్ఝసంభవాజణ్ణసేణీఅ । దువేవిసరీరేణికఅలుణా కాలాణలస్స

జనుహ్యాః అకృత్రిమమిత్రస్య । మధురిపోః శ్రీకృష్ణస్య । భ్రాతా స
హోదరః ॥ (౧) ద్రౌ ॥ ప్రసీదతు మహారాజో మమానేనపశ్చిమేనవచ
నేన । అహమేవాగ్రతః ప్రవిశామి । (పసిఅదు ఇత్యత్ర గభీరాదిపాఠా
త్స్రిస్వః । ఇమిణెత్యత్ర ఇదము ఇమాదేశే ఇదమేతదిత్యాదినా డిదిణాదే
శః) (౨) అభ్యుదయం ప్రాణపరిత్యాగేసతి దుఃఖాననుభవరూపం శ్రే
యః (౩) ॥ చేటీ ॥ హాభగవన్తోలోకపాలాః పరిత్రాయధ్వం ౨ । సో
మవంశరాజర్షిరయంఖలు రాజా రాజసూయసంతర్పితహవ్యవాహ
నః ఖాండవసంతర్పితహుతవహస్య కిరీటినో జ్యేష్ఠభ్రాతానుగృహీతనా
మధేయో మహారాజయుధిష్ఠిరః । ఏషాఖలు దేవీ పాంచాలరాజకుల
దేవతా వెదిమధ్యసంభవాయాజ్ఞసేనీచ । ద్వావపిశరీరే నిష్కరుణౌ కా
లానలస్యేన్ధనంభవిష్యతః తస్మాత్పరిత్రాయధ్వం ౨ ।(జహుట్ఠిలో ఇత్యత్ర
ముకుళాదిపాఠాదాదేరుత్తోత్వమ్ । ఉయుధిష్ఠిరే ఇత్యనేన ఆదేరితఉ
త్వం హరిద్రాదిపాఠాల్లత్వంచ । దువే ఇత్యత్ర ద్విశబ్దస్య దువెఇత్యా

ఇంధణం హోంతి । తా పరిత్తాఅహ ౨ ॥ (౧) తయోరగ్గిపతిత్తా । కిం వవసిదం దేవీఏ దేవేణఅ । యుధి । అయిబుద్ధిమతి కేయన్నాథేన ప్రియానుజేన వినా సదృశమ్ । భద్రే ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ సలిలముపనయ । చేటీ (౨) జం దేవో ఆణవేది త్తి నిష్క్రమ్య పునః ప్రవిశ్య ఏసో జలపుణ్ణో భింగారో । యుధి । పాంచాలి త్వమపి తావత్త్వత్పక్షపాతినో వృకోదరస్య ప్రియస్య చార్జునస్య సలిలక్రియాం కురు । ద్రౌప ॥ (౩) మహారాఓ ఏవ్వ కరోదు । అహం ఉణ జలణం పవిసిస్సం ॥ యుధి ॥ భవతి అనతిక్రమణీయం హి లోకవృత్తం । భద్రే ఉదకముపనయ ॥ చేటీ ॥ సలిలమావర్జయతి । యుధి । పాదౌ ప్రక్షాళ్యోపస్పృశ్య చ । ప్రాచీనావీతీ । (౪) అయం తావత్సలిలాంజలిర్గాంగేయాయ గురవే ప్రపితామహాయ శాంతనవాయ । అయమపి పితామహాయ విచిత్రవీర్యాయ । సాస్రం ।

దేశః) (౧) పతిత్త్వేతి । తయోరగ్నిప్రవేశపరాధితయా స్వశరీరం తిర్యక్త్వా తయిత్త్వేత్యర్థః ॥ ఛా ॥ కిం వ్యవసితం దేవ్యా దేవేన చ । నాథేన రక్షకేణ ప్రియానుజేన వినా తదాప్రిహిత్యై । యత్సదృశం యోగ్యం । తదనుష్ఠీయత ఇతి శేషః । (౨) యద్దేవ ఆజ్ఞాపయతీతి । ఏష జలపూర్ణో భృఙ్గారః ॥ పాంచాలీతి ॥ భర్తురుదకదానస్య పుత్రాద్యభావే స్త్రీణామేవోదకదానాదౌ ముఖ్యాధికారశ్రవణాత్పాంచాలీం ప్రతి సలిలక్రియాం కుర్విత్యుక్తిః (౩) ॥ ఛా ॥ మహారాజ ఏవ కరోతు । అహం పునర్జ్వలనం ప్రవేక్ష్యామి । (స్వస్య జీవనే భర్తుర్ద్వైశేనోదకదానాధికారప్రాప్తావపి స్వస్యాపూర్వం మరణే జలాదికం యుధిష్ఠిరాదిభ్రాతృకరేణ దీయే తైవ తావద్విలంబ్య కిమర్థం దుఃఖం సోఢవ్యమితి మహారాజ ఏవ కరోత్విత్యాది ద్రౌపదీ ప్రత్యుక్తిః) లోకవృత్తం సార్వజనీనాచారః (౪) పితామహస్య విచిత్రవీర్యస్య జ్యేష్ఠభ్రాతృత్వేన పితృతుల్యత్వాద్భీష్మే ప్రపితామహాయేత్యుక్తిః । వస్తుతస్తు పితామహాయేతి పాఠ ఏవ సాధుః । భీష్మాయేత్యనంతరం అయమపి ప్రపితామహాయ శంతనవే ఇతి క్వచిత్పాఠో దృ

(౧) తస్యాయమవసరః। అయమపి తత్ర భవతే స్వర్గస్థాయ గురవే సుగృహీతనామ్నే అస్మత్పిత్రే పాండవే। హా దేవ పాండో ॥ప॥ అద్యప్రభృతి వారి గవాస్తత్రోదుర్లభం పునః। తాత త్వయాంబయా సార్ధమేతద్దత్తం నిపీయతాం॥ ౧౮౭॥(౨) ఏతజ్జలం జలజతామ్రవిలోచనాయ భీష్మాయ భోస్తవ మహాత్మ్య విభక్తమస్తు। ఏకం తృణం విషహావత్స్వపి

శ్రూయతే। తదానీం శంతనోః ప్రపితామహత్వం ముఖ్యమేవ। పరంతు వికృతే మృతేభ్యోఽకృతోదకేభ్య ఏవోదకదానస్య సార్వత్రికత్వేపి పూర్వమృతశంతను విచిత్రవీర్యపాండుభ్య ఉదకదానం భీష్మానంతరం ప్యుత్క్రమేణ శంతనోరుదకదానం చ కథమితి చేత్। భీష్మస్య మహాభాగవతత్వేన బ్రహ్మజ్ఞానిత్వేన స్వస్యాతీవోపకారకత్వేన సన్నిహితత్వేన వస్వవతారత్వేన సర్వాభ్యర్హితత్వబుద్ధ్యా చ ప్రథమోపస్థితత్వాత్తస్యైవ పూర్వముదకదానం కృతం తస్యామృతత్వేపి పూర్వమృతానాం ప్రకృతోదకదానానుద్దేశ్యత్వేపి భవిష్యత్కాలే స్వస్మాదుదకాంజలేరలభ్యత్వసంభావనయా పితృప్రీత్యతిశయేన చామృతభీష్మాయ పూర్వమృతశంతన్వాదిభ్యోప్యుదకదానం కృతమితి కథంచిత్సమాధేయం॥ (౧) మాతా గురుతరా భూమేః పితా హ్యుచ్చతరస్తు ఖాదిత్యుక్త్యా సర్వాపేక్షయా పితుః పూజ్యతమత్వేపి క్రమస్యానతిలంఘనీయతయా పూర్వపితురుదకదానానంతరమేవాస్య దేయమిత్యాశయేన తస్యాయమవసర ఇత్యుక్తిః। స్వర్గస్థాయ। చిరకాలస్వర్గస్థితిహేతుభూతమహాపుణ్యకృతే। గురవే। పితృత్వేన పూజ్యాయ। సుగృహీతనామ్నే। ప్రాతః స్మరణీయాభిధానాయ। సుగృహీతాభిధానస్సుయ్యః ప్రాతరనుచింత్యతే ఇత్యుక్తేః(౨) ఏతజ్జలం నివాపోదకం। జలజే పద్మే ఇవ తామ్రే విలోచనే యస్య తస్మై భీష్మాయ। దీయత ఇతి శేషః। దత్తజలే ఆత్యంతికస్వత్వనివృత్తౌ స్వస్యోదకదాత్రంతరాభావే చ నివాపోదకాలాభమనుచింత్యాహ। భోస్తవేత్యాది। భోః హా భీమత

పాసితోపి పాతుం త్వయా సహ జవాదహమాగతోస్మి॥ ౧౮౮॥(౧) అథ
వా సుక్షత్రియాణాంగతిముపగతం వత్సముపగతోప్యకృతీపునరహం న
యోగ్యో ద్రష్టుం। వత్స భీమ! ప॥(౨) మయా పీతం పీతం తదనుభవతాంబా
స్తనయుగం మదుచ్ఛిష్టైర్వృత్తింజనయసి రసైర్వత్సలతయా। పితా నేష్వ
ప్యేవం మమతవచసో మేవిధిరభూన్నివాపాంభః పూర్వంపిబసి కథమేవం

వమనుచేదం జలమవిభక్తమస్తు। హా వత్స త్వం పిపాసితోపి తృష్ణాతు
రోపి। ఏకంక్షణం మత్సమాగమపర్యంతం। విషహ। సహస్వ। సఏ
వాయం నాగస్సహతి కలభేభ్యః పరిభవమిత్యత్రైవానుదాత్తేత్త్వలక్షణా
త్మనే పదస్యానిత్యత్వమాశ్రిత్య కథంచిత్పరస్మై పదం సాధనీయం।
ఏకంక్షణః పిరషువత్యేతి ఏకంక్షణంతు విషహస్వేతి వా పాఠే నకాపిశ
ఙ్కా। త్వయా సహ పాతుం। ఏతన్నివాపోదకమితి శేషః। జవాద్వే
గాదాగతోస్మి। అనుమరణమిదానీమేవ క్రియత ఇతి భావః। (౧) పూర్వ
మాశంసితాసపీతి దుర్లభేత్యాహ। అథవేత్యాదినా। సుక్షత్రి
యాణాం యుద్ధే అపరావృత్య మృతానాం। గతిం వీరస్వర్గాదిప్రాప్తిం।
ఉపగత ఆశ్రితం వత్సం। ఉపగతోపి। అనుమృతోపి। అకృతీ। తా
దృశపుణ్యహీనః। అహం పునస్త్వాం ద్రష్టుం న యోగ్యః। తవ యుద్ధే శ
స్త్రమరణహేతుకలోకప్రాప్తేః మమ త్వ తథామరణేన తత్స్థానస్య
దుర్లభత్వాదితి భావః। (౨) పూర్వం నివాపోదకపానం తవానుచితమి
త్యాహ। వత్స భీమేత్యాదినా। అంబా స్తనయుగం తజ్జన్యదుగ్ధమి
త్యర్థః। మయా పూర్వం పీతం। తదను అనంతరం భవతా పీతం బా
ల్యే మయా పీతం తదంబా స్తనయుగం। అను అనంతరం భవతా పీతమితి
వాన్వయః। అనంతరం జ్ఞానోదయే సతి। వత్సలతయా మయి ప్రే
మ్ణా భక్త్యేతి యావత్। మదుచ్ఛిష్టైః మదుపభుక్తశిష్టైః రసైః ఆస్వా
ద్యవస్తుభిః వృత్తిం జీవికాం జనయసి కల్పయసి। పితా నేష్వపి అగ్రాన్న
దానాదిష్వపి సౌమనసో మరసహానే। మమ తవ చ। ఏవం ఈదృశః విధిః

త్వమధునా ॥ ౧౮౯ ॥ కృష్ణే దేహి త్వమపి జలాంజలిం । ద్రౌ । (౧) హంజె దేహి మే ఉఅఅం । చేటీ । తథా కరోతి । ద్రౌప । ఉపసృత్య । జలేనాంజలిం పూరయిత్వా । మహారాఅస్స జలం దేమి । యుధి । కృష్ణే (౨) ప ॥ తస్మై దేహి జలం తూర్ణం సహసా గచ్ఛతే దివమ్ । అంబాపి యేన గాంధార్యా రుదితేన సమీకృతా ॥ ౧౯౦ ॥ ద్రౌ ॥ (౩) ణాహ పరిఅణోవణీదం సగ్గగదస్స వి దే పాదోదఅం భవిస్సది । యుధి । ఫల్గునాగ్రజ (౪) ప ॥ అసమాప్తప్రతిజ్ఞే త్వం గతే త్వయి మహాభుజే । ముక్తైః కేశైః ప్రదత్తస్త్వత్ప్రియయాద్య జలాంజలిః ॥ ౧౯౧ ॥ ద్రౌప ॥ (౫) ఉత్థేహి మహారాఅ దూరం గచ్ఛది దే భాదా । యుధి । దక్షిణాక్షిస్పం

పౌర్వాపర్యనియమః అభూత్ । అధునా ఇదానీం । నివాపాంభః పూర్వం ఏవం కథం కేన కారణేన పిబసి । ఏతద్విపరీతాచరణమయుక్తమితి భావః ॥ (౧) ఛా ॥ చేటి దేహి మే ఉదకం । మహారాజకస్మై ఉదకం దదామి ॥ (౨) సహసా త్వరయా పూర్వం దివం గచ్ఛతే ప్రాప్తవతే ఇత్యర్థః । యేన భీమేన అంబా కుంత్యపి రుదితేన పుత్రమరణదుఃఖజన్యరోదనేన గాంధార్యా సదృశీకృతా । దుశ్శాసనం ప్రతి గాంధారీవాంబాపీమం ప్రతి రోదితీతి భావః ॥ (౩) ఛా ॥ నాథ పరిజనోపనీతం ఏతజ్జలం స్వర్గగతస్యాపి తే పాదోదకం భవిష్యతి ప్రథమం పాదప్రక్షాళనస్య పరిజనోపనీత జలేనైవాత్ర కృతత్వాత్స్వర్గేపి తథైవేతి భావః (౪) మహాభుజే మహాపరాక్రమశాలిన్యపి త్వయి । అసమాప్తా అపూరితా । ప్రతిజ్ఞా । దుర్యోధనోరుభంజన పూర్వక ద్రౌపదీ కేశసంయమన రూపా యేన తస్మిన్ తథావిధే ఏవ అస్తంగతే మృతే సతి । ముక్తా అసంయమితాః కేశా యస్యాస్తయా త్వత్ప్రియయాద్య జలాంజలిర్దత్తః । తుభ్యమితి శేషః । కేశానాం సంయమస్యైవ విహిత క్రియా కార్యేతి మర్యాదా । తదసంయమనేపి ప్రియత్వాత్తద్దత్తముదకం గ్రాహ్యమితి భావః । ప్ర ॥ (౫) ఉత్తిష్ఠ మహారాజ దూరం గచ్ఛతి తే భ్రాతా ।

దం సూచరోత్వా। పాంచాలినిమిత్తాని మే కథయంతి సంభావయసి వృకోదరమితి। భవతు శీఘ్రం దహనముపసర్పామః। (౧) ద్రౌ। ఆః పజ్జలిదో భఅవం హుదవహో। నేపథ్యే మహాన్కలకలః (౨) ప్రవిశ్య సంభ్రాంతః కంచుకీ। పరిత్రాయతాం పరిత్రాయతాం మహారాజః। ఏష ఖలు మరాత్మా కౌరవాధమః క్షతజాభిషేక పాటలీకృతాంబరః రక్తదృక్ భీషణగదాశనిరుద్యత కాలదండఇవ కృతాంతఇతోభవతీం పాంజాలరాజతనయాం మితస్తతః పరిమార్గమాణః ఇతఏవాభివర్తతే। యుధి।(౩) హాధిక్సందేహనిర్ణయోజాతః। హా గాండీవధన్వన్నితి

నిమిత్తాని దక్షిణాక్షిస్పందాది రూపశుభనిమిత్తాని। వృకోదకం భీమం సంభావయసి దృష్టాన్వ్లాఘసే ఇతి కథయంతి బోధయంతి। అథాపిశకునానామనియతత్వాత్ప్రథమప్రాప్తదుఃఖనివృత్తయే శీఘ్రమగ్నిప్రవేశ ఏవోచిత ఇత్యాహ। భవత్విత్యాది॥ (౧) ద్రౌ॥ ఆః ప్రజ్వలితో భగవాన్ హుతవహః (ప్రజ్వలితాగ్నిప్రవేశేన ప్రాప్తదుఃఖనివృత్తేరేవ సుఖత్వాదా ఇతి హర్షద్యోతకో నిపాతః। భఅవమిత్యత్ర భవతామితి శౌరసేనీసూత్రేణ సాపరేనకారస్యమకారః స్వరస్యబిన్దువమితిప్రాప్తః) (౨) దుర్యోధనం జిత్వాఽఽగతే భీమేపి ప్రథమగృహీత చార్వాకోక్తస్య సుదృఢత్వాద్వికృతవేషత్వాచ్చ దుర్యోధనభ్రమం దృఢీకృత్య కంచుకీ భీషయతి। పరిత్రాయతామిత్యాదినా॥ (౩) ఏతావత్పర్యంతమగ్నిప్రవేశ విలంబకారిణమాత్మానం నిందితుం ధిగితి। సందేహస్యదక్షిణాక్షిస్పందసూచితస్య భీమార్జునౌ జీవతోవానవేతి సంశయస్య నిర్ణయః పరిచ్ఛేదః పరిహారఇతి యావత్। తౌ మారయిత్వా తత్క్షతజార్ద్రగాత్రస్య దుర్యోధనస్యాత్రాగమనాదితి శేషః। జీవతోస్తయోః ద్రౌపదీపరిభవార్థం తదాగమనస్యాసంభావితత్వాదితి భావః। ఏతాదృశసమయే ఏకస్మిన్నర్జునేవా జీవతీదృశపరిభవాసంభవస్యావత్। సోపినాస్తీతి తముద్దిశ్యముహ్యతీత్యాహ। హా గాండీవేత్యాదినా

ముహ్యతి । ద్రౌప । (౧) హా అజ్జఉత్తమహసఅంవరసఅంగాహకుడుం బఅ అజ్జుణపక్కంపవ్వభామమణం సంభావేసి । ణఉణఅంబాజణంఇమం అ । కంచు । దేవసమాశ్వసిహి ౨॥ యుధి ॥(౨) హా వత్ససవ్యసాచిన్ హా మురిద్ధత్రిలోచనాంగనిష్పేషసాహసనదృశమల్ల । హా నివాతకవచో ద్ధరణ నిష్కంటకీకృతామరలోక । హా బదర్యాశ్రిమ మునిద్వితీయతా పస । హా ద్రోణాచార్యప్రియశిష్య । హా మహాస్త్రశిక్షాపరితోషిత గాంగెయ । హా రాధేయకులకమలినీపాలేయసార శరనిచయ । హా గంధర్వనిర్వాసితసుయోధన। హా మద్వచనపరిపాలక, హా పాండుకులక

---

(౧)దౌ॥ ఛా॥ హా ఆర్యపుత్రమమస్వయం వరస్వయం గ్రాహకుటుంబ క అర్జునపక మెవ భాతృజనంసంభావయసి । నపునరంబాజనమిమాంచ। ఏకక్కంపవ్వపిఅంభాదుఅంపిఓఅరం సంభావేసి। ణవుణమహారాఅం ఇ ముందాసజణంఅఇతిముహ్యతీతిక్వచిత్పాఠః।స్వయంవరేస్వయంవరణో త్సవెస్వయమాత్మనాగృహ్యతఇతిస్వయంగ్రాహః। బాహులకాత్కర్మణి ఘఞ్।తాదృశఃకుటుంబఃకళత్రంయేనతస్యసంబోధనం। స్వయంవరేస్వ బాహుబలార్జితపత్నీకేత్యర్థః(౨)అర్జునసాహసాదికంస్మృత్వాయుధిష్ఠి రోనుశోచతి।హావత్సేత్యాదినా । సవ్యేనవామహస్తేనసచతి బాణాన్ క్షేపయతీతితథోక్తః సవ్యసాచీతిణిః । మురిద్ధస్య త్రిలోచనస్య శివ స్యఅజ్గనిష్పేషః అంగసంమర్దః సఏవసాహసం తస్మిన్సదృశమల్లఅను రూపమల్ల। నివాతకవచాఖ్యాసురనిపాతనేన నిష్కంటకీకృతః నిరుప ద్రవీకృతః అమరలోకో యేన । బదర్యాశ్రమే మునీనరనారాయణౌ త యోర్ద్వితీయతాపస।నరరూప । భూభారపరిహారార్థం కృష్ణా ర్జునరూపేణతయోరవతారాత్। తదుక్తంవనపర్వణి। నరస్త్వంపూర్వ దేహే వైనారాయణ సహాయవాన్ । బదర్యాంతప్తవానుగ్రంతపో వ
షాణ్యయుతాన్ బహూనిత్యాది । రాధేయకులమేవ కమలినీతస్యాః పాలెయసారః తన్నాశకహిమశ్రేష్ఠరూపః ని చయోయస్యగంధర

మలినీ రాజహంస॥ ప॥ తాంవత్సలామనభివాద్యవినీతమంబాంగాఢంచ మామనుపగూహ్యమయాప్యనుక్తః । ఏనాంస్వయంవరవధూంసదృశీమదృష్ట్వా (౧) దీర్ఘప్రవాసమపివత్సకథంగతోఽసి ॥౧౯॥ ఇతిముహ్యతి ॥ కం॥ కష్టమ్భోః ౨॥ ఏషదురాత్మాకౌరవాధమః యథేష్టమితఏవాభివర్తతే । యుధి (౨) సర్వథాసంప్రత్యయమేవ కాలోచితః ప్రతీకారః। భద్రేబుద్ధిమతికే చితాసమీపముపనయాత్రభవతీంపాంచాలీం అహమప్యేనామనుగచ్ఛామి (౩) చేటీ ॥ పరిత్తాఅహ ౨ ॥ కంచు॥ చేటీమవలోక్య । భద్రేకింత్వమిదానీం దేవ్యాభ్రాతరం దృష్టద్యుమ్నం నకులసహదేవౌ వా త్రాతారమాక్రందసి । ఏవమవస్థితేమహారాజేఽస్తంగతయోర్భీమార్జునయోర్న్నతుపరిత్రాణాశా । నెపథ్యే కలకలానంతరం భోభోస్స్యమంతపంచక సంచారిణః క్షతజాసవపానమత్తరాక్షసయక్ష పిశాచగ్రహ వేతాళవాయసకంకజంబుక గృధ్రభూయిష్ఠావిరళాశ్చయోధాః ! (౪) కృతంకృతమస్మద్దర్శనసంత్రాసేన కథయత కస్మిన్నుద్దేశేయాజ్ఞసేనీసన్నిహితా (౫) కింకథయామ్యుపలక్షణంతస్యాః।

భ్యోనిర్వాసితః విరోచితః సుయోధనోఽయేన (౧) దీర్ఘప్రవాసకాలకర్తవ్యంలోకాచారమపి నానుష్ఠితవానిత్యాహ ॥ తామితి॥ వత్సలాం స్నిగ్ధామంబాం కుంతీం సవినయంయథాతథా అనభివాద్యఅనమస్కృత్య గాఢందృఢం మాంచానుపగూహ్యంఅనాశ్లిష్యమయాగచ్ఛేత్యనుక్తోపి। ప్రవాసకాలే జ్యేష్ఠానుజ్ఞాయాఆవశ్యకత్వంలోకసిద్ధమ్ । స్వయంవరవధూంస్వయంసమ్పాదితత్వేనాతిప్రియసీంసదృశీంకులశీలాదినానురూపాం (౨) కాలోచితః కర్తవ్యాంతరానవకాశాదిదానీం వైరికృతపరిభవప్రాప్తేః పూర్వంఝడిత్యగ్నిప్రవేశఏవోచితఇతి భావః (౩) చే ॥ పరిత్తాయధ్వంపరిత్రాయధ్వం (౪) కృతంకృతమితి । అస్మద్దర్శనసంత్రాసేన భీత్యాఅలమలమిత్యర్థః । యుగపర్యాప్తయోః కృతమిత్యమలాదలమిత్యర్థే కృతమిత్యవ్యయమ్ । (౫) ఉపలక్షణం జ్ఞాపకచిహ్నం।

(౧) ॥ ప ॥ ఊరూకరేణపరిఘట్టయతస్సలీలం దుర్యోధనస్య పురతో పహృతాంబరాయాః । దుశ్శాసనస్యకరకర్షణభిన్నమౌళి స్సాద్రౌప దీకథయతక్వపునః ప్రదేశే ॥ ౧౯౩ ॥ కంచు । హా దేవి యాజ్ఞసేని పరి త్రాయసేసం ప్రత్యనాథాఽమునాభరతకులకళంకేన ॥ యుధి ॥ సమా శ్వాసాయ పాంచాలి న భేతవ్యం । ౨ ॥ ఉపనీయతాం మే సనిషంగం ధనుః (౨) దురాత్మన్ దుర్యోధనహతక ఆగచ్ఛ ౨ ॥ అపనయామి తే భుజగర్వ సర్వస్వం గదాకౌశలసంభూతమశిలి తేన ముఖశిలీముఖాసారేణ। అన్విచ్ఛ । రే రే కురుకులాధమ॥ప॥ప్రియమనుజమపశ్యంస్తం జరాసంధ మల్లంకుపితహరకిరాతాయోధినంతంచవత్సమ్ । త్వమివకఠినచేతాః ప్రాణితుంనాస్మిశక్తస్తవపునరపహర్తుంబాణవర్షైణనాసూన్॥౧౯౪॥

కథయామి కిం వచ్మి కిమితి ప్రశ్నః(౧)ఊరూ ఇతి । ద్యూతే పాండవాజితా ఇతిహర్షేణ స్వౌరూ ఆస్ఫాలయతో దుర్యోధనస్యాగ్రే యా అపహృతాంబరా । యా దుశ్శాసనకరకర్షణేన భిన్నా విశ్లథా మౌళిః సంయతకేశాత్మకవేణీ యస్యాస్సా । కిరీటే మౌళిరక్లీబె చూడాసంయతకేశయోరితి రభసః । అనేన తాదృశమహాపరాధకరణాదిదానీం తయోరపరాధానురూపో వధో భూదితి ప్రతీయతే । (౨) దుర్యోధనో హతక ఇవ ఘాతితఇవేతిసమాసః । పాపిష్ఠసదృశదుర్యోధనేత్యర్థః । తవగదాయుద్ధే నైపుణ్యాసంభవం భుజగర్వస్య సర్వస్వం కృత్స్నాంశం । అశిలి తేన త్వదపరిచితేన బాణవర్షేణ అపనయామి అపహరామి నాశయామీతి యావత్ । ప్రియమితి । బాహుయుద్ధేన మల్లవజ్జరాసంధప్రాణహరమిత్యర్థః । ప్రియమనుజం భీమం । కుపితః హరఏవ కిరాతో వ్యాధః తేన సహ యుధ్యతీతి తదా యోధినం । కుపిద్ధేనశివేనాపి సాకం యుద్ధం కృతవంతం వత్సమర్జునం చాపశ్యన్ సన్నహం । కఠినం విపద్యప్యనశ్వరం చేతో యస్య సః శతానుజనాశేపి ప్రాణిత్యయా తావాద్ధృదయస్య కాఠిన్యం స్ఫుటీకృతం । తాదృశస్త్వమివ ప్రాణితుం జీవితుం శక్తో నాస్మి

తతః ప్రవిశతిగదాపాణిః క్షతజసిక్తసర్వాంగోభీమసేనః । భీ॥(౧) అత్యుద్ధతం పరిక్రమ్య ।భోస్స్యమంతపంచకసంచారిణస్సైనికాః కో యమహో వేగో భవతాం ॥ ప ॥ (౨) రక్షోనాహంనభూతోరిపురుధిరజలాప్లావితాంగఃప్రకామం నిస్తీర్ణోరుప్రతిజ్ఞాజలనిధిగహనఃక్రోధనఃక్షత్రియోస్మి।భోభోరాజన్యవీరాస్సమరశిఖిశిఖాదగ్ధశేషాః కృతం వస్త్రాసేనానేనభీతైర్హతకరితురగాంతర్హితైరాస్యతేకిమ్॥౧౯౪॥

బాణవర్షేణ తవప్రాణానపహర్తుం పునర్నశక్తోస్మీతిన। అపితుశక్త ఏవ। తథాచశరవర్షేణ తవప్రాణానపహృత్య పశ్చాత్స్వయమప్యనుజనాశదుఃఖేన ప్రాణాంస్త్యక్ష్యామీతిభావః। (౧)అత్యుద్ధతం సగర్వం। ఆవేగః భయసంభ్రమః। (౨) అహంరక్షః రాక్షసోన। భూతఃపిశాచాదిర్న। ప్రకామంఅధికం। రిపోః రుధిరమేవజలం తేనాప్లావితంసిక్తమంగంయస్యసః। నిస్తీర్ణంలంఘితం పారం గమితమితి యావత్। ఉరుర్మహతీప్రతిజ్ఞైవ జలనిధిగహనః సముద్రాత్మకదుష్ప్రవేశస్థానం। విశేషణోత్తరపదకర్మధారయేణ దుర్గమసముద్రోపమేనసః। అతఏవక్రోధనః। క్షత్రియః రాజన్యః। రాజన్యాశ్చ తేవీరాశ్చేతి కర్మధారయేవీరశబ్దస్య పూర్వాపరేత్యాదినా పూర్వనిపాతప్రాప్తావపి ఏకవీరఇత్యత్రేవ బాహులకాన్నేతిసమాధేయం ।రాజన్యేషు వీరాఇతినిర్ధారణసప్తమ్యాం తేనవాసమాసః। సమరఏవ శిఖీ వహ్నిః సర్వదాహకత్వాత్। తస్యశిఖాయాంజ్వాలాయాం దగ్ధేభ్యశ్శేషాఅవశిష్టాః హేరాజన్యవీరాః । వో నేనత్రాసేనమద్దర్శనజన్యభయేన కృతమలం। త్రాససాధ్యం నైశ్యర్థః। గమ్యమానసాధనక్రియాం ప్రతిత్రాసస్య కరణత్వాత్తృతీయా। త్రాసంవివృణోతి। భీతైరిత్యాదినా। భీతైః భయగ్రస్తైః అతఏవ హతాయేకరిణస్తురగాశ్చ తచ్ఛరీరాణీత్యర్థః తేష్వంతర్హితైః నిలీనైః। కింకిమర్థం। ఆస్యతేస్థీయతే। రిపురుధిరాసిక్తాంగః క్షత్రియఇత్యాదిసామాన్యశబ్దైః భీమఇతినిర్ణయాసంభ

కంచు ॥(౧)దేవిపాండుస్నుషే ఉత్తిష్ఠ ॥ సంప్రీరుడితచితాప్రవేశవి
వశ్రియాః । ద్రౌప ॥ సహసోత్థాయ (౨)కథంఅజ్జవిణసంభావేమిచి
దాపసమీవం । చితాభిముఖంతిష్ఠతి ॥యుధి॥ కఃకోఽత్రభోః ॥ సనిషం
గం మేధనురుపనయ । కథంనకశ్చిత్పరిజనః । భవతుబాహుయుద్ధేనైవ
దురాత్మానంగాఢమాబధ్యజ్వలనమభిపాతయామి । పరికరంబధ్నాతి॥
కంచు (౩) దెవిసంయమ్యంతాం దుశ్శాసన కరస్పర్శదూషితా న
యనోపరాధినః కేశాః । అస్తమితాసం ప్రతిప్రతీకారాశా । చితాస
మీపమెవ దురితతరం సంభావయామః । యుధి ॥ దేవినఖల్వనిహతే త
స్మిన్ దురాత్మని భీమార్జునశత్రౌ సుయోధనహతకే సంయంతవ్యాః
కేశాః ॥ భీమః ॥ సత్వరంపరిక్రమ్య పాంచాలినఖలునంయంతవ్యా
మయిజీవతి దుశ్శాసనాకీర్ణా వేణీస్వపాణినా (౪) తిష్ఠభీరుక్వాధునా
గమ్యతే । ఇతి కేశేషు గృహీతుమిచ్ఛతి । యుధి ॥ వేగాద్భీమంగా
ఢమాలింగ్య । దురాత్మన్ భీమార్జునశత్రో సుయోధనహతక॥

వాతఱంచుకీ వహ్నిప్రవేశాయ త్వరయతీత్యాహ (౧)దేవీత్యాది ॥
ద్రౌ ॥ భా ॥(౨)కథమద్యాపి నసంభావయామిచితాయాస్సమీపం। నసం
భావయామి నప్రాప్నోమీత్యర్థః (౩) సంయమ్యన్తాంబధ్యన్తాం । ప్ర
తీకారేఆశా । వైరనిర్యాతనేచ్ఛా । అస్తమితానష్టా । సంభావయామః
ప్రాప్నుమః (౪) భీరు భయశీలేద్రౌపది । భీరుశబ్దేనస్త్రీవిశేషప్రతీతే
ర్మనుష్యజాతివాచిత్వాన్నూఙుతఇత్యూఙ్ జేనదీసంజ్ఞాయాం సంబుద్ధౌ అం
బార్థనద్యోరితిహ్రస్వః । అతఏవ విశేషాస్త్వంగనాభీరూరిత్యూకా
రాంతపాఠోప్యమరేదృశ్యతే । రఘువంశే త్రయోదశసర్గే త్రయో
వింశశ్లోకే । త్వంరక్షసాభీరుయతోపనీతాతంమార్గమేతాః కృపయా
లతామె । ఇతి । తత్రైవసప్తవింశశ్లోకేపూర్వానుభూతంస్మరతాచయ
త్రకంపోత్తరం భీరుతవోపగూఢమితి । శాకుంతలె ద్వితీయాంకేవిశంక

(౧) ॥వ॥ఆశైశవాదనుదినం జనితాపరాధః క్షీబో మదేన భుజయోర్జిత రాజపుత్రః । ఆసాద్య మేంతరమిదం భుజపంజరస్య జీవన్ప్రియాసి న పదాత్పదమద్య పాప ॥ ౯౬ ॥ భీమః ॥ కథమార్యస్సుయోధనశంక యాక్రోధాన్నిర్దయమాలింగతి । ఆర్య ప్రసీద ౨ ॥ కంచు ॥ ఉపగ మ్య । నిర్వర్ణ్య । సహర్షం । మహారాజవంచ్యసే ౨ ॥ అయంఖల్వా యుష్మాన్ కుమారభీమసేనః । సుయోధనక్షతజారుణితసకలశరీరాంబ రో (౨) దుర్లక్షవ్యక్తిః । అలమధునా సందేహేన ॥ చేటీ ॥ ద్రౌపదీ మాలింగ్య (౩) సమాససిహి దేవి ౨ ॥ దేవి అఅంఖుపూరిదపడిణ్ణాభా రోకుమారభీమసేణో దేవీఏ వేణీసంహారణిమిత్తంఅణ్ణేసది ॥ ద్రౌప ॥

సేభీరుయతోవధీగణామిఅచ ప్రయోగః (౧) ఆశైశవాదితిపృథక్పదం। బాల్యమారభ్యేత్యర్థః । విసేదినెఅనుదినం వీప్సాయామవ్యయీభా వః । ప్రతిదినమిత్యర్థః । జనితాపరాధః ఉత్పాదితాగాః । జన్మప్రి భృత్యనవరతానెకాపకారకారీత్యర్థః । భుజయోర్మదేనబలగర్వేణ। క్షీ బఃమత్తః । ప్రకృతేజితో రాజపుత్రోభీమార్జునౌ యేనసః । మద నుజహంతాత్వం అద్యమేభుజపంజరస్యాంతరంమధ్యమాసాద్యప్రియ జీవన్ ప్రాణాన్ ధారయన్ పదాత్పదమపి నప్రయాసిఏకపదమపిగం తుం నశక్నోషి । అత్రైవత్వాం నిహన్యామితిభావః । (౨) దుఃఖేనా పిలక్షితుం ద్రష్టుమశక్యాదుర్లక్షా । ఈషద్దుస్పష్టత్వాదినాశిల్ । తాదృశీ అస్ఫుటావ్యక్తిరాకారోయస్యసః । సందేహేనాలం । సం శయంమాకార్షీరిత్యర్థః (౩) ॥ భా ॥ సమాశ్వసిహి దేవి ౨ । దె విఅయంఖలు పూరితప్రతిజ్ఞాభారః కుమారభీమసెనో దెవ్యా వేణీసం హారనిమిత్తమన్విష్యతి (వెణ్యాస్సంహారస్సంయమనం బంధనమితియా వత్ । తన్నిమిత్తంతదాప్రినిమిత్తేన । నిమిత్తపర్యాయప్రయోగే స ర్వాసాం ప్రాయదర్శనమితివచనాత్తృతీయాస్థానే ప్రథమా ప్రయోగః॥

(౧)హంజే కిం మంగళిఅవఅణేణ ఆసాసేసి ॥ కంచు ॥ మహారాజ వంచ్యస ఇతి పూర్వోక్తం పఠతి ॥ యుధి ॥ సహర్షం । ఆర్య జయంధర అపి సత్యమవగతం । సత్యమయం భీమః । కంచు ॥ నాయమనుజవైరీ దుర్యోధనహతకః । భీమః (౨) ఆర్యా జాతశత్రో పృథానందన దేవ భీమార్జునగురో కుతోఽద్యాపి దుర్యోధనహతకః । తవాహితస్య దురాత్మనః పాండవపరిభావినః ॥ ప ॥ భూమౌ క్షిప్తం శరీరం నిహితమిదమసృక్చందనం భీమగాత్రే లక్ష్మీరార్యే నిషణ్ణా చతురుదధిపయస్సీమయా సార్ధముర్వ్యా । భృత్యా మిత్రాణి యోధాః కురుకులమఖిలం దగ్ధమేతద్రణాగ్నౌ నామైకం యద్బ్రవీమి క్షితిప తదధునా ధార్తరాష్ట్రస్య శేషమ్ ॥ ౧౯౭ ॥

---

(౧)॥ ఛా ॥ చేటి కిం మాంగలికవచనేనాశ్వాసయసి (౨) భీమః స్వస్మిన్ దుర్యోధన ఇతి భ్రమవతో యుధిష్ఠిరస్య స్వయం భీమ ఏవేతి నిర్ణయార్థం తత్ప్రాశస్త్యబోధకపదైస్స్వం సంబోధయతి । ఆర్యేత్యాదినా । తవ శత్రోః అత ఏవ త్వాదృశార్యవిద్వేషణాద్దుర్బుద్ధేః అత ఏవ పాండవతిరస్కారిణః అస్మచ్ఛక్తిమనాలోచ్య పరిభూతవతః దుర్యోధనస్య శరీరం భూమౌ క్షిప్తం పాతితం । తదీయరక్తరూపచందనం భీమశరీరే నిహితం అర్పితం । తాదృశాసాధ్యకార్యకరణేన స్వసామర్థ్యఖ్యాపనార్థం స్వనామోచ్చారణం కృతం । చతురుదధిపయాంసి సీమా అవధిర్యస్యాస్తయా చతుస్సాగరపర్యంతయేత్యర్థః । ఉర్వ్యా భూమ్యా సాకం లక్ష్మీః రాజ్యసమ్పత్ ఆర్యే సుగుణాశ్రయత్వాత్పూజ్యే భవతి నిషణ్ణా సుఖాసీనాభూత్ । భృత్యా దాసాః కింకరాః । మిత్రాణి సుహృదః యోధా భటాః కిం చాఖిలం కురుబలం । ఏతత్సర్వం రణాగ్నౌ దగ్ధం । నపుంసకమనపుంసకేనేత్యేకశేష ఏకవద్భావశ్చ । హే క్షితిప భూపతే ధార్తరాష్ట్ర ఇతి యన్నామ బ్రవీమి । తదేకం తదేవాధునా శేషం శిష్టం నామైవావశిష్టమిత్యనేన తత్స్వరూపాభావప్రతీత్యా తన్నాశస్సూచితః । శేషానంతోహరిశ్శేషం త్రిష్వన్యదుపయుక్తత ఇతి రత్నమాలా ।

యుధి ॥ స్వైరంముక్త్వాభీమమవలోక్యాశ్రూణిమార్జయతి॥భీమః॥ పాదయోఃపతన్ జయత్వార్యః॥ యుధి ॥ సహర్షముత్థాప్యాలింగ్య చ (౧) సబాష్పమ్। తాతవృకోదరభీమసేనపృథానందనఫల్గునాగ్రజమదాజ్ఞాకరపాండవకులప్రదీప। భీమః। ఆజ్ఞాపయత్వార్యః। యుధి। వత్సబాష్పాంతరితత్వాన్న పశ్యామి తే ముఖచంద్ర మనవరతం। కథయకచ్చిజ్జీవతిభవాన్ సమం కిరీటినా ॥భీమః॥ ఆర్యనిహతసకలారాతిపక్షేత్వయినరాధిపే జీవతి భీమోఽర్జునశ్చ। యుధి। సస్నేహం। పునర్గాఢమాలింగ్య। తాత॥ ప॥ రిహరాస్తాం తావన్నిధనమిదమాఖ్యాహి శతశః ప్రియోభ్రాతాభీమస్త్వమసిబతయోఽయం బకరిపుః । భీమః ।

ఉపయుక్తాన్యవాచకశేషశబ్దస్య నపుంసకత్వాచ్ఛేషం పుంవదిత్యాదిప్రామాణిక ప్రయోగాన్సంగచ్ఛంతే(౧)దుఃఖనివృత్తిపూర్వకానందప్రాప్తికాలే బాష్పోద్గమస్యానుభావికత్వాద్భీమమవలోక్యాశ్రూణిమార్జయతీత్యుక్తమ్। సబాష్పమితి। సంతోషాతిశయేన బాష్పముత్సృజ్య సకృత్సంబోధనే తృప్త్యభావాత్తద్గుణనిరూపకానేకపదైర్బహుధాసంబోధయతి। తాతేత్యాది। బాష్పేణానందాశ్రుణా అంతరితే ఆచ్ఛాదితే నయనేయస్యతత్త్వాత్తే ముఖచంద్రం చంద్రవదాహ్లాదకంముఖమ్। అనవరతం అవిచ్ఛిన్నంనపశ్యామి। క్షణకాలే మధ్యేమధ్యే బాష్పోద్గమనేననయనపిధానాదితిభావః। కిరీటినాసహభవాన్ జీవతికచ్చిత్। అర్జునసహితభవజ్జీవనం మత్కామనావిషయభూతమితిప్రశ్నః।కచ్చిత్కామప్రవేదనేఇత్యమరః। కామప్రవేదనం స్వాభిప్రాయావిష్కరణం ఆర్యనిహతేత్యాదివాక్యే జీవతీత్యనంతరంభీమార్జునయోః కథంవిపద్భవతీతికన్వచిత్పాఠః। తదాజీవతీతిసప్తమ్యంతం। సకలశత్రుపక్షనివారకసుకృతశాలిని త్వయి ప్రభౌ సత్యావయోర్జీవనం సిద్ధమేవేత్యుక్తిశ్రవణమాత్రేణాతీవానందోదయాత్పునర్గాఢమాలింగ్యపృచ్ఛతి। తాతేత్యాదినా। హేతాతశతశోనిస్సంహారస్తిష్ఠతు। తత్సం

(౧)ఆర్యసోహం౨ ॥యుధి ॥ జరాసంధస్యోరస్సరసిరుధిరాసారసలిలెత
టాఘాతక్రీడాలలితమకరస్సంయతిభవాన్ ॥౧౯౮॥ భీ ॥ ఏవం॥ ఆర్య
ముంచమాంక్షణమేకం ।యుధి। కింపరమవశిష్టం ।భీమః। సుమహదవశి
ష్టం (౨) సంయచ్ఛామితావదనేన దుశ్శాసనసుయోధన శోణితోక్షితే
న పాణినాపాంచాల్యా దుశ్శాసనాపకృష్టం కేశహస్తం । యుధి । గ
చ్ఛతుభవాననుభవతు తపస్వినీ వేణీసంహారమ్ । భీమః । ఉపసృత్య!భ
వతిపాంచాలరాజతనయె దిష్ట్యావర్ధసేరిపుకులక్షయేణ (౩) దౌ ॥
ఉపసృత్యజెదుణా హెహా ఇత్యర్ధోక్తే భయాదపసర్పతి ॥ భీమః ॥

హారోభవతువామావా । యోయంబకాసురం సంహృతవాన్ సతా
దృశః మేప్రియోభ్రాతాభీమః త్వమసి । బతేత్యాశ్చర్యే । ఖేదానుకం
పాసంతోషవిస్మయా మంత్రణేబతేత్యమరః । ఇదానీమేవమృతత్వేన
శ్రుతస్యపునర్దర్శనాదాశ్చర్యమితిభావః । బకహన్తామెప్రియోభ్రా
తాభీమస్త్వమిత్యం శంశతశః అనేకవారం కథయ । శత్రునిగ్రహోపే
తయా భవజ్జీవనస్యైవ మమప్రియతమత్వాదితిభావః(౧)ఆర్యసోహమి
తి । స్వామిన్ యంసందిహ్యాపృచ్ఛసి । సభీమఏవాహమిత్యర్థః । త
త్రాప్యతృప్త్యాపునః పృచ్ఛతి । జరాసంధస్యేత్యాది । సంయతియుద్ధే
రక్తప్రవాహరూపజలే జరాసంధస్యవక్షోరూప సరోవరే తటాఘా
తః వప్రక్రీడా । శృంగిదంష్ట్రిభిః హర్షహేతుకం భూదాద్యుత్ఖనన
మితి యావత్ । ఉత్ఖాతకేళిశ్శృంగాద్యైర్వప్రక్రీడానిగద్యతఇత్యభి
యుక్తోక్తేః । తత్క్రీడాయాం లలితోరమ్యః మకరోగ్రాహః భవాని
తికాక్వాప్రశ్నః । (౨) సంయచ్ఛామిబధ్నామి । ఉక్షితేనసిక్తేన । ఉ
క్షసేచనఇతి ధాతోః కర్మణిక్తః । కేశహస్తంచికురసమూహం । పా
శః పక్షశ్చ హస్తశ్చ కలాపార్థాః కచాత్పరేఇత్యమరః । వేణీసం
హారం వేణీబంధనం (౩) దౌ ॥ ధా ॥ జయతునాథః । భయాత్ వా
క్యోక్త్యా దృఢప్రత్యయేన పురస్థితేపి భీమేదుర్యోధనభ్రాంత్యా జని

(౧)భీరు రాజపుత్రి అలమేవం విధమాలోక్య త్రాసేన। పశ్య ॥ప॥ యే నాకృష్టాసి రాజ్ఞాం సదసి నృపశునా తస్య దుశ్శాసనస్యస్త్యా నీభూతాని భీరుస్పృశ మమ కరయోః పీత శేషాణ్యసృంజి॥ కాం తే రాజ్ఞః కురూణామపి సరసమిదం మద్గదాచూర్ణితోరో రంగేంగే సృఙ్నిషిక్తం తవ పరిభవజస్యానలస్యోపశాంత్యై ॥ ౧౯౯ ॥ (౨) బుద్ధిమతికేక్వసా సంప్రతి భానుమతీ। యా ఖల్వవహసతి పాండవదారాన్। భవతి యాజ్ఞసేని యజ్ఞవేదిమధ్యసమ్భవే ॥ ద్రౌప ॥ (౩) ఆణవేదు ణాహో ॥భీమః॥ స్మరతి కిం భవతీ యత్ఖలు మయోక్తమ్। చంచద్భుజభ్రమితేత్యాది పఠతి ॥ ద్రౌ ॥ (౪) ణాహ సుమరామి। అణుహవామిఅ। భీమః। వేణీమస్యా

త భయాదిత్యర్థః। అపసర్పతి దూరం గచ్ఛతి (౧) ఏవంవిధం। భ్రాన్తిజనకైతాదృశ వికృతవేషం। నాపశురివ కృత్యాకృత్య వివేక శూన్యత్వాత్పశుతుల్యః తాదృశేన యేన రాజ్ఞాం సదసి అనేకరాజసంఘే కృష్టాసి వస్త్రాపహార కేశాకర్షణాదినా పరిభూతాసి। తస్య దుశ్శాసనస్య మత్పీతశేషాణి కాలాతిపాతాత్ స్త్యానీభూతాని ఘనీభూతాని మమ కరయోర్విద్యమానాన్యసృంజి రక్తాని స్పృశ। హే కాంతే మద్గదయా చూర్ణితౌ శకలీకృతౌ ఊరూ సక్థినీ యస్య తస్య కురూణామపి రాజ్ఞః సార్వభౌమత్వేనానేక సహాయ సంపన్నస్యాపి దుర్యోధనస్య ఇదానీమేవ సంహృత్యానీతత్వాత్సరసమార్ద్రమిదమసృక్ రక్తం। తవ పరిభవజస్యానలస్య దుర్యోధన దుశ్శాసనకృత భవత్పరాభవాగ్ని సంతాస్యోపాదచూడం వ్యాప్తస్యోపశాంత్యై ప్రశమనాయాంగేంగే ప్రత్యంగం నిషిక్తం ఉక్షితం। (౨) పూర్వం గాంధారీవందనార్థం గతాం ద్రౌపదీం దృష్ట్వా భానుమత్యా కృతస్య ఇదానీమపి కుతః కేశాన్న సంయచ్ఛతీతి పరిహాసస్య పురాతనత్వేపి మహాపరాధత్వాత్పునః పునరనుచింతనేనాధునా తనవద్భానాద్యా ఖల్వవహసతీతి వర్తమాననిర్దేశః। (౩) ప్రభా॥ ఆజ్ఞాపయతు నాథః। (౪) నాథ సుష్ఠు స్మరామి అనుభవామి చ।

బధ్నన్ । భవతు సంయమయామి తావదిదానీం (౧) ధార్తరాష్ట్రకులకాళరాత్రిః దుశ్శాసనాకృష్టాం వేణీం ॥ ద్రౌ ॥ (౨) ణాహ విసుమరిదం ఏదం వావారం ణాహ తుహ పసాఏణ పుణో వి సిక్ఖిస్సం ॥ చేటీ ॥ వేణీం బధ్నాతి । నేపథ్యే మహాసమరానలదగ్ధశేషాయ స్వస్తి రాజలోకాయ (౩) ॥ ప ॥ క్రోధాన్ధైర్యస్య మోక్షాద్ద్రవనిహతరిపుభిః పాండవైర్యుద్ధమధ్యే క్లిష్టాన్యున్ముక్తకేశాన్యనుదినమధునా పార్థివాన్తఃపురాణి । కృష్ణాయాః కేశపాశః కుపితయమసఖో ధూమకేతుః కురూణాం దిష్ట్యా బద్ధః ప్రజాభ్యో విరమతు నిధనం స్వస్తి రాజ్ఞాం కులేభ్యః ॥ ౨౦ ॥ యుధి ॥ దేవి పశ్య ఖల్వేవం సంహారాభినన్ద్యతే నభస్థలసంచారిణా సిద్ధలోకేన । తతః ప్రవిశతో వాసుదేవార్జునౌ । ఉభావుపసర్పతః । కృష్ణః (౪) విజయతాం

---

(౧) కాళరాత్రిః మహాప్రళయరాత్రిః ప్రళయకాలరాత్రిరితి కేచిత్ । నమీచ కాళరాత్రిశ్చ భైరవీగణనాయికేత్యమరశేషవచనాత్కాళరాత్రిరితి కాచిచ్ఛక్తిరిత్యన్యే । (౨) ఛా ॥ నాథ విస్మృతమేతం వ్యాపారం నాథస్య ప్రసాదేన పునరపి శిక్షిష్యే । (౩) యస్య ద్రౌపదీకేశపాశస్య మోక్షాద్విస్రంసనాత్ క్రోధాన్ధైరతీవరుష్టైః అత ఏవ వేదానీం నిహతశత్రుభిః పాండవైర్యుద్ధమధ్యే అధునేదానీం । అనుదినం దినే దినే పార్థివాన్తః పురాణి యుద్ధార్థమాగతరాజదారాః ఉన్ముక్తాః విస్రంసితాః కేశా యైస్తాని క్లిష్టాని కృతాన్యాసన్ । ఇదానీం యుద్ధమిళితానేకరాజహననాత్తద్దారా విముక్తకేశాః కృతా ఇతి భావః । క్రుద్ధాన్తకసజ్జగద్ఘాతుకః కురూణాం దుర్యోధనాదీనాం ధూమకేతుః అనిష్టసూచకోత్పాతవిశేషవద్స్థితః కృష్ణాయాః ద్రౌపద్యాః కేశపాశః కేశసమూహః బద్ధస్సంయమితః । ప్రజాభ్యస్సకాశాన్నిధనం సంహారః విరమతు విశ్రామ్యతు । ప్రజాసంహారః ప్రతిషిధ్యతామితి భావః । రాజకులేభ్యః కుశలం భవతు । రాజానో యుద్ధే మరణభీతిం విహాయ సుఖం తిష్ఠన్త్వితి భావః । (౪) విజయస్త్వయి సేనాయాస్సాక్షిణా త్రైపది

మహారాజో నిహతారాతిమండలస్సానుజః పాండుకులజన్మాయుధిష్ఠిరః ॥ అర్జు ॥ జయత్వార్యః ॥ యుధి ॥ పురోవలోక్య సహర్షం(౧)అయేభగవాన్పుండరీకాక్షః। వత్సశ్చకిరీటీ(౨)భగవన్కిమస్యమేవిజయాదన్యత్స్యాత్ । యస్య భగవాన్మంగళమాశాస్తే నారాయణః ॥

శ్యతామిత్యుక్తరీత్యా రాజపరివారకృతవిజయస్య రాజగామిత్వాన్నిహతారాతిమండలఇత్యుక్తిః । అతఏవ రాజాధిరాజపదవీసిద్ధేతి మహారాజఇత్యుక్తిః ఏతాదృశఘోరసంగ్రామేప్యేతత్సుకృత మహిమ్నా ఏకస్యాప్యనుజస్య నాశోనాభూదితి ద్యోతయితుం సానుజఇతి। పాండువజ్జయశాలిత్వమస్యాప్యప్రతిహతమితి సూచయితుం పాండుకులజన్మేతి (౧)విజయతామిత్యాద్యుక్తిశ్రవణానంతరంపురస్తాన్నిరీక్ష్యకృష్ణార్జునదర్శనేనాత్యంత సంతుష్టచిత్తః ప్రాహ। అయేభగవానిత్యాది। అయేఇతి హర్షద్యోతకోనిపాతః। భగోస్యాస్తీతిభగవాన్। భగశబ్దేన షడ్గుణాఉచ్యంతే। తదుక్తంవిష్ణుపురాణే। ఐశ్వర్యస్యసమగ్రస్య వీర్యస్యయశసశ్శ్రియః। జ్ఞానవైరాగ్యయోశ్చైవ షణ్ణాంభగఇతీరణేతి। పుండరీకేసితాంబుజేఇవాక్షిణీయస్యసః। అయంచవిష్ణౌయోగరూఢః (౨)హేస్వామిన్ మద్విషయే విజయతామితిభవదాశాసనం పునరుక్తం। భవదనుగ్రహేణ జయస్యసిద్ధత్వాదిత్యాహ। భగవన్కిమస్యేత్యాది। అస్యభవత్కృపావిషయస్యమే విజయాదన్యత్ స్యాత్కిమ్। విజయఏవభవేత్తద్భిన్నం నభవేదితిభావః। ఏతత్కథమితి చేదాహ। యస్యేత్యాది। నరాణాంసమూహోనారం ప్రాణిసంఘః అయనంస్థానంయస్య సనారాయణః। పూర్వపదాత్సంజ్ఞాయామగ ఇతిణత్వం। సకలప్రాణ్యంతర్యామీత్యర్థః। తత్తదంతర్యామిత్వేన తత్తత్పుణ్యపాపానుగుణ్యేన ఫలదానప్రవృత్తత్వాత్తదేకాంతభక్తిరూపసుకృతాశ్రయే మయిస్వత ఏవమంగళాశాసనాత్తస్యచసిద్ధసంకల్పత్వాచ్చ విజయస్యసిద్ధత్వాత్సిద్ధవిజయరూపమంగళస్యేదానీ

(౧)ప॥ కృతగుణమహదాదిక్షోభసంభూతమూర్తిం గుణినముదయనాశ
స్థానహేతుం ప్రజానాం। అజమమరమచింత్యం చింతయిత్వాపి నత్వాం భ
జతి జగతి దుఃఖం కిం పునర్దేవదృష్ట్వా ॥ ౨౦౧॥ యుధిష్ఠిరః పరిష్వజ్యా

మాశాసనం కిమర్థమితి భావః। (౧) హే దేవ ప్రకాశనశీల కృతాని
స్వపరిణామేనోత్పాదితాని గుణాని స్థూలభూతాని పృథివ్యాదీని మహ
దాదీని మహదహంకారతన్మాత్రేంద్రియాణి చ యేన తాదృశస్యావ్యక్త
స్య ప్రధానస్య క్షోభేణ వికృత్యా సృష్ట్యనుగుణ ప్రవృత్త్యా సంభూతా
మూర్తిర్జగదాకారో యస్య తథావిధం। గుణినం రజస్తమస్సత్వో
పాధికం। గుణత్రయోపాధికత్వ ఫలమాహ। ఉదయేత్యాది। ప్రజా
నాం ప్రాణినాం ఉదయ ఉద్భవః నాశస్సంహారః స్థానం స్థితిః పాలనమిత్య
ర్థః। తేషాం హేతుం కారణభూతం। స్వతో గుణత్రయాభావేపి జగజ్జ
న్మాద్యర్థం త్రిగుణాత్మకప్రధాన నిష్ఠగుణత్రయమాశ్రిత్య తత్తత్కా
ర్యాణి కుర్వాణమిత్యర్థః। తదుక్తం శ్రీభాగవతే। సత్త్వం రజస్త
మ ఇతి ప్రకృతేర్గుణాస్తైర్యుక్తః పర ఏకః పురుష ఇహాస్య ధత్తే। స్థిత్యా
దయే హరివిరంచిహరేతి సంజ్ఞాః శ్రేయాంసి తత్ర ఖలు సత్త్వతనోర్నృ
ణాం స్యుః ఇతి। ఏవం చ జగజ్జన్మస్థితి ప్రళయార్థమేవ గుణత్రయాశ్ర
యణమస్యేతి భావః। న జాయత ఇత్యజం ఉత్పత్తిరహితం న మ్రియత ఇత్య
మరం వినాశశూన్యమ్। అనాద్యంతత్వాన్నిత్యమిత్యర్థః। అజమజర
మితి పాఠేపి జరారూపపరిణామ శూన్యత్వే సుతరాం నాశశూన్య
త్వం సిద్ధ్యతీతి ఉక్తార్థ ఏవ ఫలితః। తథా చ శ్రుతిః ॥ న జాయతే మ్రి
యతే వా కదాచిదిత్యాదిః। అచింత్యం మనసాప్యగోచరం ఈదృక్త
యా నిశ్చేతుమశక్యమిత్యర్థః। యతో వాచో నివర్తంతే అప్రాప్య మ
నసా సహేతి శ్రుతేః। ఏతాదృశమహిమశాలినం త్వాం॥ జగతి। విద్య
మాన ఇతి శేషః జన్మజరామరణాది దుఃఖభాక్సంసారీ జనః చింతయిత్వా
పి ధ్యాత్వాపి దుఃఖం ఆధ్యాత్మికాధిభౌతికాధిదైవికాత్మక తాపత్ర

ర్జునంవత్సపరిష్వజస్వ మాం ॥ అర్జు ॥ ఆలింగతి ॥ వాసు ॥ ఏతేఖలుభగవంతః వ్యాసవాల్మీకిజామదగ్న్య జాబాలిప్రభృతయోమహర్షయః కల్పితానేక మంగళాః నకులసహదేవ ధృష్టద్యుమ్న సాత్యకిప్రభృతయశ్చసేనాపతయః యాదవమగధమాత్స్యకళింగాదయశ్చరాజన్యకుమారాః సరంధోత్తంభితతీర్థవారికలశాః తవాభిషేకమంగళంధారయంతి । అహమపిచార్వాకేణరక్షసా విప్రకృతంభవంతం వ్యాసముఖాదుపలభ్యభవత్సకాశమర్జునేనసహసత్వరమాగతః ॥ యుధి ॥ కిన్నామవయం దురాత్మనా చార్వాకేణ విప్రలబ్ధాః ॥ భీమః ॥ సక్రోధం (౧) క్వాసౌధార్తరాష్ట్రసఖః పుణ్యజనాపశదః యేనాస్యాతి మహాంశ్చిత్తవిభ్రమః కృతః ॥ వాసు ॥ నిగృహీతస్సదురాత్మానకులేన । తత్కథయమహారాజకిమస్మాత్పరం సమీహితం ॥ యుధి (౨) దేవపుండరీకాక్షనకించిన్నదదాతిభగవాన్ ప్రసన్నః । అహం పునః పురుషసాధారణ్యా అసంతుష్టయా బుద్ధ్యానఖల్వతఃపరమభ్యర్థయితుంక్షమః ॥

యజనితఖేదం నభజతి నప్రాప్నోతి । దృష్ట్వాసాక్షాత్కృత్య । కింపునః దర్శనోత్తరం దుఃఖంనభజతీతి కిమువక్తవ్యమిత్యర్థః । స్మరణమాత్రేణదుఃఖనివర్తకస్య భగవతస్సాక్షాద్దర్శనే దుఃఖనివృత్తిః కైముతికన్యాయసిద్ధేతిభావః । అశబ్దమస్పర్శమరూపమవ్యయం తథాఽరసం నిత్యమగంధవచ్చయత్ । నిచాయ్యతంమృత్యుముఖాత్ప్రముచ్యతే ఇత్యాదిశ్రుతయోప్యత్రానుసంధేయాః । (౧) ధార్తరాష్ట్రస్య దుర్యోధనస్యసఖామిత్రం ధార్తరాష్ట్రసఖః రాజాహస్సఖిభ్యష్టజితి సమాసాంతష్టచ్ । పుణ్యజనేషు రాక్షసేష్వపశదో నీచః (౨) ప్రసన్నో భగవాన్ కించిన్నదదాతీతినఅపితు సకలందదాత్యేవేత్యర్థః దౌర్లభ్యాత్ప్రకృతార్థం గమయతఇతి మహాభాష్యోక్తేః । గమయతః ప్రథయతః । అహంపునః అహంతు పురుషేషు సాధారణీసామాన్యా । సర్వపురుషవర్తినీతియావత్ । తయా । అసంతుష్టయా । శ్రేయసికేనతృప్యతే ।

పశ్యతుదేవః (3) క్రోధాంధైస్సకలంహతం రిపుకులం పంచాక్షతాః
పాండవాః పాంచాల్యామమదుర్నయేపతితయా తీర్ణో నికారార్ణ
వః । త్వందేవః పురుషోత్తమస్సుకృతినం మామాదృతోభాషసే కిం
నామాన్యదతః పరంభగవతోయాచే ప్రసన్నాదహమ్ ॥ ౨౦౨ ॥

సర్వాహిజనతా శ్రేయః కాంక్షతేహ్యుత్తరోత్తరం । మనోరథానా
మతటాః ప్రవాహాఇత్యాదిన్యాయేన శ్రేయోవిషయేతృప్తిరహితయా
బుద్ధ్యాఅతః పరంఇతోధికం అభ్యర్థయితుంఈదృశం శ్రేయో మేభూ
యాదిత్యాశాసితుం నక్షమః । వక్ష్యమాణరీత్యా సకలశ్రేయసాంస్వత
ఏవభవతాదత్తత్వాదతః పరస్య ప్రార్థనీయస్య కస్యాప్యభావాచ్చ
యాచితుంనయోగ్యఇత్యర్థః (3) తదేవోపపాదయతి ॥ క్రోధాంధై
రిత్యాదినా । క్రోధేనాంధైః ఇతి కర్తవ్యతామూఢైః అరిపరిభవజనిత
క్రోధావిష్టచిత్తైరితియావత్ అస్మాభిరితి శేషః । సకలంరిపుకులం భగవ
త్సంకల్పానుగుణ్యేన హతంనాశితం । పంచపాండవాఏతాదృశ సంప్ర
హారేపి భవత్కృపయా అక్షతాః హానిరహితాః । మమదుర్నయే మదీ
యద్యూతాది రూపదుర్వ్యాపారే పతితయా తాదృశఖేదం ప్రా
ప్తయా పాంచాల్యానికారః విప్రకారః పరిభవఇతియావత్ సఏవార్ణ
వస్సముద్రః తీర్ణఃఅతిక్రాంతః । మదీయదుర్నయప్రాప్తమహాఖేదాంబు
ధిమగ్నా ద్రౌపద్యపిభవత్కృపామహిమ్నేదానీముత్తీర్ణేతిభావః । త
త్సర్వం తిష్ఠతునామ । ప్రీతిపూర్వక భవత్సల్లాపహేతుభూతంభాగ్యం
దుర్లభమపి భవత్కృపయా మమలబ్ధమిత్యాహ । త్వందేవఇత్యాది ।
దేవః సకలప్రకాశనశీలః అతఏవపురుషోత్తమః పురుషేషూత్తమః స
ర్వశ్రేష్ఠఇత్యర్థః । ఉత్తమఃపురుషస్త్వన్యఇతి గీతావచనాద్విశేషణో
త్తర పదకర్మధారయోవా । ఆదృతఃఆదరణయుక్తస్సన్భాషసేసల్లప
సి । అతఃఅస్మాత్ పరంఅధికం అన్యత్ అస్మాద్భిన్నంకింనామ కింవాశ్రే
యఃప్రసన్నాద్భగవతోయాచే । సర్వశ్రేయసామపి భగవతాస్వతఏవ

(౧)తథాపిప్రీతశ్చేద్భగవాం_స్తదిదంభవతు॥ప॥ అకృపణమతిఃకామంజీ
వ్యాజ్జనఃపురుషాయుషంభవతుభగవద్భ_క్తిద్వైధంవినాపురుషో_త్తమే
దయితభువనోవిద్వద్బంధుర్గుణేషువిశేషవిత్సతతసుకృతీభూయాద్భూ

దత్తత్వాత్ప్రార్థనీయం పరంకిమపినాస్తీతిభావః। (౧) తథాపీతి॥
అస్తుచ్ఛ్రియసాంసర్వేషాం భగవత్కృపయాసిద్ధత్వేన ప్రార్థనీయ
స్యాకస్యాప్యభావేపీత్యర్థః। భగవాన్ స్వామీప్రీతశ్చేత్ ఇష్టార్థ
దానేఆదృతచిత్తోయదిభవేత్ ।తత్ । తదా।ఇదంవక్ష్యమాణం। భ
రతవాక్యమితిశేషః। భవతుఅస్తు। క్వచిద్భరతవాక్యమిత్యపి పాఠోదృ
శ్యతే। హేభగవన్ షడ్గుణసంపన్న ।అకృపణా। కార్పణ్యందైన్యంబద్ధ
ముష్టిత్వమితి యావత్ । తద్రహితామతిర్బుద్ధిర్యస్య దానశీలఇత్య
ర్థః। జనఃలోకః। పురుషస్యాయుః పురుషాయుషం। శతాయుఃపు
రుషఇతి శ్రుత్యుక్తశతసంవత్సరానిత్యర్థః। అచతురేత్యాదినా ని
పాతనాత్సాధుః। కాలాధ్వనోరితిద్వితీయా। తత్రేత్యర్థః। కామ
మత్యంతం జీవ్యాత్ ప్రాణాన్ ధారయతాత్ ।యస్మిన్ జీవతిజీవంతిబ
హవ స్సతుజీవతు॥ బకోపికింనకురుతేచంచ్వాస్వోదరపూరణమితిన్యా
యేన తాదృశమహోదార జీవనస్యలోకక్షేమంకరత్వేనాశాస్యత్వమి
తిభావః। పురుషోత్తమేహరౌ।భక్తిఃసేవ్యత్వేనదృఢానురాగః।ద్వై
ధంవినాద్విప్రకారకసంశయాత్మకజ్ఞానమంతరా। అయముత్తమో
వాసఉత్తమోవేతి సంశయంవిహాయపరమైకాంతభక్తిస్స్యాదితిభా
వః। సంఖ్యాయావిధార్థేధేత్యధికృత్య ద్విత్ర్యోశ్చధముఞితిసూత్రే
ణద్విశబ్దాద్ధముఞ్ ప్రత్యయః।దయితంప్రియంభువనం భువనస్థజనో
యస్యసః। స్వీయత్వేనేష్టసకలజగజ్జనఇత్యర్థః। తత్రాపి విదుషాం
జ్ఞానినాంబంధుః తేషాంసర్వవిషయసహకారీత్యర్థః। గుణేషువిశే
షం భేదంవేత్తీతి కర్తరిక్విప్ । గుణాగుణవివేకీత్యర్థః। అతఏవప్ర
సాధితమలంకృతంమండలం భూమండలంయేనసః తాదృశోభూపఃప్ర

పః ప్రసాధితమండలః ॥ ౧౦౩ ॥ సర్వే ఏవమస్తు । ఇతి పరిక్రమ్య నిష్క్రాన్తాస్సర్వే ॥ ఇతి షష్ఠోఙ్కః ॥

శ్రీభట్టనారాయణవిరచితం వేణీసంహారం

నామ నాటకం సమాప్తమ్.

భుః సతతమవిచ్ఛిన్నం సుకృతం శ్రేయస్తత్సాధనం వాస్యాస్తీతి మత్వా ధీఙాయఇనిః । భూయాత్ [భవతాత్ । ఏతాదృశభూపశ్రేయోలాభస్య జగజ్జీవాతుత్వాత్తదాశాస్యమితి భావః ॥

శ్రీ ఇతి వేణీసంహారవివృతౌ షష్ఠాఙ్కః శ్రీ

శ్రీనల్లాంచక్రవర్త్యాఖ్యమహావంశప్రసూతినా ।
సాహిత్యశబ్దతంత్రాది పరిశీలనశాలినా ॥
మహీశూరపురాధీశ చామరాజేన్ద్రమీయుషా ।
ధర్మాధికారి శ్రీచక్రవర్త్యయ్యంగార్యధీమతా ॥
ఇత్థంయథామతికృతాసందిగ్ధవిషయే క్వచిత్ ।
వేణీసంహారవివృతి ర్జీయాద్విష్ణుపదార్పితా ॥
క్వాహంమందమతిర్ధీరాః క్వచగమ్భీరవాక్కవిః ।
ఈదృశంసాహసం మేద్య కృపయా క్షంతుమర్హథ ॥

ಶ್ರೀರಸ್ತು.

ಶ್ರೀಮದ್ವಾದೀಭಸಿಂಹಸೂರಿವಿರಚಿತೆ.

ಕ್ಷತ್ರಚೂಡಾಮಣೌ.

ಪ್ರಥಮೋಲಂಬಃ.

ಶ್ರೀಪತಿರ್ಭಗವಾನ್ಪುಷ್ಯಾದ್ಭಕ್ತಾನಾಂವಸ್ಸಮೀಹಿತಂ।
ಯದ್ಭಕ್ತಿಃಶುಲ್ಕತಾಮೇತಿ ಮುಕ್ತಿಕನ್ಯಾಕರಗ್ರಹೆ ॥ ೧ ॥
ಸಂಕ್ಷೇಪೇಣಪ್ರವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ಚರಿತಂಜೀವಕೋದ್ಭವಂ।
ಪೀಯೂಷಂನಹಿನಿಶ್ಶೇಷಂ ಪಿಬನ್ನೇವಸುಖಾಯತೆ ॥ ೨ ॥
ಶ್ರೇಣಿಕಪ್ರಶ್ನಮುದ್ದಿಶ್ಯ ಸುಧರ್ಮೊಗಣನಾಯಕಃ।
ಯಥೋವಾಚಮಯಾಪ್ಯೇತದುಚ್ಯತೆಮೋಕ್ಷಲಿಪ್ಸಯಾ ॥ ೩ ॥
ಇಹಾಸ್ತಿಭಾರತೇಖಂಡೆ ಜಂಬೂದ್ವೀಪಸ್ಯಮಂಡನೆ।
ಮಂಡಲಂಹೇಮಕೋಶಾಭಂಹೇಮಾಂಗದಸಮಾಹ್ವಯಂ ॥ ೪ ॥
ತತ್ರರಾಜಪುರೀನಾಮ ರಾಜಧಾನೀವಿರಾಜತೆ।
ರಾಜರಾಜಪುರೀಸ್ಪರ್ಧಾ ಸೃಷ್ಟೇರ್ವಾಮಾತೃಕಾಯತೆ ॥ ೫ ॥
ತಸ್ಯಾಂಸತ್ಯಂಧರೋನಾಮ ರಾಜಾಭೂತ್ಸತ್ಯವಾಙ್ಮಯಃ।
ವೃದ್ಧಸೇವೀವಿಶೇಷಜ್ಞೋ ನಿತ್ಯೋದ್ಯೋಗೀನಿರಾಗ್ರಹಃ ॥ ೬ ॥
ಮಹಿತಾಮಹಿಷೀತಸ್ಯ ವಿಶ್ರುತಾವಿಜಯಾಖ್ಯಯಾ।
ವಿಜಯಾದ್ವಿಶ್ವನಾರೀಣಾಂ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯಾದಿಭಿರ್ಗುಣೈಃ ॥ ೭ ॥
ಸತ್ಯಪ್ಯಂತಃಪುರಸ್ತ್ರೀಣಾಂ ಸಮಾಜೆರಾಜವಲ್ಲಭಾ।
ಸೈವಾಸೀನ್ನಾಪರಾಕಾಚಿತ್ ಸೌಭಾಗ್ಯಂಹಿಸುದುರ್ಲಭಂ ॥ ೮ ॥
ನಿಷ್ಕಂಟಕಾಧಿರಾಜ್ಯೋಯಂ ರಾಜಾರಾಜ್ಞ್ಯಾಮನಾರತಂ।
ರಮಯನ್ನಾನ್ಯದಜ್ಞಾಸೀತ್ಪ್ರಜ್ಞಾಪ್ರಾಗ್ರಹರೋಪಿಸನ್ ॥ ೯ ॥
ವಿಷಯಾಸಕ್ತಚಿತ್ತಾನಾಂ ಗುಣಃಕೋವಾನನಶ್ಯತಿ।
ನವೈದುಷ್ಯಂನಮಾನುಷ್ಯಂ ನಾಭಿಜಾತ್ಯಂನಸತ್ಯವಾಕ್ ॥ ೧೦ ॥

ಪರಾರಾಧನಜಾದ್ದೈನ್ಯಾ ತ್ಪೈಶೂನ್ಯಾತ್ಪರಿವಾದತಃ ।
ಪರಾಭವಾತ್ಕಿಮನ್ಯೇಭ್ಯೋನಬಿಭೇತಿಹಿಕಾಮುಕಃ ॥ ೧೧ ॥
ಪಾಕಂತ್ಯಾಗಂವಿವೇಕಂಚವೈಭವಂಮಾನಿತಾಮಪಿ ।
ಕಾಮಾರ್ತಾಃಖಲುಮುಂಚನ್ತಿ ಕಿಮನ್ಯೈಃಸ್ವಂಚಜೀವಿತಂ ॥ ೧೨ ॥
ಪುನರೈಚ್ಛದಯಂದಾತುಂ ಕಾಷ್ಠಾಂಗಾರಾಯಕಾಶ್ಯಪೀಂ ।
ಅವಿಚಾರಿತರಮ್ಯಂಹಿರಾಗಾಂಧಾನಾಂವಿಚೇಷ್ಟಿತಂ ॥ ೧೩ ॥
ತಾವತಾತಂಸಮಭ್ಯೇತ್ಯ ಮನ್ತ್ರಿಮುಖ್ಯಾಅಬೂಬುಧನ್ ।
ದೇವದೇವೈರಪಿಜ್ಞಾತಂ ವಿಜ್ಞಾಪ್ಯಂಶ್ರೂಯತಾಮಿದಂ ॥ ೧೪ ॥
ಹೃದಯಂಚನವಿಶ್ವಾಸ್ಯಂ ರಾಜಭಿಃಕಿಂಪರೋನರಃ ।
ಕಿನ್ತುವಿಶ್ವಸ್ತವದ್ದೃಶ್ಯಾ ನಟಾಯಂತೇಹಿಭೂಭುಜಃ ॥ ೧೫ ॥
ಪರಸ್ಪರಾವಿರೋಧೇನ ತ್ರಿವರ್ಗೋಯದಿಸೇವ್ಯತೇ ।
ಅನರ್ಗಳಮದಃಸೌಖ್ಯ ಮಪವರ್ಗೋಽಪ್ಯನುಕ್ರಮಾತ್ ॥ ೧೬ ॥
ತತಸ್ತ್ಯಾಜ್ಯೌನಧರ್ಮಾರ್ಥೌ ರಾಜಭಿಃಸುಖಕಾಮ್ಯಯಾ ।
ಅದಃಕಾಮ್ಯಸಿದೇವಶ್ಛಿ ದಮೂಲಸ್ಯಕುತಃಸುಖಂ ॥ ೧೭ ॥
ನಾಶಿನಂಭಾವಿನಂಪ್ರಾಪ್ಯಂ ಪ್ರಾಪ್ತೇಚಫಲಸಂತತಿಂ ।
ವಿಚಾರ್ಯೈವವಿಧಾತವ್ಯ ಮನುತಾಪೋಽನ್ಯಥಾಭವೇತ್ ॥ ೧೮ ॥
ಇತಿಪ್ರಬೋಧಿತೋಽಪ್ಯೇಷ ಧುರಿರಾಜ್ಞಾಂನ್ಯವೇಶಯತ್ ।
ಕಾಷ್ಠಾಂಗಾರಮಹೋಮೋಹಾತ್ ಬುದ್ಧಿಃಕರ್ಮಾನುಸಾರಿಣೀ ॥ ೧೯ ॥
ವಿಷಯಾನ್ಧ್ಯವಿಚಾರೇಣ ವಿರಕ್ತಾನಾಂನೃಪಸ್ಯತು ।
ಪ್ರಕೃಷ್ಯಮಾಣರಾಗೇಣ ಕಾಲೋವಿಲಯಮೀಯಿವಾನ್ ॥ ೨೦ ॥
ಸಾತುನಿದ್ರಾವತೀಸ್ವಪ್ನ ಮದ್ರಾಕ್ಷೀತ್ಕ್ಷಣದಾಕ್ಷಯೇ ।
ಅಸ್ವಪ್ನಪೂರ್ವಂಜೀವಾನಾಂ ನಹಿಜಾತುಶುಭಾಶುಭಂ ॥ ೨೧ ॥
ವೈಭಾತಿಕವಿಧೇರನ್ತೇ ವಿಭೋರನ್ತಿಕಮೀಯುಷೀ ।
ಅರ್ಧಾಸನನಿವಿಷ್ಟೇಯ ಮಭಾಷಿಷ್ಟಚಭೂಭುಜಃ ॥ ೨೨ ॥
ಶ್ರುತ್ವಾಸ್ವಪ್ನತ್ರಯಂರಾಜಾ ಜ್ಞಾತ್ವಾಚಫಲಮಕ್ರಮಾತ್ ।
ಪ್ರತಿವಕ್ತುಮುಪಾದತ್ತ ಕಿಂಚಿನ್ನ್ಯಂಚನ್ಮನಾಃಭವನ್ ॥ ೨೩ ॥

ಪುತ್ರಮಿತ್ರಕಳತ್ರಾದೌ ಸತ್ಯಾಮಪಿಚಸಂಪದಿ ।
ಆತ್ಮೀಯಾಪಾಯಶಂಕಾಹಿ ಶಂಕುಃಪ್ರಾಣಭೃತಾಂಹೃದಿ ॥ ೧೪ ॥
ದೇವಿದೃಷ್ಟಸ್ತ್ವಯಾಸ್ವಪ್ನೆ ಬಾಲಾಶೋಕಃಸಮೌಳಿಕಃ ।
ಆಚಷ್ಟೆಸೋದಯಂಸೂನು ಮಷ್ಟಮಾಲಾಸ್ತುತದ್ವಧೂಃ ॥ ೧೫ ॥
ಆರ್ಯಪುತ್ರತತಃಪೂರ್ವಂ ದೃಷ್ಟನಷ್ಟಸ್ಯಕಿಂಫಲಂ ।
ಕಂಕೇಳಿರಿತಿಚೇದ್ದೇವಿ ಕಥಯತ್ಯೇಷಕಿಂಚನ ॥ ೧೬ ॥
ಇತೀಶವಾಕ್ಯಂಶುಶ್ರೂಷೀ ಮಹಿಷೀಭುವಿವೇತುಷೀ ।
ಮೂರ್ಛಿತಾತನ್ಮುಖಗ್ಲಾನೆ ರ್ವ್ಯಕ್ತಂವಕ್ತಿಹಿಮಾನಸಂ ॥ ೧೭ ॥
ತನ್ಮೋಹಾನ್ಮೋಹಿತೋರಾಜಾತಾಮೇವಾಯಮಬೂಬುಧತ್।
ಸತ್ಯಾಮಪ್ಯಭಿಷಂಗಾರ್ತೌ ಜಾಗರ್ತ್ಯೇವಹಿಪೌರುಷಂ ॥ ೧೮ ॥
ಸ್ವಪ್ನದೃಷ್ಟಕೃತೆಸದ್ಯೋನಷ್ಟಾಸುಂಕಿಂತನೋಷಿಮಾಂ ।
ನಹಿರಕ್ಷಿತುಮಿಚ್ಛನ್ತಿ ನಿರ್ದಹನ್ತಿಫಲದ್ರುಮಂ ॥ ೧೯ ॥
ವಿಪದಃಪರಿಹಾರಾಯ ಶೋಕಃಕಿಂಕಲ್ಪತೆನೃಣಾಂ ।
ಪಾವಕೆನಹಿಪಾತಃಸ್ಯಾದಾತಪಕ್ಲೇಶಶಾಂತಯೆ ॥ ೨೦ ॥
ತತೋವ್ಯಾಪತ್ಪ್ರತೀಕಾರಂಧರ್ಮಮೇವವಿನಿಶ್ಚಿನು ।
ಪ್ರದೀಪೈರ್ದೀಪಿತೆದೇಶೆ ನಹ್ಯಸ್ತಿತಮಸೋಗತಿಃ ॥ ೨೧ ॥
ಇತ್ಯಾದಿಸ್ವಾಮಿವಾಕ್ಯೇನ ಲಬ್ಧಾಶ್ವಾಸಾಯಥಾಪುರಂ ।
ಪತ್ಯಾಸಾಕಮಸಾರೇಮೆ ದುಃಖಚಿನ್ತಾಹಿತತ್ಕ್ಷಣೆ ॥ ೨೨ ॥
ಅಥಪ್ರಬೋಧಿತಂಸ್ವಪ್ನಾ ದಪ್ರಬುದ್ಧಮಮುಂಪುನಃ ।
ಚೋದಯನ್ತೀವಪತ್ನೀಯ ಮನ್ತರ್ವತ್ನೀಧುರಂದಧೌ ॥ ೨೩ ॥
ಸದೋಹಳಾಮಿಮಾಂವೀಕ್ಷ್ಯದುಸ್ಸ್ವಪ್ನಫಲನಿಶ್ಚಯಾತ್ ।
ಅನುಶೇತೇಸ್ಮರಾಜಾಯಮಾತ್ಮರಕ್ಷಾಪರಾಯಣಃ ॥ ೨೪ ॥
ಮನ್ತ್ರಿಣಾಂಲಂಘಿತಂವಾಕ್ಯ ಮಭಾಗ್ಯೆನಮಯಾಮುಧಾ ।
ವಿಪಾಕೆಹಿಸತಾಂವಾಕ್ಯಂ ವಿಶ್ವಸನ್ತ್ಯವಿವೇಕಿನಃ ॥ ೨೫ ॥
ನಹ್ಯಕಾಲಕೃತಾವಾಂಛಾ ಸಂಪ್ರಷ್ಣಾತಿಸಮೀಹಿತಂ ।
ಕಿಂಪ್ರಷ್ಟಾಪಚಯಃಶಕ್ಯಃ ಫಲಕಾಲೆಸಮಾಗತೆ ॥ ೨೬ ॥

ಇತ್ಯಾರ್ಯೊತ್ತಮಂಶರಕ್ಷಾರ್ಥಂಕೇಕಿಯಂತ್ರಮಚೀಕರತ್ ।
ಆಸ್ಥಾಸತಾಂಯಶಃಕಾಯೇನಧ್ಯಸ್ಥಾಯಿಶರೀರಕೇ ॥ ೩೭ ॥
ಅಕ್ರೀಡದೌಪೃದಕ್ರೀಡಾ ಮನುಭೋಕ್ತುಂವಿಶಾಂಪತಿಃ ।
ವ್ಯಜೀಹರಚ್ಚಯಂತ್ರಸ್ಥಂ ಪತ್ನೀಂವರ್ತ್ಮನಿವಾರ್ಮುಚಾಂ ॥ ೩೮ ॥
ತಾವತ್ಯೈವಕೃತಘ್ನಾಭ್ಯಾಂರಾಜಘ್ನಾಭ್ಯಾಂಚಸಾಧರ್ಯ ।
ಸ್ವವಿಧೇಯಾಂಭುವಂಚೇತಿಕಾಷ್ಠಾಂಗಾರೋವ್ಯಚೀಚರತ್ ॥ ೩೯ ॥
ಜೀವಿತಾತ್ತುಪರಾಧೀನಾ ಜ್ಜೀವಾನಾಂಮರಣಂವರಂ ।
ಮೃಗೇಂದ್ರಸ್ಯಮೃಗೇಂದ್ರತ್ವಂ ವಿತೀರ್ಣಂಕೇನಕಾನನೇ ॥ ೪೦ ॥
ಅಚೀಕಥಚ್ಚಮನ್ತ್ರಿಭ್ಯೋ ರಾಜದ್ರೋಹೋವಿಧೀಯತಾಂ ।
ಇತಿರಾಜದ್ರುಹಾನಿತ್ಯಂದೈವತೇನಾಭಿಧೀಯತೇ ॥ ೪೧ ॥
ಸ್ವಂತಂಕಿನ್ನುದುರುತಂವಾ ಕಿಮುದರ್ಕಂವಿತರ್ಕ್ಯತಾಂ ।
ಅತರ್ಕಿತಮಿದಂವೃತ್ತಂ ತರ್ಕರೂಢಂಹಿನಿಶ್ಚಲಂ ॥ ೪೨ ॥
ಜಿಹ್ರೇಮಿವಕ್ತುಮಪ್ಯೇತದುಕ್ತಿರ್ದೈವಭಯಾದಿತಿ ।
ಮನಸ್ಯನ್ಯದ್ವಚಸ್ಯನ್ಯ ತ್ಕರ್ಮಣ್ಯನ್ಯದ್ಧಿಪಾಪಿನಾಂ ॥ ೪೩ ॥
ತದ್ವಾಕ್ಯಾದ್ವ್ಯಥತೋವಂಶ್ಯಾ ಯಮಿನಃಪ್ರಾಣಿಹಿಂಸನಾತ್ ।
ಕ್ಷುದ್ರಾದುರ್ಭಿಕ್ಷತಶ್ಚೈವ ಸಭ್ಯಾಸ್ಸರ್ವೇಪಿತತ್ರಸುಃ ॥ ೪೪ ॥
ಆತ್ಮಘ್ನಂಧರ್ಮದತ್ತಾಖ್ಯಃ ಸಚಿವೋವಾಚಮೂಚಿವಾನ್ ।
ಗಾಥಾಹಿಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿಸ್ಸ್ಯಾದಾತ್ಮಪ್ರಾಣಾನಪೇಕ್ಷಿಣೀ ॥ ೪೫ ॥
ರಾಜಾನಃಪ್ರಾಣಿನಾಂಪ್ರಾಣಾ ಸ್ತೇಷುಸತ್ಸ್ವೇವಜೀವನಾತ್ ।
ತತ್ರತ್ರಸದಸತ್ಕೃತ್ಯಂ ಲೋಕಏವಕೃತಂಭವೇತ್ ॥ ೪೬ ॥
ಏವಂರಾಜದ್ರುಹಾಂಹನ್ತಿ ಸರ್ವದ್ರೋಹಿತ್ವಸಂಭವೇ ।
ರಾಜಧ್ರುಗೇವಕಿಂನಸ್ಯಾ ತ್ಪಂಚಪಾತಕಭಾಜನಂ ॥ ೪೭ ॥
ರಕ್ಷ್ಯನ್ತೇಽತ್ರರಾಜಾನೋ ದೇವಾನ್ದೇಹಭೃತೋಪಿಚ ।
ದೇವಾಸ್ತುನಾತ್ಮನೋಪ್ಯೇವಂ ರಾಜಾಹಿಪರದೇವತಾ ॥ ೪೮ ॥
ಕಿಂಚಾತ್ರದೈವತಂಹನ್ತಿ ದೈವತದ್ರೋಹಿಣಂಜನಂ ।
ರಾಜಾರಾಜದ್ರುಹಾಂವಂಶಂ ವಂಶ್ಯಾನನ್ಯಚ್ಚತತ್ಕ್ಷಣೇ ॥ ೪೯ ॥

ಅರ್ಥಿನಾಂಜೀವನೋಪಾಯ ಮುಪಾಯಂಚಾಭಿಭಾವಿನಾಂ ।
ಕುರ್ವನ್ತಃಖಲುರಾಜಾನಃಸೇವ್ಯಾಹವ್ಯವಹಾಯಥಾ ॥ ೫೦ ॥
ಇತಿ ಧರ್ಮ್ಯವಚೋಧ್ಯಾಸೀನ್ಮರ್ಮಭಿತ್ತೀವ್ರಕರ್ಮಣಃ ।
ಪಿತ್ತಜ್ವರವತಃಕ್ಷೀರಂ ತಿಕ್ತಮೇವಹಿಭಾಸತೇ ॥೫೧ ॥
ಸಕಾರ್ತಘ್ನ್ಯಾದಿದೋಷಂಚ ಗುರುದ್ರೋಹಂಚಕಿಂಪರೈಃ ।
ಪರಿವಾದಂಚನಾದ್ರಾಕ್ಷೀದ್ದೋಷಂನಾರ್ಥೀಹಪಶ್ಯತಿ ॥ ೫೨ ॥
ಮಥನೋನಾಮತತ್ಸ್ಯಾಲಃ ತದ್ವಾಚಂಬಹ್ವಮನ್ಯತ ।
ತದ್ವಿಧಾಣಾಂಕೃತಂದಾತ್ರಂ ಪರಿಪಂಥವಿಧಾಯಿನಃ ॥ ೫೩ ॥
ಪ್ರಾಹೈಷೀಚ್ಚಬಲಂಹಂತುಂ ರಾಜಾನಂ ಹನ್ತಪಾಪಧೀಃ ।
ಪಯೋಹ್ಯಾಸ್ಯಗತಂಶಕ್ಯಂ ಪಾನನಿಷ್ಠೀವನದ್ವಯೇ ॥ ೫೪ ॥
ದೌವಾರಿಕಮುಖಾದೇತದುಪಲಭ್ಯರುಷಾನೃಪಃ ।
ಉದತಿಷ್ಠತಸಂಗ್ರಾಮೇ ನಹಿತಿಷ್ಠತಿರಾಜಸಂ ॥ ೫೫ ॥
ತಾವತಾರಾಧ್ಸನಾದ್ಭ್ರಷ್ಟಾಂ ನಷ್ಟಾಸುಂ ಗರ್ಭಿಣೀಂ ಪ್ರಿಯಾಂ ।
ದೃಷ್ಟ್ವಪುನರ್ನ್ಯವರ್ತಿಷ್ಟಸ್ತ್ರೀಷ್ವವಜ್ಞಾಹಿದುಸ್ಸಹಾ ॥ ೫೬ ॥
ಅಬೋಧಯಚ್ಚ ತಾಂಪತ್ನೀಂ ಲಬ್ಧಬೋಧೋ ಮಹೀಪತಿಃ ।
ತತ್ವಜ್ಞಾನಂಹಿಜಾಗರ್ತಿ ವಿದುಷಾಮರ್ತಿಸಂಭವೇ ॥ ೫೭ ॥
ಶೋಕೇನಾಲಮಪುಣ್ಯಾನಾಂ ಪಾಪಂ ಕಿಂನಫಲಪ್ರದಂ ।
ದೀಪನಾಶೇ ತಮೋರಾಶಿಃ ಕಿಮಾಹ್ವಾನಮಪೇಕ್ಷತೇ ॥ ೫೮ ॥
ಯೌವನಂಚ ಶರೀರಂಚ ಸಂಪಚ್ಚವ್ಯೇತಿನಾದ್ಭುತಂ ।
ಜಲಬುದ್ಬುದನಿತ್ಯತ್ವೇ ಚಿತ್ರಯಾನಹಿತತ್ಕ್ಷಯೇ ॥ ೫೯ ॥
ಸಂಯುಕ್ತಾನಾಂ ವಿಯೋಗಶ್ಚ ಭವಿತಾಹಿ ನಿಯೋಗತಃ ।
ಕಿಮನ್ಯೈರಂಗತೋಪ್ಯಂಗೀ ನಿಸ್ಸಂಗೋಹಿ ನಿವರ್ತತೇ ॥ ೬೦ ॥
ಅನಾದೌಸತಿಸಂಸಾರೇ ಕೇನಕಸ್ಯ ನಬಂಧುತಾ ।
ಸರ್ವಥಾ ಶತ್ರುಭಾವಶ್ಚ ಸರ್ವಮೇತದ್ಧಿಕಲ್ಪನಾ ॥ ೬೧ ॥
ಇತಿ ಧರ್ಮ್ಯಂ ವಚಸ್ತಸ್ಯಾಲೇಭೇನೈವ ಪದಂಹೃದಿ ।
ದಗ್ಧಭೂಮ್ಯುಪ್ತಬೀಜಸ್ಯ ನಹ್ಯಂಕುರಸಮರ್ಥತಾ ॥ ೬೨ ॥

ಅಯಂತ್ವಾಪನ್ನಸತ್ವಾಂತಾಮೂರೋಪ್ಯ ಶಿಖಿಯಂತ್ರಕಂ ।
ಸ್ವಯಂತದ್ಭ್ರಮಯಾಮಾಸ ಹಂತಕ್ರೂರತಮೋವಿಧಿಃ ॥ ೬೩ ॥
ವಿಯತಾಸ್ಮಿನ್ಗತೆಯೋದ್ಧಂ ಸಮೋಹಾದುಪಚಕ್ರಮೆ ।
ನಹ್ಯಂಗುಳಿರಸಾಹಾಯ್ಯಾ ಸ್ವಯಂ ಶಬ್ದಾಯತೇತರಾಂ ॥ ೬೪ ॥
ಅಥ ಯುಧ್ವಾ ಚಿರಂಯೋದ್ಧಾ ಮುಧಾ ಪ್ರಾಣಿವಧೇನಕಿಂ ।
ಇತ್ಯೂಹೇನ ವಿರಕ್ತೋಭೂದ್ಗತ್ಯಧೀನಂಹಿ ಮಾನಸಂ ॥ ೬೫ ॥
ವಿಷಯಾಸಂಗದೋಷೋಯಂ ತ್ವಯೈವವಿಷಯೀಕೃತಃ ।
ಸಾಂಪ್ರತಂವಾವಿಷಪ್ರಖ್ಯೆ ಮುಂಚಾತ್ಮನ್ವಿಷಯೆಸ್ಪೃಹಾಂ ॥ ೬೬ ॥
ಭುಕ್ತಪೂರ್ವಮಿದಂಸರ್ವಂ ತ್ವಯಾತ್ಮನ್ ಭುಜ್ಯತೆ ತತಃ ।
ಉಚ್ಛಿಷ್ಟಂ ತ್ಯಜ್ಯತಾಂರಾಜ್ಯಮನಂತಾಹ್ಯಸುಹೃದ್ಭವಾಃ ॥ ೬೭ ॥
ಅವಶ್ಯಂ ಯದಿನಶ್ಯಂತಿ ಸ್ಥಿತ್ವಾಪಿ ವಿಷಯಾಶ್ಚಿರಂ ।
ಸ್ವಯಂತ್ಯಾಜ್ಯಾಸ್ತಥಾಹಿಸ್ಯಾನ್ಮುಕ್ತಿಸ್ಸಂಸೃತಿರನ್ಯಥಾ ॥ ೬೮ ॥
ತ್ಯಜ್ಯತೆ ರಜ್ಯಮಾನೇನ ರಾಜ್ಯೇನಾನ್ಯೇನವಾಜನಃ ।
ಭಜ್ಯತೆತ್ಯಜ್ಯಮಾನೇನ ತತ್ತ್ಯಾಗೋಸ್ತು ವಿವೇಕಿನಾಂ ॥ ೬೯ ॥
ಇತಿ ಭಾವನಯಾರಾಜಾ ವೈರಾಗ್ಯಂಪರಮೀಯಿವಾನ್।
ತ್ಯಕ್ತ್ವಾಸಂಗಂ ನಿಜಾಂಗಂಚ ದಿವ್ಯಾಂಸಂಪದಮಾಸದತ್ ॥ ೭೦ ॥
ಪ್ರಾರಾಜಾನಪದಾಸ್ಸರ್ವೆ ನಿರ್ವೇದಂಪ್ರತಿಪೇದಿರೆ।
ಪೀಡಾಹ್ಯಭಿನವಾನೃಣಾಂ ಪ್ರಾಯೊ ವೈರಾಗ್ಯಕಾರಣಂ ॥ ೭೧ ॥
ಅಧಿಸ್ತ್ರರಾಗಕ್ರೂರೋಯಂ ರಾಜ್ಯಂಪ್ರಾಜ್ಯಮಸೂನಪಿ ।
ತದ್ವಂಚಿತಾಹಿಮುಂಚಂತಿ ಕಿನ್ನಮುಂಚಂತಿ ರಾಗಿಣಃ ॥ ೭೨ ॥
ನಾರೀಜಘನರಂಧ್ರಸ್ಥವಿಣ್ಮೂತ್ರಮಯಚರ್ಮಣಾ ।
ವರಾಹಇವಪಿಡ್ಭಕ್ಷೀ ಹಂತಮೂಢಸ್ಸುಖಾಯತೆ ॥ ೭೩ ॥
ಕಿಂಕೀದೃಶಂಕಿಯತ್ಕ್ವೇತಿವಿಚಾರೇಸತಿದುಸ್ಸಹಂ ।
ಅವಿಚಾರಿತರಮ್ಯಂಹಿ ರಾಮಾಸಂಪರ್ಕಜಂಸುಖಂ ॥ ೭೪ ॥
ನಿವಾರಿತಾಪ್ಯಕೃತ್ಯೇಸ್ಯಾನ್ನಿಷ್ಫಲಾದುಷ್ಫಲಾಚಧೀಃ ।
ಕೃತ್ಯೇತುನಾಪಿಯತ್ನೇನ ಕೋತ್ರಹೇತುರ್ನಿರೂಪ್ಯತಾಂ॥ ೭೫ ॥

ನಿಶ್ಚಿತ್ಯಾಪ್ಯಘಹೇತುತ್ವಂ ದುಶ್ಚಿತ್ತಾನಾಂ ನಿವಾರಣೇ ।
ಯೇನಾತ್ಮನ್ನಿಪುಣೋನಾಸೀ ತ್ತದ್ಧಿದುಷ್ಕರ್ಮವೈಭವಂ ॥ ೭೬ ॥
ಹೇಯೇ ಸ್ವಯಂಸತೀಬುದ್ಧಿರ್ಯತ್ನೇನಾಪ್ಯಸತೀಶುಭೇ।
ತದ್ಧೇತುಕರ್ಮತದ್ವಂತಮಾತ್ಮಾನಮಪಿಸಾಧಯೇತ್॥೭೭ ॥
ಕೋಽಹಂಕೀದೃಗ್ಗುಣಃಕ್ವಾತ್ಯಃ ಕಿಂಪ್ರಾಪ್ಯಃಕಿಂನಿಮಿತ್ತಕಃ ।
ಇತ್ಯೂಹಃಪ್ರತ್ಯಹಂನೋಚೇತ್ ಅಸ್ಥಾನೇಹಿಮತಿರ್ಭವೇತ್ ॥ ೭೮ ॥
ಮುಹ್ಯಂತಿದೇಹಿನೋಮೋಹಾತ್ ಮೋಹನೀಯೇನಕರ್ಮಣಾ ।
ನಿರ್ಮಿತಾನ್ನಿರ್ಮಿತಾಶೇಷಕರ್ಮಣಾಧರ್ಮವೈರಿಣಾ ॥ ೭೯ ॥
ಕಿನ್ನುಕರ್ತುಂತ್ವಯಾರಬ್ಧಂಕಿಂನುವಾಕ್ರಿಯತೇಧುನಾ ।
ಆತ್ಮನ್ನಾರಬ್ಧಮುತ್ಸೃಜ್ಯಹಂತಬಾಹ್ಯೇಹಿಮುಹ್ಯಸಿ ॥ ೮೦ ॥
ಇದಮಿಷ್ಟಮನಿಷ್ಟಂವೇತ್ಯಾತ್ಮನ್ಸಂಕಲ್ಪಯನ್ಮುಧಾ ।
ಕಿನ್ನುಮೋಮುಹ್ಯಸೇಬಾಹ್ಯೇ ಸ್ವಸ್ವಾನ್ತಂಸ್ವವಶೀಕುರು ॥ ೮೧ ॥
ಲೋಕದ್ವಯಾಹಿತೋತ್ಪಾದಿ ಹನ್ತಸ್ವಾಂತಮಶಾಂತಿಮತ್ ।
ನಪ್ವೇಕ್ಷಿದ್ವೇಕ್ಷಿತೇಮೌಢ್ಯಾ ದನ್ಯಂಸಂಕಲ್ಪ್ಯವಿದ್ವಿಷಂ॥ ೮೨ ॥
ಅನ್ಯದೀಯಮಿವಾತ್ಮೀಯ ಮಪಿದೋಷಂಪ್ರಪಶ್ಯತಾ ।
ಕಃಸಮಃಖಲುಮುಕ್ತೋಽಯಂಮುಕ್ತಃಕಾಯೇನಚೇದಪಿ॥ ೮೩ ॥
ಇತ್ಯಾದ್ಯೂಹಪರೇಲೋಕೇ ಕೇಕೀತುವಿಯತಾಗತಃ ।
ಪಾತಯಾಮಾಸರಾಜ್ಞೀಂತಾಂ ತತ್ಪುರಪ್ರೇತವೇಶ್ಮನಿ ॥ ೮೪ ॥
ಜೀವಾನಾಂಪಾಪವೈಚಿತ್ರ್ಯಂ ಶ್ರುತವಂತಃಶ್ರುತೌಪುರಾ ।
ಪಶ್ಯೇಯುರಧುನೇತೀವ ಶ್ರೀಕಲ್ಪಾಭೂದಕಿಂಚನಾ॥೮೫ ॥
ಕ್ಷಣನಶ್ವರಮೈಶ್ವರ್ಯ ಮಿತ್ಯರ್ಥಂಸರ್ವಥಾಜನಃ ।
ನಿರಣೈಷೀದಿಮಾಂದೃಷ್ಟ್ವಾ ದೃಷ್ಟಾಂತೇಹಿಸ್ಫುಟಾಮತಿಃ॥ ೮೬ ॥
ಪೂರ್ವಾಹ್ಣೇಪೂಜಿತಾರಾಜ್ಞೀರಾಜ್ಞಾನ್ಯೈವಾಪರಾಹ್ಣಕೇ ।
ಪರೇತಭೂಶರಣ್ಯಾಭೂ ತ್ಪಾಪಾದ್ಬಿಭ್ಯತುಪಂಡಿತಾಃ ॥ ೮೭ ॥
ಸಾತುಮೂರ್ಛಾಪರಾಧೀನಾ ಸೂತಿಪೀಡಾಮಜಾನತೀ ।
ಪಾಸಿಪ್ರೈಜನನೇಸೂನುಂ ಸುಷುವೇಹಂತತದ್ದಿನೇ ॥ ೮೮ ॥

ತಾವತಾದೇವತಾಕಾಚಿ ದ್ಧಾತ್ರೀವೇಷೇಣಸನ್ಯಧಾತ್ ।
ತತ್ರೈವಪುತ್ರಪುಣ್ಯೇನ ಪುಣ್ಯೈಕಿಂವಾದುರಾಸದಂ ॥ ೮೯ ॥
ತಾಂಪಶ್ಯಂತ್ಯಾಅಭೂತ್ತಸ್ಯಾ ಉದ್ವೇಲಃಶೋಕಸಾಗರಃ ।
ಸನ್ನಿಧೌಹಿಸ್ವಬಂಧೂನಾಂ ದುಃಖಮುನ್ಮಸ್ತಕಂಭವೇತ್ ॥ ೯೦ ॥
ದೇವತಾತುಸಮಾಶ್ವಾಸ್ಯಜಾತಮಾಹಾತ್ಮ್ಯವರ್ಣನೈಃ ।
ಊರ್ಣಾದಿದರ್ಶನೋದ್ಭೂತೈರ್ದೇವೀಂತಾಮಿತ್ಯವೋಚತ ॥ ೯೧ ॥
ಪುತ್ರಾಭಿವರ್ಧನೋಪಾಯೇ ದೇವಿಚಿಂತಾನಿವರ್ತ್ಯತಾಂ ।
ಕ್ಷತ್ರಪುತ್ರೋಚಿತಃಕಶ್ಚಿದೇನಂಸಂವರ್ಧಯಿಷ್ಯತಿ ॥೯೨॥
ಇತ್ಯುಕ್ತೇಕೋಪಿದೃಷ್ಟೋಭೂದ್ವಿಸೃಷ್ಟಪ್ರೇತಸೂನುಕಃ ।
ಸೂನುಂಸೂನೃತಯೋಗೀಂದ್ರವಾಕ್ಯಾತ್ತತ್ರಗವೇಷಯನ್ ॥ ೯೩ ॥
ತದ್ದರ್ಶನೇನತದ್ವಾಕ್ಯಂ ಪ್ರಮಾಣಂನಿರ್ಣಿನಾಯಸಾ ।
ನಿಶ್ಚಲಾದವಿಸಂವಾದಾ ದ್ವಸ್ತುನೋಹಿವಿನಿಶ್ಚಯಃ ॥ ೯೪ ॥
ತತೋಗತ್ಯಂತರಾಭಾವಾದ್ದೇವತಾಪ್ರೇರಣಾಚ್ಚಸಾ ।
ಪಿತ್ರೀಯಮುದ್ರಯೋಪೇತಮಾಶಾಸ್ಯಾಂತರಧಾತ್ಸುತಂ ॥೯೫॥
ಗಂಧೋತ್ಕಟೋಪಿತಂಪಶ್ಯನ್ನತ್ರಪದ್ವೈಶ್ಯನಾಯಕಃ ।
ಎಧೋನ್ವೇಷಿಜನೈರ್ದೃಷ್ಟಃ ಕಿಂವಾನಪ್ರೀತಯೆಮಣಿಃ ॥ ೯೬ ॥
ಹರ್ಷಕಂಟಕಿತಾಂಗೋಯ ಮಾದಧಾನಸ್ತಮಂಗಜಂ ।
ಜೀವೇತ್ಯಾಶಿಷಮಾಕರ್ಣ್ಯ ತನ್ನಾಮಸಮಕಲ್ಪಯತ್ ॥ ೯೭ ॥
ಅಮೃತಂಸೂನುಮಜ್ಞಾನಾತ್ ಸುಸ್ಥಿತಂಕಥಮಭ್ಯಧಾಃ ।
ಇತಿಕ್ರುಧ್ಯನ್ಸ್ವಭಾರ್ಯಾಯೈ ಸಾನಂದೋಯಮದಾತ್ಸುತಂ ॥ ೯೮ ॥
ಅಭ್ಯನಂದೀತ್ಸುನಂದಾಪಿ ನಂದನಸ್ಯಾವಲೋಕನಾತ್ ।
ಪ್ರಾಣವತ್ಪ್ರೀತಯೆಪುತ್ರಾ ಮೃತೋತ್ಪನ್ನಾಸ್ತುಕಿಂಪುನಃ ॥ ೯೯ ॥
ದೇವತಾಜನನೀಮಸ್ಯ ಬಂಧುವೇಶ್ಮಪರಾಙ್ಮುಖೀಂ ।
ದಂಡಕಾರಣ್ಯಮಧ್ಯಸ್ಥಮನೈಷೀತ್ತಾಪಸಾಶ್ರಮಂ ॥ ೧೦೦ ॥
ಕೃತ್ವಾಚತಾಂತಪಸ್ಯಂತೀಂ ಸತೋಷಾಸಾಮಿಷಾದಗಾತ್ ।
ಸಮೀಹಿತಾರ್ಥಸಂಸಿದ್ಧೌಮನಃಕಸ್ಯನತುಷ್ಯತಿ ॥ ೧೦೧ ॥

ಅವಾತ್ಸೀದ್ರಾಜಪತ್ನೀಚ ವತ್ಸಂನಿಜಮನೋಗೃಹೆ ।
ಜಿನಪಾದಾಂಬುಜಂಚೈವ ಧ್ಯಾಯಂತೀಸಂತತಾಪಸೀ ॥ ೧೦೨ ॥
ಅನಲ್ಪತೂಲತಲ್ಪಸ್ಥಾ ಸವೃಂತಪ್ರಸವಾದಪಿ ।
ನಿರ್ಭರಂಹಂತಸೀದಂತ್ಯೈರ್ದರ್ಭಶಯ್ಯಾಪ್ಯರೋಚತ ॥ ೧೦೩॥
ಸ್ವಹಸ್ತಲೂನನೀವಾರೋ ಹ್ಯಾಹಾರೋಸ್ಯಾಃಪರೇಣಕಿಂ ।
ಅವಶ್ಯಮನುಭೋಕ್ತವ್ಯಂ ಕೃತಂಕರ್ಮಶುಭಾಶುಭಂ ॥ ೧೦೪ ॥
ಅಥಗಂಧೋತ್ಕಟಾಯಾರ್ಥ ಮರ್ಭಕಾರ್ಥಂಮಹೋತ್ಸವಂ ।
ಆತ್ಮಾರ್ಥಂಗಣಯನ್ಮೂಢಃ ಕಾಷ್ಠಾಂಗಾರೋಪ್ಯದಾನ್ಮುದಾ ॥ ೧೦೫ ॥
ತತ್ಕ್ಷಣೇತತ್ಪುರೇಜಾತಾನ್ ಜಾತಾನಪಿತದಾಜ್ಞಯಾ ।
ಲಬ್ಧ್ವಾವೈಶ್ಯಪತಿಃಪುತ್ರಂ ಮಿತ್ರೈಸ್ಸಾರ್ಧಮವರ್ಧಯತ್ ॥ ೧೦೬ ॥
ಅಥಜಾತಸ್ಸುನಂದಾಯಾ ನಂದಾಢ್ಯೋನಾಮನಂದನಃ ।
ತೇನಜೀವನ್ಧರೋರೇಜೇ ಸೌಭ್ರಾತ್ರಂಹಿದುರಾಸದಂ ॥ ೧೦೭ ॥
ಏವಂಸದ್ಬನ್ಧುಮಿತ್ರೀಯ ಮೇಧಮಾನೋದಿನೇದಿನೇ ।
ಅತಿಶೇತೇಸ್ಮಶೀತಾಂಶು ಮಕಲಂಕಾಂಗಭಾವತಃ ॥ ೧೦೮ ॥
ತತಃಶೈಶವಸಂಭೂಷ್ಣು ಸ್ಸರ್ವವ್ಯಸನದೂರಗಃ ।
ಪಂಚಮಂಚವಯೋಭೇಜೆ ಭಾಗ್ಯೇಜಾಗ್ರತಿಕಾವ್ಯಥಾ ॥ ೧೦೯ ॥
ಅಥಾನರ್ಥಕಮವ್ಯಕ್ತ ಮತಿಹೃದ್ಯಂಚವಾಙ್ಮಯಂ ।
ಮುಕ್ತ್ವಾತಿವ್ಯಕ್ತಗೀರಾಸೀ ತ್ಸ್ವಯಂವೃಣ್ವಂತಿಹಿಸ್ತ್ರಿಯಃ॥೧೧೦॥
ಆಚಾರ್ಯಕವಪುಃಕಶ್ಚಿ ದಾರ್ಯನಂದೀತಿಕೀರ್ತಿತಃ ।
ಆಸೀದಸ್ಯಗುರುಃಪುಣ್ಯಾ ದ್ಗುರುರೇವಹಿದೇವತಾ ॥ ೧೧೧ ॥
ನಿಜಪ್ರತ್ಯೂಹನಷ್ಟಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥಂ ಸಿದ್ಧಪೂಜಾದಿಪೂರ್ವಕಂ।
ಸಿದ್ಧಮಾತೃಕಯಾಸಿದ್ಧಾ ಮಥಲೇಭೆಸರಸ್ವತೀಂ ॥ ೧೧೨ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ವಾದೀಭಸಿಂಹಸೂರಿವಿರಚಿತೇ ಕ್ಷತ್ರಚೂಡಾಮಣೌ
ಸರಸ್ವತೀಲಂಭೋನಾಮ ಪ್ರಥಮೋಲಂಬಃ

ಅಥ ದ್ವಿತೀಯೋಲಂಬಃ.

ಅಥವಿದ್ಯಾಗೃಹಂಕಿಂಚಿ ದಾಸಾದ್ಯಸಖಿಮಂಡಿತಃ ।
ಪಂಡಿತಾದ್ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಯಾ ಮಧ್ಯಗೀಷ್ಟಾತಿಪಂಡಿತಃ ॥ ೧ ॥
ತಸ್ಯಪ್ರಶ್ರಯಶುಶ್ರೂಷಾ ಚಾತುರ್ಯಾದ್ಯುರುಗೋಚರಾತ್ ।
ಸ್ಮೃತಾಇವಾಭವನ್ವಿದ್ಯಾ ಗುರುಸ್ನೇಹೋಹಿಕಾಮಸೂಃ ॥ ೨ ॥
ಅನುಜೀವಕಮೇವಾತ್ರ ಜೀವಲೋಕೇವಿಪಶ್ಚಿತಃ ।
ಇತಿನಿಶ್ಚಯತಃಸೂರಿಃ ಸುತರಾಂಪ್ರೀತಿಮವ್ರಜತ್ ॥ ೩ ॥
ಆತ್ಮಕೃತ್ಯಮಕೃತ್ಯಂಚ ಸಫಲಂಪ್ರೀತಯೇನೃಣಾಂ ।
ಕಿಂಪುನಃಶ್ಲಾಘ್ಯಭೂತಂತ ತ್ಕಿಂವಿದ್ಯಾಸ್ಥಾಪನಾತ್ಪರಂ ॥ ೪ ॥
ಅಥಪ್ರಸನ್ನಧೀಸ್ಸೂರಿರನ್ತೇವಾಸಿನಮೇಕದಾ ।
ಏಕಾಂತೇಹಿನಿಜಪ್ರಾಂತಮಾವಸಂತಮಚೀಕಥತ್ ॥ ೫ ॥
ಶ್ರುತಶಾಲಿನ್ಮಹಾಭಾಗ ಶ್ರೂಯತಾಮಿಹಕಸ್ಯಚಿತ್ ।
ಚರಿತಂಚರಿತಾರ್ಥೇನ ಯದತ್ಯರ್ಥಂದಯಾವಹಂ ॥ ೬ ॥
ವಿದ್ಯಾಧರಾಸ್ಪದೇಲೋಕೇ ಲೋಕಪಾಲಾಹ್ವಯಾನ್ವಿತಃ ।
ಲೋಕಂವ್ಯಪಾಲಯನ್ಭೂಪಃ ಕೋಪಿಕಾಲಮಜೀಗಮತ್ ॥ ೭ ॥
ಕ್ಷಣಕ್ಷೀಣತ್ವಮೈಶ್ವರ್ಯೇ ಕ್ಷೀಬಾಣಾಮಿವಚೋದಯತ್ ॥
ಕ್ಷೇಪೀಯಃಪಶ್ಯತಾಂನಶ್ಯದಭ್ರಮೈಕ್ಷಿಷ್ಟಸೋಧಿರಾಟ್ ॥ ೮ ॥
ತದ್ವೀಕ್ಷಣೇನವೈರಾಗ್ಯಂವಿಜಜೃಂಭೇಮಹೀಭುಜಃ ।
ಪಂಫುಲೀತಿಹಿನಿರ್ವೇಗೋ ಭವ್ಯಾನಾಂಕಾಲಪಾಕತಃ ॥ ೯ ॥
ತತೋಯಂಪುತ್ರನಿಕ್ಷಿಪ್ತರಾಜ್ಯಭಾರಃಕ್ಷಿತೀಶ್ವರಃ ।
ಜೈನೀಂದೀಕ್ಷಾಮುಪಾದತ್ತ ಯಸ್ಯಾಂಕಾಯೇಪಿಹೇಯತಾ ॥ ೧೦ ॥
ತಪಾಂಸಿತಪ್ಯಮಾನಸ್ಯ ತಸ್ಯಚಾಸೀದಹೋಪುನಃ ।
ಭಸ್ಮಕಾಖ್ಯೋಮಹಾರೋಗೋ ಭುಕ್ತಂಯೋಭಸ್ಮಯೇತ್ಕ್ಷಣಾತ್ ॥ ೧೧ ॥
ನಹಿವಾರಯಿತುಂಶಕ್ಯಂ ದುಷ್ಕರ್ಮಾಲ್ಪತಪಸ್ಯಯಾ ।
ವಿಸ್ಫುಲಿಂಗೇನಕಿಂಶಕ್ಯಂದಗ್ಧುಮಾರ್ದ್ರಮಪೀಂಧನಂ ॥ ೧೨ ॥

ಅಶಕ್ತ್ಯೈವತಪಃಸೋಽಯಂ ರಾಜಾರಾಜ್ಯಮಿವಾತ್ಯಜತ್ ।
ಶ್ರೇಯಾಂಸಿಬಹುವಿಘ್ನಾನೀ ತ್ಯೇತಸ್ಮಿನ್ನಧುನಾಭವತ್ ॥ ೧೩ ॥
ತಪಸಾಚಾಭ್ಯುದಿತಸ್ತಸ್ಯ ಸ್ವೈರಾಚಾರೀಹಿಪಾತಕೀ ।
ಗುಲ್ಮೇನಾಂತರ್ಹಿತೋಗೃಹ್ಣ ನ್ವಿಷ್ಕಿರಾನಿವನಾಫಲಃ ॥ ೧೪ ॥
ಅವರ್ತಿಷ್ಟಯಥೇಷ್ಟಂಸಪಾಷಂಡಿತಪಸಾನೃಪಃ ।
ಚಿತ್ರಂಜೈನೀತಪಸ್ಯಾಹಿ ಸ್ವೈರಾಚಾರವಿರೋಧಿನೀ ॥ ೧೫ ॥
ಅಥಭಿಕ್ಷುಬುಭುಕ್ಷುಃಸನ್ಗಂಧೋತ್ಕಟಗೃಹಂಗತಃ ।
ಉಪತಾಪರುಜೋಽಪ್ಯೇಷ ಧಾರ್ಮಿಕಾಣಾಂಭಿಷಕ್ತಮಃ ॥ ೧೬ ॥
ಧಾರ್ಮಿಕಾಣಾಂಶರಣ್ಯಂಹಿ ಧಾರ್ಮಿಕಾಏವನಾಪರೇ ।
ಅಹೇರ್ನಕುಲವತ್ತೇಷಾಂ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾನ್ಯೇಹಿವಿದ್ವಿಷಃ ॥ ೧೭ ॥
ತತ್ರಮಧ್ಯೇಗೃಹಂಭಿಕ್ಷು ರದ್ರಾಕ್ಷೀತ್ಸತ್ರಪುಂಗವಂ ।
ಅಂಗತ್ವಾಂತ್ವಂಚತಂವೀಕ್ಷ್ಯ ತದ್ಬುಭುಕ್ಷಾಮಲಕ್ಷಯಃ ॥ ೧೮ ॥
ಭೋಕ್ತುಮಾರಭಮಾಣಸ್ತ್ವಂ ಪೌರೋಗವಮುಚೇಕಥಃ ।
ಭೋಜ್ಯತಾಮಯಮಿತ್ಯೇಷ ಪುನರೇನಮಬೂಭುಜತ್ ॥ ೧೯ ॥
ಅನ್ನೈಸ್ತದ್ಗೃಹಸಂಪನ್ನೈ ರ್ನಾಭೂತ್ತತ್ಕುಕ್ಷಿಪೂರಣಂ ।
ಅಹೋಪಾಪಸ್ಯ. ತ್ವಮಾಶಾಬ್ಧಿಃಕೇನಪೂರ್ಯತೇ ॥ ೨೦ ॥
ಅಭುಂಜಾನಸ್ತ್ವಮಾಶ್ಚರ್ಯಾ ದಾಸೀನೋಽಸ್ಮೈನಿತೀರ್ಣವಾನ್ ।
ಕಾರುಣ್ಯಾದಸ್ಯಪುಣ್ಯಾದ್ವಾ ಕರಸ್ಥಂಕಬಳಂಮುದಾ ॥ ೨೧ ॥
ವರ್ಣಿನೋಜಠರಂಪೂರ್ಣಂ ತದಾಸ್ವಾದನತಃಕ್ಷಣಾತ್ ।
ಆಶಾಬ್ಧಿರಿವನೈರಾಶ್ಯಾ ದಹೋಪುಣ್ಯಸ್ಯವೈಭವಂ ॥ ೨೨ ॥
ಪರಿವ್ರಾಡಪಿಸಂಪ್ರಾಪ್ಯ ಸೌಹಿತ್ಯಂತತ್ಕ್ಷಣೇಚಿರಾತ್ ।
ಮಹೋಪಕಾರಿಣೋಽಸ್ಯಾಹಂ ಕಿಂಕರೋಮೀತ್ಯಚಿಂತಯತ್ ॥ ೨೩ ॥
ಅಪಶ್ಚಿಮಫಲಾಂವಿದ್ಯಾಂ ನಿಶ್ಚಿತ್ಯಾತ್ರಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಾಂ ।
ಆಯುಷ್ಮಂತಮಸೌಪಶ್ಚಾ ದ್ವಿಪಶ್ಚಿತಮಕಲ್ಪಯತ್ ॥ ೨೪ ॥
ವಿದ್ಯಾಹಿವಿದ್ಯಮಾನೇಯಂ ವಿತೀರ್ಣಾಪಿಪ್ರಕೃಷ್ಯತೇ ।
ನಾಕೃಷ್ಯತೇಚಚೋರಾದ್ಯೈಃ ಪುಷ್ಯತ್ಯೇವಮನೀಷಿತಂ ॥ ೨೫ ॥

ವೈದುಷ್ಯೇಣಹಿವಂಶತ್ವಂವೈಭವಂಸಾಧುಪಶ್ಯತಾಂ ।
ಸದಸ್ಯತಾಲಮುಕ್ತೇನ ವಿದ್ವಾನ್ಸರ್ವತ್ರಪೂಜ್ಯತೇ ॥ ೨೬ ॥
ವೈಪಶ್ಚಿತ್ಯಂಹಿಜೀವಾನಾ ಮಾಜೀವಿತಮನಿಂದಿತಂ ।
ಅಪವರ್ಗೇಪಿಮಾರ್ಗ್ಗೇಯ ಮುದಃಕ್ಷೀರಮಿವೌಷಧಂ ॥ ೨೭ ॥
ಇತ್ಯುದಂತಂಗುರೋಃಶ್ರುತ್ವಾ ಶಿಷ್ಯೋನೋತ್ತರಮೂಚಿವಾನ್।
ಸ್ವವಾಚಾಕಿಂತುವಕ್ತ್ರೇಣ ಶೈಷ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯಿಕಾಹಿಸಾ ॥ ೨೮ ॥
ವಿಜ್ಞಾತಗುರುಶುದ್ಧಿಸ್ಸವಿಶೇಷಾತ್ಪ್ರಿಯೊತರಾಂ ।
ಮಾಣಿಕ್ಯಸ್ಯಹಿಲಬ್ಧಸ್ಯ ಶುದ್ಧೇರ್ಮೋದೋವಿಶೇಷತಃ ॥ ೨೯ ॥
ರತ್ನತ್ರಯವಿಶುದ್ಧಸ್ಸನ್ ಪಾತ್ರಸ್ನೇಹೀಪರಾರ್ಥಕೃತ್ ।
ಪರಿಪಾಲಿತಧರ್ಮೋಹಿ ಭವಾಬ್ಧೇಸ್ತಾರಕೋಗುರುಃ॥ ೩೦ ॥
ಗುರುಭಕ್ತೋಭವಾದ್ಭೀತೋ ವಿನೀತೋಧಾರ್ಮಿಕಃಸುಧೀಃ ।
ಶಾಂತಸ್ವಾಂತೋಹ್ಯತಂದ್ರಾಳುಃಶಿಷ್ಟಃಶಿಷ್ಯೋಯಮಿಷ್ಯತೇ ॥ ೩೧ ॥
ಗುರುಭಕ್ತಿಃಸತೀಮುಕ್ತ್ಯೈ ಕ್ಷುದ್ರಂಕಿಂವಾನಸಾಧಯೇತ್।
ತ್ರಿಲೋಕೀಮೂಲ್ಯರತ್ನೇನದುರ್ಲಭಃಕಿಂತುಷೋತ್ಕರಃ ॥ ೩೨ ॥
ಗುರುದ್ರುಹಾಂಗುಣಃಕೋವಾಕೃತಘ್ನಾನಾಂನನಶ್ಯತಿ ।
ವಿದ್ಯಾಪಿವಿದ್ಯುದಾಭಾಸ್ಯಾ ದಮೂಲಸ್ಯಕುತಃಸ್ಥಿತಿಃ ॥ ೩೩ ॥
ಗುರುದ್ರುಹೋನಹಿಕ್ವಾಪಿ ವಿಶ್ವಾಸ್ಯಾವಿಶ್ವಘಾತಿನಃ ।
ಅಬಿಭ್ಯತಾಂಗುರುದ್ರೋಹಾ ದನ್ಯದ್ರೋಹಾತ್ಕುತೋಭಯಂ ॥ ೩೪ ॥
ಅಥಕೃತ್ಯವಿದಾಚಾರ್ಯಃ ಕೃತಕೃತ್ಯಂಯಥಾವಿಧಿ ।
ಛಾತ್ರಂಪ್ರಬೋಧಯಾಮಾಸ ಸಧರ್ಮಂಗೃಹಮೇಧಿನಾಂ ॥ ೩೫ ॥
ಪುನಶ್ಚರಾಜಪುತ್ರತ್ವ ಮಪಿಬೋಧಯಿತುಂಗುರುಃ ।
ಅನುಗೃಹ್ಯಾಭ್ಯಧಾತ್ತಸ್ಯ ತದುದಂತಮಿದಂತಯಾ ॥ ೩೬ ॥
ಕಾಷ್ಠಾಂಗಾರಮಸೌಜ್ಞಾತ್ವಾ ರಾಜಘ್ನಂಗುರುವಾಕ್ಯತಃ ।
ಸತ್ಯಂಧರಾತ್ಮಜಃಕ್ರೋಧಾ ತ್ಸನ್ನಾಹಂತದ್ವಧೇವ್ಯಧಾತ್ ॥ ೩೭ ॥
ಮುಹುರ್ನಿವಾರ್ಯಮಾಣೋಪಿ ಸೂರಿಣಾನಶಶಾಮಸಃ ।
ಹಂತಾತ್ಮನಮಪಿಘ್ನಂತಃಕ್ರುದ್ಧಾಃಕಿಂಕಿಂನಕುರ್ವತೇ ॥ ೩೮ ॥

ವತ್ಸರಂಕ್ಷಮ್ಯತಾಮೇಕಂ ವತ್ಸೇಯಂಗುರುದಕ್ಷಿಣಾ ।
ಗುರುಣೇತಿನಿಷಿದ್ಧೋಽಭೂ ತ್ಕೋನಂಧೋಲಂಘಯೇದ್ಗಿರಂ ॥ ೩೯ ॥
ಪಶ್ಯನ್ನೇವಕ್ಷಣೇತಸ್ಯ ಪಾರವಶ್ಯಮಸೌಗುರುಃ ।
ಅಶಿಕ್ಷಯತ್ಪುನಶ್ಚೈನ ಮಪಥಘ್ನೀಹಿವಾಕ್ಗುರೋಃ ॥ ೪೦ ॥
ಅವಶಃಕಿಮುಹೋಮೋಹಾದಕುಪಃಪುತ್ರಪುಂಗವ ।
ಸತಿಹೇತೌವಿಕಾರಸ್ಯ ತದಭಾವೋಹಿಧೀರತಾ ॥ ೪೧ ॥
ಅಪಕುರ್ವತಿಕೋಪಶ್ಚೇತ್ಕಿಂನಕೋಪಾಯಕುಪ್ಯಸಿ ।
ತ್ರಿವರ್ಗ್ಗಸ್ಯಾಪವರ್ಗ್ಗಸ್ಯ ಜೀವಿತಸ್ಯಚನಾಶಿನೇ ॥ ೪೨ ॥
ದಹೇತ್ಸ್ವಮೇವರೋಷಾಗ್ನಿ ರ್ನಾಪರಂವಿಷಯಂತತಃ ।
ಕ್ರುಧ್ಯನ್ನಿಕ್ಷಿಪತಿಸ್ವಾಂಗೇ ವಹ್ನಿಮನ್ಯದಿಧಕ್ಷಯಾ ॥ ೪೩ ॥
ಹೇಯೋಪಾದೇಯವಿಜ್ಞಾನಂ ನೋಚೇದ್ವ್ಯರ್ಥಃಶ್ರಮಃಶ್ರುತೌ ।
ಕಿಂವ್ರೀಹಿಖಂಡನಾಯಾಸೈ ಸ್ತಂಡುಲಾನಾಮಸಂಭವೇ ॥ ೪೪ ॥
ತತ್ವಜ್ಞಾನಂಚಮೋಘಂಸ್ಯಾ ತ್ತದ್ವಿರುದ್ಧಪ್ರವರ್ತ್ತಿನಾಂ ।
ಪಾಣೌಕೃತೇನದೀಪೇನ ಕಿಂಕೂಪೇಪತತಾಂಫಲಂ ॥ ೪೫ ॥
ತತ್ವಜ್ಞಾನಾನುಕೂಲಂತ ದನುಷ್ಠಾತುಂತ್ವಮರ್ಹಸಿ ।
ಮುಷಿತಂಧೀಧನಂನಸ್ಯಾ ದ್ಯಥಾಮೋಹಾದಿದಸ್ಯುಭಿಃ ॥ ೪೬ ॥
ಸ್ತ್ರೀಮುಖೇನಕೃತದ್ವಾರಾಃ ಸ್ವಪಥೋತ್ಸುಕಮಾನಸಾಃ ।
ದುರ್ಜನಾಹೀನ್ಜಹೀಹಿತ್ವಂ ತೇಹಿಸರ್ವಂಕಷಾಃಖಲಾಃ ॥ ೪೭ ॥
ಸ್ಪೃಷ್ಟಾನಾಮಹಿಭಿರ್ನಶ್ಯೇ ದ್ಗಾತ್ರಂಖಲಜನೇನತು ।
ವಂಶವೈಭವವೈದುಷ್ಯ ಕ್ಷಾಂತಿಕೀರ್ತ್ಯಾದಿಕಂಕ್ಷಣಾತ್ ॥ ೪೭ ॥
ಖಲಃಕುರ್ಯಾತ್ಖಲಂಲೋಕ ಮನ್ಯಮನ್ಯೋನಕಂಚನ ।
ನಹಿಶಕ್ಯಂಪದಾರ್ಥಾನಾಂ ಭಾವನಂಚವಿನಾಶವತ್ ॥ ೪೮ ॥
ಸಜ್ಜನಾಸ್ತುಸತಾಂಪೂರ್ವಂ ಸಮಾವರ್ಜ್ಯಾಃಪ್ರಯತ್ನತಃ ।
ಕಿಂಲೋಕೇಲೋಕವತ್ಪ್ರಾಪ್ಯಂ ಶ್ಲಾಘ್ಯಂರತ್ನಮಯತ್ನತಃ ॥ ೫೦ ॥
ಜಾಗ್ರತ್ವಂಸಾಮನಸ್ಯಂಚ ಕುರ್ಯಾತ್ಸದ್ವಾಗಲಂಪರೈಃ ।
ಅಜಲಾಶಯಸಂಭೂತ ಮಮೃತಂಹಿಸತಾಂವಚಃ ॥ ೫೧ ॥

ಯೌವನಂಸತ್ವಮೈಶ್ವರ್ಯಮೇಕೈಕಂಚವಿಕಾರಕೃತ್ ।
ಸಮವಾಯೋನಕಿಂಕುರ್ಯಾ ದವಿಕಾರೋಸ್ತುತೈರಪಿ ॥ ೫೨ ॥
ನಹಿವಿಕ್ರಿಯತೇಚೇತಃ ಸತಾಂತದ್ಧೇತುಸನ್ನಿಧೌ ।
ಕಿಂಗೋಷ್ಪದಜಲಕ್ಷೋಭಿ ಕ್ಷೋಭಯೇಜ್ಜಲಧೇರ್ಜಲಂ ॥ ೫೩ ॥
ದೇಶಕಾಲಖಲಾಃಕಿಂತ್ವೈ ಶ್ಚಲಾಧೀರೇವಬಾಧಿಕಾ ।
ಅವಹಿತೋತ್ರಧರ್ಮೇಸ್ಯಾದವಧಾನಂಹಿ ಮುಕ್ತಯೇ ॥ ೫೪ ॥
ಶಿಕ್ಷಾವಚಃಸಹಸ್ರೈರ್ವಾ ಕ್ಷೀಣಪುಣ್ಯೇನಧರ್ಮಧೀಃ ।
ಪಾತ್ರೇತುಸ್ಫಾಯತೇತಸ್ಮಾ ದಾತ್ಮೈವಗುರುರಾತ್ಮನಃ ॥ ೫೫ ॥
ನಶೃಣ್ವಂತಿನಬುಧ್ಯಂತಿ ನಪ್ರಯಾಂತಿಚಸತ್ಪಥಂ ।
ಪ್ರಯಾಂತೋಪಿನಕಾರ್ಯಾಂತಂ ಧನಾಂಧಾಇತಿಚಿಂತ್ಯತಾಂ ॥ ೫೬ ॥
ಇತ್ಯಾಶಾಸ್ಯತಮಾಶ್ವಾಸ್ಯ ಕೃಚ್ಛ್ರಾಂಸತಪಸೇಗತಃ ।
ಪ್ರಾಣಪ್ರಯಾಣವೇಳಾಯಾಂ ನಹಿಲೋಕೇಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಾ ॥ ೫೭ ॥
ಪ್ರವ್ರಜ್ಯಾಥತಪಃಶಕ್ತ್ಯಾ ನಿತ್ಯಮಾನಂದಮವ್ರಜತ್ ।
ನಿಷ್ಪ್ರತ್ಯೂಹಾಹಿಸಾಮಗ್ರೀ ನಿಯತಂಕಾರ್ಯಕಾರಿಣೀ ॥ ೫೮ ॥
ತಪೋವನಂಗುರೌಪ್ರಾಪ್ತೇ ಶುಚಂಪ್ರಾಪತ್ಸಕೌರವಃ ।
ಗರ್ಭಾಧಾನಕ್ರಿಯಾಮಾತ್ರ ನ್ಯೂನೌಹಿಪಿತರೌಗುರುಃ ॥ ೫೯ ॥
ತತ್ವಜ್ಞಾನಜಲೇನಾಥ ಶೋಕಾಗ್ನಿಂನಿರವಾಪಯತ್ ।
ಶೈತ್ಯೇಜಾಗ್ರತಿಕಿನ್ನುಸ್ಯಾದಾತಪಾರ್ತಿಃಕದಾಚನ ॥ ೬೦ ॥
ಅಥಾಸ್ಮಿನ್ವಿದ್ಯಯಾಕಾಂತ್ಯಾ ವಿದುಷಾಂಯೋಷಿತಾಂಹೃದಿ ।
ರಥೇಚಯೋಗ್ಯಯಾಭಾತಿ ತತ್ರಪ್ರಸ್ತುತಮುಚ್ಯತೇ ॥ ೬೧ ॥
ಅಥೈಕದಾಸಮಭ್ಯೇತ್ಯ ರಾಜಾಂಗಣಭುವಿಸ್ಥಿತಾಃ ।
ಗಾವೋವಸ್ಕಂದಿತಾವ್ಯಾಧೈರಿತಿಗೋಪಾಹಿಚುಕ್ರುಶುಃ ॥ ೬೨ ॥
ಕಾಷ್ಠಾಂಗಾರೋಪಿರುಷ್ಟೋಭೂ ತ್ತದಾಕ್ರೋಶವಚಃಶ್ರುತೇಃ ।
ಅಸಮಾನಕೃತಾವಜ್ಞಾ ಪ್ರಾಜ್ಞಾನಾಂಹಿಸುದುಸ್ಸಹಾ ॥ ೬೩ ॥
ಪರಾಜೇಷ್ಟಪುನಸ್ತೇನ ಗವಾರ್ಥಂಪ್ರಹಿತಂಬಲಂ ।
ಸ್ವದೇಶೇಹಿಶಶಃಪ್ರಾಯೋ ಬಲಿಷ್ಠಃಕುಂಜರಾದಪಿ ॥ ೬೪ ॥

ವ್ಯಾಧೈಃಪಶ್ವ್ಯಾಧನೇನೇತಿ ಶ್ರುತ್ವಾಘೋಷೋಽಪಿಚುಕ್ಷುಭೇ ।
ನಬಿಭೇತಿಕುತೋಲೋಕ ಆಜೀವನಪರಿಕ್ಷಯೇ ॥ ೬೫ ॥
ನಂದಗೋಪಾಹ್ವಯಃಕೋಽಪಿ ತಜ್ಜಯಾರ್ಥಂವ್ಯಚೀಚರತ್ ।
ಕಿಂಸ್ಯಾತ್ಕಿಂಕೃತಇತ್ಯೇವಂ ಚಿಂತಯಂತಿಹಿಪೀಡಿತಾಃ ॥ ೬೬ ॥
ಧನಾರ್ಜನಾದಪಿಕ್ಷೇಮೇ ಕ್ಷೇಮಾದಪಿಚತತ್ಕ್ಷಯೇ ।
ಉತ್ತರೋತ್ತರವೃದ್ಧಾಹಿ ಪೀಡಾಃಪ್ರಾಣಾಮನಂತಶಃ ॥ ೬೭ ॥
ಯಥಾಶಕ್ತಿಪ್ರತೀಕಾರಃಕರಣೀಯಸ್ತಥಾಪಿಚೇತ್ ।
ವ್ಯರ್ಥಃಕಿಮತ್ರಶೋಕೇನ ಯದಶೋಕಃಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಾ ॥ ೬೮ ॥
ಇತ್ಯೂಹೇನಸವೀರಾಯವಿಜಯೇಹಿವನೌಕಸಾಂ ।
ಸಪ್ತಕಲ್ಯಾಣಪುತ್ರೀಭಿ ರ್ದೇಯಾಪುತ್ರೀತ್ಯಘೋಷಯತ್ ॥ ೬೯ ॥
ಸಾತ್ಯಂಧರಿಸ್ತುತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ತದ್ಘೋಷಣಮವಾರಯತ್ ।
ಉದಾತ್ತಾನಾಂಹಿಲೋಕೋಽಯ ಮಖಿಲೋಽಪಿಕುಟುಂಬಕಂ ॥ ೭೦ ॥
ಜಿತ್ವಾಥಜೀವಕಸ್ವಾಮೀ ಕಿರಾತಾನಾಹರತ್ಪಶೂನ್ ।
ತಮೋಽಪ್ಯಭೇದ್ಯಂ ಖದ್ಯೋತೈರ್ಭಾನುನಾತು ವಿಭಿದ್ಯತೇ ॥ ೭೧ ॥
ನನಂದನಂದಗೋಪೋಽಪಿ ಗೋಧನಸ್ಯೋಪಲಂಭತಃ ।
ಅಸುಮತಾಮಸುಭ್ಯೋಽಪಿ ಗರೀಯೋಹಿಭೃಶಂಧನಂ ॥ ೭೨ ॥
ಅಥಾನೀಯಸುತಾಂ ದಾತುಂ ಸ್ವಾಮಿನೇವಾರ್ಯಪಾತಯತ್ ।
ಕೃತ್ಯಾಕೃತ್ಯವಿಮೂಢಾಹಿ ಗಾಢಸ್ನೇಹಾಂಧಜಂತವಃ ॥ ೭೩ ॥
ಜೀವಂಧರಸ್ತುಜಗ್ರಾಹ ವಾರ್ಧಾರಾಂತೇನಪಾತಿತಾಂ ।
ಪದ್ಮಾಸ್ಯೋಯೋಗ್ಯಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ನಹ್ಯಯೋಗ್ಯೇಸ್ಪೃಹಾಸತಾಂ ॥ ೭೪ ॥
ಮಾಮಮಾಪೇವಪದ್ಮಾಸ್ಯಂ ಪಶ್ಯೇತಿಪುನರಬ್ರವೀತ್ ।
ಗಾತ್ರಮಾತ್ರೇಣಭಿನ್ನಂಹಿ ಮಿತ್ರತ್ವಂಮಿತ್ರತಾಭವೇತ್ ॥ ೭೫ ॥
ಗೋದಾವರೀಸುತಾಂದತ್ತಾಂ ನಂದಗೋಪೇನ ತುಷ್ಯತಾ ।
ಪರಿಣಿನ್ಯೇಽಥಗೋವಿಂದಾಂ ಪದ್ಮಾಸ್ಯೋ ವಹ್ನಿಸಾಕ್ಷಿಕಂ ॥ ೭೬ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ವಾದೀಭಸಿಂಹಸೂರಿವಿರಚಿತೇ ಕ್ಷತ್ರಚೂಡಾಮಣೌ
ಪದ್ಮಾಲಂಭೋನಾಮದ್ವಿತೀಯೋಲಂಬಃ

ಅಥ ತೃತೀಯೋ ಲಂಬಃ

ಅಥೋಪಯಮ್ಯ ಗೋವಿಂದಾಂ ಪದ್ಮಾಸ್ಯೈರಮಯತ್ಸ್ವಲಂ ।
ನೀರಶ್ರಿಯಂ ಕುಮಾರೇಚ ತತ್ರಪ್ರಸ್ತುತಮುಚ್ಯತೇ ॥ ೧ ॥
ಆಸೀತ್ತತ್ಪುರವಾಸ್ತವ್ಯೋವೈಶ್ಯಃ ಶ್ರೀದತ್ತನಾಮಕಃ ।
ವಿತ್ತಾಯಾಸ್ಪೃಹಯತ್ಸೋಯಂ ಧನಾಶಾಕಸ್ಯನೋಭವೇತ್ ॥ ೨ ॥
ಅರ್ಥಾರ್ಜನನಿದಾನಂಚ ತತ್ಫಲಂಚಾಯಮೌಹತ ।
ನಿರಂಕುಶಂಹಿಜೀವಾನಾಮೈಹಿಕೋಪಾಯಚಿಂತನಂ ॥ ೩ ॥
ಅಸ್ತು ಪೈತೃಕಮಸ್ತೋಕಂವಸ್ತು ಕಿಂತೇನವಸ್ತುನಾ ।
ರೋಚತೇನಹಿಶೌಂಡಾಯ ಪರಪಿಂಡಾದಿದೀನತಾ ॥ ೪ ॥
ಸ್ವಾಪತೇಯಮನಾಯಂಚೇತ್ಸವ್ಯಯಂವ್ಯೇತಿಭೂರ್ಯಪಿ ।
ಸರ್ವದಾಭುಜ್ಯಮಾನೋಹಿ ಪರ್ವತೋಪಿಪರಿಕ್ಷಯೀ ॥ ೫ ॥
ದಾರಿದ್ರ್ಯದಪರಂನಾಸ್ತಿ ಜಂತೂನಾಮಪ್ಯರುಂತುದಂ ।
ಅತ್ಯಕ್ತಂಮರಣಂಪ್ರಾಣೈಃ ಪ್ರಾಣಿನಾಂಹಿದರಿದ್ರತಾ ॥ ೬ ॥
ರಿಕ್ತಸ್ಯಹಿನಜಾಗರ್ತಿ ಕೀರ್ತನೀಯೋಖಿಲೋಗುಣಃ ।
ಹಂತಕಿಂತೇನವಿದ್ಯಾಪಿ ವಿದ್ಯಮಾನಾನಶೋಭತೇ ॥ ೭ ॥
ಸ್ಯಾದಕಿಂಚಿತ್ಕರಸ್ಸೋಯಮಾಕಿಂಚನ್ಯೇನವಂಚಿತಃ ।
ಅಲಮನ್ಯೈಃ ಸಸಾಕೂತಮನ್ಯವಕ್ತ್ರಂಚಪಶ್ಯತಿ ॥ ೮ ॥
ಸಂಪಲ್ಲಾಭಫಲಂಪುಂಸಾಂ ಸಜ್ಜನಾನಾಂಹಿಪೋಷಣಂ ।
ಕಾಕಾರ್ಥಫಲನಿಂಬೋಪಿ ಶ್ಲಾಘ್ಯತೇನಹಿಚೂತವತ್ ॥ ೯ ॥
ಲೋಕದ್ವಯಹಿತಂಚಾಪಿ ಸುಕರಂವಸ್ತುನಾಸತಾಂ ।
ಲವಣಾಬ್ಧಿಗತಂಹಿಸ್ಯಾನ್ನಾದೇಯಂವಿಫಲಂಜಲಂ ॥ ೧೦ ॥
ಇತ್ಯೂಹಾನ್ನಾವಮಾರುಹ್ಯ ಪ್ರತಸ್ಥೇಸವಣಿಕ್ಪತಿಃ ।
ವಾರ್ಧಿಮೇವ ಧನಾರ್ಥೀಕಿಂ ಗಾಹತೇಪಾರ್ಥಿವಾನಪಿ ॥ ೧೧ ॥
ದ್ವೀಪಾಂತರಾನ್ನ್ಯವರ್ತಿಷ್ಟ ಪುಷ್ಟಸ್ಸಾಂಯಾತ್ರಿಕೈರ್ಧನೈಃ ।
ಅತರ್ಕ್ಯಂಖಲುಜೀವಾನಾಮರ್ಥಸಂಚಯಕಾರಣಂ ॥ ೧೨ ॥

ಅಪಾರಾಂತಮಥಪ್ರಾಪತ್ ಪಾರಾವಾರಸ್ಯ ನಾವಿಕಃ ।
ಚುಕ್ಷುಭೇನೌರಿಹಸಾರಾನ್ನಹಿವೇದ್ಯೋವಿಪತ್ಕ್ಷಣಃ ॥ ೧೩ ॥
ಪೂರ್ವಮೇವತುನೌನಾಶಾಚ್ಛೋಕಾಬ್ಧಿಂಪ್ರೋತಗಾಗತಾಃ ।
ಕಾಷ್ಠಾಗತಸ್ಯದುಃಖಸ್ಯದೃಷ್ಟಾಂತಂತದ್ಧಿನೌಕ್ಷಯೇ ॥ ೧೪ ॥
ಸಾಂಯಾತ್ರಿಕಸ್ತುತತ್ವಜ್ಞೋವಿಕಾರಂನೈವಜಗ್ಮಿವಾನ್ ।
ಅಜ್ಞಾತ್ಪ್ರಾಜ್ಞಸ್ಯಕೋಭೇದೋಹೇತೋಶ್ಚೇದ್ವಿಕೃತಿರ್ದ್ವಯೋಃ ೧೫
ಭಾವಿನ್ಯಾವಿಪದೋಯೂಯಂ ವಿಪನ್ನಾಃಕಿಂಬುಧಾಃಶುಚಾ ।
ಸರ್ಪಶಂಕಾವಿಭೀತಾಃಕಿಂಸರ್ಪಾಸ್ಯೈಕರದಾಯಿಸಃ ॥ ೧೬ ॥
ವಿಪದಸ್ತುಪ್ರತೀಕಾರೋ ನಿರ್ಭಯತ್ವಂನಶೋಕಿತಾ ।
ತಚ್ಚತತ್ವವಿದಾಮೇವ ತತ್ವಜ್ಞಾಃಸ್ಯಾತತದ್ಬುಧಾಃ ॥ ೧೭ ॥
ಇತ್ಯಪ್ಯಬೋಧಯತ್ಸೋಯಂ ವಣಿಕ್ಪೋತಾಶ್ರಿತಾನ್ಸುಧೀಃ।
ತತ್ವಜ್ಞಾನಂಹಿಜೀವಾನಾಂ ಲೋಕದ್ವಯಸುಖಾವಹಂ ॥ ೧೮ ॥
ತಾವತಾನಾವಿನಷ್ಟಾಯಾಂದೃಷ್ಟೋಭೂತ್ಕೂಪಖಂಡಕಃ ।
ಸತ್ಯಾಯುಷಿಹಿಜಾಯೇತಪ್ರಾಣಿನಾಂಪ್ರಾಣರಕ್ಷಣಂ ॥ ೧೯ ॥
ಶ್ರೀದತ್ತಸ್ತುತಮಾರುಹ್ಯಪ್ರಾಸದದ್ದ್ವೀಪಸಂಶ್ರಿತಃ ।
ರಾಜ್ಯಭ್ರಷ್ಟೋಪಿತುಷ್ಟಸ್ಸ್ಯಾಲ್ಲಬ್ಧಪ್ರಾಣೋಹಿಜಂತುಕಃ ॥ ೨೦ ॥
ನಷ್ಟಶೇವಧಿರಪ್ಯೇಷವೃಷ್ಟಮೇವಮತರ್ಕಯತ್ ।
ದುಃಖಾರ್ಥೋಪಿಸುಖಾರ್ಥೋಹಿ ತತ್ವಜ್ಞಾನಧನೇಸತಿ ॥ ೨೧ ॥
ತೃಷ್ಣಾಗ್ನಿದಹ್ಯಮಾನಸ್ತ್ವಂ ಮೂಢಾತ್ಮನ್ ಕಿನ್ನುಮುಹ್ಯಸಿ ।
ಲೋಕದ್ವಯಹಿತಧ್ವಂಸ್ಯೋರ್ನಹಿತೃಷ್ಣಾರುಷೋರ್ಭಿದಾ ॥ ೨೨ ॥
ಲೋಕದ್ವಯಹಿತಾಯಾತ್ಮನ್ನೈರಾಸ್ಯನಿರತೋಭವ ।
ಧರ್ಮಸೌಖ್ಯಚ್ಛಿದಾಶಾಹಿ ತರುಚ್ಛೇದಃಫಲಾರ್ಥಿನಾಂ ॥ ೨೩ ॥
ಸಂಸಾರಾಸಾರಭಾವೋಯಮಹೋಸಾಕ್ಷಾತ್ಕೃತೋಧುನಾ ।
ಯಸ್ಮಾದನ್ಯದುಪಕ್ರಾಂತಮನ್ಯದಾಪತಿತಂಪುನಃ ॥ ೨೪ ॥
ಅತಏವಹಿಯೋಗೀಂದ್ರಾ ಅಪೀಂದ್ರತ್ವಾರ್ಥಸಂಪದಂ ।
ತ್ಯಕ್ತ್ವಾತಪಾಂಸಿತಪ್ಯಂತೇಮುಕ್ತ್ಯೈತೇಭ್ಯೋನಮೋನಮಃ ॥ ೨೫ ॥

ಇತ್ಯೂಹೋಽಪಿ ಸದೃಷ್ಟಸ್ಯ ಕಸ್ಯಚಿತ್ಸ್ವಾರ್ತಿಮೂರ್ಛಿವಾನ್ ।
ಮಧ್ಯೇಮಧ್ಯೇಽಹಿ ಚಾಪಲ್ಯಮಾಮೋಹಾದಪಿ ಯೋಗಿನಾಂ ॥ ೨೬ ॥
ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ಇವಾಯಾತಸ್ತತ್ಕೃಚ್ಛ್ರಂ ಸೋಽಪಿ ಶುಶ್ರುವಾನ್ ।
ಸಂಸ್ಕೃತೌ ವ್ಯವಹಾರಸ್ತು ನಹಿ ಮಾಯಾವಿವರ್ಜಿತಃ ॥ ೨೭ ॥
ಶ್ರುತ್ವಾ ಮಿಷೇಣ ಕೇನಾಪಿ ನೀತ್ವಾ ರಾಜತಭೂಧರಂ ।
ಸ್ವಾಗತೇಃ ಕಾರಣಂ ಸರ್ವಮಭಾಣೀತ್ಸ ವಣಿಕ್ಪತೇಃ ॥ ೨೮ ॥
ವಿಜಯಾರ್ಧಗಿರಾವಸ್ತಿ ದಕ್ಷಿಣಶ್ರೇಣಿಮಂಡನೇ ।
ಗಾಂಧಾರವಿಷಯೇ ಖ್ಯಾತಾ ನಿತ್ಯಾಲೋಕಾಹ್ವಯಾ ಪುರೀ ॥ ೨೯ ॥
ಗರುಡವೇಗನಾಮಾಸ್ಯಾಂ ರಾಜಾ ರಾಜ್ಞೀ ತು ಧಾರಿಣೀ ।
ಪುತ್ರೀ ಗಂಧರ್ವದತ್ತಾಭೂದಭೂತ್ಸಾಪಿ ಯುವೀಯಸೀ ॥ ೩೦ ॥
ವೀಣಾವಿಜಯಿನೋ ಭಾರ್ಯಾ ರಾಜಪುರ್ಯಾಮಿಯಂ ಭವೇತ್ ।
ಭೂಮಾವಿತಿ ಮುಹೂರ್ತಜ್ಞಾ ಜನ್ಮಲಗ್ನೇ ವ್ಯಜೀಗಣನ್ ॥ ೩೧ ॥
ತದರ್ಥಂ ಪಾರ್ಥಿವಸ್ಸಾರ್ಥಮೇಕಾಂತೇ ಕಾಂತಯಾ ತಯಾ ।
ಮಂತ್ರಯಿತ್ವಾ ತದಂತೇ ಮಾಮಮಂದಪ್ರೀತಿರಾದಿಶತ್ ॥ ೩೨ ॥
ಕುಲಕ್ರಮಾಗತಾ ಮೈತ್ರೀ ಶ್ರೀದತ್ತೇನಾಸ್ತಿ ನಸ್ತತಃ ।
ಗತ್ವಾ ಸತ್ವರಮತ್ರೈವ ಸೋಽಯಮಾನೀಯತಾಮಿತಿ ॥ ೩೩ ॥
ಭವಂತಂ ಪರತಂತ್ರೋಽಹಂ ನೌಭ್ರಂಶಭ್ರಾಂತಿಮಾವಹನ್ ।
ನಾಮ್ನಾ ಧರಃ ಕೃತೇ ಭೂಮ್ನಾ ಪುನರಾನೀತವಾನಿತಿ ॥ ೩೪ ॥
ಶ್ರೀದತ್ತೋಽಪಿ ತದಾಕರ್ಣ್ಯ ತುತೋಷ ಸುತರಾಮಸೌ ।
ದುಃಖಸ್ಯಾನಂತರಂ ಸೌಖ್ಯಮತಿಮಾತ್ರಂ ಹಿ ದೇಹಿನಾಂ ॥ ೩೫ ॥
ಅಸುಖಾಯತ ಮೈತ್ರ್ಯೇಽಪಿ ಖೇಚರೇಂದ್ರಾವಲೋಕನಾತ್ ।
ಮಿತ್ರಂ ಧಾತ್ರೀಪತಿಂ ಲೋಕೇ ಕೋಽಪರಃ ಪಶ್ಯತಸ್ಸುಖೀ ॥ ೩೬ ॥
ಸ ಖೇಚರಾಧಿಪಃ ಪಶ್ಚಾತ್ತದಾಯತ್ತಾಂ ಸುತಾಂ ವ್ಯಧಾತ್ ।
ಪ್ರಾಣೇಷ್ವಪಿ ಪ್ರಮಾಣಂ ಯತ್ತದ್ಧಿ ಮಿತ್ರತ್ವಮಿಷ್ಯತೇ ॥ ೩೭ ॥
ಶ್ರೀದತ್ತಂ ಸತ್ವರಂ ತಸ್ಮಾತ್ಖೇಚರೇಶೋಽನ್ವವರ್ತಯತ್ ।
ಅಂಗಜಾಯಾಂ ಹಿ ಸೂತ್ಯಾಯಾಮಯೋಗ್ಯಂ ಕಾಲಯಾಪನಂ ॥ ೩೮ ॥

ಗೃಹಸ್ಥಾನಾಂಹಿತದ್ದೌಸ್ಥ್ಯಮತಿಮಾತ್ರಮರುಂತುದಂ ।
ಕನ್ಯಾನಾಮಪ್ರಮಾದೇನ ರಕ್ಷಣಾದಿಸಮುದ್ಭವಂ ॥ ೩೯ ॥
ತಯಾಮಾಸ್ವಪುರಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಶ್ರೀದತ್ತೋಽಪ್ಯಥತತ್ಕಥಾಂ ।
ಪತ್ನ್ಯಾಃ ಪ್ರಕಟಯಾಮಾಸ ಸ್ತ್ರೀಣಾಮೇವಹಿದುರ್ಗತಿಃ ॥ ೪೦ ॥
ವೀಣಾವಿಜಯಿನೋಯೋಗ್ಯಾ ಭೋಗ್ಯಾಪುತ್ರೀಮಮೇತಿಸಃ ।
ಘಟಕೈರ್ಘೋಷಯಾಮಾಸ ರಾಜಾನುಮತಿಪೂರ್ವಕಂ ॥ ೪೧ ॥
ಅಕಾಂತೇಽಭೀತಿತಾಭೂಮೌಭೂಪಾನಾಮಾಜ್ಞಯಾನ್ಯಥಾ ।
ಆಪ್ತಾಮಸ್ಯತ್ಸುವೃತ್ತಾನಾಂ ವೃತ್ತಂತೇನಹಿಸುಸ್ಥಿತಂ ॥ ೪೨ ॥
ವೀಣಾಮಂಟಪಮಾಸೇದುಸ್ತತ್ರಾಧರಣೀಭುಜಃ ।
ಸ್ತ್ರೀರಾಗೇಣಾತ್ರಕೇನಾಮ ಜಗತ್ಯಾಂನಪ್ರತಾರಿತಾಃ ॥ ೪೩ ॥
ಕನ್ಯಯಾಃಪರಿವಾದಿನ್ಯಾಂಪರಾಜೀಷತಪಾರ್ಥಿವಾಃ ।
ಅಪುಷ್ಕಲಾಹಿವಿದ್ಯಾಸ್ಯಾದವಜ್ಞೈಕಫಲಾಕ್ವಚಿತ್ ॥ ೪೪ ॥
ಜೀವಂಧರಕುಮಾರಸ್ತು ಘೋಷವತ್ಯಾಜಿಗಾಯತಾಂ ।
ಅನವದ್ಯಾಹಿವಿದ್ಯಾಸ್ಯಾಲ್ಲೋಕದ್ವಯಫಲಾವಹಾ ॥ ೪೫ ॥
ಪರಾಜಯಂಜಯಾಚಾತ್ಮನ್ಯಸ್ಯೈಂ ಮತ್ವಾಸಾಪಿತಮಾಸದತ್ ।
ಅಂತಿಕಂಕೃತಪುಣ್ಯಾನಾಂ ಶ್ರೀರನ್ವಿಷ್ಯಹಿಗಚ್ಛತಿ ॥ ೪೬ ॥
ಆಮುಮೋಚಾಥಮೋಚೋರುಃ ಸ್ರಜಂಜೀವಕವಕ್ಷಸಿ ।
ಕುರ್ವಂತುತಪಇತ್ಯೇವಂ ಸರ್ವೇಭ್ಯೋ ಬ್ರುವತೀವಸಾ ॥ ೪೭ ॥
ಕಾಷ್ಠಾಂಗಾರಸ್ತುತದ್ವೀಕ್ಷ್ಯಕ್ಷಿತಿಪಾನ್ಸಮಧುಕ್ಷಯತ್ ।
ಅನ್ಯಾಭ್ಯುದಯಖಿನ್ನತ್ವಂ ತದ್ಧಿದೌರ್ಜನ್ಯಲಕ್ಷಣಂ ॥ ೪೮ ॥
ಕ್ರಯವಿಕ್ರಯಯೋರ್ಯೋಗ್ಯಃ ಕುಪ್ಯಾನಾಂವೈಶ್ಯಸೂನುಕಃ ।
ಕಥಂಲಭೇತಸ್ತ್ರೀರತ್ನಂ ಶಸ್ತಂವಸ್ತುಹಿಭೂಭುಜಾಂ ॥ ೪೯ ॥
ಇತಿಸಂಧುಕ್ಷಿತಾಶ್ಚಕ್ರುಃ ಸ್ವಾಮಿನಾತೇಽಪಿಸಂಯುಗಂ ।
ಪ್ರಕೃತ್ಯಾಸ್ಯಾದಕೃತ್ಯೇಧೀರ್ದುಶ್ಶಿಕ್ಷಾಯಾಸ್ತುಕಿಂಪುನಃ ॥ ೫೦ ॥
ಪರಾಜೀಷತಭೂಪಾಸ್ತೇ ಧನ್ವಿನಾಂಚಕ್ರವರ್ತಿನಃ ।
ಅಲಂಕಾಕಸಹಸ್ರೇಭ್ಯಏಕೈವಹಿದೃಷದ್ಭವೇತ್ ॥ ೫೧ ॥

ಸ್ಥಾನೇಕನ್ಯಾಮನಸ್ಸಕ್ತಮಿತ್ಯೂಚುಸ್ಸಜ್ಜನಾಮುದಾ ।
ಸುಧಾಸೂತೇಸ್ಸುಧೋತ್ಪತ್ತಿರಪಿಲೋಕೇ ಕಿಮದ್ಭುತಂ ‖ ೫೨ ‖
ಅಥಗಂಧರ್ವದತ್ತಾಂತಾಂ ಶ್ರೀದತ್ತೇನಾಗ್ನಿಸಾಕ್ಷಿಕಂ ।
ದತ್ತಾಂಸಜೀವಕಸ್ವಾಮೀ ಪರ್ಯಣೈಷ್ಟಯಥಾವಿಧಿ ‖ ೫೩ ‖

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ವಾದೀಭಸಿಂಹಸೂರಿವಿರಚಿತೇ ಕ್ಷತ್ರಚೂಡಾಮಣೌ
ಗಂಧರ್ವದತ್ತಾಲಂಬೋನಾಮ ತೃತೀಯೋಲಂಬಃ

ಅಥ ಚತುರ್ಥೋಲಂಬಃ

ಅಥಜೀವಂಧರಸ್ವಾಮೀ ರೇಮೇ ರಾಮಾಸಮನ್ವಿತಃ ।
ಸಂಸಾರೇಪಿಯಥಾಯೋಗ್ಯಾದ್ಯೋಗ್ಯಾನ್ನನುಸುಖೀಜನಃ ‖ ೧ ‖
ಮಾಧವೋಥಜಲಕ್ರೀಡಾಂ ಪೌರಾಣಾಮುದಪಾದಯತ್ ।
ರಾಗಾಂಧಾನಾಂವಸಂತೋಹಿ ಬಂಧುರಗ್ನೇರಿವಾನಲಃ ‖ ೨ ‖
ಜೀವಂಧರಕುಮಾರೋಪಿ ಮಿತ್ರೈರ್ದ್ರಷ್ಟುಮಯಾದಮುಂ ।
ನವಾಪಗಾಜಲಕ್ರೀಡಾಂ ಲೋಕೋಹ್ಯಭಿನವಪ್ರಿಯಃ ‖ ೩ ‖
ಅವಧಿಷುರ್ದ್ವಿಜಾಸ್ತತ್ರ ಹವಿರ್ದೂಷಿತಭಾಜನಂ ।
ಕ್ರೂರಾಃಕಿಂಕಿಂನಕುರ್ವಂತಿ ಕರ್ಮಧರ್ಮಪರಾಙ್ಮುಖಾಃ ‖ ೪ ‖
ನಿರ್ನಿಮಿತ್ತಮಪಿಘ್ನಂತಿ ಹಂತಜಂತೂನಧಾರ್ಮಿಕಾಃ ।
ಕಿಂಪುನಃಕಾರಣಾಭಾಸೇ ನೋಚೇದತ್ರನಿವಾರಕಃ ‖ ೫ ‖
ತದ್ವ್ಯಥಾಂ ವೀಕ್ಷಮಾಣೋಯಂ ಕುಮಾರೋವಿಷಸಾದಸಃ ।
ತದ್ಧಿಕಾರುಣ್ಯಮನ್ಯೇಷಾಂ ಸ್ವಸ್ಯೇವವ್ಯಸನೇವ್ಯಥಾ ‖ ೬ ‖
ಪ್ರತ್ಯುಜ್ಜೀವಯಿತುಂಶ್ವಾನಂ ಯತ್ನೇನಾಪ್ಯಥನಾಶಕತ್ ।
ನಹ್ಯಕಾಲಕೃತೋಯತ್ನೋ ಭೂಯಾನಪಿಫಲಪ್ರದಃ ‖ ೭ ‖
ಪರಲೋಕಾರ್ಥಮಸ್ಯಾಯಂ ಪಂಚಮಂತ್ರಮುಪಾದಿಶತ್ ।
ನಿರ್ವಾಣಪಥಪಾಂಥಾನಾಂ ಪಾಥೇಯಂತದ್ಧಿಕಿಂಪರೈಃ ‖ ೮ ‖
ಯಕ್ಷೇಂದ್ರೋಜನಿಯಕ್ಷೋಯಮಹೋಮಂತ್ರಸ್ಯಶಕ್ತಿತಃ ।
ಕಾಲಾಯಸಂಹಿಕಲ್ಯಾಣಂ ಕಲ್ಪತೇರಸಯೋಗತಃ ‖ ೯ ‖

ಮರಣಕ್ಷಣಲಬ್ಧೇನ ಯೇನಶ್ವಾದೇವತಾಜನಿ ।
ಪಂಚಮಂತ್ರಪದಂಜಪ್ಯಮಿದಂಕೇನನಧೀಮತಾ ॥ ೧೦ ॥
ಸಕೃತಜ್ಞಚರೋದೇವಃ ಕೃತಜ್ಞತ್ವಾತ್ತದಾಗಮತ್ ।
ಅಂತರ್ಮುಹೂರ್ತತಃಪೂರ್ತಿರ್ದಿವ್ಯಾಯಾಹಿತನೋರ್ಭವೇತ್ ॥ ೧೧ ॥
ಕುಮಾರಮಮರೋದೃಷ್ಟ್ವಾಹೃಷ್ಟಸ್ತುಷ್ಟಾವವೃಷ್ಟವಾಕ್ ।
ಉಪಕಾರಸ್ಮೃತಿಃಕಸ್ಯನಸ್ಯಾನ್ನೋಚೇದಚೇತನಃ ॥ ೧೨ ॥
ವ್ಯಸ್ಮೇಽಷ್ಟತೇನನಸ್ವಾಮೀ ಮಂತ್ರಮಾಹಾತ್ಮ್ಯನಿರ್ಣಯಾತ್ ।
ಮುಕ್ತಿಪ್ರದೇನಮಂತ್ರೇಣ ದೇವತ್ವಂನಹಿದುರ್ಲಭಂ ॥ ೧೩ ॥
ಸ್ಮರ್ತವ್ಯೋಽಸ್ಮಿ ಮಹಾಭಾಗೇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾದೇವಸ್ತಿರೋಽಭವತ್ ।
ಪ್ರತಿಕರ್ತುಂಕಥಂನೇಚ್ಛೇದುಪಕರ್ತುಸ್ಸಚೇತನಃ ॥ ೧೪ ॥
ಸಾರಮೇಯಚರೆದೇವೆ ತಮಾಶ್ಲಿಷ್ಯಮುಹುರ್ಮುಹುಃ ।
ಆಪೃಚ್ಛ್ಯಚಗತೆತಸ್ಮಿನ್ನತ್ರಪ್ರಸ್ತುತಮುಚ್ಯತೆ ॥ ೧೫ ॥
ಚೂರ್ಣಾರ್ಥಂಸುರಮಂಜರ್ಯಾಸ್ಸ್ಪರ್ಧಾಭೂದ್ಗುಣಮಾಲಯಾ ।
ಏಕಾರ್ಥಸ್ಪೃಹಯಾಸ್ಪರ್ಧಾನವರ್ಧೇತಾತ್ರಕಸ್ಯವಾ ॥ ೧೬ ॥
ಮಾಭೂತ್ಪರಾಜಿತಾಸ್ನಾತಾ ನಾದೇಯೆವಾರಿಣೀತಿವೈ ।
ಸಂಗಿರೆತೇಸ್ಮತೆಸಖ್ಯೌಮಾತ್ಸರ್ಯಾತ್ಕಿಂನಪಶ್ಯತಿ ॥ ೧೭ ॥
ಕನ್ಯೆಪ್ರಾಹಿಣುತಾಂಪಶ್ಚಾಚ್ಚೇಟ್ಯೌಸ್ವೇನಿಕಟೆಸತಾಂ ।
ಕುತ್ಸಿತಂಕರ್ಮಕಿಂಕಿಂವಾಮತ್ಸರಿಭ್ಯೋನರೋಚತೆ ॥ ೧೮ ॥
ಅಸ್ಥಿಷಾತಾಮಥಾಗತ್ಯ ಚೇಟ್ಯೌಜೀವಕಕೋವಿದೆ ।
ಅನವದ್ಯಾಸತೀವಿದ್ಯಾ ಲೋಕೆಕಿಂನಪ್ರಕಾಶತೆ ॥ ೧೯ ॥
ಗುಣವದ್ಗುಣಮಾಲಾಯಾಶ್ಚೂರ್ಣಂನಿರ್ವರ್ಣ್ಯಸೋಽಭ್ಯಧಾತ್ ।
ಪಾಂಡಿತ್ಯಂಹಿಪದಾರ್ಥಾನಾಂ ಗುಣದೋಷವಿನಿಶ್ಚಯಃ ॥ ೨೦ ॥
ಚೇಟೀತುಸುರಮಂಜರ್ಯಾಸ್ತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾರೋಷಣಾಬ್ರವೀತ್ ।
ಅನ್ಯೈರಪ್ಯುಕ್ತಮುಕ್ತಂತ್ವೈಃ ಕಿಮಧ್ಯೈಷ್ಟಭವಾನಿತಿ ॥ ೨೧ ॥
ಚೂರ್ಣಯೋರಳಿಭಿಸ್ಸ್ವಾಮೀ ಗುಣದೋಷಾವಸಾಧಯತ್ ।
ನಿರ್ವಿವಾದವಿಧಿರ್ನೋಚೇನ್ನೈಪುಣ್ಯಂನಾಮಕಿಂಭವೇತ್ ॥ ೨೨ ॥

ಅಕಾಲಿಕತಯಾದೃಷ್ಟಂ ಚೂರ್ಣಮನ್ಯದವರ್ಣಯತ್ ।
ನಹ್ಯಕಾಲಕೃತಂಕರ್ಮ ಕಾರ್ಯನಿಷ್ಪಾದನಕ್ಷಮಂ ॥ ೧೩
ಕುಮಾರಾದಥಕುಟ್ಟಿನ್ಯಾ ನುತ್ಯಾನತ್ಯಾಚನಿರ್ಗತೇ ।
ನಿರ್ವಿವಾದಮಿತನ್ವಾನಾನಸ್ತುತ್ಯಾಃಕೇನಭೂತಲೇ ॥ ೧೪ ॥
ತಚ್ಚಾಸೀತ್ಸ್ವರಮಂಜರ್ಯಾವಿರಾಗಸ್ಯೈವಕಾರಣಂ ।
ನಹ್ಯತ್ರರೋಚತೇನ್ಯಾಯ್ಯವೀರಾಣ್ಯದೂಷಿತಚೇತಸೇ ॥ ೧೫ ॥
ಪ್ರಾರ್ಥಿತಾಪ್ಯಕೃತಸ್ನಾನಾಸತ್ವರಾಸುರಮಂಜರೀ ।
ನ್ಯವರ್ತಿಷ್ಟಮಹಾರೋಷಾದೀರ್ಷ್ಯಾಹಿಸ್ತ್ರೀಸಮುದ್ಭವಾ ॥ ೧೬ ॥
ಜೀವಕಾದಪರಂನೇಕ್ಷೇಪುರುಷಾನಿತಿಸಂವಿದಾ ।
ಕನ್ಯಾಗೃಹಮಥಪ್ರಾಪನ್ನಹಿಭೇದ್ಯಂಮನಃಸ್ತ್ರಿಯಾಃ ॥ ೧೭ ॥
ಸಖ್ಯಂತಥೈವಯಾತಾಯಾಂ ಗುಣಮಾಲಾಶುಶೋಚತಾಂ ।
ನಹ್ಯನಿಷ್ಟೇಷ್ಟಸಂಯೋಗವಿಯೋಗಾಭಮರುಂತುದಂ ॥ ೧೮ ॥
ಗಂಧಸಿಂಧುರತೋಭೀತಿರಾಸೀದಥಪುರೌಕಸಾಂ ।
ವಿಪದೋಪಿಹಿತಪ್ಪ್ರೀತಿರ್ಮುಗ್ಧಾನಾಂಹಂತಬಾಧಿಕಾ ॥ ೧೯ ॥
ಪರಿಜನಸ್ತ್ರಸ್ತಂಪಶ್ಯನ್ಗುಣಮಾಲಾಮಥಾತ್ಯಜತ್ ।
ನಹಿಸಂತೀಹಜಂತೂನಾಮಪಾಯೇಸತಿಬಾಂಧವಾಃ ॥ ೨೦ ॥
ಕೃತ್ವಾತಾಂಪೃಷ್ಠತೋಧಾತ್ರೀ ಕಾಚಿದಸ್ಥಾದ್ದಯಾವಹಂ ।
ಹತಾಯಾಂಮಯ್ಯತಃಪೂರ್ವಂ ಕನ್ಯೇಯಂಹನ್ಯತಾಮಿತಿ ॥ ೨೧ ॥
ಸಮದುಃಖಸುಖಾಏವ ಬಂಧವೋಹ್ಯತ್ರಬಾಂಧವಾಃ ।
ದೂತಾಪಿಪಕ್ವತಾಂತಸ್ಯದ್ವಂದ್ವಕಾಲೇಪರಾಙ್ಮುಖಾಃ ॥ ೨೨ ॥
ಸ್ವಾಮೀಪರಿಣತಂವೀಕ್ಷ್ಯಕರಿಣಂತಂನ್ಯವಾರಯತ್ ।
ಸ್ವಾಪದಂನಹಿಪಶ್ಯಂತಿ ಸಂತಃಪಾರಾರ್ಥ್ಯತತ್ಪರಾಃ ॥ ೨೩ ॥
ಯತ್ರಕ್ವಾಪೀಹಸಂತ್ಯೇವ ಸಂತಸ್ಸರ್ವಗುಣೋದಯಾಃ ।
ಕ್ವಚಿತ್ಕಿಮಪಿಸೌಜನ್ಯಂ ನೋಚೇಲ್ಲೋಕಃಕುತೋಭವೇತ್ ॥ ೨೪ ॥
ಪರಿವಾರೋವ್ಯಥಾಯಾಸೀದಹಂಪೂರ್ವಿಕಯಾಸ್ವಯಂ ।
ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯೇಹ್ಯದೃಷ್ಟಪೂರ್ವಾಶ್ಚ ಕಲ್ಪಯಂತ್ಯೇವಬಂಧುತಾಂ ॥ ೨೫ ॥

ಅನ್ಯೋಽನ್ಯದರ್ಶನಾದಾಸೀತ್ಕಾಮಃ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಯೋಃ ।
ದುಃಖಸ್ಯಾನಂತರಂ ಸೌಖ್ಯಂ ತತೋದುಃಖಂ ಹಿ ದೇಹಿನಾಂ ॥ ೩೬ ॥
ಅಶಾಂತಸ್ವಾಂತಸಂತಾಪಾ ನಿಶಾಂತಂ ಪ್ರಾಪ ಸಾ ಪುನಃ ।
ನೋಽಚೇದ್ವಿವೇಕನೀರೌಘೈರಾಗಾಗ್ನಿಃ ಕೇನ ಶಾಮ್ಯತಿ ॥ ೩೭ ॥
ಪ್ರೀತಾಶುಕಂ ಚ ಪ್ರಾಹೈಷೀತ್ಸ್ವವಿಧೇಯಾವಿನಃ ಪುನಃ ।
ಯೋಗ್ಯಾಯೋಗ್ಯವಿಚಾರೋಽಯಂ ರಾಗಾಂಧಾನಾಂ ಕುತೋ ಭವೇತ್ ॥ ೩೮
ಚಾಟುಂ ಪ್ರಾಯುಜ್ತ ಕೀರೋಽಪಿ ತಂ ಪಶ್ಯನ್ ಸ್ವೇಷ್ಟಸಿದ್ಧಯೇ ।
ಏತಾದೃಶೇನ ಲಿಂಗೇನ ಪರಲೋಕೋಽಪಿ ಸಾಧ್ಯತೇ ॥ ೩೯ ॥
ವಿಷಯೇಷು ಸಮಸ್ತೇಷು ಕಾಮಂ ಸಫಲಯನ್ಸದಾ ।
ಗುಣಮಾಲಾಂ ಜಗನ್ಮಾನ್ಯಾಂ ಜೀವಯನ್ ಜೀವತಾಚ್ಚಿರಂ ॥ ೪೦ ॥
ಇತ್ಯಾಶಿಷಾ ಕುಮಾರೋಽಪಿ ತತ್ಸಂದೇಶಾಚ್ಚ ಪಿಪ್ರಿಯೇ ।
ಇಷ್ಟಸ್ಥಾನೇ ಸತೀ ವೃಷ್ಟಿಸ್ತುಷ್ಟಯೇ ಹಿ ವಿಶೇಷತಃ ॥ ೪೧ ॥
ಪ್ರತಿಸಂದೇಶಮಪ್ಯೇಷ ಕೀರಾಯ ಪ್ರತ್ಯಪಾದಯತ್ ।
ಪ್ರೇಕ್ಷಾವಂತೋ ವಿತನ್ವಂತಿ ನಹ್ಯುಪೇಕ್ಷಾಮುಪೇಕ್ಷತೇ ॥ ೪೨ ॥
ಮುಮುದೇ ಗುಣಮಾಲಾಪಿ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಪತ್ರೇಣ ಪತ್ರಿಣಂ ।
ಸ್ವಸ್ಯೈವ ಸಫಲೋ ಯತ್ನಃ ಪ್ರೀತಯೇ ಹಿ ವಿಶೇಷತಃ ॥ ೪೩ ॥
ಪಿತರಾವೇತದಾಕರ್ಣ್ಯ ಮುಮುದಾತೇ ಭೃಶಂ ಪುನಃ ।
ದುರ್ಲಭೋ ಹಿ ವರೋ ಲೋಕೇ ಯೋಗ್ಯೋ ಭಾಗ್ಯಸಮನ್ವಿತಃ ॥ ೪೪ ॥
ಅಥಾಮುಷ್ಯಾಯಣೌ ಕೌಚಿತ್ ನೀತೌ ಗಂಧೋತ್ಕಟಾಂತಿಕಂ ।
ನಹಿ ನೀಚಮನೋವೃತ್ತಿರೇಕರೂಪಾ ಸ್ಥಿತಾ ಭವೇತ್ ॥ ೪೫ ॥
ಅನುಮೇನೇ ತಯೋರ್ವಾಕ್ಯಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಗಂಧೋತ್ಕಟೋಽಪಿ ಸಃ ।
ಅದೋಷೋಪಹತೋ ಹ್ಯರ್ಥಃ ಪರೋಕ್ತ್ಯಾನ್ಯೈವ ದೂಷ್ಯತೇ ॥ ೪೬ ॥
ಸುತಾಂ ವಿನಯಮಾಲಾಯಾ ಗುಣಮಾಲಾಂ ಯಥಾವಿಧಿ ।
ಪತ್ನ್ಯಾಂ ಕುಬೇರಮಿತ್ರೇಣ ಪರಿಣಿನ್ಯೇಽಥ ಜೀವಕಃ ॥ ೪೭ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ವಾದೀಭಸಿಂಹಸೂರಿವಿರಚಿತೇ ಕ್ಷತ್ರಚೂಡಾಮಣೌ
ಗುಣಮಾಲಾಲಂಭೋ ನಾಮ ಚತುರ್ಥೋ ಲಂಬಃ

ಅಥ ಪಂಚಮೋಲಂಬಃ

ಅಥಪ್ರೌಢಾಮಿಮಾಂಮೇನೇ ಸಕುಮಾರೋಽತಿದುರ್ಲಭಾಂ ।
ಪ್ರಯತ್ನೇನಹಿಲಬ್ಧಂಸ್ಯಾತ್ಪ್ರಾಯಃಸ್ನೇಹಸ್ಯಕಾರಣಂ ॥ ೧ ॥
ನಾದತ್ತಕಬಳಂದಂತೀ ಸ್ವಾಮಿಕುಂಡಲತಾಡಿತಃ ।
ನಹಿಸೋಽಥವ್ಯತಾಂಯಾತಿ ತಿರಶ್ಚಾಂವಾತಿರಸ್ಕೃತಿಃ ॥ ೨ ॥
ಕಾಷ್ಠಾಂಗಾರಸ್ತದಾಕರ್ಣ್ಯ ಚುಕೋಪಸ್ವಾಮಿನೇಭೃಶಂ ।
ಸರ್ಪಿಷ್ಪಾತೇನಸಪ್ತಾರ್ಚಿರುದರ್ಚಿಸ್ಸ್ಯಾತರಾಂಭವೇತ್ ॥ ೩ ॥
ಸಂಗಾದನಂಗಮಾಲಾಯಾವಿಜಯಾಚ್ಚವನೌಕಸಾಂ ।
ವೀಣಾವಿಜಯತಶ್ಚಾಸ್ಯಕೋಪಾಗ್ನಿಃಸ್ಥಾಪಿತೋಹೃದಿ ॥ ೪ ॥
ಗುಣಾಧಿಕ್ಯಂಚನೀಚಾನಾಮಾಧೇರೇವಹಿಕಾರಣಂ ।
ನೀಚತ್ವಂನಾಮಕಿನ್ನುಸ್ಯಾದಸ್ತಿಚೇದ್ಗುಣರಾಗಿತಾ ॥ ೫ ॥
ಉಪಕಾರೋಽಪಿನೀಚಾನಾಮಪಕಾರಾಯಕಲ್ಪತೇ ।
ಪನ್ನಗೇನಪಯಃಪೀತಂ ವಿಷಸ್ಯೈವಹಿವರ್ಧನಂ ॥ ೬ ॥
ಹಸ್ತಿಗ್ರಾಹಂಗೃಹೀತಂಸಕುಮಾರಂ ಪ್ರಾಹಿಣೋದ್ಬಲಂ ।
ಮೂಢಾನಾಂಹಂತಕೋಪಾಗ್ನಿರಸ್ಥಾನೇಽಪಿಹಿವರ್ಧತೇ ॥ ೭ ॥
ಕುಮಾರಾವಸಥಂಪಶ್ಚಾತ್ತತ್ಸೈನ್ಯಂಪರ್ಯವಾರಯತ್ ।
ಮೃಗಾಃಕಿಂನಾಮಕುರ್ವಂತಿ ಮೃಗೇಂದ್ರಾಪರಿತಸ್ಸ್ಥಿತಾಃ ॥ ೮ ॥
ಪ್ರಾರೇಭೇಸಕುಮಾರೋಽಪಿ ಪ್ರಹರ್ತುಂರೋಷತಶ್ಚಮೂಂ ।
ತತ್ವಜ್ಞಾನಜಲಂನೋಚೇತ್ ಕ್ರೋಧಾಗ್ನಿಃಕೇನಶಾಮ್ಯತಿ ॥ ೯ ॥
ನ್ಯರೌತ್ಸೀತ್ತಸ್ಯಸನ್ನಾಹಮಥಗಂಧೋತ್ಕಟಶ್ಶನೈಃ ।
ಅಲಂಘ್ಯಂಹಿಪಿತುರ್ವಾಕ್ಯಮಪತ್ಯೈಃಪಥ್ಯಕಾಂಕ್ಷಿಭಿಃ ॥ ೧೦ ॥
ಪಶ್ಚಾದ್ಬದ್ಧಮಮುಂಪಶ್ಚಾದಥಗಂಧೋತ್ಕಟೋವ್ಯಧಾತ್ ।
ನಹಿವಾರಯಿತುಂಶಕ್ಯಂ ಪೌರುಷೇಣಪುರಾಕೃತಂ ॥ ೧೧ ॥
ದೃಷ್ಟ್ವಾಪಿತಂ ತಥಾಭೂತಂ ಹಂತುಮೂಹಸದುರ್ಮತಿಃ ।
ಸತಾಂಹಿಪ್ರಹ್ವತಾಶಾಂತ್ಯೈಖಲಾನಾಂದರ್ಪಕಾರಣಂ ॥ ೧೨ ॥

ಕಾಷ್ಠಾಂಗಾರಂಕುಮಾರೋಽಯಂ ಗುರುವಾಕ್ಯೇನನಾವಧೀತ್ ।
ನಹಿಪ್ರಾಣವಿಯೋಗೇಽಪಿ ಪ್ರಾಜ್ಞೈರ್ಲಂಘ್ಯಂಗುರೋರ್ವಚಃ ॥ ೧೩॥
ಯಕ್ಷೇಣತತ್ಕ್ಷಣೇಸ್ವಾಮಿ ಸ್ಮೃತೇನಾದಾಯಿಕೃತ್ಯವತ್ ।
ಸಚೇತನಃಕಥನ್ನುಸ್ಯಾ ದಕುರ್ವನ್ಪ್ರತ್ಯುಪಕ್ರಿಯಾಂ ॥ ೧೪ ॥
ಅತಿಮಾತ್ರಶುಚಾಲೋಕಃ ಪುನರೇವಮಚಿನ್ತಯತ್ ।
ಗುಣಜ್ಞೋಲೋಕಇತ್ಯೇಷಾ ಕಿಂವದಂತೀಹಿಸೂನೃತಂ ॥ ೧೫ ॥
ಅತಿಲೋಕಮಿದಂಶಾಠ್ಯಂ ಕಾಷ್ಠಾಂಗಾರಸ್ಯದುರ್ಮತೇಃ ।
ಏತಾವದೇವಕಿಂಶಾಠ್ಯಂ ಸ್ವಾಮಿದ್ರೋಹಾದಬಿಭ್ಯತಃ ॥ ೧೬ ॥
ಸಮವರ್ತ್ಯಪಿದುರ್ವೃತ್ತಿ ರಾಸೀದಣಕಭೂಪವತ್ ।
ನಹ್ಯಸಾರತಯಾಹನ್ತ ಸೋಽಪಿಗೃಹ್ಣಾತಿದುರ್ಜನಾನ್ ॥ ೧೭ ॥
ವಾರಿಹಂಸಇವಕ್ಷೀರಂ ಸಾರಂಗೃಹ್ಣಾತಿಸಜ್ಜನಃ ।
ಯಥಾಶ್ರುತಂ ಯಥಾರುಚ್ಯಂ ಶೋಚ್ಯಾನಾಂಹಿಕೃತಿರ್ಮತಾ ॥೧೮॥
ಹೇತ್ವಂತರಕೃತೋಪೇಕ್ಷೇ ಗುಣದೋಷಪ್ರವರ್ತ್ತಿತೇ ।
ಸ್ಯಾತಾಮಾದಾನಹಾನೇಚೇತ್ತದ್ಧಿಸೌಜನ್ಯಲಕ್ಷಣಂ ॥ ೧೯ ॥
ಯುಕ್ತಾಯುಕ್ತವಿತರ್ಕೇಽಪಿ ತರ್ಕರೂಢವಿಧಾವಪಿ ।
ಪರಾಙ್ಮುಖಾತ್ಫಲಂಕಿಂವಾ ವೈದುಷ್ಯಾದ್ವೈಭವಾದಪಿ ॥ ೨೦ ॥
ಇತ್ಯೂಹಾದಾಧಿಮಾಪನ್ನೇ ಲೋಕೇತೇಽಪಿಯುಯುತ್ಸವಃ ।
ಸಖಾಯಃಸಾನುಜಾಸ್ಸರ್ವೆ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಮುಪಾಗಮನ್ ॥ ೨೧ ॥
ಸ್ಮರನ್ತೌಮುನಿವಾಕ್ಯಸ್ಯ ಸಪ್ರಾಣೌಪಿತರೌಸ್ಥಿತೌ ।
ವಿತಥೇಮುನಿವಾಕ್ಯೇಹಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂವಚನೇಕುತಃ ॥ ೨೨ ॥
ಸ್ವಾಮಿನೋನವಿಷಾದೋವಾಪ್ರಸಾದೋವಾತದಾಭವೇತ್ ।
ಕಿಂತುಪೂರ್ವಕೃತಂಕರ್ಮ ಭೋಕ್ತವ್ಯಮಿತಿಮಾನಸಂ ॥ ೨೩ ॥
ಅಥಚಂದ್ರೋದಯಾಹ್ವಾನ ಪರ್ವತಸ್ಥಂಸ್ವಮನ್ದಿರಂ ।
ಯಕ್ಷೇಂದ್ರಸ್ಸ್ವಾಮಿನಂನೀತ್ವಾ ಕೃತವಾನಭಿಷೇಚನಂ ॥ ೨೪ ॥
ವಿಪಚ್ಚಸಂಪದೇಪುಣ್ಯಾ ತ್ಕಿಮನ್ಯತ್ತತ್ರಗಣ್ಯತೇ ।
ಭಾನುರ್ಲೋಕಂತಪನ್ಕುರ್ಯಾ ದ್ವಿಕಾಸಶ್ರಿಯಮಂಬುಜೇ ॥ ೨೫ ॥

ಪಯೋವಾರ್ಧಿಪಯಃಪೂರೈ ರಭಿಷಿಚ್ಯಾಯಮಬ್ರವೀತ್ ।
ಪವಿತ್ರೋಽಸಿಪವಿತ್ರಂಮಾಂ ಶ್ವಾನಂಯತ್ಕೃತವಾನಿತಿ ॥ ೧೬ ॥
ಕಾಮರೂಪವಿಧೌಗಾನೆ ವಿಷಹಾನೇಚಶಕ್ತಿಮತ್ ।
ಯಕ್ಷೇಂದ್ರಃಸ್ವಾಮಿನೇಪಶ್ಚಾತ್ ಮನ್ತ್ರತ್ರಯಮುಪಾದಿಶತ್ ॥ ೧೭ ॥
ಏಕಹಾಯನಮಾತ್ರೇನಧುರಿರಾಜ್ಞಾಂಪ್ರವೇಕ್ಷ್ಯಸಿ ।
ಮೋಕ್ಷ್ಯಸ್ಯೇವಪವಿತ್ರತ್ವಂ ಪಶ್ಚಾದಿತಿಚಸೋಽವದತ್ ॥ ೧೮ ॥
ತಥಾಸಂಭಾವ್ಯಮಾನಸ್ಯ ಸ್ವಾಮಿನಸ್ತೇನ ಸಂತತಂ ।
ದೇಶಾನ್ತರದಿದೃಕ್ಷಾಭೂದ್ಬುದ್ಧ್ಯಧೀನಂಹಿಮಾನಸಂ ॥ ೧೯ ॥
ಮನೀಷಿತಂಹಿತಾನ್ವೇಷೀ ಜ್ಞಾತ್ವಾತಸ್ಯಮನೀಷಣಃ ।
ಅನುಮೇನೇಸದೇವೋಽಪಿ ತ್ರಿಕಾಲಜ್ಞಾಹಿನಿರ್ಜರಾಃ ॥ ೨೦ ॥
ಇದಂತಯಾಪಥೋದಂತ ಮುಪದಿಶ್ಯಾಥಸಮ್ಮತಃ ।
ಸುದರ್ಶನೇನಸೋಽಯಾಸೀದ್ಧಿತಕೃತ್ತ್ವಂಹಿಮಿತ್ರತಾ ॥ ೨೧ ॥
ಏಕಾಕೀವ್ಯಹರತ್ಸ್ವಾಮೀ ನಿರ್ಭಯೋಽಯಮಿತಸ್ತತಃ ।
ನಹಿಸ್ವವೀರ್ಯಗುಪ್ತಾನಾಂ ಭೀತಿಃಕೇಸರಿಣಾಮಿವ ॥ ೨೨ ॥
ಏಕಾಕಿನೋಽಪಿನೋದ್ವೇಗೋ ವಶಿನಸ್ತ್ವಜಾತುಚಿತ್ ।
ವಿಕ್ರಿಯಾಹಿವಿಮೂಢಾನಾಂ ಸಂಪದಾಪಲ್ಲವಾದಪಿ ॥ ೨೩ ॥
ಅರಣ್ಯೇಕ್ವಚಿದಾಲೋಕ್ಯ ವನದಾವೇನವಾರಿತಾನ್ ।
ದಹ್ಯಮಾನಾನಸೌಮರ್ತ್ಯಸ್ತ್ರಾತುಮೈಚ್ಛದನೇಕಪಾನ್ ॥ ೨೪ ॥
ಧರ್ಮೋನಾಮಕೃಪಾಮೂಲಃ ಸಾತುಜೀವಾನುಕಂಪನಂ ।
ಅಶರಣ್ಯಶರಣ್ಯತ್ವ ಮದೋಧಾರ್ಮಿಕಲಕ್ಷಣಂ ॥ ೨೫ ॥
ಪಪರ್ಷುರ್ವಾರಿದಾಸ್ತತ್ರತಾವತ್ತೈವಸಗರ್ಜಿತಾಃ ।
ಸುಕೃತಿನಾ ಮಹೋವಾಂಛಾ ಸಫಲೈವಹಿಜಾಯತೆ ॥ ೨೬ ॥
ಅನೇಕಪಾನಸಾವೀಕ್ಷ್ಯ ರಕ್ಷಿತಾನತ್ಯಪತ್ರಾಂ ।
ಸ್ವಯಂಚಾಸೀತ್ಪ್ರಮಃಸ್ವಾಮೀ ಸ್ವಸ್ಯಬಂಧವಿಮೋಕ್ಷಯೋಃ ॥ ೨೭ ॥
ಸಂಪದಾಪದ್ವಯೆಸ್ವೇಷಾಂ ಸಮಭಾವಾಹಿಸಜ್ಜನಾಃ ।
ಪರೇಷಾನ್ತುಪ್ರಸನ್ನಾಶ್ಚ ವಿಪನ್ನಾಶ್ಚ ನಿಸರ್ಗತಃ ॥ ೨೮ ॥

ತತಸ್ತಸ್ಮಾದ್ವಿನಿರ್ಗತ್ಯ ತೀರ್ಥಸ್ಥಾನಾನ್ಯಪೂಜಯತ್ ।
ಸದಸತ್ತ್ವಂಹಿವಸ್ತೂನಾಂ ಸಂಸರ್ಗಾದೇವದೃಶ್ಯತೇ ॥ ೩೯ ॥
ಅಥಸಂಭಾವಯಾಮಾಸ ಯಕ್ಷೀಸಾಧರ್ಮರಕ್ಷಿಣೀ ।
ಧರ್ಮಮೂರ್ತಿಮಮುಂತತ್ರ ಸದ್ಯಕ್ಕಶಿಪುದಾನತಃ ॥ ೪೦ ॥
ದೈವತೇನಾಪಿಪೂಜ್ಯಂತೇಧಾರ್ಮಿಕಾಃಕಿಂಪುನರ್ನರೈಃ ।
ಅತೋಧರ್ಮರತಾಸ್ಸಂತು ಶರ್ಮಣೆಸ್ಪೃಹಯಾಳವಃ ॥ ೪೧ ॥
ತತಃಪಲ್ಲವದೇಶಸ್ಥಂ ಚಂದ್ರಾಭಾಖ್ಯಂಕ್ರಮಾತ್ಪುರೀಂ ।
ಭೇಜೇ ಶುಭನಿಮಿತ್ತೇನ ಸನಿಮಿತ್ತಾಹಿಭಾವಿನಃ ॥ ೪೨ ॥
ರಾಜ್ಞೋ ಧನಪತೇಃಪುತ್ರೀ ಮಹಿದಷ್ಟಾಮಜೀವಯತ್ ।
ನಿರ್ಹೇತುಕಾನ್ಯರಕ್ಷಾಹಿಸತಾಂ ನೈಸರ್ಗಿಕೋಗುಣಃ ॥ ೪೩ ॥
ಲೋಕಪಾಲಸ್ತದಾಲೋಕ್ಯ ತಜ್ಜ್ಯೇಷ್ಠಸ್ತಮಪೂಜಯತ್ ।
ಪ್ರಾಣಪ್ರದಾಯಿನಾಮನ್ಯಾ ನಹ್ಯಸ್ತಿಪ್ರತ್ಯುಪಕ್ರಿಯಾ ॥ ೪೪ ॥
ಪೂಜ್ಯಾ ಅಪಿಸ್ವಯಂಸಂತುಸ್ಸಜ್ಜನಾನಾಂಹಿಪೂಜಕಾಃ ।
ಪೂಜ್ಯತ್ವಂನಾಮಕಿನ್ನುಸ್ಯಾ ತ್ಪೂಜ್ಯಪೂಜಾವ್ಯತಿಕ್ರಮೆ ॥ ೪೫ ॥
ಪ್ರಾಜ್ಞೇಷುಪ್ರಹ್ವತಾವಶ್ಯ ಮಾತ್ಮವಶ್ಯೋಚಿತಾಮತಾ ।
ಪ್ರಹ್ವತಾಹಿಧನುಷ್ಕಾಣಾಂ ಕಾರ್ಮುಕಸ್ಯೇವಕಾಮದಾ ॥ ೪೬ ॥
ನವಪುರ್ವೀಕ್ಷಣಮಾತ್ರೇಣ ನಿರಣಾಯ್ಯಸ್ಯವೈಭವಂ ।
ವಪುರ್ವಕ್ತಿಹಿಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಂ ದೌರಾತ್ಮ್ಯಮಪಿತದ್ವಿದಾಂ ॥ ೪೭ ॥
ಅರ್ಧರಾಜ್ಯಂಚಕನ್ಯಾಂಚ ಪಾರ್ಥಿವಃಸ್ವಾಮಿನೇದದೌ ।
ಪಾತ್ರತಾಂನೀತಮಾತ್ಮಾನಂ ಸ್ವಯಂಯಾಂತಿಹಿಸಂಪದಃ ॥ ೪೮ ॥
ತಿಲೋತ್ತಮಾಸುತಾಂಪಶ್ಚಾ ಲ್ಲೋಕಪಾಲಸಮರ್ಪಿತಾಂ ।
ಪರ್ಯಣೈಷೀತ್ಪವಿತ್ರೋಯಂ ಪದ್ಮಾಖ್ಯಾಂತಾಂಯವೀಯಸೀಂ ॥ ೪೯ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ವಾದೀಭಸಿಂಹಸೂರಿವಿರಚಿತೇ ಕ್ಷತ್ರಚೂಡಾಮಣೌ
ಪದ್ಮಾಲಂಬೋನಾಮ ಪಂಚಮೋಲಂಬಃ.

ಅಥ ಷಷ್ಠೋ ಲಂಬಃ.

ಅಥೋಪಯಮ್ಯಪದ್ಮಾಂತಾಂ ರಮಯನ್ನವ್ಯಯಾತ್ತತಃ ।
ಅಶಕ್ತೋಹಿಸುಖಂಭುಙ್ಕ್ತೆ ಕೃತಾರ್ಥೋಪಿಜನಃಕೃತೀ ॥ ೧ ॥
ಪದ್ಮಾತುತದ್ವಿಯೋಗೇನ ದುಃಖಸಾಗರಸಾದಭೂತ್ ।
ತತ್ವಜ್ಞಾನವಿಹೀನಾನಾಂ ದುಃಖಮೇವಹಿಶಾಶ್ವತಂ ॥ ೨ ॥
ಲೋಕಪಾಲಜನ್ಯೈರ್ನ್ಯಾಯಂ ರೋದ್ಧುಂಶೇಕೆಗವೇಷಿಭಿಃ।
ಪ್ರತಿಹನ್ತುಂನಹಿಪ್ರಾಜ್ಞೈಃ ಪ್ರಾರಬ್ಧಂಪಾರ್ಯತೆವರ್ಯೈಃ ॥ ೩ ॥
ಸತ್ವರಂಗತ್ವರಃಸ್ವಾಮೀ ತೀರ್ಥಸ್ಥಾನಾನ್ಯಪೂಜಯತ್ ।
ಪಾವನಾನಿಹಿಜಾಯಂತೆ ಸ್ಥಾನಾನ್ಯಪಿಸದಾಶ್ರಯಾತ್ ॥ ೪ ॥
ಸದ್ಬಿರಧ್ಯುಷಿತಾಧಾತ್ರೀ ಸಂಪೂಜ್ಯೇತಿಕಿಮದ್ಬುತಂ ।
ಕಾಲಾಯಸಂಹಿಕಲ್ಯಾಣಂ ಕಲ್ಪತೆ ರಸಯೋಗತಃ ॥ ೫ ॥
ಸದಸತ್ಸಂಗಮಾದೇವ ಸದಸತ್ವಂನೃಣಾಮಪಿ ।
ತಸ್ಮಾತ್ಸತ್ಸಂಗತಾಃಸನ್ತು ಸಂತೋದುರ್ಜನದೂರಗಾಃ ॥ ೬ ॥
ಯಾಜಂಯಾಜಮಟನ್ನೇವ ತೀರ್ಥಸ್ಥಾನಾನಿಜೀವಕಃ ।
ಕ್ರಮೇಣಾರಣ್ಯಮಧ್ಯಸ್ಥಂ ತಾಪಸಾಶ್ರಮಮಾಶ್ರಯತ್ ॥ ೭ ॥
ಅಸತ್ತಪೋವಿಲೋಕ್ಯಾಸೀದನುಕಂಪೀತಪಸ್ವಿನಾಂ ।
ನಿರ್ವ್ಯಾಜಂ ಸಾನುಕಂಪಾಹಿ ಸಾವಾರ್ಃಸರ್ವೇಷುಜಂತುಷು ॥ ೮ ॥
ಅತತ್ವಜ್ಞೋಪಿತತ್ವಜ್ಞೈರ್ಭವಿತವ್ಯಂದಯಾಲುಭಿಃ ।
ಕೂಪೇಪಿಪತಿಷುರ್ಬಾಲೋನಹಿಕೇನಾಪ್ಯಪೇಕ್ಷ್ಯತೆ ॥ ೯ ॥
ತಾನಪ್ಯಬೂಬುಧತ್ತತ್ವಂ ತತ್ವಜ್ಞಃಸೋಯಮಾದರಾತ್ ।
ಭವ್ಯೋವಾಸ್ಯಾನ್ನವಾಶ್ರೋತಾ ಪರಾರ್ಥಂಹಿಸತಾಂಮನಃ ॥ ೧೦ ॥
ನಹಿಂಸ್ಯಾತ್ಸರ್ವಭೂತಾನೀ ತ್ಯಸ್ಮಿನ್ಪ್ರವಚನೆಸತಿ ।
ತಪ್ಯಧ್ವಂಕಿಂಬುಧಾಯೂಯಂ ಹಿಂಸಾಮಾತ್ರಫಲಂತಪಃ ॥ ೧೧ ॥
ಜಲಾವಗಾಹನೆಲಗ್ನಾನ್ಜಟಾಯಾಂಕಾಪದೃಗಾನಪಿ ।
ನಶ್ಯತಃಪಶ್ಯತಾಂಜನ್ತೂನ್ಪಶ್ಯತಾಗ್ನೌಪುನಶ್ಚ್ಯುತಾನ್ ॥ ೧೨ ॥

ಪಂಚಾಗ್ನಿಮಧ್ಯಮಸ್ಥಾನಂ ತತೋ ನೈವೋಚಿತಂತಪಃ ।
ಜಂತುಮಾರಣಹೇತುತ್ವಾದಾಜವಂಜವಕಾರಣಂ ॥ ೧೩ ॥
ತತ್ತಪೋಯತ್ರಜಂತೂನಾಂ ಸಂತಾಪೋನೈವಜಾತುಚಿತ್ ।
ತಚ್ಚಾರಂಭನಿವೃತ್ತೌಸ್ಯಾನ್ನಹ್ಯಾರಂಭೋವಿಹಿಂಸನಃ ॥ ೧೪ ॥
ಆರಂಭವಿನಿವೃತ್ತಿಶ್ಚ ನಿರ್ಗ್ರಂಥೇಷ್ವೇವಯುಜ್ಯತೆ ।
ನಹಿಕಾರ್ಯಪರಾಚೇನ್ನೈರ್ಮಲ್ಯತೆಭುವಿಕಾರಣಂ ॥ ೧೫ ॥
ನೈರ್ಗ್ರಂಥ್ಯಂಹಿತಪೋಽನ್ಯತ್ತು ಸಂಸಾರಸ್ಯೈವಸಾಧನಂ ।
ಮುಮುಕ್ಷೂಣಾಂಹಿ ಕಾಯೋಽಪಿ ಹೇಯಃಕಿಮಪರಂಪುನಃ ॥ ೧೬ ॥
ಗ್ರಂಥಾನುಬಂಧೀಸಂಸಾರಸ್ತೇನೈವನಪರಿಕ್ಷಯೀ ।
ರಕ್ತೇನದೂಷಿತಂವಸ್ತ್ರಂ ನಹಿರಕ್ತೇನಶುಧ್ಯತೆ ॥ ೧೭ ॥
ತತ್ವಜ್ಞಾನವಿಹೀನಾನಾಂನೈರ್ಗ್ರಂಥ್ಯಮಪಿನಿಷ್ಫಲಂ ।
ನಹಿಸ್ಥಾಲ್ಯಾದಿಭಿಸ್ಸಾಧ್ಯಮನ್ನಮನ್ಯೈರತಂಡುಲೈಃ ॥ ೧೮ ॥
ತತ್ವಜ್ಞಾನಂಚಜೀವಾದಿತತ್ವಂ ಯಾಥಾತ್ಮ್ಯನಿಶ್ಚಯಃ ।
ಅನ್ಯಥಾಧೀಸ್ತುಲೋಕೇಽಪಿ ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನಂಹಿಕಥ್ಯತೆ ॥ ೧೯ ॥
ಆಪ್ತಾಗಮಪದಾರ್ಥಾಖ್ಯತತ್ವವೇದನತದ್ರುಚಿಃ ।
ವೃತ್ತಂಚತದ್ದ್ವಯಸ್ಯಾತ್ಮನ್ಯಸ್ಖಲದ್ವೃತ್ತಿಧಾರಣಂ ॥ ೨೦ ॥
ಇತಿತ್ರಯೀತುಮಾರ್ಗಸ್ಸ್ಯಾದಪವರ್ಗಸ್ಯನಾಪರಂ ।
ಬಾಹ್ಯಮನ್ಯತ್ತಪಸ್ಸರ್ವಂ ತತ್ತ್ರಯಸ್ಯೈವಸಾಧನಂ ॥ ೨೧ ॥
ನಚಬಾಹ್ಯತಪೋಹೀನಮಾಭ್ಯಂತರತಪೋಭವೇತ್ ।
ತಂಡುಲಸ್ಯೈವವಿಕ್ಲಿತ್ತಿರ್ನಹಿವಹ್ನ್ಯಾದಿಕಂವಿನಾ ॥ ೨೨ ॥
ತತ್ತ್ರಯಂಚನಮೋಕ್ಷಾರ್ಥಮಾಪ್ತಾಭಾಸಾದಿಗೋಚರಂ ।
ದ್ಯಾತೋಗರುಡಬೋಧೇನ ನಹಿಹಂತಿವಿಷಂಬಕಃ ॥ ೨೩ ॥
ಸರ್ವದೋಷವಿನಿರ್ಮುಕ್ತಂ ಸರ್ವಜ್ಞೋಪಜ್ಞಮಂಜಸಾ ।
ತಪ್ಯಧ್ವಂತತ್ತಪೋಯೂಯಂ ಕಿಂಮುಧಾತುಷಖಂಡನೈಃ ॥ ೨೪ ॥
ರಾಗಾದಿದೋಷಸಂಯುಕ್ತಃ ಪ್ರಾಣಿನಾಂನೈವತಾರಕಃ ।
ಪತನ್ತಸ್ಸ್ವಯಮನ್ಯೇಷಾಂ ನಹಿಹಸ್ತಾವಲಂಬನಂ ॥ ೨೫ ॥

ಸಚಕ್ರೀಡಾವಿಭೋಸ್ತಸ್ಯ ಬಾಲಿಶೇಷ್ವೇವದರ್ಶನಾತ್ ।
ಅತೃಪ್ತಿಶ್ಚಭವೇತ್ತೃಪ್ತಿಂಕ್ರೀಡಯಾಕರ್ತುಮುದ್ಯತಃ ॥ ೧೬ ॥
ಸ್ವೈರಾಚಾರಸ್ವಭಾವೋಽಪಿ ನೇಶ್ವರಸ್ಯೇವಹಾನಿತಃ ।
ಅಪ್ಯಸ್ಮದಾದಿಭಿರ್ದ್ವೇಷ್ಯಂ ಸರ್ವೋತ್ಕರ್ಷವತಃಕುತಃ ॥ ೧೭ ॥
ಅದೋಷಚ್ಛೇದಕೃತ್ಯಂಚ ಕೃತಿನಃಕಿಮುಕೃತ್ಯತಃ ।
ಸ್ವೈರಾಚಾರವಿಧಿರ್ದೃಷ್ಟೋಮತ್ತಏವನಚೋತ್ತಮೇ ॥ ೧೮ ॥
ಇತಿಪ್ರಬೋಧಿತಾಃಕೇಚಿದ್ಬಭೂವುಸ್ತೇಷುಧಾರ್ಮಿಕಾಃ ।
ವ್ಯುತ್ಪನ್ನಹ್ಯಾರ್ದ್ರತ್ವಮಾಯಾತಿ ನೋಪಲಂಜಲಸೇಚನಾತ್ ॥ ೧೯ ॥
ಧರ್ಮಶ್ರಿತಾನ್ಸಮಾಲೋಕ್ಯ ತಾಪಸಾನ್ಮುಮುದೇಕೃತೀ ।
ಪ್ರೀತಯೇಹಿಸತಾಂಲೋಕೇ ಸ್ವೋದಯಾಚ್ಚಪರೋದಯಃ ॥ ೨೦ ॥
ಭೋಧಿಲಾಭಾತ್ಪರಾಪುಂಸಾಂ ಭೂತಿಃಕಾವಾಜಗತ್ತ್ರಯೇ ।
ಕಿಂಪಾಕಫಲಸಂಕಾಶೈಃ ಕಿಂಪರೈರುದಯಚ್ಛಲೈಃ ॥ ೨೧ ॥
ತತಸ್ತಸ್ಮಾದ್ವಿನಿರ್ಗತ್ಯ ದೇಶೆದಕ್ಷಿಣನಾಮಕೇ ।
ಸಹಸ್ರಕೂಟಮಾಶ್ರಿತ್ಯ ಶ್ರೀವಿಮಾನಂನುನಾವಸಃ ॥ ೨೨ ॥
ಭಗವನ್ದುರ್ನಯಧ್ವಾಂತೈರಾಕೀರ್ಣೆಪಥಿಮೇಸತಿ ।
ಸಂಜ್ಞಾನದೀಪಿಕಾಭೂಯಾತ್ಸಂಸಾರಾವಧಿವರ್ಧಿನೀ ॥ ೨೩ ॥
ಜನ್ಮಜೀರ್ಣಾಟವೀಮಧ್ಯೆ ಜನುಷಾಂಧಸ್ಯಮೇಸತಿ ।
ಸನ್ಮಾರ್ಗೇಭಗವನ್ಭಕ್ತಿರ್ಭವತಾನ್ಮುಕ್ತಿದಾಯಿನೀ ॥ ೨೪ ॥
ಸ್ವಾಂತಶಾಂತಿಮಮೈಕಾಂತಾ ಮನೇಕಾಂತೈಕನಾಯಕಃ ।
ಶಾಂತಿನಾಥೋಜಿನಃಕುರ್ಯಾತ್ಸಂಸೃತಿಕ್ಲೇಶಶಾಂತಯೇ ॥ ೨೫ ॥
ಇತಿಸ್ತೋತ್ರೇಣತಚ್ಚಾಸೀದುದ್ಘಾಟಿತಕವಾಟಕಂ ।
ಮುಕ್ತಿದ್ವಾರಕವಾಟಸ್ಯ ಭೇದಿನಾಕಿಂನಭಿದ್ಯತೆ ॥ ೨೬ ॥
ಅನ್ಯಾಶಕ್ಯಮಿದಂಮಾನ್ಯೋ ವಿತನ್ವನ್ನವಿಸಿಷ್ಮಿಯೆ ।
ಲೋಕಮಾಲೋಕಸಾತ್ಕುರ್ವನ್ನಹಿ ವಿಸ್ಮಯತೆ ರವಿಃ ॥ ೨೭ ॥
ತಾವತಾತಂಸಮಾಸಾದ್ಯ ಪ್ರಣತಃಕೋಪಿಪಿಪ್ರಿಯೆ ।
ಸ್ವಮನೀಷಿತನಿಷ್ಪತ್ತೌ ಕಿಂನತುಷ್ಯಂತಿ ಜಂತವಃ ॥ ೨೮ ॥

ಸ್ವಾಮೀತುತಂಸಮಾಲೋಕ್ಯ ಕಸ್ತ್ವಮಾರ್ಯೇತಿಪೃಷ್ಟವಾನ್ ।
ಪ್ರಭೂಣಾಂಪ್ರಾಭವಂನಾಮ ಪ್ರಣತೇಷ್ವೇಕರೂಪತಾ ॥ ೩೯ ॥
ಪೃಷ್ಟಸ್ಸೋಽಪ್ಯುತ್ತರಂವಕ್ತುಮುಪಾದತ್ತಕೃತತ್ವರಃ ।
ಸಮೀಹಿತೇಽಪಿಸಾಹಾಯ್ಯೇಪ್ರಯತ್ನೋಹಿಪ್ರಕೃಷ್ಯತೇ ॥ ೪೦ ॥
ಇಹಕ್ಷೇಮಪುರೀನಾಮ ರಾಜಧಾನೀವಿರಾಜತೇ ।
ನರಪತಿಸ್ತುದೇವಾಂತೋರಾಜಾತತ್ಪುರನಾಯಕಃ ॥ ೪೧ ॥
ತಸ್ಯಶ್ರೇಷ್ಠಿಪದಪ್ರಾಪ್ತಸ್ಸುಭದ್ರಸ್ತಸ್ಯಗೇಹಿನೀ ।
ನಾಮ್ನಾತುನಿರ್ವೃತಿಃಪುತ್ರೀ ಕ್ಷೇಮಶ್ರೀರಿತ್ಯಭೂತ್ತಯೋಃ ॥ ೪೨ ॥
ಜನ್ಮಲಗ್ನೇಚದೈವಜ್ಞಾಸ್ತತ್ಪತಿಂತಮಜೀಗಣನ್ ।
ಸ್ವಯಂವಿಘಟಿತದ್ವಾರೋ ಯೇನಾಯಂಸ್ಯಾಜ್ಜಿನಾಲಯಃ ॥ ೪೩ ॥
ತತ್ಪರೀಕ್ಷಾಕೃತೇತ್ವತ್ರ ಗುಣಭದ್ರಸಮಾಹ್ವಯಃ ।
ಪ್ರೇಷ್ಯೋಹಂಪ್ರೇರಿತಸ್ತಿಷ್ಠನ್ ಭವಂತಂದೃಷ್ಟವಾನಿತಿ ॥ ೪೪ ॥
ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾಸಪುನರ್ನತ್ವಾ ಗತ್ವಾಸತ್ವರಮಾತ್ಮನಃ ।
ಸ್ವಾಮಿನೇಸ್ವಾಮಿವೃತ್ತಾಂತಮಮುಂದಪ್ರೀತಿರಬ್ರವೀತ್ ॥ ೪೫ ॥
ಭದ್ರವಾರ್ತಾಂತತಶ್ಶ್ರುತ್ವಾಸುಭದ್ರೋಽಪಿಸಮಾಗತಃ ।
ತತ್ಕ್ಷಣೇಚತಮುದ್ರಾಕ್ಷೀಜ್ಜಿನಪೂಜಾಕೃತಕ್ಷಣಂ ॥ ೪೬ ॥
ನಗಾತ್ರಮಾತ್ರಮುದ್ರಾಕ್ಷೀದ್ದೈವಭವಂಚಾಸ್ಯವೈಶ್ಯರಾಟ್ ।
ಸೌಗಂಧಿಕಸ್ಯಸೌಗಂಧ್ಯಂ ಶಪಥಾತ್ಕಿಂಪ್ರತೀಯತೇ ॥ ೪೭ ॥
ಇಜ್ಯಾಂತೇಭೂದ್ಯಥಾಯೋಗ್ಯಮುಪಚಾರಃಪರಸ್ಪರಂ ।
ಸತಾಂಹಿಪ್ರಹ್ವತಾಶಾಸ್ತಿಶಾಲೀನಾಮಿವಪಕ್ಷತಾಂ ॥ ೪೮ ॥
ತದ್ವೇಶ್ಮತಸ್ಯನಿರ್ಬಂಧಾದಥಬಂಧುಪ್ರಿಯೋಗತಃ ।
ಸಖ್ಯಂಸಾಪ್ತಪದೀನಂಹಿ ಲೋಕೇ ಸಂಭಾವ್ಯತೇಸತಾಂ ॥ ೪೯ ॥
ಕನ್ಯಾಯಾಃಕರಪೀಡಾಂಚ ತದ್ದೈನ್ಯಾದನ್ವಮನ್ಯತ ।
ಆಶ್ರಯಂತೀಂಶ್ರಿಯಂಕೋವಾಪಾದೇನಭುವಿತಾಡಯೇತ್ ॥ ೫೦ ॥
ಅಥಭದ್ರತರೇಲಗ್ನೇ ಸುಭದ್ರೇಣಸಮರ್ಪಿತಾಂ ।
ಕ್ಷೇಮಶ್ರಿಯಂಪವಿತ್ರೋಽಯಮುಪಯೇಮೇಯಥಾವಿಧಿ ॥ ೫೧ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ವಾದೀಭಸಿಂಹಸೂರಿವಿರಚಿತೇ ಕ್ಷತ್ರಚೂಡಾಮಣೌ
ಕ್ಷೇಮಶ್ರೀಲಂಬೋನಾಮ ಷಷ್ಠೋಲಂಬಃ

ಅಥಸಪ್ತಮೋಲಂಬಃ.

ಅಥವಧ್ವಾತೆಯಾಸಾಕಮನುಜೋಭೂಯಭೂಯಸೀಂ ।
ಸುಖತಾತಿಂತತೋಯಾತುಂ ವಿತತಂನಮತಿಂಕೃತೀ ॥ ೧ ॥
ಅಕಥಯನ್ನಥಸ್ವಾಮೀ ಗಣರಾತ್ರಾತ್ಯಯೆಗತಃ।
ನಹಿಮುಗ್ಧಾಸ್ಸತಾಂವಾಕ್ಯಂ ವಿಶ್ವಸಂತಿಕದಾಚನ ॥ ೨ ॥
ತದ್ವಿಯೋಗಾದಭೂತ್ಪತ್ನೀ ದಗ್ಧರಜ್ಜುಸಮದ್ಯುತಿಃ ।
ಪ್ರಾಣಾಃಪಾಣಿಗೃಹೀತೀನಾಂ ಪ್ರಾಣನಾಥೋಹಿನಾಪರಃ ॥ ೩ ॥
ಸುಭದ್ರೋಪಿಪವಿತ್ರಂತಂ ಅನ್ವಿಷ್ಯಾಧಿಮಯೋಭವತ್ ।
ಬಹುಯತ್ನೋಪಲಬ್ಧಸ್ಯ ಪ್ರಚ್ಯವೋಹಿದುರುತ್ಸಹಃ ॥ ೪ ॥
ಸ್ವಾಮೀಸ್ವಾಭರಣತ್ಯಾಗಮೃಚ್ಛದ್ಗಚ್ಛನ್ನತುಚ್ಛಧೀಃ ।
ವಿವೇಕರೂಷಿತಾನಾಂಹಿ ಭೂಷಾದೋಷಾಯಕಲ್ಪತೇ ॥ ೫ ॥
ಧಾರ್ಮಿಕಾಯತದಾಕಲ್ಪಂದಾತುಂಚಸಮಕಲ್ಪಯತ್ ।
ಸ್ಥಾನೇಹಿಬೀಜವದ್ದತ್ತಮೇಕಂಚಾಪಿಸಹಸ್ರಧಾ ॥ ೬ ॥
ತಾವತಾಸನ್ನ್ಯಧಾತ್ಕ್ಯೋಪಿಸನ್ನಿಧೇಸ್ತಸ್ಯಸನ್ನಿಧೌ ;
ಭಾಗಧೇಯವಿಧೇಯಾಹಿ ಪ್ರಾಣಿನಾಂತುಪ್ರವೃತ್ತಯಃ ॥ ೭ ॥
ಆಗಚ್ಛಂತಮಪೃಚ್ಛಚ್ಚ ಪಾಮರಂಪಾರ್ಶ್ವಮಾತ್ಮನಃ ।
ಕುತಃಕುತ್ರಪ್ರಯಾಸೀತ್ವಂಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯಂಚಾಸ್ತಿನವೇತಿಚ ॥ ೮ ॥
ಪ್ರೀತಃಪ್ರತ್ಯಬ್ರವೀತ್ಸೋಪಿ ಪ್ರಿಯತ್ವಂಸಮಾಶ್ರಿತಃ ।
ಮುಖಂದಾನಂಹಿಮುಖ್ಯಾನಾಂ ಲಘೂನಾಮಭಿಷೇಚನಂ ॥ ೯ ॥
ಇತಸ್ತತೋಮಯಾಮಹ್ಯಂ ಗವ್ಯತೇಕಾರ್ಯಕಾಮ್ಯಯಾ ।
ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯಂಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯತಮಂಭೂಯಾತ್ಕಾರ್ಯೇಪ್ಯಾರ್ಯದೃಶೋಮಮ ॥ ೧೦ ॥
ಇತ್ಯುಕ್ತೇನಕುಮಾರೇಣ ಪ್ರತ್ಯುಕ್ತೋವೃಷಲಃಪುನಃ ।
ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯಂನಾಮನಕೃಷ್ಯಾದೇಃ ಜಾಯಮಾನಂಕೃಷೀವಲಃ ॥ ೧೧ ॥

ಷಟ್ಕರ್ಮೋಪಸ್ಥಿತಂಸ್ಯಾತ್ಸ್ವಂ ತೃಷ್ಣಾಬೀಜಂವಿನಶ್ವರಂ ।
ಪಾಪಹೇತುಃಪರಾಪೇಕ್ಷಿದುರಂತದುಃಖಮಿಶ್ರಿತಂ ॥ ೧೨ ॥
ಆತ್ಮೋತ್ಥಮಾತ್ಮನಾಸಾಧ್ಯಮವ್ಯಾಬಾಧಮನುತ್ತರಂ ।
ಅನನ್ತಂಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯಮಾನಂದಮತೃಷ್ಣಮಪವರ್ಗಜಂ ॥ ೧೩ ॥
ತದಪಿಸ್ವಪರಜ್ಞಾನೆ ಯಾಥಾತ್ಮ್ಯರುಚಿಮಾತ್ರಕೇ ।
ಪರಿತ್ಯಾಗೇಚಪೂರ್ಣೇಸ್ಯಾತ್ಪರಮಂಪಥಮಾತ್ಮನಃ ॥ ೧೪ ॥
ಸ್ವಮಪಿಜ್ಞಾನವತ್ಸೌಖ್ಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಾದಿಗುಣಾತ್ಮಕಂ ।
ಪರಂಪುತ್ರಕಳತ್ರಾದಿ ವಿದ್ಧಿಗಾತ್ರಮಲಂಪರೈಃ ॥ ೧೫ ॥
ಏವಂಭಿನ್ನಸ್ವಭಾವೋಯಂ ದೇಹೀಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯೇನದೇಹಕಂ ।
ಬುಧ್ಯತೇಪುನರಜ್ಞಾನಾ ದತೋದೇಹೇನಬಧ್ಯತೇ ॥ ೧೬ ॥
ಅಜ್ಞಾನಾತ್ಕಾಯಹೇತುಸ್ಸ್ಯಾತ್ಕರ್ಮಾಜ್ಞಾನಮಿಹಾತ್ಮನಾಂ ।
ಪ್ರತೀಕೇಸ್ಯಾತ್ಪ್ರಬಂಧೋಯ ಮನಾದಿಃಸೈವಸಂಸೃತಿಃ ॥ ೧೭ ॥
ಸ್ವಂಸ್ವತ್ವೇನತತಃಪಶ್ಯೇತ್ ಪರತ್ವೇನಚತತ್ಪರಂ ।
ಪರತ್ಯಾಗೇಮತಿಂಕುರ್ಯಾಃ ಕಾರ್ಯೈರನ್ಯೈಃಕಿಮಸ್ಥಿರೈಃ ॥ ೧೮ ॥
ಪರತ್ಯಾಗಕೃತೋಜ್ಞೇಯಾಸ್ಸಾನಗಾರಾಅಗಾರಿಣಃ ।
ಗಾತ್ರಮಾತ್ರಧನಾಃಪೂರ್ವೇ ಸರ್ವಸಾವದ್ಯವರ್ಜಿತಾಃ ॥ ೧೯ ॥
ಮೂಲೋತ್ತರಾದಿಕಾನ್ವೋಢುಂ ತ್ವನ್ನಶಕ್ನೋಷಿತಾನ್ಗುಣಾನ್ ।
ಅಹಿವಾರಣಪರ್ಯಾಣಂ ಭರ್ತುಂಶಕ್ತೋನವಾಯುಜಃ ॥ ೨೦ ॥
ನತಸ್ತ್ವಮಧುನಾಧರ್ಮಂ ಗೃಹಾಣಗೃಹಮೇಧಿನಾಂ ।
ನಹ್ಯಾರೋಢುಮಧಿಶ್ರೇಣಿಂ ಯೌಗಪದ್ಯೇನಪಾರ್ಯತೇ ॥ ೨೧ ॥
ತ್ರಿಚತುಃಪಂಚಭಿರ್ಯುಕ್ತಾ ಗುಣಶಿಕ್ಷಾಣುಭಿರ್ವ್ರತೈಃ ।
ತತ್ವಧೀರುಚಿಭಾಜೋಲ್ಪಾಃ ಸಾವದ್ಯಾಗೃಹಮೇಧಿನಃ ॥ ೨೨ ॥
ಅಹಿಂಸಾಸತ್ಯಮಸ್ತೇಯಂ ಸ್ವಸ್ತ್ರೀಮಿತವಸುಗ್ರಹಾ ।
ಮದ್ಯಮಾಂಸಮಧುತ್ಯಾಗೈಃ ತೇಷಾಂಮೂಲಗುಣಾಷ್ಟಕಂ ॥ ೨೩ ॥
ಭೋಗೋಪಭೋಗಸಂಹಾರೋ ನರ್ಥದಂಡವ್ರತಾನ್ವಿತಃ ।
ಣಾಗನುಬೃಹ್ಮಣಾಜ್ಞೇಯಂ ದಿಗ್ವ್ರತೇನಗುಣವ್ರತಂ ॥ ೨೪ ॥

ಸಪ್ರೋಷಧೋಪವಾಸೇನ ವ್ರತಂ ಸಾಮಾಯಿಕೇನ ಚ ।
ದೇಶಾವಕಾಶಿಕೇನಸ್ಯಾದ್ವೈಯಾವೃತ್ತ್ಯಸ್ತುಶಿಕ್ಷಕಂ ॥ ೧೫ ॥
ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನ ದಿಶಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿತ್ಯಾಗಂ ನಿಷ್ಫಲದುಷ್ಕೃತೇಃ ।
ಮಿತಾನ್ನಸಾತ್ತ್ವಿಕತ್ವಂಚ ಕೃತ್ಯಂ ವಿದ್ಧಿ ಗುಣವ್ರತಂ ॥ ೧೬ ॥
ಸಂಚಾರಸ್ಯಾವಧಿರ್ನಿತ್ಯಂ ಸಚಿಹ್ನಾ ಚಾತ್ಮಭಾವನಾ ।
ದಾನಾದ್ಯೈರುಪವಾಸಶ್ಚ ಪರ್ವಾದಿಷ್ವನ್ಯತಃ ಕೃತೀ ॥ ೧೭ ॥
ಅಣುವ್ರತಿವ್ರತೈರೇತೈಃ ಕ್ವಚಿದ್ದೇಶೇ ಕ್ವಚಿತ್ಕ್ಷಣೇ ।
ಮಹಾವ್ರತೀ ಭವೇತ್ತಸ್ಮಾದ್ಗ್ರಾಹ್ಯಂ ಧರ್ಮಮಗಾರಿಣಾಂ ।
ಇತ್ಯುಕ್ತಃ ಪ್ರತ್ಯಗೃಹ್ಣಾಚ್ಚ ಸಧರ್ಮಂ ಗೃಹಮೇಧಿನಾಂ ।
ಕಃ ಕದಾ ಕೀದೃಶೋ ನ ಸ್ಯಾದ್ಭಾಗ್ಯೇ ಸತಿ ಪಚೇಲಿಮೇ ॥ ೧೯ ॥
ಅತ್ಯಾದರಾನ್ನಿಜಾಹಾರ್ಯಮಮುಷ್ಮೈ ದಾನವಿದ್ದದೌ ।
ನಾದಾನೇ ಕಿನ್ತು ದಾನೇ ಹಿ ಸತಾಂ ತುಷ್ಯತಿ ಮಾನಸಂ ॥ ೨೦ ॥
ಅನರ್ಘ್ಯಕಲ್ಪಲಾಭಾಚ್ಚ ಧರ್ಮಲಾಭಾಚ್ಚ ಪಿಪ್ರಿಯೇ ।
ತಾದಾತ್ವಿಕಸುಖಪ್ರೀತಿಸ್ಸಂಸೃತೌ ಹಿ ವಿಶೇಷತಃ ॥ ೨೧ ॥
ತಂ ವಿಸೃಜ್ಯ ತತಸ್ಸ್ವಾಮೀ ತಸ್ಯಸ್ಮೃತ್ವೈವ ನಿರ್ಯಯೌ ।
ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೇ ಚ ಪರೋಕ್ಷೇ ಚ ಸಂತೋ ಹಿ ಸಮವೃತ್ತಿಕಾಃ ॥ ೨೨ ॥
ಅಥಾರಣ್ಯೇ ಕ್ವಚಿಚ್ಛ್ರಾಂತೋ ನಿಷಣ್ಣೋ ನಿರುಪದ್ರವಃ ।
ಶರಣ್ಯಂ ಸರ್ವಜೀವಾನಾಂ ಪುಣ್ಯಮೇವ ಹಿ ನಾಪರಂ ॥ ೨೩ ॥
ತತ್ರ ಚೈಕಾಕಿನೀಂ ರಾಮಾಂ ಪಶ್ಯನ್ನಾಸೀತ್ಪರಾಙ್ಮುಖಃ ।
ಅಪದೋಷಾನುಸಂಗಾ ಹಿ ಕರುಣಾ ಕೃತಿಸಂಭವಾ ॥ ೨೪ ॥
ಸಾ ತು ಜಾತಾ ವೃಷಸ್ಯಂತೀ ವೃಷಸ್ಕಂಧಸ್ಯ ವೀಕ್ಷಣಾತ್ ।
ಅಪ್ರಾಪ್ತೇ ಹಿ ರುಚಿಸ್ತ್ರೀಣಾಂ ನ ತು ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಕದಾಚನ ॥ ೨೫ ॥
ಅಶ್ವಸ್ಯಂತೀಂ ವಿಭಾವ್ಯೈನಾಮಾಕೃತಿಜ್ಞೋ ವ್ಯರಜ್ಯತಾಂ ।
ಅನುರಾಗಸ್ತದಜ್ಞಾನಾಂ ವಶಿನಾಂ ಹಿ ವಿರಕ್ತಯೇ ॥ ೨೬ ॥
ಪೃಥುಕ್ಛೇದುಗನಿರ್ಮಾಣಂ ಚರ್ಮಮಾಂಸಮಲಾದಿಕಂ ।
ನಿರ್ಜುಗುಪ್ಸೋತ್ರ ತತ್ಸಂಜೇ ಮೂಢಾತ್ಮಾರಹನ್ತುಮುಹ್ಯತಿ ॥ ೨೭ ॥

ದುರ್ಗಂಧಮಲಮಾಂಸಾದಿ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತಂವಿವೇಚನೆ ।
ನೇಕ್ಷ್ಯತೇಪಾಂಶು ದೇಹೇಸ್ಮಿನ್ಮೋಹೇಕೋಹೇತುರಾತ್ಮನಾಂ ॥ ೩೮ ॥
ಅಜ್ಞಾತಮಶುಚೇರ್ಬೀಜಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾವ್ಯೂಹಂಚದೇಹಕಂ ।
ಆತ್ಮಾತ್ರಸಸ್ಪೃಹೋವಕ್ತಿ ಕರ್ಮಾಧೀನತ್ವಮಾತ್ಮನಃ ॥ ೩೯ ॥
ಮದೀಯಂಮಾಂಸಲಂಮಾಂಸ ಮಪಿಮಾಂಸೇಯಮಂಗನಾ ।
ಪಶ್ಯಂತೀಪಾರವಶ್ಯಾಂಧಾ ತತೋಯಾಪಶ್ಯಾತ್ಮನೇಥವಾ ॥ ೪೦ ॥
ಅಂಗಾರಸದೃಶೀನಾರೀ ನವನೀತಸಮಾನರಾಃ ।
ತತ್ತತ್ಸಾನ್ನಿಧ್ಯಮಾತ್ರೇಣ ದ್ರವೇತ್ಪುಂಸಾಂಹಿಮಾನಸಂ ॥ ೪೧ ॥
ಸಲ್ಲಾಪಸಹವಾಸಾದಿ ತದ್ವರ್ಜ್ಯಂಪಾಪಭೀರುಣಾ ।
ಬಾಲಯಾವೃದ್ಧಯಾಮಾತ್ರಾ ದುಹಿತ್ರಾವ್ರತಸ್ಥಯಾ ॥ ೪೨ ॥
ಇತಿವೈರಾಗ್ಯತರ್ಕೇಣ ತತೋಯಾತುಂಪ್ರಚಕ್ರಮೇ ।
ಭೇತವ್ಯಂಖಲುಭೇತವ್ಯಂ ಪ್ರಾಜ್ಞೈರಜ್ಞೋಚಿತಾತ್ಪರಂ ॥ ೪೩ ॥
ವಿರಕ್ತಮೇವರಕ್ತಾಸಾ ನಿಶ್ಚಿಕಾಯವಿಪಶ್ಚಿತಂ ।
ನಿಸರ್ಗಾದಿಂಗಿತಜ್ಞಾನ ಮಂಗನಾಸುಹಿಜಾಯತೇ ॥ ೪೪ ॥
ತಸ್ಯಸ್ವಾನ್ತಂವಶೀಕರ್ತುಂ ಸ್ವೋದನ್ತಮಿಯಮೂಚುಷೀ ।
ಪ್ರತಾರಣವಿಧಾಸ್ತ್ರೀಣಾಂ ಬಹುದ್ವಾರಾಹಿದುರ್ಮತಿಃ ॥ ೪೫ ॥
ವಿದ್ಧಿದೀನಾಂಮಹಾಭಾಗಮಾಂ ವಿದ್ಯಾಧರಕನ್ಯಕಾಂ ।
ಸ್ವ್ಯಲೇನಾತ್ರಬಲಾನ್ನೀತಾಂ ತ್ಯಕ್ತಾಮಾತ್ಮಪ್ರಿಯಾಭಯಾತ್ ॥ ೪೬ ॥
ಅನಂಗತಿಲಕಾಂನಾಮ್ನಾ ಪುಂಸಾಂತಿಲಕರಕ್ಷಮಾಂ ।
ಅಶರಣ್ಯಾಶರಣ್ಯಸ್ತ್ವಂ ವರೇಣ್ಯೈವರ್ತತಾಮಿತಿ ॥ ೪೭ ॥
ತಾವತಾರ್ತಸ್ವರಃಕೋಪಿ ಶುಶ್ರುವೇಶ್ರುತಶಾಲಿನಾ ।
ಕ್ವಪ್ರಯಾತಾಪ್ರಿಯಾಪ್ರಾಣಾಮಮಯಾಂತೀತಿದುಸ್ಸಹಃ ॥ ೪೮ ॥
ಯೋಷಾಪ್ಯೇಷಾವಿಶೇಷಾಸ್ಮಾನ್ನಿಮೇಷಾದಿವನಿರ್ಯಯೌ ।
ಮಾಯಾಮಯೀಹಿನಾರೀಣಾಂ ಮನೋವೃತ್ತಿರ್ನಿಸರ್ಗತಃ ॥ ೪೯ ॥
ಆರ್ತಸ್ವರಕರೋಸ್ಯಾಹ ಸದ್ಯಸ್ತ್ವಾಮಾಸ್ಯವೀಕ್ಷಣಾತ್ ।
ಶೋಚ್ಯಾಃಕಥಂನರಾಗಾಂಧಾಯೇತುವಾಚ್ಯಾನ್ನಬಿಭ್ಯತಿ ॥ ೫೦ ॥

ಉದನ್ಯೋಽಪದ್ರುತಾಮತ್ರ ಮಾನ್ಯಭಾರ್ಯಾಂಪತಿವ್ರತಾಂ ।
ಪಾನೀಯಾರ್ಥಮವಸ್ಥಾಪ್ಯ ನಾದ್ರಾಕ್ಷಂಪ್ರಸ್ಥಿತಾಗತಃ ॥ ೫೧ ॥
ವಿದ್ಯಾಪ್ಯವಿದ್ಯಮಾನೈವಮವಿದ್ಯಾಧರೋಽಚಿತಾ ।
ಮರ್ತ್ಯೋಽತ್ತಮಭವಾನತ್ರಕರ್ತ್ತವ್ಯಂಕಥಯೇದಿತಿ ॥ ೫೨ ॥
ಪುರಂಧ್ರೀಸ್ಮೃತಿಸಂಧಾನಾ ದಭ್ರೈಭೀದಭಯಂಕರಃ ।
ವಚನೀಯಾದ್ಧಿಭೀರುತ್ವಂ ಮಹತಾಂಮಹನೀಯತಾಂ ॥ ೫೩ ॥
ನಭಶ್ಚರಂಪುನಶ್ಚೈನಂ ಸವಿಪಶ್ಚಿದಚೋದಯತ್ ।
ಅಪಶ್ಚಿಮಂಫಲಂವಕ್ತುಂ ನಿಶ್ಚಿತಂಹಿಹಿತಾರ್ಥಿನಃ ॥ ೫೪ ॥
ಭವದತ್ತಮುಧಾರ್ತೋಽಸಿ ವಿದ್ಯಾವಿತ್ತೋಭವನ್ನಪಿ ।
ನವಿದ್ಯತೇಹಿವಿದ್ಯಾಯಾ ಮಗಮ್ಯಂರಮ್ಯವಸ್ತುಷು ॥ ೫೫ ॥
ನಭಶ್ಚರಸಕಶ್ಚಿತ್ಸ್ಯಾ ದ್ವಿಪಶ್ಚಿದವಿಪಶ್ಚಿತೋಃ ।
ವಿನಿಶ್ಚಲಶುಚೋರ್ಭೇದೋ ಯತಶ್ಚನಕುತಶ್ಚನ ॥ ೫೬ ॥
ಪರಸ್ಪರಸ್ಪರ್ಧಿಭಾಜಿ ಸ್ತ್ರೀವರ್ಗೇಕಾಪತಿವ್ರತಾ ।
ಪಾತಿವ್ರತ್ಯಂಹಿನಾರೀಣಾಂ ಗತ್ಯಭಾವೇತುಕುತ್ರಚಿತ್ ॥ ೫೭ ॥
ಮದಮಾತ್ಸರ್ಯಮಾಯೇರ್ಷ್ಯಾ ರಾಗರೋಷಾದಿಭೂಷಿತಾಃ ।
ಅಸತ್ಯಾಶುದ್ಧಿಕೌಟಿಲ್ಯ ಶಾಠ್ಯಮೌಢ್ಯಧನಾಃಸ್ತ್ರಿಯಃ ॥ ೫೮ ॥
ನಿರ್ಘೃಣೇನಿರ್ದ್ರವೇಕ್ರೂರೇ ನಿರ್ವ್ಯವಸ್ಥೇನಿರಂಕುಶೇ ।
ಪಾಪೇಪಾಪನಿಮಿತ್ತೇಚ ಕಲತ್ರೇತೇಕುತಸ್ಸ್ಪೃಹಾ ॥ ೫೯ ॥
ಇತ್ಯುಪಾದಿಷ್ಟಮೇತಸ್ಯ ಹೃದಯೇನಾಸಜತ್ತರಾಂ ।
ಜಠರೇಸಾಠಮೇಯಸ್ಯ ಸರ್ಪಿಷೋನಹಿಸಂಜನಂ ॥ ೬೦ ॥
ಸ್ವಾಮೀತುತಸ್ಯಮೌಢ್ಯೇನ ಸುತರಾಮನ್ವಕಂಪತ ।
ಉತ್ಪಥಸ್ಥಪ್ರಬುದ್ಧಾನಾ ಮನುಕಂಪಾಹಿಯುಜ್ಯತೇ ॥ ೬೧ ॥
ತತಸ್ತಸ್ಮಾದ್ವಿನಿರ್ಗತ್ಯ ಕಮಪ್ಯಾರಾಮಮಾಶ್ರಯತ್ ।
ಅದೃಷ್ಟಪೂರ್ವದೃಷ್ಟೌಹಿ ಪ್ರಾಯೇಣೋತ್ಕಂಠತೇಮನಃ ॥ ೬೨ ॥
ತತ್ರಾಮ್ರಫಲಮಾಕೃಷ್ಟಂ ಧನುಷಾಕೋಽಪಿನಾಶಕತ್ ।
ಅಶಕ್ತೈಃಕರ್ತುಮಾರಬ್ಧಂ ಸುಕರಂಕಿನ್ನುದುಷ್ಕರಂ ॥ ೬೩ ॥

ಸ್ವಾಮಿಃಶ್ರುತ್ರಕ್ಷಲಗವಿದ್ಧ ಮಾದತ್ತಸಶಿಲೀಮುಖಂ ।
ತತ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಾತ್ಕೃತೋತ್ಸಾಹ್ಯೈಃ ಸಾಧ್ಯೇತಹಿಸಮೀಹಿತಂ ॥ ೧೪ ॥
ಅಪರಾದ್ಧಪೃಷತ್ಕೋಽಪಿ ದೃಷ್ಟ್ವಾವ್ಯಸ್ಮೇಷ್ಟತತ್ಕೃತಿಂ ।
ಅಪದಾನಮಶಕ್ತಾನಾ ಮದ್ಭುತಾಯಹಿಜಾಯತೇ ॥ ೧೫ ॥
ಸ್ವಾಮಿನೋಽಯಂಸ್ವವೃತ್ತಾಂತಂ ಸಕಾತರ್ಯ್ಯಂಸಮಭ್ಯಧಾತ್ ।
ಸನ್ನಿಧಾನೇಸಮರ್ಥಾನಾಂ ವರಾಕೋಽಪಿಪರೋಜನಃ ॥ ೧೬ ॥
ಕರ್ತ್ತವ್ಯಂವಾನವಾಪ್ರೋಕ್ತಂ ಮಯಾಕಾರ್ಮ್ಮುಕಕೋವಿದ।
ಕರ್ಣ್ಣಕಟ್ವಪಿಮದ್ವಾಕ್ಯಮಾಕರ್ಣ್ಣಯಿತುಮರ್ಹಸಿ ॥ ೧೭ ॥
ಏತನ್ಮಧ್ಯಮದೇಶಸ್ಥಹೇಮಾಭಾಸ್ಯಾದಿಯಂಪುರೀ ।
ಕ್ಷತ್ರಿಯೋದೃಢಮಿತ್ರೋಽಸ್ಯ ತತ್ಪ್ರಿಯಾನಳಿನಾಹ್ವಯಾ ॥ ೧೮ ॥
ಸುಮಿತ್ರಾದ್ಯಾಸ್ತಯೋಃಪುತ್ರಾಸ್ತೇಷ್ವಪ್ಯನ್ಯತಮೋಸ್ಮ್ಯಹಂ।
ವಯಸ್ಯೈವವಯಂಪಕ್ವಾವಿಶ್ವೇಽಪಿನತುವಿದ್ಯಯಾ ॥ ೧೯ ॥
ತಾತಪಾದೋಽಯಮಸ್ಮಾಕಂಚಾಪವಿದ್ಯಾವಿಶಾರದಂ ।
ವಿಚಿನೋತಿನಚೇನ್ನೋಽಪಿಪಿಷೋಽಪ್ಯಾಲೋಕ್ಯತಾಮಿತಿ ॥ ೨೦ ॥
ತದ್ವ್ಯಾಹಾರೇವಿಸಂವಾದೋವಿದುಷೋಽಪ್ಯಸ್ಯನಾಜನಿ ।
ವಿನಿರ್ಘಟಯತೀಷ್ಟಾರ್ಥೈರ್ನಸ್ವಯಮೇವಹಿದೇಹಿನಃ ॥ ೨೧ ॥
ಪಾರ್ಥಿವಂಚತತಃಪಶ್ಯನ್ತದ್ವಶ್ಯೋಭೂಚ್ಚಸಮ್ಮತೇಃ ।
ಅನುಸಾರಪ್ರಿಯೋನಸ್ಯಾತ್ಕೋವಾಲೋಕೇಸಚೇತನಃ ॥ ೨೨ ॥
ಮಹಿಕ್ಷಿತಾಕ್ಷಣಾತ್ತಸ್ಯ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಮಪಿವೀಕ್ಷಿತಂ ।
ವಪುರ್ವ್ಯಕ್ತಿಹಿಸುವ್ಯಕ್ತಮಾನುಭಾವಮನಕ್ಷರಂ ॥ ೨೩ ॥
ಸುತವಿದ್ಯಾರ್ಥಮತ್ಯರ್ಥಂ ಪಾರ್ಥಿವಸ್ತಮಯಾಚತ ।
ಆರಾದನ್ಯೈಕಸಮ್ಪಾದ್ಯಾವಿದ್ಯಾಸಹ್ಯಸ್ಯಸಾಧನಾ ॥ ೨೪ ॥
ಅಭ್ಯರ್ಥನಾಬಲಾತ್ತಸ್ಯ ಕುಮಾರೋಽಪ್ಯಭ್ಯುಪಾಗಮತ್ ।
ಸ್ವಯಂದೇಯಾಸತೀವಿದ್ಯಾ ಪ್ರಾರ್ಥನಾಯಾನ್ತು ಕಿಂಪುನಃ ॥ ೨೫ ॥
ಪವಿತ್ರೋಽಪಿಸುಮಿತ್ರಾದೀನಧ್ಯಾಪಯದವಂಚಿತಂ ।
ಕೃತಾರ್ಥಾನಾಂಹಿಪಾರಾರ್ಥ್ಯಮೈಹಿಕಾರ್ಥಪರಾಙ್ಮುಖಂ ॥ ೨೬ ॥

ಪ್ರಶ್ರಯೇಣಬಭೂವಾಸ್ತಿ ಪ್ರಶ್ರಯೋಚಾರ್ಯರೂಪಕಃ ।
ವಿನಯಃಖಲುವಿದ್ಯಾನಾಂದೋಗ್ಧ್ರೀಸುರಧೇನುಜಾ ॥ ೭೭ ॥
ವೀಕ್ಷ್ಯತಾಸತ್ಪದಪ್ರಾಪ್ತೋ ವಿದ್ಯಾನಾಂಪಾರದೃಶ್ವನಃ ।
ಪುತ್ರಮಾತ್ರಂಮುದೇಪಿತ್ರೋರ್ವಿದ್ಯಾಪಾತ್ರಂತುಕಿಂಪುನಃ ॥ ೭೮ ॥
ಅತಿಮಾತ್ರಂಪವಿತ್ರಂಚ ಧಾತ್ರೀಪಸ್ಸಮಭಾವಯತ್ ।
ಅಸಂಭಾವಯಿತುರ್ದೋಷೋ ವಿದುಷಾಂಜೀದಸಮ್ಮತಿಃ ॥ ೭೯ ॥
ಮಹೋಪಕಾರಿಣಃಕಿಂವಾ ಕುರ್ಯಾಮಿತ್ಯಪ್ಯತರ್ಕಯತ್ ।
ವಿದ್ಯಾಪ್ರದಾಯಿನಾಂಲೋಕೇ ಕಾವಾಸ್ಯಾತ್ಪ್ರತ್ಯುಪಕ್ರಿಯಾ ॥ ೮೦ ॥
ಅನ್ಯಾವಿಶ್ರಾಣನಂತಸ್ಮೈಕರಣೀಯಮಜೀಗಣತ್ ।
ಶಕ್ಯಮೇವಹಿದಾತವ್ಯಂಸಾದರೈರಪಿದಾತೃಭಿಃ ॥ ೮೧ ॥
ಕಭ್ಯುಪಾಜೀಗಮತ್ಪುತ್ರೀಂ ಪರಿಣೇತುಮಮುಂಪುನಃ ।
ಉದಾರಾಃಖಲುಮನ್ಯಂತೇ ತೃಣಾಯೇದಂಜಗತ್ತ್ರಯಂ ॥ ೮೨ ॥
ಪತಃಕನಕಮಾಲಾಖ್ಯಾಂ ಕನ್ಯಾಂರಾಜ್ಞಾಸಮರ್ಪಿತಾಂ ।
ತರ್ಯಣ್ಯೈಷೀತ್ಪವಿತ್ರೋಯಂ ಪವಿತ್ರಾಮಗ್ನಿಸಾಕ್ಷಿಕಂ ॥ ೮೩ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ವಾದೀಭಸಿಂಹಸೂರಿಸಿರಚಿತೇ ಕ್ಷತ್ರಚೂಡಾಮಣೌ
ಕನಕಮಾಲಾಲಂಭೋನಾಮ ಸಪ್ತಮೋಲಂಬಃ

ಅಥಾಷ್ಟಮೋಲಂಬಃ.

ಅಥತತ್ಕರಪೀಡಾಂತೇ ಸಕ್ತಸ್ಸ್ವಾಂತೋಭವತ್ಸುಧೀಃ ।
ತೀರಸ್ಥಾಃಖಲುಜೀವಂತಿ ನಹಿರಾಗಾಬ್ಧಿಗಾಹಿನಃ ॥ ೧ ॥
ಸ್ಯಾಲಾನಾಂತತ್ರವಾತ್ಸಲ್ಯಾದವಾತ್ಸೀತ್ಸಚಿರಂಸುಧೀಃ ।
ವತ್ಸಲೇಷುಹಿಮೋಹಸ್ಸ್ಯಾದ್ವಾತ್ಸಲ್ಯಂಹಿಮನೋಹರಂ ॥ ೨ ॥
ಮಾಪಿತೋಪಿಮಹಾನ್ಕಾಲಸ್ತಸ್ಯನೋದ್ವೇಗಮಾತನೋತ್ ।
ವತ್ಸಲೈಸ್ಸಹಸಂವಾಸೇವತ್ಸರೋಹಿಕ್ಷಣಾಯತೇ ॥ ೩ ॥
ಕದಾಚಿತ್ಕಾಪಿ ತತ್ಪ್ರಾಂತಂಸಮಂದಸ್ಮಿತಮಾಸದತ್ ।
ನೈಸರ್ಗಿಕಂಹಿನಾರೀಣಾಂ ಚೇತಸ್ಸ್ವೈರ್ಮಹಿಚೇಷ್ಟಿತಂ ॥ ೪ ॥

ಅಪ್ರಾಕ್ಷೀತ್ತಾಂಚಸಾಕಾಂತಾಂ ಕಿಮಾಯಾತೇತಿಸಾದರಃ ।
ವಿವಕ್ಷಾಲಿಂಗಭೇದೇಹಿಸ್ಯಾದ್ದ್ರಷ್ಟುಃಪ್ರಶ್ನಕಾಂತರೂಪಲಂ ॥ ೫ ॥
ಅತ್ರಚಾಯುಧಕಾಲಾಯಾಂಚೈಕವೈವಾವಿಶೇಷತಃ ।
ಸ್ವಾಮಿನ್ಸ್ವಾಮಿನಮದ್ರಾಕ್ಷಮಿತ್ಯಸಾವಪ್ಯಭಾಷತ ॥ ೬ ॥
ಅತಿಮಾತ್ರಂಪವಿತ್ರೋಽಯಮಚಿತ್ರೀಯತತಚ್ಛ್ರುತೇಃ ।
ಅಯುಕ್ತಂಖಲುದೃಷ್ಟಂವಾ ಶ್ರುತಂವಾವಿಸ್ಮಯಾವಹಂ ॥ ೭ ॥
ನಂದಾಢ್ಯಃಕಿಮಿಹಾಯಾತಇತ್ಯಯಂಪುನರೂಹತ ।
ಸಂಸ್ಕಾರವಿಷಯೇಸದ್ಯಃ ಸ್ವತೋಹಿಮನಸೋಗತಿಃ ॥ ೮ ॥
ಪ್ರಾಗೇವತನ್ಮನೋವೃತ್ತೇಃ ಪ್ರಯಯೌತತ್ರತದ್ವಪುಃ ।
ಆಸ್ಥಾಯಾಂಹಿವಿನಾಯತ್ನಮಸ್ತಿವಾಕ್ಕಾಯಚೇಷ್ಟಿತಂ ॥ ೯ ॥
ಗತ್ವಾತತ್ರಚನಂದಾಢ್ಯಂ ಪಶ್ಯನ್ಸಮ್ಮದಸಾದಭೂತ್ ।
ಭ್ರಾತುಸ್ತ್ವಲೋಕನಂಪ್ರೀತ್ಯೈವಿಪ್ರಯುಕ್ತಸ್ಯಕಿಂಪುನಃ ॥ ೧೦ ॥
ಅನುಜೋಽಪಿತಮಾಲೋಕ್ಯ ಮುಮುಚೇದುಃಖಸಾಗರಾತ್ ।
ವಿಸ್ಮೃತಂಹಿಚಿರಂಭುಕ್ತಂ ದುಃಖಂಸ್ಯಾತ್ಸುಖಲಾಭತಃ ॥ ೧೧ ॥
ಕಥಮಾಯಾಇತಿಜ್ಯಾಯಾನಸ್ವಯುಜ್ತವಿಥೋಽನುಜಂ ।
ವಚನಂಚಾವಮಾನಂಚ ನಹಿಪ್ರಾಜ್ಞೈಃಪ್ರಕಾಶ್ಯತೇ ॥ ೧೨ ॥
ಸಖೇದಂದ್ಯೂತದುಃಖೋಽಯಮಾಚಖ್ಯೌವೃತ್ತಿಮಾತ್ಮನಃ ।
ದ್ಯೂತೇಸತಿಪುರಾದುಃಖೇ ಭೃಶಂದುಃಖಾಯತೇಜನಃ ॥ ೧೩ ॥
ಪೂಜ್ಯಪಾದತದಾಸ್ಮಾಕಂಪಾಪಾದ್ಭವತಿನಿರ್ಗತೇ ।
ಮೃತಕಲ್ಪೋಽಪ್ಯಹಂಮರ್ತುಂ ಸರ್ವಥಾಸಮಕಲ್ಪಯಂ ॥ ೧೪ ॥
ವಿದ್ಯವಿದಿತವೃತ್ತಾಂತಾಕಥಂವೃತ್ತಾಂತಪ್ರಜಾವತೀ ।
ಪತ್ಯಾಲೋಚ್ಯೈವಸಂಸ್ಥಾನೇ ಬೋಧೋಮೇಸಮಜಾಯತ ॥ ೧೫ ॥
ಏವಂಭಾವಿಭವದ್ದೃಷ್ಟಿಶಂಭರತ್ವಾದಹಂಪುನಃ ।
ಪ್ರಜಾವತೀಗೃಹಂಪ್ರಾಪ್ಯ ಸವಿಷಾದಮವಾಸ್ಥಿಷಿ ॥ ೧೬ ॥
ಸ್ವಾಮಿನಿಸ್ವಾಮಿಹೀನಾನಾಂ ಕುತಸ್ತ್ರೀಣಾಂಸುಖಾಸಿಕಾ ।
ಇತಿವಕ್ತುಮುಪಕ್ರಾಂತೇ ಹೃದಯಜ್ಞಾತುಸಾಭ್ಯಧಾತ್ ॥ ೧೭ ॥

ಅಂಗಕಿಂಚಿದ್ವ್ಯಸೇಜ್ಜ್ಯಾಯಾನನುಪದ್ರವಪಿನತೇ ।
ಮಯೈವ ಮಹಾಪಾಪಾ ಮಧ್ಯೇ ದುಃಖಾಬ್ಧಿಪಾತಿತಾಃ ॥ ೧೮ ॥
ಪ್ರತಿದೇಶಂ ಪ್ರತಿಗ್ರಾಮಂ ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಯೈವ ಮುಹ್ಯತೇ ।
ವಿಪಚ್ಚ ಸಂಪದೇ ಹಿ ಸ್ಯಾದ್ಭಾಗ್ಯಂ ಯದಿ ಪಚೇಳಿಮಂ ॥ ೧೯ ॥
ದ್ರಷ್ಟುಮಿಚ್ಛಸಿ ಚೇದ್ವತ್ಸ ತಜ್ಜನಂ ತವ ಪೂರ್ವಜಂ ॥
ಕಿನ್ನು ತಾಮ್ಯಸಿ ಗಮ್ಯೇತತ್ತ್ವಂ ನ ಪಾಪಾ ಹಿ ಭಾವಿನೀ ॥ ೨೦ ॥
ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಶಾಯಯಿತ್ವಾ ಚ ಶಯ್ಯಾಯಾಂ ಸಾಭಿಮಂತ್ರಣಾಂ ।
ಮಾಮತ್ರ ಭವತೀ ಚಾತ್ರ ಸಪತ್ರಂ ಪ್ರಹಿಣೋದಿತಿ ॥ ೨೧ ॥
ಅಖಿದ್ಯತ ತತಸ್ಸ್ವಾಮೀ ಸದಸ್ಯೈರನುಜೋದಿತೈಃ ।
ಸ್ನೇಹಪಾಶೋ ಹಿ ಜೀವಾನಾಮಾಸಂಸಾರಂ ನ ಮುಂಚತಿ ॥ ೨೨ ॥
ಗುಣಮಾಲಾವ್ಯಥಾಶಂಸಿ ಪತ್ರಂ ಚಾಯಮವಾಚಯತ್ ।
ಚತುರಾಣಾಂ ಸ್ವಕಾರ್ಯೋಕ್ತಿಸ್ಸ್ವಮುಖಾನ್ನ ಹಿ ವರ್ತತೇ ॥ ೨೩ ॥
ಅನ್ಯಾಪದೇಶಸಂದೇಶಾತ್ಖೇಚರ್ಯಾಂ ಖೇದಮಾನಭೂತ್ ।
ವಿದ್ವೇಷಃ ಪಕ್ಷಪಾತಶ್ಚ ಪ್ರತಿಪಾತ್ರಂ ಹಿ ಭಿದ್ಯತೇ ॥ ೨೪ ॥
ಪ್ರಿಯಾಶೋಕಶ್ರುತೇ ರಾಜ್ಞಃ ಶೋಕೋಪ್ಯೇತಸ್ಯ ನಾಸ್ಫುರತ್ ।
ನ ಹಿ ಪ್ರಸಾದಖೇದಾಭ್ಯಾಂ ವಿಕ್ರಿಯಂತೇ ವಿವೇಕಿನಃ ॥ ೨೫ ॥
ವೈವಾಹಿಕಗೃಹಸ್ಥಾ ಅಪ್ಯಾತಸ್ಥುರನುಜಂ ಭೃಶಂ ।
ಬಂಧೋರ್ಬಂಧೌ ಚ ಬಂಧೋರ್ಹಿ ಬಂಧುತಾ ಚೇದವಂಚಿತಾ ॥ ೨೬ ॥
ಅಪಸ್ಕಂದಾದ್ಗವಾಂ ಗೋಪಾ ಅಥಾಕ್ರೋಶನ್ನೃಪಾಂಗಣೇ ।
ಪೀಡಾಯಾಂ ತು ಭೃಶಂ ಜೀವಾ ಅಪೇಕ್ಷಂತೇ ಹಿ ರಕ್ಷಕಾನ್ ॥ ೨೭ ॥
ಸಾನುಕ್ರೋಶಂ ತದಾಕ್ರೋಶಂ ಕ್ಷಮಾಧೀಶೋ ನ ಚಕ್ಷಮೇ ।
ಪಾತಾ ಪಾಯಾನ್ನ ಚೇತ್ಪಾಯಾತ್ಕುತೋ ಲೋಕವ್ಯವಸ್ಥಿತಿಃ ॥ ೨೮ ॥
ಸ್ವಾಮೀ ಶ್ವಶುರರುದ್ಧೋಽಪಿ ಗೋಮೋಚನಕೃತೇ ಯಯೌ ।
ಪರಿಭವೋ ನ ಸೋಢವ್ಯೋಽಶಕ್ತೈಶ್ಶಕ್ತೈಸ್ತು ಕಿಂ ಪುನಃ ॥ ೨೯ ॥
ದಸ್ಯವೋಽಪಿ ಗವಾಂ ತತ್ರ ಮಿತ್ರಾಣ್ಯೇವಾಭವನ್ವಿಭೋಃ ।
ವಿಭೋ ಗವೇಷುಭಿರ್ಭಾಗ್ಯೇ ರತ್ನಂ ಚಾಪಿ ಹಿ ಲಭ್ಯತೇ ॥ ೩೦ ॥

ಸಮೊಭೂತಾನ್ಯಮಿಮಿತ್ರೇಷು ಸ್ನೇಹಶ್ಛನ್ನೋಽನ್ಯವೀಕ್ಷಣಾತ್।
ಏಕಕೋಟಗತೋಸ್ನೇಹೋಜಡಾನಾಂಖಲುಚೇಷ್ಟಿತಂ ॥ ೩೧ ॥
ಜಾವಮಾತರಿಚಮತ್ಕಾರೊ ರಾಜ್ಞೋಽಭೂನ್ಮಿತ್ರವೀಕ್ಷಣಾತ್ ।
ಕೃತಿನೋಽಪಿನಗಣ್ಯಾಹಿ ವೀತಸ್ಫೀತಪರಿಚ್ಛದಾಃ ॥ ೩೨ ॥
ಸಮಿತ್ರಾವರಜೋಽಹೃಷ್ಯ ದತಿಮಾತ್ರಮಸೌಕೃತೀ ।
ಏಕೇಚ್ಛಾನಾಮಶುಚ್ಛಾನಾಂ ನಹ್ಯನ್ಯತ್ಸಂಗಮಾತ್ಸುಖಂ ॥ ೩೩ ॥
ಅಯಥಾಪುರಸಂಮಾನಾ ತ್ಸಮಶೇತಸಖೀನಸೌ ।
ವಿಶೇತೇಽಹಿವಿಶೇಷಜ್ಞೋ ವಿಶೇಷಾಕಾರವೀಕ್ಷಣಾತ್ ॥ ೩೪ ॥
ರಹಸ್ಯೇಽಥವಯಸ್ಯೇಷು ತನ್ನಿದಾನಮಚೋದಯತ್।
ಏಕಕಂಠೇಷುಜಾತಾಹಿ ಬಂಧುತಾವ್ಯವತಿಷ್ಠತೆ ॥ ೩೫ ॥
ಮುಖ್ಯಂಸಖ್ಯಂಗತಸ್ತೇಷಾ ಮಾಚಖ್ಯೌಪಂಕಜಾನನಃ ।
ಸಜ್ಜನಾನಾಂಹಿಶೈಲೀಯಂ ಸಕ್ರಮಾರಂಭಶಾಲಿತಾ ॥ ೩೬ ॥
ಸ್ವಾಮಿನ್ಸ್ವಾಮಿವಿಯೋಗೇಽಪಿ ಯುಷ್ಕಾದಗಾಧಸುಭಿರ್ವಯಂ ।
ಅಸ್ತೋಕಭಾವಿಭಾಗ್ಯೇನ ಹಸ್ತಗ್ರಾಹಂಗ್ರಹಾದಿವ ॥ ೩೭ ॥
ಸಾಶ್ವಾಸಾಶ್ಚತತೋದೇವ್ಯಾ ದತ್ತಹಸ್ತಾವಲಂಬನಾಃ ।
ಪ್ರಾಪ್ತಿಷ್ಠಷ್ಮಹಿಧುರಂಪ್ರಾಪ್ತಾ ವಯಮಾಶ್ವಪಾಯಿನಾಂ ॥ ೩೮ ॥
ಅತಿಲಂಘ್ಯಮಹಾಧ್ವಾನ ಮಧ್ವಶ್ರಮವಿಹಾನಯೆ ।
ದಂಡಕಾರಣ್ಯವಿಖ್ಯಾತಂ ತಾಪಸಾಶ್ರಯಮಾಶ್ರಿತಾಃ ॥ ೩೯ ॥
ದರ್ಶಂದರ್ಶಂತತೋಽದೃಶ್ಯಂವಿಹರಂತೋಽತ್ರವಿಶ್ವತಃ ।
ಅಪಶ್ಯಾಮಕ್ವಚಿತ್ಕಾಂಚಿತ್ ಪುಣ್ಯತಃಪುಣ್ಯಮಾತರಂ ॥ ೪೦ ॥
ತಸ್ಮಾತ್ಪ್ರಾದೃಷ್ಟಮಾತ್ರೇಣ ಕುತ್ರತ್ಯಾಇತಿಚೋದಿತಾಃ ।
ವಯಮಪ್ರುತ್ತರಂವಕ್ತುಮುಪಕ್ರಮ್ಯಯಥಾಕ್ರಮಂ ॥ ೪೧ ॥
ಅಸ್ತಿರಾಜಪುರೆಕಶ್ಚಿ ದ್ವೈರಿದುಷಾಣಾಮಪಶ್ಚಿಮಃ ।
ನಿಶಾಂಚಜೀವಕಾಖ್ಯೋ ಯಮೇತಜ್ಜೀವಾತುಕಾವಯಂ ॥ ೪೨ ॥
ಕಾಷ್ಠಾಂಗಾರಾಹ್ವಯಃಕೋಽಪಿ ಕೋಽಪಾದೇನಮನೇನಸಂ ।
ಹನ್ತುಂಕಿಲೇತ್ಯಪ್ರೋಚಾಮಮೂರ್ಛಿತಾಸಾಚಪೇತುಷೀ ॥ ೪೩ ॥

ಹನ್ತ ಹನ್ತ ಹತೋನಾಯು ಮಾಚೇತ್ಯಭಿಹಿತಾಮಯಾ ।
ಪಿಹಿತಾಸುಪ್ರಯಾಣಾಸಾ ಪ್ರಾಲಪೀಲ್ಲಬ್ಧಚೇತನಾ ॥ ೪೪ ॥
ಅಂಭೋದಾಳಿವದಂಭೋಳಿ ಮಮೃತಂಚಮುಮೋಚಸಾ ।
ದೇವೀಸಮುಪ್ರಲಾಪೇನ ದೇವ್ಯೋದಂತವಿದಂತಯಾ ॥ ೪೫ ॥
ತನ್ಮುಖಾತ್ಖಾದಿವ್ಯೋತ್ಪನ್ನಾಂ ರತ್ನವೃಷ್ಟಿಂತಪ್ಯೋನ್ನತಿಂ ।
ಉಪಲಭ್ಯವಯಂಲಬ್ಧಾ ಮಮನ್ಯಾಮಹಿತನ್ಮಹೀಂ ॥ ೪೬ ॥
ದೇವವೈಭವಸಂಕೀರ್ತ್ಯ ತತೋದೇವೀಂಪುನಃಪುನಃ ।
ಆಶ್ವಾಸ್ಯಾಪೃಚ್ಛ್ಯತದ್ದೇಶಾ ದಿಮಂದೇಶಂಗತಾಇತಿ ॥ ೪೭ ॥
ಮಾತುರ್ಜ್ಜೀವನ್ಮೃತಿಜ್ಞಾನಾತ್ತತ್ವಜ್ಞೋಪ್ಯಖಿದ್ಯತ ।
ಜೀವಾನಾಂಜನನೀಸ್ನೇಹೋ ನಹ್ಯನ್ಯೈಃಪ್ರತಿಹನ್ಯತೇ ॥ ೪೮ ॥
ಅತ್ವರಿಷ್ಟಚತಾಂದ್ರಷ್ಟುಂ ಕೌರವ್ಯೋ ಗುರುಗೌರವಃ ।
ಅಂಬಾಮದೃಷ್ಟಪೂರ್ವಾಂಚ ದ್ರಷ್ಟುಂಕೋನಾಮನೇಚ್ಛತಿ ॥ ೪೯ ॥
ವ್ಯಸ್ಮಾರಿಮಾತರಿಸ್ನೇಹಾನ್ಮಾಸ್ಯೇನಾನ್ಯದಶೇಷತಃ ।
ರಾಗದ್ವೇಷೋದಿತೇನೈವ ಬಲಿಷ್ಠೇನಹಿಬಾಧ್ಯತೇ ॥ ೫೦ ॥
ಅನ್ವಜಿಜ್ಞಪದಾತ್ಮೀಯಾಂ ಗತಿಂಭಾರ್ಯಾಪರಾನಪಿ ।
ಆವಶ್ಯಕೇಪಿಬನ್ಧೂನಾಂ ಪ್ರಾತಿಕೂಲ್ಯಂಹಿಶಲ್ಯಕೃತ್ ॥ ೫೧ ॥
ಅನುನೀಯಾನುಗಾನ್ಬನ್ಧೂನ್ ಪ್ರಸಭಂಪ್ರಯಯೌತತಃ ।
ಅನುನಯೋಹಿಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಂಮ ಹತಾಮುಪಬೃಂಹಯೇತ್ ॥ ೫೨ ॥
ಪ್ರಸವಿತ್ರೀಂತತಃಪ್ರೇಕ್ಷ್ಯ ಪ್ರೇಮಾನ್ಧೋಭೂದವಂಧ್ಯಧೀಃ ।
ತತ್ವಜ್ಞಾನತಿರೋಭಾವೇ ರಾಗಾದಿಹಿನಿರಂಕುಶಂ ॥ ೫೩ ॥
ಜಾತಜಾತಕ್ಷಣತ್ಯಾಗಾ ಜ್ಜಾತಂದುರ್ಜಾತಮುಕ್ಷಿಣೋತ್ ।
ಸುತವೀಕ್ಷಣತೋಮಾತಾ ಸುತಪ್ರಾಣಾಹಿಮಾತರಃ ॥ ೫೪ ॥
ಸೂನೋರ್ನಿರೀಕ್ಷಣತಸ್ತು ಪ್ರಾಕ್ಷೋಣೀಶಂತಮಿಯೇಷಸಾ ।
ಲಾಭಂಲಾಭಮಭೀಚ್ಛಾಸ್ಯಾ ನ್ನಹಿತೃಪ್ತಿಃಕದಾಚನ ॥ ೫೫ ॥
ಗಚ್ಛೇತ್ಪಿತುಃಪದಂತೇಸ್ಯಾದಂಗಪುತ್ರೇತ್ಯಚೋದಯತ್ ।
ಸಾಮಗ್ರೀವಿಕಲಂಕಾರ್ಯಂ ನಹಿಲೋಕೇವಿಲೋಕಿತಂ ॥ ೫೬ ॥

ಅಂಬಕಿಂಬತಖೇದೇನ ಬಾಧಂಸ್ಯಾದಿತಿಸೋಭ್ಯಧಾತ್ ।
ಮುಗ್ಧೇಷ್ವತಿವಿದಗ್ಧಾನಾಂ ಯುಕ್ತಂಹಿಬಲಕೀರ್ತನಂ ॥ ೫೭ ॥
ಪುತ್ರವಾಕ್ಯೇನಹಸ್ತಸ್ಥಾಂ ಮೇನೇಮಾತಾಚಮೇದಿನೀಂ ।
ಮುಗ್ಧಾಃಶ್ರುತವಿನಿಶ್ಚಯ್ಯಾ ನಹಿಯುಕ್ತಿವಿತರ್ಕಿಣಃ ॥ ೫೮ ॥
ಅಪಾಯಸ್ಥಾನಮಸ್ತೋಕಂ ದೂರಕ್ಷಂವ್ಯಾಹರದ್ವಿಭೋಃ ।
ಅಮಿತ್ರಂಹಿಕಳತ್ರಂಚ ಕ್ಷತ್ರಿಯಾಣಾಂಕಿಮನ್ಯತಃ ॥ ೫೯ ॥
ಕರ್ತವ್ಯಂಚತತೋಮಾತ್ರಾಮಂತ್ರಂತೇನಮಂತ್ರಿಣಾ ।
ವಿಚಾರ್ಯ್ಯೈವೇತರೈಃಕಾರ್ಯಂ ಕಾರ್ಯಂಸ್ಯಾತ್ಕಾರ್ಯವೇದಿಭಿಃ ॥ ೬೦ ॥
ಪ್ರಾಹಿಣೋತ್ಪ್ರಸವಿತ್ರೀಂತಾಂ ಮಾತುಲಸ್ಯಾಂತಿಕಂಕೃತೀ ।
ನಹಿಮಾತುಸ್ಸಜೀವೇನ ಸೋಢವ್ಯಾಸ್ಯಾದ್ದುರಾಸಿಕಾ ॥ ೬೧ ॥
ತತಃಸಪರಿತೋಷೋಯಂ ಪರಿವ್ರಾಜಕಪಾರ್ಶ್ವತಃ ।
ನಿಕಷಾಸ್ವಪುರಂಪ್ರಾಪ್ಯ ತದಾರಾಮೇನಿಷಣ್ಣವಾನ್ ॥ ೬೨ ॥
ತತ್ರಮಿತ್ರಾಣ್ಯವಸ್ಥಾಪ್ಯ ವ್ಯಹರತ್ಪರಿತಃಪುರೀಂ ।
ವಿಶೃಂಖಲಾನಹಿಕ್ವಾಪಿ ತಿಷ್ಠಂತೀಂದ್ರಿಯದಂತಿನಃ ॥ ೬೩ ॥
ತತೋರಾಜಪುರೀಂವೀಕ್ಷ್ಯ ಸುತರಾಮುತ್ಪಪತ್ಸುಧೀಃ ।
ಮಮತ್ವಧೀಕೃತೋಮೋಹಃ ಸವಿಶೇಷೋಹಿ ದೇಹಿನಾಂ ॥ ೬೪ ॥
ಕ್ರೀಡಂತೀಕಾಪಿಹರ್ಮ್ಯಾಗ್ರಾತ್ ಪಾತಯಾಮಾಸಕಂದುಕಂ ।
ಸಂಪದಾಮಾಪದಾಂಚಾಪ್ತಿರ್ವ್ಯಾಜೇನೈವಹಿಕೇನಚಿತ್ ॥ ೬೫ ॥
ಉದ್ವಕ್ತ್ರಸ್ತದ್ವತೀಂಸೂತ್ಯಾಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾಮುಹ್ಯದಬಾಹ್ಯಧೀಃ ।
ವಶಿನಾಂಹಿಮನೋವೃತ್ತಿಃಸ್ಥಾನಏವಹಿಜಾಯತೇ ॥ ೬೬ ॥
ತನ್ಮೋಹಾದಯಮಧ್ಯಸ್ತ ತತ್ಸೌಧಾಗ್ರವಿತರ್ದಿಕಾಂ ।
ಅಂಜಸಾಕೃತಪುಣ್ಯಾನಾಂ ನಹಿವಾಂಛಾಪಿಮುಚಿತಾ ॥ ೬೭ ॥
ವೈಶ್ಯೇಶಃಕೋಪಿತಂಪಶ್ಯ ನ್ವ್ಯಾಜಹ್ರೇಪಕಸನ್ಮುಖಃ ।
ಚಿರಕಾಂಕ್ಷಿತಸಂಪ್ರಾಪ್ತ್ಯಾ ಪ್ರಸೀದಂತಿಹಿದೇಹಿನಃ ॥ ೬೮ ॥
ಭದ್ರಸಾಗರದತ್ತೋಹಂ ಭವತ್ಯೇಷಮಮಾಲಯಃ ।
ವಿಮಲಾಕಮಲೋದ್ಭೂತಾ ಸುತಾಸೂತ್ಯಾಚಸಾಭವತ್ ॥ ೬೯ ॥

ರತ್ನಜಾಲಮವಿಕ್ರೀತಂ ವಿಕ್ರಯೋತಯದಾಗಮೆ ।
ಭಾವಿಜಾಮಾಸ್ತ್ರಂಪತಿಂತಸ್ಯಾ ಸ್ಸಮುತ್ಪತ್ತ್ಯಾವಜೇಗರ್ಣ ॥ ೭೦ ॥
ಭವತ್ಯತ್ರಪ್ರವಿಷ್ಟೇಚ ದೃಷ್ಟಮೇತದಲಂಪರೈಃ।
ಭಾಗ್ಯಾದಿಕಂಭವಾನೇವ ಯೋಗ್ಯಃಪರಿಣಯೇದಿತಿ ॥ ೭೧ ॥
ತನ್ನಿರ್ಬನ್ಧಾದಯಂಚಾಭೂ ದನುಮಂತಾತಥಾವಿಧೌ ।
ವಾಂಛಿತೇರ್ಥೇಪಿಕಾತಯ್ರ್ಯಂ ವಶಿನಾಂನಹಿದೃಶ್ಯತೆ ॥ ೭೨ ॥
ಅಥಸಾಗರದತ್ತೇನ ದತ್ತಾಂಸತ್ಯಂಧರಾತ್ಮಜಃ ।
ವ್ಯವಹದ್ವಿಮಲಾಂಕನ್ಯಾಂ ಹವ್ಯವಾಹಸಮಕ್ಷಕಂ ॥ ೭೩ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ವಾದೀಭಸಿಂಹಸೂರಿವಿರಚಿತೆ ಕ್ಷತ್ರಚೂಡಾಮಣೌ
ವಿಮಲಾಲಂಬೊನಾಮಾಷ್ಟಮೋಲಂಬಃ

ಅಥ ನವಮೋಲಂಬಃ

ಅಥವ್ಯಾಧಾಮತಿಸ್ನಿಗ್ಧಂ ಗಾಢಸ್ನೇಹೋನ್ವಭೂದಿಮಾಂ ।
ವಾಂಛಿತಾಯದಿವಾಂಛ್ಯೇಯುಃ ಸಸಾರೈವಸುಸ್ಮೃತಿಃ ॥ ೧ ॥
ತತೋನುನೀಯತಾಂಹಿತ್ವಾ ಸಮಿತ್ರೈಃಸಮಗಚ್ಛತ।
ಅನ್ಯರೋಧಿನಹಿಕ್ವಾಪಿ ವರ್ತತೆವಶಿನಾಂಮನಃ ॥ ೨ ॥
ವರಚಿಹ್ನಂತಮಾಲೋಕ್ಯ ಬಹ್ವಮನ್ಯನ್ತಬಾಂಧವಾಃ ।
ಐಹಿಕಾತಿಶಯಪ್ರೀತಿ ರತಿಮಾತ್ರಹಿದೇಹಿನಾಂ ॥ ೩ ॥
ಅಬ್ರವೀದಸ್ಯಸೋತ್ಪ್ರಾಸಂ ಬುದ್ಧಿಷೇಣವಿದೂಷಕಃ ।
ಬಹುದ್ವಾರಾಹಿಜೀವಾನಾಂ ಪರಾರಾಧನದೀನತಾ ॥ ೪ ॥
ಸುಲಭಾಃಖಲುದೌರ್ಭಾಗ್ಯಾದನ್ಯೋಪೇಕ್ಷಿತಕನ್ಯಕಾಃ ।
ವ್ಯಾಧಾಯಾಂಸುರಮಂಜರ್ಯಾಂ ಪೌರೊಭಾಗ್ಯಂಭವೇದಿತಿ ॥ ೫ ॥
ತದ್ವಾಕ್ಯಾದಯಮುದ್ಯೋಧು ಮವಾಂಛತ್ತಾಂಚಮಾನಿನೀಂ।
ಹೇತುಚ್ಛಲೋವಲಂಭೇನ ಜೃಂಭತೇಹಿಮರಾಗ್ರಹಃ ॥ ೬ ॥
ತತಾ್ರಪ್ಯಾಪಯಿಕಂಭೂಯೊ ಯಕ್ಷಮಂತ್ರಂವ್ಯಚೀಚರತ್ ।
ಅನಪಾಯಾಮುಪಾಯಾದ್ಧಿ ವಾಂಛಿತಾಪ್ತಿರ್ಮನೀಷಿಣಾಂ ॥ ೭ ॥

ವಾರ್ಧಕಂ ತತ್ರ ಚೋಪಾಯಮುಪಾಯಜ್ಞೋಯಮಾಹತ ।
ಕರುಣಾಮಾತ್ರಪಾತ್ರಂ ಹಿ ಬಾಲವೃದ್ಧಾಶ್ಚ ದೇಹಿನಾಂ ॥ ೮ ॥
ವಾರ್ಧಕಂ ತತ್ಕ್ಷಣೇ ಚಾಸ್ಯ ಮನ್ತ್ರಮಾಹಾತ್ಮ್ಯತೋಽಭವತ್ ।
ಅನವಿದ್ಯಾ ಸತೀ ವಿದ್ಯಾ ಫಲಮೂಕಾ ಹಿ ಕಿಂ ಭವೇತ್ ॥ ೯ ॥
ವಿಜಹಾರ ಪುನಶ್ಚಾಯಂ ವರ್ಷೀಯಾನ್ಪರಿತಃ ಪುರೀಂ ।
ಅನ್ಯೈರಶಂಕನೀಯಾ ಹಿ ವೃತ್ತಿರ್ನೀತಿಜ್ಞಗೋಚರಾ ॥ ೧೦ ॥
ಪ್ರವಯೋ ವಿಪ್ರವೇಷಂ ತಂ ವೀಕ್ಷ್ಯಮಾಣಾ ವಿವೇಕಿನಃ ।
ವಿಷಯೇಷು ವ್ಯರಜ್ಯನ್ತ ವಾರ್ಧಕಂ ಹಿ ವಿರಕ್ತಯೇ ॥ ೧೧ ॥
ಮಕ್ಷಿಕಾಪಕ್ಷತೋಽಪ್ಯಚ್ಛಮಾಂಸಾಚ್ಛಾದನಚರ್ಮಣಿ ।
ಲಾವಣ್ಯಂ ಭ್ರಾನ್ತಿರಿತ್ಯೇತನ್ಮೂಢೇಭ್ಯೋ ವಕ್ತಿ ವಾರ್ಧಕಂ ॥ ೧೨ ॥
ಪ್ರತಿಕ್ಷಣವಿನಾಶೀದಮಾಯುಃ ಕಾಯಮಹೋ ಜಡಾಃ ।
ನೈವ ಬುಧ್ಯಾಮಹೇ ಕಿನ್ತು ಕಾಲಮೇವ ಕ್ಷಯಾತ್ಮಕಂ ॥ ೧೩ ॥
(ಹನ್ತ ಲೋಕೋ ವಯಸ್ಯನ್ತೇ ಕಿಮತ್ಯೈರಪಿ ಪಾತಕಂ ।
ಮನ್ಯನ್ತೇ ನ ತೃಣಾಯಾಪಿ ಮೃತಿಶ್ಲಾಘ್ಯಾ ಹಿ ವಾರ್ಧಕಾತ್ ॥ ೧೪ ॥)
ಇತ್ಯಾದ್ಯೂಹಂ ಚ ಹಾಸಂ ಚ ಜನಯನ್ಪ್ರಾಜ್ಞಬಾಲಯೋಃ ।
ಅಗಾರಂ ಸುರಮಂಜರ್ಯಾ ವರ್ಷೀಯಾನ್ಸಮಾಸದತ್ ॥ ೧೫ ॥
ಪೃಷ್ಟೋ ದೌವಾರಿಕಸ್ತ್ರೀಭೀ ರಾಜಪಟ್ಟಫಲಮಾಗತೇಃ ।
ಕುಮಾರೀತೀರ್ಥಯಾತ್ರಾರ್ಥಂ ನಹ್ಯಸತ್ಯಂ ಸತಾಂ ವಚಃ ॥ ೧೬ ॥
ಅಹಸನ್ನಥ ತದ್ವಾಕ್ಯಾದಂಗನಾ ಅಪ್ಯಸಂಗತಾತ್ ।
ಅವಿವೇಕಿಜನಾನಾಂ ಹಿ ಸತಾಂ ವಾಕ್ಯಮಸಂಗತಂ ॥ ೧೭ ॥
(ಅರುದ್ಧಃ ಕೃಪಯಾ ತಾಭಿರಗಾಹಿಷ್ಟ ಚ ತದ್ಗೃಹಂ ।
ಸರ್ವಥಾ ದಗ್ಧಬೀಜಾಭಾಃ ಕುತೋ ಜೀವನ್ತಿ ನಿರ್ಘೃಣಾಃ ॥ ೧೮ ॥)
ಅಭ್ಯದುಸ್ಸುರಮಂಜರ್ಯಾಸ್ಸೋದರ್ಯಸ್ಸಭಯಾ ಇದಂ ।
ಸಭಯಸ್ನೇಹಸಾಮರ್ಥ್ಯಾಸ್ಸ್ವಾಧೀನಾ ಹಿ ಕಿಂಕರಾಃ ॥ ೧೯ ॥
ಪುರುಷದ್ವೇಷಿಣೀ ಸಾಪಿ ವರ್ಷೀಯಾಂಸಂ ನ್ಯಶಾಮಯತ್ ।
ಭವಿತವ್ಯಾನುಕೂಲಂ ಹಿ ಸಫಲಂ ಕರ್ಮ ದೇಹಿನಾಂ ॥ ೨೦ ॥

ಬುಭುಕ್ಷಿತಂತಮಾಲಕ್ಷ್ಯ ಭೋಜಯಾಮಾಸಸಾಸತೀ ।
ಅನ್ತಸ್ತತ್ವಸ್ಯಯಾಥಾತ್ಮ್ಯೇ ನಹಿವೇಷೋನಿಯಾಮಕಃ ॥ ೨೧ ॥
ಭುಕ್ತ್ವಾಥವಾರ್ಧಕೇನೈವ ಸುಷ್ವಾಪತಲಿಮೇಕೃತೀ ।
ಯೋಗ್ಯಕಾಲಪ್ರತೀಕ್ಷಾಹಿ ಪ್ರೇಕ್ಷಾಪೂರ್ವವಿಧಾಯಿನಃ ॥ ೨೨ ॥
ಭುವನಮೋಹನಂಗಾನ ಮತಃನೀದಥಗಾನವಿತ್ ।
ಪರಸ್ಪರಾತಿಶಾಯೀಹಿ ಮೋಹಃ ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯೋದ್ಭವಃ ॥ ೨೩ ॥
ಗಾನಕೌಶಲಶಃಸ್ಯೈನಂ ಶಕ್ತಿಮನ್ತಮಮನ್ಯತ ।
ವಿಶೇಷಜ್ಞಾಹಿಬುಧ್ಯಂತೆ ಸದಸಂತೋಕುತಶ್ಚನ ॥ ೨೪ ॥
ತತಸ್ಸ್ವಕಾರ್ಯಮಪ್ಯಸ್ಮಾ ತ್ಸಾದರಾಭೂತ್ಪರೀಕ್ಷಿತಂ ।
ಸ್ವಕಾರ್ಯೇಷುಹಿತಾತ್ಪರ್ಯಂ ಸ್ವಭಾವಾದೇವದೇಹಿನಾಂ ॥ ೨೫ ॥
ಗಾನವಚ್ಛಕ್ತಿರನ್ಯತ್ರ ಕಿಮಸೀತ್ಯನ್ವಯುಂಕ್ತಸಾ ।
ಯಾಚ್ಞಾಯಾಂಫಲಮೂಕಾಯಾಂ ನಹಿಜೀವಂತಿಮಾನಿನಃ ॥ ೨೬ ॥
ಬಾಢಮಸ್ತಿಸಮಸ್ತೇಷೀ ತ್ಯಬ್ರವೀತ್ಪ್ರಾರ್ಥನೈಪುಣಃ ।
ಉಕ್ತಿಚಾತುರ್ಯತೋದಾರ್ಢ್ಯ ಮುಕ್ತಾರ್ಥೇಷಿವಿಶೇಷತಃ ॥ ೨೭ ॥
ಅಭೀಪ್ಸಿತವರಂಪ್ರಾಪ್ತು ಉಪಾಯಂಸಾಪ್ಯಯಾಚತ ।
ರಾಗಾಂಧೇನಹಿಜಾಗರ್ತಿ ಯಾಚ್ಞಾದೈನ್ಯವಿತರ್ಕಣಂ ॥ ೨೮ ॥
ಕಾಮಂಕಾಮಪ್ರದಂಸೋಯಂ ಕಾಮದೇವಮುಪಾದಿಶತ್ ।
ಮನೀಷಿತಾನುಕೂಲಂಹಿ ಪ್ರೀಣಯೇತ್ಪ್ರಾಣಿನಾಂಮನಃ ॥ ೨೯ ॥
ಮನೀಷಿತಂಚಹಸ್ತಸ್ಥಂ ಮೇನೇಸಾಸುರಮಂಜರೀ ।
ಮನೋರಥೇನತೃಪ್ತಾನಾಂ ಮೂಲಲಬ್ಧೌತುಕಿಂಪುನಃ ॥ ೩೦ ॥
ಅನ್ವೈಷೀತ್ತಾಮಸೌಪಶ್ಚಾ ತ್ಕಾಮಗೋಷ್ಠಂಯಥೇಪ್ಸಿತಂ ।
ವಿಚಾರರೂಢಕೃತ್ಯಾನಾಂ ವ್ಯಭಿಚಾರಃಕುತೋಭವೇತ್ ॥ ೩೧ ॥
ಕಾಮಂಸಾಪ್ರಾರ್ಥಯಾಮಾಸ ಜೀವಕಸ್ವಾಮಿಕಾಮ್ಯಯಾ ।
ಜನ್ಮಾನ್ತರಾನುಬದ್ಧೌಹಿ ರಾಗದ್ವೇಷೌನನಶ್ಯತಃ ॥ ೩೨ ॥
ಅಬೋಧ್ಯವಗಇತಿ ಪ್ರೋಕ್ತಂ ಬುದ್ಧಿಷೇಣೇನಸಾಸತೀ ।
ಮನೋಭುವೋಪಚಾಮೇನೆ ಸ್ತ್ರೀಣಾಂಮೌಗ್ಧ್ಯಂಹಿಭೂಷಣಂ ॥ ೩೩ ॥

ಕುಮಾರಂದರ್ಶಿತಾಕಾರಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾವ್ಯಜಹ್ರಾಯತತ್ಕ್ಷಣೇ।
ಮೃತಕಲ್ಪಾಹಿಕಲ್ಪಂತೇ ನಿರ್ಲಜ್ಜಾನಿಷ್ಫಲಾಇವ ॥ ೨೪ ॥
ಪ್ರತಿಕೃತ್ಯೇನ ತಾಂ ಪತ್ನೀಂ ಸುತರಾಂಸೋಽಪ್ಯತೋಷಯತ್।
ಸಂಸಾರೋಽಪಿಹಿಸಾರಸ್ಸ್ಯಾದ್ದಂಪತ್ಯೋರೇಕಕಂಠಯೋಃ ॥ ೨೫ ॥
ತತಃಕುಬೇರಮಿತ್ರೇಣ ದತ್ತಾಂತಾಂಸುರಮಂಜರೀಂ।
ಸುಮತೇರಾತ್ಮಜಾಂಸೋಽಯ ಮುಪಯೇಮೇಯಥಾಕ್ರಮಂ ॥ ೨೬ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ವಾದೀಭಸಿಂಹಸೂರಿವಿರಚಿತೇ ಕ್ಷತ್ರಚೂಡಾಮಣೌ
ಸುರಮಂಜರೀಲಂಬೋನಾಮ ನವಮೋಲಂಬಃ.

ಅಥ ದಶಮೋಲಂಬಃ.

ಅಥಪಾಣಿಗೃಹೀತೀಂತಾಂ ಬಹುಮೇನೇಬಹುಪ್ರಿಯಃ।
ಬಹುಯತ್ನೋಪಲಬ್ಧೇಹಿ ಪ್ರೇಮಬಂಧೋವಿಶಿಷ್ಯತೇ ॥ ೧ ॥
ಕೃಚ್ಛ್ರೇಣಾರಾಧ್ಯತಾಂಭೂಯೊಮಿತ್ರಾಣಾಂಪಾರ್ಶ್ವಮಾಶ್ರಿತಃ।
ಸ್ವಾಮೀಚ್ಛಾಪ್ರತಿಕೂಲತ್ವಂ ಕುಲಜಾನಾಂಕುತೋಭವೇತ್ ॥ ೨ ॥
ಸಚಿತ್ರೈಸ್ತತೋಮಿತ್ರೈಃ ಪಿತ್ರೋರಂತಿಕಮಾಯಯೌ।
ಆತ್ಮದುರ್ಲಭಮನ್ಯೇನ ಸುಲಭಂಹಿವಿಲೋಭನಂ ॥ ೩ ॥
ಪಿತ್ರೋರಪ್ಯತಿಮಾತ್ರೋಭೂ ತ್ಪುತ್ರಸ್ನೇಹೋಽಸ್ಯ ವೀಕ್ಷಣಾತ್।
ಕಸ್ಯಾನಂದಕರೋನಸ್ಯಾ ತ್ಕೃತಾಂತಾತ್ಸ್ಯಾದುಪಾಗತಃ ॥ ೪ ॥
ತತೋಗಂಧರ್ವದತ್ತಾಚ ಗುಣಮಾಲಾಚವಲ್ಲಭೇ।
ಉಲ್ಲಾಘಿತಾಂಕ್ರಮಾನ್ನೀತೇನೀತಿರೇಷಾಹಿಸಂಸೃತೌ ॥ ೫ ॥
ಅಥಗಂಧೋತ್ಕಟೇನಾಯಂ ಮನ್ತ್ರಯಿತ್ವಾತತೋಯಯೌ।
ವಿಧಿತ್ಸಿತೇಽಹ್ಯನಿಷ್ಪನ್ನೇ ವಿರಮಂತಿನಪಂಡಿತಾಃ ॥ ೬ ॥
ವಿದೇಹಾಖ್ಯೇತತೋದೇಶೇ ಧರಣ್ಯಾಸ್ತಿಲಕೋಪಮಾಂ।
ತಿಲಕಾಂತದರಣ್ಯಾಖ್ಯಾಂ ರಾಜಧಾನೀಮಶಿಶ್ರಿಯತ್ ॥ ೭ ॥
ಮಹಿತೋಮಾತುಲೇನಾತ್ರ ವಿದೇಹಾಧಿಪಭೂಭುಜಾ।
ಭಾಗಿನೇಯೋಮಹಾಭಾಗೋ ಮಹ್ಯಾಂಕೇನನಮಹ್ಯತೇ ॥ ೮ ॥

ಆಸೀದ್ಗೋವಿಂದರಾಜೋಽಪಿ ತದಾ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೋದ್ಯತಃ ।
ಸ್ವಯಂಪರಿಣತೊಮತೀ ಪ್ರೇರಿತೋಽನ್ಯೈನಕಿಂಪುನಃ ॥ ೯ ॥
ಮಂತ್ರಿಭಿರ್ಮಂತ್ರಶಾಲಾಯಾಂ ಮಂತ್ರಯಾಮಾಸಮಂತ್ರವಿತ್ ।
ನಹ್ಯಮಂತ್ರಂವಿನಿಶ್ಚೇಯಂ ನಿಶ್ಚಿತೇನಹಿಮಂತ್ರಣಂ ॥ ೧೦ ॥
ಕಾಷ್ಠಾಂಗಾರಸ್ಯಸಂದೇಶಂ ಸಚಿವೈಃಶುಶ್ರುವಾನಯಂ ।
ಜ್ಞಾತ್ವಾಯಂಹೃದಯಂಶತ್ರೋಃ ಪ್ರಾರಬ್ಧವ್ಯಾಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಾ ॥ ೧೧ ॥
ಅಘೇನಾಹಮುಪಖ್ಯಾತಿಂರಾಜಘೋಽವಮದಹಸ್ತಿನಿ ।
ಲಬ್ಧವಾನವಬುದ್ಧ್ಯೇತವಿಧ್ಯೇಯಂತತ್ತ್ವವೇದಿನಾ ॥ ೧೨ ॥
ನಿಶ್ಶಲ್ಯೋಽಹಂಭವಾಮ್ಯೇವ ಭವತ್ಯತ್ರಸಮಾಗತೆ ।
ದುರ್ಜನೇಽಪಿಹಿಸೌಜನ್ಯಂ ಸುಜನೈರ್ಯದಿಸಂಗಮಃ ॥ ೧೩ ॥
ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾನಿರ್ಣಿಶ್ಚಿತೋರಾತಿ ರತಿಸಂಧಿತ್ಸುರಂಜಸಾ ।
ಅಸತಾಂಹಿವಿನಮ್ರತ್ವಂ ಧನುಷಾಮಿವಭೀಷಣಂ ॥ ೧೪ ॥
ವಿಪ್ರಲಂಭೋತ್ಸುಕೇಶತ್ರೌ ಕಾರ್ಯಾಂಧೋಽಯಮತದ್ವೃತೆ ।
ದುರ್ಜನಾಗ್ರೇಹಿಸೌಜನ್ಯಂ ಕರ್ದಮೆಪತಿತಂಪಯಃ ॥ ೧೫ ॥
ಆಹೂತಾಸ್ತೇನಸಾಕೂತಂ ಗಚ್ಛಾಮಸ್ತ್ವಚ್ಛಲಾದ್ವಯಂ ।
ಇತ್ಯುಚ್ಚೈರ್ನಿಶ್ಚಿಕಾಯಾಸಾಬಕಾಯಂತೇಹಿಜಿಷ್ಣವಃ ॥ ೧೬ ॥
ಕಾಷ್ಠಾಂಗಾರೇಣಸಂಜಾತಂ ಸಖ್ಯಂಪ್ರಖ್ಯಾಪಯನ್ನಸೌ ।
ಡಿಂಡಿಮಂತಾಡಯಾಮಾಸ ಗತೇರ್ವಾರ್ತಾಹಿಪೂರ್ವಗಾ ॥ ೧೭ ॥
ಚತುರಂಗಬಲಂಪಶ್ಚಾಚ್ಚತುರೋಽಯಂನ್ಯಶಾಮಯತ್ ।
ಆಲಂಬ್ಯಾತ್ಮಾರಿಗೃತ್ಯಾನಾಂ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಂಹಿಮತೋವಿಧಿಃ ॥ ೧೮ ॥
ಪ್ರತಸ್ಥೇಚಾತಸಲ್ಲಗ್ನೇ ಪಾತ್ರದಾನಾದಿಪೂರ್ವಕಂ ।
ದಾನಪೂಜಾತಪಃಶೀಲೈಃ ಶಾಲಿನಾಂಕಿಂನಸಿದ್ಧ್ಯತಿ ॥ ೧೯ ॥
ಅಥರಾಜಪುರೀಂಪ್ರಾಪ್ಯ ರಾಜಾಕೈಶ್ಚಿತ್ಪ್ರಯಾಣಕೈಃ ।
ನಿಕಷಾತತ್ಪುರೀಂಕ್ವಾಪಿ ನಿಷಸಾದಮಹಾಬಲಃ ॥ ೨೦ ॥
ಪ್ರಾಭೃತಂಪ್ರಾಹಿಣೋತ್ತಸ್ಯ ಕಾಷ್ಠಾಂಗಾರೋಮುದಾಮುಹುಃ ।
ಹನ್ತುಕಾಪಟಕಾಲೋಕೇಬುದ್ಧ್ಯಾಯಂತೇಹಿಮಾಯಯಾ ॥ ೨೧ ॥

ಪ್ರತಿಪ್ರಾಭೃತಮೇತಸ್ಮೈ ಪ್ರಾಹೈಷೀತ್ಸ್ವಮಾತುಲಃ ।
ಆಸನ್ನೀಹಿತನಿಷ್ಪತ್ತೇರಾರಾಧ್ಯಾ ಖಲು ವೈರಿಣಃ ॥ ೨೨ ॥
ಕನ್ಯಾಶುಲ್ಕತಯಾ ಲೋಕೇ ಯನ್ತ್ರಭೇದಮಘೋಷಯತ್ ।
ಉಪಾಯಪೃಷ್ಠರೂಢಾ ಹಿ ಕಾರ್ಯನಿಷ್ಠಾ ನಿರಂಕುಶಾಃ ॥ ೨೩ ॥
ಧನುರ್ಧರಾಶ್ಚ ಸಂಭೂತಾಸ್ತ್ರೈವರ್ಣಿಕಕುಲೋದ್ಭವಾಃ ।
ಹಾ ಮೋಹೋ ದೇಹಿನಾಮಾಸ್ಥಾಮಸ್ಥಾನೇಪಿ ಹಿ ಪಾತಯೇತ್ ॥ ೨೪ ॥
ತತಶ್ಚಂದ್ರಕಯನ್ತ್ರಸ್ಥವರಾಹತ್ರಯಭೇದನೇ ।
(ನಶೇಕುಶ್ಚಾಪಿ ನಸ್ಸರ್ವೇ ಕುವಿದ್ಯಾಪಾರಗಾಮಿನಃ ॥ ೨೫ ॥)
ಅಲಾತಚಕ್ರತಶ್ಶೀಘ್ರಂ ಚಕ್ರಮಾರುಹ್ಯ ಹೇಲಯಾ ।
ವಿವ್ಯಾಧ ವಿಜಯಾಸೂನುರ್ಭಾನುಃ ಕಿಂ ನ ತಮೋಹರಃ ॥ ೨೬ ॥
ಅಥ ಗೋವಿಂದರಾಜೋಪಿ ರಾಜ್ಞಾಮಿದಮಚೀಕಥತ್ ।
ಸಾತ್ಯಂಧರಿರಯಂ ಹೀತಿ ಸ್ಥಾನೇ ಹಿ ಕೃತಿನಾಂ ಗಿರಃ ॥ ೨೭ ॥
ರಾಜಾನೋಪ್ಯೇವಮಸ್ಮಾಭಿರಸ್ಮಾರೀತ್ಯಭ್ಯನಂದಿಷುಃ ।
ಆಚಷ್ಟೇ ಹಿ ನರೇಂದ್ರತ್ವಮಾಲೀಢಾದಿಷು ಪಾಟವಂ ॥ ೨೮ ॥
ಕಾಷ್ಠಾಂಗಾರಃ ಕುಮಾರಸ್ಯ ವೀಕ್ಷಣಾತ್ಕ್ಷೀಣಮಾನಸಃ ।
ತಚ್ಛ್ರುತೇರ್ಮೃತಕಲ್ಪೋಯಮನಲ್ಪಾದಿರಚಿನ್ತಯತ್ ॥ ೨೯ ॥
ಸಾತ್ಯಂಧರೌ ಹಿ ಸತ್ಯಸ್ಮಿನ್ಸದ್ಯೋ ಹಂತ ವಯಂ ಹತಾಃ ।
ವೀರೇಣ ಹಿ ಮಹೀ ಭೋಗ್ಯಾ ಯೋಗ್ಯತಾಯಾಂ ಚ ಕಿಂ ಪುನಃ ॥ ೩೦ ॥
ಕಥಮೇನಂ ವಣಿಕ್ಪೋತಂ ಮಥನೋಪ್ಯವಧೀತ್ತದಾ ।
ಆತ್ಮನೀನೇ ವಿನಾತ್ಮಾನಮಂಜಸಾ ನ ಹಿ ಕಶ್ಚನ ॥ ೩೧ ॥
ದುರಾಕೂತಃ ಕಿಮಾಹೂತೋ ಮಾತುಲೋಸ್ಯ ಮಯಾ ಮುಧಾ ।
ಸ್ವಪದಾಯ ಹಿ ಮೂಢಾತ್ಮಾ ಕೃತ್ಯೋತ್ಥಾಪನಮಿಚ್ಛತಿ ॥ ೩೨ ॥
ಗೋವಿಂದರಾಜೋಯುಕ್ತೋಯಂ ದುರಾನ್ತಃ ಕಿಂ ವಿಧಿತ್ಸತಿ ।
ಮರುತ್ಸಖೇ ಮರುದ್ಧೂತೇ ಮಹ್ಯಾಂ ಕಿಂ ವಾ ನ ದಹ್ಯತೇ ॥ ೩೩ ॥
ಇತಿ ಚಿಂತಾಕುಲಂ ಶತ್ರುಂ ಸ್ವಾಮಿಮಿತ್ರಾಣಿ ಚಿಕ್ಷಿಪುಃ ।
ವಿಪದೋ ವೀತಪುಣ್ಯಾನಾಂ ತಿಷ್ಠಂತ್ಯೇವ ಹಿ ಪೃಷ್ಠತಃ ॥ ೩೪ ॥

ಮತ್ಸರೀಕೌರವೇಣಾಯಂ ಭರ್ತ್ಸನಾದಯುಯುತ್ಸತ ।
ಮತ್ಸರಾಣಾಂ ಹಿ ನೋದೇತಿ ವಸ್ತುಯಾಥಾತ್ಮ್ಯಚಿನ್ತನಂ ॥ ೩೫ ॥
ಕೇಚಿತ್ಕೌರವತಃ ಕೇಚಿದ್ವೈರಿತೋಪ್ಯಭವನ್ನೃಪಾಃ ।
ಸುಜನೇತರಲೋಕೋಯಮಧುನಾ ನಹಿ ಜಾಯತೇ ॥ ೩೬ ॥
ಕೌರವೋಪ್ಯಾಹವೇಲಾತಿಂ ಲೋಕಾಂತರಮಜೀಗಮತ್ ।
ದುರ್ಬಲಾ ಹಿ ಬಲಿಷ್ಠೇನ ಬಾಧ್ಯಂತೇಹಂತ ಸಂಸೃತೌ ॥ ೩೭ ॥
ಅಥ ಸಂಗ್ರಾಹಸಂರಂಭಂ ಕೌರವೋಯಮವಾರಯತ್ ।
ಮುಧಾವಧಾದಿಭೀತಾ ಹಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯಾ ವ್ರತಿನೋ ಮತಾಃ ॥ ೩೮ ॥
ವೀರಸೂರ್ವಿಜಯಾ ಜಾತಾ ವೀರಪತ್ನೀ ಚ ಮೇ ಸುತಾ ।
ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಮಾತುಲೋಪ್ಯೇನಮಾನಂದಾದಭ್ಯನಂದಯತ್ ॥ ೩೯ ॥
ಸಮಂತತಸ್ಸಮಾಯಾತಾಸ್ಸಾಮಂತಾಸ್ತಂ ಸಿಷೇವಿರೇ ।
ಸಮೌ ಹಿ ನಾತ್ಯಸಭ್ಯಾನಾಂ ಸಂಪದಾಂ ಚಲಯೋದಯೌ ॥ ೪೦ ॥
ರಾಜಪುರ್ಯಾಮಗಾಚ್ಚಾಯಮಭಿಷೇಕ್ತುಂ ಜಿನಾಲಯಂ ।
ಭಗವದ್ದಿವ್ಯಸಾನ್ನಿಧ್ಯೇ ನಿಷ್ಪ್ರತ್ಯೂಹಾ ಹಿ ಸಿದ್ಧಯಃ ॥ ೪೧ ॥
ತಾವತಾ ಸನ್ನ್ಯಧಾತ್ತತ್ರ ಯಕ್ಷೋ ಯಕ್ಷಚರೋ ಮುದಾ ।
ಫಲಮೇವ ಹಿ ಯಚ್ಛಂತಿ ಪನಸಾ ಇವ ಸಜ್ಜನಾಃ ॥ ೪೨ ॥
ಅಥ ಗೋವಿಂದರಾಜೇನ ಯಕ್ಷರಾಜೋ ಯಥಾವಿಧಿ ।
ಅಭ್ಯಷಿಂಚನ್ಮಹಾರಾಜಂ ಕೌರವಂ ಗುರುಗೌರವಾತ್ ॥ ೪೩ ॥
ಅಯಾದಪೃಚ್ಛ್ಯ ರಾಜೇಂದ್ರಂ ಯಕ್ಷೇಂದ್ರೋಪಿ ಸ್ವಮಂದಿರಂ ।
ನಹ್ಯಾಸತ್ತ್ಯತುಸಾಪೇಕ್ಷೋ ಭಾನುಃ ಪದ್ಮವಿಕಾಸನೇ ॥ ೪೪ ॥
ತರ್ಪಿತಾಖಿಲಲೋಕೋಸ್ಮಾತ್ಸೌಧಾಭ್ಯಂತರಮಾಶ್ರಿತಃ ।
ಸಿಂಹಾಸನಮಲಂಚಕ್ರೇ ರಾಜಸಿಂಹಃ ಕ್ರಮಾಗತಂ ॥ ೪೫ ॥
ತದ್ವೃತ್ತಾನ್ತವಿತರ್ಕೈಕಭೂಲ್ಲೋಕೋ ವಿಸ್ಮಯಬೃಂಹಿತಃ ।
ಅತರ್ಕ್ಯಸಂಪದಾಪದ್ಭ್ಯಾಂ ವಿಸ್ಮಯೋ ಹಿ ವಿಶೇಷತಃ ॥ ೪೬ ॥
ಕ್ವ ಪೂಜ್ಯಂ ರಾಜಪುತ್ರತ್ವಂ ಪ್ರೇತಾವಾಸೇ ಕ್ವ ವಾ ಜನಿಃ ।
ಕ್ವ ವಾ ರಾಜ್ಯೈ ಪುನಃ ಪ್ರಾಪ್ತಿರಹೋ ಕರ್ಮವಿಚಿತ್ರತಾ ॥ ೪೭ ॥

ಪುಣ್ಯಾಪಾಪಾದೃತೇನಾನ್ಯತ್ಸುಖೇದುಃಖೇಚಕಾರಣಂ ।
ತಂತಪ್ರೋನಹಿಲೂತಾಯಾಃ ಕೂಪಪಾತಸಿರೋಧಿನಃ ॥ ೪೮ ॥
ಹತ್ವಾಜ್ಯೇಷ್ಠಾಂಸುಮಾತ್ಮಾನಂ ಲೇಭೇರಾಜ್ಯಂಜ್ಯೇಷ್ಠಾಂಸತಃ ।
ಭಾವ್ಯವಶ್ಯಂಭವೇದೇವ ನಹಿಕೇನಾಪಿರುಧ್ಯತೇ ॥ ೪೯ ॥
ಜಜ್ಞೇವಿಷ್ಣುಪ್ರಪಂಚೇನ ಜಾತೋಯಂರಾಜ್ಞಿವಂಚಕಃ ।
ಕಾಷ್ಠಾಂಗಾರೋಪಿನಷ್ಟೋಭೂತ್ಸ್ವಯಂನಾಶೀಹಿನಾಶಕಃ ॥ ೫೦ ॥
ಯಕ್ಷಃಕ್ಷಣೋಪಕಾರೇಣ ಪ್ರಾಣದಾಯೀಬಭೂವಸಃ ।
ಕಾಷ್ಠಾಂಗಾರಃಕೃತಘ್ನೋಭೂತ್ಸ್ವಭಾವೋನಹಿವಾರ್ಯತೇ ॥ ೫೧ ॥
ಅಪಕಾರೋಪಕಾರಾಭ್ಯಾಂ ಸದಸಂತೌನಭೇದಿನೌ ।
ದಗ್ಧಂಚಭಾತಿಕಲ್ಯಾಣಂ ಕೇನಾಂಗಾರವಿಶುದ್ಧತಾ ॥ ೫೨ ॥
ರಿಕ್ತಾರಿಕ್ತದಶಾಯಾಂಚ ಸದಸಂತೌನಭೇದಿನೌ ।
ಖಾತೋಪಿಹಿನದೀದತ್ತೇ ಪಾನೀಯಂನಪಯೋನಿಧಿಃ ॥ ೫೩ ॥
ಇತೀಯಂಕಿಂವದಂತೀವ ತದ್ದೇಶೇಶಂವದಾಪ್ಯಭೂತ್ ।
ರಾಜನ್ವತೀಸತೀಭೂಮಿಃ ಕಂತೋವಾನಸುಖಾಯತೇ ॥ ೫೪ ॥
ಕಾಷ್ಠಾಂಗಾರಕುಟುಂಬಸ್ಯ ವ್ಯದುಮೇನೇಸುಖಾಸಿಕಾಂ ।
ಸ್ವಸ್ಥಾನೇಪಿಮಹಾರಾಜೋ ನಹ್ಯಸ್ಥಾನೇಪಿರ[illegible]ತ್ರಾಂ ॥ ೫೫ ॥
ಯೌವರಾಜ್ಯೇಪಿನುದಾರ್ಢ್ಯಂ ವೃದ್ಧಕ್ಷತ್ರೋಚಿತೇಪದೇ ।
ಗಂಧೋತ್ಕಟಂಚಚಕ್ರೇಸೌ ಲೋಕವಂದ್ಯೇಚಮಾತರೌ ॥ ೫೬ ॥
ಅಕರಾಮಕರೋದ್ಧಾತ್ರೀಂ ವರ್ಷಾಣಿದ್ವಾದಶಾಪ್ಯಯಂ ।
ಮಹಿಪೈಃಕ್ಷುಭಿತಂತೋಯಂ ನಹಿಸದ್ಯಃಪ್ರಸೀದತಿ ॥ ೫೭ ॥
ಪದ್ಮವಕ್ತ್ರಾದಿಪುತ್ರೇಭ್ಯೋಯಥಾಯೋಗ್ಯಮದಾತ್ಪದಂ ।
ಅವಿಶೇಷಪರಿಜ್ಞಾನೇ ನಹಿಲೋಕೋನುರಜ್ಯತಿ ॥ ೫೮ ॥
ಪದ್ಮಾದಯೋಪಿತದ್ದೇವ್ಯಸಮಾಗತ್ಯತದಾಜ್ಞಯಾ ।
ತಂಸಮೀಕ್ಷ್ಯಕ್ಷಣೇಚಾಸನ್ ಕ್ಷೀಣಾಖಿಲಮನೋವ್ಯಥಾಃ ॥ ೫೯ ॥
ಚಿರಸ್ಥಾಯ್ಯಪಿನಷ್ಟಂಸ್ಯಾದ್ವಿರುದಾರ್ದ್ರೇಪಿವೀಕ್ಷಿತೇ ।
ಸನ್ನಿಧಾವಪಿದೇವಸ್ಯ ಕಿಂತಮಿಸ್ರಂಗುಹಾಮುಖಂ ॥ ೬೦ ॥

ಅಥಾಯಂವಿನತೈಃಪೃಥ್ವೀಂ ದತ್ತಾಂಗೋವಿಂದಭೂಭುಜಾ ।
ಪರ್ಯಣೈಷ್ಟಮಹಾರಾಜಃ ಪಾರ್ಥಿವೈರ್ವಿಹಿತೋತ್ಸವಃ ॥ ೬೧ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ವಾದೀಭಸಿಂಹಸೂರಿವಿರಚಿತೇ ಕ್ಷತ್ರಚೂಡಾಮಣೌ
ಲಕ್ಷ್ಮಣಾಲಂಬೋನಾಮದಶಮೋಲಂಬಃ

ಅಥ ಏಕಾದಶೋಲಂಬಃ.

ಅಥರಾಜಶ್ರಿಯಾಲಬ್ಧ್ವಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣಾಂಮುಮುದೇಕೃತೀ ।
ಚಿರಕಾಂಕ್ಷಿತಲಾಭೇಹಿತೃಪ್ತಿಸ್ಸ್ಯಾದತಿಶಾಯಿನೀ ॥ ೧ ॥
ಲಬ್ಧ್ವಾರಾಜ್ಯಮಯಂರಾಜಾರೇಜೇಸರ್ವಗುಣೈರಪಿ ।
ಕಾಚೋಹಿಯಾತಿವೈಗುಣ್ಯಂ ಗುಣ್ಯತಾಂಹಾರಗೋಮಣಿಃ ॥ ೨ ॥
ಕೃತಿನಾಮೇಕರೂಪಾಹಿ ವೃತ್ತಿಸ್ಸಂಪದಸಂಪದೋಃ ।
ನಹಿನಾದೇಯತೋಯೇನ ತೋಯದೈರಸ್ತಿವಿಕ್ರಿಯಾ ॥ ೩ ॥
ಸುಖದುಃಖೆಪ್ರಜಾಧೀನೆ ತದಾಭೂತಾಂಪ್ರಜಾಪತೇಃ ।
ಪ್ರಜಾನಾಂಜನ್ಮವರ್ಜಂಹಿ ಸರ್ವತ್ರಪಿತರೌನೃಪಾಃ ॥ ೪ ॥
ಆಸೀತ್ಪ್ರೀತಿಕರಂತಸ್ಯ ಕರದಾನಂಚದಾನವತ್ ।
ಕರ್ಷಿಣಃಕಿಂನತುಷ್ಯಂತಿ ಶಾಲೇಯೇಬೀಜವಾಪಿನಃ ॥ ೫ ॥
ಮಿತ್ರೋದಾಸೀನಶತ್ರೂಣಾಂ ವಿಷಯೇಷ್ವಪಿಸರ್ವತಃ ।
ತದಜ್ಞಾನೇಚತಜ್ಜ್ಞಾನಾತ್ತದೈವಾಸೀತ್ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಾ ॥ ೬ ॥
ರಾತ್ರಿಂದಿವವಿಭಾಗೇಷು ನಿಯತೋನಿಯತಿಂವ್ಯಧಾತ್ ।
ಕಾಲಾತಿಪಾತಮಾತ್ರೇಣ ಕರ್ತವ್ಯಂಹಿವಿನಶ್ಯತಿ ॥ ೭ ॥
ತಪಸಾಹಿಸಮಂರಾಜ್ಯಂಯೋಗಕ್ಷೇಮಪ್ರಪಂಚತಃ ।
ಪ್ರಮಾದೇಸತ್ಯಧಃಪಾತಾದನ್ಯಥಾಚಮಯೋದಯಾತ್ ॥ ೮ ॥
ಪ್ರಬುದ್ಧೇಸ್ಮಿನ್ಭುವಂಕೃತ್ಸ್ನಾಂ ರಕ್ಷತ್ಯೇಕಪುರೀಮಿವ ।
ರಾಜನ್ವತೀಚಭೂರಾಸೀದನ್ವರ್ಥಾರತ್ನಸೂರಪಿ ॥ ೯ ॥
ಏವಂವಿರಾಜಮಾನೇಸ್ಮಿನ್ ರಾಜರಾಜೇಮಹೋದಯೇ ।
ವಿಜಯಾಜನನೀತಸ್ಯ ವಿರಕ್ತಾಸಂಸೃತಾವಭೂತ್ ॥ ೧೦ ॥

ಪೈತೃಕಂಪದಮದ್ರಾಕ್ಷಮತ್ರಾಹಂಪುತ್ರಪುಂಗವೇ।
ಕೃತಾಃಪುರೋಪಕರ್ತಾರಃ ಕೃತಕೃತ್ಯೋಯಥೋಚಿತಂ ॥ ೧೧ ॥
ಫಲಂಚಪುಣ್ಯಪಾಪಾನಾಂ ಮಯಾಮಯ್ಯೇವವೀಕ್ಷಿತಂ।
ಶಾಸ್ತ್ರಾದೃತೇಕಿಮನ್ಯತ್ರಕರ್ಮಪಾಕೋಯಮೀಕ್ಷಿತಃ ॥ ೧೨ ॥
ಅತೋಪಾಸ್ಯಸುತಸ್ನೇಹಂ ತಪಸ್ಯಾನಿಯಥೋಚಿತಂ।
ಜ್ಞಾತ್ವಾಪಿಕುಂಡಪಾತೋಯಂ ಕುತ್ಸಿತಾನಾಂಹಿಚೇಷ್ಟಿತಂ ॥ ೧೩ ॥
ಇತಿವೈರಾಗ್ಯತಸ್ತಸ್ಯಾಃ ಸುನಂದಾಪಿವ್ಯರಜ್ಯತ।
ಪಾಪೇಹಿಪುಣ್ಯಪಾಪಾನಾಂ ಭವೇದ್ಬಾಹ್ಯಂಚಕಾರಣಂ ॥ ೧೪ ॥
ತತಃಕೃಚ್ಛ್ರಾಯಮಾಣಂತೇ ಮಹೀನಾಥಂಚಕೃಚ್ಛ್ರತಃ।
ಅನುಜ್ಞಾಪ್ಯತತೋಗತ್ವಾದೀಕ್ಷಿಷಾತಾಂಯಥಾವಿಧಿ ॥ ೧೫ ॥
ಪದ್ಮಾಖ್ಯಾಶ್ರಮಣೀಮುಖ್ಯಾ ವಿಶ್ರಾಣ್ಯಾಶ್ರಮಣೀಪದಂ।
ತನ್ಮಾತೃಭ್ಯಾಂತತಸ್ತಂಚ ಮಹೀನಾಥಮಚೋದಯತ್। 16
ಪ್ರವ್ರಜ್ಯಾಜಾತುಚಿತ್ಪ್ರಾಜ್ಞೈಃ ಪ್ರತಿಷೇದ್ಧುಂನಯುಜ್ಯತೇ ॥ 15 ॥
ನಹಿಖಾದಾಪತಂತೀಚೇದ್ರತ್ನವೃಷ್ಟಿರ್ನಿವಾರ್ಯತೇ। 17
(ವಯಸ್ಯಂತ್ಯೇಪಿವಾದೀಕ್ಷಾಂ ಪ್ರೇಕ್ಷಾವದ್ಭಿರಪೇಕ್ಷ್ಯತಾಂ ॥ 14 ॥)
ಭಸ್ಮನೇರತ್ನಹಾರೋಯಂ ಪಂಡಿತೈರ್ನಹಿದಹ್ಯತೇ। 18
ಇತಿಪ್ರಬೋಧಿತೋನತ್ವಾ ಪ್ರಸವಿತ್ರೀಸಕಾಶತಃ।
ಪ್ರಶ್ರಯೇಣಗತೋರಾಜಾ ಪ್ರವೀಕ್ಷ್ಯನಿಜಮಂದಿರಂ ॥ ೧೯ ॥
ನಚಿರಾಯಪದಂದತ್ತೇ ಕೃತಿನಾಂಹೃದಿವಿಕ್ರಿಯಾ।
ಯದಿರತ್ನೇಹಿಮಾಲಿನ್ಯಂನಹಿತತ್ಕೃಚ್ಛ್ರಶೋಧನಂ ॥ ೨೦ ॥
ಅಥಾಸ್ಯಕ್ಷಾತ್ರವಿದ್ಯಸ್ಯ ಕ್ಷಣವದ್ಭುಂಜತೋಮಹೀಂ।
ತ್ರಿದಶೋಪಮಸೌಖ್ಯೇನ ತ್ರಿಂಶದ್ವರ್ಷಾಣ್ಯಯಾಸಿಷುಃ ॥ ೨೧ ॥
ತತಃಕದಾಚಿತ್ತಸ್ಯಾಸೀಜ್ಜಲಕ್ರೀಡಾಮಹೋತ್ಸವಃ।
ವಸಂತೇಸಹಕಾಂತಾಭಿರಷ್ಟಾಭಿರತಿಕೌತುಕಾತ್ ॥ ೨೨ ॥
ಜಲಕ್ರೀಡಾಶ್ರಮಾತ್ಸೋಯಮಾಕ್ರೀಡೇಚಸನೀಡಕೇ।
ಕ್ರೀಡತ್ಕಾಪಟಕೈಶ್ಶ್ಲಾಘ್ಯಂ ಕಾಪೇಯಂನಿರವರ್ಣಯತ್ ॥ ೨೩ ॥

ಅನ್ಯಸಂಪರ್ಕತಃಕ್ರುದ್ಧಾಂಮರ್ಕಟೀಂಕೋಽಪಿಮರ್ಕಟಃ ।
ಪ್ರಭೃತಿಸ್ಥಾಂಬಹೂಪಾಯೈರ್ನಾಶಕತ್ಕರ್ತುಮುದ್ಯತಃ ॥ ೧೪ ॥
ತತ್ರಶ್ಯಾಖಾಮೃಗೋಽಪ್ಯಾಸೀನ್ನಾಮ್ರಾಯಿಕೊವೃತವದ್ಧಶಃ ।
ತದವಸ್ಥಾಂಭಯಗ್ರಸ್ತಾಂವಾನರೀಯಮಪಾಕರೋತ್ ॥ ೧೫ ॥
ಹಸ್ತಲೋಹರಿರಪ್ಯಸ್ಯೈ ಪನಸಸ್ಯಫಲಂದದೌ ।
ಪನಪಾಲೋಜಹಾರೈತದ್ವಾನರೀಮಪಿಭರ್ತ್ಸಯನ್ ॥ ೧೬ ॥
ಇತ್ಯಶೇಷಂವಿಶೇಷಜ್ಞೋ ವೀಕ್ಷಮಾಣಃಕ್ಷಿತೀಶ್ವರಃ ।
ತತ್ಕ್ಷಣೇಜಾತವೈರಾಗ್ಯದನುಪ್ರೇಕ್ಷಾಮಭಾವಯತ್ ॥ ೧೭ ॥
ಮದ್ಯತೇವನಪಾಲೋಽಯಂ ಕಾಷ್ಠಾಂಗಾರಾಯತೇಹರಿಃ ।
ರಾಜ್ಯಂಫಲಾಯತೇತಸ್ಮಾನ್ಮಯ್ಯೇವತ್ಯಾಜ್ಯಮೇವತತ್ ॥ ೧೮ ॥
ಜಾತಾಃಪುಷ್ಟಾಃಪುನರ್ನಷ್ಟಾಇತಿಪ್ರಾಣಭೃತಾಂಪ್ರಥಾ ।
ನಸ್ಥಿತಾಇತಿತತ್ಕುರ್ಯಾತ್ಸ್ಥಾಯಿನ್ಯಾತ್ಮನ್ಯಪದೇಮತಿಂ ॥ ೧೯ ॥
ಸ್ಥಾಯೀತಿಕ್ಷಣಮಾತ್ರಂವಾ ಜ್ಞಾಯತೇನಹಿಜೀವಿತಂ ।
ಕೋಟೇರಪ್ಯಧಿಕಂಹಂತಜನ್ತೂನಾಂಹಿಮನೀಷಿತಂ ॥ ೨೦ ॥
(ಅವಶ್ಯಂಯದಿನಶ್ಯಂತಿ ಸ್ಥಿತ್ವಾಪಿವಿಷಯಾಶ್ಚಿರಂ ।
ಸ್ವಯಂತ್ಯಾಜ್ಯಾಸ್ತಥಾಹಿಸ್ಯಾನ್ಮುಕ್ತಿಸಂಸೃತಿರನ್ಯಥಾ ॥ ೨೧ ॥)
ಅನಶ್ವರಸುಖಾವಾಪ್ತಾ ಸತ್ಯಾಂನಶ್ವರತಾಯುತಃ ।
ಕಿಂವೃಥೈವವಯಸ್ಯಾತ್ಮನ್ ಕ್ಷಣಂವಾಸಫಲಂನಯ ॥ ೨೧ ॥

ಅನಿತ್ಯಾನುಪ್ರೇಕ್ಷಾ

ಪಯೋಧೌನಷ್ಟನೌಕಸ್ಯ ಪತತ್ರೇರಿವಜೀವಿತೇ ।
ಸತ್ಯಪಾಯೇಶರಣ್ಯಂನತತ್ರಾನ್ಯಸ್ಥಿತ್ಯೇಹಿಸಹಸ್ರಧಾ ॥ ೨೨ ॥
ಆಯುಧಿಕೈರತಿಸ್ನಿಗ್ಧೈರ್ಬಂಧುಭಿಶ್ಚಾಭಿಸಂವೃತಃ ।
ಜಂತುಸ್ಸಂರಕ್ಷ್ಯಮಾಣೋಽಪಿ ಪಶ್ಯತಾಮೇವನಶ್ಯತಿ ॥ ೨೪ ॥
ಮಂತ್ರತಂತ್ರಾದಯೋಽಪ್ಯಾತ್ಮನ್ ಸ್ವತಂತ್ರಂಶರಣಂನತೇ ।
ಕಿಂತುಸತ್ಯೇವಪುಣ್ಯೇಹಿ ನೋಚೇತ್ಕೇನಾವೃತ್ಯೈಸ್ಥಿತಾಃ ॥ ೨೫ ॥

ಅಶರಣಾನುಪ್ರೇಕ್ಷಾ

ನಟವನ್ನೈಕವೇಷೇಣ ಭ್ರಾಮ್ಯಸ್ಯಾತ್ಮನ್ಸ್ವಕರ್ಮತಃ ।
ತಿರಶ್ಚಿನಿರಯೆಪಾಪಾದ್ದಿವಿಪುಣ್ಯಾದ್ದ್ವಯಾನ್ನರೆ ॥ ೩೬ ॥
ಪಂಚಾನನಇವಾಪೋಕ್ಷಾದಸಿಪಂಜರಮಧ್ಯಗಃ ।
ಕ್ಷಣೇಪಿದುಸ್ಸಹೆದೇಹೆ ದೇಹಿನ್ಹಂತಕಥಂವಸೇಃ ॥ ೩೭ ॥
ತನ್ನಾಸ್ತಿಯನ್ನವೈಭುಕ್ತಂ ಪುದ್ಗಲೇಷುಮುಹುಸ್ತ್ವಯಾ ।
ತಲ್ಲೇಶಸ್ತವಕಿಂತೃಪ್ತ್ಯೈಬಂಧುಃಪೀತಾಂಬುಧೇರಿವ ॥ ೩೮ ॥
ಭುಕ್ತೋಜ್ಝಿತಂತದುಚ್ಛಿಷ್ಟಂ ಭೋಕ್ತುಮೇವೋತ್ಸುಕಾಯಸೆ ।
ಅಭುಕ್ತಮುಕ್ತಿಸೌಖ್ಯಂತ್ವಮಶುದ್ಧಂಹಂತನೇಚ್ಛಸಿ ॥ ೩೯ ॥
ಸಂಸೃತೌಕರ್ಮರಾಗಾದ್ಯೈಸ್ತತಃಕಾಯಾಂತರಂತತಃ ।
ಇಂದ್ರಿಯಾಣೀಂದ್ರಿಯದ್ವಾರಾರಾಗಾದ್ಯಾಶ್ಚಕ್ರಕಂಪುನಃ ॥ ೪೦ ॥
ಸತ್ಯನಾದೌಪ್ರಬಂಧೇಸ್ಮಿನ್ ಕಾರ್ಯಕಾರಣರೂಪಕೆ ।
ಯೇನದುಃಖಾಯಸೆನಿತ್ಯಮದ್ಯಾತ್ಮನ್ವಿಮುಂಚತತ್ ॥ ೪೧ ॥

ಸಂಸಾರಾನುಪ್ರೇಕ್ಷಾ

ತ್ಯಕ್ತೋಪಾತ್ತಶರೀರಾದಿಃ ಸ್ವಕರ್ಮಾನುಗುಣಂಭ್ರಮನ್ ।
ತ್ವಮಾತ್ಮನ್ನೇಕಏವಾಸಿ ಜನನೆಮರಣೇಪಿಚ ॥ ೪೨ ॥
ಬಂಧವೋಪಿಸ್ಮಶಾನಾಂತಾಗೃಹಏವಾರ್ಜಿತಂಧನಂ ।
ಭಸ್ಮನೆಗಾತ್ರಮೇಕಸ್ತಂ·ಧರ್ಮಏವನಮುಂಚತಿ ॥ ೪೩ ॥
ಪುತ್ರಮಿತ್ರಕಳತ್ರಾದ್ಯಮನ್ಯದಪ್ಯಂತರಾಳಜಂ ।
ನಾನುಯಾಯೀತಿನಾಶ್ಚರ್ಯಂ ನನ್ವಂಗಂಸಹಜಂತಥಾ ॥ ೪೪ ॥
ತ್ವಮೇವಕರ್ಮಣಾಂಕರ್ತಾ ಭೋಕ್ತಾಚಫಲಸಂತತೇಃ ।
ಭೋಕ್ತಾಚತಾತಕಿಂಮುಕ್ತೋ ಸ್ವಾಧೀನಾಯಾಂನಚೇಷ್ಟಸಿ ॥ ೪೫ ॥
ಅಜ್ಞಾತಂಕರ್ಮಣೈವಾತ್ಮನ್ ಸ್ವಾಧೀನೇಪಿಸುಖೋದಯೆ ।
ನೇಹಸೆತದುಪಾಯೇ ಯತಸೆದುಃಖಸಾಧನೆ ॥ ೪೬ ॥

ಏಕತ್ವಾನುಪ್ರೇಕ್ಷಾ.

ದೇಹಾತ್ಮಕೋಹಮಿತ್ಯಾತ್ಮನ್ ಜಾತುಚೇತಸಿಮಾಕೃಥಾಃ ।

ಕರ್ಮತೋಽಪ್ಯಪೃಥಕ್ತ್ವಂ ತೇತ್ವಂನಿಚೋಽಳಾಸಿಸನ್ನಿಭಃ ॥ ೪೭ ॥
ಅಧ್ರುವತ್ವಾದಮೇಧ್ಯತ್ವಾದಚಿತ್ತ್ವಾದಸ್ಯದಂಗಕಂ ।
ಚಿತ್ತ್ವನಿತ್ಯತ್ವಮೇಧ್ಯತ್ವೈರಾತ್ಮನ್ನನ್ಯೋಽಸಿಕಾಯತಃ ॥ ೪೮ ॥
(ಹೇಯೆಸ್ವಯಂಸತೀಬುದ್ಧಿಃ ಯತ್ನೇನಾಪ್ಯಸತೀಶುಭೆ ।
ತದ್ಧೇತುಃಕರ್ಮತದ್ವಂತಮಾತ್ಮಾನಮಪಿಸಾಧಯೇತ್ ॥ ೪೯ ॥)

ಅನ್ಯತ್ವಾನುಪ್ರೇಕ್ಷಾ

ಮೇಧ್ಯಾನಾಮಪಿವಸ್ತೂನಾಂ ಯತ್ಸಂಪರ್ಕಾದಮೇಧ್ಯತಾ ।
ತದ್ಗಾತ್ರಮಶುಚೇತ್ಯೇತತ್ಕಿನ್ನಾತ್ಮನ್ಮಲಸಂಭವಂ ॥ ೫೦ ॥
ಅಸ್ಪಷ್ಟಂದೃಷ್ಟಮಂಗಂಹಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಾತ್ಕರ್ಮಶಿಲ್ಪಿನಃ ।
ರಮ್ಯಮೂಹೆಕಿಮನ್ಯತ್ಸ್ಯಾನ್ಮಲಮಾಂಸಾಸ್ಥಿಮಜ್ಜತಃ ॥ ೫೧ ॥
ದೈವಾದಂತಸ್ಸ್ವರೂಪಂಚೇತ್ ಬಹಿರ್ದೇಹಸ್ಯಕಿಂಪರೈಃ ।
ಆಸ್ತಾಮನುಭವೇಚ್ಛೇಯಮಾತ್ಮನ್ಕೋನಾಮಪಶ್ಯತಿ ॥ ೫೨ ॥
ಏವಂಪಿಶಿತಪಿಂಡಸ್ಯ ಕ್ಷಯಿಣೋಕ್ಷಯಶಂಕ್ಯತಃ ।
ಗಾತ್ರಸ್ಯಾತ್ಮನ್ಕ್ಷಯಾತ್ಪೂರ್ವಂ ತತ್ಫಲಂಪ್ರಾಪ್ಯತತ್ತ್ಯಜ ॥ ೫೩ ॥
ಅತ್ತಸಾರಂವಪುಃಕುರ್ಯಾಸ್ತಥಾತ್ಮನ್ತತ್ಕ್ಷಯೇಽಪ್ಯಭೀಃ ।
ಅತ್ತಸಾರೇಕ್ಷುದಾಹೇಽಪಿ ನಹಿಶೋಚಂತಿಮಾನವಾಃ ॥ ೫೪ ॥

ಅಶುಚಿತ್ವಾನುಪ್ರೇಕ್ಷಾ.

ಅಜಸ್ರಮಾಸ್ರವಂತ್ಯಾತ್ಮನ್ ದುರ್ಮೋಚಾಃಕರ್ಮಪುದ್ಗಲಾಃ ।
ತೈಃಪೂರ್ಣಸ್ತ್ವಮಧೋಧಃಸ್ಯಾ ಜ್ಜಲಪೂರ್ಣೋಯಥಾಪ್ಲವಃ ॥ ೫೫ ॥
ತನ್ನಿದಾನಂತವೈವಾತ್ಮ ನ್ಯೋಗಭಾವೌಸದಾತನೌ ।
ತೌವಿದ್ಧಿಸಪರಿಸ್ಪಂದಂ ಪರಿಣಾಮಂಶುಭಾಶುಭಃ ॥ ೫೬ ॥
ಆಸವೋಯಮಮುಷ್ಯೇತಿ ಜ್ಞಾತ್ವಾತ್ಮನ್ಕರ್ಮಕಾರಣೆ ।
ತತ್ತನ್ನಿಮಿತ್ತವೈಧುರ್ಯಾದಪವರ್ಗಾ ಹ್ಯೋರ್ಧ್ವಗಾಭವ ॥ ೫೭ ॥

ಇತ್ಯಾಸ್ರವಾನುಪ್ರೇಕ್ಷಾ.

ಸಂರಕ್ಷ್ಯಸಮಿತಿಂಗುಪ್ತಿ ಮನುಪ್ರೇಕ್ಷಾಪರಾಯಣಃ ।
ತಪಃಸಂಯಮಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ತ್ವಂಸ್ಯಾಜಿತಪರೀಷಹಃ ॥ ೫೮ ॥

ಏವಂಚತ್ವಯಿ ಸತ್ಯಾತ್ಮನ್ ಕರ್ಮಾಸ್ರವನಿರೋಧನಾತ್ ।
ನೀರುಧ್ರಪೋತವದ್ಭೂಯಾ ನಿರಪಾಯೋಭವಾಂಬುಧೌ ॥ ೫೯ ॥
ವಿಕಥಾದಿವಿಯುಕ್ತಸ್ತ್ವ ಮಾತ್ಮಭಾವನಯಾನ್ವಿತಃ ।
ತ್ಯಕ್ತಬಾಹ್ಯಸ್ಪೃಹೋಭೂಯಾ ಗುಪ್ತ್ಯಾದ್ಯೈಸ್ತೇಕರಸ್ಥಿತಃ ॥ ೬೦ ॥
ಏವಮಕ್ಲೇಶಗಮ್ಯೇಸ್ಮಿ ನ್ನಾತ್ಮಾಧೀನತಯಾಸದಾ ।
ಶ್ರೇಯೋಮಾರ್ಗೇಮತಿಂಕುರ್ಯಾಃ ಕಿಂಬಾಹ್ಯೇಂತಾಪಕಾರಿಣೀ ॥ ೬೧ ॥
ಶಪ್ಯನಿರ್ಬಂಧತೋಬಾಹ್ಯೇ ಮುಹ್ಯತಸ್ತವಹೃದ್ವ್ಯಥಾ ।
ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೈತ್ರೈರನನ್ಯಾತ್ಮನ್ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಿರಯೋಚಿತಾ ॥ ೬೨ ॥

ಸಂವರಾನುಪ್ರೇಕ್ಷಾ.

ರತ್ನತ್ರಯಪ್ರಕರ್ಷೇಣ ಬದ್ಧಕರ್ಮಕ್ಷಯೋಹಿತೇ ।
ಅಧ್ಮಾತಃಕಥಮಪ್ಯಗ್ನಿ ರ್ದಾರ್ಹ್ಯಂಕಿಂಸಾವಶೇಷಯೇತ್ ॥ ೬೩ ॥
ಕ್ಷಯಾದನಾಸ್ರವಾಚ್ಚಾತ್ಮನ್ ಕರ್ಮಣಾಮಸಿಕೇವಲೀ ।
ನಿರ್ಗಮೇಚಾಪ್ರವೇಶೇಚ ಧಾರಾಬಂಧೇಕುತೋಜಲಂ ॥ ೬೪ ॥
ರತ್ನತ್ರಯಶ್ಚಮೂರ್ತಿಶ್ಚ ತ್ವಯಾತ್ಮನ್ಸುಲಭ್ಯೈವಸಾ ।
ಮೋಹಕ್ಷೋಭವಿಹೀನಸ್ಯ ಪರಿಣಾಮೋಹಿನಿರ್ಮಲಃ ॥ ೬೫ ॥
ಪರಿಣಾಮವಿಶುದ್ಧ್ಯರ್ಥಂ ತತೋಬಾಹ್ಯಂವಿಧೀಯತೇ ।
ನಹಿತಂಡುಲಪಾಕಸ್ಸ್ಯಾ ತ್ತಾಪಕಾದಿಪರಿಕ್ಷಯೇ ॥ ೬೬ ॥
ಪರಿಣಾಮವಿಶುದ್ಧಿಶ್ಚ ಬಾಹ್ಯೇಸ್ಯಾನ್ನಿಸ್ಸ್ಪೃಹಸ್ಯತೇ ।
ನಿಸ್ಸ್ಪೃಹತ್ವಂತು ಸೌಖ್ಯಂ ತದ್ಬಾಹ್ಯೇಮುಹ್ಯಸಿಕಿಂಮುಧಾ ॥ ೬೭ ॥
ಗುಪ್ತೇಂದ್ರಿಯಃಕ್ಷಣಂವಾತ್ಮನ್ ಆತ್ಮನ್ಯಾತ್ಮಾನಮಾತ್ಮನಾ ।
ಭಾವಯನ್ಪಶ್ಯತತ್ಸೌಖ್ಯ ಮಾಸ್ತಾಂನಿಶ್ರೇಯಸಾದಿಕಂ ॥ ೬೮ ॥
ಅನಂತಸೌಖ್ಯಮಾತ್ಮೇತ್ಥ ಮಸ್ತೀತ್ಯತ್ರಹಿಸಾಪ್ರಮಾ ।
ಶಾನ್ತಸ್ವಾನ್ತಸ್ಯಯಾಪ್ರೀತಿಃ ಸ್ವಸ್ವಂವೇದನಗೋಚರಾ ॥ ೬೯ ॥

ನಿರ್ಜರಾನುಪ್ರೇಕ್ಷಾ.

ಪ್ರಸಾರಿತಾಂಘ್ರಿಣಾಲೋಕಃ ಕಟಿನಿಕ್ಷಿಪ್ತಪಾಣಿನಾ ।
ತುಲ್ಯಃಪುಂಸೋರ್ಧ್ವಮಧ್ಯಾಧೋ ವಿಭಾಗಸ್ತ್ರಿಮರುದ್ವೃತಃ ॥ ೭೦ ॥

ಜನ್ಮಮೃತ್ಯೋಃಪದೇಚಾತ್ಮನ್ನಸಂಖ್ಯಾತಪ್ರದೇಶಕೆ ।
ಲೋಕೇನಾಯಂಪ್ರದೇಶೋಽಸ್ತಿ ಯಸ್ಮಿನ್ನಾಭೂರನಂತಶಃ ॥೭೧॥
ಸತ್ಯಜ್ಞಾನೇಪುನಶ್ಚಾತ್ಮನ್ ಪೂರ್ವವತ್ಸಂಸರಿಷ್ಯಸಿ ।
ಕಾರಣೇಜೃಂಭಮಾಣೇಽಪಿ ನಹಿಕಾರ್ಯಪರಿಕ್ಷಯಃ ॥ ೭೨ ॥
ಯತಸ್ಸ್ವತತ್ತ್ವಪಶ್ಯಾತ್ಮನ್ ಸ್ವಕಾಂತ್ವಮುಗ್ಧೋಽಚಿತಂಸುಖಂ ।
ಚಿರಸ್ಥಾಯ್ಯಂಧಕಾರೋಽಪಿ ಪ್ರಕಾಶೇಹಿವಿನಶ್ಯತಿ ॥ ೭೩ ॥

ಲೋಕಾನುಪ್ರೇಕ್ಷಾ .

ಭವ್ಯತ್ವಂಕರ್ಮಭೂಜನ್ಮ ಮಾನುಷ್ಯಂಸ್ವಾಂಗದಂಶ್ಯತಾ ।
ದುರ್ಲಭಂತೇಕ್ರಮಾತ್ಮನ್ನಸಮವಾಯಸ್ತುಕಿಂಪುನಃ ॥ ೭೪ ॥
ವ್ಯರ್ಥಃಸಸಮವಾಯೋಽಪಿ ತವಾತ್ಮನ್ಧರ್ಮಧೀರ್ನಚೇತ್ ।
ಕಣಿಶೋದ್ಗಮವೈಧುರ್ಯೇ ಕೇದಾರಾದಿಗುಣೇನಕಿಂ ॥ ೭೫ ॥
ತದಾತ್ಮನ್ದುರ್ಲಭಂಗಾತ್ರಂ ಧರ್ಮಾರ್ಥಂವೋಡುಮಿಷ್ಯತಾ ।
ಭಸ್ಮನೇದಹತೋರತ್ನಂ ಮೂಢಃಕಸ್ಸ್ಯಾತ್ಪರೋಜನಃ ॥ ೭೬ ॥
ದೇವತಾಭವಿತಾಶ್ವಾಪಿ ದೇವಃಶ್ವಾಧರ್ಮಪಾಪತಃ ।
ತದ್ಧರ್ಮಂದುರ್ಲಭಂಕುರ್ಯಾತ್ ಧರ್ಮೋಹಿಭುವಿಕಾಮ್ಯಸೂಃ ॥ ೭೭ ॥
ಭವ್ಯಸ್ಯಾಬಾಹ್ಯಚಿತ್ತಸ್ಯ ಸರ್ವಸತ್ವಾನುಕಂಪಿನಃ ।
ಕರಣತ್ರಯಶುದ್ಧಸ್ಯ ತವಾತ್ಮನ್ಬೋಧಿರೇಧತಾಂ ॥ ೭೮ ॥

ಬೋಧಿದುರ್ಲಭಾನುಪ್ರೇಕ್ಷಾ.

ಪಶ್ಯಾತ್ಮನ್ಧರ್ಮಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಂಧರ್ಮಕೃತ್ಯೋನಶೋಚತಿ ।
ವಿಶ್ವೈರ್ವಿಶ್ವಸ್ಯತೇಚಿತ್ರಂಸಹಿಲೋಕದ್ವಯೇಸುಖೀ ॥ ೭೯ ॥
ತವಾತ್ಮನ್ನಾತ್ಮನೀನೇಽಸ್ಮಿನ್ ಜೈನಧರ್ಮೇತಿನಿರ್ಮಲೇ ।
ಸ್ಥವೀಯಸೀರುಚಿಃಸ್ಥೇಯಾ ದಾಮುಕ್ತೇರ್ಮುಕ್ತಿದಾಯಿನೀ ॥ ೮೦ ॥

ಧರ್ಮಾನುಪ್ರೇಕ್ಷಾ.

ಇತ್ಯನುಪ್ರೇಕ್ಷಯಾಚಾಸೀ ದಕ್ಷೋಭ್ಯಾಸ್ಯವಿರಕ್ತತಾ ।
ವ್ಯವಸ್ಥಾಹಿಸತಾಂಶೈಲೀ ಸಾಹಾಯ್ಯೇಽಪ್ಯತ್ರಕಿಂಪುನಃ ॥ ೮೧ ॥
ವಿರಕ್ತೋರಾಜ್ಯಮುತ್ಸೃಜ್ಯ ನತೃಣಾಯಾಪ್ಯಮನ್ಯತ ।

ಹಸ್ತಸ್ಥೇವ್ಯವ್ಯಮೃತಕೋವಾತಿಕ್ತಸೇವಾಪರಾಯಣಃ ॥ ೮೨ ॥
ತತಸ್ತಸ್ಮಾದ್ವಿನಿರ್ಗತ್ಯ ಸಂಪ್ರೂಜ್ಯಪರಮೇಶ್ವರಂ ।
ಯೋಗೀಂದ್ರಾದಶೃಣೋದ್ಧರ್ಮಮಧೀತೀಜಿನಶಾಸನೆ ॥ ೮೩ ॥
ಧರ್ಮಶ್ರುತೇರ್ಬಭೂವಾಯುಂ ಧರ್ಮವಿದ್ಯೋತಿನಿರ್ಮಲಃ ।
ಅತ್ಯುತ್ಕಟೋಹಿರತ್ನಾಂಶು ಸ್ತಜ್ಜಇವೇಕಟಕರ್ಮಣಾ ॥ ೮೪ ॥
ಪುನಶ್ಚಾರಣಯೋಃಪೂರ್ವ ಪೂರ್ವಜನ್ಮಬುಭುತ್ಸಯಾ ।
ಭೂಪೇನಪರಿಪೃಷ್ಟೋಯು ಮಾಚಷ್ಟಾಸ್ಯಪುರಾಭವಂ ॥ ೮೫ ॥
ಭೂಪೇಂದ್ರಧಾತಕೀಷಂಡೆ ಭೂಮ್ಯಾದಿ ತಿಲಕೇಪುರೆ ।
ಸೂನುಃಪವನವೇಗಸ್ಯ ರಾಜ್ಞೋಭೂಸ್ತ್ವಂಯಶೋಧರಃ ॥ ೮೬ ॥
ರಾಜಹಂಸಕದಾಚಿತ್ತ್ವಂ ರಾಜಹಂಸಸ್ಯಶಾಬಕಂ ।
ನೀಡಾತ್ಕ್ರೀಡಾರ್ಥಮಾನೀಯು ನಿರವದ್ಯಮವೀವೃಧಃ ॥ ೮೭ ॥
ತತ್ಕೃತೋಪಿಸಮಾಕರ್ಣ್ಯ ಧಾರ್ಮವಿದ್ಯಃಸತೇಪಿತಾ ।
ತದಾಧರ್ಮಮುಪಾದಿಕ್ಷ ಯರ್ತೊಭೂರತಿಧಾರ್ಮಿಕಃ ॥ ೮೮ ॥
ನಿವಾರಿತೋಪಿಪಿತ್ರಾತ್ವ ಮತಿನಿರ್ವೇಗತಸ್ತತಃ ।
ಜಾತರೂಪಧರೋಜಾತಃಸ್ತ್ರೀಭಿರಷ್ಟಾಭಿರನ್ವಿತಃ ॥ ೮೯ ॥
ಘೋರೇಣತಪಸಾಲಬ್ಧ್ವಾ ದೇವತ್ವಂಚತ್ರಿವಿಷ್ಟಪಾತ್ ।
ಅಷ್ಟಾಭಿಸ್ತ್ರೀಭಿರೇತಾಭಿ ರತ್ರಾಭೂರ್ಭವ್ಯಪುಂಗವಃ ॥ ೯೦ ॥
ಸ್ವಪದಾಜ್ಜಾಲಪಾದಸ್ಯ ಪಿತೃಭ್ಯಾಂಚಪುರಾಭವೆ ।
ವಿಯೋಜನಾದ್ವಿಯೋಗಸ್ತೆ ಬಾಧೋಭೂದಿವಬಂಧನಾತ್ ॥ ೯೧ ॥
ಇತಿಯೋಗೀಂದ್ರವಾಕ್ಯೇನ ಭೋಗೀವಪವಿಘಾತತಃ ।
ಭೀತೋರಾಜ್ಯಾದಯಂ ರಾಜಾ ಪ್ರಣಮ್ಯಸ್ವಪುರೀಮಯಾತ್ ॥ ೯೨ ॥
ಸದ್ಧರ್ಮಾಮೃತಪಾನೇನ ಸಾನುಜಾಸ್ತಸ್ಯವಲ್ಲಭಾಃ ।
ವಿಷಪ್ರಖ್ಯಮಮನ್ಯಂತ ತತ್ಸೌಖ್ಯಂವಿಷಯೋದ್ಭವಂ ॥ ೯೩ ॥
ತತ್ರಗಂಧರ್ವದತ್ತಾಯಾಃ ಪುತ್ರಂಸತ್ಯಂಧರಾಹ್ವಯಂ ।
ಅಭಿಷಿಚ್ಯತತಸ್ತಾಭಿಃ ಪ್ರಾಪದಾಸ್ಥಾತುಕಾಂಕ್ಷಿತೀ ॥ ೯೪ ॥
ಶ್ರೀಸಭಾಯಾಂಸಮಭ್ಯೇತ್ಯ ಶ್ರೀವೀರಂಜಿನನಾಯಕಂ ।

ಪೂಜಯಾಮಾಸ ಪೂಜ್ಯೋಯಂ ಮಸ್ತ್ವೀಕ್ಷ್ಯ ಪುನಃಪುನಃ ॥ ೯೫ ॥
ಭಗವನ್ಭವರೋಗೇಣ ಭೀತೋಹಂ ಪೀಡಿತಸ್ಸದಾ ।
ತ್ವಯ್ಯಕಾರಣವೈದ್ಯೇಪಿ ಸಹ್ಯಾಕಿಂತತ್ಪ್ರವೇದನಾ ॥ ೯೬ ॥
ತ್ವಂಸಾರ್ವಃಸರ್ವವಿದ್ದೇವ ಸರ್ವಕರ್ಮಣಿಕರ್ಮಠಃ ।
ಭವ್ಯಶ್ಚಾಹಂಕುತೋವಾ ಭವರೋಗೋನಶಾಮ್ಯತಿ ॥ ೯೭ ॥
ನಿರ್ಮೋಹಮೋಹದಾವೇನ ದೇವಂಜೀರ್ಣೋರುಕಾನನೇ ।
ದಹ್ಯಮಾನತಯಾಶಶ್ವನ್ಮಹ್ಯಂತಂರಕ್ಷರಕ್ಷಮಾಂ ॥ ೯೮ ॥
ಸಂಸಾರವಿಷವೃಕ್ಷಸ್ಯ ಸರ್ವಾಪತ್ಫಲದಾಯಿನಃ ।
ಅಂಕುರಂರಾಗಮುನ್ಮೂಲಂ ವೀತರಾಗವಿಧೇಹಿಮೇ ॥ ೯೯ ॥
ಕರ್ಣಧಾರಭವಾರ್ಣೋಧೇಧರ್ಮಧೃತ್ಯೋಮಜ್ಜತಾಮಯಾ ।
ಕೃಚ್ಛ್ರೇಣಬೋಧಿನೌರ್ಲಬ್ಧಾ ಭೂಯಾನ್ನಿರ್ವಾಣಪಾರಗಾ ॥ ೧೦೦ ॥
ಇತಿಸ್ತೋತ್ರಾವಸಾನೇಚಲಬ್ಧ್ವಯಾಂತಿಜಗದ್ಗುರೋಃ ।
ಅನುಜ್ಞಾಂಜನದೀಕ್ಷಾಯಾ ಮಾನಮದ್ಗಣನಾಯಕಂ ॥ ೧೦೧ ॥
ಪ್ರಾಜ್ಞಃಪ್ರವ್ರಜ್ಯತತ್ರಾಪ್ಯೈರ್ಷ ತಪಸ್ತೇಪೇತಿದುಶ್ಚರಂ ।
ಯೈರೇಕಮಾರ್ಗಪಟ್ಟಕಸ್ಯಾಪಿ ನಪಟ್ಟತಾಸ್ಯಾದ್ಯಥಾಕ್ರಮಂ ॥ ೧೦೨ ॥
ಶ್ರೀರತ್ನತ್ರಯಪೂರ್ತ್ಯರ್ಥಂ ಜೀವಂಧರಮಹಾಮುನಿಃ ।
ಅಷ್ಟಭಿಸ್ಸ್ವಗುಣೈಃಪುಷ್ಟೋ ನಂತಜ್ಞಾನಸುಖಾದಿಭಿಃ ॥ ೧೦೩ ॥
ಸಿದ್ಧೋಲೋಕೋತ್ತರಾಭಿಖ್ಯಾಂ ಕೇವಲಾಖ್ಯಾಮಕೇವಲಾಂ ।
ಅನುಪಮಾಮನಂತಾಂತಾ ಮನುಬೋಭೂಯತೇಶ್ರಿಯಂ ॥ ೧೦೪ ॥
ಏವಂನಿರ್ಮಲಧರ್ಮನಿರ್ಮಿತಮಿದಂ ಶರ್ಮಸ್ವಕರ್ಮಕ್ಷಯಪ್ರಾಪ್ತಂಪ್ರಾಪ್ತ
ಮತುಚ್ಛ್ರಿತತರಾಂಯೋವಾಮಹೇಚ್ಛೋಜನ ।
ಸೋಯಂದುರ್ಮತಕುಂಜರಪ್ರಹರಣೇ ಪಂಚಾನನಂಪಾವನಂಜೈನಂ ಧರ್ಮ
ಮುಪಾಶ್ರಯೇ ತಮತಿಮಾನಿಶ್ಶ್ರೇಯಸಪ್ರಾಪ್ತಯೇ ॥ ೧೦೫ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ವಾದೀಭಸಿಂಹಸೂರಿವಿರಚಿತೇ ಕ್ಷತ್ರಚೂಡಾಮಣೌ
ಮುಕ್ತಿಶ್ರೀಲಂಬೋನಾಮೈಕಾದಶೋಲಂಬಃ.

ರಾಜತಾಂರಾಜರಾಜೋಯಂರಾಜರಾಜೋಮಹೋದಯೈಃ।
ತೇಜಸಾವಯಸಾಶೂರಃ ಕ್ಷತ್ರಚೂಡಾಮಣಿರ್ಗುಣೈಃ ॥

ಕ್ಷತ್ರಚೂಡಾಮಣಿಸ್ಸಮಾಪ್ತಃ
ಶುಭಂಭೂಯಾತ್ ॥

శ్రీరస్తు.

నౌకాచరిత్రము.

క॥ శ్రీగణనాథపరాత్పర । వాగీశసుకేశవంద్యవరగుణసాంద్రా। వేగ
మునినుగొల్చెదనను। బాగుగపాలింపుమయ్యపార్వతితనయా॥క॥ పజ్జీలోచన
పల్లవ। పాణీయలినీలవేణిపావనసతగీ। ర్వాణీయునయము మ్రొక్కెద। వాణీనాజి
హ్వాయందువసియింవగదే॥క॥ మ్రొక్కెద దేశికవరునకు। మ్రొక్కెదధర్మాత్మ
రామమోక్షదునకునే। మ్రొక్కెదపదములననిశము। మ్రొక్కెద శ్రీరామకృష్ణమో
హాఖ్యునకున్॥క॥ ఇలసత్కవులకు మ్రొక్కెద। దెలియకపద్యములుకృష్ణదేవునిపై
నే। లలితముగారచియించితి। బలుకులుతప్పొప్పులున్నఁబాలింపరయా॥క॥ కాకర్ల
వంశాంబుధిచంద్రుడు। శ్రీకరుడగుత్యాగరాజచిత్తనివేశా। నౌకాచరితమొనర్చె
॥ శ్రీకాంతాచిత్తగింపు శ్రీరఘురామా॥క॥ ధరలోహరికృతనౌకా। చరితంబు
విన్నవారుసన్మార్గముచే। చిరజీవులైజెలంగుచు। వరసుతధనములనుబడసివ
ర్ధిల్లుదురే॥శా॥ లోకానుగ్రహకారియైమనురమాలోలుండునందాత్మజుం। డా
నంతామణులకుఁ రమింపమదిలోనాహ్లాదసంయుక్తుడై। పాకారిప్రముఖుల్
మునీంద్రగణముల్ బ్రహ్మేశ్వరుల్మెచ్చఁగా। నౌకాక్రీడనొనర్చెగోపికలతోనా
రాయణుండత్తరిన్॥శా॥ చిత్రంబేవనివిన్నవింతువినరేచిన్మాత్రుడౌకృష్ణుచా।
రిత్రంబెల్లవినంగనిందుసుఖముల్ ప్రేపల్లెలోదోచగా। సత్రాపహరముచేతనిర్మ
లంతుమైబ్రహ్మజ్ఞులీరీతిగా। పుత్రాగారధనంబులన్మరచిరేపుణ్యాత్మలేగోపి
కల్॥ వ॥ ఆసమయంబునపరమాత్ముండైనకృష్ణదేవుండుగోపికలయుంపప్రే
మగలవాడైవేణుగానంబుసేయుమార్గంబెట్లనిన॥క॥ మురహరుడానందము
నో। మురళినిగొనిసకలజనులుమోహింపగదా। సరిగమపదనిసయనుచును। గ
గనమునకరజములచేతగానముసల్పెన్॥ వ॥ అంతటగోపికామణులువేణుగా
నంబువినియేమొనరించిరనిన॥క॥ వీనులవేణురవామృత। పానంబుంజేసిచేసి
బువిరహమునుసే। శ్రీనాథునివెదకుచుగజ। యానలుమరిపిధిపిధికరిగిరిమను
న్॥వ॥ ఆసమయంబునపరమాత్ముండైనకృష్ణదేవుండుపండుహోసువ్యాజ
మునగరములుచుత్యములనిడికొనివచ్చినప్పుడు॥క॥ ముంగిటప్రగద్భినమేఘము।
సంఘమువెడచాపినట్టిచందురువగనే। ముంగురులంపోలగింపచె। లంగెడిశ్రీకృ
ష్ణమోములలనలువేడ్క॥వ॥ కనుంగొనియంతటగోపికామణులేమిసేయు
చున్నారనిన॥శా॥ శ్రీరమ్యంబగుగోకులంబునచెలుల్బెల్లొందశృంగారులై।
రారాచారునిజూడజూడమదిలోసంతోషముల్మీరగా। రారాకౌగిటికంచుపె

దుఃఖముదీఱ రంజిల్లు శ్రీకృష్ణుతో। నారీరత్నములెల్ల గూడి చనిరానం
దేలుచుఁ ॥ వ ॥ అంతట గోపికామణులు కృష్ణదేవునిం దోడ్కొని
పాటలతో వేంచేయు మార్గం బెట్లనిన॥

సురటరాగము-ఆదితాళము.

శృంగారించుకొని వెడలిరి- శ్రీకృష్ణునితోను ॥ అంగరంగ వైభోగము
గో-పాంగనామణులెంతో సొగసుగ॥శృం॥నవ్వుచు కులుకుచు నొకతె-కొప్పు
బువ్వులు ముడుచుచు నొకతె - దువ్వుచు గురులును నొకతె కృష్ణుని-రవ్వ సేయు
చును నొకతె- వేడ్కగ ॥ శృం॥మగడు వీడను చునొకతె-రవికె-బిగువున జేర్చు
నొకతె-తగును దనకను చునొకతె- పాద-యుగములు నొత్తుచు నొకతె-వేడ్క
శృం॥సొక్కుచు సోలుచు నొకతె-కృష్ణుని-గక్కున ముద్దిడు నొకతె-చక్కెర
నొకతె-మడుపుల-సక్కర నొసగుచు నొకతె- వేడ్కగ॥శృం॥పరిమళ మలదు
నొకతె-శ్రీ-శౌరి హరియనుచును నొకతె-యురమున జేర్చుచు నొకతె-పయ్యెద
జరిపి వేడుకొను నొకతె- వేడ్కగ॥శృం॥ సారసాక్షు యను నొకతె-కను-సైగ
బిలుచుచు నొకతె-రా రాయనుచును నొకతె- త్యాగ- రాజసఖుడను చు నొక
శృం॥వ॥ అంతట గోపికామణులు కృష్ణబ్రహ్మానందావేశంబు గలవారలై య
చ్చగా యమునాతీరమునకు వెంచేయుముచ్చట యెట్టులనిన॥శా ॥ వాలా
బుగ నాటలాడుచు జెలువ్వర్ణింపుచు నొప్పుచు। న్నాలోలంబగు పుష్పవృక్ష
లతో హంసీసమూహంబుతో । గీలాలంబున భృంగనాదయుతమౌ కెంద
బృందంబుతో । గాలాంబోధరదీప్తితో డ జెలగుం గాళిందినిం గాంచుచుఁ।
అంతట గోపికామణులు అత్యంతకుతూహలంబు చేనొకరొకరు యమున
వినివర్ణించే మార్గంబెట్లనిన॥ పంతువరాళి-చాపుతాళము.

చూడరె చెలులార యమునా- దేవి-సొగసెల్ల సంతోసమున॥ఎట్టి
రుహములే-అందు-యింపైన భృంగనాదములే॥చూ॥ఇసుకదిన్నెలెంత తెలు
మేను-యింద్రనీలము వంటి నలుపే॥ చూ॥ మెట్టికలు వజ్రంపు శిలలే-అందు-
లమైన చిన్నయలలే॥చూ ॥ హంసలరవళి చేజాల-దేవి-యదిగో చెలంగనీ
చూ॥పాలతులార పాదరిండ్లే-తేనె- లోలుకు ఖర్జూరపు పండ్లే॥చూ॥ఫలము
ద్రాక్షలతలే-అందు-పచ్చని చిలుకల జతలే॥చూ॥ వింతవింత విరులవానే-
కెంతెంతో మరులయ్యానే॥చూ॥కోకిలములు మ్రోసీనే-మరుడు- కుసుమ
బు లేసీనే॥చూ॥చల్లని మలయమారుతమే-కృష్ణ-స్వామిని గూడేదిసతమే॥ చ
రాజవదనలార కనరే- త్యాగ - రాజసఖుని పాట వినరే॥చూ॥వ॥అంతట గ
కామణులు ఆనందంబున యమునాదర్శనంబు సేయు సమయంబున నరత
చితముగు మాటయోడనుబూచియిట్లనిరి॥క॥ నల్లని యమునానదిలో। దెల్లని

రమోడజేలుచుమెరయం । బల్లవపాణులుపాడగని।సల్లాపముతోడగ్రీడస
రలచుచుఁ।వ॥ ఒకరితోనొకరుకృష్ణునింగూడిపల్లవక్రీడసల్పనాలోచనచే
ఱమార్గంబెట్టులనిన॥క॥ చాలుండిదిగాకవహీ।పాలునిటనయుండువేసబం
పసొమ్ముల్।చాలధరించినవాడే। యేలాగోవలదటంచునెంచితితమలోఁ॥

యదుకులకాంభోజి-చాపుతాళము-

ఆడువారమెల్లగూడి-మన - మాధుదామహరినివేడి॥కృష్ణుమజూడగమ
ుజల-క్రీడసల్పమంచిదినము ॥ కమలనేత్రునిబాసిసుఖమా-ఓడ-గట్టుజేర్ప
వతరమా॥రాజకొమారుడువీడు- నవరత్నభూషలుబెట్టినాడు॥పసిబిడ్డగా
ంవమ్మా-వీడు-భయపడునోతెలియదమ్మా॥ తల్లితోచాడిబల్కుదురే-మన-త
ువంపింపదూరుదురే॥ మాటకుజోటౌనుగానిమన-యాటలుదెలియకపోనీ
ువతులారమీలోనే-మీరు- యోచింపబ్రొద్దుబొయ్యేనే॥చాలుచాలిటురా
మ్మా-ఓడ-సలిలమందుదోయరమ్మా॥త్యాగరాజాప్తుడువీడు- శని-తలమా
లుపినలేడు॥వ॥ అసిననంతటగోపికామణులహృదయంబెఱింగిశ్రీకృష్ణదేవుం
బల్కె-ముచ్చటయెట్టులనిన ॥ ద్విపద॥పురుషుండులేకనేప్రాబోణులార-త
ణులకెవ్వడైనతగదుసాహసము- భామలుసంతోషపడియుండువేళ-కాము
డచ్చోటికారాదుకృష్ణ-బలిమినిసరసంబుబాగుగాదుసుమి-కలనైనసౌఖ్యం
గల్గదెన్నటికి - పరకాంతలనుజూచిభయమింతలేక-వెరపుమాటాడేవువే
-గాకృష్ణ- మీకునేమంబిపుడుమిక్కిలిగల్గ-ప్రాకటంబుగనేనుబల్కితిసుమ్మి-
సిబాలుడవునీవుభారమాతెప్ప - శశిముఖిజరిపింపశక్తియుగలదె-ననువినా
ణమైననడుచునాయనుచు - మునువేదశాస్త్రముల్మొరబెట్టవినరె-జీవుల
ాలించుశ్రీహరిరీతి - గోపులవెన్నైనగొల్లనేనొకడు-పాలననేతునుబాగు
ామనవి-యాలకింపుడుమీరలలివేణులార॥వ ॥ అనినవినిగోపికామణులుపలి
మార్గంబెట్టులనిన॥క ॥ లోకములోనినుశిశువని।చేకొనరాదనేడియదిప్రసి
ముగాదే । రాకాశశిముఖవేడ్కగ।శ్రీకరసరివారునవ్వజేతువెయనగఁ॥
। ఇవ్విధంబునందనమోడనమ్మికలేకపల్కునగోపికామణులజూచియేమను
న్నాడనిన ॥ శా ॥ సత్యంబౌదనమాటలెల్లజలసంచారుండనేలేకనే।ప్ర
్యకంబుగదెప్పలాడనదిలోపథ్యంబుగాదెప్పుడు।నిత్యంబౌయుపకీర్తిమీరబ
తేసిస్వాహామాస్త్రీలకి। కృత్యంబెవ్వరిబోధనోవలదనెంగృష్ణుండుబూబోం
తోఁ॥వ॥ అనినవినిగోపికామణులుకృష్ణదేవునియందుతప్పులుబల్కుటెట్లనిన.

సౌరాష్ట్రి-చాపుతాళము-

ఏమనినేజనమ్ముకొందుము-కృష్ణా-రెండుకింటవాడు జలకమాడు వే
సలుపలుదాచిను-సమ్మలుముంపగలేదా॥ [illegible]

మోవినొక్క లేదా॥ఏ॥మునునీవువెన్నారగించితరుణుల - మోమునుజూ...
లేదా॥ఏ॥వదినెగారివంచమునవచ్చిపావడ-వదలించిపోలేదా॥ఏ॥ దొరికి...
నిచాడిచెప్పబోయినదల్లి-యురమునసుండలేదా॥ఏ॥కామించియజ్ఞపత్న...
వేగరావేణు-గానముసర్పలేదా॥ఏ॥ఆనాడుపొంగలినీకిడికొన్నాళ్లు - వ...
నుండలేదా॥ఏ॥ధరనుత్యాగరాజవినుతునిపలుకులు-తప్పిపోదనలేదా॥ ఏమ...

వ॥ అనిగోపికామణులుతప్పులుబెట్టినపల్కులువిని శ్రీకృష్ణదేవుండు ... సామర్థ్యంబుతెలియనిట్లనియె॥క॥ ఈనదియకాదుజలనిధి।కానసిభవ వార్ధి... పుగడువేగమునన్।మానినులారసురాసుర।మానవులదరింపజేతు మాధ... సుమీ॥వ॥అనిమఱియునిట్లనియె॥ సౌరాష్ట్రిచాపుతాళము-

ఏమేమో తెలియకబలికేరుచెలులారా-నామీదదయలేక॥ఏమే॥ సు...
మంథరగిరినునుగకూర్మమై-వీపునదాల్పగలేదా॥యేమే॥కరిరాజుమకరిచే...
సిజెందగనేను-కరుణజూడలేదా॥యేమే॥వెలువకనీటజొచ్చినసోమకునిగొ...
వేదముతేలేదా॥యేమే॥కాళిందిలోనికాళియుమదంబును నే-గాలనణపలే...
యేమే॥ త్యాగరాజునకుసఖుడైననాదుప్ర-తాపమువినగలేదా॥యేమే॥...

నికృష్ణుండుపలికినపల్కులువినిగోపికామణులత్యంతధైర్యంబుగల వారలై ... ట్లనిరి॥క॥భావజజనకునిపల్కులు।భావంబునసత్యమనుచుభయ విరహిత... నావమునసుంచికృష్ణుని।పావడలనుబిగియగట్టిభామలుచనగన్॥

సారంగ- ఆదితాళము-

ఓడనుజేరిపేముచ్చటగనరే-వనితలారనేడు॥ ఆడువారయమున- ...
కృష్ణునిగూడియాడుచుబాడుచునందఱుజూడగ॥ఓడను॥ కొందఱుహరికీ ...
ములుబాడ కొందఱానందమునముద్దులాడ- కొందఱుయమునాదేవినివేడ...
కొందరిముత్యపుసరులసియాడ॥ఓడ॥కొందఱుతడబడపావడ్లుకదల - కొ...
దఱుబంగరువల్వలువదల-కొందఱుకుటిలాలకములుమెదల- కొందరుబల్క...
కృష్ణునికథల॥ఓడను॥కొందఱుత్యాగరాజసఖుడేయనగ - కొందఱికస్తూరి...
ట్టుకరుగగ-కొందఱికొప్పులవిరులుజారగ-కొందఱికంకణములుఘల్లురన...

వ॥అంతతరుణీరత్నములెల్ల జలక్రీడసేయుసమయంబునశృంగారించు... నేదెట్టులనిన॥సీ॥పన్నీరుగంధముల్ పణతులందరుమేనబాగుగానలదిరి భ... కనుమ।మల్లెలుమొల్లలుమరువంపుజాజులుహారముల్ధరియించిరబలలప్రే... ...నైనసామ్రాణివస్త్రులనిడిపిరిదివ్యమౌకస్తూరిదిద్దుకొనిరి। అలుగువకే... ...ల్లనాకులుజాపత్రిజాజికాయలజేర్చిజాణలెల్ల।విడెములుచేసి వెలసి... ...కొని।స్వర్గభోగంబులవియంచుస్వాంతమునను। బరగయానందమున... ...నుము।సోడనతిప్రేమజరిపిరియువిదలప్డు॥వ॥ అంతటగోపిక...

...లుకృష్ణబ్రహ్మానందావేశంబుగలవారలై॥ భైరవి - చాపుతాళము-

తనయం దే ప్రేమయనుచు విరిబోణులు-తలతెలియక నాడేరు ॥ అనయము మోహముమీరగ కృష్ణుడు-నందరికన్నిరూపములై త్రియాడగ॥దన॥కొందరిబంగారుకొంగులుబట్ట-గొందరిపదములుబాగుగమెట్ట-గొందరిసొగసునకనులారజూడ-గొందరిమనసుదెలసిమాటలాడ॥దన॥కొందరియంకముననుబవ్వళింప-గొందరిపెదవులబలుకెంపులుంచ-గొందరితనువులకరలీలసేయ - గొందరివెనుకనిలచిజడవేయ॥దన॥గొందరినుదుటకస్తురిబొట్టుబెట్ట- గొందరితళుకుచెక్కులముద్దుబెట్ట-గొందరిపాలిండ్లపన్నీరుజిల్క--గొందరితో త్యాగరాజసుతుడుబల్క॥దన॥

వ॥ఆసమయంబునబ్రహ్మేంద్రాదిసురలెల్ల నేమిసేయుచున్నారనిన-

క॥ వనితలహృదయముగనుగొని । ఘనసరసక్రీడసల్పు కరుణానిధిపయి । కనకకుసుమవర్షములుగ।ఘనవానలుగురియజేసిగాంచిరిప్రేమన్॥వ॥ ఆసమయంబునను త్తకామినులుయౌవనమదాంధకారులై యేమిసేయుచున్నారనిన

చ॥కుచములపైజెలంగెడిదుకూలములంబిగియించిపుష్పముల్ । కచనులలోధరించుచుకాంతులుకోలలుబట్టికృష్ణతో।వచనములాడుచున్ మలయవాతము వీవగగర్వశైలమె।క్కుచుసుమబాణలీలలనుగూరిమిచాడుచునోడద్రోయగన్ ॥

ఓడపాట-పున్నాగవరాళి- ఆదితాళము-

యేనోమునోచితిమో-చెలులు- యేదానమొసగితిమో॥ శ్రీనాథుకోలువమరే చెలుల-చెక్కిళ్లునొత్తుచును-మానకమోహామెంచుచుజం- ద్రాననుహృదయాననుప॥యేనో॥శ్రీరత్నములుమనము-చెలుల-శ్రీమించుయౌవనము - వారిజలోచనుడు-చెలుల-పాలామెగదవమ్మ-కోరికలీడేరెనుయదు - వీరునికనులారజూడ॥ఏనో॥బంగారుసొమ్ములను-చెలుల-బాగుగాబెట్టుకొనిశృంగారాంబరములును-చెలులు-చెలునొందగట్టుకొని-సంగతిగానంగములుశు - భాంగునికీనొసంగగమన॥ఏనో॥పొంగారునీనదిలో-చెలులు-పొందుగాగుమిగూడి- మంగళాకారునితో-చెలులు-మనసారగూడితమి-రంగపతియుప్పొంగుచుమున - చెంగటనుజెలంగగమన॥యేనో॥వాగీశాద్యమరులకు-చెలులు-వర్ణింపతరమానే - త్యాగరాజాప్తుతో-చెలులు-భోగములందుచును-బాగుగదమిరేగనయ- రాగములేలాగుబాడ॥ఏనో॥వ॥అంతటగోపికామణులహృదయంబులుంగుటకై

కృష్ణుండిట్లనె॥చ॥కుసుమవ్రవాసనల్వసరికోకిలనాదములిందు।మోయగా। గోసరుచుమిన్నువేడుచునుగోష్ఠలుకృష్ణునాసరెవ్వరే। యసద్భశమైపమీసొగసులబ్బెభావాదులకై నగల్లనే । మసలకచిల్లకోలలను మానకె పక్కమది

...-సుపరే । వ॥ అంతటలలనామణులు కృష్ణునివచనంబులు ...కపటంబుగా

నేంచుకొనిబలుకుట మెట్లనిన॥క॥సాగసేగానికనినునమ్మగరాదని కీర్తిగాదె
మహిలోపలనీ।తగలెల్ల గట్టి పెట్టుము।సగధరమావద్దనింకనడవదుసుమ్మీ॥

సావేరి-చాపుతాళము-

చాలుచాలునీయుక్తులునడువదు-సారసాక్షశ్రీకృష్ణా॥ శూలధరాదుల
కరుదయినమముఁగూడి-సుఖములనుభవింపవే-శ్రీకృష్ణా-చా-అధరరదనములగ
నిసొక్కుచు మే-మాశించివచ్చితిమి-బుధరక్షకశల్యసారథ్యమొనరించి-బొంకు
లెఱుగమైతిమి-శ్రీకృష్ణా॥చా॥ కండచక్కెరవంటిపలుకులువినిమేము - కా
మించివచ్చితిమి-ఉండియుండిచాలునిగిల్లి మఱితొట్లయూచే దెఱుగమైతిమిశ్రీ
కృష్ణా॥చా॥ త్యాగరాజనుతుడనయతి ప్రేమచేదరుణులు వచ్చితిమి - భోగిశ
యననీమాటలుమీరకు-బుద్ధిశాలివౌదుసుమీ॥శ్రీకృష్ణా॥చాలు॥అవ్యేడ॥

క॥లంజెల్ల సురపతిసభలో।గుంజరదనుజారిసభనుగుతుకముగదురం।
గంజజుసభలోవేడ్క-గ।మంజుళముఖులాడుకొనిరిమాధవుజూడన్॥

వ॥అనియిట్లుపొగడుచునొకరితోనొకరిట్లనిరి॥

కాపిరాగము- చాపుతాళము-

చూతాముర రే-యీవేడ్క-ను-సుదతులార నేడు ॥ పురుహూతాదులక
రుదైనమోహలో-సుదెలెల్ల హరినిగూడియాడేరు॥చూ॥ నొకరికొకరుగంధ
మునలదేరు-నొకరికొకరుతిలకనుదిద్దేరు-నొకరికొకరుపీడెము లొసగేరు -
నొకరికొకరుహారము వేసేరు-చూ।నొకరికొకరువలువలుగట్టేరు।నొకరికొక
రురవికెలువాడిగేరు-నొకరికొకరుకౌగిటగూర్చేరు- నొకరికొకరు తమలో
కొంక్కురు॥చూ॥నొకరికొకరుపాటలుపాడేరు-నొకరికొకరుసరసములాడే
రు-నొకరికొకరుహరియనిచూచేరు- నొకరికొకరుకానకభ్రమసేరు॥చూ॥

వ॥ అనియిట్లుపల్కుచునచ్చరలెల్ల నచ్చటికివచ్చినయుత్సవంబుగమంగొ
నుచుండగోపికామణులత్యంతసౌందర్యగర్వంబుననిట్లనిరి॥క ॥ హరిహరకమ
లభవాదులు।నరసురకింపురుషులెల్లనమ్రులుగాకె । వ్వరుమనకు చకచవద
నా।ధరణులగనితప్పువారుధరలోననుచున్॥మఱియునిట్లనిరి॥

దేవగాంధారి-ఆదితాళము.

ఎవరుమనకుసమానమిలలో-నింతులార నేడు॥అవనిహరిహర బ్రహ్మాదిసు
రలాశచేమోసపోయిరిగనకను॥ ఎవరు॥ నలువదనయుపైమోహము జెంది -
నారదుతగిలిపోయె-ముద్దు-లోలుకుశ్రీహరివలచుచుబృందా-లోలుడై పోయె-
చిలువభూషణుడుదారుకావనము-శైలులపాలాయె-గోకులమునత్యాగరా
జనుతుడుమన-వలలచగిలిపోయె-గనుకను॥ఎవరు॥వ॥ అంతటగోపికా మణు
లుఅత్యంతలావణ్యగర్వముచేనైనుదరచియిట్లనిరి।సీ॥బొంకులాడుచులెస్సభో

గింపనేర్పు నేయోడనుజరిపింపనోనరు లేదు।వనితలజూచినపలపింప నేర్పునే యోడనుజరిపింపనోనరు లేదు।మనరూపములజూచిమన వెంటదిరుగునే యో డనుజరిపింపనోనరు లేదు।సొగసునమనములసొక్కింపనేర్పునేయోడను జరి పింపనోనరు లేద।టనుచుభావింపమాధవుడది తెలిసింగి। గొప్పసుడిగాలి బలు మేఘఘోషణములు।గూడవర్షముగురియింపనోడలోన । ద్వారమటుకల్గినీరు రాదలచెనపుడు॥వ॥గోపికలమద గర్వంబులనుడుపకై యోచించిన శ్రీకృష్ణ మూర్తిహృదయంబెఱింగియింద్రాదిసురులేమిసేయుచున్నారనిన॥శా॥ పా కారిప్రముఖుల్ వినోదములుసల్పన్నాజ్ఞగావింపగా।నాకాశంబుననుండివా నవడిగండావేళ్ళ్రవాలెన్మజి। న్నవుకారంధ్రములోజలంబుచౌరగా నత్యంత వ్యాసంగులై।శ్రీకాత్యాయనిఁదేహరేయనిచెలుల్చింతించిరయ్యోడలోఁ॥వ॥ ఆ సమయంబునగోపికామనులత్యంతభయాక్రాంతలై యేమనుచున్నారనిన॥

పున్నాగవరాళి- చాపుతాళము-

ఉన్నతావునుండనియ్యదు-వాన- యుఱుముతైతే వెనుకటియ్యదు ॥ సుడి గాలికియోడజుట్టి-పడి-వడిగావానలై తెగొట్టి॥ యోడలోరంధ్రముగలిగె - యీ-యువిదలకెవ్వరుసలిగె॥కనులకెందుకానరాదు-గతి-కాళిందిమనకికమే దు॥మతిపోవు దారిజనిరమ్మా-అపుడె-మజమింతవలదంటిమమ్మామనమొక్క చోగూడరాదు-ప్రళయ-మననిదిగా వేరేలేదు॥రాజవదనలురారమ్మా। త్యా గ-రాజనుతునిజూడరమ్మా॥

వ॥ఇవ్విధంబునజాలింజెందుచుగృష్ణదేవునిజుట్టుకొని గోపికామను లేమ నుచున్నారనిన॥శా॥ఈరాజాననునాడికొన్నఫలమో యేమానినీ శాపమో। యీరామామణులేగువేళగుణమో యేవేల్పుదుష్కృత్యమో । వేరేదారిక లోచదేయనిమదిన్వేమాఱుజింతింపుచు। న్నారీరత్నములెల్లజాలిపడుచున్నా నావిలాపంబులన్॥వ ॥ ఇవ్విధంబునగోపికామణులువ్యసనాక్రాంతలైకృష్ణ దేవునికక్షేమంబుగలుగుకొఱకుయమునాదేవినియిట్లుప్రార్థించిరి॥ ❋

సౌరాష్ట్ర-ఆదితాళము.

అల్లకల్లోలమాయెనమ్మ - యమునాదేవిమా-యార్తులెల్లదీర్పుమాయ మ్మా॥మొల్లలచేబూజించిమ్రొక్కెదముప్రోవుమమ్మ॥అ॥ మారుబారికితాళ లేక-యీరాజకో-మారునిదెచ్చితిమింటాక- తారుమారాయెబ్రతుకు-తత్త రించేదిందాక॥అ॥ గాలివానలుసిండనాయె-మాపనులెల్ల-గేలిసేయుటకెడ మాయె-మాలిమితోమమ్మేలు-మగనిమెడబాయనాయె॥అ॥సొమ్ములెల్లనీకొ సగేమమ్మ-యమునాదేవియీ-సుముకునిగట్టుజేర్పుమమ్మ-యెమ్మెకానిబలిమి నై-మేలదెచ్చితిమమ్మ॥అ॥ నలినభవుడువ్రాసినవ్రాలు యెట్లయునగాని-నాదు

దుబ్రతికియున్నజాలి - ప్రళయములయ్యాలియే-పని జేసిన భామలు॥అ॥ దేహ
ములుమీకొసగేమమ్మ-నో దేవికృష్ణ-దేవునిగట్టు జేర్పుమమ్మ-మోహనాంగుని
మేను-మోసపుచ్చితిమమ్మ॥అ॥ మేమొక్క-టెంచబోతిమమ్మ-మాపాలి దేవు
డేమే మోమెంచుకొన్నాడమ్మ-రామగోశ్రీత్యాగ- రాజాప్తుని బాయమమ్మ॥
వ॥అనియిట్లు వేడుచున్న సమయంబున విష్ణుపదమందున విష్ణుపదధ్యానము నే
యుచుబ్రహ్మేంద్రాదిసురలెల్లనిట్లనిరి॥క॥ పారము గానని యాభవ।వారిధినిదా
రింపజేయు వరదునికొఱకై। మూరెడు యమునానదిలో।సారెకువర్ధిల్ల వేడు
చందముగనరే॥వ॥ అంతట గోపికామణులు యమునాదేవివలన సౌఖ్యంబులే
మివ్యసనాక్రాంతలై నెంజలినిట్లనిరి॥సీ॥ బాలభావముతోడ పణుతుల పాలిండ్ల
పైపవ్వళించెడి పద్మనాభు। నింటింటచోరబడి యిల్లాండ్ర బట్టుచు వేడ్క-గాదిరి
గెడివిమలహృదయు। ముద్దుగారగ నూరి ముదితల నేలుచు నీడను శోభిల్లు నిర్మలా
త్ము।స్త్రీబుద్ధి నల్లను జెఱుచుకొంటిమి గాక యేల దెచ్చితిమమ్మ యేలు విభుని।తల్ల
డిల్లెడి కాళింది దాటి తల్లి।చెంత గృష్ణుని నేవేళ జేర్తుమమ్మ।యనుచు దారుణ్యవతు
లెల్లనలరుచుండ। జూచి మదిలోన నగుచుండెను ముకుందుడపుడు॥వ॥అట్టి సమయం
బున శ్రీకృష్ణదేవుండు గోపికామణుల నేచుటకై జాలింజెందినవాని రీతి నిట్లనియె॥

ద్విపద॥భామలమ్మేడు రేగుపండ్లకై నేను। కామించి ముత్యముల్ కరముల
నిండ-నునుచు కనే రాగను పొంగిమీరు- కనుల ద్రిప్పుచు నెత్తికొని వేడ్క-తోడ
మంజుళ ముకులార మదవతులార - కొంజక నను గ గొబ్బున నిటకు-నపుడు నే
రానసియాడు కోలేక- యిపుడు శోకించుట హీనము గాదె - యింతి కు వచ్చుట
నెరుగలేనైతి-యింతులనమ్మరాదెంత వారికిని॥

వ॥ వైద్యుడు వ్యసనపడుచందంబున కృష్ణదేవుండనిన విని గోపికలు మిక్కి-
లి వ్యసనపడుచు నిట్లనిరి॥ఉ॥ మానుసట్టు తేనియను మానక తెచ్చి మదించి మా
నినీ। తాను భుజింపలేక వసుధాస్థలి నొల్క-గబోసుకొన్న చం।దానపురంబున
న్నేలయు దానవవైరిని గూడలేకనే। మానము పోవనామెనమందఱు బాస
ముపోసుకొంటి మే॥వ॥ అంత గోపికామణులు జన్మాంతరకృత పూజాఫలము
లుదలచి యేమనుచున్నారనిన॥

ఘంటా-ఆదితాళము.

పెరుగు పాలు భుజియించిత నువులు- పెంచిన దెల్లనిందుకా-నిరవధిసుఖదా
యక మావయసు సీటను గల సేటందుకా ॥ అత్తమామలతో నైకై మేమెదు।రా
డిన దెల్లనిందుకా- సత్తుగలిగి యిక నైన యుందు మని సంతసిల్లి నదిందుకా॥ఆస
రనీ సేవవలయునని-యరసిన దెల్లనిందుకా-పాసియుండ నేరక పెద్దల చే బాము
లజెందినదిందుకా॥స్నానపానముల జేయు వేళనిను-ధ్యానము జేసినదిందుకా

ిలుసీసొమ్ములుజేయుటకై మేమల్లాడినదిందుకా॥ తలిరుబోణులైయమునా
దిలో-దల్లడిల్లేటందుకా - వలచుచుదొలిజన్మమురామునిచేవరములువడసిన
ిందుకా॥కోటిజన్మములుతపములుచేసి-కోరినదెల్లనిందుకా- సాటిలేనినీలీల
ిమనసునసైరించియున్నదిందుకా ॥ ఆగమనిగమపురాణచారుడని-యనుస
ించినదిందుకా - త్యాగరాజనుత తారకనామనీతత్వముదెలిసినదిందుకా॥
పెరుగుపాలుభుజియించితనువుల॥ ❋

వ ॥ ఇవ్విధంబునవ్యసనాక్రాంతలై కలవరించేగోపికాసుందరులంజూచి
శ్రీకృష్ణదేవుండుబ్రతుకనుపాయముబల్కె-నేట్లనిన ॥ ఉత్సాహవృత్తము॥అం
గలాఱ్పరాదెయోభుజంగ వేణులారయా । యంగజారికైనకర్మమంతరాన
ంబుసా । రంగనేత్రలారపంచరంగుకంచుకంబులం। బొంగివచ్చునీటికడ్డ
ొందుగాగనుంపరే॥వ ॥ ఆపత్కాలోపాయమైనవార్తలువినిగోపికామణు
లేమిసేయుచున్నారనిన॥క॥ ఆమనవినివినిసుదతులు। క్షేమముకోఱకైనదాము
ఘ్రముగానే। మేమరకకంచుకమ్ములు । నేమముతోనునుపదాననిల్వకపో
మేఁ॥వ ॥ నవరత్నఖచితకనకమయమైనకంచుకమ్ములునౌకారంధ్రములో
ంపనందునిల్వకనిమిషమునసీటబోజూచిగోపికామణులిట్లనిరి॥ ❋

పున్నాగవరాళి-చాపుతాళము.

కృష్ణామాకేమిదోవ-బల్కుకీర్తిఁగల్గినుదేవదేవ॥కృష్ణా॥సరిగరవికెలెల్ల
లోమె-వెళ్లె-చలికిమేనోర్వదామె - బాల॥కృ॥సరివారిలోసిగ్గుబోమె-నీరు-
జానులపైదాకనామె-బాల॥కృ॥ సర్వమునేననుకొన్న-నీదు-సామర్థ్యముజూ
పుచిన్న-బాల॥ కృ ॥ పాయలేనిమమ్మునీవు-మేయుపాయమైనదెల్పిప్రోవు-
బాల॥కృ॥మాతోజేరగయింతబాధ-గల్గె- మఱుతుమయికప్రాణనాథ-బాల॥
కృ॥ఇందుకనుచుదల్లిసాకెనో- లేక-మేపాపులకండ్లుతాకెనో- బాల॥కృ॥రా
కేందుముఖదయరాదా-త్యాగ-రాజార్చితప్రోవరాద-బాల॥కృ॥ ❋

వ॥ఇవ్విధంబుననత్యంత వ్యసనంబుచే గన్నీరొల్కగాగలవరించే గోపి
కాసుందరులంజూచికృష్ణదేవుండేట్లనియె॥ క ॥శోకింపవేళగాదిది।రాకాశశి
వదనలారడజతమయంబౌ । నౌకారంధ్రములోపల। కోకలువదలించిమీరు
ొఱ్చునిడరే॥వ ॥ అనినంతటగోపికామణులులజ్జాక్రాంతలై॥క॥రాజము
ఖుండాడగవిని । రాజీవదళాక్షులంతరంగములోసం।కోచములోవెతజెందు
ు।స్త్రీజన్మంబేలగల్గెభీభీయనుచుఁ॥ ❋

వరాళి-చాపుతాళము.

ఇందుకేమిసేతుమమ్మ - కృష్ణు- డెంతోమాటలాడెనమ్మ॥మగువలంబె
యింతవాదా-కృష్ణ-మానముప్రాణముగాదా ॥ గుసగుసలందేమివచ్చు-యి

ప్పు-డుసురుంబెయూరుబోవచ్చు॥ వనితలగనియెవ్వరైన-కృష్ణ-వంచనగాఁజ
ల్కఁదగునా ॥ హటముసేయువేళగాదు- ఆత్మహత్యగానివేరెలేదు॥నగ్నము
గానిల్వవశమా-కృష్ణ - నలుగురిలోమాకుయశమా॥నామాటలువినిమీరు-వే
గ-నన్నుగట్టుజేర్చబోరు ॥ లలనలపాపములేమో-యీ-లాగురాతలుండెనే
మో - వెలకుదీసినవలపురాదు-కాన-వెలదులయికనమ్మరాదు॥రాజన్యయి
ట్లెంచవలదు-త్యాగ-రాజవినుతప్రేమగలదు॥ఇందుకేమిసేతుమమ్మ॥ *

వ॥ అంతటగోపికామణులుకృష్ణదేవుని నమ్మవచ్చుననియొకరితోనొకరు
ఆలోచనచేసియిట్లనిరి॥ *

క॥అగణితలోకాధారుడు। నిగమాగమసంచరుండునిర్మలహృదయుం।
డగధరుడనయముబ్రోచును।వగజూపదువనితలారవరదుండనుచున్॥ *

మోహన-చాపుతాళము.

వేదవాక్యమనియెంచిరీ - యీ-వెలదులెల్లసమ్మతించిరీ॥చీరలన్నియువద
లించిరీ-యెంతో - సిగ్గుచేతనందునుంచిరీ॥అందుననిలువకపోయెనూ-మేను-
లందతికినిదడవన్నాయెనూ ॥ కనుగొందురోయనిసరగునా - చనుల-కరముల
మూసినమఱగునా॥ మానములనుమూసుకొందురో-తమ-ప్రాణములనుబ్రో
చుకొందురో॥చెలులనోరెండగనాయెనూ- నీరు-చిలచిలమనియెక్కనాయె
నూ॥వలువలుగానకపోయెనూ-సతుల-వదనములటుసుక్కినాయెనూ ॥ కరి
గికరిగియంగలార్చిరీ- చెలులు-కమలాక్షునురమునజేర్చిరీ ॥ కనులగాటుకనీరు
కారగా-జూచి - కాంతుడెంతోముద్దుగారగా॥రమణులమదమెల్లజరిగెనూ-
త్యాగ-రాజాప్తునిమనముకరిగెనూ॥వేదవాక్యమనియెంచిరీ॥ *

వ॥అంతటగోపికామణులువ్యసనాక్రాంతలై యేమనుచున్నారనిన. *

ఉ॥లగ్నముజెట్టిదోవనితలందఱువచ్చిన వేళొదేవతల్ । మగ్నులజేసిరో
కమలమందుజనించినవానివ్రాతయో । విఘ్నమువచ్చునాయనుచువింటిమివా
ర్తలువిశ్వసింపుచు । నగ్నలమైనదేమిగతనాథదుకూలములెందుగానమే॥

వ॥అనిగోపికామణులుజన్మాంతరసుకృతంబుచేప్రపంచభోగభాగ్యంబులన్ని
యునశ్వరములనియెంచి శ్రీకృష్ణమూర్తిపాదారవిందంబుజేరుటకైయోచిం
చేమార్గంబెట్టులనిన ॥ చ॥ బ్రతుకనుదారిగాననికభారముతాళజెయోడలో
పలం। గుతికెనుబట్టెనీరిపుడుగొబ్బునశ్రీహరిపాదపద్మము।ల్మతినిదలంచుకొం
చువరమాధవనామమునోటబల్కరే । పతితులబ్రోచువాడుమనపాలిటగల్గి
సుఖంబులిచ్చునే॥వ ॥ అనితలంపనాసమయంబునసర్వాధారుండునునిర్వికా
రుండును నిరంజనుండును ఆదిమధ్యాంత రహితుండును జగన్మోహనాకా
రుండును గాదర్శనంబిచ్చినశ్రీకృష్ణదేవునింజూచియిట్లనిరి॥ *

పున్నాగవరాళి-ఆదితాళము.

హరిహరిసీమొక్క-దివ్యపా - దారవిందమియ్యవే ॥ ధరనుగలుగుభో
గ్యములెల్లను - తథ్యముగాదుసుమీ-శ్రీకృష్ణా॥హరి॥సనకసనందనారదశు
ర్జునఘనులెల్లనుతించు - వనజనయనబ్రహ్మాదిసంక్రందనులనయముసేవిం
- వినువేదపురాణాగమశాస్త్ర - విద్యలయందుజరించు-ఘనసమలీలనిరం
నిర్గుణ-కనికరమునత్యాగరాజుభావించు॥హరిహరి॥ ❋

వ॥ఇవ్విధంబుననుండెడుగోపికామణులంజూచి॥ చ ॥ పరమదయాకరుం
నిజభక్తజనావనుడప్రమేయుడా । శరగణనీరదానలుడుశంకరమిత్రుడు
ంతరూపుడీ । తరుణులునొందునట్టిపరితాపముజూచికరంగివేగమే।కరుణ
ునర్పదల్చుచునుగాంతలకిట్లనిమెంబ్రియంబునన్ ॥ క ॥ నన్నేధ్యానముసే
యుచు।గన్నీరులనిల్పిమీరుకరయుగలముచే। గన్నులుమూసిభజింపుడు।పన్ను
ముపాలివేల్పుఫలమిచ్చుదయన్ ॥ వ॥ అనిపలికినకృష్ణదేవునిపలుకులువినిగో
కామణులు॥సీ ॥ వ్యాధులుగలవారువైద్యునిమాటలువిశ్వాసములతోడవినిన
ట్లు।పూర్ణగర్భిణులైనబాలతులెల్లనుమంత్రసానిచెప్పినమాటసల్పినట్లు।
రిచారకాదులుభాగ్యవంతునిమాటతప్పకవిన్నట్లుదరుణులెల్ల। పరమేశ్వరు
మాటభక్తితోవినికనులుమూసిభజించిరివాసిమెఱసి।యంధకారంబువర్షంబున
గిపోయె । నోడదరిజేరవచ్చెనుబోడిమిగను । గనకమయవస్త్రములురవ్య
ంచుకములు । జూచియుప్పొంగిరావేళసుదతులెల్ల॥ వ ॥ కోటిమన్మథాకా
ండైనకువలయనేత్రునిజూచి గోపికామణులేమి సేయుచున్నారనిన ॥ ఉ॥
లువలరాజుచందమునగాంతి జెలంగెడికృష్ణుమోమునం । దిలకపుచాకచక్య
మునుదివ్యసువర్ణపుకుండలంబులం । జెలగుకపోలయుగ్మమునుజేడియలందరు
ాచినంతనే । తొలుతవిదుఃఖముల్మరచితోడుతపాడిరిసంతసిల్లుచున్ ॥ వ॥
ంతియుగోపికామణులేమిసేయుచున్నారనిన ॥ ఉ॥ మంజులభాషురూపజిత
న్మథుజంద్రకులప్రదీపుస । తుక్కంజరపోషుశోభనవికుంజగృహాంతనివాసు
కానిహ్వా । తక్కంజవిహారుధీరువరకాంచనచేలునిజూచినంతనే। కంజదళా
సులెల్లహరికౌగిటజేర్చిరిసంతసిల్లుచున్ ॥ వ॥గోపికామణులుకృష్ణమూర్తికి
ంగారించేదెట్లనిన॥ ❋

పున్నాగ-ఆదితాళము.

గంధముపుయ్యరుగా - పన్నీరు- గంధము॥అందమైనయదునందసుతుని
పై - కుందరదనలిరుపందగపరిమళ॥గంధము॥ తిలకముదిద్దరుగా-కస్తురి-తిలక
ము ॥ కలకలమనుముఖకళగనిసొక్క-చు-బలుకులనవ్వుతములొలికేస్వామికి-
లకము ॥ చేలముకట్టరుగా - బంగరు చేలము॥మాలిమితోగోపాలబాలల

తో - నాలమేపినవిశాలనయనునకు-చేలము ॥ అరతులెత్తరుగా- ముత్యా
ఆరతు ॥ నారీమణులకువారముయవ్వన- వారక మొసగేపారిజాతునకు॥
రతు ॥ పూజలుసేయరుగా-మనసార-పూజలు ॥ జాజులుసిరివిరిజాజులు
నము-రాజితత్యాగరాజనుతునకును॥పూజలుసేయరుగా॥

వ॥ఆసమయంబునగోపికారత్నములమధ్యంబునకృష్ణుండు.

సీ॥బుత్రబృందములోన రేరాజు చందాన పక్షివాహనుఁడందు బరగుచు
డె । దేవతాసమితిని దేవేంద్రుచందానపరమాత్ముఁడావేళబరగుచుండె।న
త్నరాజిలోనాయకమణిరీతిపావనుఁడావేళబరగుచుండె । కరిణీనిచయమ
గరిరాజుచందానబాగుగాకృష్ణుండుబరగుచుండె। బ్రహ్మరుద్రాదిల్పు వే
పద్మనాభు। చాకచక్యంబుగనుగోనిసంతసిల్లి।కనకసుమపూజిలొనరించిక
చిహరిని।స్వస్వభవనములకు నేగసతులుఁగనిరి॥

సౌరాష్ట్రి-ఆదితాళము.

ఘుమఘుమఘుమయనివాసనతోముద్దు - గుమ్మలువెడలిరిచూడ గే-ముద్ద
మమతతోసుసురవరులెల్లసురతరు- సురువానలుగురియింపగ వేడ్క-గ॥ఘుమ
నలువంకపగలువత్తుతేజరిల్లజెలగుస్రామాణిపొగగ్రమ్మగంధపొ- డులుజ
చుపర్యోదలదీయుచుపన్నీ - రులుచిలుకుచుయదుకులపీరునితో॥ఘుమ॥బం
రుచీరెలురంగైనరవికెలు - నంగరములుమెఱయంగసొగసునఘ-జంగశ
నుడగురంగపతినియు - బ్బొంగుచుదమ్మికిపుంగిలించుచును ॥ ఘుమ॥ మేనకన
నూపురములుఘల్లన - యురమునముత్యాలసరులెల్లగదలగ - కరమునసొ
సైనవిరిసురటులువి-సరుచుత్యాగరాజవరదునిబొగడుచు॥ ఘుమఘుమ॥

వ ॥ అంతటగోపికామణులు అత్యంతకుతూహలముచేకృష్ణదేవునింద
త్కా-నివిడిదలోనుంచిమంగళముబాడెదటుపలెను.

మంగళము-సురటి-చాపుతాళము.

మాకులములనిహపరమొసగిననీకు ॥ మంగళం - శుభమంగళం॥మమ్ము
బ్రోచినమదనజనకనీకు॥ మం ॥ మదగజగమనమానితసద్గుణనీకు॥మం॥మన్మ
రహితమంజుళరూపమణినీకు॥ మం ॥ మనసిజవైరిమానససదనానీకు॥మం॥
నవినిబనిమమ్మేలుకొన్ననీకు ॥ మం॥మామనమ్ములనెలకొన్నకృష్ణానీకు॥మ
మామనోహరపాలితత్యాగరాజ॥మంగళం॥శుభమంగళం॥

శ్లో॥ త్యాగరాజకృతాంపుణ్యాంకథాంసాధుమనోహరామ్।
యశ్శృణ్వన్ సైనరాలోకేతేషాంకృష్ణఃప్రసీదతి॥

నౌకాచరిత్రము-సంపూర్ణము.

